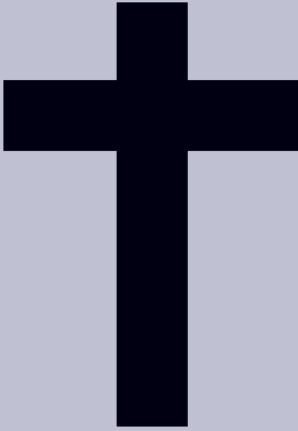

Tar le Lubba ke tar
Kabba

Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7

Contents

RUT 1
ESTER 6
JONASE 16
MATIYE 19
Marke 67
LUKU 96
KULA 143
1TI 189
2TI 196
TITE 201
NEJE KE DDUTU NDJ TE 204

Maketuru le Rutu Rutu

Tar dɔ maketuru te le Rutu

Ne ke maketuru le Rutu pa tare to dɔ ndɔ te ke Jujeje a aw ɔnje dɔ bbe ke Ijarayel. Tar le to tar le nje ke key le Elimeleke ke to dew ke bbe te ke Betelehem nange te ke Juda. Tar le unn kute dɔ tar ne-wungu te, tar tɔku bbo ke oso, tar kayn te lede, tar koy le Elimeleke, ke tar koy le nganne. Tar le tunga dɔ tar kuju ngonn te ke dda are gel nuju lede tel guku bbay. Tar ke ngeng nya me tarje te neenn to tar le deneje joo: Nawomi dene le Elimeleke, ke ngonn mume Rutu. Rutu ke to dene ke nange te ke Mowabe ndiki ta kinya gɔ mumeje Nawomi ang ngaa ndiki ta kare nje ke le mumeje telje to nje ke laa. Rutu dene-ndubba le dew ke Ijarayel ke ayn isi nange te ke Mowabe tel to dene le mare dew ke Ijarayel bbay. Ria na Bowaje. Ngonn ke Bowaje de ke Rutu dujeje a to bɔ mbay Dabbitije. Rutu tel to mare kɔn-dene ke ngeng nya horo kɔn-deneje te ke Ijarayel, mba n̄-to ka Dabbitije.

Tar kaw le Nawomi, ke ngaweje, ke nganne bbe te ke Mowabe

¹ Dɔ ndɔ te ke nje-gangeje sariya ɔnje bbe ke Ijarayel, tɔku bbo oso. Mare dingaw ke Betelehem nange Juda te aw ke dene laa, ke nganne ke dingaw joo mba kisi bbe te ke Mowabe. ² Ri dingaw le na Elimeleke, ri dene laa na Nawomi, ri nganne ke dingaw ke joo le na Malɔn de ke Kilyɔn. N-toje to dewje ke nange te ke Eparata* ke isiye Betelehem nange Juda te. N-teeje ngonn bbe te ke ria na Mowabe le a, disije bbe te le.

Tar ne-kem-to-ndoo ke oso dɔ Nawomi te

³ A ta koo a, Elimeleke ngaw le Nawomije le oy ngaa Nawomi nayn ke nganne ke dingaw ke joo le. ⁴ N-taaje deneje ke Mowabe. Ne ke dɔngɔr ria na Orpa, ri ne ke kara na Rutu. N-ddaje ngɔsi ke bbal dɔku. ⁵ Goe te a, Malɔn de ke Kilyɔn doyje ngaa dene le nayn ke kare baa turu nganne te ke joo, ke turu ngaweje te. ⁶ Nawomi in me bbe te ke Mowabe ke ngann mume ke joo ta tel ke Betelehem le mba noo na Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda me-maji ke dewje laa ddew ne-kusa te. ⁷ Nɔtu bbe te ke nisi te le, ne ke ngann mume ke joo, dosoje ddew-bô ta tel nange te ke Juda. ⁸ Nawomi pa are ngann mume ke joo le na: « Ya, e-telje. Na na kara tel key le kɔenje! Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda ke se me-maji ddew kara baa toke e-ddaje ke nje ke oyje ddem, e-ddaje sem ddem. ⁹ Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are isiye ke maje kara kara tɔyn me key te le mare dingawje ke a taajese!» N-to mbide ngaa duruje dɔ nɔ te. ¹⁰ Dilaeje te na: « Baann ang, Ja kaw sei ke rɔ nje ke lei te.» ¹¹ Nawomi pa na: « Ngannem ke dene, E-telje! Mba ddi bba a kawje sem wa? Ma kase kaju ngannje ke dingaw kare taase bbay wa? ¹² Ngannem e-telje, awje! M-bbuka nya, mase taa ngaw ang ngaa. Bbo le munda mem to, ma to gir ngaw te til te neenn ta kaju ne ngannje ke dingaw ka, ¹³ a ngebbejede ndereng kare n̄-tɔkuje njaa wa? A mbeteje ta taa ngaw mba yeenn wa? Baann ang ngannem ke dene! Ne ke ingam neenn to ngeng nya uta engase. Mba Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ undam. ¹⁴ Duruje dɔ nɔ te bbay. Orpa to mbi mumeje a Rutu nayn saa. ¹⁵ Nawomi pa na: « Ya, nje-mari tel ke bbê le nje-ke laa, ke kɔrje te

laa. Oru goe.» ¹⁶ Rutu pa na: « A kuwam ke singa bba ma tel goi te ang ddem a kuwam ke singa kare minyai ang ddem! Lo ke aw te a, ma kaw te, lo ke e-dda bbe te a, ma dda bbe te, nje ke lei a to nje ke lem, ngaa Lubba lei a to Lubba lem, ¹⁷ lo ke oy te a ma koy te ngaa da dubbum loe teenn. Toke yo a kayn horoje ang a minyai a, maji kare Nje-kisi ke ndo ke ndo dda sem ne ke mee ndiki.» ¹⁸ Kake Nawomi oo to Rutu ndiki nya mba kaw saa a, ew rœ pa saa tar.

Nawomi de ke Rutu ñ-teeje Betelehem

¹⁹ Ñ-njaje joo keme ndereng ñ-teeje Betelehem. Kake dandeye Betelehem a, dewje tœyn ke me bbe te le aaje lo ke tade ngaa deneje paje na: « Nawomi wase na wa?» ²⁰ Ñ-pa narede na: «E-bbaremeje Nawomi ang. E-bbaremeje *Mara, mba Nje-singa-mõngu ddam are minga wungu nya! ²¹ Maw ke nekinga a, Nje-kisi ke ndo ke ndo tel sem jim baa. Mba ddi a e-bbaremeje Nawomi wa? Nje-kisi ke ndo ke ndo pa tar naji ke majang dõm te, Nje-singa-mõngu ddam majang.» ²² Nawomi tel ke ngonn mume Rutu ke to ngonn nje-bbe ke Mowabe toke baann. N-teeje Betelehem kare kunn kutu kuja teyn* te.

2

¹ Nawomi ee ke mare nuju le ngaweje. N-to dew ke bo ngaa ninga ne ddem. N-to dew ke me nuju te le Elimeleke, ria na Bowaje. ² Rutu, dene ke Mowabe le pa are Nawomi na: «Ma kaw ndoõ mba kaw bburu jinga teyn, go dew te ke a koom maji keme te. Nawomi le pa are na: aw ngonnum.» ³ Naw ngaa naw ñ-bburu teyn go nje-kujaje teyn te. A ne umae are to ndoõ le Bowaje ke to dew ke me nuju te le Elimeleke le. ⁴ A ta koo a Bowaje in Betelehem tee gode te ngaa pa are nje-kujaje teyn le na: « Nje-kisi ke ndo ke ndo ee ke se!» N-telje ke tar dareje na: «Nje-kisi ke ndo ke ndo bbar tar ke maji doi te!» ⁵ Bowaje duju nje-kula laa ke to nje-ngem dõ nje-kujaje teyn na: « Ngonn ke dene neenn to le na wa?» ⁶ Nje-kõn dõ nje-kujaje kande ko le paje are na: «Ñ-to ngonn ke dene ke Mowabe ke Nawomi ddee saa. ⁷ Ngonn ke dene le pa na na bburu teyn ke ta kareje te ngaa na bburu jinga teynje ke nayn horo kareje te. Lew baa ke ñ-ddee ke esindõ njaa, nar ta kula te nyom, naw nuwa rœ key mba goju kare baa.» ⁸ Bowaje pa are Rutu na: «Ngonnum, aw e-bburu ne me mare ndoõ te dang ang ngaa, e-nayn neenn. Uwa go ngann nje-kulaje lem ke dene, oo maji wa!» ⁹ Unda kemi dõ ndoõ te ke daw duja koo me te neenn ta uwa go nje-kulaje lem ke dene. Oo wa, m-pa mare nje-kulaje lem ke dingaw kare ta dinyai ddekeke. Bbo kunda maann a õin a, aa lo me joo maannje te toonn a, a kay maann ke nje-kulaje lem toje. ¹⁰ Yeenn a ñ-tee noso, ñ-debbe keme ke nangê ngaa, ñ-pa nare na: «Ema ke m-to nje-mba neenn a, ddew ddi te bba oom te dew ngaa e-ddasem me-maji neenn wa?» ¹¹ Bowaje pa are na: « Dõru gel neje tœyn ke e-dda ke mumije darem. Neje ke unn kute yo te le ngawije, ddew ke toke inya ne bõije ke koinje ke bbe kuji mba ddee ne ke horo dewje te ke e-gerede kete ang. ¹² Maji kare Nje-kisi ke ndo ke ndo tel ke mare ari wõju dõ ne ke e-dda! Nje-kisi ke ndo ke ndo, Lubba le Israel ke e-ddee ta kiya roi kõ gõle te ari kuka lei.» ¹³ Rutu pa na: « Oom to dew kemi te ebbemje. E-wul mem. E-pa tar ke uru dõ bbengere bbere te lei ke dene. Ta koo maji a m-mbõbbu mbõr nje-kulaje lei ke dene kara ang.»

* 1:22 Me maketuruje te ke dang to ble, kande ko ke to nange te le jiiipje.

¹⁴ Kare ne-kusa ase a, Bowaje pa are na: « E-ngese ke kete usa ne, ula bina lei me maann nayn te.» Nisi mbor nje-kujaje kande ko te. Bowaje are mare kande ko ke n̄-ndaw nusa nare mee ndann ngaa n̄-ngem kese. ¹⁵ Goe te a nin taar ta bburu a Bowaje unn ndu are nje-kulaje laa na: «Inyaje ddew areje n̄-bburu horo kare teynje te to bbo okeje ddew ang. ¹⁶ Inyaje mare jinga waa horo kareje te areje n̄-bburu, ta inje saa ang.» ¹⁷ N-bburu ne me ndoo te le ndereng lo kul ngaa nunda ne ke n̄-bburu le ngaa ninga kande ne le ngosi ke bay sembe kara. ¹⁸ Noto naw ne bbê ngaa n̄-toju mumeje ne ke n̄-bburu le. N-tee ke kese ne-kusa ke nayn le nare. ¹⁹ Mumeje duje na: « Lo ke dda a e-bburu ne te bbokene wa? E-dda kula dda wa? Lubba bbar tar ke maji do dew te ke unda keme doi te neenn!» Nuru gel neje toyn ke nday doe te nare mumeje, ngaa n̄-pa na: « Ri dew ke m-dda kula ndoo laa na Bowaje.» ²⁰ Nawomi pa are ngonn mume na: « Maji kare Nje-kisi ke ndo ke ndo ke ndo toyn aw dda maji ke dewje ke isije kem baa ddem, ke dewje ke oyje ddem bbar tar ke maji do dingaw te neenn! Nawomi pa are bbay na: «Dingaw le to nuju leje ke danna njaa. Ne horo dewje te ke to tar lede ta taaje to dene ndubbaje*.» ²¹ Rutu ke to dene ke Mowabe tel pa na: « Dingaw le pa arem to na: E-nayn go nje-kulaje te lem nyom kula kuja koo ndoo lem nunga.» ²² Nawomi pa are ngonn-mume Rutu na: « Ngonnum, maji kare e-nayn ke nje-kulaje laa ke dene ngaa maji kare dew ingai me mare ndoo te dang dda sei singa ang.» ²³ N-nayn ke nje-kulaje le Bowaje mba bburu ne ndereng ndo ke kula kuja teyn†, ke waa tunga. N-nayn ke mumeje.

3

¹ Mumeje Nawomi pa are na: «Ngonnum, maw m-sange ddew ta kare uwa roi ngaa ta kare isi ke maje. ² Ke bbasine, Bowaje ke aw ro nje-kulaje te laa ke dene teenn le to nuju leje le maa? Ne njaa na to teyn ke to bbal te til te neenn. ³ E-ndoko maann, e-ndeem ubbu, ula kubbu ke kura bbo aw lo to teyn te. Are nusa ne toyn, nay ne toyn bba ta e-toju roi. ⁴ Naw ta to nangê a, aa lo ke na to te ke maje. Goe te a, uwa ne gole te oo a, e-to nangê ko gole te a, ne njaa na toji ne ke a dda.»* ⁵ N-pa nare na: « Ma dda ne toyn ke e-pa arem.» ⁶ Notu naw bbal te le ngaa n̄-dda neje toyn ke mumeje pa are. ⁷ Bowaje usa ne ke ay ne ngaa ee ke ro-neel. Naw n̄-to mbor kande ko te ke to do jin te le. Rutu ngeyn jann jann ddee uwa ne gole te oo ngaa to nangê ko gole te. ⁸ Lo mongu nyenene ngaa Bowaje le ndebbe a turu roe: Na ta koo a mare dene to ko gole te. ⁹ N-duju na: «Ei na wa?» Nila te na: «Ema Rutu nje-kula lei ke dene aann. Uwa ta kubbu lei ila do nje-kula te lei mba to tar lei ta tam to dene-ndubba.» ¹⁰ N-pa nare na: Ngonnum ke dene, Nje-kisi ke ndo ke ndo bbar tar ke maji doi te! Kula ddai ke guku neenn to ke dogole uta ye ke kete bbay, mba aw e-tubba go ngann basanje ke nje-ndooje wase nje ne-kingaje ang. ¹¹ Bbasine, ngonnum, are bbel ddai ang. Ma dda ne toyn ke a dujum, mba dewje toyn ke bbe leje gereje to e-to dene ke maji nya. ¹² Tokoro njaa, to tar lem ta tai to dene-ndubba, a mare dew ke kula nuju laa to ngosi nya ke ngawije utam to. ¹³ E-to neenn. Lo are ke esin a bbo n̄-diki ta taai to dene-ndubba a na taai, a bbo n̄-ndiki ang a, ma taai ture te, Nje-kisi ke ndo ke ndo ee teenn! E-to neenn ndereng lo

* **2:20** Horo jiiipije te bbo dingaw oy a, ngokoen ee ke ddew mba taa dene laa, ke ne-kingaje laa.

† **2:23** Oo 1.22 * **3:4** Ne ke Rutu dda le toju to n̄-ndiki ta kare Buwaje ngeme

are. ¹⁴ Rutu to kɔ ɔl Bowaje te ndereng ta-lo-kare ngaa nin taar ke lo ke to pipi mba Bowaje ndiki kare dew gere to Rutu ddee lo to waa ke teyn te neenn ang. ¹⁵ N-pa nare na: E-ddee ke kubbu ke ngal ke rɔi teenn ke ne ta uwa tae ke maje. N-dda to ke baann ngaa nɔju teyn ke ne ɔl misan nungu me kubbu te le nunda dɔe te a, Bowaje le tel aw bbê. ¹⁶ Ruth tel ddee rɔ mumeje te ngaa mumeje le pa na: Na baann wa ngonnum? Nɔru gel neje tɔyn ke dingaw le dda mbata laa. ¹⁷ Nunn ne nɔju ne teyn le ɔl misan narem ngaa n-pa narem na: « A tel jii baa rɔ mumije te ang.» ¹⁸ Nawomi pa na: «Ngonnum e-nayn rɔm te neenn oo gel ne neenn bba, mba tar neenn goto bbokone njaa bba dingaw neenn a kila wure nangê.»

4

¹ Bowaje tee isi lo dda tar te ta ndoko te ddaka. A ta koo a dingaw ke to tar laa ta taa Rutu to dene-ndubba ke Bowaje pa tar laa le unda lo tee.* Bowaje pa na: « Ei neenn, e-ddee isi nangê neenn.» ² Bowaje bbar dingawje dɔku horo tɔku dewje te ke eeje me bbe teenn, ngaa pa na: « Isije neenn ngaa disije nangê.» ³ N-pa nare dew ke ee ke ddew ta taa Rutu to dene-ndubba le na: « Nawomi ke in bbe te ke Mowabe tel le aw labbe lo le ngokɔnje Elimeleke. ⁴ A ema, meje ta pa kare e-ndoko lo le kem dewje te ke isije neenn, ke kem tɔku dewje te neenn! A bbo e-ndiki ta ndoko a e-ndoko! A bbo a ta ndoko ang a, e-pa arem. Mba mare dew ke dang ke to tar laa ta ndoko lo le goto. Goi te bba to ema.» Dingaw le ila te na: «Ema njaa ma ndoko.» ⁵ Bowaje pa na: « Ndɔ ke a ndoko ne ndɔɔ le ji Nawomi te a to ndɔ ke a taa ne Rutu dene ke Mowabe ke to dene-ndubba, mba kare ri ngaweje ke oy mban nayn dɔ ne-kingaje te laa.» ⁶ Dingaw ke to tar laa ta ndoko lo le pa na: « Ma ndoko lo le ang. Bbo m-dda baann a ma tuju ne-ndubba lem. E-ndoko lo ke to tar lem fa ndoko le to lei, ddew ke ma ndoko ne goto.» ⁷ Lew, dɔ nange te ke Ijarayel, bbo dew a ta dda mare ne toke le, taa dene-ndubba wase toke le mbel naa mare ne a, dew ke kara ɔru ne-ɔl laa are ye ke kara. Neenn le to tar-naji horo ngann le Ijarayelje te. ⁸ Dew ke to tar laa ta taa dene-ndubba le pa are Bowaje na: « E-ndoko ndɔɔ le to lei!» Ngaa Buwaje ɔru ne-ɔl laa. ⁹ Bowaje pa are dewje ke tɔku, ke dewje tɔyn ke nange te ke Ijarayel na: « Bbokone e-toje to nje-tar najije wɔju dɔ neje le Elimeleke, ke neje le kilyɔn, ke neje le Malɔn ke m-doko ji Nawomi te. ¹⁰ Rutu dene ke Mowabe ke to dene le Malɔn le njaa kara m-tae to dene lem. Ma kunda ne ko-ri ngaweje mba kare ri ngaweje le nayn horo ngakɔenje te ddem, nayn horo dewje te ke aw isije lo dda tar te ta ndoko te ddem. E-toje to nje-tar-naji nejeenn bbokone.» ¹¹ Dewje tɔyn ke isije ta ndoko te le, ke dewje ke tɔku paje na: «N-toje to nje-tar naje njaa. Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are dene ke ande me key te lei to toke le Rasel, ke Leya, dede joo kem ke dundaje gel ngann le Ijarayelje nangê. Maji kare e-ddee to nje-ne-kinga nange te ke Eparata ta are rii bbar me Betelehem te. ¹² Maji kare ngannje ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ a kari ddew te le dene ke inga neenn ddaje are me key lei to ddew kara baa toke me key le Perese ke Tamar uje are Juda.» ¹³ Bowaje taa Rutu to dene laa ngaa n-mbɔn saa naa. Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda are Rutu uwa sem ngaa uju ngonn ke dingaw. ¹⁴ Deneje paje are Nawomi na: « Jɔsuje gaji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke bbokone ari dew ke nje-kuka dɔi ke ria a bbar nange Ijarayel te tɔyn. ¹⁵ Ngonn le a dda kare ubba singa ngaa, na dda sei ndɔ bbuka te lei mba, ngonn mumi ke ndikii nya a uje. Ngonn mumi le

* 4:1 Oo 2.20

uta ngannje ke dingaw siri.» ¹⁶ Nawomi taa ngonn le ote kare te ngaa n̄-ddee to nje-ngem ngonn le. ¹⁷ Nje-ninn-key-mareje undaje ri ngonn le na: «Duju ngonn dare Nawomi!» N-bbareje na Obede. Obede le a to bɔ Ijayije, Ijayi le a to bɔ Dabbitije. ¹⁸ Ri nje ke gel Perese te le to toke be: Perese uju Heteserɔn, ¹⁹ Heteserɔn uju Ram, Ram uju, Aminadabe, ²⁰ Aminadabe uju Nasɔn, Nasɔn uju Salma, ²¹ Salma uju Bowaje, Bowaje uju Obede, ²² Obede uju Ijayi, Ijayi uju Dabbiti.

Maketuru le Ester Ester Es

Asurusu dda tōku kusu

¹ Tar ke ñ-dda maketuru te neenn, to ne ke nday dō ndoje te ke Asurusu on dō bbeje kōr kara ke dōjoo gire siri. Bbeje ke unnje kute nange te ke Ende ndereng nange te ke Etiyopi. ² Dō ndoje teenn le tōku mbay Asurusu isi dō ngende-mbay te tōku bbe te ke ria na Suje. ³ Nō bbe bbal muta a, ñ-dda kusu ngaa ñ-bbar nje ke ta gōle te, ke nje-kulaje laa, ke mbamba ke bbe te ke Perese, ke Medi, ke tōku dewje, ke ngann-mbayje ke dō bbeje te le. ⁴ Kusu le dda neyn misan. Asurusu tōju ne-kingaje ke to bbal kōn-bbe te laa ddem tōju tōku-mbange laa ddem. ⁵ Neyn misan nunga a, tōku mbay Asurusu tel dda mare kusu ndō siri bbay. Ñ-dda kusu le me ndoko key-mbay te wōju dō dewje ke bbe te ke Suje tōyn, nje-ne-kingaje, ke nje-ndooje tōyn. ⁶ N-toje pal kubbuje ke ngeng ke ndange nda ddem kase ddem erje te ke ria na marbere ke dōsu to gajije. N-toje pal kubbuje le ke kula leenje ke nda, ke kulaje ke kase. Ñ-toje kulaje le buwa eninga nare te. Dundaje ne-kisije ke ñ-dda ke ande ddem ke nare ddem, dō nange te ke ñ-dda ke erje dang dang ke kura. ⁷ Dōru koto ke ngoje ke ñ-dda ke ande dare dewje ayje. Gare ngoje le to dang dang. Koto ke ria na ven ula to maann, mba mbayje aw ojuje ngar toke baann. ⁸ Dewje ayje koto toke mede ndiki, mba tōku mbay unn ndue ta kare nje-ngem neje ke key laa ddaje ne ke me dewje ndikije. ⁹ Basti, dene le tōku mbay njaa kara dda kusu wōju dō dene mareje me key te le mbay Asurusu tō.

Asurusu oju ejōku-dō mbay dō Basti te

¹⁰ Ndō siri laa a, koto dda tōku mbay Asurusu ngaa rōe neele nya. Tōku mbay pa are *enukuje ke siri ke aw ddaje kula key laa. Ride na Mewuma, Bijita, Arbona, Bigita, Abageta, Jetar, ke Karkase. ¹¹ N-pa narede ta kare daw ñ-ddee ke dene laa Basti. Na kula ejōku-dō-mbay bba da ddee saa. Tōku mbay ndiki ta tōju mande le Basti dewje, ke ngann mbayje, mba ñ-mande nya. ¹² Enukuje le awje ndajije kula le tōku mbay le areje Basti. A Basti mbete ta ddee nō tōku mbay te ngaa wungu on tōku mbay nya. ¹³ N-pa tar ke nje-ne-gereje ke isije mbōre te, mba ke ndō tōyn bbo mare tar to key le mbay a, dede a daw ñ-mōseje, mba ñ-gereje ndu ddem, ñ-gereje ne ke maji kare tōku mbay dda ddem. ¹⁴ Ri nje-ne-gereje le na Karsena, Setar, Admata, Tarsise, Merese, Marsena, ke Memukan. Dede siri le ñ-toje to nje ke ta-gōl tōku mbay te. Disije nange te ke Perse ke Medi. N-toje to singa-mōngu tōku mbay ddem ñ-toje to dewje ke bo me bbe-kōn te laa ddem. ¹⁵ Tōku mbay dujude na: « Ddew ndu te, sariya ddi a maji ta gange dō Basti dene te le mbay Asurusu ke mbete ta dda ne ke nula enukuje nare ñ-paje dare le wa?»

¹⁶ Memukan pa kem tōku mbay te, ke nje ke ta-gōl-mbay te na: « Kula ke maji ang ke Basti dda neenn, ñ-dda ke tōku mbay ke kare baa ang. N-dda ke nje ke ta gōl-mbay te tōyn, ke dewje tōyn ke bbeje te le tōku mbay Asurusu. ¹⁷ Mba deneje tōyn a kooje tar ne ke Basti dda le. Da dabbeje

ngawdede, mba da paje na « Tòku mbay unn ndu kare ñ-ddee ke dene-mbay Basti noe te, a Basti mbete le se ddi wa!» ¹⁸ Bbasine deneje le nje ke ta-gol mbay te ke Perse, ke Medi ke a kooje tar le Basti a ddaje ne toke baann ke de tɔ. Yeenn njaa a ddee ke dabbe naa ddem ke wungu ddem. ¹⁹ Bbo tɔku mbay, e-ndiki a, ja kunn ndu ngaa ja kila ne mber. Ndu le a to ke ndɔ ke ndɔ. Ndu le a to horo nduje te ke Perse, ke Medi. Ndu le a kòku ddew Basti ta kare tee noi te ngaa a kòru ri ke to dene-mbay dɔ Basti te kare mare dene ke maji uta Basti. ²⁰ Bbo dewje ooje tar ndu neenn ke ngeng ke unn wɔju dɔ bbe-kɔn lei tɔyn a, deneje tɔyn a bbelje ngawdede, nje ke to dewje ke bo, ke nje ke to dewje ke ten.»

²¹ Tar le neel tɔku mbay, ke nje ke ta-gole te ngaa tɔku mbay dda toke Memukan pa le. ²² Tɔku mbay ula ke maketuru bbeje te tɔyn. N-dda maketuru le ke gɔl maketuru le dewje kara kara, ke ndɔn tar lede kara kara, mba kare dingawje tɔyn ɔnje dɔ me key lede ngaa kare dingawje tɔyn paje tar bbe lede.

2

Ester ddee to dene-mbay

¹ Go neje teenn le a, wungu le tɔku mbay Asurusu gayn. Nole mee dɔ Basti te ddem dɔ ne te ke Basti dda ddem, dɔ ndu te ke dunn dɔ Basti te ddem. ² Nje-kulaje le tɔku mbay paje na: « Maji kare n-sange ngannje ke dene ke mandeje nya ngaa gereje ngaw ang bbay jare tɔku mbay. ³ Maji kare tɔku mbay unda nje-kulaje laa ngann bbeje te tɔyn ke me bbe-kɔn te laa kare ñ-mbɔnje ngannje ke dene ke mandeje ngaa nayn gereje ngaw ang bbay. N-mbɔnde lo-ngem-deneje te ke to tɔku bbe te ke Suje ngaa Ege ke enuku a koo lo dɔde te ngaa na karede ne-mandeje. ⁴ Ngonn ke dene ke neel kem tɔku mbay te a, a taa turu Basti.» Tar neenn le neel tɔku mbay ngaa nare ñ-dda toke baann.

⁵ Mare Jiipi ke ria na Mardose ee tɔku bbe te ke Suje le. N-to ngonn le Yayir, ngonn le Simeyi, ngonn le Kisi ke to dew ke gel Benjami te. ⁶ Mardose le ee horo dewje te ke tɔku mbay Nebukanejar uwade Jerusalem kara baa ke Yekoniya ke to mbay ke Juda aw ke de Babilɔnn to bbereje. ⁷ Adasa ke ria ke kara na Ester to ngonn le ngokɔn Mardose, nisi ke Mardose. Bɔeje, ke kɔenje doyje. Ester le mande nya. Go yo te le bɔeje, ke kɔenje a, Mardose unne ngeme. ⁸ Goe te ke dila mber ke ndu ke tɔku mbay unn le a, ñ-mbɔn ngannje ke dene banya banya tɔku bbe te Suje ta kare Ege aa lo dɔde te. Yeenn a, ñ-ddee ke Ester lo-ngem deneje te kare Ege ke to nje-ngem deneje aa lo dɔe te tɔ. ⁹ Ester neel kem Ege te ngaa Ege ndiki ta dda saa maji. Nare ne-mandeje, ke ne-kusaje. Nare Ester nje-kulaje ke dene siri ke ñ-mberede horo nje-kulaje te ke key-mbay te. Nare lo-to ke maji Ester, ke nje-kulaje laa ke dene me key-ngem deneje te le. ¹⁰ Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are dew kara oo ang, mba Mardose ndeje nya ta kare ñ-pa ang. ¹¹ Ndɔ tɔyn Mardose aw ila mbɔr key-ngem-deneje le ta gere se Ester to ke maje wase ddi a daw ñ-dda saa wa.

¹² Dunn bbal kara kare ngannje ke dene le mɔseje ne rɔde ddew kara baa ke ndu ke dunn. Dare ñ-ndemje ke wubbu ke ria na mire neyn misan ngaa ñ-ndemje ke wubbu ke ria na aromate, ñ-ddaje rɔde ke ne-mandeje dang dang neyn misan tɔ. Goe te bba ngannje ke dene le kara kara a kawje nɔ tɔku mbay te. ¹³ Bbo ngonn ke dene in lo-ngem deneje te ta kaw ke rɔ tɔku mbay te a, dare neje tɔyn ke mee ndiki ta kare naw ne key-mbay te.

¹⁴ Na kaw rɔ tɔku mbay te lo-kul te ngaa lo are a, da kaw saa ke endoo mare key-ngem-deneje te ke Sasegaje aw aa lo ke doe te. Sasegaje le to enuku ke aw ngem dene-moroje le tɔku mbay. Ngonn ke dene le a tel rɔ tɔku mbay te ang. Bbo tɔku mbay ee ke bbo laa a, na kula kare n̄-bbare ke ria bba na kaw rɔe te. ¹⁵ Ndo ke Ester a ta kaw rɔ tɔku mbay te ase. Ester le to ngonn le Abisayil ke to ngokɔn Mardose ngaa Mardose ngeme. Ester duju mare ne dang ang, a ne ke Ege ke to enuku nje-ngem deneje le tɔku mbay pa are njaa n̄-duju. Dewje toyn ooje Ester ke kem ke maji. ¹⁶ Asurusu ɔn bbe bbal siri laa a, daw ke Ester dundae key-mbay te ke neyn ke ria na Tebete. ¹⁷ Tɔku mbay ndiki Ester uta kese deneje toyn ngaa ndiki ta dda saa maji uta kese ngannje ke dene toyn ke gereje ngaw ang bbay. Nula ejoku-dɔ-mbay dɔ Ester te ngaa nunda Ester turu Basti te. ¹⁸ Tɔku mbay dda tɔku kusu woju dɔ Ester. N-bbar nje ke ta-gole te, ke nje-kulaje laa. Noru lambo dɔ dewje te ke eeje bbeje te ngaa n̄-kayn ne dewje, mba mbayje aw ɔsuje ngar toke baann. ¹⁹ Gol joo laa ke n̄-mbɔn ngannje ke dene ke gereje ngaw ang bbay a, Mardose aw dda kula lo taa nje-mbaje te ke me key-mbay te. ²⁰ Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are dew kara oo ang, ddew kara baa toke Mardose ndeje ne. Ester aw dda ne ke turu ndu Mardose toke naw n̄-dda kare te ke nisi ne saa.

Mardose tee ke gel dewje ke aw mɔseje ta tɔl Asurusu

²¹ Kare te ke Mardose aw dda kula lo taa nje-mbaje te key-mbay te a, enukuje joo ke aw ddaje kula key-mbay te aw mɔseje tar ta tɔl tɔku mbay, mba wungu ɔnde doe te nya. Ride na Bigitan de ke Terese. ²² Tar le oso mbi Mardose te ngaa pa are Ester oo. Ester ndaji are tɔku mbay ke ri Mardose. ²³ Duru gel tar le a, to tɔkɔrɔ. N-to enukuje le kar kake te ngaa n̄-tɔlde. N-dda tar neenn kem tɔku mbay Asurusu te me maketuru te ke daw n̄-dda tarje te daw n̄-ngem.

3

Tar le Amann de ke Mardose

¹ Go neje te ke ndayjeenn le a, Asurusu unn Amann undae lo kula te ke bo. Amann le to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage nare Amann ddee dew ke bo ngaa nundae dɔ nje ke ta-gole te toyn. ² Nje-kulaje toyn ke lo taa nje-mbaje te ke me key-mbay te aw ɔsuje golde nangɛngaa daw dulaje dɔde nangɛ nɔ Amann te, mba tɔku mbay njaa unn ndue ta kare n̄-ddaje toke baann. A Mardose kara baa mbete ta kɔsu gole nangɛ ddem ta kula doe nangɛnɔ Amann te ddem. ³ Nje-kulaje ke key-mbay te ke eeje ta ndoko te dujuje Mardose na: « Mbata ddi bba n̄-mbete ta dda ne ke turu ndu ke tɔku mbay unn wa?» ⁴ N-dujuje tar neenn Mardose ke ndɔ toyn, a Mardose oo tar lede ang. Mardose le pa arede na gel ne to Jiipi. N-paje dare Amann ta koo se Mardose a turu ddew laa ang wa. ⁵ Amann gere to Mardose aw ɔsu gole nangɛ ang ddem ula doe nangɛnɔe te ang ddem a, wungu ɔen. ⁶ N-pa dare Amann na Mardose to Jiipi. Yeenn a, Amann ndiki ta tɔl Mardose kara baa ang. Naw n̄-sange ddew ta tɔl Jiipije toyn ke isije bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu. ⁷ Bbal dɔku gire joo ke tɔku mbay Asurusu ɔn bbe, ke neyn ke dɔngɔr ke ria na Nisan a, Amann ndɔn ne mba gere ndɔ, ke neyn ke maji boy mba dda ne ne ke naw neje le. Elemteen oso dɔ neyn te ke ria na Adar, to neyn dɔku gire joo laa.

Tɔku mbay unn ndu kare n̄-tɔl Jiipije

⁸ Amann pa are tōku mbay Asurusu na: « Mare dewje ke gelde to dang saneje naa bbeje te tōyn me bbe-kōn te lei. Ddew ndu te lede, n̄-toje dang ke kese dewje ngaa n̄-ddaje ne ke turu ndui ang. Ase kare inyade are disije ddekeke ang. ⁹ Tōku mbay, bbo e-ndiki a, e-dda mare ndu me maketuru te are n̄-tōl dewje neenn tōyn. Tōku mbay, bbo n̄-tōlde tōyn a, ma tura kande nare doro dōku kare nje ke ta-gōli te kare dilaje lo-ngem nare te lei.» ¹⁰ Tōku mbay oru eninga ke ngonn-jia te are Amann ke to nje-baan le Jiipije. Amann le to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage. ¹¹ Tōku mbay pa are Amann na: « Inya nare lei. Minya dewje le me jii te. E-dda ne tōyn ke mei ndiki ke de.»

¹² Ndō dōku gire muta le dōngōr neyn a, tōku mbay bbar nje-ddaje maketuru ke me key-mbay te ngaa n̄-dda ndu ke Amann unn le me maketuru te. Dula ke maketuru le dare nje-ddaje kula turu tōku mbay te, ke ngann mbayje ke isije bbeje te tōyn. Dula ke maketuru le dare gēl dewje kara kara tōyn ke bbe-kōn te le Asurusu. N-dda maketuru le ke gōl maketuru, ke ndōn tar le dewje ke isije bbeje te kara kara. N-dda maketuru le ke ri Asurusu ngaa dunda endaji eninga laa maketuru te le tō. ¹³ Dare maketuru le ngann nje-kulaje awje ne bbeje te le tōku mbay tōyn. Maketuru le unn ddew ta kare n̄-tōl Jiipije ngaa ta n̄-rasede tōyn: ngann basanje, ke ngann mandeje, bbukaje, ngannje, ke deneje. Da tōlde ndō kara baa, ke ndō dōku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dōku gire joo laa. Da koto neje lede tō. ¹⁴ N-gem mare maketuru le ta kila ne mber bbeje te kara kara, ta kare disije perere mba ngina ndō le. ¹⁵ Tōku mbay unn ndu ngaa ngann-nje-kulaje teeje ke ngōru awje. Dila mber ke ndu le me tōku bbe te ke Suje. Kare teenn tōku mbay de ke Amann disije mba kay koto. A dewje ke bbe te ke Suje aw nōje.

4

Jiipije ndingaje ndoo ngaa mbeteje ne-kusa

¹ Mardose oo tar neje ke daw n̄-dda le. N-tir kubbu rōe te, nula kubbu ndoo ngaa nunda bu rōe te ngaa n̄-tee naw me bbe te. Nuru ekii ke wungu. ² N-ddee ke kubbu ndoo le, nar nō key-mbay te, mba dew ase kande key-mbay te ke kubbu ndoo ang.

³ Jiipije ke bbeje te kara kara, ke Jiipije ke isije loje te tōyn ke dila mber ke ndu ke mbay unn le ke te, daw n̄-ndingaje ndoo. N̄-mbeteje ne-kusa, n̄-nōje ngaa n̄-ndingaje rōde. Mareje nya ulaje kubbu ndoo ngaa toje dō bu te. ⁴ Nje-kulaje le Ester ke toje to ngann mandeje, ke enukuje ke aw ngemeje ddeeje paje tar le are. Me Ester tuju nyōm. Ester ula ke kubbuje ta kare Mardose tōru kubbu ndoo ke rōe te a ula. A Mardose mbete ta kula kubbuje le. ⁵ Ester bbar mare enuku kara ke aw ngeme ke ria na Atake. N-pa nare ta kare naw n̄-duju Mardose se ddi a to wa? Mbata ddi bba n̄-dda ne toke baann wa? ⁶ Atake tee aw inga Mardose ndake lo te nō key-mbay te. ⁷ Mardose oru gel neje tōyn ke ingae, ke tar kōr nare ke Amann unn ndue ta kila lo-ngem nare te le tōku mbay, mba kare n̄-tōl Jiipije. ⁸ Nare Atake mare maketuru ke dila ne mber me bbe te ta rase ne Jiipije le. N-pa are Atake ta kare n̄-toju maketuru le Ester, ta nōru ne gel neje tōyn ke aw nja nare. N-dda kōkōrō Atake ta kare n̄-pa nare Ester aw rō tōku mbay te aw duje, ta kare noo kem-to-ndoo lede ngaa ta kare n̄-dda me-maji ke ngakōnde Jiipije. ⁹ Atake ddee pa go tarje le Mardose le are

Ester. ¹⁰ Ester ula Atake bbay ta kare n̄-pa nare Mardose na: ¹¹ « Nje-kulaje le tōku mbay tōyn, ke dewje tōyn ke ngann bbeje te ke me bbe-kon te le tōku mbay gereje tar ndu ke tōku mbay unn wōju dō dewje tōyn. Ndu le na: Dene wase dingaw ke tōku mbay bbare ang a tee nō tōku mbay te me key te laa, a kinga yo. Dew ke tōku mbay njaa ula kake laa ke n̄-dda ke ande are bba a kinga yo ang. A ema, tōku mbay bbarem rōe te ang ase neyn kara ngaa.» ¹² Atake aw pa tarje le Ester le are Mardose. ¹³ Ngaa Mardose tel ula are Ester bbay na: « Eje to mba kake ee me key te le mbay bba a nayn ke tebbe horo Jiipije te wa? ¹⁴ Bbo ɔru tai e-pa tar bbasine neenn ang a, Jiipije a teeje ta yo te ke ddew ke dang. A ei, a koy ngaa kose a goto. A du ang, mba ne ke toke be a aw ne key-mbay te.» ¹⁵ Ester tel ula are Mardose na: ¹⁶ « Aw mbon Jiipije tōyn ke me bbe te ke Suje. Inyaje ne-kusa wōju tar dom. Ndō muta, ke til muta usaje ne ang ddem ayje maann ang ddem. Ema, ke nje-kulaje lem, ja kinya ne-kusa, ke maann ddew kara baa toke baann tō. Yeenn a, ma kaal dō ndu ke tōku mbay unn le ngaa ma kaw rōe te. Bbo ase kare moy a, ma koy.» ¹⁷ Mardose aw dda ne tōyn ke Ester are n̄-pa dare.

5

Ester aw rō tōku mbay te

¹ Ndō muta ke Jiipije inyaje ne-kusa, ke maann le ase. Ester ungu nemandeje le deneje le mbayje rōe te ngaa naw nar ndake lo te, nō key te le tōku mbay. Ndake lo le aa naa ke lo-kisi le tōku mbay. Tōku mbay isi ngende-mbay te laa ke aa lo ke ta ndoko kande key-mbay te le. ² Kake tōku mbay oo Ester ke ar ndake lo te ddaka le a, kare teenn njaa n̄-ndiki ta dda saa me-maji. Tōku mbay ula kake laa ke uwa jia te are Ester. Kake le n̄-dda ke ande. Ester nja aw uwa ta kake le tōku mbay le. ³ Tōku mbay pa are na: « Ddi wa, dene-mbay Ester? Ddi a e-ndiki wa? Ne tōyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kon lem njaa kara ma kari.» ⁴ Ester ilae te na: « Tōku mbay, bbo oo maji a, e-ddee ke Amann bbokone kusu te ke m-dda wōju dōe.» ⁵ Tōku mbay pa na: « Areje Amann tel ke tar dō ne-bbar te le Ester ke ngōru.» Tōku mbay de ke Amann n̄-ddeeje kusu te ke Ester dda le. ⁶ Kare te ke daw dayje koto ke ria na ven a, tōku mbay duju Ester na: « Ddi a e-duju wa? Ne ke e-duju a, ma kari. Ddi a e-ndiki wa? Ne tōyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kon lem njaa kara ma kari.» ⁷ Ester ila te na: « Ne ke m-duju le wa? Ne ke m-ndiki le wa? ⁸ Tōku mbay, bbo e-ndiki ta dda sem me-maji ngaa oo maji ta karem ne ke m-duju, ke ne ke m-ndiki a, maji kare e-ddee ke Amann kusu te ke ma dda bara bbay, a ma pa ne ke m-ndiki kari.»

Amann aw sange ddew ta tōl Mardose

⁹ Ndōe teenn le Amann tee key le Ester ke rō-neel ngaa rōe ndō. A ta koo a, Amann oo Mardose lo-taa-mbaje te le tōku mbay. Amann aw ddee a, Mardose in taar ang ddem ii rōe ang ddem. Yeenn a, wungu ɔn Amann nya dō Mardose te. ¹⁰ Amann ore wure aw key laa. Nula n̄-bbar nje-buwa-kuraje laa, ke dene laa Jerese. ¹¹ Amann tura go neje ke maji ke ninga, ke kōr ngannje ke nuju, ke neje ke maji tōyn ke tōku mbay dda saa ngaa unne undae dō ngann mbayje te, ke dō nje-kulaje te ke key-mbay te. ¹² Dōe te, Amann pa na: « Ema ke karem baa njaa dene-mbay Ester bbarem ke tōku mbay kusu te ke n̄-dda bbokone. Ema le bbay a n̄-bbarem ke tōku mbay kusu te ke bara. ¹³ A bbo ta kare moo Mardose ke to Jiipi aw dda

kula lo-taa-mbaje te key-mbay te a, nejeenn toyn to mare ne kem te ang.»
¹⁴ Jerese dene le Amann, ke nje-buwa-kuraje le Amann toyn n̄-paje dareje na: « Maji kare are duru kake ke ndew ase d̄-k̄obbu-dew d̄joo gire mi taar, ta bara ke end̄o a, e-pa are t̄oku mbay are n̄-t̄ol Mardose d̄o kake te le. Yeenn a, a kase ta kaw ke t̄oku mbay kusu te le ke r̄o-neel.» Tar le neel Amann ngaa nare duru kake le taar.

6

Mardose ddee bo kem t̄oku mbay te

¹ Tile teenn bbi ɔru kem t̄oku mbay ang. Nare n̄-ddee ke maketuru ke daw n̄-dda tarje me te daw n̄-ngem. Nare n̄-tura maketuru le n̄oē te. ² N-tura maketuru le a, dinga tar le enukuje ke toje to nje-ngemje ta key le t̄oku mbay, Bigitan de ke Terese. Dede joo ke dunguje tar me naa te ta t̄ol t̄oku mbay Asurusu bba Mardose uku me tare are t̄oku mbay le. ³ T̄oku mbay pa na: « Ddi a n̄-dda dare Mardose, mba k̄osu ne gaje wa?» Nje-kulaje ke me key te le t̄oku mbay paje na: «N̄-dda ne kara dare ang nyom.» ⁴ T̄oku mbay duju tar na: « Na ee me ndoko te ddaka wa?» Kare teenn Amann in me ndoko te me key-mbay te aw ddee ta pa kare t̄oku mbay kare n̄-t̄ol Mardose d̄o kake te ke nare n̄-m̄ose woju d̄oē. ⁵ Nje-kulaje le paje na: « Amann a ar me ndoko te ddaka.» T̄oku mbay pa na: « Areje nande key!» ⁶ Amann ande key-mbay te ngaa t̄oku mbay duje na: « Ddi a da dda kare dew ke t̄oku mbay ndiki ta k̄osu gaje wa?» Amann eje mee te na: « Ema njaa t̄oku mbay ndiki ta k̄osu gajim ma se na dang bbay wa?» ⁷ Amann pa are t̄oku mbay na: « T̄oku mbay ndiki ta k̄osu gaji mare dew wa? ⁸ Maji kare t̄oku mbay are dunn kubbu lei ke aw ula, ke sunda ke aw aal ngaa are dunda ejokud̄o-mbay d̄o sunda te le. ⁹ Maji kare are kubbu le, ke sunda le mare dew ke ngeng horo nje ke ta-ḡoli te. Na kula kubbu dew ke e-ndiki ta k̄osu gaje le. Na kundae d̄o sunda te nja saa me bbe te ke Suje ngaa na kila mber n̄oē te na: Ne ke daw n̄-dda ke dew ke t̄oku mbay ndiki ta k̄osu gaje a neenn bbo!» ¹⁰ T̄oku mbay ila Amann te na: « Unn kubbu le ta uwa sunda le toke e-pa neenn njange. E-dda toke baann ke Mardose ke to Jiipi ke isi lo-taa-mbaje te. Are mbita ne toyn ke e-pa neenn kara oso nange ang.» ¹¹ Amann unn kubbu, ngaa uwa sunda le t̄oku mbay. Nula Mardose kubbu le ngaa nundae d̄o sunda te n̄-nja saa me bbe te ke Suje. Nila mber n̄o Mardose te na: « Ne ke daw n̄-dda ke dew ke t̄oku mbay ndiki ta k̄osu gaje neenn bbo!» ¹² Goe te a, Mardose tel aw lo kula te laa key-mbay te guku. A Amann t̄o d̄oē ke kubbu ngaa tel key laa ke nḡoru toke le dew ke yo t̄ole. ¹³ Amann ɔru gel ne ke ingae le are dene laa Jerese, ke nje-buwa-kuraje laa. Nje-buwa-kuraje laa, ke dene laa paje areje na: « Bbo Mardose ke unn kutu ta ddee ngonn n̄oē te to Jiipi a, mare ne dang ke a dda mba kutae ne goto. A tel ke guku nyom n̄o Mardose te.» ¹⁴ Daw n̄-paje saa tar bbay a, enukuje le t̄oku mbay ddeeje. Duwaje Amann dawje saa ke t̄oku kusu te ke Ester dda.

7

Ester tee ke gel Amann ngaa Amann inga yo

¹ T̄oku mbay de ke Amann n̄-ddeeje mba kusa ne ke dene-mbay Ester dda. ² Nd̄o joo laa, t̄oku mbay duju Ester bbay kare te ke daw dayje koto ke ria na ven na: « Dene-mbay Ester, ddi a e-duju wa? Ne ke e-duju a, ma kari. Ddi a e-ndiki wa? Ne toyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-k̄on

lem njaa kara ma kari.» ³ Ester ila te na: « Tòku mbay, bbo e-ndiki ta dda sem me-maji tókòrò, toke e-ndiki a, ne ke m-duju a neenn: Tar tebbe lem, ke le nje ke lem Jiipije. ⁴ Ema, ke nje ke lem ñ-labbeje ta kare dewje tólje, raseje, rebbeje tóyn. Bbo to ñ-labbeje to, bbereje ke dingaw, ke bbereje ke dene a, ma pa tar ang, mba yeenn ase ta jòku ne mbay ang.» ⁵ Tòku mbay Asurusu duju Ester na: « Na ee ke keje ke baann mee te wa? Nee dda wa?» ⁶ Ester ila te na: « Nje-baan leje le to Amann, nje-me-majang!» Me Amann unda dò binya nò tòku mbay te, ke nò dene-mbay te. ⁷ Wungu on tòku mbay ngaa tusu ne-kusa le inya ngaa tee ddaka aw me ndòò putu kakeje te ke to me ndoko key-mbay te. Amann nayn me key te le Ester. Naw ñ-dda kòkòrò Ester, mba kare nare tòku mbay tóle ang, mba Amann gere to tòku mbay a kare ñ-tól ne. ⁸ Amann tee oso dò ne-kisi te ke Ester ndòju ròe te. Kare teenn njaa tòku mbay in me ndòò putu kakeje te ddaka ande me key te ke Ester dda kusu te le. Tòku mbay pa ke taar na: « Dòe teenn, ñ-tel ta kuwa dene-mbay ke singa to saa kem te me key te neenn bbay wa?» Tar nayn ke ta tòku mbay te bbay a, ñ-tò kem Amann. ⁹ Mare enuku ke ria na Arbona pa kem tòku mbay te na: « Amann are duru kake taar nò key te laa mba tól ne Mardose, Mardose ke pa tar are tòku mbay tee ne ta yo te le. Kake le ndew ase dò-kòbbu dew dójoo gire mi.» Tòku mbay pa na: « Aw ilaje kula gòse te e-tòje kake te le areje noy!» ¹⁰ Daw ñ-tól Amann dò kake te ke Amann mòse wòju dò Mardose le. Yeenn ngaa wungu le tòku mbay gayn.

8

Tòku mbay unn ndu ke maji wòju dò Jiipije

¹ Ndòe teenn njaa tòku mbay are Ester key le Amann ke to nje-baan le Jiipije. Ester pa are tòku mbay na Mardose tó Jiipi ngaa tòku mbay ula are Mardose ddee nòe te. ² Tòku mbay oru eninga ngonn-ji ke nare Amann bba ñ-tel ñ-taa guku le nare Mardose. Goe te a, Ester unn Mardose to nje-ngem neje ke key le Amann.

³ Ester nayn dò tar teenn ang, noso nangêno tòku mbay te ñ-nò ngaa ñ-duju tòku mbay kare noo kem-to-ndoo le Jiipije, ta kare tòku mbay mbete me-majang le Amann, dew ke me nuju te le Agage ke a ta tól ne Jiipije le. ⁴ Tòku mbay ula kake laa ke ñ-dda ke ande are Ester. Yeenn ngaa Ester in taar ar nò tòku mbay te. ⁵ Ester pa na: « Bbo oo maji ngaa e-ndiki ta dda sem me-maji, bbo ne ke ma duju neenn to ke dógole a, are ñ-dda maketuru ñ-tuju ne maketuru ke Amann ke to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage dda mba kare ñ-tól ne Jiipije tóyn ke isije bbeje te lei le. ⁶ Ma koo ne-wungu ke a ta koso dò nje ke lem te ke kem toke baann wa? Ma kisi kaa nje ke lem be kare kode tunga toke baann wa?»

⁷ Tòku mbay Asurusu pa are Ester de ke Mardose ke to jiipi na: « Mare Ester key le Amann ngaa mare ñ-tò kula gòsu Amann te ñ-tò kula gòse te ñ-tò kake te dare oy wòju dò Jiipije ke Amann a ta tólde. ⁸ Maketuru ke ñ-dda ke ri tòku mbay ngaa dunda endaji eninga le mbay dòe te mban, da tel turu ang ngaa. Baann a, sese njaa e-ddaje tar ke maji wòju dò Jiipije me mare maketuru te ke rim ngaa ta undaje endaji eninga lem maketuru te le.»

⁹ Ndòe teenn njaa, ke ndò dójoo gire muta le muta le neyn ke ria na Siban, dula ñ-bbar nje-ddaje maketuru le tòku mbay. Mardose pa tar wòju dò Jiipije ngaa ñ-ddaje tar le maketuru te. Dulaje ke maketuru le dare

nje-kon-bbeje, ke ngann mbayje toyn ke onje do bbeje, bbeje kor kara ke dojoo gire siri ke unn kute Ende ndereng Etiyopi. N-dda maketuru le ke gol maketuru le dewje ke bbeje te ddem ke ndon tar le dewje ke bbeje te kara kara ddem. N-dda maketuru le ke gol maketuru ddem ke ndon tar le Jiipije ddem dula ne darede to. ¹⁰ N-dda maketuru le ke ri toku mbay Asurusu, dunda endaji eninga laa doe te ngaa dula ne nje-sundaje, sundaje le toku mbay ke n-ngemde dang. ¹¹ Tar ke n-dda maketuru te le na: « Toku mbay are ddew Jiipije toyn ke eeje bbeje te, ta kare n-mbonje naa, ta n-ddaje ddo dode te, ta n-tolje nje-ddoje ke bbeje te ke a ta ddajede maji ang. Narede ddew ta tol ngannje ddem, deneje ddem. Narede ddew ta kare dotoje ne-kingaje lede ddem. ¹² Nare Jiipije ddew ta kare n-ddaje neenn le bbeje te toyn ke Asurusu on doe ndo kara baa, ke ndo doku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn doku gire joo. ¹³ N-ngem mare maketuru le ta kila ne mber kare dewje toyn, mba kare maketuru le ddee to ndu ke toku mbay unn kare Jiipije isije perere ndoe teenn le ta kila bare lede.» ¹⁴ Kake toku mbay unn ndue a, ngann-nje-kulaje aalje sundaje le toku mbay ke n-ngemde dang le. Dinje me key-mbay te n-teeje ngaa dawje ke ngoru-ngal. Goe te a, dila mber ke maketuru le me toku bbe te ke Suje. ¹⁵ Dula Mardose kubbu le mbayje ke kase ddem nda ddem, ke kubbu kul ke nda ddem kase ddem. Dunda ejokudo le mbayje ke n-dda ke ande doe te. Dewje ke isije toku bbe te ke Suje ilaje ko ngaa ddaje ro-neel. ¹⁶ Ro Jiipije nelde nya. To toke ndo tete ddo lede. ¹⁷ Bbeje kara kara, ke bbuka bbeje toyn, ke loje toyn ke dila mber ke ndu ke toku mbay unn ke te, Jiipije ddaje ro-neel, n-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa n-ddaje kusu. Mare dewje nya ke me bbe-kon te le Asurusu telje rode Jiipije, mba n-bbelje Jiipije nya.

9

Jiipije tolje nje-baanje lede

¹ Ndo doku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn doku gire joo laa le ase. To ndo ke nje-baanje le Jiipije a ta ddaje ne ke turu ndu ke toku mbay unn dongor. Nje-baanje le Jiipije undaje mede ta kutade ke ddo. A ne turu are Jiipije a utaje nje-baanje lede ke ddo. ² Me bbeje te toyn ke toku mbay Asurusu on doe, Jiipije mbonje naa mba dda ddo ke nje ke ndikije ta ddade maji ang. Dew kara ase kar node te ang, mba dilaje bbel me dewje te toyn. ³ Nje ke ta-gol toku mbay te toyn, ke ngann mbayje, ke nje ke toku mbay undade to nje-kulaje do bbeje te, darje go Jiipije te, mba n-bbelje Mardose nya. ⁴ Mardose ddee dew ke bo me key-mbay te ngaa rja bbar me bbeje te toyn ke Asurusu on doe. Mardose ddee dew ke bo ke kete kete.

⁵ Jiipije ddaje dewje ke mbetede toke mede ndiki. N-tolje nje-baanje lede ke toku kiya ngaa n-rasejede. ⁶ Jiipije tolje dewje kor mi me toku bbe te ke Suje. ⁷⁻¹⁰ Jiipije tolje ngann le Amann nje-baan le Jiipije ke to ngonn le Amedata le, a dotoje ne-kingaje lede ang. Ri ngann le Amann le na Parsanedata, Dalpon, Asepata, Porata, Adaliya, Aridata, Parmaseta, Arisayi, Aridayi, Bayejata. ¹¹ Ndoe teenn njaa dula ke kor dewje ke Jiipije tolde me toku bbe te ke Suje dare toku mbay. ¹² Toku mbay pa are dene-mbay Ester na: « Me toku bbe te ke Suje baa bbay a Jiipije tolje dewje te kor mi ddem ngann le Amann ke doku ddem neenn a, baann a Jiipije tolje dewje kese bbeje te ke bbe-kon te le wa! A bbo e-ndiki ta dujum mare ne bbay a, ma kari, ma dda ne toyn ke mei ndiki.» ¹³ Ester ila te na: « Toku mbay, bbo oo maji a, are ddew Jiipije ke Suje ddaje ne bara ke turu ndu

mbay toke n̄-ddaje bbokone neenn. Ngaa ta n̄-na ninn ngann le Amann ke d̄oku kake te taar.» ¹⁴ T̄oku mbay unn ndue kare n̄-dda toke baann. Dila mare mber t̄oku bbe te Suje ngaa n̄-na ninn ngann le Amann ke d̄oku le kake te taar. ¹⁵ Jiipije ke Suje mb̄onje naa ke nd̄o d̄oku gire s̄o le neyn ke ria na Adar. N̄-t̄olje dewje k̄or muta me bbe te le. A dotoje ne-kingaje lede ang.

¹⁶ Jiipije ke isije kese bbeje te me bbe-k̄on te le mb̄onje naa mba dda d̄o d̄ode te t̄o. N̄-tubbaje nje-baanje lede d̄ode te ke ddang ngaa n̄-t̄olje nje ke ndikide ang doro d̄osiri gire mi. A dotoje ne-kingaje lede ang. ¹⁷ Neenn le nday ke nd̄o d̄oku gire muta le neyn ke ria na Adar. Nd̄o d̄oku gire s̄o laa a, d̄d̄o gayn. Nd̄oe teenn njaa n̄-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa n̄-ddaje r̄o-neel. ¹⁸ A Jiipije ke Suje ke ilaje bare lede ke nd̄o d̄oku gire muta, ke nd̄o d̄oku gire s̄o uwaje r̄ode ke nd̄o d̄oku gire mi laa. Nd̄oe le to nd̄o ke n̄-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa n̄-ddaje r̄o-neel. ¹⁹ Gele ke neenn bba Jiipije ke isije bbeje te aw ddaje kusu ke nd̄o d̄oku gire s̄o le neyn ke ria na Adar. N̄-ddaje ne-kusa ke bo dusaje, n̄-ddaje r̄o-neel ngaa dulaje ke ne dareje naa.

Jiipije ilaje nd̄o kusu ke ria na Purim

²⁰ Mardose dda tar neje ke nday le maketuru te. Goe te a, nula ke maketuru le nare Jiipije t̄oyn ke isije bbe-k̄on te le t̄oku mbay Asurusu. Dede ke bbeje te ke nḡosi d̄dem ddew ew d̄dem. ²¹ N̄-dujude ta kare n̄-ddaje kusu ke bbal t̄oyn, ke nd̄o d̄oku gire s̄o, ke nd̄o d̄oku gire mi le neyn ke ria na Adar. ²² Me nd̄oje teenn le Jiipije tubbaje nje-baanje lede d̄ode te ke ddang. Me neyn teenn le me-k̄on le Jiipije tel koko ngaa ndinga-ndoo lede tel kusu. To maji kare n̄-ddaje kusu ngaa n̄-ddaje r̄o-neel, to maji kare dulaje ke ne dare naa ngaa dareje ne nje-ndooje. ²³ Jiipije ooje ndu Mardose. N̄-ddaje kusu le ḡol kara ngaa kusu le tel to ne-ji-bbe lede.

²⁴ Mardose ole me Jiipije d̄o tar te le Amann na: Amann ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage, nje-baan le Jiipije ndiki ta t̄olde. N̄-dda elemteen mba gere ne nd̄o ke na t̄ol ne Jiipije t̄oyn. ²⁵ A Ester aw inga t̄oku mbay ngaa nunn ndu, n̄-dda ndu le maketuru te ta kare n̄-dda ke Amann ne ke Amann ndiki ta dda ke Jiipije. Yeenn bba n̄-t̄o kula ḡosu Amann te n̄-t̄o kake te taar dare noy ngaa n̄-t̄ol nganne n̄-naa ninnde kake te ke duru taar. ²⁶ Gele ke neenn bba daw n̄-bbar ne ri nd̄o kusu le na Purim, mba Purim le in me kande tar te ke to Pur*. Jiipije ooje tar ke Mardose dda maketuru te le ke maje, n̄-ngemje neje ke dooje ke kemde d̄dem neje ke ingajede d̄dem. ²⁷ Jiipije ddaje kusu le to ne-ji-bbe lede w̄aju d̄ode njaa, w̄aju d̄o ngande ngaa w̄aju d̄o dewje t̄oyn ke a ddaje r̄ode Jiipije. Da ddaje kusu le nd̄o joo bbal ke bbal ddew kara baa toke Mardose pa arede maketuru te.

²⁸ Dewje t̄oyn ke da kujude nd̄o te ke guku, dingawje, ke nje-ke lede kara kara t̄oyn ke to Jiipije ke isije bbeje te kara kara t̄oyn, ke bbuka bbeje te kara kara t̄oyn me bbe-k̄on te le Asurusu a ddaje kusu me nd̄oje teenn. Maji kare Jiipije, ke nganne dinyaje kusu neenn le ang d̄dem dare mede oy d̄o ne ke nday le ang d̄dem.

²⁹ Ester dene-mbay ke to ngonn le Abiyayil de ke Mardose ke to Jiipi n̄-ddaje maketuru ḡol joo laa, mba pa ne tar ke ndu ke m̄ongu d̄o maketuru te ke d̄onḡor, ke d̄o tar kusu te ke to Purim, kare Jiipije ooje to tar ndam ang.

³⁰ Dulaje ke maketuru dare Jiipije t̄oyn ke isije bbeje te k̄or kara ke d̄ojoo

* 9:26 9.26 Pur: Kande na elemteen.

gire siri ke me bbe-kon te le toku mbay Asurusu. Tarje ke me maketuru te le, to tar ke ta kare disije ke me-wul-lom ddem kare Jiipije ddaje ne ke gate gate ddem. ³¹ Maketuru le are ddew Jiipije ta kare n-ddaje kusu ke ria na Purim ke ndoe ndoe ddew kara baa toke Mardose de ke Ester n-ddaje maketuru te. Ndu le to waju dode, ke ngannde toke le ndu ke dunn dongor ta mbete ne-kusa, ke ta dda ndoo. ³² Tarje le Ester toju to tar kusu Purim le to tar ke tokoro ngaa n-dda tare me maketuru te.

10

Dobɔyn tar

¹ Toku mbay Asurusu unn ndu are dewje ke me bbe-kon te laa, ke dewje ke isije do dere maannje te ukaje lambo. ² Tar singa-mongu le toku mbay, tar ne-dingawje toyn ke n-dda, ke tar le Mardose ke nare ddee dew ke bo, tarjeenn toyn n-dda me maketuru te ke daw n-dda tarje le mbayje ke Medi, ke Perese te daw n-ngem. ³ Mardose njaa to joo le dew ke bo go toku mbay Asurusu te me bbe-kon te le. Jiipije nya ndikeje ngaa bbeleje. N-sange kisi-maji le Jiipiji ngaa n-dda nare nje ke gele te isije ke me-wul-lom.

Maketuru le Jonase Jonase Jn

Jonase ndiki ta kayn Nje-kisi ke ndo ke ndo

¹ Nje-kisi ke ndo ke ndo pa tar are Jonase, ngonn le Amitay na: ² « In taar, aw Ninibe ke to toku bbe, ila mber are dewje ke me bbe te le, mba me-maji ang lede tee nom te.» ³ Jonase in taar mba kayn kaw Tarsise ddew ew ke Nje-kisi ke ndo ndo. N-ddisi naw Japa ngaa ninga mare toku to ke aw aw ke Tarsise, nuka to le ngaa nal ke dewje ke Tarsise mba kaw ddew ew ke Nje-kisi ke ndo ke ndo.

⁴ A Nje-kisi ke ndo ke ndo are toku lel ula do ba te ngaa bamburanbo in do ba te le. To le a ta tete danna. ⁵ Bbel dda nje-yelje-to le. Dede kara kara toyn daw n-noje ke ro korje te lede ddem, n-tilaje ne-kotoje ke me to te le maann mba kare toku to le wole. Jonase ddisi kete aw kutu to te le beer to nangê ngaa bbi tole. ⁶ Mbay le nje-yelje to le ddee saa ngosi ngaa pa are na: « Mbata ddi bba aw e-tibbi wa? In taar, e-no ke ro kor te lei! A du ang, wungu laa ke doje te a gayn a ja koyje ang.» ⁷ Nje-yelje to le paje areje naa na: « E-ddeeje areje n-ddaje elemteen mba gere ne dew ke ila ndo doje te neenn.» N-ddaje elemteen le ngaa elemteen le oso do Jonase te. ⁸ Yeenn a, n-paje dareje na: «E-pa areje joo na njaa gate a to nje-kila ndo doje te neenn wa? Aw dda kula ddi wa? In dda wa? Bbe lei dda wa? Geli in dda wa?» ⁹ Nilade te na: « M-to hebere, ngaa maw m-polo Nje-kisi ke ndo ke ndo, Lubba ke darâ ke nje-dda ba, ke do nange.» ¹⁰ Bbel dda dewje le ngaa n-paje dare na: « Ne ddi a e-dda toke be wa!» Dewje le gereje to naw nayn Nje-kisi ke ndo ndo, mba Jonase oru gel tar le arede. ¹¹ N-dujeje na: « Ddi a ja dda sei bba ba le a kew roe ta lenge ke je wa?» Mbata ba le aw lenge ke singa ke kete kete. ¹² Nilade te na: «Unnumje ilamje me ba te a, ba le a kew roe lenge ke se, mba m-gere to ema njaa m-dda bba bamburanbo neenn ingase.» ¹³ Dewje le oruje hay mba tee ta kongo te a, duma ne pin, mba ba le aw lenge ke de ke singa singa. ¹⁴ Baann a, n-dujuje Nje-kisi ke ndo ke ndo na: « Nje-kisi ke ndo ke ndo, n-dda roje to ndoo roi te, areje joy waju do kula dda dingaw neenn ang, ngaa are tar yo le dew neenn ke dda ke je ne ang uwa doje ang! Mba ei, Nje-kisi ke ndo ke ndo, e-dda ne lei to ke mei ndiki.» ¹⁵ Yeenn a, dunnje Jonase dilaeje me ba te a, ba ke aw lenge ke singa le ew roe. ¹⁶ Bbel le Nje-kisi ke ndo ndo dda dewje le. Dareje ne-polo Nje-kisi ke ndo ke ndo ddem, dunnje ndude ddem.

2

Jonase to me kanji te

¹ Nje-kisi ke ndo ke ndo are toku kanji ddee uru Jonase. Jonase to ndo muta, ke til muta me kanji te le. ² Jonase duju Nje-kisi ke ndo ke ndo ke to Lubba laa me kanji te: ³ N-pa na: «Me ne wungu te ke ingam, m-duji ei Nje-kisi ke ndo ke ndo, a ilam te. Lo te le nje-yoje m-bbari kare umam a, oo ndum.

⁴ Ilam gel maann te beer dann ba te,
maann ke aw ula guku dɔm,
maann ke e-dda are aw kuja,
maann ke e-dda are aw lenge nday dɔm te.

⁵ A ema m-pa na:
« E-tubbam ilam ddew ew sei!
A kem a koo key lei ke maji tɔyn bbay.»

⁶ Maann uwam gɔsem te.
Buja ubbam,
mu bbiri dɔm te.

⁷ M-ddisi ndereng gɔl ddingirije te.
Nange utu tae dɔm te nyɔm.
A, ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
Lubba lem ɔrum kem baa me buja te!

⁸ Kare ke singam goto a,
mole mem dɔ ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te,
ngaa tar-duju lem aw ndereng tee rɔi te
me key te lei ke maji tɔyn.

⁹ Dewje ke undaje mede dɔ kɔrje te ke to neje ke baa
daw n̄-tubbaje neje ke maji rɔde te ke ddam.

¹⁰ A ema, ma kari ne-polo ke pa tam te ta kari ne wooyo.
Ma dda ne ke munn ndum ta dda.
Kaji to me ji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te.»

¹¹ Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ unn ndu are kanji le ngaa kanji le tɔmɔ Jonase
ilae dɔ nange te ke tutu.

3

Jonase ila mber-tar le Lubba me bbe te ke Ninibe

¹ Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel pa tar gɔl joo laa are Jonase na: ² « In taar,
aw Ninibe ke to tɔku bbe, ila mber-tar ke m-pa mari.» ³ Jonase in taar aw
Ninibe toke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa. Kem Lubba te, Ninibe to tɔku bbe
ke dew a dda ndɔ muta bba a nja te nunga. ⁴ Jonase unn kutu kila mber
nja ne ndɔ kara me bbe te le. N̄-pa ke taar na: « Ndɔ dɔsɔ a, bbe ke Ninibe
a tuju!»

Dewje ke Ninibe turuje mede

⁵ Dewje ke Ninibe unnje mede are Lubba. Dilaje mber n̄-mbeteje ne
ne-kusa, dulaje kubbu ndoo, dewje ke bo ddem dewje ngaji ddem. ⁶ Toke
mbay ke Ninibe oo tar le a, ubba nange nin ngende-mbay te laa, ɔru kubbu
mbay laa, ula kubbu ndoo, ngaa isi dɔ bu te. ⁷ Nare dila mber me bbe te
ke Ninibe na: « Mbay, ke nje ke ta-gɔle te dunnje ndu na, maji kare dewje,
ke ne-kuulje ke bo, ke ne-kulje ke ngaji dusaje ne ang ddem, dayje maann
ang ddem. ⁸ Maji kare dewje ddem, daje ddem, ulaje kubbu ndoo. Maji
kare n̄-noje rɔ Lubba te ke singa, ngaa maji kare dinyaje kula-ddaje lede ke
maji ang, ke ne-ddaje lede ke singa singa ke to mesede te! ⁹ Dew gere ang
se Lubba a turu ndue, na kinya wungu laa ngaa na kare joyje ang wa?»

Lubba oo kem-to-ndoo le dewje ke Ninibe

¹⁰ Lubba oo ne ke n̄-ddaje baann ngaa n̄-mbeteje kula-ddaje ke maji ang
le. Yeenn a, Lubba turu ndue ngaa nila ne-wungu ke nila mbere ta kila
dɔde te le ang.

4

¹ Jonase oo nejeenn le a, neele ang are wungu ɔen. ² N-duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ: «Aay! Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, tar ke m-nayn bbê bbay a m-pa le a neenn ang wa? Ne ke m-ndiki ta kare to ang bba mayn ke Tarsis le a neenn. Mba m-gere to e-to Lubba ke Nje-dda me-maji, ke Nje-koo kem to ndoo le dewje. Wungu ɔin ke ngɔru ang. Ngaa e-ndiki kisi-maji le dew. Aw e-turu ndui wɔju dɔ majang ke e-ndiki ta dda ke dew. ³ Bbasine, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-taa kewn lem. Mba koy lem maji uta kisi lem kem baa.» ⁴ Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ila te na: «Wungu ke e-dda to ke dɔgɔle wa?» ⁵ Jonase tee me tɔku bbe te le isi er ke kem kare te. N-dda mare key-kam lo teenn nisi kɔ ndile te mba koo ne ke a ddee dɔ tɔku bbe te le. ⁶ Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba are ka tee ale dɔ key te le Jonase, mba kare Jonase inga ndil kula dɔe ddem, mba kɔru ne kejeje ke maji ang ke aw jɔku Jonase ddem. Jonase inga koko nya ddew ka te ke ale le. ⁷ A ndɔ kara goe te, ta lo-kare te a, Lubba ula mare kuur are usa ka le are ka le oy njan. ⁸ Kare ubba me dara te a, Lubba are lel ke tunga piti piti in kem kare te ula ngaa kare ɔsu dɔ Jonase te ndereng singa Jonase goto. N-ndinga yo na: « Koy lem maji uta kisi lem kem baa.» ⁹ A Lubba pa are Jonase na: « Wungu ke aw dda mba ka le to ke dɔgɔle wa?» Nila te na: « To ke dɔgɔle kare m-dda wungu ndereng m-ndinga yom.» ¹⁰ Nje-kisi ke ndɔ ndɔ pa na: « Ei, oo kem to ndoo le ka ke ari kula ang, ei a e-dda are ndu ang. Ka ke tee mare til te ngaa oy mare til te tɔ. ¹¹ A, Ninibe ke to tɔku bbe ke dewje ke kɔrde uta dorɔ kɔr kara ke dɔjoo isije te. Dewje le gereje dɔjide ke kɔl ke ye ke gel ang ngaa daje kara banyaje nya me te, ema, e-ndiki ta kare moo kem-to-ndoo laa ang wa?»

Maketuru le Matiye Matiye Mt

Gel kuju Jeju

¹ Ri gel dewje ke ujuje Jeju-Kiriste toke be: Jeju Kiriste to dew ke gel Dabbiti te, ngaa Dabbiti to dew ke gel Abaraham te.

² Abaraham uju Ijake. Ijake uju Jakobbo. Jakobbo uju Juda ke ngakoenje. ³ Juda de ke Tamar dujuje Pareje de ke jara. Pareje uju Eserom. Eserom uju Aram. ⁴ Aram uju Aminadab. Aminadab uju Naason. Naason uju Salmɔ. ⁵ Salmɔ de ke Rahabe dujuje Bowaje. Bowaje de ke Rutu dujuje Obede. ⁶ Obede uju Ijayi. Ijayi uju toku mbay Dabbiti. Dabbiti de ke dene le Uri* dujuje Salemo. ⁷ Salemo uju Robowam. Robowam uju Abiya. Abiya uju Aja. ⁸ Aja uju Jojapa. Jojapa uju Joram. Joram uju Ojiyase. ⁹ Ojiyase uju Jotam. Jotam uju Akaje. Akaje uju Ejekiyase. ¹⁰ Ejekiyase uju Manase. Manase uju Amɔ. Amɔ uju Jojiyase. ¹¹ Jojiyase uju Jekoniyase ke ngakoenje. Bbale teenn a daw ne ke ngann Ijarayelje to bbereje bbe te ke Babilonn.

¹² Go kuwa te ke duwade daw ne to bbereje Babilonn a, Jekoniyase uju Salatiyel. Salatiyel uju Jorobabel. ¹³ Jorobabel uju Abiyutu. Abiyutu uju Eliyakim. Eliyakim uju Ajor. ¹⁴ Ajor uju Sadoku. Sadoku uju Akim. Akim uju Eliyudu. ¹⁵ Eliyudu uju Eliyajar. Eliyajar uju Matan. Matan uju Jakobbo. ¹⁶ Jakobbo uju Jejebbe ngaw le Marije ke to kon Jejuje ke daw n̄-bbare to Kiriste.

¹⁷ Unn kute do Abaraham te ndereng Dabbiti te, buwa kuju dewje kara kara tee doku gire so. Unn kute do Dabbiti te ndereng kare te ke daw ne kede bbe-bbere te ke Babilonn, buwa kuju dewje kara kara tee doku gire so. Unn kute do ndo bbere te lede ke Babilonn ndereng ndo te le Kiriste, buwa kuju dewje kara kara tee doku gire so.

Tar kuju Jeju

¹⁸ Tar kuju Jeju Kiriste toke be: Jejebbe aw aw mɔɔ le Mari kon Jejuje. N̄-nayn n̄-taa naa ang bbay a, Mari le uwa sem ddew te le Ndil-me-nda. ¹⁹ Jejebbe nje-mɔɔ laa le to dingaw ke gate gate, ngaa ndiki ta tee ke tare ke ddaka kem dewje te ang. Yeenn a n̄-diki ta kinyae hoy baa. ²⁰ Toke Jejebbe aw eje tar neenn le mee te bbay a, mare anji le Ebbe-dewje tee ingae me ni te ngaa pa are na: «Jejebbe dew ke gel Dabbiti te, are bbeel ddaɪ ang bbo e-taa Mari to dene lei, mba sem le ngonn ke to mee te le ddee ddew te le Ndil-me-nda. ²¹ Na kuju ngonn ke dingaw, ta a kunda ria na Jeju, mba ne a na kaji dewje laa me majangje te lede.»

²² Nejeenn toyn teeje mba kare tar ke Ebbe-dewje unda ta nje-kila mber-tar laa are pa ddee to tar ke tokoro. Tar le na:

²³ «Ngonn mande ke gere ngaw ang a kuwa sem, na kuju ngonn ke dingaw, ngaa da kunda ria na Emanuwel.»
Gel ri le na: Lubba ee ke je.

* 1:6 1.6 Dabbiti ta dene neenn le goe te ke Uri oy, ooje 2 Sam 11.12

²⁴ Toke Jejobbe le ndol a dda ne ke anji le Ebbe-dewje pa are le, ngaa ñ-taa Mari to dene laa. ²⁵ A, ñ-mbɔn saa naa ang ndereng Mari le uju ne ngonn ke dingaw, ngaa Jejobbe unda ri ngonn le na Jeju.

2

Nje ne-gereje ddeje mba koo Jeju

¹ Duju Jeju me bbe te ke Betelehem, dɔ nange Jude te, kare te ke Erodeto ne to tɔku-mbay. Goe te a, nje-ne-gereje inje er ke lo tee te le kare, ñ-teeje Jurusalam, ² ngaa ñ-dujuje na: «Tɔku-mbay le Jiiipije ke duje le ee dda wa? Mba joo endenterenden laa er ke lo tee te le kare, are n-ddee ta poloe.»

³ Toke Erodeoo tar le a, mee sange nya, ngaa dewje tɔyn ke Jurusalam kara mede sangede tɔ. ⁴ N-mbɔn tɔke nje-poloje Lubba tɔyn, ke nje koruje gel ndu ngaa ñ-dujude se lo ke dda bba duju Kiriste te wa? ⁵ N-paje dareje na: «Duje me bbe te ke Betelehem, dɔ nange Jude te mba nje-kila mber-tar le Lubba dda tare Maketuru te na:

⁶ <Ei ke Betelehem, ke nange te le Juda,
e-to ten baa horo ngann bbeje te ke nange te ke Juda ang.
Mba nje-kɔn bbe a kin mei te tee
ta koru nɔ dewje lem, ngann Ijarayelje.> »

⁷ Erode ula bbar nje ne-gereje le lo-kiyae te dujude ta gere ndɔ ke endenterenden le tee ne. ⁸ Goe te a, nulade Betelehem, ñ-pa narede na: «Awje aw dujuje tar dɔ ngonn te le ke maje ta bbo ingaeje a, e-ddeje e-paje are ema kara maw m-poloe tɔ.»

⁹ Goe te ke dooje tar le tɔku-mbay le a, dawje. A endeterenden ke dooje kete lo tee te le kare le ɔru nde aw ke de ndereng aw ar dɔ lo te ke ngonn le to te. ¹⁰ Rɔ nje-ne-gerje le nelde nya wɔju dɔ endeterenden ke dooje le. ¹¹ Dandaje me key te ngaa dooje ngonn le, de ke kɔenje Mari. Dɔsuje golde nangê ngaa ñ-poloje. N-teynje ta bɔlje lede ngaa dareje neje ke toke, ande, ke yambo, ke ubbu ne ke ria na mir. ¹² Goe te a, Lubba ndɔru mbide me ni te kare ñ-telje rɔ Erode te ang, a dunnje ddew ke dang ñ-telje ne bbe lede.

Dayn ke Jeju dawsaa Ejipite

¹³ Go kɔte te le nje-ne-gereje le a, anji le Ebbe-dewje ddee ke ni dɔ Jejobbe te ngaa pa are na: «In taar, unn ngonn le de ke kɔenje bbo ayn aw Ejipite ta e-nayn nunn ndereng ndɔ ke ma pa kari kare e-tel, mba Erode a sange ddew ta tɔl ngonn le.»

¹⁴ Tile teenn njaa, Jejobbe in taar unn ngonn le de ke kɔenje ngaa dawje Ejipite. ¹⁵ N-nayn nunn ndereng Erode oy. Yeenn bba tar ke Ebbe-ddewje pa ddew te le nje-kila mber-tar le ddee to tar ke tɔkɔrɔ. N-pa na: «M-bbar ngunum kare tee nange te ke Ejipite ke ddang.»

Erode tɔl ngannje ke Betelehem

¹⁶ Toke Erode gere to nje ne-gereje le ereje a, ungu ɔen nya. Yeenn a nunn ndu kare ñ-tɔl ngannje ke dingaw ke bbalde joo wase bbalde aw ngɔsi ke bbal joo me bbe te ke Betelehem, ke me bbeje te ke mbɔre te, ase kem ndɔ ke nje ne-gereje turaje are. ¹⁷ Yeenn ngaa tar ke Jeremi nje-kila mber-tar le Lubba pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ. N-pa na:

¹⁸ «Ko bbar me bbe te ke Rama,
ndu-nɔ ke ndinga-rɔ uta dɔe.
Rasel a aw nɔ nganne.

N-ndiki ta koo ndeje ang,
mba nganne gotoje ngaa.»

Jejebbe de ke nje-ke laa dinje Egipte te ñ-telje

¹⁹ Go koy te le Erode a, anji le Ebbe-dewje ddee dɔ Jejebbe te ke ni me bbe te ke Egipte. ²⁰ Anji pa na: «In taar bbo unn ngonn le de ke koenje, ta e-tel nange Ijarayel te, mba nje ke aw sangeje ngonn neenn ta tole le oyje mban.» ²¹ Jejebbe in taar, unn ngonn le de ke koenje ngaa ñ-tel ke de nange te ke Ijarayel. ²² Toke Jejebbe oo na Arekelayusu ngaa ɔn bbe nange te ke Jude turu bɔeje Erode te a, bbel ddaa ta tel. A Lubba pa tar are ke ni ngaa naw nange te ke Galile. ²³ Naw ngaa ñ-dda bbe ke ria na Najarete. Yeenn bba kare tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje le ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Da bbare to dew ke Najarete.

3

Jan Batisi ila mber

¹ Dɔ ndɔe teenn Jan Batisi tee me kɔr te ke Jude ngaa aw ila mber. ² N-pa na: «E-turuje ddew lese mba Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.» ³ Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba pa tar le Jan neenn le lew na:

«Mare dew ila mber me kɔr te na:

«E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje.

E-ddaje ngann ddewje laa areje ndɔju njarara.» »

⁴ Jan le ula kubbu ke ñ-dda ke biin jambal, ngaa ñ-tɔ bbere ke endaar. Ne-kusa laa to ebeteje ke ubbu teje ke me kɔr te. ⁵ Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jude tɔyn, ke dewje ke bbeje te ke guku dɔ maann Jurden ddeeye rɔe te. ⁶ N-paje tar majangje lede ke ddaka ngaa Jan le ddade batem maann Jurden te.

⁷ Toke Jan oo Parijiyenje ke Saduseyenje banya banya ke ddeeye kare ñ-ddade batem le a, ñ-pa narede na: «See embakanraje, na ulase kare aynje sariya le Lubba ke aw ddee wa?» ⁸ Areje kula ddase tɔju to e-turuje ddew lese mban. ⁹ Aw ejeje mese te e-paje na Abaraham to kajeje. Yeenn njaa kara baa ase ang. Mba m-pa marese: Lubba ase ta turu erje neenn kare telje to ngannka Abaraham. ¹⁰ Tina to ngɔsi baa ta tuka ne kakeje ngirade te mban. Kake ke ande kande ke maji ang a da tuka kila poro. ¹¹ Ema, m-ddase batem maann ta tɔju to e-turuje ddew lese. A dew ke aw ddee gom te, singae utam. Ne-gɔl laa kara mase kɔru gɔle te ang. Ne, na ddase batem Ndil-me-nda ke batem puru. ¹² Nuwa ne to kande koo laa jia te. Na kuta ta paal laa. Na kɔru kem koo laa kungu damâ, a na ro tisa kem puru te ke a koy ndɔ kara ang.»

Jan dda Jeju batem

¹³ Me ndɔje teenn Jeju in nange te ke Galile, ddee rɔ Jan te ta maann te ke Jurden kare ddaa batem. ¹⁴ A Jan a ta mbete, ngaa pa are Jeju le na: «Ema a, a ddam batem, a ei a e-ddee rɔm te wa?» ¹⁵ A Jeju ilae te na: «Ke bbasine neenn, e-ndiki te bbo e-dda toke baann. Mba to maji kare n-ddaje ne tɔyn ke to gate gate toke baann.» Yeenn ngaa, Jan le ndiki te saa. ¹⁶ Kake Jeju inga batem, ngaa tee me maann te a, kare teenn njaa ta dara teyn. Ngaa noo Ndil le Lubba ddisi dɔe te toke le der jeenn. ¹⁷ Ndu Lubba in me dara te bbar na: «Ne neenn ñ-to ngonum ke m-ndike nya. Minga rɔ-neel ddew te laa nya.»

4

Esu na Jeju

¹ Goe te a Ndil aw ke Jeju me kør te mba kare Esu nae. ² Jeju mbete ne-kusa ndo dɔsɔ til dɔsɔ to ngaa bbo ddae. ³ Esu nje-na-dewje ddee ngɔsi saa ngaa pa na: «Toke e-to ngonn le Lubba a unn ndui are erje neenn telje ne-kusa.» ⁴ Jeju ilae te na: «Maketuru le Lubba pa na: «Dew a kisi ke tebbe ddew ne-kusa te kara baa ang. Na kisi ke tebbe ddew tar te tɔyn ke tee ta Lubba te.» »

⁵ Goe te a Esu le aw saa Jurusalam ke to bbe ke maji tɔyn. Naw nilae lum do key-polo-Lubba te, ⁶ ngaa n̄-pa nare na: « Toke e-to ngonn le Lubba a, in do key te neenn oso nangê mba Maketuru le Lubba pa na: «Lubba a kunn ndu kare anjije laa woju doi, ngaa da lai to la kare unda goli er te ang.» »

⁷ Jeju ilae te na: « Maketuru le Lubba pa to bbay na: «Ebbe-dewje ke to Lubba lei le a nae ang.» »

⁸ Esu tel aw saa do ddingiri te ke ndew nya ngaa toje bbe-konje tɔyn ke do nange te ke neje ke kura ke me te, ⁹ ngaa pa are na: «Toke ɔsu goli nom te, ngaa e-polom a, ma kari neje neenn tɔyn.» ¹⁰ Yeenn a Jeju pa are na: «Ōtu ke ddang, Satan! Mba Maketurule Lubba pa na: «Maji kare Ebbe-dewje ke to Lubba lei njaa kara baa a ɔsu goli noe te, ta ne kara baa a e-dda saa to.» » ¹¹ Yeenn ngaa Esu le ɔtu inyae, a goe te a, anjije ddeejje rɔe te ngaa ddaje saa.

Jeju unn kutu kula laa nange te ke Galile

¹² Toke Jeju oo na dila Jan key kula te a, nɔru rɔe naw nange te ke Galile. ¹³ Ninya Najarete a naw nisi Kapernayum kare tɔke dange te, nange te le Jabulon, ke le Nepetali. ¹⁴ N-dda baann kare tar le Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:

¹⁵ «Nange le Jabulon, ke le Nepetali, ke toje ddew ba-kate te, tura maann Jurden te, ke to Galile, nange le dewje ke toje to Jiipije ang.

¹⁶ Dewje ke isije me til te ooje tɔku lo-kare ke. Lo a kare do dewje te ke isije do nange yo te ke il biti biti.»

¹⁷ Un kute kare teenn njaa, Jeju unn kutu kila mber na: «E-turuje ddew lese mba Bbe-kon ke darâ e ngɔsi.»

Jeju bbar dɔngɔr nje-njaje goe te

¹⁸ Toke Jeju aw nja kar tɔku dange te ke Galile a, noo ngakon naaje joo: Simo ke daw n̄-bbare na Piyar de ke ngokoen Andere. Daw dilaje ddenge tɔku dange te le mba n̄-toje to nje-ndɔn̄-maannje. ¹⁹ Jeju le pa arede na: «Unnje gom. Ma ddase to nje-sangeje dewje.» ²⁰ Njange baa njaa a, dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.

²¹ Jeju aw ngaji ke kete a oo mare ngakon naaje joo: Jake de ke Jan ngann le Jebede. Deeje me tɔku to te ke bodede Jebede le, daw n̄-moseje ddengeje lede, ngaa Jeju le bbarde. ²² Njange baa njaa a, dinyaje tɔku to lede ddem, bodede ddem ngaa dunnje go Jeju le.

Jeju tɔju ne ngaa ɔru rɔ-to rɔ dewje te

²³ Jeju nja nange te ke Galile tɔyn. Naw n̄-toju ne dewje me key-mbɔn naaje te le Jiipije ke nange teenn ngaa, nila mber Tar ke maji ke wɔju dɔ Bbe-kɔn le Lubba. Nɔru rɔ-toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa n̄-dda nare dewje ke debbe rɔde tujɔ ddeje maji. ²⁴ Ri Jeju bbar dɔ nange Siri te tɔyn are dewje ddeje ke nje-rɔ-toje dang dang rɔe te: dede ke rɔ-toje dang dang ula kemde ndoo, nje ke eeje ke ndilje ke maji ang, nje-dɔ-kilaje ke nje ke debbe rɔde oy ngaa Jeju ɔru rɔ-to rɔde te. ²⁵ Dewje banya banya unnje goe. Dinje nange te ke Galile, ke nange Tɔku Bbeje ke Dɔku. Mareje injɔ Jurusalam, ke nange te ke Jude, ke nange te ke to tura Jurden te.

5

Jeju tɔju ne dewje dɔ ddingiri te

¹ Toke Jeju oo dewje ke banya le a, aal dɔ ddingiri isi te ngaa nje-njaje goe te awje rɔe te tɔ. ² Nunn kutu tɔjude ne toke be:

Kisi ke rɔ-neel

³ «Rɔ-nel to mba dewje ke gereje to, n̄-toje to nje-ndooje ddew keje te lede, mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.

⁴ Rɔ-nel to mba dewje ke aw nɔnje, mba Lubba a wul mede.

⁵ Rɔ-nel to mba dewje ke wulje pe, mba Lubba a karedɛ nange neenn to lede.

⁶ Rɔ-nel to mba dewje ke isije ke bbo nya ta dda ne ke gate gate, mba Lubba a karedɛ ne ke mede ndiki.

⁷ Rɔ-nel to mba dewje ke aw ooje kem-to-ndoo le nga-mardeje, mba Lubba a koo kem-to-ndoo lede tɔ.

⁸ Rɔ-nel to mba dewje ke mede nda kayn, mba da kooje Lubba.

⁹ Rɔ-nel to mba dewje ke aw ddaje are me-wul lom to horo dewje te, mba Lubba a bbarde to nganne.

¹⁰ Rɔ-nel to mba dewje ke daw dula kemde ndoo, wɔju dɔ kula-ddade ke to gate gate, mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.

¹¹ Areje rɔse nelse, toke dewje aw tajise, toke daw dula kemse ndoo, toke daw n̄-paje tarje ke majang dang dang, ke to tar ngemje baa dɔse te wɔju dɔm.

¹² E-ddaje rɔ-nel, isije ke koko, mba kuka lese ke darâ a bo nya. Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke kete arese kara, n̄-ddaje singa ke de toke baann tɔ.»

Kate ke lo-kare ke dɔ nange te

¹³ «Sese a e-toje to kate ke nangɛ neenn. A bbo kate neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda kare kate le tel neel bbay wa? Mare ne dang ke ta dda ne goto. To ne kungu kɔɔ kare dewje mbɔynje ke gɔlde.

¹⁴ «E-toje to lo-kare ke nangɛ neenn. Bbe ke n̄-dda dɔ ddingiri te a kase kiya rɔe ang. ¹⁵ Dew unda puru lambe te a, a kaw kunda kɔy joo te ang. Na kunda dɔ ne te taar kare nje-keyje le tɔyn ooje ne lo. ¹⁶ Ddew kara baa,

areje ndoko lese to kem dewje te tɔyn. Yeenn bba da kooje kula ddase ke maji, ngaa da kɔsu ne gaji Bɔsese ke isi darâ.»

Ne-tɔju le Jeju dɔ Ndu te

¹⁷ «Ejeje to m-ddee ta tuju Ndu le Moyiji wase ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar le Lubba wa? M-ddee ta tuju nejeenn ang. M-ddee ta dda kare dewje ooje kande tarje ke me nduje tenn le ke maje. ¹⁸ Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, kare ke dara ke nange n̄-naynje bbay a, mare ngonn gɔl maketuru wase mare mbita gɔl Maketuru-Ndu a koso nangê ang, ndereng ddotu ndɔ te.

¹⁹ «Bbo dew mbete mare ngonn tar kara ke me ndu te, ngaa tɔju dewje are mbeteje ndu le a, na ddee to dew ke ten baa uta kese dewje tɔyn me Bbe-kɔn te ke darâ. A bbo dew ngem Ndu, ngaa tɔju dewje kare ngemje tɔ a, na ddee to dew ke bo me Bbe-kɔn te ke dara. ²⁰ M-pa marese: Bbo e-ddaje ne ke gate gate uta nje-kɔruje gel Ndu wase Parijiyenje ang a, a kandeje me Bbe-kɔn te ke darâ ang.»

Ne-tɔju dɔ wungu te

²¹ «Ooje na n̄-pa dare kaseseje lew na: E-tɔl dew ang, mba da gange sariya dɔ dew te ke tɔl dew mare. ²² A ema, m-pa marese: «Bbo dew dda wungu ke ngokɔen a, ase kare n̄-gange sariya dɔe te. Bbo dew bbar ngokɔen mbe a, nase kare daw saa nɔ sariya te. A bbo dew bbar ngokɔen woy a, nase kare dilae kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.»

²³ «Bbo aw nɔ baann te ke ne-kare-baa lei, a bbo mei ole to ngokɔin ee sei ke tar a, ²⁴ maji kare inya ne-kare-baa lei le nɔ baann teenn, a aw dɔngɔr rɔ ngokɔin te le e-gɔl saa tar bba goe te a, e-ddee are ne-kare-baa lei le Lubba.

²⁵ «Toke dew ke ee sei ke tar aw sei ke lo gange sariya te, a e-naynje ddew-bô bbay a, maji kare e-gɔl saa tar njange. Baann ang a, na kilai ji nje-gange sariya te, ngaa nje-gange sariya a kilai ji mbambaje te kare dilai key-kula te. ²⁶ Tɔkɔrɔ njaa m-pa mari, toke uka nare ke da kɔju dɔi te tɔyn tunga ang a, a tee key-kula teenn ang nyɔm.»

Tar dɔ lo-to majang te

²⁷ «Ooje na n̄-pa lew dare kaseseje na: E-dda lo-to majang ang. ²⁸ A ema, m-pa marese: dew ke aa dene le nje-mare ngaa dda bbo laa a, dew le dda saa lo-to maji ang mee te mban. ²⁹ Toke kemi ke kɔl dda are oso majang te a, ɔru ila kɔrɔ ddew ew. Mba bbo debbe rɔi kara a goto a, maji uta kare da-rɔi tɔyn njaa aw kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ. ³⁰ A bbo jii ke kɔl dda are oso me majang te a, e-gange ila kɔrɔ ddew ew. Mba bbo debbe rɔi kara a goto a, maji uta kare da-rɔi tɔyn njaa aw kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.»

Tar tubba dene

³¹ «N̄-pa lew tɔ na: Toke dew tubba dene laa a, maji kare n̄-dda maketuru kinya-naa nula jia te. ³² A ema, m-pa marese: Toke dene dda lo-to-majang ang, a bbo ngaweje tubbae a, dingaw le a dda kare dene le dda lo-to-majang. Ngaa toke dingaw taa dene ke ngaweje inyae a, dingaw le dda lo-to-majang tɔ.»

Tar kunda yo

³³ Ooje na n̄-pa dare kaseseje lew na: Unda yo ang. Ne ke unda yo kem Ebbe-dewje te ta dda a, maji kare e-dda ne le. ³⁴ A ema, m-pa marese:

Dang bba undaje yo ang. Undaje yo ke ri dara ang, mba dara to ngende-mbay le Lubba. ³⁵ Undaje yo ke ri nange ang to, mba nange to lo kungu gale. Undaje yo ke ri Jurusalam ang, mba Jurusalam to bbe le Toke-Mbay. ³⁶ Unn dangara doi unda ne yo ang, mba ase ta dda kare ben doi kara nda wase ndul ang. ³⁷ A maji kare e-paje na: Ye njaa ann, ye njaa ann. Wase ye ang, ye ang. A bbo ilaje mare tar doe te a, to tar ke in ro Nje-Me-Majang te ann*.»

Tar kila bare

³⁸ Ooje na n̄-pa lew na: Toke e-to kem dew a da to kemi. Toke e-guru ngange dew a da guru ngangì.

³⁹ «A ema, m-pa marese: Ilaje bare ang. Toke dew unda ka-mbõri ke kol a, e-turu ye ke gel are nunda to. ⁴⁰ A bbo dew aw sei sariya te ta taa do-kubbu lei ke taar a, inya kubbu kul lei are to. ⁴¹ Bbo dew uwai ke gu kare e-nja saa kula-metere kara a, e-nja saa kula-metere joo.† ⁴² Toke dew duji ne a are. Ngaa bbo dew duju ta tunai ne a oke ang.»

Tar ndiki nje-baanje

⁴³ «Ooje na n̄-pa lew na: Maji kare e-ndiki nje-mari. A e-mbete nje-baan lei. ⁴⁴ A ema, m-pa marese: E-ndikije nje-baanje lese, ngaa e-dujuje Lubba woju do dewje ke aw ulaje kemse ndoo. ⁴⁵ Yeenn bba a toje to ngann le Bosese ke isi darã. Mba naw n̄-dda nare kare laa osu do dewje te ke majije ang ke do dewje te ke majije to. Naw n̄-dda nare ndi aw ere do dewje te ke pa-nja lede to ke dogole ddem, do dewje te ke pa-nja lede to ke dogole ang ddem. ⁴⁶ Toke dewje ke ndikise dorõ a, e-ndikijede a, kuka ddi bba a kingaje ji Lubba te wa? Nje-taaje nare-lambo kara ddaje toke baann to. ⁴⁷ A bbo ngakõse njaa a, e-ddajede lapiya a, ddi ke dang boy a e-ddaje wa? Dewje ke gereje Lubba ang kara ddaje toke baann to. ⁴⁸ Yeenn a, maji kare e-ddeeje to dewje ke maji toyn ddew kara baa toke Bosese ke isi darã maji toyn.»

6

Gusu kare ne nje-ndooje

¹ «E-ngemje ddew lese ke maje: Toke e-ddaje ne ddew Ndu te le Lubba a, e-ddaje ne le kem dewje te toyn kare daase ang. Baann ang a, Bosese ke isi darã a kukase ang.

² «Yeenn a, toke aw are ne nje-ndooje a, maji kare uru ne ekii ang. Mba nje-ngemje aw ddaje toke baann me key-mbo-naa te le Jiipije, wase go ddew te mba kinga ne piti ta dewje te. Tokõro njaa, m-pa marese, dingaje kuka lede mban. ³ A bbo are ne nje-ndoo ke jii ke kol a, are jii ke gel gere ang. ⁴ Yeenn bba ne ke are le a to lo-kiyae te. Boije Lubba ke oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.»

Gusu duju Lubba

⁵ «Toke aw dujuje Lubba a, e-ddaje toke le nje-ngemje ang. Dede n̄-ndikije nya ta kar taar bba duju Lubba me key-mbo-naaje te wase to-ddewje te ta kare dewje toyn oojede. Tokõro njaa, m-pa marese, dingaje kuka lede mban. ⁶ A ei, toke a ta duju Lubba a, aw me key te lei ngaa, utu ta key bba e-duju Lubba lo kiyae te. Boije Lubba ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.

* 5:37 5.37 Nje-Me-Maji ang to emare ri Esu ann † 5:41 5.41

⁷ «Toke aw dujuje Lubba a, tar ke kara baa njaa e-tel dœ te gøl bayan nya ang mba dewje ke gereje Lubba ang aw ddaje toke baann. Dejeje to ñ-paje tar nya bba Lubba a koo. ⁸ E-ndajijede ang, mba Bosesese gere ne ke e-ndikije bba e-dujeje guku baa.»

Jeju tɔju gusu duju Bɔjeje

⁹ «Maji kare e-dujuje Lubba toke be: Ei Bɔjeje ke isi me dara te, Maji kare dewje gereje to rii maji tɔyn.

¹⁰ Maji kare e-ddee ɔn bbe!

Maji kare dewje ddaje ne ke mei ndiki dɔ nange te, ddew kara baa toke ye ke dara.

¹¹ Areje ne-kusa taje ke bbokone. ¹² Ɔru tar majang leje dɔje te, ddew kara baa toke jeje kara jaw jɔru tar dɔ dewje te ke ddaje majang ke je.

¹³ Inya ddew are mare ne na meje ang.

A ɔruje me ji Nje-Me-Maji ang te.

[Mba ei njaa kɔn-bbe, singa-mɔngu, ke piti to lei ke ndɔ ke ndɔ! Amem.]

¹⁴ «Mba toke ɔruje tar dɔ dewje te ke ddaje maji ang ke se a, Bosesese ke ee darâ a kɔru tar dɔse te tɔ. ¹⁵ A toke bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a, Bosesese a kɔru tar maji ang dɔse te ang tɔ.»

Tar mbete ne-kusa

¹⁶ «Toke e-mbeteje ne-kusa a, e-tɔjuje to isije ke rɔ-kate ddew kara baa toke nje-ngemje aw ddajeenn ang. Daw ñ-tɔju dɔ kemde te to daw ñ-mbeteje ne-kusa. M-pa marese, to tar ke tɔkɔrɔ, dingaje kuka lede mban. ¹⁷ A ei, toke e-mbete ne-kusa a, e-toko kemi, ngaa e-ndem ubbu. ¹⁸ Baann bba kare dewje gereje to aw e-mbete ne-kusa ang. A are Bɔije kara baa njaa ke ee lo te ke iya rœ a gere. Bɔije ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.»

Tar ne-kingaje ke nangê ke ye ke darâ

¹⁹ «E-sangeje ne-kingaje ke dɔ nange te neenn nya nya ang mba esɔlɔlɔ a kɔn, a kuwa mbɔrkase ngaa, nje-bbokoje a tete ta-key mba bboko. ²⁰ A maji kare e-sangeje ne-kingaje ke darâ, mba dara to lo ke esɔlɔlɔ a kɔn ne te ang ddem, ne a kuwa mbɔrkase te ang ddem, nje-bbokoje kara a tete ta-key mba bboko ne te ang ddem tɔ. ²¹ Mba lo ke ne-kinga lei to te, mei a to te tɔ.»

Kem dew to lambe ke rœ te

²² «Kem dew to ddew kara baa toke lambe ke da-rɔ dew te. Yeenn a bbo kemi to ke maje a, da-rɔi tɔyn njaa a ndoko. ²³ A bbo kemi to ke maje ang a, da-rɔi tɔyn a ndul. Yeenn a bbo lo-kare ke rɔi te tel to til a, til le a tel kil biti biti.»

Maji ta dda ke Lubba kara baa

²⁴ Dew kara ase dda bbere le ebbejedede joo ang mba, na mbete mare kara, a na ndiki mare kara. Wase na kunn rœ kare mare kara a, na mbete mare kara. A kaseje ta dda bbere le Lubba ddem, le nare ddem ang tɔ.

Tar kunda me dɔ Lubba te

²⁵ «Mba yeenn a, m-pa marese: E-sangeje mese wɔju dɔ tebbe lese wase da-rɔse ang ddem, wɔju dɔ ne ke a kayje wase ne ke a kusaje wase kubbu ke a kulaje ang. Tebbe lese ngeng uta ne-kusa ddem, da-rɔse ngeng uta kubbu ddem ang wa? ²⁶ Ooje eelje ke darâ. N-dubbuje ne ang ddem, dujaje

kande ko ang ddem, ñ-mbɔnje ne-kusa damâ ang ddem to. A Bɔsese ke darâ aw ngemde ke ne-kusa. Gatese ngeng uta gate eelje ang wa?

²⁷ «Na bba horose te a kase kila mare ndɔ kara dɔ ndɔ tebbe te laa ddew sange-me te laa wa? ²⁸ Yeenn a, mba ddi bba aw sangeje mese wɔju dɔ kubbuje wa? Aaje ddew ke putu-kakeje ke mû aw unjuje ne. Daw ñ-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang ddem. ²⁹ A m-pa marese: Salemɔ ke da-rɔe njaa kara, dann ne-kingaje te laa tɔyn, ula kubbu ke kura ase putu-kakejeenn kara ang. ³⁰ Sese ke me-kunn lese to ngaji baa neenn! Putu-kakeje bbay ke toje bbokone neenn ngaa bara a puru a kɔn a Lubba ulade kubbu. A sese, na kulase kubbu ang toke baann wa?

³¹ «Yeenn a aw paje na: Ddi a ja kusa? Wase, ddi a ja kay? Wase, kubbu ddi a ja kula wa. E-sangeje mese wɔju dɔ nejeenn ang. ³² Dewje ke gereje Lubba ang a aw sangeje nejeenn ke kare tɔyn. Bɔsese ke darâ gere to eeye ke bbo nejeenn tɔyn. ³³ E-sangeje Bbe-kɔn le Lubba, ke gate gate laa dɔngɔr, a na karese kese nejeenn tɔyn dɔ mare te.

³⁴ «Yeenn a, e-sangeje mese wɔju dɔ ne ke bara ang. Mba bara njaa a sange ne laa bbay. Ndɔ kara kara ase kem ndoo laa.»

7

Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang

¹ «Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang, mba kare Lubba gange sariya dɔse te ang to. ² Mba Lubba a gange sariya dɔse te ddew kara baa toke e-gangeje sariya dɔ nje-marse le. Ne ke unnje bba ɔjuje ne a na kunn ta kɔju ne ne lese to. ³ Mba ddi bba mu ke to kem ngokɔin pa na: «Are mɔre mu kemi te», a ei njaa oo tɔke kake ke to kemi teenn ang toke baann wa? ⁵ Nje-ngem, ɔru tɔke kake ke to kemi te dɔngɔr bba a koo lo ke maje ta kɔru ne mu ke to kem ngokɔin te.

⁶ «Areje ne ke maji tɔyn bisije ang, mba da tel turu rɔde ke dɔse te ngaa da njarese. Unguje mereje lese nɔ bereje te ang. Mba da mbɔnje ke golde.»

Toke dew duju ne Lubba a, a kinga

⁷ «E-dujuje ne a da karese. E-sangeje ne a, a kingaje. Undaje ta key a, da kɔru karese. ⁸ Mba dew ke duju ne a, inga. Dew ke sange ne a, inga, ngaa dew unda ta key a, doru dare. ⁹ Horose te, na bba ngonno duje ne-kusa a, a kare er wa? ¹⁰ Wase na bba ngonno duje kanji a, a kare li wa? ¹¹ Sese e-majije ang, e-gereje ta kare ne ke maji ngannse. A Bɔsese ke darâ a kare ne ke maji nje ke dujeje ang wa?

¹² «Ne tɔyn ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a e-ddaje ke de to. Yeenn to Ndu ke Moyije ke maketuruje le nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔjuje aann.»

Ta-ddew ke joo

¹³ «Andeje ke ta-ddew ke ngaji, mba ta-ddew ke tate to ta-ddew ke aw ke ta yo te. Ddewe ngeng ang are dewje nya andeje ne. ¹⁴ A ta-ddew ke ta kaw lo-kinga tebbe te to ngaji baa ngaa to ddew ke ngeng nya, are dewje kara kara baa a aw ingaje.»

Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje

¹⁵ «Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje. Dulaje ngira bate bba ñ-ddeeje ne rɔse te. A mede te nu, ñ-toje to enjakemnarje

ke aw uwaje ne aw usaje. ¹⁶ Ne ke a gereje ne de a to kula-ddade. Dew a kuja kande binye dɔ kula konn te ang ddem, kande Pige dɔ kake te ke ubba konn ang ddem. ¹⁷ Kake ke maji, ande kandeje ke maji, a kake ke tuju, ande kandeje ke maji ang. ¹⁸ Kake ke maji ase ta kande kande ke maji ang ang. Ngaa kake ke tuju ase ta kande kande ke maji ang ngaa. ¹⁹ Kake ke ande kande ke maji ang a, da tuka kila poro. ²⁰ Yeenn a, ddew kula-dda te le nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje a, a gereje ne de.»

Nje-njaje go Jeju te ke tɔkɔɔ

²¹ «Dewje ke aw paje arem na: Ebbemje! Ebbemje! Dede tɔyn a da teeje Bbe-kɔn te ke darâ ang. Dede ke n̄-ddaje ne ke me Bɔmje ke ee darâ ndiki ke karede baa a da teeje. ²² Ndɔ gange sariya a, dewje nya a paje karem na: <Ebbejeje! Ebbejeje! Jila mber-tar, n̄-tubba ndilje ke maji ang ddem, n̄-dda ne-mɔrije nya ke rii ang wa?> ²³ Yeenn ngaa ma pa karede na: m-gerese ndɔ kara ang ta ɔtuje mbɔrem te ddang. Awje ddew ew, ese nje-dda neje ke maji ang.»

Gusu-tar dɔ keyje te joo

²⁴ «Yeenn a, bbo dew ke oo tarje tɔyn ke m-pa neenn ngaa dda ne kula a, na to ddew kara baa ke nje-kem-kare ke dda key laa dɔ er te. ²⁵ Ndi ere, maannje sirije taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a key le oso ang mba dungu gɔl key le dɔ er te. ²⁶ A dew ke oo tarje lem ke maw m-pa neenn, a bbo dda ne kula ang a, na to ddew kara baa ke mbe-dew ke dda key laa dɔ enagara te. ²⁷ Ndi ere, are ngann maannje sirije taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a key le oso ngaa guru njuku njuku.»

Jeju tɔju ne ke singa le dew ke ɔn mbay

²⁸ Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn nunga a, ne-tɔju laa le ɔru singa dewje ke banya ke ooje tar le. ²⁹ Mba n̄-tɔju ne toke engan nje-kɔru gel-nduje le Jiipije ang. N-tɔju ne ke singa kɔn-mbay.

8

Jeju ɔru ɔ-to banji ɔ mare dew te

¹ Toke Jeju ddisi dɔ er te le a, dewje ke banya unnje goe. ² A, a ta koo a, mare nje-banji ddee ngosi ke Jeju le, ɔsu mekeji-gɔle nɔe te ngaa pa are na: «Ebbemje, toke e-ndiki a, a kase dda kare m-ddee maji.» ³ Jeju ula jia ɔru ne nje-banji le ngaa pa na: «M-ndiki te, e-ddee maji.» Njange baa njaa a, banji le gayn ɔe te ke ddang ngaa n̄-ddee maji. ⁴ Ngaa Jeju pa are na: «Oo ke maje, e-pa tare are dew ang. A, aw tɔju ɔri are nje-polo-Lubba tenni oo bbo are ne-polo ke Moyiji unn ndu wɔju dɔe kare dewje tɔyn gereje to ɔri ddee maji ngaa.»

Jeju ɔru ɔ-to ɔ nje-kula te le nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm

⁵ Kare te ke Jeju a ta tee Kapernayum a, mare nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm ddee ngosi saa ngaa duju kare numae. ⁶ Nje-kɔn dɔ mbambaje le pa na: «Nje-kula***** lem to key, debbe ɔe oy are naw noo ndoo to bbeel.» ⁷ Jeju pa are na: «Ma kaw kɔru ɔ-to laa le.» ⁸ A nje-kɔn dɔ mbambaje le ilae te na: «Ebbemje, mase kare ande key lem ang. Tar kara njaa a e-pa a, ɔ-to le nje-kula lem le a nunga. ⁹ E-ma, mare dew aw ɔn dɔm, ngaa mɔn dɔ mare mbambaje tɔ. Bbo m-pa mare mare kara m-pa na: <Aw!> A naw. Bbo m-pa mare mare m-pa na: <E-ddee!> A n̄-ddee. M-pa mare nje-kula lem m-pa na: <E-dda ne neenn!> A n̄-dda.»

¹⁰ Toke Jeju oo tar le nje-kon do mbambaje le baann a, tar le nele to bbeel, ngaa n̄-pa nare dewje ke unnje goe na: «M-pa tar ke tokoro marese, nange te ke Ijarayel toyn, m-nayn minga mare dew ke koo me te laa bo toke be ang. ¹¹ M-pa marese: «Dewje nya a kinje lo-tee te le kare, ke lo-kande te le kare ta da kisije ta toku ne-kusa te ke Abaraham, Ijake, ke Jakobbo me Bbe-kon te ke darâ. ¹² A dede ke Bbe-kon le to lede le, da kungude ddaka lo te ke ndul ngaa lo teenn le, da nonje ddem da ngerje ngangede ddem.»

»
¹³ Goe te a, Jeju pa are nje-kon do mbambaje le na: «E-tel aw bbe lei. Ne ke e-duju le, a kinga woju do koo me te lei.» A kare teenn njaa, ro-to nunga ro nje-kula te le nje-kon do mbambaje le.

Jeju oru ro-to ro dewje te ke banya.

¹⁴ Toke Jeju ande key le Piyar a, noo mum Piyarje ke dene ke to key ke ro-to. Roe tunga nya. ¹⁵ Jeju oru ji dene le ngaa roe ke tunga le wul. Dene le in taar ngaa unn kutu dda saa.

¹⁶ Lo-kul a, n̄-ddeje ke dewje ke eeje ke ro-to ndilje ke maji ang toke banya ro Jeju te. Tar ke ta Jeju te njaa tubba ne ndilje ke maji ang le ngaa noru ro-to ro dewje te le toyn. ¹⁷ N-dda baann bba kare tar le Ijayi nje-kila mber-tar le Lubba* ddee to tar ke tokoro. Tar le na: «Noru namaje leje ke ddang, ngaa n̄-taa ro-toje leje ke doe te.»

Dewje ke ndikije ta kunn go Jeju

¹⁸ Toke Jeju oo dewje ke banya banya ke gukeje le a, n̄-pa nare nje-njaje goe te kare dawje tura toku dange maann te. ¹⁹ A mare nje-koru gel ndu ddee pa are na: «Nje-ne-toju, lo toyn ke aw te a, ma kuwa goi.» ²⁰ Jeju ilae te na: «Mulaje eeje ke lo-kiya ro lede ddem, eeje ke darâ kara eeje ke key lede ddem. A Ngonn† le dew ee ke lo kara ta kula doe te ang.

²¹ Mare nje-nja goe te pa are na: «Nje-ne-toju, inya are maw m-dubbu boy bba.» ²² Jeju ilae te na: «Unn gom a inya yoje are dubbuje yoje lede.»

Jeju ndange bamburanbo are ew roe

²³ Jeju aal toku to ngaa, nje-njaje goe te danneje. ²⁴ A ta koo a, bamburanbo in do toku dange maann te le. Maann le aw lenge ungu me toku to te le are nayn ngosi ta ddusu, a Jeju nayn aw tibbi. ²⁵ Nje-njaje-goe te awje ngosi saa aw ndoleje ngaa paje areje na: «Ebbe-dewje ajije! Ja ta koy!» ²⁶ Jeju ilade te na: «Mba ddi bba aw bbeelje wa? Sese ke koo me te lese bo ang.» Yeenn ngaa ni taar, n̄-ndange lel le ddem maann le ddem ngaa lo tel to ddekeke. ²⁷ Dede toyn njaa mede unda do binya ngaa n̄-paje na: «Dew ddi njaa neenn bba lel, ke maann kara ooje tae neenn wa?»

Jeju tubba ndilje ke maji ang ro dingawje te joo

²⁸ Toke Jeju tee tura dange maann te, nange te le dewje ke Gadara a, dingawje joo inje dobareje te tilaje keme. Ndilje ke maji ang isije mede te. N-ddaje singa nya are dew kara ndiki ta nday ke ddew ke dobareje te le ang. ²⁹ Duruje ekii na: «Ngonn le Lubba, ddi a aw sange roje te wa? E-ddee ta kula kemje ndoo kete bba kare ndoe ke Lubba woju le ase wa?»

³⁰ Ngosi ke lonn le, toku kusu bereje aw usaje ne. ³¹ Ndilje ke maji ang le ddaje rode to ndoo ro Jeju te na: «Bbo a ta tubbaje a, ulaje me kusu bereje te tonn.» ³² Jeju pa arede na: «Awje!» Ndilje ke maji ang le teeje

* 8:17 8.17 Oo Ejayi 53.4 † 8:20 8.20 Ngonn le dew to Jeju

me dingawje te le ngaa aw andeje me kusu bereje te le. A, a ta koo a, kusu bereje le tɔyn inje dɔ kongo te ke ndew osoje me dange maann te le, ngaa doyje me maann te le tɔyn.

³³ Dingawje ke aw ngemje bereje le aynje awje me tɔku-bbe te, ngaa paje tar ne ke tee le, ke tar ne ke inga dingawje ke joo ke ndilje ke maji ang to mede te le tɔyn are dewje. ³⁴ Yeenn ngaa dewje tɔyn ke me tɔku bbe te le teeje aw tilaje kem Jeju le. Toke doojeje a, n̂-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare nɔte ke ddang nange te lede.

9

Jeju dda are rɔ dew ke debbe rɔe oy ddee maji

¹ Jeju aal tɔku to ngaa gange dange maann le tel aw tɔku bbe te laa. *

² Dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw ke debbe rɔe oy ke dilae dɔ tuwa te. Toke Jeju oo koo me te lede le a, pa are dew ke rɔe oy le na: «Ngunnum, uwa are ngeng, tar majang lei ɔru dɔi te ngaa.»

³ Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu paje mede te na: «Dew neenn aw taji Lubba.» ⁴ A Jeju gere keje lede ngaa dujude na: «Mba ddi bba eeje ke keje ke maji ang baann wa? ⁵ Ta pa na: Tar majang lei ɔru dɔi te, wase ta pa na: In taar bbo e-nja. Yee ke dda ngeng ang wa? ⁶ M-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa ta kɔru tar majang dɔ dewje te ke nangɛ neenn.» Yeenn ngaa n̂-pa nare dew ke rɔe oy le na: «In tar, unn tuwa lei bbo aw bbê.»

⁷ Dingaw le in taar ngaa aw bbê laa. ⁸ Toke dewje ke banya le ooje baann a, bbeel uta dɔde ngaa dɔsuje gaji Lubba mba singa ke baann ke nare dewje le.

Jeju bbar Matiye kare unn goe

⁹ Jeju ɔtu lo teenn le ngaa aw nday a, noo mare dingaw ke daw n̂-bbare na Matiye isi lo kula taa nare lambo te. Jeju pa are na: «Unn gom.» Matiye le in taar ngaa unn goe.

¹⁰ Goe te a, Jeju aw usa ne key le Matiye. Nje-taaje nare lambo, ke nje-ne-ddaje ke maji ang toke banya ddeeje usaje ne le ke Jeju de ke nje-njaje goe te. ¹¹ Toke Parijiyenje ooje neenn le a, n̂-paje dareje nje-njaje go Jeju te le na: «Mba ddi bba nje-ne-tɔju lese aw usa ne ke nje-taaje nare lambo, ke dewje ke toje to nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»

¹² Jeju oo tar lede le ngaa pa na: «Dewje ke rɔde to ke maje aw sangeje nje-kɔru rɔ-to ang. Dewje ke rɔde to de bba. ¹³ Yeenn a, maji kare aw sangeje ddew mba gere kande tar ke Lubba pa neenn: « Ndiki naa a mndiki bbo ne-polo ang. Mba dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba nje ke ooje rɔde to nje-ne-ddaje ke maji ang.»

Tar mbete ne-kusa mba duju Lubba

¹⁴ Goe te a, nje-njaje go Jan Batisi te ddeeje ngosi ke Jeju ngaa dujeje na: «Mba ddi bba jeje ke Parijiyenje jaw inyaje ne-kusa taar taar mba duju Lubba a, nje-njaje goi te inyaje ne-kusa ang wa?» ¹⁵ Jeju ilade te na: «Ejeje to nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki a ndingaje ndoo kare te ke nje-taa dene le nayn ke de bbay wa? Baann ang. A kare a ddee kare dunn nje-taa dene le dɔtu ne, a da kinyaje ne kusa bbay.»

* 9:1 9.1 Bbe ke Jeju isi te kare teenn le to Kaperenayum. Ooje ke Marke 2.1

¹⁶ Dew a kunn ta kubbu ke siki kila ne kem ngisi kubbu ang. Mba ta kubbu ke siki le a dda kare do ke kem ngisi kubbu te le tel tiir ke kete bbay ngaa do ke kem ngisi kubbu te le a tel bo kuta ye ke kete. ¹⁷ Dew a kungu ben ke n̄-dda siki bbay me konn ku endaarje† te ang. Mba kuje le a tiirje ta ben le a kula nangé ngaa kuje le kara a tujuje nyom tɔ. Kuje ke siki a daw dungu ben ke n̄-dda toke siki me te. Baann bba koto le ke kuje le a naynje ke maje.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dene te, ngaa ndol mare ngonn ke dene ke oy.

¹⁸ Kare te ke Jeju aw pa tar arede toke baann a, mare tɔku dew le Jiipije ddee tee. Nɔsu mekeji gole non Jeju te le ngaa n̄-pa na: «Ngunnum ke dene oy bbassine bbay neenn. A aw ila jii dɔe te a, na ndol.» ¹⁹ Jeju in taar ngaa, ne de ke nje-njaje goe te dunnje go dingaw le.

²⁰ A mare dene ke mese aw ddee rɔe te are aw oo ndoo bbal dɔku gire joo ddee giri Jeju te ngosi ngaa ɔru ta kubbu laa. ²¹ Mba n̄-pa mee te na: «Bbo le kubbu laa njaa bba minga ddew mɔru kara, rɔm a ddee maji.»

²² Jeju turu rɔe ooe ngaa pa na: «Uwa are ngeng, ngunnum ke dene, koo me te lei ajii mban.» A kare teenn njaa rɔ-to le nunga rɔe te.

²³ Toke Jeju aw key le tɔku dew le Jiipije le, ngaa oo dewje ke aw kolje mbula ddem, dewje ke banya ke aw nonje aw uruje ne ekii ddem a, ²⁴ n̄-pa na: «E-teeje ke ddaka. Ngonn ke dene le oy ang, naw n̄-tibbi.» A dewje le kokoeje. ²⁵ Toke n̄-tubbaje dewje ke banya le dare teeje ddaka a, Jeju ande key le, uwa ji ngonn ke dene le ngaa in taar. ²⁶ Tare nja dɔ nange te le tɔyn.

Jeju dda are kem nje-kem-tɔje joo ddee maji

²⁷ Toke Jeju in lo tenn le aw nday ke kete a, nje-kem-tɔje joo unnje goe ngaa uruje ekii na: «Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo leje!»

²⁸ Toke Jeju ande key a, nje-kem-tɔje le ddeeje ngosi saa ngaa Jeju le dujude na: «Ooje mese te to mase ta dda neenn wa?» Dilaeje te na: «Ebbe-dewje, ase ta dda.» ²⁹ Yeenn ngaa Jeju ɔru kemde ke jia ngaa pa na: «Maji kare ne ke e-dujuje le ddee tɔkɔrɔ ase kem koo me te lese.» ³⁰ Kemde le uja, ngaa Jeju ndore mbide nya na: «Ooje ke maje, maji kare dew kara gere tare ang.» ³¹ A kake nje-kem-tɔje le teeje ddaka a paje tar le Jeju dɔ nange te le tɔyn are dewje.

Jeju dda are dew ke tae utu tel pa tar

³² Toke Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-teeje ta kɔtu a, dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw ke ndil ke maji ang ddae are pa tar ang. ³³ Jeju tubba ndil ke maji ang le ngaa dingaw le unn kutu pa tar. Ne le gange singa dewje ke banya ke eeje teenn ngaa n̄-paje na: «Joo ne ke be ndɔ kara nange Ijarayel te ang.» ³⁴ A Parijiyenje paje na: «Mbay le ndilje ke maji ang a are Jeju singa ke ta tubba ne ndilje le.»

Jeju oo kem-to-ndoo le dewje ke banya

³⁵ Jeju nja me tɔku bbeje te, ke me ngann bbeje te tɔyn. N̄-tɔju ne key-mɔn naaje te le Jiipije, nila mber Tar ke majiwɔju dɔ kon-mbay le Lubba. Nɔru rɔ-toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa n̄-dda nare rɔ dewje ke debbe rɔde tuju ddeeje maji. ³⁶ Jeju oo dewje ke banya le a, ddae ndoo. Mba dewje le singade ɔru ddem, rɔde oy njururu ddem, ddew kara baa toke bateje

† 9:17 9.17 Ku endaarje to ku ke Jiipije aw unguje koto ke daw n̄-bbar na vin kete. Endaar daje a n̄-ddaje ne ku le.

ke nje-ngemde goto. ³⁷ Yeenn ngaa, Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Kula kuja koo le bo nya, a nje-kujaje koo le bayanje ang. ³⁸ Yeenn a, e-dujuje nje-ndoo le are nula mare nje-kulaje bbay ta kula te le.

10

Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke doku gire joo

¹ Jeju bbar nje-njaje goe te doku gire joo. Narede singa kare n̄-tubba ne ndilje ke maji ang, kare doru ne rɔ-toje tɔyn, kare n̄-ddaje dare rɔ dewje ke debbe rɔde tujɔ ddeje maji. ² Ri nje-kayn-kulaje ke doku gire joo le na: Dɔngɔr dew to Simɔ ke daw n̄-bbare na Piyar, ke ngokɔen Andere. Jake ngonn le Jebbede, ke ngokɔen Jan. ³ Pilipi de ke Batalami, Toma de ke Matiye ke to nje-taa nare lambo*, Jake ngonn le Alpe, ke Tade. ⁴ Simɔ dew ke ndiki bbe laa nya†, ke Judase Iskariyote ke a to nje labbe Jeju.

Jeju ula nje-kayn-kulaje ke doku gire joo le

⁵ Kete bba kare Jeju ula nje-kayn-kulaje ke doku gire joo le a, n̄-ndejede na: «Dewje ke toje to Jiipije ang a, awje rɔde te ang ddem, andeje me bbe te le dewje ke Samari ang ddem. ⁶ A, awje rɔ dewje te ke Ijarayel ke toje toke le bateje ke naynje. ⁷ Kare kawse a, ilaje mber e-paje na: Bbe-kɔn ke dará ee ngɔsi. ⁸ ɔruje rɔ-to rɔ dewje te, e-ndolje dewje ke oy, areje rɔ nje-banjije ddee maji, ngaa e-tubbaje ndilje ke maji ang. Ingaje ne le baa, ta areje dewje baa njaa tɔ. ⁹ Unnje ande, wase nare, wase kande nare unguje me bbɔl te lese ang. ¹⁰ Unnje bbɔl mba kaw ne nja te lese le ang. E-jinje dɔ-kubbu ke taar joo ang ddem, ne-gɔl ang ddem, unnje kake ke ta kuwa jise te ang ddem. Mba maji kare dare dew ke aw dda kula ne-kusa tae.

¹¹ Toke e-teeje mare tɔku-bbe te wase ngonn bbe te a, e-sangeje dew ke a kase mba taase ke key laa, ngaa ta isije rɔe te ndereng ɔtuje ne. ¹² Toke a ta kandeje me key te a, e-ddaje lapiya nje-keyje le.‡ ¹³ A bbo nje-keyje le taase ke key a, maji kare lapiya lese le arede me-wul-lɔm. A toke n̄-taase ke key ang a, maji kare me-lɔm lese tel ke rɔse te. ¹⁴ Toke e-teeje mare key te wase mare tɔku-bbe te a, dewje taase ke key ang a, kɔtuse a, e-tundaje bum-golse. ¹⁵ M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Ndɔ gange sariya a, sariya ke da gange dɔ nje-bbeje teenn a ngeng kuta sariya ke da gange dɔ dewje te ke Sɔdɔme ke Gɔmɔr§.»

Ne singaje ke a kinga nje-njaje-go-Jeju te

¹⁶ «Ooje, mulase toke le bateje horo enjakemjarje te. Yeenn a, maji kare aaje rɔse toke le li aw aa rɔe ddem, areje tar to dɔse te ang toke le derje. ¹⁷ Aaje rɔse rɔ dewje te, mba da kaw ke se nɔn sariya te, ta da tundase ke ndey me key-mbɔn naaje te lede. ¹⁸ Da kaw ke se nɔ-gɔl nje-kɔn bbeje te, ke nɔ-gɔl tɔku-mbayje te wɔju dɔm. Kare teenn a paje tar-naji lem karede ddem, kare dewje ke toje to Jiipije ang ddem. ¹⁹ A toke daw ke se lo gange sariya te a, areje mese sangese wɔju dɔ tar ke a paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Kare teenn njaa, Lubba a karese tar ke a paje. ²⁰ Mba, sese bba a paje tar le ang, a Ndil le Bɔsese, a a kunda tar le tase te kare e-paje.

* **10:3** 10.3 Ooje Matiye 9.9. Kula le Matiye lew to kula taa nare lambo † **10:4** 10.4 Simɔ to kara le Jiipije ke aw ddaje singa mba tee ke bbe lede kɔ bbere te le Rɔmeje ke aw wɔnje dɔde ‡ **10:12** 10.12 Lapiya bbe le Jiipije pa na: Me-wul lɔm isi ke se. § **10:15** 10.15 Sodome ke Gomore to bbeje ke dunnde to ne-koju-mare le bbeje ke majang to ke te nya. Ooje Genese 19.

²¹ Dewje a kila ngakonde ji dewje te kare ñ-tolde. Bɔ-ngannje a ddaje toke baann ke ngannde tɔ. Ngannje a telje to nje-baanje le bodede ke le kondede ngaa da dda kare ñ-tolde. ²² Dewje tɔyn a mbetejese wɔju dɔm. A dew ke uwa are ngeng ndereng dduu ndɔ te a, a kinga kaji. ²³ Toke ñ-dda singa ke se mare tɔku bbe te a, aynje awje mare te. M-pa tar ke tɔkɔɔ, a nayn njaje me tɔku bbeje te ke Ijarayel tɔyn ang bbay a, Ngonn le Dew a ddee.

²⁴ Nje-ndo-ne uta nje-ne-tɔju ang ddem, nje-kula a kuta ebbeeje ang ddem. ²⁵ Toke nje-ndo-ne ddee toke le nje-ne-tɔju laa wase, nje-kula ddee toke le ebbeeje a, yeenn ase. Toke dewje bbarje nje-key to Belejebul a, da taji ngann nje-keyje uta yeenn.»

Kunda me dɔ Lubba te

²⁶ «Arje bbeel le dew ddase ang, mba mare ne kara ke to lo-kiyae te ke a tee ke ddaka ang goto, ngaa neje tɔyn ke ñ-kusu dɔe dewje a gereje. ²⁷ Tar ke m-pa marese til te a, sese, maji kare e-ndajije areje dewje kara. A bbo ñ-pa tar darese hɔy be a, maji kare ilaje ne mber nata. ²⁸ E-bbeelje dewje ke aw tɔlje da-rɔ dewje ang, mba daseje ta tɔl kewn le dew ang. A Lubba a maji karé e-bbeeleje. Ne a nase ta dda kare kewn le dew ddem, da-rɔ dew ddem tujuje kem puru te ke ke ndɔ ke ndɔ. ²⁹ Daw ñ-labbe ngann eelje joo gusu kara ang wá? A toke Bɔsese ndiki ang a, ngonn eel kara a kase koso nangé ang. ³⁰ A sese, ben dɔse kara Lubba tura kara kara tɔyn. ³¹ Yeenn a, areje bbeel ddase ang. Kem Lubba te e-ngengje uta ngann eelje ke banya.

³² Yeenn a, toke dew pa kem dewje te to ñ-to nje-nja-gom te a, ema kara ma pa nɔ gɔl Bɔy te ke ee dara to ñ-to dew lem tɔ. ³³ A toke dew pa kem dewje te na: «M-to dew le Jeju ang» a, ema kara ma pa nɔ gɔl Bɔy te ke ee dara na: «Dew neenn to dew lem ang» tɔ.

Dewje a kaynje naa wɔju dɔ Jeju

³⁴ Ejeje to m-ddee ta kila me-wul-lɔm dɔ nange te neenn ang. M-ddee ta kila me-wul-lɔm ang, dɔɔ a m-ddee ta kila nangé. ³⁵ M-ddee ta kila kayn-naa horo dew te ke bɔeje, horo ngonn ke dene te de ke kɔenje, ngaa horo ngonn ke dene te de ke mumeje ke dene. ³⁶ Nje ke me key te le dew njaa a toje to nje-baanje laa.

Maji kare n-toje ngɔsi ta kare tebbe leje toke Jeju

³⁷ Dew ke ndiki bɔeje wase kɔenje utam, a kase ta ddee to dew lem ang. ³⁸ Dew ke oto kake-dese laa bba nja ne gom te ang, a kase ta ddee to dew lem ang. ³⁹ Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke kɔɔ nyɔm. A dew ke are tebbe laa nayn ke kɔɔ wɔju dɔm a, na tel kinga tebbe laa le.

Dew ke taa nje-njaje-go Jeju te ke rɔe te a, taa Jeju tɔ

⁴⁰ Toke dew taase ke rɔe te a, ema njaa ñ-taam. A dew ke taam ke rɔe te a, taa dew ke ulam tɔ. ⁴¹ Dew ke taa nje-kila mber-tar le Lubba ke rɔe te, mba dew ke ñ-taae le to nje-kila mber-tar le Lubba a, na kinga kuka ke nje-kila mber-tar le Lubba aw inga. A bbo dew taa dew ke gate gate ke rɔe te, mba dew ke ñ-taae le to dew ke gate gate a, na kinga kuka ke dew ke gate gate aw inga. ⁴² M-pa tar ke tɔkɔɔ marese: «Maann ke wul ke engo te baa njaa bba dew are dew ke ngaji horo ngamareje te, mba dew ke ngaji le to nje-nja gom te a, kuka laa a koso nangé ang tɔ.

11

¹ Toke Jeju ndeje nje-njaje goe te ke doku gire joo le nunga a, notu naw me toku-bbeje te ke do nange teenn ta toju ne ddem ta kila mber-tar ddem.

Jan Batisi ula nje-njaje goe te ro Jeju te

² Toke Jan Batisi nayn key-kula te a, oo tam kula ke Kiriste aw dda. Yeenn a, nula mare nje-njaje goe te roe te nare, ³ daw n-dujeje na: «Ei a e-to Mesi* ke a ta ddee le wase maji kare n-ngebbe mare dew dang wa?» ⁴ Jeju ilade te na: «Ne ke ooje ke mbise ddem, ke kemse ddem neenn le, aw paje areje Jan le: ⁵ Nje-kem-toje ooje lo, nje-meteje njaje, ro nje-banjije ddee maji, nje-mbikutuje ooje tar ddem, dewje ke oyje ndolje ddem, ngaa dila mber Tar ke maji dare nje-ndooje. ⁶ Ro-neel to mba dew ke ema a ma to nje-dda kare koo-me te laa oso ang.»

Jeju pa tar do Jan Batisi te

⁷ Toke nje-njaje-go Jan te le telje a, Jeju unn kutu pa tar ke do Jan te are dewje ke banya ke eeje lo teenn le na: «Ddi a awje aw ooje me kor te wa? Aw ooje muje ke lel aw yeke wa? ⁸ Bbo to ye ang a, ddi a awje aw ooje wa? Aw ooje mare dingaw ke ula kubbu ke kura wa? A dewje ke ulaje kubbuje ke kura isije key-mbay te. ⁹ Yeenn a, ddi njaa awje aw ooje le wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa? Tokoro, m-pa marese, nuta nje-kilaje-mber-tar le Lubba bbay. ¹⁰ Jan le a n-dda tar laa me Maketurute le Lubba na:

«Ma kula nje-kayn-kula lem noi te
kare n-mose ddew noi te.»

¹¹ «Tokoro m-pa marese: «horo dewje te toyn ke deneje ujude, mare dew ke bo uta Jan-Batisi goto. A dew ke to ten uta keseje me Bbe-kon te ke dara bo utae. ¹² Unn kute do ndo te le Jan-Batisi ndereng bbasine, daw n-dda singa mba Bbe-kon ke dara. Ngaa nje-singaje a aw sangeje ddew ta taa. ¹³ Mba nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Ndu le Moyiji paje tar bbe-kon le Lubba ndereng tee ndo Jan te. ¹⁴ A bbo e-ndikije te sem a, ne njaa n-to Eli ke na a ddee le. ¹⁵ Maji kare dew ke mbia to a oo tar neenn!

¹⁶ «Ddi a ma kunn koju ne dewje ke bbasine neenn wa? N-toje ddew kara baa toke ngannje ke isije nata ngaa paje ke taar areje ngann marde na: ¹⁷ «N-kol mbula kare e-laje ne, a e-laje ang, josu pa yo jarese a, e-nonje ne ang to». ¹⁸ Mba Jan Batisi ddee a, usa ne ang ddem, ay ne ang ddem. A dewje paje na: «Ndil ke majang to mee te.» ¹⁹ Ngonn le dew ddee ngaa usa ne ddem, ay ne ddem, a dewje paje na: «N-to nje-ne-kusa, ke nje-ne kay. N-to nje-buwa-kura le nje-taaje nare-lambo ddem, le nje-ne-ddaje ke maji ang ddem.» A dewje ooje kem-kare ke in ro Lubba a, n-gereje to kem-kare le aw dda ne ke maji.»

Dewje ke bbeje te ke mbeteje ta koo-mede te ke Jeju

²⁰ Yeenn ngaa, Jeju unn kutu kol ke dewje ke bbeje te ke n-dda ne-morije ke te nya uta keseje toyn, mba n-mbeteje ta turu ddew lede. ²¹ N-pa na: «See dewje ke Korajen, to ndoo nya arese! See dewje ke Betesayida, to ndoo nya arese! Ne-morije ke m-dda horose te neenn, toke m-dda me bbeje te ke Tir ke Sidon a be a, lew baa njaa dewje ke me bbeje teenn a kulaje kubbu-ndoo ddem, da kungu bu puru dode te ddem ngaa da turuje ddew lede. ²² Mba yeenn a, m-pa marese : « Ndo gange sariya a, sariya ke dose te a ngeng kuta sariya ke do Tir te ke do Sidon te.

²³ «A see dewje ke Kapernayum, ejeje to Lubba a kunn bbe lese ke taar ndereng kɔru ne dara wa? Na tel ke bbe lese ndereng lo te le dewje ke oy. Mba ne-mɔrije ke m-dda bbe lese, toke m-dda Sɔdɔm a bbe le a nayn ndereng bbokone bbay. ²⁴ Mba yeenn a, m-pa marese, ndɔ gange sariya a, sariya lese a ngeng kuta sariya le dewje ke Sɔdɔm.»

Jeju toju bɔeje are dewje ke ten ereje

²⁵ Kare teenn, Jeju pa na: «Mɔsu gajii Bɔy, Ebbe-dewje ei ke ɔn dɔ dara ddem, nange ddem, mba iya neje neenn le nje-kem-kareje ddem, nje-ne-gereje ddem. A e-toju nejeenn le dewje ke toje to dewje ke ten baa.

²⁶ Tɔkɔrɔ bɔy, mba ei njaa e-ndiki kare to toke baann.

²⁷ Bɔy arem ne tɔyn mban. Dew kara gere Ngonn le ang, Bɔ njaa kara baa. Dew kara gere Bɔ ang tɔ, Ngonn njaa kara baa. A dew ke Ngonn le njaa ndiki toje Bɔ le bba a gere.»

Maji ta ddee rɔ Jeju te kinga lo-kuwa-rɔ

²⁸ «E-ddeje rɔm te, sese tɔyn ke ne-koto aw ɔyse are rɔse nyase, a ma kare uwaje rɔse. ²⁹ E-taaje juku lem otoje, ngaa areje m-tojuse ne, mba m-wul pee ddem, mem to me ngonn kase ddem. Yeenn bba a kuwaje rɔse. ³⁰ Mba juku ke ma kunda gɔsuse te ɔɔy ang ddem, ne-koto ke marese kare otoje kara ɔle pelpel ddem.

12

Jeju to nje-kɔn dɔ ndɔ kuwa-rɔ

¹ Dɔ ndɔe teenn, Jeju aw nday me ndɔɔ beleje te ke ndɔ-kuwa-rɔ*. Bbo dda nje-njaje goe te ngaa daw n̄-teteje jinga beleje le daw dusaje. ² Toke Parijiyenje ooje baann a, n̄-paje dareje Jeju na: «Oo, nje-njaje goi te aw ddaje ne ke ase kare dew dda ndɔ-kuwa-rɔ te ang.» ³ A Jeju ilade te na: «Ne ke Dabbiti dda dɔ ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke dewje laa le, e-turaje tare me Maketurute ang wa? ⁴ Dabbiti de ke dewje laa le dandeje me key te le Lubba ngaa dusaje mapa ke dare Lubba to ne-polo. De ke ddew ta kusa mapa le ang mba to ne-kusa ke nje-poloje Lubba ke karede baa a aseje ta kusa. ⁵ N-dda me Maketuru-ndu te na: Ke ndɔ-kuwa-rɔ, nje-poloje Lubba aw ddaje kula me key-polo-Lubba te. Yeenn to daw ngem ndu ke wɔju dɔ ndɔ-kuwa-rɔ ang, a tar kara to dɔde te ang. ⁶ A m-pa marese, mare ne ke bo uta key-polo-Lubba to neenn. ⁷ Maketuru le Lubba na: M-ndiki kare dewje ndiki naa bbo m-ndiki ne-polo ang a. Toke e-gereje kande tar neenn a, dewje ke tar to dɔde ang le, a kundaje tar dɔde te ang. ⁸ Mba Ngonn le dew a to nje ndɔ-kuwa-rɔ.

Jeju dda are dew ke jia oy ddee maji

⁹ Jeju ɔtu lo teenn ngaa aw ande key-mbɔn̄-naa te le Jiipije. ¹⁰ Mare dew ke jia oy ee teenn. A Parijiyenje ndikije ta kunda tar dɔ Jeju te ngaa dujeje na: Dew ee ke ddew ta kuru rɔ-to ke ndɔ-kuwa-rɔ wa? ¹¹ Jeju ilade te na: Na horose te neenn, bbo ee ke bate kara baa, ngaa bate le oso me buwa te ke ndɔ-kuwa-rɔ a, a kɔre ke ddaka ang wa? ¹² A dew uta bate ang wa? Yeenn a, ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ. ¹³ Yeenn ngaa Jeju pa are dingaw le na: «E-ndɔju jii.» A n̄-dɔju jia le ngaa, jia le ddee maji toke ye ke kara.

¹⁴ A Parijiyenje le teeje ddaka ngaa mbɔnje naa ta kuwa dɔde ta koo ddew ke ta tɔl ne Jeju le.

Jeju to nje-kula ke Lubba mbere

¹⁵ Toke Jeju oo tar tole le a otu lo teenn ke ddang. Dewje banya banya unnje goe ngaa noru ro-toje lede toyn. ¹⁶ A n-ndejeede nya kare n-pa tar doe te dare dewje ang. ¹⁷ Yeenn bba tar ke ljayi nje-kila mber-tar le Lubba pa ddee ne to tar ke tokoro. Tar le na: ¹⁸ «Lubba pa na:

Ne neenn a n-to Nje-kula lem ke m-bere.

Ne ke m-ndike nya, ngaa minga ro-neel ddew te laa.

Ma kare Ndil lem isi doe te,

kare nila mber ne-dda ke gate gate nare dewje ke toje to Jiipije ang.

¹⁹ Na kol ke dew kara ang ddem,

na kuru ekii ang ddem.

Dew kara kara a koo ndue go ddew te ang.

²⁰ Na kuwa kare mu ke tete mban guru ang.

Na tol puru ke a ta koy ang.

Na dda ne toke baann ndereng kare

ne ke to ke ddewe toy do neje toyn, ²¹ ngaa dewje ke toje to Jiipije ang a kundaje mede doe te.»

Jeju tubba ndilje ke maji ang

²² Dewje ddeje ke mare dew ke ndilje ke maji ang isije mee te are dew le oo lo ang ddem, oo tar ang ddem. Jeju oru ro-to le dew le are noo lo ke maje ddem noo tar ke maje ddem. ²³ Neenn le gange singa dewje ke banya le ngaa paje na: «Ngonn le Dabbi le a neenn ang wa?» ²⁴ Toke Parijiyenje ooje tare a paje na: «Dingaw neenn aw tubba ndilje ke maji ang ddew singa te le Belejebul ke to mbay le ndilje ke maji ang.» ²⁵ Jeju gere keje lede ngaa pa arede na: «Toke dewje ke me mare bbe-kon te uruje do naa te ngaa tinje naa a, bbe-kon le a tuju. Ngaa, toke dewje ke me toku bbe te wase ke me key te uruje do naa te ngaa tinje naa a, da kaseje ta nayn ang. ²⁶ Toke satan tubba satan a, yeenn to ne njaa naw n-dda ddo ke roe. A bbe-kon laa le a tel nayn toke baann wa? ²⁷ A bbo e-paje na ddew singa te le Beljebul a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, nje ke lese, singa le na ngaa a dede daw n-tubba ne de wa? Nje ke lese le njaa a tojuje to tar lese to ke dogole ang. ²⁸ A toke ddew singa te le Ndil le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn toju to kon-bbe le Lubba tee dose te ngaa. ²⁹ Toke dew ndiki ta kande key le dew ke ubba singa nya, ta taa ne-kingaje laa a, maji kare nuwa nje-singa le n-toe kete ngaa bba goe te a, na koto neje toyn ke to me key te le. ³⁰ Dew ke to dew lem ang to nje-baan lem. Ngaa dew ke mbon ne sem ang to dew ke aw saren ne koru. ³¹ Mba yeenn a, m-pa marese, Lubba a koru tar majangje toyn ke tar taji ke dewje aw n-tajeje dode te. A na koru tar do dew te ke taji Ndil-me-nda ang. ³² Toke dew pa tar ke mbete ngonn le dew a, Lubba a koru tar doe te. A toke dew pa tar ke mbete Ndil-me-nda a, Lubba a koru tare doe te bbokone neenn ang ddem, ndo te ke bara ang ddem.

Tar ke do kake te, ke do kandeje te.

³³ Toke kake maji a kande kara maji to. Toke kake tuju a kande kara a tuju to. Mba dew gere kake ddew te le kande. ³⁴ See embakanraje. Sese ke e-majije ang le a kaseje ta pa tar ke maji toke baann wa?. Mba tarje ke ddusu me dew a aw tee ta te. ³⁵ Dew ke maji aw tee ke neje ke maji, ke toje mee te ke maji ke ddaka. A dew ke maji ang aw tee ke neje ke maji ang ke toje mee te ke maji ang ke ddaka to. ³⁶ M-pa marese, tarje ke

baa baa toyn ke dewje aw paje, da telje ke tar doe te ndo gange sariya te. ³⁷ Mba Lubba a kunda tar doi te wase na koru tar doi te woju do tar pa lei.

Dewje dujuje kare Jeju dda ne-mori

³⁸ Yeenn ngaa, mare nje-koruje gel ndu ke mare Parijiyenje paje areje Jeju na: «Nje-ne-toju, e-dda mare ne-mori are joo.» ³⁹ Nilade te na: «Dewje ke bbokone ke toje to dewje ke majije ang ddem, dewje ke toje gate gate ang ddem dujuje ne-mori. A bbay ne-mori ke da koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le Lubba Jonase. ⁴⁰ Mba ddew kara baa toke Jonase dda ndo mota ke til mota me toku kanji te, Ngonn le dew a dda ndo mota ke til mota me nange te to. ⁴¹ Ndo gange sariya a, dewje ke Ninibe a kinje ta gange sariya do dewje te ke bbasine neenn. Mba dewje ke Ninibe le, Jonase ila mber-tar arede a, n-turuje ddew lede. A dew ke uta Jonase ee neenn. ⁴² Ndo gange sariya a, mbay-dene ke beer a kin ta gange sariya do dewje te ke bbasine neenn. Mba lew, ni koy nange te mba kaw koo tar kem-kare le salomo. A mare dew ke uta Salomo ee neenn.

Tar tel le ndil ke maji ang me key te laa

⁴³ Toke ndil ke maji ang tee me dew te ke ddang a, naw n-sange lo me kor te ke ndo maann to te nungu yo, nungu ne ta kinga lo ke ta kuwa roe ke te a, ninga lo ang. ⁴⁴ Yeenn ngaa n-pa mee te na: «Ma tel key lem ke minya lew le.» Toke n-tel key le ngaa, noo a, to baa, me key le are ngate ngate ddem, toke mose ddem. ⁴⁵ Yeenn ngaa, naw n-jin mare ndilje ke maji ang nya utae bbay dode siri n-ddee kede ngaa, dandeje me key te le disije te. Goe te a, kisi le dew le tel maji ang nya uta ye ke kete. Ne ke a kinga dewje ke maji ang ke bbasine neenn a to ddew kara baa toke baann to.

Nje-nujuje le Jeju ke tokoro

⁴⁶ Toke Jeju nayn aw pa tar ke dewje ke banya le bbay a, koenje ke ngakoenje n-ddeeye darje ddaka ngaa daw n-sangeje ddew ta pa saa tar. ⁴⁷ Mare dew pa are na: «Koinje ke ngakoinje darje ddaka ngaa, daw n-sangeje ddew ta pa sei tar.» ⁴⁸ Jeju ila dew ke aw pa tar are le na: «Na bba to komje wase, nje ke dda bba to ngakomje wa?» ⁴⁹ Goe te a nula jia ke ro nje-njaje goe te ngaa n-pa na: «Komje ke ngakomje a neenn.» ⁵⁰ Toke dew dda ne ke me bomje ke darâ ndiki a, dew le to ngokom, to konanem, wase to komje.»

13

Gusu-tar do nje-ne-dubbu te

¹ Ndoe teenn njaa, Jeju tee me key te ke ddaka, aw isi kar toku dange te. ² Dewje banya banya mbonje naa roe te. Yeenn a, naw naal toku to nisi me te. A dewje le toyn arje ta kongo dange te le. ³ N-pa tar nya nya narede ddew gusu-tar te, n-pa na: «Mare dew aw ke ndoo ta dubbu ne. ⁴ Kare ke naw n-dubbu ne le a, mare kande-ko le gayn do ddew te. Eelje ddeeye ngaa onje kande-ko le. ⁵ Mare kande ko le gayn do nange te ke to er are nange ndeer doe te ang. Koje le teeje njange baa mba nange le ndeer ang. ⁶ A toke kare osu nya a, puru kare le on koje le are tutuje, mba ngirade ande nangê nya ang. ⁷ Mare kande ko le gaynje horo konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa do koje le. ⁸ A mare kande ko le gayn do-nange te ke maji

ngaa andeje. Mare ande dɔdɔku, mare dɔ misan, a mare ande dɔ mota.
⁹ Dew ke ee mbi a, maji kare oo tar neenn.

Jeju unn gusu-tarje pa ne tar mba ddi wa?

¹⁰ Nje-njaje-go Jeju te ddeeje rɔe te ngaa dujeje na: «Mba ddi bba e-pa tar arede ddew gusu-tar te wa?» ¹¹ Jeju ilade te na: «Sese, Lubba arese ddew ta gere neje ke toje lo kiyae te me Bbe-kɔn te laa ke darâ. A dede, narede ddew ang. ¹² Mba dew ke ee ke ne a, da kila mare dɔe te kare, kare ne-kinga laa banya ne. A dew ke ne laa goto le, yee ke ten ke nee ne kara, da kɔru jia te ke ddang. ¹³ Mba yeenn a maw m-pa ne tar marede ddew gusu-tar te mba daw daaje loo a dooje ne ang ddem, mbide aw oo tar a, dooje tar ang ddem, a n̄-gereje kande ang ddem. ¹⁴ Yeenn a, tar le Lubba ke Ejayi nje-kila mber-pa laa pa wɔju dɔde le ddee ne to tar ke tɔkɔɔ. Tar le na:

«A kooje tar ke maje a, a gereje kande ang,
 a kaaje lo ke maje a, a kooje ne ang.

¹⁵ Mba dɔ dewje neenn ketere nya.
 Dutuje mbide ta koo tar ang,
 n̄-bbirije kemde ta koo lo ang,
 Yeenn a n̄-gereje ne kande tar ang,
 Ngaa n̄-turuje ddew lede ang
 kare mɔru rɔ-toje lede ang.

¹⁶ A sese, rɔ-neel to lese mba kemse aw oo ne ddeem, mbise aw oo tar ddem. ¹⁷ Mba m-pa marese tar ke tɔkɔɔ, Nje-kilaje mber-tar le Lubba toke banya, ke dewje ke toke gate gate ke Lubba toke banya ndikije ta koo ke kemde ne ke aw ooje neenn a, dooje ang, n̄-ndikije ta koo ke mbide, a dooje ang.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

¹⁸ « Ooje gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-ddubu te le. ¹⁹ Dewje ke ooje tar dɔ Bbe-kɔn te le Lubba a gereje kande tar le ang, toje ddew kara baa toke dɔ ddew ke kande koo gayn te le. Nje-baan ddee ɔru ne ke n̄-dubbu mede te le ke ddang. ²⁰ Mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke to er. Toke dooje tar le a, n̄-taaje ke rɔ-neel njange baa. ²¹ A tar le ungu ngira nange mede te ang, goe ew mede te ang. Bbo ne-kem-to-ndoo, wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le Lubba a, koo me te lede oso njange baa. ²² A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke konnje ubbaje te le. Dooje tar le ke maje, a keje tarje wɔju dɔ neje ke nange neenn, ke bbo ne-kingaje tɔy dɔ tar le are tar le ande ang. ²³ A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke maji ke n̄-dubbu ne te. Dooje tar le a, n̄-gereje kande ke maje ngaa dandeje kande. Mareje andeje dɔdɔku, mareje andeje dɔmisan, a mareje andeje dɔmota.»

Gusu-tar dɔ mu te ke maji ang

²⁴ Jeju tel pa mare gusu-tar arede na: «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke dew ke dubbu kande-ko ke maji me ndɔɔ te laa. ²⁵ Kare ke dewje aw tibbije til te a, mare nje-baan ddee dubbu mu ke maji ang horo ko te ke maji le a ɔtu. ²⁶ Kare ke koje le teeje ngaa aw andeje a, mu ke maji ang le tee tɔ. ²⁷ Nje-kulaje le nje-ndɔɔ le ddeeje rɔe te ngaa paje na: «Ebbejeje, kande-ko ke maji a e-dubbu ndɔɔ lei. A lo ke dda bba mu ke maji ang neenn in te wa?» ²⁸ Nilade te na: «Mare nje-baan a dda neenn.» Yeenn ngaa nje-kulaje le dujeje na: E-ndiki kare jaw n̄-tɔru mu ke maji ang le ke ddang wa?» ²⁹ Nilade te na: «E-tɔruje ang mba, kare aw tɔruje mu ke

maji ang le a, e-toruje ne koo ke maji le tɔ. ³⁰ Inyajede are n̄-nduje naa te ndereng ndɔ kuja ko te. A bbo ndɔ kuja ko le ase a, ma pa kare nje ke a kujaje koo le na: E-toruje mu ke maji ang le dɔngɔr; ngaa e-toje ke dɔe dɔe ta ulaje puru te.» Goe te a e-toje koo ke maji le unguje me dam te lem.»

Gusu-tar dɔ kande ko te ke ria na Mutarde

³¹ Jeju tel pa mare gusu-tar arede bbay na: Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke kande ko ke ria na motarde ke dew unn ngaa dubbu me ndɔɔ te laa. ³² To kande ko ke to ten uta kese kande koje tɔyn. A toke n̄-tee a, n̄-ngal nuta kese koje tɔyn ke me ndɔɔ te. N-ddee to kake are eelje ke darâ ddeeye ddaje key lede me barkemeje te.»

Gusu-tar dɔ wum te

³³ Jeju pa mare gusu-tar arede bbay na: «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke wum ke dene unn ngaa bɔkɔɔ ke nduju ase sambe kara are bɔru nduju le ti.»

Jeju aw pa tar ddew gusu-tarje te mba ddi wa?

³⁴ Ddew gusu-tarje te a Jeju aw pa ne tarje neenn tɔyn are dewje ke banya. Mare tar kara ke na pa karede baa a kinya gusu-tar goto. ³⁵ Yeenn bba tar le Lubba ke nje-kila mber-tar pa le ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. N-pa na:

«Ma kunn gusu-tar bba ma pa ne tar,
Ma kila mber neje ke toje lo-kiyae te unn kutue dɔ ndɔ te ke m-dda ne neje tɔyn.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ mu te ke maji ang

³⁶ Yeenn a, Jeju inya dewje ke banya le ngaa aw key. Nje-njaje-goe te awje ngɔsi saa ngaa paje areje na: « ɔru gel gusu-tar ke dɔ tiro te le areje joo.» ³⁷ Nilade te na: «Nje-dubbu ko ke maji le to Ngonn le dew. ³⁸ Ndɔɔ le to dewje ke dɔ nange te. Ko ke maji le to dewje ke me Bbe-kɔn le. A mu ke maji ang le to Esu. Ndɔ kuja kande ko le to dduu ndɔ, nje-kujaje kande ko le to anjije. ⁴⁰ Dduu ndɔ a, ne a to ddew kara baa toke daw n̄-tɔru mu ke maji ang ta kungu poro. ⁴¹ Ngonn le dew a kula anjije laa kare n̄-toruje dewje ke aw ddaje are koo me te le nje-marede aw oso, ke dewje ke aw ddaje neje ke maji ang me bbe-kɔn te laa, ⁴² ta da kungude kem tɔku puru te. Lo teenn, da nonje ngaa da ngerje ngangede. ⁴³ A kare teenn, dewje ke toje gate gate ke Lubba a ndɔrenje kayn kayn toke le kare me Bbe-kɔn te le Bodede. Dew ke ee ke mbi a oo tar neenn.»

Gusu-tar dɔ ne-kinga te ke diya me ndɔɔ te

⁴⁴ «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke ne-kinga ke diya me ndɔɔ te. Mare dew tee dɔe te ngaa iya toke siki. Rɔe neele ngaa, naw n̄-labbe neje laa tɔyn, a n̄-tel n̄-ddee n̄-ndoko ndɔɔ le.»

Gusu-tar dɔ mere te ke gate ngeng

⁴⁵ «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke nje-ne-labbe ke aw sange mereje ke kura. ⁴⁶ Toke n̄-nga mare mere ke gate ngeng a, naw n̄-labbe neje laa tɔyn ngaa n̄-ddee n̄-ndoko mere le.»

Gusu-tar dɔ ddenge te

⁴⁷ «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke ddenge ke dila bâ ngaa uwa kanjije dang dang. ⁴⁸ Toke kanjije ddusu ddenge le a, nje-ndɔnje-maann le ndɔruje teeje ne ta maann te ngaa isije nange ngaa ɔruje kem kanjije le.

Kanjije ke maji a dunguje me kare te, a n̄-tilaje kanjije ke maji ang k̄or̄o. ⁴⁹ Ne a to ddew kara baa toke baann ddotu nd̄o te t̄o. Anjije a ddeje ta k̄oru kem dewje ke maji ang ke dewje ke gate gate, ⁵⁰ ta kungude kem t̄oku puru te. Lo teenn, da n̄nje ngaa da ngerje ngangede.»

Ne-kingaje ke siki, ke ne-kingaje ke to konne

⁵¹ Jeju duju nje-njaje goe te na: «E-gereje kande tarje neenn t̄oyn njaa wa?» Dilaeje te na: «N-gere njaa.» ⁵² N-pa narede na: «Mba yeenn a, nje-k̄oru gel ndu ke gere neje ke d̄o Bbe-k̄on te ke dar̄a to ddew kara baa ke nje-key ke oto neje ke siki ke konn neje me dam te laa tee ne.»

Dewje ke Najarete oje mede te ke Jeju ang

⁵³ Toke Jeju pa gusu-tarjeenn le nunga a, notu loe teenn. ⁵⁴ Naw Najarete, bbe te ke n̄-t̄oku kete, ngaa nunn kutu toju ne dewje me key-mb̄onaaje te lede. Ne-t̄ojuje laa le gange singade ngaa n̄-paje na: «Ninga ne-gere neenn dda wa? Ninga singa dda ne-m̄orije neenn dda wa? ⁵⁵ Ngonn le nje-dda kake * le a neenn ang wa? K̄enje a to Mari ngaa ngak̄enje a toje to Jake, Jejobbe, Sim̄o, ke Jude ang wa? ⁵⁶ Ngak̄onaneje t̄oyn eeje horoje te neenn t̄o ang wa? Yeenn a, ninga singa dda neje neenn dda wa?» ⁵⁷ Nejeenn dda are doo mede te ang. A Jeju pa arede na: «Dewje aw walje nje-kila mber-tar le Lubba kese loje te t̄oyn, bbo bbe te ke nisi te, wase me key te laa ang.» ⁵⁸ Jeju dda ne-m̄orije nya nya Najarete ang mba, dooje mede te ang.

14

Tar yo le Jan Batisi

¹ D̄o nd̄oe teenn, Erode Antipase ke to mbay ke Galile oo tam Jeju a, ² pa are nje ke aw ddaje kula k̄oye te na: «Jan Batisi ann. Ni horo dewje te ke oy! Mba yeenn a ninga singa ta dda ne-m̄orijeenn.»

³ Mba kete, Erode are duwa Jan n̄-t̄oe dilae key-kula te w̄oju d̄o Erodiade ke to dene le ngok̄oen Pilipi. ⁴ Mba Jan pa are na: «Ee ke ddew ta taa Erodiade to dene lei ang.» ⁵ Erode ndiki ta t̄ol Jan le, a n̄-bbeel Jiipije mba dooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.

⁶ A nd̄o kusu kaju Erode a, ngonn le Erodiade ke dene la n̄o dewje te are neel Erode nya. ⁷ Yeenn a, Erode unda yo are ngonn ke dene le na: «Ne t̄oyn ke e-duju a, ma kari.» ⁸ K̄enje tulae are n̄-pa na: «Lo te neenn njaa, arem d̄o Jan Batisi me t̄oku pambala sambe te.» ⁹ R̄o Erode neele ang. A nunn ndu kare dare neenn le w̄oju d̄o yo ke nunda kem dewje te ke n̄-bbarde kusu te le. ¹⁰ Yeenn a, nula dew key-kula te nare aw gange d̄o Jan le. ¹¹ Dila d̄o Jan me t̄oku pambala sambe te ngaa n̄-ddee ne dare ngonn ke dene le aw ne are k̄enje. ¹² Nje-njaje-go Jan te le ddeje unnje niine aw dubbuje. Goe te a, daw n̄-paje tare dareje Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

¹³ Toke Jeju oo tar neenn le a, nunn t̄oku to ngaa notu lo teenn naw ke kare baa lo te ke iya r̄oe. A dewje ke banya oje tare ngaa, inje me t̄oku bbeje te le unnje go maann, oruje goe ke golde. ¹⁴ Toke Jeju in me t̄oku

* **13:55** 13.55 Ke nd̄on tar le Gerekeje, nje-dda kake to dew ke aw unn d̄o-key ddem, aw dda mare kulaje dang dang ke kake ddem ke erje ddem

to te le uru nangê ngaa oo dewje ke banya le a, ddae ndoo. Yeenn a nœru rœ-to rœ nje-rœ-toje te lede.

¹⁵ Dœ-kare a, nje-njaje-go Jeju te ddeeje paje areje na: «Lo neenn to me mu baa, ngaa kare tœy mban tœ. E-tubba dewje ke banya banya neenn le are dawje me bbeje te n̄-ndokoje ne dusaje.» ¹⁶ A Jeju ilade te na: «Moo a, to maji kare dawje ang. Sese njaa arejede ne dusa.» ¹⁷ A n̄-paje dareje na: «Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa jije te neenn.» ¹⁸ Jeju pa arede na: «E-ddeeje ne aremje.» ¹⁹ Goe te a, nare dewje ke banya le isije dœ muje te, a n̄-taa mapa ke mi ke kanji ke joo le, ngaa nunn keme ke darâ a nare wooyo Lubba. Goe te a, n̄-tete mapa ke mi le ngaa nare nje-njaje goe te nare n̄-kayn dewje ke banya le. ²⁰ Dede tœyn dusaje ne dare mede ndann, ngaa n̄-mbœnje kese ke nayn ddusu kare dœku gire joo. ²¹ Dewje ke usaje ne le aseje ne ke doro mi. Deneje ke ngannje n̄-turade ang.

Jeju nja dœ maann te

²² Njange baa goe te a, Jeju are nje-njaje goe te aalje tœku to kare daw n̄-nginaeje tura maann te kete. A ne na nayn ta tubba dewje ke banya le kare n̄-telje bbeje te lede. ²³ N̄-tubba dewje ke banya le. Goe te a, naal dœ ddingiri ta kaw duju Lubba ddew ew. Dœ-lo-kul pe a nisi lo teenn ke kare baa. ²⁴ To le aw ddew ew ke nange ngaa a, lel ula aw tila ne kem nje-njaje go Jeju te le are maann le aw lenge tœku to le ke singa nya. ²⁵ Ngosi ke ta-lo-kare a, Jeju aw nja dœ maann te le aw ne ke rœ nje-njaje goe te le. ²⁶ Toke nje-njaje goe te ooeje ke naw n̄-nja dœ maann te le a, dœde saren ngaa n̄-paje na: «Uma ann!» Ngaa bbeel ddade nya are daw duruje ekii. ²⁷ A Jeju pa arede njange baa na: «Ema ann, e-bbeelje ang!»

²⁸ Yeenn ngaa Piyar ilae te na: «Ebbe-dewje, bbo to ei a, unn ndui are m-nja dœ maann te maw rœi te.» ²⁹ Jeju pa na: «E-ddee!» Piyar in me tœku to te le ddisi ngaa unn kutu nja dœ maann te le ta kaw ke rœ Jeju te. ³⁰ A toke Piyar oo lel ke aw ula ke singa nya le a bbeel ddae, are nunn kutu dii maann le. Yeenn a, nuru ekii na: «Ebbe-dewje, ajim!» ³¹ Njange baa njaa Jeju ula jia uwae ne ngaa pa are na: «Koo me te lei to ten baa nya, mba ddi bba eje tar wa?» ³² Dede joo keme daalje me tœku to te le ngaa goe te a lel le ew rœe. ³³ Yeenn a, nje-njaje go Jeju te ke eeje me tœku to te le œuje mekeje gœlde nangê nœe te ngaa paje na: «E-to Ngonn le Lubba njaa.»

Jeju aji nje-rœ-toje nange te ke Jenejarete

³⁴ N̄-gangeje maann le ngaa, n̄-teeje nange te ke Jenejarete. ³⁵ Dewje ke lo teenn le gereje Jeju. Dulaje ke tar laa dœ nange teenn le tœyn dare dewje ngaa, n̄-ddeeje ke nje-rœ-toje tœyn rœe te. ³⁶ N̄-ddaje rœde to ndoo rœe te kare ninya ddew nare ta-kubbu laa njaa baa kara nje rœ-toje le œruje ke jide. Yeenn a dede tœyn ke dœreje le rœ-toje lede tunga.

15

Tar dœ ne-ji-bbeje te

¹ Parijiyenje ke nje-kœruje-gel-ndu inje Jerusalem ddeeje rœ Jeju te ngaa dujeje na: ² «Mba ddi bba nje-njaje goi te aw mbeteje ne-ji-bbeje le kajeje wa? Mba daw ta kusa ne a, n̄-tokoje jide ang*.» ³ Jeju ilade te na: «A sese,

* **15:2** 15.2 Toko ji bbe le Jiipije to ne ke ne-ji-bbe a duju. Toke dew œru ne ke to ne-yerew, wase rœe œru mare dew ke to Jiipi ang a, maji kare n̄-toko jia ta kœru ne ne-yerew kete bba ta nusa ne.

e-ddaje ne ke turu Ndu le Lubba ang a ne-ji-bbeje lese a aw ddaje mba ddi wa? ⁴ Mba Lubba pa na: <E-bbeel boije ke koinje.> N-pa to na: <Dew ke ndool boeje wase koenje a maji kare n-tole.> ⁵ A sese e-paje na: <Toke dew pa are boeje wase koenje na: Ne ke meje ta kumai ne le to ne ke m-ngem mba Lubba a, ⁶ to tar le dew le ta bbeel boeje ang ngaa.> Ne-ddaje ke baann a aw ddaje are tar le Lubba ddee ne to ne ke baa woju do ne-ji-bbeje lese. ⁷ See nje-ngemje, Ejayi ila mber tar le Lubba neenn dose te ke dogole. Tar le na:

⁸ <Dewje neenn aw walemje tade te baa, a mede to dang sem.

⁹ Polo ke daw n-polomje
to polo ke ture goto,
mba neje ke daw n-tojuje
toje to nduje ke dewje baa a unnje.> »

Ne ke aw dda are dew ddee to ne-yerew

¹⁰ Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le ngaa pa arede na: «Ooje tar lem bbo e-gereje kande tar neenn ke maje! ¹¹ Ne ke aw aw me dew te a aw dda are dew ddee ne to ne-yerew ang. Ne ke aw tee ta dew te a aw dda are dew ddee to ne-yerew.»

¹² Goe te a, nje-njaje goe te ddeje roe te ngaa paje areje na: «Tar ke e-pa le oso wur Parijiyenje le e-gere njaa wa?» ¹³ Jeju ilade te na: «Kake toyn ke Boy ke ee dara a ula ang, da koru ke ngirae baa. ¹⁴ Inyajede. N-toje to nje-kem-toje ke aw ilaje kake ji nje-kem-to mare de je te. Bbo nje-kem-to ila kake ji nje-kem-to te a, dede joo kem da kosoje me buwa te.»

¹⁵ Yeenn ngaa, Piyar pa are Jeju na: «Oru gel gusu-tar ke e-pa neenn areje joo.» ¹⁶ Jeju ilae te na: «Sese kara e-naynje to dewje ke gere ne ang bbay wa? ¹⁷ E-gereje ang wa? Ne toyn ke ande ta dew te aw mee te ngaa goe te a tee ungu koru. ¹⁸ A ne ke tee ta dew te in me dew te. Neenn a aw dda are dew tel to ne-yerew. ¹⁹ Mba kejeje ke majang neenn toyn inje me dew te: Tol dew, lo-to-majang, dda kaya, bboko, tar-naji ke ke dogole ang, nane ke naa. ²⁰ Neje ke baann a aw dda are dew ddee ne to ne-yerew. A toko ji ang a kusa ne ne bba aw dda are dew ddee to ne-yerew ang.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

²¹ Jeju otu loteenn aw nange te ke Tir, ke Sidon. ²² Mare dene ke Kana ke isi nange teenn ddee ro Jeju te ngaa uru ekii na: «Ebbe-dewje, ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo lem! Ndil ke maji ang aw ula kem ngunnun ke dene ndoo nya.» ²³ A Jeju le ilae tar te kara ang. Nje-njaje-goe te ddeje roe te ngaa dujeje na: «E-tubba dene neenn ke ddang mba naw nuru ekii naw n-ndole ne goje.» ²⁴ A Jeju ilade te na: «Ngann Ijarayelje ke toje toke ngann bateje ke naynje koru a Lubba ulam mba de a bbaye.» ²⁵ A dene le ddee ungu mekeje gole nangé no Jeju te ngaa pa na: «Ebbe-dewje, umam!» ²⁶ Nilae te na: «Maji ta kunn ne-kusa ke to woju do ngann kungu kare ngann bisije ang.» ²⁷ Dene le ilae te na: «Ye njaann, Ebbe-dewje! A ngann bisije aw usaje buru ne-kusaje ke aw gaynje nangé ko tabele te le ebede to.» ²⁸ Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Dene, koo me te lei bo nya. Maji kare Lubba ari ne ke aw duju le.» A kare teenn njaa ro ngonne ke dene le ddee maji.

Jeju oru ro-to ro dewje te ke banya

²⁹ Goe te a, Jeju otu keteenn ngaa aw kar toku dange te ke Galile. Naw naal do ddingiri nisi te. ³⁰ Yeenn ngaa dewje ke banya banya ddeeye roe te ke nje-meteje, nje-gol-gotoje, nje-kem-toje, dewje ke mbide utu ddem, tade utu ddem, ke dewje ke eeje ke mare ro-toje dang dang. N-ddeeye ke de dungude no Jeju te ngaa noru ro-to rode te. ³¹ Toke dewje ke banya le ooje nje-meteje ke mete lede nunga, nje-gol-gotoje ke golde ddee maji, nje-kem-toje ke ooje lo, ke dewje ke mbide utu ddem tade utu ddem aw paje tar, ke dewje ke eeje ke mare ro-toje dang dang ke rode ddee maji a, mede unda do banya ngaa doseje gaji Lubba le Ijarayel.

Jeju are ne-kusa dewje doros

³² Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: «Dewje ke banya banya neenn ddamje ndoo. N-naynje sem ndo mota ngaa, a dingaje ne ta kusa ang. M-ndiki ta kinyade kare n-telje mede bbo baa ang, mba singade a kin koru ke ddew.» ³³ Nje-njaje-goe te paje areje na: «Ja kinga ne-kusa dda lo te ke to me kor baa neenn ta kare ase dewje ke banya neenn wa?» ³⁴ Jeju dujude na: «Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: «Jee ke mapa siri, ke mare ngann kanjije to.»

³⁵ Yeenn ngaa Jeju duju dewje ke banya le kare isije nangê. ³⁶ N-jin mapa ke siri, ke kanjije le ngaa goe te a nare wooyo Lubba a, n-tete ngaa nare nje-njaje goe te are dewje ke banya banya le. ³⁷ Dede toyn dusaje ne dare asede. A n-mbon kese ne-kusaje ke nayn le ddusu ngann kare siri. ³⁸ Dewje ke usaje ne le eeje doros. A n-tura deneje ke ngannje ang. ³⁹ Goe te a, Jeju tubba dewje ke banya le are otuje, a naal toku to naw nange te ke Magadan.

16

Parijiyenje, ke Saduseyenje dujuje ne-mori

¹ Parijiyenje, ke Saduseyenje ddeeye ro Jeju te ta nae. N-dujeje na: «E-dda mare ne-mori ke toju to Lubba a ulai are joo.» ² A Jeju ilade te na: «Do-lo-kul a, e-paje na: <Lo a to ke maje mba me dara kase.> ³ Ke endoo a, e-paje na: <Ndi a kere bbokone mba me dara kase ngaa tel tuka ndul.> Bbo aaje kem dara a e-gereje ne ke a to. A, aseje ta gere ne ke a ddee go neje te ke aw ooje bbasine neenn ang wa? ⁴ Dewje ke bbasine ke majiije ang, ngaa toje gate gate ke Lubba ang dujuje ne-mori. A bbay ne-mori ke da koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.» Goe te a, Jeju inyade a otu.

Wum le Parijiyenje ke Saduseyenje

⁵ Kare te ke nje-njaje go Jeju te awje ta gange toku dange kaw turâ a, mede oy ta kaw ke mapaje. ⁶ Yeenn a Jeju pa arede na: «Aaje rose woju do wum le Parijiyenje ke Saduseyenje. ⁷ Nje-njaje-goe te le aw paje tar mbi naa te na: «Kake meje oy ta ddee ke mapa le a naw n-pa ne tar neenn.» ⁸ Jeju gere tar ke daw n-paje horo naa te le ngaa dujude na: «Mba ddi bba aw paje tar horo naa te e-paje na: <Mba mapa ke n-ddee ne ang le ann wa?> Koo me te lese bo ang. ⁹ Nayn e-gereje ang bbay wa? Mapa ke mi ke dingawje doros mi usaje ngaa e-mbonje kese kare baann wa le, mese oy doe wa? ¹⁰ Wase ye ke siri ke dingawje doros so usaje ngaa e-mbonje kese ddusu kare baann wa le, mese oy doe wa? ¹¹ Toke m-pa marese m-pa na: Aaje rose woju do wum le Parijiyenje ke wum le Sadusiyejenje a, tar le mbobbu tar mapa ang. A mba ddi bba a kaseje ta gere me tar le ang wa?»

¹² Yeenn ngaa, nje-njaje go Jeju te le gereje to tar ke Jeju aw pa wɔju dɔ ne-tɔjuje le Parijiyenje, ke Saduseyenje bbo to tar wum mapa ang.

Piyar pa ke tae na Jeju to ngonn le Lubba

¹³ Toke Jeju tee nange te ke Sejare ke Pilipi a duju nje-njaje goe te na: «Dewje aw paje na m-to na wa?» ¹⁴ Dilaeje te na: «Mareje paje na e-to Jañ-Batise, mareje paje na e-to Eli, a mareje paje na e-to Jeremi wase, a to kara le nje-kilaje mber-tar le Lubba.» ¹⁵ Jeju dujude na: «A sese, e-paje na m-to na wa?» ¹⁶ Piyar ilae te na: «E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke isi kem baa.» ¹⁷ Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Simɔ ngonn le Jonase, rɔ-neel to lei, mba Bɔy ke darâ a pa gel ne neenn ke ddaka ari bbo dew a pa ari ang. ¹⁸ A ema, m-pa mari: E-to Piyar*. Dɔ er te neenn le a ma kɔsu Egilisi*** lem ke te. Ngaa yo a kase dda mare ne ke Egilisi le ang. ¹⁹ Ma kari ke le ta Bbe-kɔn ke darâ. Ne tɔyn ke ɔku ddewe nangê to ne ke dɔku ddewe darâ mban, ne tɔyn ke ɔru ddewe nangê neenn, Lubba ɔru ddewe darâ mban tɔ.»

²⁰ Goe te a, Jeju ndoru mbi nje-njaje goe te na dang kara ñ-paje dare mare dew to ñ-to Mesi ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa

²¹ Dɔ ndɔe teenn njaa, Jeju unn kutu pa ke ddaka kare nje-njaje goe te to tar le ne ta kaw Jurasalem, ta koo ndoo ji tɔkuje te le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu. Da kare ñ-tɔlne ta ndɔ mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy. ²² Piyar ɔre ke guku ngaa unn kutu kin saa na: «Ebbe-dewje, maji kare Lubba ɔri me te ke ddang. Neenn a kingai ndɔ kara ang.» ²³ A Jeju turu rɔe ngaa pa are Piyar le na: «Esu, ɔtu ke ddang aw ddew ew sem! E-to dew ke a ta tuju ddew lem, mba keje lei to keje le Lubba ang, to keje le dewje baa.»

Dew a kunn go Jeju toke baann wa?

²⁴ Yeenn a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Dew ke ndiki ta kunn gom a, maji kare neje rɔe ang ngaa, maji kare noto kake-dese laa ngaa nunn gom. ²⁵ Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, a kinga tebbe laa le ang. A dew ke ila rɔe kɔrɔ wɔju dɔm a, a tel kinga tebbe laa le. ²⁶ Toke dew inga ne ke nangê neenn tɔyn ngaa tebbe laa nayn ke kɔrɔ a, ne ke maji ddi a na kinga ture te wa? Ddi a na kare ta tel kinga ne tebbe laa le wa? ²⁷ Mba Ngonn le dew a ddee me piti te le Bɔeje, ke anjije laa. Ngaa na kuka dew kara kara ase kula ddae. ²⁸ Tɔkɔrɔ, m-pa marese: Mare dewje ke eeje neenn a koyje ang ndereng da kooje Ngonn le dew ke a ddee ta kɔn bbe to tɔku-mbay.

17

Jeju turu to dang

¹ Dda ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake de ke Jan ke to ngokɔn Jake ungude dɔe te ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ddew ew. ² Rɔ Jeju turu to dang kemde te ngaa keme unn kutu ndoko toke le kare ngaa kubbu laa turu ndɔren to ndɔren. ³ A ta koo a, nje-njaje goe te le ooje Moyiji, ke Eli aw paje tar ke Jeju le. ⁴ Piyar pa are Jeju na: «Ebbejeje, to maji kare n-naynje neenn. Bbo e-ndiki te sem a, ma dda key-kam mota lo te neenn. Kara lei, kara to le Moyiji, kara to le Eli.» ⁵ Kake ñ-nayn naw ñ-pa tar bbay a mare mum ke ndɔren ddee kiri dɔde. Ndu Lubba bbar me mum te le

* 16:18 16.18 Piyar ke tar le Gerekeje to er

na: «Dew neenn to ngonn ndiki lem, ke rom nelem nya woju doe. Maji kare ooje tae.» ⁶ Kake nje-njaje go Jeju te le ooje ndu Lubba le a, bbel uta dode are n-tee dosoje n-debbeje kemde nangê. ⁷ Jeju ddee røde te, crude ke jia ngaa pa na: «E-bbeelje ang, inje taar.» ⁸ Kare ke dunnje kemde ke taar a, Jeju ke kare baa njaa ngaa a dooje.

⁹ Kare ke dinje do dngiri te le daw n-ddisije a, Jeju ndoru mbide na: «Dang bba e-paje tar do ne te ke ooje neenn areje mare dew ang ndereng ndo ke Ngonn le dew a kin horo dewje te ke oy.» ¹⁰ Nje-njaje-goe te dujeje na: «Mba ddi bba nje-koruje gel-ndu na Eli a, a ddee dongor bba wa?» ¹¹ Nilade te na: «Tòkòrò, Eli a, a ddee dongor mba mose neje toyn dogole te. ¹² A ema m-pa marese to Eli ddee mban. Dewje gereje ang a ddaje saa ne ke mede ndiki. Da dda Ngonn le dew majang ddew kara baa toke baann to.» ¹³ Nje-njaje-goe te gereje ke maje to, to tar le Jan-Batise a naw n-pa.

Jeju aji ngonn ke ndil isije mee te

¹⁴ Jeju de ke nje-njaje goe te n-teeje ngosi ke dewje ke banya. Mare dew ddee røe te ngaa ungu mekeje gøle nangê nøe te. ¹⁵ N-pa na: «Ebbemje, oo kem-to-ndoo le ngunum ke dingaw neenn. Rø-to ndilje ke maji ang ddae are noo ndoo nya. Noso me puru te wase me maann te gol banya nya. ¹⁶ Maw saa rø nje-njaje goi te, a dumaje ne pin.» ¹⁷ Jeju pa na: «See dewje ke bbasine koo me te lese goto ddem, e-gereje dojise ang ddem. Ma nayn ke se bbay mba ndo baann wa? Ma to wurum do kula-ddase te mba ndo baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le ke neenn aremje.» ¹⁸ Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa n-tee ke ddang are kare teenn njaa, rø ngonn le ddee maji.

¹⁹ Yeenn a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje røe te de saà ke karede baa ngaa dujeje na: «Mba ddi bba ja ta tubba ndil ke maji ang neenn a juma ne pin wa?» ²⁰ Jeju pa arede na: «Mba koo me te lese ten baa. Tòkòrò m-pa marese, bbo koo me te lese to ten baa toke le kande ko ke ria na motarde a e-paje are ddingiri neenn na: «E-ngese neenn aw to yonn» a, na ngese.» Mare ne kara ke a kuta singase goto. ²¹ [Toke e-mbeteje ne-kusa ngaa e-dujuje Lubba nya bba a tubbaje ndilje ke baann.»]

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

²² Mare ndo, toke nje-njaje-go Jeju te ingaje naa Galile a n-pa narede na: «Da kula Ngonn le dew ji dewje te. ²³ Da toleje ngaa ndo mota laa a na kin horo dewje te ke oyje.» Toke nje-njaje go Jeju te ooje tar le a, n-ndingaje ndoo nya.

Jeju de ke Piyar dukaje lambo key-polo-Lubba

²⁴ Toke Jeju de ke nje-njaje goe te n-teeje Kaperenayum a, nje-taaje nare-lambo key-polo* Lubba ddeeje rø Piyar te ngaa dujeje na: «Nje-ne-to lese uka lambo key-polo-Lubba ang wa?» ²⁵ Piyar ilade te na: «Naw nuka njaa!»

Kake Piyar a ta kande key be a, Jeju oru tae dongor ngaa pa na: «Simò, keje lei do tar te neenn toke baann wa? Nje ke dda a aw ukaje lambo ke mbayje ke nangê neenn wa? Ngann nje-bbeje wase nje-mbaje wa?» ²⁶ Piyar ilae te na: «Nje-mbaje.» Jeju ilae te na: «Yeenn a to tar le ngann

* **17:24** 17.24 Lambo key-polo-Lubba to nare ke Jiipijije ke dingaw ke eeje ke bbal dojoo wase uta yeenn aw ukaje ke bbal bbal ta mose ne key-polo-Lubba.

nje-bbeje ta kuka lambo ang. ²⁷ Kare jula wungu mede te ang a, aw bâ aw ila kii. Dɔngɔr kanji ke a kɔre njaa a, e-teyn tae a, a kinga kande nare. Unn kande nare le aw ne arede to lambo lem ddem, lei ddem.»

18

Dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ

¹ Kare teenn, nje-njaje-go Jeju te ddeeye rɔe te ngaa dujeje na: «Na to dew ke bo horo dewje te ke eeye me Bbe-kɔn te ke darâ wa?» ² Jeju bbar mare ngonn, undae horode te danna ³ ngaa pa na: «Tar ke tɔkɔrɔ a maw m-pa marese. E-turuje ddew lese ta ddee toke ngannje ke ngaji neenn. Baann ang a, a kandeje me Bbe-kɔn te ke darâ ndɔ kara ang. ⁴ Dew ke dda rɔe ten toke ngonn neenn to dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ. ⁵ Dew ke taa ngonn ke ngaji toke be ke rɔe te wɔju dɔm a, ema njaa a n̄-tam ke rɔe teenn.»

Ne ke a dda kare dew oso me majang te

⁶ «Dew ke dda are mare dew horo ngannje ke ngaji ke ooje mede te sem oso me majang te a, maji ta tɔ tɔku biri er gɔse te kilae me tɔku ba te. ⁷ To kem-to-ndoo nya. Ne ke a dda kare dew oso me majang te banya nya. Tɔkɔrɔ, ne ke a dda kare dew oso me majang te a to ke ndɔ toyn. A to ndoo nya kare dew ke dda are nje mare oso. ⁸ Toke jii wase goli dda are oso me majang te a, e-gangede ungede kɔrɔ. Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe ji kara wase gɔl kara maji uta kaw kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ jii joo kem wase goli joo kem. ⁹ A bbo kemi dda are oso me majang te a, maji kare ɔru kemi le ila kɔrɔ. Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe kemi kara baa maji uta kaw kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ kemi joo kem.»

Gusu-tar dɔ bate te ke nayn

¹⁰ «Aaje ke maje! E-yabbeje mare dew kara horo dewje te ke ten neenn ang. M-pa merese, anjije lede aw arje ke ndɔ toyn nɔ Bɔmje te darâ. ¹¹ Mba Ngonn le dew ddee ta kaji dewje ke naynje ke kɔrɔ. ¹² Tar ddi a aw ejeje dɔ gusu-tar te neenn wa? Toke mare dew ee ke bateje kɔr kara ngaa mare kara nayn a, na kinya keseje ke dɔjikara gire jikara le dɔ ddingiri te mba tel kaw sange ye ke kara le kingae bba ang wa? ¹³ A toke ningae a, m-pa marese, rɔe a neele nya wɔju dɔ bate ke kara le uta rɔe ke a neele wɔju dɔ bateje ke dɔjikara gire jikara ke naynje ang le. ¹⁴ Ddew kara baa, Bɔsese ke ee darâ ndiki kare mare dew kara horo dewje te ke ten neenn nayn kɔrɔ ang.»

Ddew gɔl tar le nje-koo me te je

¹⁵ «Toke ngokoin dda sei majang a, aw ingae ke kare e-pa are. Bbo noo tar lei a, nayn to tel a e-tel saa ddew te ke maji. ¹⁶ Bbo noo tar lei ang a, e-bbar dew kara wase joo ungede dɔi te. Ddew kara baa toke Makuru le Lubba pa na: «Da gɔl tar nɔ nje-tar-najije te joo wase mota.» ¹⁷ Toke n̄-mbete ta koo ndeje lede le a, e-pa tare are Egilisi. Bbo n̄-mbete ta koo ta Egilisi tɔ a, maji kare ooe to dew ke gere Lubba ang wase toke le nje-taa nare lambo.

¹⁸ «Tɔkɔrɔ m-pa marese, ne toyn ke e-mbeteje nangê neenn a, Lubba mbete darâ mban. Ne toyn ke e-ndikije te nangê neenn a Lubba ndiki te darâ mban.

¹⁹ «M-tel m-pa marese, Bômje ke ee darâ a kare ne tɔyn ke dewje joo horose te ddaje me-kara mba dujue. ²⁰ Mba lo ke dewje joo wase mota uwaje dɔ-naa ke te ke rim a, mee horode te.»

Tar kɔru tar dɔ naa te

²¹ Yeenn ngaa Piyar ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Ebbemje, toke ngokom dda sem ne ke maji ang a, ma kɔru tar dɔe te gɔl bann wa? Gɔl siri wa?» ²² Jeju pa are na: «M-pa mari, ɔru tar dɔe te gɔl siri baa ang. ɔru tar dɔe te gɔl dɔsiri ndereng gɔl siri. ²³ Mba yeenn a, tar Bbe-kon ke darâ to toke tar le mare mbay ke ndiki ta koo go ne laa ke to dɔ nje-kulaje te laa. ²⁴ Kake nunn kute a, n̄-ddee ke mare nje-kula laa ke nare laa to dɔe te kande nare doro doro. ²⁵ Nje-kula laa le ee ke nare ta kuka ne bbange le ang, ngaa ebbeeje unn ndu kare n̄-labbe, ne ddem, dene laa ddem, nganne ddem, ke ne kingaje laa ddem mba kuka ne bbange ke dɔe te le. ²⁶ Kake nje-kula le oo baann a, ungu mekeje gɔle nangê nɔ ebbeeje te le ngaa pa na: «Ore wuri, a ma kuka bbangeje lei le tɔyn!» ²⁷ Ebbeeje le oo kem-to-ndoo laa ngaa ɔru bbange ke dɔe te le a inyae are notu. ²⁸ Kare te ke nje-kula le tee ddaka a, oo mare nje-kula mare ke bbange laa to dɔe te kande nare dɔdɔku. Nuwa gɔse n̄-to naa te ngaa n̄-pa nare na: «Uka bbange lem!» ²⁹ Nje-mare le ungu mekeje gɔle nangê nɔe te n̄-dda rɔe to ndoo na: «Ore wuri, a ma kuka bbange lei le tɔyn njaa!» ³⁰ A Nje-kula le mbete, ngaa uwae ilae key-kula te kare n̄-nayn teenn ndereng ta nuka bbange laa le tɔyn bba ta dinyae. ³¹ Kese nje-kula mare ooje baann a ddade ndoo ngaa daw dɔru gel nejeenn le tɔyn dare ebbedede le. ³² Yeenn a, ebbedede le ula are daw n̄-bbare ngaa pa are na: «Ei, nje-kula ke maji ang! Mɔru bbange lem ke to dɔi te tɔyn mba dda ke e-dda rɔi to ndoo arem. ³³ A ei, ase ta koo kem-to-ndoo le nje-mari toke moo kem-to-ndoo lei le tɔ ang wa?» ³⁴ Wungu ɔn ebbeeje le nya. Nuwae nilae key-kula te kare dula keme ndoo ndereng ta nuka bbange ke dɔe te le tɔyn bba.» ³⁵ Ta kutu ne dɔe a, Jeju pa na: «Toke ɔruje tar dɔ naa te ang a, Bɔy ke ee darâ a dda ne ke se ddew kara baa toke baann tɔ.»

19

Maji kare dingaw tubba dene laa ang

¹ Toke Jeju pa tar le nunga a, notu Galile naw nange te ke Jude tura Jurden te. ² Dewje ke banya unnje goe are nɔru rɔ-to rɔde te lo teenn.

³ Parijiyenje ddeeje rɔe te ta nae. Yeenn a n̄-dujeje na: «Ndu are ddew dingaw kare tubba dene laa wɔju dɔ ne tɔyn ke dene laa le dda wa?»

⁴ Nilade te na: «E-turaje tar ke n̄-dda me Maketuru te le Lubba le ang wa? Tar le na: «Kunn-kutu ne te, Lubba ke nje-dda neje tɔyn dda dingaw ke dene.» ⁵ Ngaa Lubba pa na: «Mba yeenn a, dingaw a kinya bɔeje ke kɔenje, na nayn ke dene laa ngaa dede joo kem da ddeeje to da-rɔ ke kara baa.»

⁶ Yeenn a, deeje joo ang ngaa, n̄-ddeeje to da-rɔ ke kara baa. Ne ke Lubba mbɔn naa te a, maji kare dew kayn hore ang ngaa.» ⁷ Dilaeje te na: «Mba ddi bba Moyiji unn ndu kare bbo dingaw tubba dena laa a, maji kare nare maketuru ke a tɔju to ninyae mban wa?» ⁸ Nilade te na: «Wɔju dɔ me-ketere lese a Moyiji are ne se ddew kare e-tubbaje ne deneje lese. A kunn-kutu ne te, tare to toke baann ang. ⁹ M-pa marese: Toke mba tar kaya ang a bbo dew tubba dene laa ngaa taa mare dene a, n̄-dda lo-to-majang.»

¹⁰ Nje-njaje-goe te le paje na: «Bbo toke baann a, taa dene ang a maji.»
¹¹ Jeju ilade te na: «Dewje tɔyn a kaseje ta ndiki te ke tar neenn ang, nje ke Lubba arede ddew bba. ¹² Mare neje nya ɔku ddew dingawje ta taa dene. Mareje duju ne de toke baann, a mareje n̄-ddade to enukuje, a mareje dede njaa n̄-ddaje rɔde to enukuje wɔju dɔ Bbe-kɔn le Lubba. Dew ke ase ta ndiki te ke tar neenn a, maji kare n̄-ndiki te.»

Jeju taa ngannje ke mbate ke rɔe te

¹³ Dewje ddeeye ke ngannje ke mbate rɔ Jeju te kare nila jia dɔde, ta n̄-duju Lubba dɔde te. A nje-njaje-go Jeju te le inje ke de. ¹⁴ Jeju pa arede na: «Inyaje ngannje ke ngaji are ddeeye rɔm te bbo ɔkujede ddew ang. Mba Bbe-kɔn le Lubba to mba dewje ke toje toke ngannje ke ngaji neenn.»
¹⁵ Nila jia dɔde te, ngaa goe te a notu lo teenn.

Tar ke dɔ basan te ke to ke nje-ne-kinga

¹⁶ Mare dingaw ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Nje-ne-toju, ddi ke maji a, maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?» ¹⁷ Jeju ilae te na: «Mba ddi a e-dujum tar dɔ ne te ke maji wa? Lubba kara baa maji. Toke e-ndiki ta kinga tebbe a, e-dda ne ke turu nduje le Lubba.» ¹⁸ Basan le tel duju Jeju na: «Nduje ke dda wa?» Jeju ilae te na: «E-tɔl dew ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa tar-naji ngem dɔ dew te ang. ¹⁹ E-bbeel bɔije ke kɔinje. E-ndiki nje-mari toke da-rɔi njaa.» ²⁰ Basan le ilae te na: «M-dda nejeenn tɔyn mban. Ddi a nayn ta dda bbay wa?» ²¹ Jeju ilae te na: «Toke e-ndiki ta ddee maji tɔyn a, aw e-labbe neje ke ee ne, ta e-kayn nare nje-ndooje a, a kinga ne darâ. Goe te a, e-ddee unn gom!»
²² Kake basan le oo tar le a, rɔe neele ang ngaa ɔtu mba nee ke ne-kingaje nya.

²³ Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa marese, a to ngeng nya ke nje-ne-kinga kare ande Bbe-kɔn te le Lubba. ²⁴ M-tel m-pa marese bbay, kande le nje-ne-kinga me Bbe-kɔn te le Lubba a ngeng kuta kande le jambal*** buwa suwa te.» ²⁵ Tar le gange singa nje-njaje-go Jeju te le ngaa paje na: «Bbo baann a, na bba a kase kinga kaji wa?» ²⁶ Jeju aade ngaa pa arede na: «To ne ke nya dewje. A Lubba ase ta dda ne tɔyn.» ²⁷ Piyar pa are na: «Oo, jinya neje leje tɔyn ngaa junn goi. Tar ke doje te a to toke baann wa?» ²⁸ Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese, ndɔ ke neje tɔyn a turuje toke siki, kare te ke Ngonn le dew a kisi ngende-mbay te ke to ne-piti a, sese ke unnje gom kara a kisije dɔ ngendeje te dɔku gire joo mba gange sariya dɔ gel-kuju ngann Ijarayelje te ke dɔku gire joo tɔ. ²⁹ A dewje tɔyn ke inyaje key lede, ngakonde ke dingaw, ke ngakonde ke dene, bɔdede ke kɔndede, ngannde wase ndɔɔje lede, wɔju dɔm a, da kinga ne gɔl dɔdɔku uta yeje ke kete ddem, da kingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ddem. ³⁰ Nya le dewje ke toje to dewje ke dɔngɔr bbasine neenn, a toje to dewje ke guku. A nya le dewje ke toje to dewje ke guku bbasine neenn, a toje to dewje ke dɔngɔr.»

20

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

¹ «Tar Bbe-kɔn le Lubba to toke tar le mare nje-ndɔɔ ke tee ke esin baa mba sange dewje kare aw ndɔɔ binye te laa. ² Dooje taa naa kare nukade kande nare kara, mba ndɔ kara kara. Goe te a nare daw ndɔɔ binye te laa le. ³ Tee gɔl kare jikara te ke ke endɔɔ a, n̄-tee ddaka, a noo mare nje-kulaje

ke ingaje kula ta dda nang, ngaa arje nata. ⁴ N-pa narede na: <Aw ddaje kula me ndoo binye te lem a, ma kukase ke dogole.> ⁵ Nje-kulaje le awje ndoo le. Nje-ndoo le tee ddaka bbay ke gol kare doku gire joo, ngaa n-tel n-tee ke gol kare mota ke lo-kul te to, a n-dda toke baann bbay. ⁶ Nje-ndoo le tel tee ddaka ke gol kare mi ke do lo-kul te bbay a, noo mare nje-kulaje arje lo teenn le bbay, ngaa n-pa narede na: <Mba ddi bba arje neenn ke ndoo baa ndereng kare be neenn a, e-ddaje ne kara ang wa?> ⁷ Dilaeje te na: <Jar baa mba dew kara otoje kula te ang.> N-pa narede na: <Aw ddaje kula me ndoo binye te lem to.>

⁸ «Do lo-kul a, nje-ndoo le bbar nje-kaa-lo do neje te laa ngaa pa are na: <E-bbar nje-kulaje le, ta ukade kara kara toyn. Unn kutue do dede te ke n-ddeje do guku bba ta e-tee ne do nje te ke ddeje dongor.> ⁹ Nje ke ddeje ke gol kare mi ke do-lo-kul te ddeje ngaa ingaje kande nare kara kara toyn. ¹⁰ Dede ke dongor, n-ddeje to. Dejeje to na kingaje nare uta nje ke guku a, dede njaa kara dingaje kande nare kara kara toyn to. ¹¹ Kare te ke dingaje nare le a, n-naneje ke nje-ndoo le, ¹² n-paje na: <Nje-kulaje ke ddeje do guku ngaa ddaje kula kare kara baa a, ukade ase naa ke jeje ke kula uwa taaje ddem kare osuje ddem toke baann wa?> ¹³ Nje-ndoo le pa are mare kara horode te na: <Naam, mulai naa te ang. Jee sei joo taa naa mba kande nare kara, mba ndo kara kara ang wa?> ¹⁴ E-taa nare lei bbo otu tam te ke ddang. M-ndiki ta kare nje-kula ke do guku inga nare ase sei naa. ¹⁵ Mee ke ddew ta dda ne ke mem ndiki ke nare lem ang wa? Wase aw aam ke kem ke maji ang waju do maji lem le wa? » ¹⁶ Jeju pa bbay na: «Dewje ke do guku, a ddeje to dewje ke dongor. A dewje ke dongor, a ddeje to dewje ke do guku.»

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

¹⁷ Toke Jeju aw aw ke Jurusalem a, n-bbar nje-njaje goe te ke karede baa, ngaa n-pa narede ke ddew na: ¹⁸ «Ooje, jaw jawje ke Jurusalam. Nunn, da kila Ngonn le dew ji toku nje-poloje Lubba te, ke ji nje-koruje gel ndu te. Da gangeje sariya yo doe te, ¹⁹ ngaa da kilae ji dewje te ke gereje Lubba ang kare dojeje n-kokoje ne. Da tunda ke ndey, ngaa da tole kake-dese te. Ndo mota laa a, na kin horo dewje te ke oy.»

Kon Jake de ke Janje duju ne ji Jeju te

²⁰ Goe te a, dene le Jebede aw ke nganne ke dingaw ke joo ro Jeju te. Nungu mekeje gole nangē ngaa n-dda roe to ndoo ro Jeju te mba duje mare ne. ²¹ Jeju duje na : «Ddi a e-ndiki wa?» Nilae te na: «Unn ndui ta bbo ndo ke a ta kon mbay a, ngannem ke joo neenn, mare kara isi do ji-koli te, a ne ke kara nisi do-ji geli te.» ²² Jeju ilae te na: «E-gereje ne ke aw dujuje ang. A kaseje ta kay engo-kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?» Dilaeje ta na: «Ja kase kay.» ²³ Jeju pa arede na: «Tōkōrō, a kaseje ta kay engo-ndoo lem le njaa. A, tar kisi do-ji kolum te wase doji gelem te to tar lem ang. Lo le to waju do nje ke Bomje moose waju dode.»

²⁴ Toke kese nje-njaje go Jeju te ke doku le ooje tar le a wungu onde do Jan de ke Jake te le. ²⁵ Jeju bbarde toyn ngaa pa na: «E-gereje to mbayje ke aw onje do dewje, aw ddaje dingaw dode te, ngaa dewje ke bo aw nyaje do dewje te. ²⁶ Maji kare ne ke baann to horose te ang. Dew ke ndiki ta ddee bo horose te a, maji kare n-dda roe to nje-kula lese. ²⁷ Bbo mare dew horose te neenn ndiki ta to dew ke dongor a, maji kare n-dda roe to bbere lese. ²⁸ Ddew kara baa, Ngonn le dew ddee kare dewje ddeje to nje-kulaje

laa ang. N-ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn rœe to ne-kuka dō dewje ke banya.»

Jeju dda are nje-kem-tōje joo ooje lo

²⁹ Kare te ke Jeju ke nje-njaje goe te aw teeje me bbe te ke Jeriko ke ddaka a, dewje ke banya unnje goe. ³⁰ A ta koo a, mare nje-kem-tōje joo ke isije mbor ddew te ooje na Jeju a aw nday. Duruje ekii na: «Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo leje.» ³¹ Dewje ke banya le inje ke de kare dutu tade. A duruje ekii nya bbay na: «Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo leje!» ³² Jeju are lo kara, bbarde ngaa pa na: «Ddi a e-ndikije kare m-dda marese wa?» ³³ Dilae te na: «Ebbejeje are joo lo.» ³⁴ Jeju oo kem-to-ndoo lede ngaa ula jia ōru ne kemde. Kem naa te neenn njaa a, dooje lo ngaa dunnje goe.

21

Jeju ande Jurusalam

¹ Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw ddeeje ngōsi ke Jurusalam ngaa, n̄-teeje mbor bbe te ke Betepaje dō ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo nœe te kete. ² N-pa na: «Awje me bbe te ke to nœe tee tonn. Njange baa njaa a kooje kōn kororo ke n̄-tœe ngaa ngonne ar mbœre te. E-tuteje ta e-ddeeje ke de aremje. ³ Bbo mare dew pa ke se tar a, ilaeje te na: «Ebbejeje a ndiki kororoje le.» Njange baa njaa na kinyade karese.»

⁴ Baann bba kare tar le Lubba ke nje-kila mber-tar laa ndaji ddee to ne ke tōkōrō. Tar le na:

⁵ «E-paje are dewje ke Siyōn***:

Ooje, mbay lei aw ddee ke rōi te,

n̄-to dew ke wul pe,

nisi dō kōn kororo te,

ke dō ngonn kororo te

ke to da ke daw n̄-dda ne kula.»

⁶ Nje-njaje go Jeju te le ōtuje awje ngaa ddaje ne ke turu ndu Jeju le. ⁷ N-ddeeje ke kōn kororo, ke ngonn kororo. Dungguje kubbujje lede dō kororoje te le dare Jeju isi dœe te. ⁸ Dewje ke banya labbeje kubbujje lede dō ddew te. Mareje teteje kamje unguje ddew-bō. ⁹ Dewje ke banya ke aw njaje nœe te, ke dede ke daw n̄-njaje goe te daw duruje ekii na: « Ojana to le Ngonn le Dabbiti! Maji kare Lubba bbar tar ke maji dō dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje. Josuje gaji Lubba ke isi dduu dara te!»

¹⁰ Toke Jeju ande Jurusalam a, me bbe tōyn yeke. Dewje dujuje tar na: «Na ann wa?»

¹¹ Dewje ke banya le ilaje te na: «Jeju, nje-kila mber-tar le Lubba ann, nin Najarete nange Galile te.»

Jeju ande me key-polo-Lubba te

¹² Goe te a, Jeju ande me key-polo-Lubba te ngaa tubba dewje tōyn ke aw labbeje ne ddem, aw ndokoje ne ddem me key te le. N-tuta tabele le nje-mbelje nare nungu nangê. N-tuta ne-kisi le nje-labbeje derje n̄-tila.

¹³ N-pa narede na: «Maketuru le Lubba na: «Da bbar ri key lem to key duju Lubba.» A sese aw ddaje to lo-kiya-rō le nje-bbokojje.»

¹⁴ Nje-kem-tōje, ke nje-meteje ddeeje rœe te me key-polo-Lubba te le ngaa n̄-dda nare rōde ddee maji. ¹⁵ Toke tōku nje-poloje Lubba ke nje-kōru gel nduje ooje neje ke dum-dōde ke Jeju dda le, ke ngannje ke aw uruje ekii na: «Josuje gaji Ngonn le Dabbiti» le a, wungu onde. ¹⁶ Ngaa n̄-paje dare

Jeju na: «Oo tar ke daw ñ-pajeenn wa?» Nilade te na: «Moo njaa. A tar ke ñ-dda me Maketurute le Lubba le e-turaje ndo kara ang wa? Tar le na: <E-dda ne are ngannje ke ten, ke engutayje kara osuje gajii.> »¹⁷ Goe te a, Jeju inyade a otu. N-tee me bbe te le naw Betani ngaa ñ-to ke teenn.

Jeju bbar tar ke maji ang do kake pige te

¹⁸ Jeju in ke esindoo baa tel aw ke toku bbe te a bbo ddae. ¹⁹ Toke noo mare kake pige ke ar mbor ddew te ngosi a, naw ngosi ke kake le a kame doroo a noo. Yeenn a ñ-pa nare kake le na: «A kande ndo kara ang ngaa.» A kare teenn njaa kake le oy njan. ²⁰ Nje-njaje-go Jeju te le ooje neenn le a gange singade ngaa paje na: «Dda toke baann bba njange baa njaa a, kake pige le oy wa?» ²¹ Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tokoro marese. Toke koo me te lese to, ngaa ejeje tar ang a, a ddaje ne ke m-dda ke kake pige neenn. A kaseje ta pa kare ddingiri neenn na: < otu lo te neenn aw oso me ba te,> a neenn a ddee to ne ke tokoro. ²² Bbo koo me te lese to, a bbo e-dujuje Lubba a, a kingaje ne toyn ke e-dujuje le.»

Na are singa Jeju wa?

²³ Jeju ande me key-polo-Lubba te aw toju ne. A toku nje-poloje Lubba, ke tokuje le Jiipije ddeeye roe te. N-paje dare na: «Ddew ddi te bba aw e-dda ne neenn wa. Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne wa?» ²⁴ Nilade te na: «Ema kara ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese to. ²⁵ Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?» A ñ-paje horode te na: «Bbo jilaje te n-pa na: <Lubba a ulae> a, na pa na: <Mba ddi bba ooje mese te saa ang wa?» ²⁶ Bbo n-paje na: < Dewje a, a to toke baann wa?> » Mba ñ-bbeel dewje ke banya le, mba dede toyn dooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba. ²⁷ Yeenn a, dilaeje te na: «N-gere ang.» Jeju pa arede na: «Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang to.»

Gusu-tar do ngannje ke dingaw te joo

²⁸ Jeju pa arede bbay na: «Ddi a ejeje do tar te ke ma ta pa karese neenn wa? Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. N-pa nare ye ke toku na: <Ngunum, aw bbokone aw dda kula me ndoo binye te lem.> ²⁹ Ngonn le ila boeje te na: <M-ndiki ang.> Goe te a, tar ke nila boeje te le tel neele ang, ngaa notu naw ndoo le. ³⁰ Dingaw le aw ro ye ke mbate te, ngaa pa tar ke kara baa le are to. Ngonn le ilae te na: <An an Boy, ma kaw>. A naw ang.» ³¹ Jeju dujude na: «Horo ngannje te ke joo neenn, ye ke dda, a dda ne ke bboeje ndiki wa?» Dilaeje te na: «Ne ke dongor.» Jeju pa arede na: «Tokoro njaa, m-pa marese, nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a kandeje me Bbe-kon te le Lubba dongor karese. ³² Mba, lew Jan ddee rose te ngaa tojuse ddew dda ne ke gate gate, a e-ndikije te ke tar laa ang. A nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a ndikije te ke tar laa le. A sese, ooje nejeenn ke maje a e-turuje ddew lese ang ddem, e-ndikije te ke tar laa le ang ddem.»

Gusu-tar do nje-kulaje te ke mede majang

³³ «Ooje mare gusu-tar neenn bbay. Mare nje-ndoo dda ndoo binye laa. Nila ndoko ñ-guku ne doe. Nuru buwa me er te kare dore maann binye le mee te. N-dda mare lo taar kare dew ar doe te mba kaa ne do ndoo le. Goe te a, ninya ndoo le ji mare nje-ddaje kula ndoo te le a notu naw mba te. ³⁴ Kare kuja kande binye le ase a, nula ngann nje-kulaje laa ro nje-ddaje

kula me ndoo binye te le kare dulaje ke kande binye laa dareje. ³⁵ A nje-ddaje kula me ndoo binye te le uwaje ngann nje-kulaje le. N-tundaje mare, n-tolje mare, ngaa n-tilaje mare ke er n-toleje. ³⁶ N-tel nula mare ngann nje-kulaje laa le banya banya bbay. A nje-ddaje kula me ndoo binye te le dda ke de ne ke n-ddaje ke nje ke dongor le bbay. ³⁷ Doboen a, nje-ndoo le ula ngonne ro nje-ddaje kula me ndoo te le mba neje n-pa na: <A du ang, bbo ngunum a da bbeejeje.> ³⁸ A kake nje-ddaje kula me ndoo te le ooeje a, paje na: <Nje-kuwa ne-ndubba le ann! Areje n-toleje are ne-ndubba le tel to leje.> ³⁹ Duwaeje n-teeje saa me ndoo te le ke ddang ngaa n-toleje.> ⁴⁰ Jeju tel dujude na: <Toke nje-ndoo le ddee a ddi a na dda ke nje-ddaje kula me ndoo binye te le wa?> ⁴¹ Dilaaje te na: <Na koo kem-to-ndoo le nje-me-majangje neenn le ang ta na tolde. Goe te a, na kinya ndoo le ji mare nje-ddaje kula te dang kare ndoe ase a, n-ddeeje ke ko ndoo laa dareje.>

⁴² Goe te a, Jeju dujude na: <E-turaje tar ke Maketurute le Lubba pa neenn ndo kara ang bbay wa? Tar le na:

<Er ke nje-kosuje key mbeteje,
tel ddee to singa gol key ke dungu nangê.
To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.>

⁴³ Mba yeenn a, m-pa marese: Lubba a koru Bbe-kon laa jise te ta kare mare gel-dewje ke a ddaje kula ke maji. ⁴⁴ Dew ke oso do er te le a, dew le a guru roe.

Ngaa dew ke er le oso doe te a,
er le a nyaren.>

⁴⁵ Kake toku nje-poloje Lubba ke Parijiyenje ooje tar le be a gereje to dede a Jeju aw pa tar dode te. ⁴⁶ N-sangeje ddew ta kuwaeje a, n-bbelje kem dewje ke banya mba dewje le ooje Jeju to mare nje-kila mber-tar le Lubba.

22

Gusu-tar do toku kusu taa-naa te

¹ Jeju tel pa tar arede bbay ddew gusu-tar te pa na: ² <Tar Bbe-kon ke darâ to ddew kara baa ke tar neenn: Mare Toku-mbay dda kusu taa-naa le ngonne ke dingaw. ³ Nula nje-kulaje laa kare bbar dewje ke n-bbarde kusu te le. A dewje le mbeteje ta ddee. ⁴ N-tel nula mare nje-kulaje kare aw pa arede na: <M-dda ne-kusa mban. M-tol mangeje ddem, daje ke eme ddem are ne-kusa to ngosi ngaa, e-ddeeje kusu te le.> ⁵ A dewje le ooje tar laa le to mare ne ang. Mare otu aw ndoo, a mare aw ta labbe ne laa. ⁶ A mareje uwaje ngann-nje-kulaje le ddade maji ang ngaa tolde. ⁷ Wungu on Toku-mbay le ngaa, nula mbambaje laa nare tol nje-tolje nje-kulaje laa le, ngaa n-roje bbe lede. ⁸ Goe te a, n-pa nare ngann-nje-kulaje laa le na: <Kare kusu-taa-naa le ase ngaa a dewje ke n-bbarde le to dewje ke ase ta bbarde kusu te ang. ⁹ Aw arje to-ddewje te bbo dew njaa ke ingaeje a, e-bbareje are n-ddee kusu-taa-naa te le.> ¹⁰ Ngannje-kulaje laa le unnje go ddewje ngaa bbarje dewje toyn ke dingade, nje ke maji ddem, nje ke maji ang ddem. Yeenn ngaa dewje ke n-bbarde le ddusuje me key le. ¹¹ Toke Toku-mbay le ande key mba koo dewje ke n-bbarde le a, noo mare dingaw ke ula kubbu-kusu ang. ¹² N-pa nare na: <Naam, na baann bba ula kubbu-kusu ang a e-ddee ande key neenn wa?> A dingaw le ilae tar te ang. ¹³ Yeenn a, Toku-mbay le pa are ngann-nje-kulaje laa na: <E-toje jia ke gole bbo ilaeje

ddaka lo te ke ndul. Lo teenn na nɔ ngaa na ngeer ngange.» ¹⁴ Ta kutu ne dɔ tar le a, Jeju pa na: «Tɔkɔrɔ, Lubba bbar dewje toke banya njaa, a nje ke n̄-mberede banya ang.»

Tar kuka lambo ke Sejar

¹⁵ Yeenn ngaa, Parijiyenje aw uwaje dɔ naa ta na Jeju mba kingae ddew tar te ke a tee tae te. ¹⁶ Dulaje mare nje-njaje gode te, ke dewje ke unnje go Erode rɔ Jeju te le kare n̄-paje dare na: «Nje-ne-tɔju, n-gere to aw pa tar ke tɔkɔrɔ, aw tɔju ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔrɔ, ngaa aw bbeel kem dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke ten kara osoi te ang. ¹⁷ E-pa areje joo: Ndu areje ddew kare juka lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?» ¹⁸ Jeju gere keje lede ke maji ang ngaa pa arede na: «Nje-ngemje, mba ddi a, aw namje wa? ¹⁹ E-tɔjumje kande-nare ke aw ukaje ne lambo.» N̄-ddeeye ke kande nare le dareje. ²⁰ Jeju dujude na: «Endaji dɔ dew, ke maketuru ke n̄-dda nare te neenn toje to le na wa?» ²¹ N̄-paje na: «To le Sejar.» N̄-tel n̄-pa narede na: «Yeenn a, areje Sejar ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.» ²² Dooje tar laa le a dum dɔde, ngaa dinyaeje a dɔtuje.

Tar kin le dewje ke oy

²³ Ndɔe teenn njaa Saduseyenje ddeeye rɔ Jeju te. Saduseyenje to dewje ke paje na dewje ke oyje a kinje ang. N̄-dujuje tar Jeju na: ²⁴ «Nje-ne-tɔju, Moyije pa na: «Toke dew ee ke ngonng ang a oy a, maji kare ngokɔen ta dene-ndubba le uju ne ngannje are.» ²⁵ Lew, mare ngakɔn naa siri eeje horoje te neenn. Ye ke tɔku taa dene a uju saa ngonng ang a oy. Ninya dene laa nare ye ke tee goe te. ²⁶ Ne ke kara baa le a dda joo lede, mota lede, ndereng tee ne dɔ ye ke to siri lede. ²⁷ Gode te tɔyn a, dene le oy tɔ. ²⁸ Yeenn a, ndɔ kin le dewje ke oy a, na horo ngakɔn naa teenn a, a to nje-dene le wa? Mba dede siri keme n̄-taaje dene le go naa te.» ²⁹ Jeju ilade te na: «E-ndemje ddew, mba e-gereje Maketuru le Lubba ang ddem, singa-mɔngu le Lubba ang ddem. ³⁰ Tɔkɔrɔ, ndɔ kin le dewje ke oy a, dene a taa ngaw ang ddem, dingaw a taa dene ang ddem. Dewje a tooje toke anjije ke darâ. ³¹ A tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le, e-turaje tare ke Lubba pa arese ang wa? N̄-pa na: ³² «M-to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo.» N̄-to Lubba le dewje ke isije kem baa, bbo Lubba le dewje ke oy ang.» ³³ Ne-tɔju laa le dum dɔ dewje ke banya ke oje tar laa le.

Ndu ke ngeng uta mareje

³⁴ Toke Parijiyenje oje na Jeju uwa ta Saduseyenje a, Parijiyenje le uwaje dɔ naa. ³⁵ Mare kara horode te ke to nje-kɔru gel ndu duju tar Jeju mba nae ne. N̄-pa na: ³⁶ «Nje-ne-tɔju, ndu ke dda ngeng uta mareje wa?» ³⁷ Jeju ilae te na: ««Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke keje lei tɔyn.» ³⁸ Yeenn to ndu ke ngeng uta mareje ann. ³⁹ Joo le ndu ke ngeng uta mareje na: «Maji kare e-ndiki nje-mari toke da rɔi njaa.» ⁴⁰ Ndu le Moyiji, ke ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar le Lubba inje me nduje te ke joo neenn.»

Tar le Mesi de ke Dabbiti

⁴¹ Toke Parijiyenje uwaje dɔ naa a Jeju dujude na: ⁴² «Tar ddi a aw ejeje dɔ Mesi te wa? N-to ngonng le na wa?» Dilaeje te na: «N̄-to ngonng le Dabbiti.» ⁴³ Jeju pa arede na: «Yeenn a, toke baann bba Ndil ddusu me Dabbiti a tel bbar Mesi le to «Ebbeje» wa? Dabbiti le pa na:

44 «Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:

Isi dō ji kōlem te,

ndereng ndō ke ma kungu nje-baanje lei kō gōli te.»

45 «A bbo Dabbiti bbar Mesi to Ebbēeje a, Mesi le a to ngonno toke baann wa?» 46 Dew kara horode te ase kilae tar te ang. Ngaa unn kute dō ndōe teenn, dew kara tay duje tar ang ngaa.

23

Jeju ndōru mbi dewje wōju dō Parijijenje ke nje-kōruje gel-ndu

1 Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya ke nje-njaje goe te na: 2 « Kula le nje-kōruje gel-ndu ke le Parijijenje to engan kōru gel ndu le Moyiji kare dewje. 3 Yeenn a, maji kare ooje tade, ngaa e-ddaje neje tōyn ke n̄-dujuse. A kula-ddade a ta e-ndajije ang mba kula-ddade to ddew kara ke ne-tōju lede ang. 4 Ne-koto ke bo, a n̄-tōje dundaje dō dewje te, a dede ngonn jide kara n̄-ndikije ta kōru ne ne-koto le ang. 5 Daw n̄-ddaje neje tōyn mba kare dewje oojede. Yeenn a, n̄-ddaje bbōl endarje ke daw ngemje maketuruje le Lubba me te dare bo ngaa, n̄-ddaje ta-kubbuje lede dare ngal ngal *

6 Ndō kusu a, n̄-ndikije ta kisi lo te ke n̄-mōse mba dewje ke bo. Ngaa me key-mbōn naaje te kara, n̄-ndikije ta kisi lo te ke kete tō. 7 N̄-ndikije kare dewje ddade lapiya nata ddem, ngaa kare dewje bbardē «Nje-ne-tōju.»

8 A sese, dang bba areje dewje bbarse «Nje-ne-tōju» ang. Mba sese tōyn e-toje to ngakon-naa, ngaa nje-ne-tōju lese kara baa. 9 E-bbarje mare dew ke nangē neenn «Bō» ang, mba Bōsese kara baa ee darā. 10 Areje dewje bbarse «mbay» ang, mba Mesi kara baa a to Mbay lese. 11 Dew ke bo horose te a, maji kare n̄-ddee to nje-kula lese. 12 Dew ke dda rōe bo a, a tel ddee to dew ke ten. A dew ke dda rōe ten, a tel ddee to dew ke bo. 13 Kem-to-ndoo to lese, see nje-kōruje gel Ndu, ke see Parijijenje ke e-toje to nje-ngemje. Aw utuje ta ddew areje dewje ke ndikije ta kande me Bbe-kōn te ke darā. Sese njaa kara andeje te ang, a inyaje dewje ke ndikije ta kande te are ande te ang.»

14 Kem-to-ndoo to lese see nje-kōruje gel Ndu ke see Parijijenje ke e-toje to nje-ngemje. E-taaje ne-kingaje le dene-ndubbaje jide te tōyn. A kare teenn njaa, aw dujuje Lubba kure ew mba kare dewje aase. Mba yeenn a sariya ke dōse te a ngeng nya. 15 Kem-to-ndoo to lese see nje-kōruje gel Ndu ke see Parijijenje ke e-toje to nje-ngemje. Aw ulaje loje tōyn bba aw ingaje dew kara ke ndiki ta ngem Ndu le Moyiji. Ngaa goe te ke ingaeje a, e-ddaeje are n̄-ddee to dew ke ase kaw kem puru te ke aw wōn ke ndō ke ndō utase gōl joo bbay.

16 Kem-to-ndoo to lese, sese ke aw ōruje nō nje-marese, ke e-toje toke le nje-kem-toje. E-paje na: «Toke dew unda yo ke ri key-polo-Lubba a, dda ne ang. A toke nunda yo ke ri ande ke me key-polo-Lubba te a, maji kare n̄-dda ne ke nunda yo ta dda le.» 17 See mbeje ke nje-kem-toje! Key-polo-Lubba a dda are ande le ddee to ne ke dunda dang mba Lubba. Yeenn a, Key-polo Lubba le a to ne ke ngeng wase ande le wa? 18 E-paje bbay na: «Toke dew unda yo ke ri bann a, dda ne ang. A toke dew unda yo ke ri ne-polo ke to dō bann te a, maji kare n̄-dda ne ke nunda yo ta dda le. 19 See nje-kem-toje! Bann a dda are ne-polo ddee to ne ke dunda dang

* 23:5 23.5 Yeenn to gusu ke Parijijenje aw dda je ddew kubbu-kōje te lede ke ngann bōlje ke n̄-toje node te ke jide te je ta tōju dewje to n̄-toje to dewje ke n̄-bbeelje Lubba nya uta keseje.

mba Lubba. Yeenn a, bann le a to ne ke ngeng wase ne-polo le wa? ²⁰ Dew ke unda yo ke ri bann, unda yo ke ri bann le ddem, unda yo ke ri ne tɔyn ke to dɔ bann te le ddem. ²¹ Dew ke unda yo ke ri key-polo-Lubba, unda yo ke ri key-polo le ddem, ke ri Lubba ke to me key-polo te le ddem. ²² Dew ke unda yo ke ri dara, unda yo ke ri ngende-mbay le Lubba ddem, ke ri Lubba ke isi dɔ ngende-mbay te le ddem. ²³ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Sese ke aw areje dime ngann ne-ndɔɔje lese tɔyn, a aw mbeteje tarje ke ngeng nya uta keseje ke Ndu aw tɔju. Neje toke: <Ne-dda ke gate gate, me-maji, ke ngem tar le Lubba>. To maji ta nejeenn ke keseje tɔyn. ²⁴ Sese ke aw ɔruje nɔ nje-marese, ke e-toje to nje-kem-toje le, nayn to aw taaje maann-kay lese mba kɔru ngann kewnje ke ddang, a areje jambalje nday aw mese te wa! ²⁵ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Nayn to aw tokoje giri engo-ne-kayje lese ke giri sambeje lese. A, ne-bbokoje, ke neje ke ingaje ke ddewe ang a ddusu me engo-maannje, ke me sambeje lese le. ²⁶ Ei Parijiyen ke e-to nje-kem-to le, e-toko me engo-ne-kay bba gire a kare tɔ. ²⁷ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. E-toje toke le dɔbare ke dɔru pɔr gire te are nda. Gire kura kem dewje te, a singa dewje ke oy ke ne-yerewje dang dang njaa ddusu mee. ²⁸ Sese kara e-toje ddew kara baa toke baann. Kem dewje te, undaje rɔ dewje ke aw bbeel Lubba. A, ngemje ke ne-ddaje ke maji ang ddusu mese. ²⁹ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba ngaa aw moseje dɔbare dewje ke gate gate are kura. ³⁰ Ngaa aw paje na: <Toke jeje n-to dɔ ndɔ te le kajejeje a, ja kumade ta tɔl ne nje-kilaje mber-tar le Lubba ang.> ³¹ Yeenn pa na sese njaa e-gereje to e-toje to nje ke gel dewje te ke tɔlje nje-kilaje mber-tar le Lubba le. ³² Yeenn a, sese, uwaje kula le kasese le areje ngeng awje ne ke kete ma! ³³ See lije, ko embakanraje, a kaseje ta tee ta sariya-puru te ke aw wɔn ke ndɔ ke ndɔ toke baann wa? ³⁴ Mba yeenn a, ooje, ma kula nje-kilaje mber-tar le Lubba, nje-kem-kareje, ke nje-kɔruje gel Ndu rose te. A tɔlje mareje, ta a bbereje mareje dɔ kake-dese te. A tundaje mareje ke ndey me key-mbɔn naaje te lese ngaa, a tubbajede ke bbe bbe. ³⁵ Yeenn bba kare tar mese dewje ke gate gate tɔyn ke e-tɔlje de dɔ nange te neenn tel dɔse te. Unn kutue tar mese Abel te ke to dew ke gate gate, ndereng dɔ tar mese Jakari te ke to ngonn le Barasi ke e-tɔlje me key-polo-Lubba te horo lo te ke maji tɔyn ke bann. ³⁶ Tɔkɔrɔ m-pa marese, sariya nejeenn tɔyn a koso dɔ dewje te ke bbokone neenn.

Jeju nɔ wɔju dɔ Jurusalam

³⁷ See dewje ke Jurusalam, see dewje ke Jurusalam! Sese ke aw tɔlje nje-kilaje mber-tar le Lubba, ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade rose te ke er e-tɔljede. M-ndiki nya ta mbɔnse toke kɔn kunja aw mbɔn nganne kɔ bake te a, e-ndikije ang. ³⁸ Maji! Me key lese a to baa. ³⁹ Mba, m-pa marese, a koomje ang ngaa ndereng ta a paje na: <Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje.> »

24

Jeju pa na dewje a tujuje key-polo-Lubba

¹ Toke Jeju tee key-polo-Lubba te aw ɔtu a, nje-njaje goe te ddeeje aw tɔjeje gusu ke dɔsu ne key-polo-Lubba le. ² Yeenn a Jeju pa arede na:

«Ooje neje neenn tɔyn. M-pa tar ke tɔkɔɔ marese. Mare er kara a nayn dɔ mare te ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddotu ndɔ a ddee

³ Toke Jeju isi dɔ ddingiri Olibeje te a, nje-njaje goe te ddeeje ke karede baa dujeje na: «Ndɔ ddi njaa bba nejeenn le a toje ne wa? Ngaa ddi bba ja gere ne kare ddee lei ddem, ddotu ndɔ le ddem wa?» ⁴ Jeju ilade te na: «Aaje rɔse ke maje areje dew erese ang. ⁵ Mba dewje nya nya a ddeeje ke rim ngaa da paje na: <Ema m-to Mesi le>. Ngaa da kereje dewje nya. ⁶ A kooje tam dɔɔje ke aw ddeeje ngɔsi ke tam dɔɔje ke naynje ddew ew. A areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddotu ndɔ ang bbay. ⁷ Mba gel-dewje a kinje ta dda dɔɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda dɔɔ ke mare bbe-kɔn. Tɔku bbo a koso ngaa, nange a yeke loje te dang dang. ⁸ A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.

⁹ Yeenn ngaa da kuwase kare dewje ula kemse ndoo ngaa da tɔlse. Gel-dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. ¹⁰ Koo me te le dewje nya a koso. Da kunnje dɔ naa, ngaa da mbeteje naa ke yo ke ne. ¹¹ Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje a kundaje lo tee banya banya ngaa da kereje dewje toke banya. ¹² Majang a kaw ke kete kete, are ndiki naa le dewje nya a tel ke guku. ¹³ A dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔen te a, a kinga kaji. ¹⁴ Da kila mber Tar ke maji ke wɔju dɔ Bbe-kɔn ke darâ dɔ nange te tɔyn kare gel-dewje tɔyn ooje. Goe te ngaa bba a to dɔbɔyn ne.»

Dewje a kooje ndoo nya

¹⁵ «A kooje <ne ke maji ang ke aw tuju lo> le lo te ke maji-tɔyn, ddew kara baa toke nje-kila mber-tar le Lubba Daniel ila mbere le* . - Maji kare dew ke aw tura Maketuru neenn le gere kande ke maje- ¹⁶ Yeenn a, maji kare dewje ke a kisije nange Jude te aynje er ke dɔ ddingirije te. ¹⁷ Toke dew isi dɔ key te a, maji kare ñ-ddisi ta kunn ne laa ke to me key te ang ngaa.† ¹⁸ Toke dew ee ndɔɔ a, maji kare ñ-tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang tɔ. ¹⁹ Dɔ ndɔe teenn, a to ndoo nya kare deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde aw ilje mba. ²⁰ E-dujuje Lubba kare ndɔ kayn lese le to dɔ nayn-kul te ang ddem, ndɔ-kuwa-ɔ te ang ddem. ²¹ Mba kare teenn, dewje a koo ndoo nya kuta ndoo ke dewje ooje kunn-kutu ne te ndereng bbokone. Goe te a, ne kem-to ndoo ke a kuta yeenn a to ang ngaa. ²² Toke Lubba tel ke ndɔ nejeenn le are nayn ngaji baa ang a, dew kara a kinga kaji ang. A na tel ke ndɔ nejeenn le kare nayn ngaji baa wɔju dɔ dewje ke ñ-mberede toke kete.

²³ Yeenn a, toke dew pa arese na: <Ya! Mesi ee neenn.> Wase <Nee yonn> a, e-ndikije te saa ang. ²⁴ Mba mesije ke tɔkɔɔ ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔɔ ang a ddeeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ. ²⁵ Ye ann, mila mbise te kete mban. ²⁶ Yeenn a bbo, ñ-pa darese na: <Ya! Nee me kɔr te> a, awje ang. A bbo na: <Ne a niya rɔe neenn> a e-ndikije te ang. ²⁷ Ngonn le dew a ddee ddew kara baa toke ndi ke teel me dara te lo tee te le kare ndereng lo kande te le kare. ²⁸ Lo ke ninn to te a, malje a mɔnje naa kete‡.»

Ddee le Ngonn le dew

* **24:15** 24.15 <Lo ke maji-tɔyn> ke Jeju aw pa ne neenn to lo ke me key-polo-Lubba te ke Jerusalem.

† **24:17** 24.17 Nangue Ijarayel te dewje aw isije dɔ key te lede mba ñ-ddaje dɔ key le dare labbe to labbe ‡ **24:28** 24.28 Gel tar neenn na: Ndɔ teel le Jeju a, dewje tɔyn a gereje.

²⁹ « Njange baa go ndo ne-kem-to-ndooje teenn le a, kare a tuka ndul ta neyn a nda ang ngaa. Endeterendenje a kinje darâ tosoje do nange te. Singa-monguje ke me dara te a yekeje. ³⁰ Yeenn ngaa ne ke a toju kare dewje gereje ne teel le Ngonn le dew a tee me dara te. Ngaa dewje toyn ke do nange te a nonje. Da kooje Ngonn le dew ke a ddee me mum te ke singa-mongu ke bo nya ddem, ke piti ke bo nya ddem. ³¹ Toku tebbe-nare a bbar ngaa Ngonn le dew a kula anjije laa kare n-mbonje dewje ke n-mberede toyn nange te ke so toyn, in er kara tee er kara.»

Ne-toju ke do kake Pige te

³² «Maji kare e-gereje ne do kake Pige te: Toke maann aw nja me barkem kake Pige te a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee ngosi ngaa. ³³ Ddew kara baa, bbo sese ooje nejeenn toyn a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew a ta ddee ngaa. Nee ngosi baa ngaa. ³⁴ M-pa marese, tokoro njaa, dewje ke bbokone neenn a koyje toyn ang bbay a, nejeenn toyn a teeje.»

³⁵ «Dara, ke nange da ndayje, a tarje lem a ndayje ang.»

Dew kara gere ndo ke Ngonn le dew a ddee ne ang

³⁶ Dew kara gere ndo wase kare tee le nejeenn le ang. Anjije ke dara wase Ngonn le kara gere ang. Bo ke kare baa gere. ³⁷ Ndo tee le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke neje ke teeje ndo te le Noe. ³⁸ Mba kare teenn le, kete bba kare maann taa lo a, dewje aw usaje, aw ayje. Daw n-taaje naa, daw dare ngaw ngannde ke dene ndereng tee ndo te ke Noe ande me toku to te. ³⁹ Dejeje mare ne kara ang ndereng do ndo te ke ndi ere are maann taa lo ngaa uwade toyn aw ke de. Ndo ddee le Ngonn le dew a to ddew kara baa toke baann to. ⁴⁰ Yeenn a, bbo dingawje joo eeye ndoo a, da kunn mare kara, a da kinya ye ke kara. ⁴¹ Toke deneje joo aw uruje ne biri a, da kunn mare kara, a da kinya ye ke kara.

⁴² Yeenn a, areje dogolse te mba e-gereje ndo ke Ebbesese a ddee ne ang. ⁴³ Maji kare ooje tar neenn ke maje: Toke nje-key gere kare ke nje-bboko a ta ddee ne til te a, na ngem ta-lo bbo na kinya nje-bboko le kare ande key laa ang. ⁴⁴ Mba yeenn a, sese kara isije do golse te mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke e-gereje ang.

Tar do nje-kulaje te joo

⁴⁵ Nje-kula ke dda ne ke dogole ddem, keme are ddem ngaa ebbeeje inya nje-kula mareje jia te kare narede ne-kusa ke kare to na wa? ⁴⁶ Ro-neel a to laa ne ke ebbeeje le ddee ingae ta kula te le. ⁴⁷ M-pa marese, tokoro njaa, ebbeeje le a kinya ne-kingaje laa toyn me jia te. ⁴⁸ A toke n-to nje-kula ke maji ang a, na keje na: «Ebbemje a ddee njange ang bbay.» ⁴⁹ Ngaa na kuru do nje-kula mareje te le tundade. Na kusa ne ngaa, na kayn ne ke nje-kayje koto. ⁵⁰ Ebbeeje le a ddee ke ndo ke neje ang ddem, ke kare ke na gere ang ddem. ⁵¹ Ebbeeje le a ddae maji ang ngaa a kilae lo ke daw dila nje-ngemje ke te are aw nonje ddem aw ngeerje ngangede ddem.»

25

Gusu-tar do ngamandeje te doku

¹ «Yeenn a, Bbe-kon ke darâ a to ddew kara baa toke tar le mare ngamandeje doku ke jinje lambeje lede ta kaw tila ne kem dingaw ke a ta taa dene. ² Nje ke mi toje to mbeje, a keseje ke mi toje to nje-kem-kareje. ³ Mbeeje le jinje lambeje lede a awje ke maann-koo-lo mba kungu

me lambeje te le ang. ⁴ A nje kem-kareje le jinje lambeje lede ke maanne me ngann kuje te. ⁵ Nje taa dene le nayn ddee njange ang bbay a, bbi ddade are n̄-tibbije tɔyn. ⁶ A kare ke lo m̄ngu a, mare ko bbar na: <Nje-taa-dene le aw ddee ngaa bbo! E-teeje, e-tilaje keme!

⁷ Yeenn ngaa, ngamandeje le tɔyn ndolje ngaa unnje kutu mose lambeje lede. ⁸ Mbeeje le dujuje nje ke kemde are le na: <Arejeje maann-koo-lo lese ten mba lambeje leje a ta koy.> ⁹ A nje-kem-kareje le ilade te na: Baann ang, maann-koo-lo leje a kase engaje ke engase tɔyn ang. Awje bbe le dewje ke aw labbeje e-ndokoje enganse. ¹⁰ A kare ke dawje ta ndoko a, nje-taa-dene le tee. Nje ke moseje rɔde kete le andeje saa me key-kusu taa-naa te, ngaa dutu ta-key le. ¹¹ Goe te ngaa bba kese ngamandeje le ddeeje ngaa uruje ekii na: <Dingaw, dingaw oru ta-key areje.> ¹² A nilade te na: <Tɔkɔɔ njaa m-pa marese, m-gerese ang. >

¹³ Go gusu tar te neenn le a, Jeju pa na: «Yeenn a, arje dɔgɔlse te, mba e-gerenje ndɔe ang ddem, kare ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te mota

¹⁴ «Tar Bbe-kɔn le Lubba a tɔ ddew kara baa ke tar le mare dingaw ke a ta kaw mba te a, bbar nje-kulaje laa ngaa inya ne-kingaje laa me jide te. ¹⁵ Nare mare kara kande ande-nare kɔr mi. Nare mare kɔr joo. A nare mare kɔr kara. Narede ase gude ngaa, naw mba te le. ¹⁶ Dew ke inga kande ande-nare kɔr mi le aw labbe ne ne ngaa inga kande ande-nare kɔr mi dɔe te tɔ. ¹⁷ Ne ke ninga kɔr joo le naw n̄-dda toke baann tɔ ngaa ninga kɔr joo dɔe te tɔ. ¹⁸ A ne ke ninga kɔr kara le naw nuru buwa ngaa niya nare le ebbeeje le me te. ¹⁹ Ndɔ nya goe te a, ebbe-nje-kulaje le tel ddee ngaa unn kutu dujude kare n̄-toje ne ke n̄-ddaje ke nare laa le. ²⁰ Ne ke ninga kande ande-nare kɔr mi le naw n̄-ddee ke mare kande ande-nare kɔr mi ke ninga dɔe te le ngaa n̄-pa na: <Ebbemje, arem kande ande-nare kɔr mi, a ye ke kɔr mi ke minga dɔe te a neenn.> ²¹ Ebbeeje pa are na: <Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa. Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.> ²² Ne ke dare kande ande-nare kɔr joo le n̄-ddee tɔ ngaa, n̄-pa na: <Ebbemje, arem kande ande-nare kɔr joo, a ye ke kɔr joo ke minga dɔe te a neenn.> ²³ Ebbeeje pa are na: <Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dda ne ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa. Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.> ²⁴ Gode te tɔyn a, ne ke ninga kande ande-nare kɔr kara le n̄-ddee ngaa n̄-pa na: <Ebbemje, m-gera to e-to dew ke ketere. Lo ke e-dubbu ne te ang kara aw uja ne te. Lo ke e-tila ko te ang kara aw toru ne te. ²⁵ Bbeel ddam are maw miya nare lei le me buwa te. Ye a neenn, e-taa.> ²⁶ Ebbeeje le ilae te na: <Nje-kula ke maji ang, nje-dabbe. E-gera to lo ke m-dubbu ne te ang kara maw muja ne te. Lo ke m-tila ko te ang kara maw m-toru ne te. ²⁷ Bbo baann a, mba ddi bba ungu nare lem le lo ngem nare te kare telem a minga nare lem le ddem, mare nare dɔe te ddem ang wa? ²⁸ E-taaje kande ande-nare ke kɔr kara le jia te areje nje-kula ke ee ke kande ande-nare doro kara le. ²⁹ Mba da kare ne dew ke ee ke ne kare ne laa bo ke kete kete. A dew ke ee ke ne kara ang, ne laa ke ten baa be kara da taa jia te. ³⁰ A ne nje-kula ke kari baa neenn le, ilaeje ddaka lo te ke ndul lo te ke dewje aw nare n̄-noje ngaa aw ngerje ngangede kete.»

Sariya ke ddutu ndɔ te

³¹ «Ndo ke Ngonn le dew a ddee ke anjije laa toyn me piti te laa a, na kisi do ngende-mbay te laa ke to ne-piti. ³² Dewje toyn ke do nange te a mbonje naa noe te ngaa, na kayn horo dewje ddew kara baa toke nje-ngem-da aw kayn horo bateje ke benyaje. ³³ Na kungu bateje do-ji-kole te a, na kungu benyaje do-ji-gele te. ³⁴ Yeenn ngaa, Tokum-bay le a pa kare nje ke isije do-ji-kole te na: «Sese ke Bomje bbar tar ke maji dose te le, e-ddeeje. E-taaje Bbe-kon ke Lubba mose mba tar lese lew baa kare te ke naw n-dda ne neje le to lese. ³⁵ Mba bbo ddam, a aremje ne musa. Kunda om, a aremje maann may. M-to nje-mba, a e-taamje ke key. ³⁶ Kubbu goto rom te, a aremje kubbu mula. Rom tom, a e-ddee oomje. M-to key-kula te, a e-ddeeje oomje.» ³⁷ Yeenn ngaa dewje ke gate gate le a kilaeje te na: «Ebbe-dewje, ndo ke dda bba bbo ddai bba joi a jari ne-kusa, wase kunda woin bba jari maann ay wa? ³⁸ Ndo ke dda bba e-to nje-mba bba joi a n-taai ke key, wase kubbu goto roi te bba jari kubbu o wa? ³⁹ Ndo ke dda bba roi toi, wase ee key-kula te bba n-ddee jooi wa?» ⁴⁰ Yeenn ngaa Tokum-bay le a kilade te na: «Tokoro njaa, m-pa marese, kare toyn ke e-ddaje nejeenn le ke kara le ngakom ke toje to dewje ke ten baa neenn a, yeenn to ema a e-ddaje sem.» »

⁴¹ Goe te a, na pa kare nje ke eeje do-ji-gele te le na: «tojuje mborem te ke ddang, sese ke ndu-ndool to dose te. Awje dann puru te ke a kon ke ndo ke ndo, ke Lubba mose mba esu de ke anjije laa. ⁴² Mba bbo ddam, a aremje ne-kusa ang. Kunda om, a aremje maann kay ang. ⁴³ M-to nje-mba, a e-taamje ke key ang. Kubbu goto rom te, a aremje kubbu ang. Rom tom, a e-ddeeje oomje ang ddem, m-to key-kula te, a e-ddeeje oomje ang.» ⁴⁴ Yeenn ngaa da kilaeje te na: «Ebbejeje! Ndo ke dda bba bbo ddai, kunda woin, e-to nje-mba, kubbu goto roi te, roi toi wase ee key kula te bba jumai ang wa?» ⁴⁵ A na kilade te na: «Tokoro njaa, m-pa marese, kare toyn ke e-ddaje nejeenn le ke kara le ngakom ke toje to dewje ke ten neenn ang a, yeenn to ema a e-ddaje sem ang.» ⁴⁶ Da kaw koo ndoo ke ndo ke ndo, a nje ke ddaje ne ke me Lubba ndiki le a kisi ke tebbe ke ndo ke ndo.»

26

Tokuje le Jiipije ulaje tar me naa te ta tol Jeju

¹ Toke Jeju pa tarje neenn le toyn nunga a, n-pa nare nje-njaje goe te na: ² «E-gereje toyn to kusu-Pake nayn ndo joo baa ngaa. Da kila Ngonn le dew ji dewje te kare n-tole do kake-dese te.»

³ Yeenn ngaa, toku nje-poloje Lubba ke tokuje le Jiipije mbonje naa me ndoko te le mbay le toku nje-poloje Lubba ke ria na Kayipi, ⁴ ngaa dunnje ndude ta kuwa Jeju ke gusu ta tole. ⁵ A n-paje na: «Areje juwae ke ndo kusu-Pake ang, mba a kaju bula horo dewje te.»

Mare dene ungu yambo do Jeju te

⁶ Jeju ee Betani key le Simo ke lew to nje-banji, ⁷ a mare dene ddee ngosi saa. Nuwa ku ke n-dda ke er ke ria na Alebateri jia te. Yambo ke gate ngeng nya ddusu mee. Kare ke Jeju nayn ta ne-kusa te bbay a, dene le ungu yambo le dose te. ⁸ Toke nje-njaje-go Jeju te ooje neenn le a, needde ang ngaa n-paje na: «N-tuju yambo neenn be mba ddi wa? ⁹ Maji ta labbe yambo neenn ke gate ke ngeng a kayn nare nje-ndooje ang wa?»

¹⁰ Jeju gon tar ke daw n-pa le gere ngaa pa na: «Mba ddi bba aw jokuje dene neenn wa? Ne ke maji a n-dda sem. ¹¹ Nje-ndooje aw nayn ke se ke

ndo tɔyn. A ema, ma nayn ke se ke ndo tɔyn ang. ¹² Nungu yambo le rɔm te ta mɔsem ngina ne ndo ke da kilam me buwa-yo te. ¹³ Tɔkɔrɔ, m-pa marese, lo tɔyn ke do nange te ke da kila mber Tar ke majineenn te, da pa tar ne ke dene neenn dda ngaa da kole mede doe te.

Judase ndiki ta kunn do Jeju

¹⁴ Goe te a, kara le nje-njaje-go Jeju te ke doku gire joo ke daw n̄-bbare na Judase Isikariyote aw inga tɔku nje-poloje Lubba, ¹⁵ ngaa pa arede na: «Toke mila Jeju jise te a, ddi a, a karemje wa?» Tɔku nje-poloje Lubba areje kande nare domota. ¹⁶ Unn kutue kare teenn, Judase aw sange ddew ta kila Jeju jide te.

¹⁷ Dɔngɔr ndo kusu-mapa ke n̄-dda ke wum ang le a, nje-njaje-go Jeju te ddeje dujeje na: «E-ndiki kare n̄-mɔse ne-kusa mba kusu-Pake le jari lo te ke dda wa?» ¹⁸ Jeju ilade te na: «Awje tɔku bbe te rɔ mare dew te ke be. E-paje areje na: <Nje-ne-tɔju pa na: Kare lem ddee ngosi ngaa. Key lei a ema ke nje-njaje-gom te ja dda kusu-Pake ke te.> » ¹⁹ Nje-njaje-go Jeju te ddaje ne ke nunn ndu narede kare n̄-ddaje ngaa n̄-mɔseje neje mba kusu-Pake le.

Jeju tɔju kem dew ke a kunn doe

²⁰ Lo-kul a, nisi ta ne-kusa te ke nje-njaje goe te ke doku gire joo le. ²¹ Kare te ke daw dusaje ne a, n̄-pa na: «Tɔkɔrɔ m-pa marese, dew kara horose te a kilam ji dewje te.» ²² Rɔ nje-njaje-go Jeju te le neelde ang nyɔm ngaa dede kara kara n̄-dujeje na: «Ebbe-dewje to ema wa?» ²³ Nilade te na: «Dew ke ula jia naa te sem me sambe te neenn, ne a na kilam ji dewje te. ²⁴ Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke tar ke makuturu le Lubba pa doe te. A kem to ndoo a to le dew ke a kilae ji dewje te le. Duje ang kara maji nya uta.» ²⁵ Judase ke a ta kilae ji dewje te le duje na: «Nje-ne-tɔju, to ema wa?» Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban.»

Muru me-kara

²⁶ Kare te ke daw dusaje ne a, Jeju unn mapa ngaa, are wooyo Lubba a, tete ngaa are nje-njaje goe te a pa na: «E-taaje usaje. Yeenn to da-rɔm ann. ²⁷ Goe te a, nunn mare engo maann binye ngaa nare wooyo Lubba a, n̄-pa na: «Sese tɔyn njaa ayje, ²⁸ yeenn to mesem ann. To mese ke Lubba osu ne dɔno ke dewje ke banya are ula mba kare tar majang lede ɔru ne dɔde te. ²⁹ M-pa marese, ma kay maann binye neenn ang ngaa ndereng ndo ke ma kay ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn te le Bɔmje.»

Jeju pa na Piyar a mayn tar le ne

³⁰ Goe te a, dɔsuje pa wal Lubba, ngaa n̄-teeje dawje ke do ddingiri Olibeje te. ³¹ Yeenn a, Jeju pa arede na: «Til te neenn, ne a kingam kare e-tusumje tɔyn inyamje, mba n̄-dda me Maketurute le Lubba na: Ma tɔl nje-ngem-bateje, ta kusu bateje le a saren.»

³² «A go kin te ke ma kin horo dewje te ke oy a, ma kaw nginase Galile.»

³³ Piyar pa are na: «Le dewje tɔyn tusije inyaije kara, ema ma kinyai ndo kara ang.» ³⁴ Jeju ilae te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til te neenn njaa, kete bba kare kuran no a, a mbetem ta pa na e-gerem ang gol mota.» ³⁵ Piyar pa are na: «Le ase kare moy sei kara, ma mbiti ta pa na m-geri ang ndo kara ang.» Ngaa kese nje-njaje goe te tɔyn paje toke baann to.

Jeju duju Lubba lo te ke Jetesemane

³⁶ Goe te a, Jeju aw ke nje-njaje goe te le lo te ke daw n̄-bbar na Jetesemane ngaa n̄-pa narede na: «Isije lo te neenn a ema, ma kaw duju Lubba lo te ke yonn. ³⁷ N-jin Piyar de ke ngann le Jebede ke joo naw ke de. Roe unn kutu neele ang ngaa bbeel uta doe to. ³⁸ Ngaa, n̄-pa narede na: « Ròm neelem ang nja nyòm. E-naynje neenn, ta je ke se, jareje bbi oru kemje ang.» ³⁹ Goe te a, n̄-ngese ke kete ten be ngaa, n̄-tee noso ke ta mee, n̄-debbe keme nange ngaa n̄-duju Lubba n̄-pa na: «Boy, bbo ddew to a, uta engo kem-to-ndoo neenn ke ddang. A e-dda toke mei ndiki bbo toke mem ndiki ang.» ⁴⁰ N-tel n̄-ddee rō nje-njaje goe te ke mota le a, ningade toyn dō bbi te. Yeenn ngaa n̄-pa nare Piyar na: «A kaseje ta kare bbi oru kemse ang sem mba kare kara ang wa?» ⁴¹ Areje bbi oru kemse ang bbo e-dujuje Lubba na a kosoje me ne-na te. Dew ndiki ta dda ne ke maji njaa a, da-rō inga ddew ta dda ne le ang.»

⁴² Jeju tel aw ddew ew bbay ngaa duju Lubba na: «Boy, bbo engo neenn le to ta kare may njaa, mba ddew ke a koru ne ke ddang goto a, maji kare e-dda ne ke mei ndiki.» ⁴³ N-tel n̄-ddee a ningade dō bbi te bbay mba bbi uta dōde. ⁴⁴ Ninyade a naw n̄-duju Lubba ke gōl mota laa bbay. Neenn le njaa n̄-tel n̄-duju Lubba le bbay. ⁴⁵ Ngaa n̄-tel n̄-ddee rō nje-njaje goe te a n̄-pa na: «Aw e-tibbije, aw uwaje rōse bbay wa? Bbasine, kare ase ngaa, da kila Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji ang. ⁴⁶ Yeenn a, inje are jawje. Dew ke ilam ji dewje te le ddee ngosi ngaa.

Duwa Jeju

⁴⁷ Toke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara le nje-njaje goe te ke dōku gire joo ke ria na Judase le ddee ke dewje ke banya. Duwaje tōku kiyaje ke kakeje jide te. Tōku nje-poloje Lubba, ke tōkuje le Jiipije a ulajede. ⁴⁸ Judase nje-kila Jeju jide le tōjude toke kete, mare ne ke na dda kare n̄-gere ne Jeju le. N̄-pa na: «Dew ke m-to mbiya a, to ne ann ta uwaeje.» ⁴⁹ Njange baa njaa a, Judase le ddee ngosi ke Jeju ngaa pa are na: «Lapiya, Nje-ne-tōju!» Ngaa n̄-to mbiya. ⁵⁰ Jeju ilae te na: «Naam, e-dda ne ke e-ddee ta dda le.» Yeenn ngaa dewje le ddeeje ngosi ke Jeju le ngaa ilaeje uwaeje. ⁵¹ Mare nje-nja go Jeju te kara oru tōku kiya laa ngaa tuka ne mbi mare nje-kula le tōku-nje-polo Lubba ti. ⁵² Yeenn ngaa Jeju pa are nje-nja goe te le na: «E-tel ke tōku kiya lei ture te, mba dew ke tōl dew ke tōku kiya a, da tōle ke tōku kiya to. ⁵³ E-gere ang wa? Mase ta duju Boy kare ula ke injije ke toje to nje-ddoje banya banya arem. ⁵⁴ A bbo m-dda toke baann a, tarje ke Maketurule Lubba pa le a ddeeje to ne ke tōkōrō toke baann wa? Maketuru le pa na maji kare neenn le to toke baann.»

⁵⁵ Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya le na: «E-ddeeje ke tōku kiyaje, ke kakeje bba ta kuwam ne toke ne ke m-to nje-bboko. Ke ndō toyn misi me key-polo-Lubba te maw m-tōju ne, a uwamje ang. ⁵⁶ A nejeenn toyn teeje kare tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje me Maketurute le ddeeje ne to ne ke tōkōrō.» Yeenn ngaa nje-njaje-go Jeju te le toyn njaa aynje inyaeje.

Daw ke Jeju lo tōku sariya te le Jiipije

⁵⁷ Nje ke uwaje Jeju le awje saa rō Kayipi te ke to tōku nje-polo Lubba. Nje-kōruje gel ndu ke tōkuje le Jiipije mbōnje naa lo teenn. ⁵⁸ Piyar oru goe, a nja ddew ew saa ndereng tee ne me ndoko te le the Kayipi le. Nande me ndoko te le ngaa nisi ke nje-ngemje ta key ta koo se ne le a kōsu kōyn toke baann wa?

⁵⁹ Tòku nje-poloje Lubba ke nje-gangeje sariya le Jiipije le tòyn aw sangeje mare tar ngem ta kunda dɔ Jeju te bba ta gange ne sariya yo dɔe te. ⁶⁰ Nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje nya nya ddeeye ulaje tar tae te. A dingaje ne ke ta kunda ne tar dɔe te le ang. Dɔ bɔnye a mare dewje joo ddeeye paje na: ⁶¹ «Dew neenn pa na: <Mase ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda ture te me ndɔ mota te.> » ⁶² Tòku nje-polo Lubba le in taar ngaa duje na: «Tar ke a kila te goto wa? Tar ddi a, a pa dɔ tar te ke dewje aw paje dɔi te neenn wa? ⁶³ A Jeju pa tar ang. Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba pa are na: «M-duji ke ri Lubba ke nje-kisi kem baa kare ilaje tar te neenn: <E-to Mesi, Ngonn le Lubba wa?> » ⁶⁴ Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban. A m-pa marese, bbasine neenn njaa a kooje Ngonn le dew dɔ-ji kɔl Lubba te ke nje-singa-mɔngu. A kooje kare te ke na kin darâ ta ddee me mum te tɔ. ⁶⁵ Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba le tir kubbu ke rɔe te* ngaa pa na: «N̄-taji Lubba. N-ndiki ta kinga nje-tar-naji bbay ang ngaa. Ooje taji ke n̄-taji Lubba neenn mban. ⁶⁶ Tar ddi a ejeje dɔe te wa?» Dilaeje te na: «Nase yo.» ⁶⁷ Yeenn ngaa, n̄-tibbije nwere keme te ngaa n̄-bbirije jide n̄-tundaeje ne. Mareje tundaje ka-mbɔre ngaa, ⁶⁸ paje na: «Mesi, e-pa are joo, na a undai wa?»

Piyar mbete Jeju na n̄-gere ang

⁶⁹ Kare teenn Piyar isi ddaka me ndoko te le. Mare nje-kula ke dene ddee ngɔsi saa ngaa pa na: «Ei kara e-nja ke Jeju dew ke Galile neenn le tɔ.» ⁷⁰ A Piyar mayn kem dewje te tɔyn na: «M-gere tar ke e-ndiki ta pa neenn ang.» ⁷¹ Nunn ddew ta kɔtu ngaa n̄-tee ta ndoko te le a, mare nje-kula ke dene dang ooe ngaa pa are nje ke isi lo teenn na: «Dew neenn nja ke Jeju dew ke Najarete le tɔ.» ⁷² Piyar unda yo ngaa mayn bbay na: «M-gere dingaw neenn ang.» ⁷³ Ngaji goe te a, nje ke eeje teenn le awje ngɔsi ke Piyar le ngaa paje are na: «E-to kara le dewje neenn njaa. Tar-pa lei njaa tɔju.» ⁷⁴ Yeenn ngaa nunn kutu kunda yo ngaa n̄-tɔn ne guma na: «M-gere dingaw neenn ang. Toke mere ngem a, maji kare Lubba undam.» Kare teenn njaa kuran nɔ. ⁷⁵ Piyar ole mee dɔ tar te ke Jeju pa are na: «Kete bba kare kunra nɔ a, a mbetem pa na e-gerem ang gɔl mota.» N̄-tee ddaka ngaa n̄-nɔ nya.

27

Daw ke Jeju nɔ Pila te

¹ Ke endɔ baa njaa, tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije tɔyn unnje ndude kare n̄-tɔl Jeju. ² Duwaeje n̄-tɔeje ngaa, n̄-ddeeye saa dulaeje ji ngonn-mbay Pilate te, ke to dew ke Rɔm.

Tar yo le Judase

³ Toke Judase ke ila Jeju ji dewje te le oo sariya yo ke n̄-ngange dɔe te le a, keje laa jɔke nya. N̄-tel ke kande nare ke dɔmota le nare tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije le. ⁴ N-pa narede na: «M-dda ne ke maji ang, mba mila dew ke dda ne ke maji ang kara ang ji dewje te kare n̄-tɔle.» Dilaeje te na: «Osoje te ang. Yeenn ooi.» ⁵ Judase sanre nare le me key-polo-Lubba te ngaa ɔtu aw ila kula gɔse te tɔ kake te ngaa oy. ⁶ Tòku

* **26:65** 26.65 Bbe le Jiipije, toke mare dew ke bo tir kubbu laa a, yeenn tɔju to ungu woen nya. Yeenn to ne ke ngeng nya. Tòku nje-polo-Lubba ee ke ddew ta tiir kubbu ke rɔe te ang tɔ.

nje-poloje Lubba le ndekeje nare le ngaa paje na: «Ndu are ddew ta ngem nare ke be neenn lo-ngem nare te ke me key-polo-Lubba te ang, mba to nare mese. ⁷ Duwaje do naa ngaa goe te a, dunnje nare le n-ndokoje ne ndoo le mare nje-kubba jo ta dda to lo dubbu yo le nje-mbaje. ⁸ Mba yeenn a n-bbar ne ndoo le na « ndoo-mese» ndereng bbokone. ⁹ Yeenn ngaa tar le Lubba ke Jeremi nje-kila mber-tar laa pa le ddee ne to tar ke tokoro. Tar le na: «N-taaje kande nare domota. To gate dew ke ngann Ijarayelje woju le ann. ¹⁰ Ngaa dareje mba ndoko ne ndoo le nje-kubba jo ddew kara baa ke ndu ke Ebbe-dewje unn arem.»

Pila te duju tar Jeju

¹¹ Daw ke Jeju no ngonn-mbay Pilate te. Ngonn-mbay le duje na: «E-to toku-mbay le Jiipije wa?» Jeju ilae te na: «Ye njaa e-pann.» ¹² A toke toku nje-poloje Lubba, ke tokuje le Jiipije aw undaje tar doe te a, nilade te kara ang. ¹³ Yeenn ngaa, Pilate duje na: «Oo tarje toyn ke daw dundaje doi te neenn ang wa?» ¹⁴ A nilae mare tar te kara ang. To ne ke dum do Pilate le.

N-gange sariya yo do Jeju te

¹⁵ Ke ndo kusu Pake kara kara toyn, ngonn-mbay le aw oru dew key-kula te. To dew ke dewje ke banya ndikije kare noe. ¹⁶ A kare teenn mare dew ke ria bbar nya ee key-kula te le. Ria na Barabase***. ¹⁷ Yeenn a Pilate duju dewje ke banya ke mbonje naa le na: «Na bba e-ndikije kare more marese wa? Barabase wase Jeju ke daw n-bbare to Kiriste le wa?» ¹⁸ Mba Pilate gere ke maje to me a ddade do Jeju te a duwaeje dulae jia teenn.

¹⁹ Kare te ke Pilate isi lo sariya te le bbay a, dene laa ula pa are na: «Ula tai tar te le dew ke gate gate neenn ang. Mba til te neenn, moo ndoo nya me ni te woju doe.»

²⁰ A toku nje-poloje Lubba, ke tokuje le Jiipije tulaje dewje ke banya le kare n-dujeje dare noru Barabase a ta n-tolje Jeju. ²¹ Ngonn-Mbay le tel dujude na: «Horo dewje te ke joo neenn, na bba e-ndikije kare more marese wa?» A dilaeje te na: «Barabase!» ²² Pilate dujude bbay na: «Ddi a ma dda ke Jeju ke daw n-bbare to Kiriste le wa?» Dede toyn njaa dilaeje te na: «Are n-tole do kake-dese te!» ²³ Pilate dujude na: «Majang ddi a n-dda wa?» A dunnje kutu kuru ekii ke singa bbay na: «Are n-tole do kake-dese te!»

²⁴ Toke Pilate oo to na kase dda mare ne dang ang, ngaa dewje le aw yekeje lo ke kete kete a, nunn maann ngaa n-toko ne jia kem dewje te ke banya le ngaa n-pa na: «Tar yo le dingaw neenn a kuwa dom ang. Oose.» ²⁵ Dewje ke banya le toyn ilaeje te na: «Maji kare tar yo laa le oso doje te ke do ngannje te.» ²⁶ Yeenn ngaa Pilate oru Barabase arede. Nare n-tunda Jeju ke ndey ngaa nulae jide te kare n-tole do kake-dese te.

Mbambaje ojuje Jeju kokoje ne

²⁷ Mbambaje le Pilate awje ke Jeju lo gange sariya te laa, ngaa kese mbambaje le toyn mbonje naa doe te. ²⁸ N-toruje kubbuje laa roe te ngaa dulaeje kubbu ke ngal ngaa kase. ²⁹ N-peteje kulaje ke to konn to ejokudo, ngaa dundaje doe te. Dulaje kare jia te ke kol ngaa dosuje mekeji golde nange noe te, n-kokeje ngaa n-paje na: «Lapiya, toku-mbay le Jiipije!»

³⁰ N-tibbije weren dœ te ngaa n̄-taaje kare le dunda ne dœ. ³¹ N-ddae n̄-koko ne ngaa goe te a, dōruje tōku kubbu le ngaa n̄-tel dulae kubbuje laa. Goe te a, dawje saa ta tōle dō kake-dese te.

N-bbere Jeju dō kake-dese te

³² Toke mbambaje le injē me bbe te le aw teeje ke ddaka a, dingaje mare dingaw ke bbe te ke Sirenn, ria na Simō, ngaa duwaeje dare noto kake-dese le Jeju le. ³³ Daw n̄-teeje lo te ke daw n̄-bbar na Gologota, ke kande na: «Lo ka-dō dewje» a, ³⁴ dareje Jeju le maann kande binye ke dungu maann ne ke ate me te ngaa dare kare nay. Jeju le na a, mbete ta kay.* ³⁵ N-bbereje dō kake-dese te le ngaa goe te a, n̄-ddoje mbari n̄-kaynje ne naa kubbuje laa. ³⁶ Ngaa disije lo teenn ta ngeme.

³⁷ N-dda mare makeruru n̄-bbere er dœ te ta tōju ne gel ne ke n̄-gange ne sariya dœ te le na: «Dew neenn to Jeju, tōku-mbay le Jiipije.»

³⁸ N-bbere nje-bbokoje joo dō kake-deseje te mbore te tō. Mare kara er kōl, a mare kara er gel.

³⁹ Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje dōde a tajeje. ⁴⁰ N-paje dareje na: «Ei ke e-ndiki ta tō key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me ndō mota te le, bbo e-to Ngonn le Lubba a, aji rōi ei njaa bbo in dō kake-dese te le uru nangê.»

⁴¹ Tōku nje-poloje Lubba, ke nje-kōruje gel ndu, ke tōkuje le Jiipije kokeje tō paje na: ⁴² «Naji mare dewje, a nase ta kaji rōe njaa ang! Tōku-mbay ke Ijarayel le ann? Bbo nin dō kake-dese te nuru nangê a, ja koo meje te saa. ⁴³ Nunda mee dō Lubba te ngaa n̄-pa na n̄-to Ngonn le Lubba. Toke Lubba ndike a, maji kare naje bbasine neenn.»

⁴⁴ Nje-bbokoje ke n̄-bberede dō kake-deseje te le tajeje toke baann tō.

Koy le Jeju

⁴⁵ Unn kute kare te ke ar dana ndereng gōl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dō nange te tōyn. ⁴⁶ A ta tee gōl kare te ke mota a, Jeju uru ekii ke singa na: «Eli, Eli, lama sabakantani!» Kande tar le na: «Lubba lem, Lubba lem, inyam mba ddi wa?» ⁴⁷ Mare dewje ke eeje lo teenn le ooje tar le Jeju le a paje na: «Naw n̄-bbar Eli.» ⁴⁸ Mare dew kara horode te ayn ke ngōru aw unn mare ta kubbu ula me maann binye te ke mase ngaa ke ta kare te a ula are Jeju kare ay. ⁴⁹ A mareje paje na: «N-ngina joo se Eli a ddee kaje wa?»

⁵⁰ Jeju tel uru ekii ke singa bbay ngaa goe te a kewn laa tee†. ⁵¹ Kare teenn njaa, kubbu ke n̄-tō n̄-gange ne me key-polo-Lubba tir dana, in taar uru nangê. Nange yeke ngaa erje riyaje. ⁵² Ta buwa-yoje teyn ngaa dewje ke ooje mede te ke Lubba bba oyje ndolje. ⁵³ Dinje me buwa-yoje te le n̄-teeje ngaa, go ndol te ke Jeju ndol horo dewje te ke oy le a, dandaje Jurasalam ke tō bbe ke maji tōyn are dewje nya oojede.

⁵⁴ Toke nje-kon dō mbambaje ke Rōm, ke dewje ke eeje saa lo ngem niinn Jeju le ooje nange ke aw yeke, ke neje ke teeje le a, bbeel ddade nya ngaa n̄-paje na: «Dew neenn to Ngonn le Lubba njaa.»

⁵⁵ Deneje ke banya ke injē Galile ngaa unnje go Jeju aw dda saa le eeje teenn tō. Darje ddew ew daw dooje nejeenn le. ⁵⁶ Horo deneje teenn le,

* **27:34** 27.34 To ne dewje ke Rōm aw unguje me ben te are dewje ke daw ta tōle dō kake-dese te ta tōle bba kare doo ndoo nya ang. † **27:50** 27.50 Koy le Jeju to ne njaa ninya kewn laa nare tee.

Mari ke Magedala, ke Mari ke uju Jake de ke Jejobbe, ke kɔn ngann le Jebede deejee teenn.

Dila niinn Jeju me buwa-yo te

⁵⁷ Lo-kul a, mare nje-ne-kinga ke to dew ke bbe te ke Arimate ddee tee. Ria na Jejobbe. Ne kara n̄-to nje-nja-go Jeju te tɔ. ⁵⁸ Naw noo Pilate ngaa n̄-duju niinn Jeju le. Yeenn ngaa Pilate unn ndu kare dare niinn le. ⁵⁹ Nunn niinn le ngaa, n̄-ke ke kubbu ke siki ke are ngate ngate, ⁶⁰ ngaa nila buwa-yo te laa ne njaa ke nare duru dare toke siki bbay me er te. Goe te a, n̄-ndubbu mare tɔku er nutu ne ta buwa-yo le ngaa nɔtu‡. ⁶¹ Mari ke Magedala de ke Mari ke kara deejee teenn, disije nangê, kemde ke buwa-yo te le.

Dundaje nje-ngemje buwa-yo le.

⁶² Lo-kare, ke to ndɔ ke go ndɔ mɔse neje mba ndɔ-kuwa-rɔ a, tɔku nje-poloje Lubba, ke Parijiyenje awje naate kara baa rɔ Pilate te, ⁶³ ngaa paje na: «Dew ke bo, jole meje to, dɔ ndɔ te ke nje-kere dewje neenn le nayn ne kem baa bbay le, n̄-pa na: «Ndɔ mota go yo te lem a, ma kin horo dewje te ke oy.» ⁶⁴ Yeenn a, unn ndu are n̄-ngem buwa-yo le ndereng ndɔ mota. Baann ang a, nje-njaje goe te a ddee bbokoje niinne a da paje kareje dewje to ne a nin horo dewje te ke oy. Ngem ke guku neenn a ngeng kuta ye ke kete bbay§. ⁶⁵ Pilate pa arede na: «Nje-ngemje ta lo a neenn. Awje areje n̄-ngemje buwa-yo le toke mese ndiki.» ⁶⁶ Dawje buwa-yo te le ta koo gusu ke ta ngem ne buwa-yo le. N-ddaje mare endaji ta buwa-yo le ngaa dundaje nje-ngemje ta lo tae te.

28

Kin le Jeju horo dewje te ke oy

¹ Go ndɔ-kuwa-rɔ te le Jiipije a, ke ndɔ-kuwa-rɔ*, Mari ke Magedala de ke Mari ke kara dawje ta koo buwa-yo le. ² A ta koo a, nange yeke ke singa. Mare anji le Ebbe-dewje in dara ddee, ndubbu er le ke ddang ngaa isi dɔe te. ³ N-ndɔren toke teel le ndi ngaa kubbu laa nda toke le neyn jeenn. ⁴ Nje-ngemje buwa-yo le bbeelje nya ngaa isaje. Disije toke le dewje ke oy. ⁵ A anji le pa are deneje le na: «Sese, areje beel ddase ang, mba m-gere to aw e-sangeje Jeju ke n̄-tole dɔ kake-dese te le. ⁶ Nee neenn ang, nin horo dewje te ke oy ddew kara baa toke n̄-pa le. E-ddee ooje lo ke dilae te le. ⁷ Ta, awje njange aw e-paje are nje-njaje goe te, e-paje na: «Nin horo dewje te ke oy, ngaa naw ta nginase Galile. A koeeje nunn. Tar ke m-ndiki ta pa karese ann.» »

⁸ Deneje le ɔtuje buwa-yo te le ke ngɔru. Bbeel ddade ddem, rɔde neelde nya ddem ngaa daw paje tar le dareje nje-njaje-go Jeju te. ⁹ A ta koo a, Jeju tee node te aw tila kemde ngaa pa arede na: «Lapiya lese!» Deneje le ddeeje ngosi saa ngaa, dɔsuje mekeji gɔlde nɔe te ngaa duwaje gɔle n̄-waleje ne. ¹⁰ Yeenn ngaa Jeju pa arede na: «E-bbelje ang, aw paje areje ngakom are dawje Galile. Lo te ke nunn a da koom†.»

‡ 27:60 27.60 Buwa-yo le Jiipije to nange ang. Daw n̄-ddaje buwa le me er te bba daw dubbu ne yoje lede. § 27:64 27.64 Ngem ke dongor ke Jeju ere ye ke n̄-pa na ne a n̄-to Mesi le. Ooje Mat. 26.63. Ye ke goe te a to ye ke nje-njaje goe te a paje na ne a nin horo dewje te ke oy. * 28:1 28.1 Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije to Saba, ke to Samed. A ndɔ-kuwa-rɔ to damasi. † 28:10 28.10 Ooje Matiye 12.49

Tar ke nje ke ngemje ta buwa-yo le paje

¹¹ Toke deneje le naynje ddew-boo bbay a, mare dewje ke ngemje ta buwa-yo le telje awje me toku-bbe te ngaa ɔruje gel neje tɔyn ke tee le areje toku nje-poloje Lubba. ¹² Toku nje-poloje Lubba le mbɔnje naa ke tokuje le Jiipije ngaa dooje ta naa. Goe te a, dare nje ke ngemje ta buwa-yo le toku nare, ¹³ ngaa n̄-paje darede na: «Ta e-paje na: «Kare ke n̄-nayn jaw n̄-tibbi bbay a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje til te ddee bbokoje niinne.» ¹⁴ Bbo Pilate oo tare a, ja gere gusu ke ta pa ne kare n̄-ndiki te. A sese a kingaje tar ang.» ¹⁵ Nje-ngemje ta buwa-yo le taaje nare le ngaa, ddaje ddew kara baa ke ndu ke darede le. Tar neenn le nja horo Jiipije te ndereng bbokone.

Jeju ula nje-njaje goe te

¹⁶ Nje-njaje-go Jeju te ke naynje dɔku gire kara le awje Galile dɔ ddingiri te ke n̄-tɔjude le. ¹⁷ Toke dooje a, dɔsuje mekeji-gɔlde nangê. A mareje, aw maynje bbay. ¹⁸ Jeju ddee ngɔsi ke de ngaa pa arede na: «Lubba arem singa tɔyn dara ddem, nangê ddem. ¹⁹ Yeenn a, awje rɔ gel-dewje te tɔyn ke dɔ nange te. E-ddajede to nje-njaje-gom te, ngaa e-ddajede batem ke ri Bɔ, ri Ngonn, ke ri Ndil-me-nda. ²⁰ E-tɔjude are n̄-ddaje ne ddew nduje te tɔyn ke munn marese. Ooje, ma kee ke se ke ndɔ tɔyn ndereng dduu ndɔ te.

Maketuru le Marke Marke Mk

Jan-Batise duju dewje kare turuje ddew lede

¹ Kunn-kutu Tar ke maji ke do Jeju-Kiriste, Ngonn le Lubba te a neenn.

² Lubba pa me maketuru te le Ejayi nje-kila mber-tar laa na:

« Ema Lubba, ma kula mare nje-kula lem noi te, kare mose ddew lei.

³ Ndu dew le aw uru ekii me kor te na:

«E-moseje ddew le Ebbe-dewje, Areje ddewje laa ndujuje njarara.» »

⁴ Yeenn a, Jan Batise unda lo tee me kor te ngaa ila mber batem-turu me, kare Lubba oru ne tar majang do dewje te. ⁵ Dewje toyn ke do nange Jude te, ke nje ke Jurusalam awje roe te. N-paje majang lede ke ddaka are Jan ddade batem me maann jurden te.

⁶ Jan ula kubbu ke n-dda ke biin jambal, ngaa n-to endaar bbere te. Ne-kusa laa to ebeteje, ke ubbu teje. ⁷ N-pa nare dewje na: « Dew ke aw ddee gom te ngeng utam. Mase ta ddom tutu kula ne-gal laa ang. ⁸ Ema m-ddase batem maann, a ne, na ddase batem Ndil-me-nda.»

Jan dda Jeju Batem

⁹ Kare teenn, Jeju in Najarete nange te ke Galile ddee ngaa Jan ddae batem jurden te. ¹⁰ A kare te ke Jeju in me maann te le aw tee ke ddaka a, noo kem dara ke teyn, ngaa Ndil-me-nda aw ddisi ke doe te toke le derjeenn. ¹¹ Ngaa mare ndu bbar me dara te na: « E-to ngonnum ke ndikii nya. Rom neelem nya woju doi.

Esu na Jeju me kor te

¹² Njange baa goe te a, Ndil-me-nda aw ke Jeju le me kor te. ¹³ N-nayn me kor te le ndo dsoo ngaa Satan nae. Nisi horo daje te ke mu ngaa anjije aw ddaje saa***.

Jeju unn kutu kula laa Galile

¹⁴ Go kila te ke dila Jan key-kula te a, Jeju aw Galile aw ila mber Tar ke maji le Lubba. ¹⁵ N-pa na: « Kare ke Lubba oju le ase ngaa. Bbe-kon le Lubba ddee ngosi ngaa. E-turuje ddew lese bbo ooje mese te ke Tar ke maji.»

¹⁶ Toke Jeju aw nja go toku-ba te ke Galile a, noo nje ndon-maannje joo. To Simo de ke ngokoen Andere ke daw dilaje ddenge daw ddaje ne ndon me toku-ba te le. ¹⁷ Jeju pa arede na: « Unnje gom a ma dda kare e-ddeje to nje-ddaje ndon dewje.» ¹⁸ Njange baa njaa dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.

¹⁹ Toke Jeju ngese ke kete ten be a, noo Jake de ke ngokoen Jan ngann le Jebede me toku to te lede, daw n-moseje ddengeje lede. ²⁰ Njange baa njaa Jeju le bbarde. Dinyaje bodede Jebede ke nje-kulaje me toku to te le a dunnje go Jeju.

Jeju tubba ndil ke maji ang ro mare dingaw te

²¹ Jeju de ke nje-njaje goe te dawje bbe te ke Kaperenayum. Ndo-kuwa-ro a, nande me key-mbon naa te le Jiipije ngaa nunn kutu toju ne. ²² Gusu ke naw n-toju ne ne le gange singa dewje ke aw ooje ne-toju laa le. Mba ne, naw n-toju ne toke le dew ke ee ke singa-kon-mbay, bbo n-toju ne le toke le engan nje-koruje gel Ndu ang.

²³ Kare teenn njaa, me key-mbon naa te le, mare dingaw ke ee ke ndil ke maji ang ee teenn to. Dingaw le uru ekii na: ²⁴ « Jeju ke Najarete, ddi a e-ndiki ta dda ke je wa? E-ddee ta tolje wa? M-geri ke maje. E-to dew ke maji-toyn ke Lubba ulae. ²⁵ Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa unn ndu are na: « Utu tai bbo e-tee me dingaw te neenn ke ddang.» ²⁶ Ndil le yeke dingaw le ke singa ngaa unda ekii tee ne. ²⁷ Tar nya dewje le toyn are n-dujuje naa ke yo ke ne na: « Ddi a be neenn wa? Ne-toju ke siki ke ee ke singa ann. Dingaw neenn unn ndu are ndilje ke maji ang njaa kara ooje tae wa?» ²⁸ Yeenn ngaa ri Jeju aw bbar do nange Galile te toyn.

Jeju oru ro-to ro mum Piyarje te

²⁹ Jeju in key-mbon naa te le Jiipije le tee, ngaa de ke Jake ke Jan dawje key le Simo de ke Andere. ³⁰ Mum Simoje ke dene to tuwa-ro-to te, mba nee ke ro-to ro-tunga. A kake Jeju tee be a, n-pa tare dare. ³¹ Jeju ddee ngosi saa, uwa jia ngaa are nin taar. A roe ke tunga le wul ngaa nunn kutu dda ne woju dode.

Jeju oru ro-to ro dewje te banya banya

³² Lo-kul te ke kare ande a, dewje otoje nje ro-toje toyn ke nje ke eeje ke ndilje ke maji ang ddeeye ke de ke ro Jeju te. ³³ Dewje toyn ke me toku bbe te le mbonje naa ta key te le. ³⁴ Jeju oru ro-toje dang dang ro dewje te, ngaa n-tubba ndilje ke maji ang ro mareje te. A ninya ddew nare ndilje le kare paje tar ang mba ndilje le gereje ke maje.

Jeju inya Kapernayum a aw ta kila mber Tar ke maji

³⁵ Lo-kare te ke endoo ke lo naysn uja ang bbay a, Jeju in ngaa tee ddaka. Ni me toku-bbe te le naw nisi lo te ke iya roe, naw duju Lubba. ³⁶ Simo de ke nje-mareje dawje ta sange. ³⁷ Toke dingaeje a, n-paje dareje na: « Dewje toyn aw sangije.» ³⁸ A Jeju pa arede na: « Jawje lo te ke ddang, bbeje te ke mborje te neenn. Maji kare mila mber-tar neenn nunn to. Mba m-ddee woju do yeenn. ³⁹ Yeenn ngaa, n-nja nange Galile te toyn. Naw nila mber-tar me key-mbon naaje te le Jiipije ke nange teenn ngaa n-tubba ndilje ke maji ang.

Jeju oru banji ro mare dew te

⁴⁰ Mare nje-banji ddee ro Jeju te, osu mekeji gole noe te, ngaa no no gole te na: « Toke e-ndiki a, ase ta dda kare m-ddee maji.» ⁴¹ Jeju le ooe a n-ddae ndoo ngaa ula jia ore ne a pa na: « M-ndiki te, e-ddee maji.» ⁴² Njange baa njaa a, banji le goto ro dingaw te le are roe ddee maji. ⁴³ Jeju le in ke dingaw le, ngaa njange baa goe te a tubbae, a pa are na: ⁴⁴ « Oo ke maje, e-pa tar neenn are dew kara ang. A aw toju roi are nje-polo-Lubba tenni oo. Goe te a, are ne-polo ke Moyiji unn ndu mbae le ta toju dewje toyn to roi ddee maji.» ⁴⁵ Dingaw le otu a, aw pa go neje ke ingae le loje te toyn. Mba yeenn a, Jeju ase ta toju ne roe me mare toku bbe te ang ngaa. Nisi sayn ke bbeje, loje te ke iyaje rode, ngaa dewje inje loje te dang dang ddeeye roe te.

2

Jeju dda are dingaw ke debbe rœ oy ddee maji

¹ Ndo ngaji goe te a, Jeju tel ddee Kaperenayum, a dewje ooje na nee key, ² Yeenn a, n̄-ddeeye toke banya, are ta key te le ddaka njaa kara lo goto. Jeju aw tojude tar le Lubba. ³ Dingawje so otoje mare dew ke debbe rœ oy ddeeye saa. ⁴ A dingaje ddew ta kaw saa no Jeju te ang mba dewje le bayanji nya. Yeenn a, doruje kem lo do key te, er lo te ke Jeju ee te. Ngaa dulaje dew ke rœ oy le ke tuwa laa baa ke kem lo do Jeju te. ⁵ Toke Jeju oo koo-me te le dewje le a, pa are dew ke debbe rœ oy le na: « Ngonum, tar majangje lei oru doi te.»

⁶ Mare nje-koruje gel Ndu ke eeje teenn le aw ejeje mede te na: ⁷ « Dew neenn pa tar baann mba ddi wa? Naw n̄-taji Lubba wa?. Na bba a kase koru tar majang do dew te wa? Lubba kara baa a ase.» ⁸ Njange baa njaa Jeju gere tar ke daw dejeje ngaa pa arede na: « Eeje ke keje ke baann mba ddi wa? ⁹ Ta pa kare dew ke debbe rœ oy le na: < Tar majang lei oru doi te, > wase: < In taar unn tuwa lei bbo e-nja, > ye ke dda ngeng ang ta pa wa? ¹⁰ A m-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa do nange te neenn ta koru tar majang le dewje.» Yeenn a, n̄-pa nare dew ke debbe rœ oy le na: ¹¹ « M-pa mari, in taar, unn tuwa lei bbo aw bbê lei.»

¹² Njange baa njaa, dingaw le ubba nange in kem dewje te le toyn ngaa unn tuwa laa a otu. Dede toyn njaa tar nyade, ngaa dosuje gaji Lubba n̄-paje na: « Joo mare ne ke be ndo kara ang.»

Jeju bbar Lebi kare unn goe

¹³ Jeju tel aw kar toku ba te ke Galile. Dewje ke banya ddeeye rœ te are naw n̄-tojude ne. ¹⁴ Toke naw n̄-nday a, noo Lebi ngonn le Alpe ke isi lo kuka lambo te. Jeju pa are na: « Unn gom.» Lebi le in taar bbo unn goe.

¹⁵ Goe te a, Jeju aw usa ne key le Lebi le. A nje-taaje nare lambo toke banya ke nje-ne-ddaje ke maji ang isije ta ne-kusa te le ke Jeju de ke nje-njaje goe te. Dede nya njaa daw dunnje go Jeju le. ¹⁶ Nje-koruje gel Ndu ke eeje mbon naa te le Parijiyenje ooje a, Jeju aw usa ne ke dewjeenn le toyn. Yeenn a, n̄-paje dareje nje-njaje-go Jeju te le na: « Mba ddi bba naw nusa ne ke nje-taaje nare-lambo ke dewje ke nje-ddaje neje ke maji ang wa?»

¹⁷ Jeju oo tar ke daw n̄-paje le ngaa pa arede na: « Dewje ke rœde to ke maje ndikije ta koo nje-kare kuma ang. Dewje ke rœde tode bba. Dewje ke ooje rœde to dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba dewje ke gereje to n̄-toje to nje ne-ddaje ke maji ang.»

Tar do mbete ne-kusa te

¹⁸ Mare ndo, nje-njaje-go Jan-Batise te, ke Parijiyenje daw dinyaje ne-kusa* a, dewje aw dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-njaje-go Jan-Batise te ke nje-njaje-go Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa a, nje-njaje goi te inyaje ne-kusa ang wa?» ¹⁹ A Jeju ilade te na: « Eeje to dewje ke n̄-bbarde kusa ta naa te a kinyaje ne-kusa kare te ke nje-dene le isi ke de wa? Baann ang. Toke n̄-nayn ke de bbay a, daseje ta kinya ne-kusa ang. ²⁰ A kare a ddee ke da koru nje-dene le horode te a, da kinya ne-kusa bbay.

²¹ Dew a kunn ta-kubbu ke siki kila ne kem konn kubbu ang. Bbo n̄-dda toke baann a, ta-kubbu ke siki le a koru kem konn kubbu le kare tel

* **2:18** 2.18 Kinya ne-kusa to gusu ke ta kusa ne ang ddem, ta kay maann ang ddem, a kunn mare kare mba duju Lubba wuju do mare ne.

bo uta ye ke kete bbay. ²² Ddem, dew a kungu ben ke siki me konn ku-endarje te ang. Bbo ñ-dda toke baann a, ben le a dda kare kuje le tirje, ngaa ben le kara a kula kɔrɔ ddem, ku-endaarje le kara a nayje ke kɔrɔ ddem. Kuje-endaarje ke siki a maji ta kungu ben ke siki me te.»

Tar dɔ ndɔ-kuwa-rɔ te

²³ Mare ndɔ-kuwa-rɔ, Jeju aw nday me ndɔɔ beleje te. A Nje-njaje goe te unnje kutu tije jinga beleje le ke ddew ddew. ²⁴ Yeennn ngaa Parijiyenje pajе are Jeju na: « Oo, mba ddi bba nje-njaje goi te aw ddaje ne ke ndu leje mbete kare dew dda ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?» ²⁵ Jeju ilade te na: « Nɔɔ kara e-turaje Maketuru dɔ ne te ke Dabbiti dda ang wa? Nɔɔ mare, bbo ddae, ne de ke nje ke unnje goe a dingaje ne ta kusa ang. ²⁶ A nande me key te le Lubba dɔ ndɔ te ke Abiatar a to ne to tɔku nje-polo-Lubba. Nusa mapaje ke dare Lubba to ne-polo ngaa nare nje ke unnje goe le tɔ. A ndu are ddew kare nje-poloje Lubba a ta usaje mapajeenn le.» ²⁷ Jeju pa arede bbay na: « N-dda ndɔ-kuwa-rɔ wɔju dɔ dew, bbo ñ-dda dew wɔju dɔ ndɔ kuwa-rɔ ang. ²⁸ Mba yeenn a, nje ndɔ-kuwa-rɔ kara Ngonn le dew aw ɔn dɔe tɔ.»

3

Jeju dda are ji mare dingaw ddee maji

¹ Jeju tel aw key-mbɔn naa te le Jiipije. A mare dingaw ke jia oy ee key-mbɔ-naa te le. ² A Parijiyenje ke eejе teenn aw aaeje ta koo se na kɔru rɔ-to rɔ dingaw te le ke ndɔ-kuwa-rɔ wa? Mba ñ-ndikije ta kunda tar dɔe te. ³ Jeju pa are dingaw ke jia oy le na: « In taar kem dewje te neenn tɔyn.» ⁴ Goe te a, ñ-duju dewje le na: « Ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ wase ta dda maji ang wa? Ta kaji dew wase ta kinyae kare noy wa?» A dewje le ndikije ta kilae tar te le ang. ⁵ Jeju aade tɔyn ke ungu. Rɔe neele ang mba dewje are mede ketere. Yeenn ngaa ñ-pa nare dingaw le na: « E-ndɔju jii.» Dingaw le ndɔju jia ngaa jia le ddee maji. ⁶ Parijiyenje le inje key-mbɔn naa te le teeje be a, uwaje dɔ naa ke dewje ke me mbɔn-naa te le Erode ta koo ddew ke ta tɔl ne Jeju.

Dewje ke banya ddeje ingaje Jeju

⁷ Jeju de ke nje-njaje goe te ɔruje rɔde awje kar ba te ke Galile a, dewje ke banya banya ɔruje goe. Dewje le inje Galile, ke Jude, ⁸ Jurusalam, ke nange te ke Idume. Dinje nange te ke tura Jurden te ke bbeje te ke toje mbɔr Tɪr te ke Sidɔn tɔ. N-ddeje toke banya rɔ Jeju te mba dooje tar neje tɔyn ke Jeju aw dda. ⁹ Yeenn a, Jeju duju nje-njaje goe te kare dundaje mare tɔku to ngɔsi dareje, mba kare dewje ke banya le ubbaeje ang. ¹⁰ Mba, Jeju aw ɔru rɔ-to rɔ dewje te nya are, dewje tɔyn ke rɔde tode aw awje ke dɔe te dɔete ta kɔre ke jide. ¹¹ Toke nje ke ndilje ke maji ang aw ddade ooeje a, ñ-teeje dosoje nangɛ nɔ-gɔle te ngaa duruje ekii na: « E-to ngonn le Lubba.» ¹² A Jeju ndɔru mbide nya kare ñ-paje tare dare dewje ang.

Jeju mbere nje-njaje goe te dɔku gire joo to nje-kayn-kulaje

¹³ Goe te a, Jeju al mare ddingiri ngaa, bbar dewje ke mee ndikide are dawje rɔe te. ¹⁴ N-mbere mareje dɔku gire joo kare ñ-naynje saa ddem, kare nulade nare daw dilaje mber Tar ke maji ddem. ¹⁵ Narede singa ke ta tubba ne ndilje ke maji ang. ¹⁶ Dewje ke dɔku gire joo ke ñ-mberede le to: Simɔ ke Jeju unda ria na Piyar, ¹⁷ Jake de ke ngɔkɔen Jan ke toje to

ngann le Jebede. Jeju unda ride na Boanerejese, gele na: « Dingawje ke toje toke le ndi ke ndange.» ¹⁸ Andere ke Pilipi, Batalami ke Matiye, Toma ke Jake ngonn le Alpe, Tade ke Simo ke daw n̄-bbare to « Dew ke ndiki bbe laa nya», ¹⁹ ke Judase Isikariyote nje kunn do Jeju.

Nje-nujuje le Jeju ndikije ta koreje kotuje saa

²⁰ Jeju tel key ngaa goe te a, dewje banya banya tel mbonje naa are, ne-kusa njaa kara ne de ke nje-njaje goe te dingaje ddew ta kusa ang. ²¹ Nje-nujuje laa ooje tare, ngaa ddeeye ta kuwae kaw saa mba n̄-paje na: « Do Jeju turu.»

Jeju ila tar dewje te ke undaje tar doe te

²² Nje-koruje gel Ndu ke inje Jurusalam paje na: « Belejebul* isi mee te.» N̄-paje bbay na: « Mbay le ndilje ke maji ang le a are singa ta tubba ne ndilje ke maji ang le.»

²³ Yeenn ngaa, Jeju bbarde, ngaa unn mare ne-kõju mare pa ne tar arede na: « Satan a kase tubba Satan toke baann wa? ²⁴ Toke dewje ke me bbe-kõn te ke kara baa aw tinje naa a, bbe-kõn le a kase nayn ang. ²⁵ Ngaa bbo tokon dewje ke me nuju te ke kara baa tinje naa a, nuju le a kase nayn ang. ²⁶ A toke Satan dda ddo ke roe njaa, a bbo n̄-kayn roe danna joo a, na kase nayn ang, laa a goto ngaa.»

²⁷ « Dew a kase kande me key te le nje-singa ta koto ne-kingaje laa njaa baann ang. Maji kare nuwae n̄-tõe bba. A toke n̄-to nje-singa le a, na kase ta taa neje tõyn ke toje me key te laa.

²⁸ Tokoro njaa m-pa marese: Lubba a koru tar majangje, ke tar ne-tajije tõyn ke dewje tajeje dode te. ²⁹ A dew ke taji Ndil-me-nda, tar a koru doe te ndõ kara ang. Mba tar majang ke ke ndõ ke ndõ to doe te mban.»

³⁰ Jeju pa tar ke de toke baann mba n̄-paje na: « Ndil ke maji ang isi mee te.»

Kõn Jejuje, ke ngakõenje ke tokoro

³¹ Goe te a, kõn Jejuje, ke ngakõn Jejuje n̄-ddeeye darje ddaka ngaa dulaje dew kare bbare. ³² Dewje toke banya isije mbõr Jeju te le ngaa, n̄-pa dare na: « Oo, kõinje, ke ngakõinje ke dingaw ke nje ke dene deeye ddaka, ngaa n̄-dujije.» ³³ Jeju ilate na: « Na a to kõmje ngaa, nje ke dda bba toje to ngakõmje wa? ³⁴ Goe te a, naa dewje ke isije gukueje le ngaa n̄-pa na: « Ooje, kõmje ke ngakõmje a isije neenn.» ³⁵ Mba dew ke dda ne ke me Lubba ndiki a to ngokõm, to kõnanem, ngaa to kõmje.»

4

Gusu-tar do nje-ne-dubbu te

¹ Jeju tel aw toju ne kar toku ba te ke Galile a, dewje ke banya mbonje naa roe te. Yeenn a, naal mare toku to nisi me te. Toku to le to do maann te, a dewje le arje taa maann te le ngõsi. ² N̄-tojude neje nya ddew gusu-tar te. N̄-pa me ne-toju te laa le na: ³ « Ooje, mare ndõ, mare dew aw ndõõ ta dubbu ne. ⁴ A toke naw n̄-dubbu ne le a, mare kande ne le gayn dõr ddew te. A eelje ddeeye ngaa õnje. ⁵ Mare kande neje le gaynje lo te ke to er ke nange ndeer te ang. Kande neje le teeje njange baa mba nange ke ke te ndeer ang. ⁶ A toke kare õsu nya a, puru kare le õn koje ke teeje le. N̄-tutuje mba ngirade ande nangê ke maje ang. ⁷ Mare kande koje le

* 3:22 3.22 Ooje Luku

gaynje me konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa dode are dandeje kande ang. ⁸ A mare kande koje le gaynje do nange te ke maji. N-teeje, n-nduje ngaa dandeje. Mareje andeje domuta, mareje domisan, mareje dodoku.»
⁹ Ngaa n-pa na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a, oo.»

Jeju toju ne ke gusu-tar mba ddi wa?

¹⁰ Toke Jeju aw ddew ew ke dewje ke banya a, nje-kayn-kulaje ke doku gire joo ke dewje ke aw njaje saa le dujeje tar oju do gusu-tarje ke naw n-toju ne ne le. ¹¹ Nilade te na: « Sese Lubba are e-gereje tar Bbe-kon laa ke to tar ke iya roe. A kese dewje, gusu-tar a daw pa ne tare darede. ¹² Baann bba,
 <Da kaa je lo ke maje, a da kooje ne ang ddem,
 da kooje tar ke mbide ke maje, a da gere kande ang.
 Baann ang a, da telje ro Lubba te kare oru tar dode te.> »

Jeju oru gel gusu-tar ke do nje-ne-dubbu te le

¹³ Goe te a, Jeju dujude na : « E-gereje gel gusu-tar neenn ang wa? Yeenn a, a gereje kande kese gusu-tarje toyn toke baann wa? ¹⁴ Dew ke aw dubbu kande koo le to ddew kara baa ke dew ke aw ila mber tar le Lubba. ¹⁵ Mare dewje toje toke le mbor ddew ke tar le Lubba le oso ke te. Kake dooje Tar le be a, Satan ddee ngaa oru tar ke n-dubbu le mede te ke ddang. ¹⁶ Mareje toje toke le loje ke to er. Dooje tar le a, n-taaje tar le njange baa ke ro-neel. ¹⁷ A dinyaje tar le dare ngirae uwa nange mede te ang. N-naynje ddewe te ang. Toke ne-wungu wase ne-singa ddee ingade waju do tar le a, n-tusuje dinyaje njange baa. ¹⁸ Mareje taaje tar le toke le ko ke oso horo konnje te. Dooje tar le, ¹⁹ a keje tar waju do neje te ke nangê neenn, kem-nda ne-kingaje ke bbo neje dang dang ke aw ere dew andeje mede te ngaa, taa do tar le are ande ang. ²⁰ A mareje taaje tar le ddew kara baa toke ko ke oso nange te ke maji. Dooje tar le, n-taaje tar le ngaa tar le ande. Mareje andeje domuta, mareje domisan, mareje dodoku.»

Gusu-tar do lambe te

²¹ Goe te a, Jeju pa arede na: « Dew a kila puru lambe te kaw kunda me jo te wase koy tira te wa? Na kunda do mare ne te taar ang wa? ²² Ne toyn ke to lo-kiyae te a tee ke ddaka kem dewje te. Ngaa ne toyn ke n-kusu doe a tee kem dewje te. ²³ Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo.» ²⁴ Jeju pa arede bbay na: « Ooje tar neenn ke maje. Ne ke unnje wajuje ne ne areje dew, Lubba a kunn koju ne ne karese to. Na kila mare doe te karese. ²⁵ Mba dew ke ee ke ne, a kare mare doe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke ten baa kara da koru jia te.»

Gusu-tar do ko te ke tee ke doe baa

²⁶ Jeju pa bbay na: « Bbe-kon le Lubba to ddew kara baa toke dew ke dubbu ko me ndoo te laa. ²⁷ Goe te a, le n-tibbi wase n-tibbi ang til ke kare njaa kara ko le aw tee ngaa ndu. A ne nje ndo le n-gere gusu ke ko le aw tee ne ang. ²⁸ Nange njaa dda are ko le tee. Dongore, ko le tee, goe te a doe tee ngaa bba kande tee doe te. ²⁹ Toke kande ko le sange ke maje a, nje-ndoo le unn kutu tuka mba kare kujae ase ngaa.»

Gusu-tar do kande kake te ke ria na Mutarde

³⁰ Jeju tel pa na: « Ddi bba ja kunn koju ne Bbe-kon le Lubba wa? Gusu-tar ke baann bba ja kunn ta pa ne tare wa? ³¹ Bbe-kon le Lubba to ddew kara baa toke le kande kake ke ria na mutarde. Kare dubbue a, to kande

ko ke to ten baa uta kese kande koje tɔyn ke dɔ nange te. ³² Toke n̄-dubbe a, n̄-tee n̄-ngal nuta kese koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Barkemeje ngalje to bbeel are eelje kara aseje ta dda key lede baenje te.»

³³ Jeju aw tɔju ne ddew gusu-tarje te nya toke baann. Naw n̄-tɔju ne le ke gusu ke ta kare n̄-gereje kande. ³⁴ Gusu-tar dɔrɔ a n̄-pa ne tar narede. A toke ne de ke nje-njaje goe te disije ke karede baa a, nɔru gel neje tɔyn narede.

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

³⁵ Lo-kul a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Jawje tura tɔku ba te.»

³⁶ Yeenn ngaa dɔtuje dinyaje dewje ke banya le. Nje-njaje-go Jeju te le unneje ke tɔku to ke nisi me te le awje saa. Mare tɔku toje eeje ngɔsi saa tɔ. ³⁷ A ta koo a, mare bamburanbo in aw ula ke singa are maann le aw lenge ngaa ungu me to te le, naysen baa kare dduusu. ³⁸ A Jeju to aw tibbi kutu tɔku to te le. N-gete dɔe ke ne-gete-dɔ. Yeenn ngaa nje-njaje goe te uruje ekii ndoleje na: « Nje-ne-tɔju, koy ke ja ta koy neenn oo to ne ang wa?»

³⁹ Toke Jeju ndol a, n̄-ndange bamburanbo le ngaa pa are maann le na: « E-to ddekeke, ew rɔi!» Yeenn ngaa bamburanbo le ew rɔe ngaa lo ddee to yenene. ⁴⁰ Goe te a Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Bbeel ddase be mba ddi wa? Koo me te lese goto bbay wa?» ⁴¹ A Bbeel ddade nya are n̄-dujuje na, na: « Dew neenn to dew ddi bba lel ke maann kara aw ooje tae wa?»

5

Jeju tubba Ndil ke maji ang rɔ mare dew te

¹ Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-teeje tura tɔku ba te ke Galile nange te le dewje ke Gadara. ² A toke Jeju in me tɔku to te le uru nangê a, njange baa njaa mare dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang in dɔbareje te tee ngaa tila keme. ³ Naw n̄-to dɔbareje te le are kula njamji njaa kara dew ke a kase ta tɔe ne ang. ⁴ Mba ke ndɔ tɔyn njaa bbo n̄-tɔe ke kula njamji ngaa dilae poro a, n̄-ti kula le ngaa n̄-tete ande nare ke dilae ne poro le. Dew ke ee ke singa ta kuwae kore nange kare n̄-to ddekeke goto. ⁵ Til ke kare naw nja dɔbareje te ke dɔ ddingirije te ngaa naw nuru ekii ddem naw njare rɔe ke erje nare are do.

⁶ Toke noo Jeju ddew ew a, naysen naw nɔsu mekeje gɔle nangê nɔe te. ⁷ Nuru ekii ke taar na: « Jeju Ngonn le Lubba ke isi dduu dara te nu. Ddi a e-ndiki rɔm te wa? Muwa gɔli ke ri Lubba, ula kem ndoo ang.» ⁸ N-pa tar baann mba pa ke Jeju pa are na: « Ndil ke maji ang, e-tee me dingaw te neenn ke ddang.» ⁹ Jeju duje na: « Rii na na wa?» Nilae te na: « Rim na banya banya» mba, n-bayan nya. ¹⁰ Ngaa n̄-dda rɔe to ndoo nɔ-gɔl Jeju te nya kare tubbade nange teenn ke ddang ang.

¹¹ Kusu bereje aw usaje ne ngɔsi ke ddingirije le. ¹² A ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju na: « Ulaje me bereje te tonn, are jande mede te.» ¹³ Jeju ndiki te ke de are n̄-teeje me dingaw te le ngaa dandeye me bereje te le. Bereje le tɔyn kɔrde aw ngɔsi ke doro joo. Dinje kare ddingirije te le ke nɔru ngaa n̄-gayje me tɔku ba te le doyje.

¹⁴ Nje ngemje bereje le aynje aw paje tare me tɔku bbe te le ddem, ngann bbeje te ddem ngaa dewje ddeeye ta koo ne ke tee le. ¹⁵ Toke n̄-teeje rɔ Jeju te a, dooje dingaw ke ndilje ke maji ang banya banya isije mee te le. Nisi nangê. Nula kubbu rɔe ngaa keje laa tel ddee ke maje. Dede tɔyn bbeel

ddade. ¹⁶ Dede ke dooje neenn le dɔruje gel ne ke inga dingaw le, ke ne ke inga bereje le dare dewje le. ¹⁷ Yeenn ngaa n̄-nɔnje nɔ-gɔl Jeju te kare otu nange te lede ke ddang.

¹⁸ Kare ke Jeju aw aal tɔku to a, dingaw ke n̄-tubba ndilje ke maji ang mee te le dda rɔe to ndoo nɔ-gɔle te na: « M-ndiki ta nayn sei.» ¹⁹ Jeju ndiki te ang, a pa are na : « E-tel key lei, horo nujuje te lei, ta ɔru gel ne ke Ebbe-dewje dda sei ddew me maji te laa le arede.» ²⁰ Dingaw le aw ngaa pa tar neje tɔyn ke Jeju dda saa le nange te ke tɔku bbeje ke doku eeje te. Dewje tɔyn ke ooje tar le, tar le gange singade.

Jeju aji ndol ngonn le Jayirusu, ngaa aji mare dene

²¹ Toke Jeju unn tɔku to tura maann te le teel a, dewje ke banya ddee mbonje naa rɔe te ta ba te. ²² Mare nje kɔn dɔ key-mbon naa le Jiipije ddee tee. Toke noo Jeju a, n̄-tee noso nɔ gɔle te ngaa, ²³ n̄-nɔ nɔ-gɔle te n̄-pa na: « Ngunnum ke dene a ta koy. E-ddee ila jii dɔe te are naji, ta nisi kem baa.» ²⁴ Jeju otu aw saa. Dewje ke banya ɔruje goe ngaa aw ubbaeje ke yo ke ne.

²⁵ Mare dene ee horo dewje teenn le. Mese aw ddee rɔe te ase bbal dɔku gire joo. ²⁶ Noo ndoo nya ji nje-kareje kuma te. Nare laa nunga tɔyn mbae. A ninga ne ke maji kara goe te ang. Rɔ-to le aw aw ke kete kete. ²⁷ Dene le oo tam Jeju. Yeenn a, n̄-ddee nande horo dewje te le er giri Jeju te ngaa nɔru kubbu laa ke jia. ²⁸ Mba n̄-pa mee te na: « Bbo ta kubbu laa baa njaa bba mɔru kara rɔm a ddee maji. ²⁹ Kare teenn njaa, mese ke aw ddee rɔe te le gange ngaa n̄-gere to rɔ-to le ne le nunga. ³⁰ Njange baa njaa, Jeju gere to mare singa in rɔ ne te tee. N-turu rɔe dann dewje te le ngaa n̄-duju na: « Na ɔru kubbu lem wa?» ³¹ Nje-njaje-goe te ilaeje te na: « Oo dewje ke banya ke aw ubbaije ke yo ke ne neenn ke maje a, e-tel e-duju se na ɔru kubbu lei wa, toke baann wa?» ³² A Jeju aw ila keme ta koo dew ke dda neenn le. ³³ Dene le gere ne ke ingae le are bbeel ngaa aw isa. Yeenn ngaa n̄-ddee noso nɔ gɔl Jeju te le ngaa, n̄-pa tar ke tɔkɔrɔ nare. ³⁴ Jeju pa are na: « Ngunnum, koo-me te lei aji. Aw ke me-wul lom ke rɔ ke maji.»

³⁵ Kare ke n̄-nayn naw n̄-pa tar bbay a, mare dewje inje key le Jayirusu le ddee paje areje na: « Ngɔnni le oy mban, a aw joku nje-ne-tɔju le bbay mba ddi wa?» ³⁶ Jeju aa lo ke tar te lede le ang, ngaa pa are Jayirusu na: « Are bbeel ddai ang. Ka njaa oo mei te a, bbaye.» ³⁷ Piyar, ke Jake de ke ngokɔen Jan a nare daneje a bbaye, bbo mare dew dang ang. ³⁸ Toke n̄-teeje key le Jayirusu le a, Jeju oo dewje ke aw ddaje rɔde, aw nɔnje ngaa aw ndingaje ne rɔde nya nya. ³⁹ Nande key ngaa n̄-pa narede na: « Aw ddaje rɔse ngaa aw nɔnje mba ddi wa? Ngonn le oy ang, ka a naw n̄-tibbi.»

⁴⁰ A dewje le kokeje. Yeenn ngaa, nare dewje tɔyn teeje ddaka, a bɔ ngonnje le, ke kɔn ngonnje le, ke dewje ke danneje a nare dandeje saa lo te ke dila ngonn le ke te. ⁴¹ Nuwa ji ngonn le ngaa n̄-pa nare na: « Talita kum.» Kande tar le na: « Ngonn ke dene, m-pa mari, in taar.»

⁴² Njange baa njaa a, ngonn ke dene le in taar aw nja. Nee ke bbal dɔku gire joo. Ne le dum dɔ dewje tɔyn ke eeje lo teenn le. ⁴³ A Jeju ndɔru mbide nya kare n̄-paje tare dare dew oo ang. Goe te a, n̄-pa narede na: « Areje ne nusa.»

6

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

¹ Jeju otu lo teenn ngaa tel bbe te ke nisi te, ke to Najarete. Nje-njaje goe te danneje. ² Ndo-kuwa-ro a, Jeju aw toju ne dewje me key-mbon naa te le Jiipije. Ne-toje laa le gange singa dewje ke banya ke aw ooje ne-toju laa le, ngaa paje na: « Ninga neje neenn toyn dda wa? Na are kem-kare, ke singa ta dda ne ne-morije ke be wa? ³ Nje-dda kake le ann ang wa? N-to ngonn le Mari ang wa? Ngakonje a to Jake, ke Jojese, ke ngokon Jude de ke Simo ang wa? Ngakonane isije a isije ke je neenn ang wa?» Neenn dda are n-mbeteje ta koo mede te saa. ⁴ Yeenn ngaa, Jeju pa arede na: « Dewje aw walje nje-kila mber-tar le Lubba kese loje te toyn, bbo bbe te ke nisi te, horo nujuje laa, wase me key te laa ang.» ⁵ Jeju ase ta dda ne-mori kara lo teenn ang. Bbaye njaa to mare nje-ro-toje ke nila jia dode te nare ro-to lede nunga. ⁶ A tar nya Jeju waju do koo ke dooje mede te ang le.

Jeju ula nje-kayn-kulaje laa ke doku gire joo

Goe te a, Jeju nja me ngann bbeje te toyn ke mbor Najarete te mba toju ne. ⁷ Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke doku gire joo le. Nulade joo joo. Narede singa ta tubba ne ndilje ke maji ang. ⁸ Nunn ndu narede na: « Unnje ne kara mba kaw lese ang. Unnje mapa ang ddem, bbol ang wdem, unnje nare ilaje me bbol te ke bberse te ang ddem. Kake a ta uwaje jise te. ⁹ Ulaje ne-golje lese. A awje ke kubbuje ke taar joo ang.» ¹⁰ Jeju pa arede bbay na: « Toke e-teeje mare lo te, a bbo n-taase ke key a, e-naynje ke teenn ndereng ndo ke a kotuje ne. ¹¹ Toke dewje ke mare bbe te ndikije ta taase ke key ang, ngaa dooje tar lese ang, a bbo a ta kotuje lo teenn a, e-tundaje bum nange ke golse te. Nayn to naji lese a oruje.» ¹² Nje-njaje-go Jeju te le awje ngaa ilaje mber kare dewje turuje mede. ¹³ N-tubbaje ndilje ke maji ang banya banya, dilaje ubbu do nje-ro-toje te dare ro-toje lede nunga.

Tar yo le Jan-Batisi

¹⁴ Toku-mbay Erode oo tar le Jeju mba ria bbar ke lo toyn. Mare dewje paje na: « Jan-Batisi a in horo dewje te ke oy tee! Mba yeenn a, nee ke singa ta dda ne ne-morije.» ¹⁵ Mareje paje na: « To Eli.» A mareje paje na: « To mare Nje-kila mber-tar le Lubba toke nje-kilaje mber-tar le Lubba ke lew ann.» ¹⁶ Erode oo tarje le baann a, pa na: « Jan ke mare n-gange doe le a in horo dewje te ke oy tee.»

¹⁷⁻¹⁸ Do ndoe teenn, Erode Antipase taa Erodjade dene le ngokon Pilipi. Yeenn a Jan-Batisi pa are Erode le na: « Ee ke ddew ta taa dene le ngokon ang.» Mba yeenn a, Erode unn ndu kare duwa Jan n-toe ngaa dilae keykula te. ¹⁹ Erodjade mbete Jan ke me kara ngaa ndiki kare n-tol Jan le a, ninga ddew ang, ²⁰ mba Erode aw bbol Jan le nya. N-gere to Jan to dew ke to gate gate ddem, dew ke Lubba undae dang ddem, are naw ngeme ke maje. Toke noo tar ke Jan aw pa a, n-gere ne ke na dda ang. A do ye teenn kara, n-ndiki nya ta koo tarje laa.

²¹ A mare ndo, ddew oru are Erodjade. To ndo ke Erode inga mare bbol kara do mare te, are n-dda kusu n-bbar ne toku-dewje ke aw ddaje saa kula, toku mbambaje laa, ke toku dewje ke Galile. ²² Ngonn le Erodjade ke dene ande me key te le ngaa unn kutu la. A la laa le neel Erode de ke nje ke n-bbarde le nya. Yeenn ngaa Erode le pa are ngonn ke dene le na: « E-dujum ne ke mei ndiki a, ma kari.» ²³ Nunda yo nare na: « Ne toyn

ke e-dujum a ma kari. Le to debbe bbe-kɔn lem njaa bba e-duju kara ma kari.» ²⁴ Ngonn ke dene le tee aw inga kɔenje ngaa dujue na: « Ddi a ta m-duju wa?» Kɔenje ilae te na: « E-duju dɔ Jan-Batisi.»

²⁵ Ngonn ke dene le tel ke ngɔru aw inga tɔku-mbay le ngaa pa are na: « M-ndiki kare arem dɔ Jan-Batisi me tɔku pambala sambe te bbasine neenn njaa.» ²⁶ Rɔ tɔku mbay le neele ang njaa nyom. A wɔju dɔ yo ke nunda nɔ dewje te ke n̄-bbarde le, nase ta mbete ang. ²⁷ Yeenn ngaa, njange baa njaa nunn ndu nare mare mbamba laa kara kare ddee ke dɔ Jan-Batisi le are. ²⁸ Mbamba le aw key-kula te ngaa gange dɔ Jan-Batisi le. Nila dɔe le me pambala sambe te, ngaa n̄-ddee ne nare ngonn ke dene le are ngonn ke dene le are kɔenje. ²⁹ Toke nje-njaje-go Jan te le ooje tare a, daw dunn ninne n̄-dubbujе.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

³⁰ Nje-kayn-kulaje telje rɔ Jeju te ngaa paje go neje tɔyn ke n̄-ddaje, ke neje ke n̄-tɔjuje dewje dareje. ³¹ Dewje banya aw ddeeje a mareje aw telje are ne-kusa kara Jeju de ke nje-kayn-kulaje laa le dingaje ddew ta kusa ang. Yeenn a Jeju pa arede na: « Sese, e-ddeeje awje sem lo te ke dewje goto ke te are uwaje rɔse sen.»

³² Dunnje tɔku to ngaa dɔruje rɔde dawje ke lo te ke dewje goto te.

³³ A dewje nya oode kaw de te ngaa gɔɔnjede gerede. Yeenn a, dinje tɔku bbeje te dang dang tɔyn ngaa daynje daw n̄-teeje lo teenn le kete dare Jeju de ke nje-kayn-kulaje.

³⁴ Jeju in me tɔku to te le uru nangê a, oo dewje ke banya le ngaa, noo kem to ndoo lede mba n̄-toje ddew kara baa toke bateje ke nje-ngemde goto. Yeenn ngaa, nunn kutu tɔjude neje nya nya. ³⁵ Kare nday nya, ngaa nje-njaje go Jeju te le awje rɔe te ngaa paje areje na: « Lo neenn to me mu baa, ngaa lo kara aw ndul ngaa. ³⁶ E-tubba dewje neenn are dawje dɔ-ndɔɔje te, ke me ngann bbeje te ke to ngɔsi neenn are daw n̄-ndokoje ne dusaje.» ³⁷ A Jeju ilade te na: « Sese njaa arejede ne are dusa.» Nje-kayn-kulaje le dujeje na: « Ta jaw ndoko mapa ke kande nare kɔr joo bba ta karede dusa wa?» ³⁸ Jeju dujude na: « Eeje ke mapa baann wa? Aw ooje.» Daw doo ngaa, n̄-paje dare na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo.»

³⁹ Yeenn ngaa Jeju unn ndu arede kare dare dewje le tɔyn uwaje dɔ naa ke loe loe ngaa isije dɔ muje te ke tebbe. ⁴⁰ Dewje le isi nangê ke kulae kulae dɔdɔku dɔdɔku, a mareje dɔmi dɔmi. ⁴¹ Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le ngaa, unn keme ke taar, a are wooyo Lubba. N̄-tete mapa le ngaa nare nje-nje-njaje goe te kare n̄-kaynje dewje ke banya le. Jeju kayn kanjije ke joo le dewje le tɔyn tɔ. ⁴² Dewje le tɔyn usaje are mede ndann. ⁴³ Nje-njaje go Jeju te le mbɔnje kese ke nayn ddusu ngann kare dɔku gire joo. ⁴⁴ Horo dewje te tɔyn ke usaje ne le dingawje eeje doro mi.

Jeju nja dɔ maann te

⁴⁵ Njange baa goe te a, Jeju ndase nje-njaje goe te kare aal tɔku to ta kaw nginae tura tɔku ba te er Betesayida. A ne, n̄-nayn ta tubba dewje ke banya le kare n̄-telje. ⁴⁶ Goe te a, naw dɔ mare ddingiri te ta duju Lubba. ⁴⁷ Lo-kul a, tɔku to le tee dann maann te ngaa, a Jeju nayn ke kare baa nangê. ⁴⁸ Noo a, nje-njaje goe te le aw ddaje singa nya bba aw lelje tɔku to le mba yel ula aw tila kemde. Kare te ke lo mɔngu yenene a, Jeju le nja dɔ maann te aw ke rɔde te ngaa a ta ndayde. ⁴⁹ Toke dooeje naw nja dɔ

maann te le a, dejeje to uma ann. Yeenn a, duruje ekii. ⁵⁰ Mba dede toyn njaa daw doeje are bbeel uta dode. A, njange baa njaa n̄-pa ke de tar na: « Areje wurse oso nangé, e-bbeelje ang, ema ann.

⁵¹ Naal toku to le nisi mborde te a, yel le ew rœe. Tar nya nje-njaje go Jeju te le. ⁵² Mba ne-mori ke Jeju dda ddew mapa te ke n̄-kayn dewje le tojuje mare ne kara ang bbay. Mede nayn aw ketere.

Jeju oru rɔ-to rɔ dewje te nange te ke Jenejarete

⁵³ Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-gangeje ba le ngaa, n̄-teeje nange te ke Jenejarete ngaa duruje nange. ⁵⁴ Kake duruje nangé be a, dewje ooje Jeju ngaa gereje. ⁵⁵ Yeenn a, dewje awje ke ngoru dɔ nange te le toyn ngaa, lo ke doo na Jeju le ee ke te a, daw ke nje-rɔ-toje ke te dareje ke tuwaje lede baa baa. ⁵⁶ Lo toyn ke Jeju aw ke te, toku bbeje te wase ngann bbeje te, ke dɔ-ndooje te kara, dewje ddeeye ke nje-rɔ-toje nata, ngaa waleje na: « Inyade are ta-kubbu lei baa kara doruje ke jide.» Yeenn ngaa dede ke doreje ta-kubbu laa le, rɔ-to lede nunga.

7

Tar ne-ji-bbeje

¹ Parijiyenje, ke mare nje-koruje gel-ndu ke inje Jurusalem ddeeye mbonje naa rɔ Jeju te. ² Dooje a, mare nje-njaje goe te usaje ne ke jide ke ne-yerew oru. N-tokoje jide ang.

³ Mba, Parijiyenje ke kese Jiipije toyn, aw ngemje ne-ji-bbeje le kadedeje. N-tokoje jide ke maje bba dusaje ne. ⁴ Toke dinje lo te ke dɔ dewje mbon naa ke te a, n̄-tokoje rɔde ta koru ne yerew ke ddang rɔde te bba dusaje ne. Daw ngemje mare ne-ji-bbeje le kadedeje nya toke le: Gusu toko engoje, joje, ke sambeje.

⁵ Yeenn a, Parijiyenje ke nje-koruje gel-Ndu dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-njaje goi te aw ddaje ne ke turu nduje le kajeje ang a, aw usaje ne ke jide yerew wa?» ⁶ Jeju ilade te na : « See nje-ngemje, Ejayi ila mber dɔse te ke dɔgɔle. N̄-pa na:

« Maketuru le Lubba na: <Dewje neenn aw walem taade te baa, a mede to dang sem.

⁷ Polo ke daw polom to ne kara ang,

mba neje ke daw n̄-tojuje

toje to nduje ke inje ta dewje te baa.> »

⁸ Jeju pa bbay na: « Inyaje Nduje le Lubba a, nduje ke inje ta dewje te a aw bbeelje.» ⁹ N-teel n̄-pa bbay na: « E-mbeteje Nduje le Lubba tokoro njaa, a ne-ji-bbeje le kaseseje a aw ngemje. ¹⁰ Mba Moyiji pa na: « Oo ta boije ke koinje». N̄-pa to na: « Dew ke ndool boeje wase kɔenje a, maji kare n̄-tole.» ¹¹ A sese, e-paje na: « Toke dew pa are boeje wase kɔenje na n̄-ndiki ta kume ke mare ne, a ne le to korban, kande tar le na: <Ne ke dew ngem ta kare Lubba,> a, ¹² sese areje ddew dew le kare oku ne le boeje wase kɔenje le. ¹³ Gusu ke baann a aw tujuje ne tar le Lubba are ddee to ne ke baa ddew ne-ji-bbeje te ke aw tojuje. Aw ddaje mare neje nya toke baann to.»

Ne ke aw dda bba dew aw ddee to ne-yerow

¹⁴ Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le ngaa, pa arede na : « Ooje tar lem ke maje bbo e-gereje kande. ¹⁵ Mare ne ke in ddaka ande me dew te

ke a ddae kare ñ-ddee to ne-yerow goto. Ne ke in me dew te tee ke ddaka a, a kase ddae kare ñ-ddee to ne-yerow.» ¹⁶ Dew ke mbia to ta koo ne tar a, maji kare oo tar neenn.

¹⁷ Toke ninya dewje ke banya le ddew ew, ngaa naw ande me key te a, nje-njaje goe te dujeje gel gusu-tar neenn le. ¹⁸ Jeju ilade te na: « Sese kara e-gereje ne ang to wa? Ne kara ke in ddaka ande me dew te, ke a kase dda kare ñ-ddee to ne-yerow goto. E-gereje neenn ang wa? ¹⁹ Mba ne le ande bbengere te ang. Aw mee te, ngaa goe te a, tee mee te ke ddang. Ddew tar te neenn, Jeju tɔju to dew a kase kusa ne tɔyn.

²⁰ N-pa bbay na: « Ne ke in me dew te tee ddaka a, aw ddae are ñ-ddee to ne-yerow. ²¹ Mba kejeje ke maji ang aw inje me bbengere dew te key bba aw ddaje are dew aw dda kaya, bboko, aw tɔl dew, ²² aw dda lo-to-majang, dda bbo ne-kinga, mee aw maji ang. Naw nula dew naa te, naw dda ne ke ke dɔgole ang, naw nunda me ke dew, naw nane de dew, noo rɔe bo, ngaa ñ-dda ne mbe. ²³ Neje tɔyn ke maji ang neenn le tɔyn inje me dew te bba aw ddaaje are ñ-ddee to ne-yerow.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

²⁴ Jeju ɔtu lo teenn, aw nange te ke Tir. Nande me mare key te, a ñ-ndiki kare dew gere to nee lo teenn ang, a dewje gɔnje gereje. ²⁵ Mare dene ke ndil ke maji ang ee me ngonno te oo tare ngaa ddee ke tɔke oso no gɔle te. ²⁶ Dene le to Gereke, duje Penisi, nange te ke Siri. N-duju Jeju kare tubba ndil ke maji ang le me ngonno te le. ²⁷ Jeju pa are na: «Inya are ngannje usaje ne mede ndann bba. Mba maji kunn ne-kusa le ngannje kila kare ngann bisije ang.» ²⁸ Dene le ilae te na: «Ye njaa ann, nje-ne-tɔju, a ngann bisije aw usaje baburu ne-kusaje ke nganje inyaje are aw gayn ko tabele te le.» ²⁹ Yeenn ngaa, Jeju pa are na: « Wɔju dɔ tar lei neenn le, e-tel aw key lei, mba ndil ke majang le tee me ngonni te ke ddang mban.» ³⁰ Dene le tel key a, inga ngonno le dɔ tuwa te. A ndil ke maji ang le inyae mban.

Jeju dda are dew ke mbia utu pa tar

³¹ Jeju ɔtu nange te ke Tir, ria dɔ nange ke tɔku bbeje ke dɔku eeje ke te, ngaa aw er ke tɔku ba te ke Galile, ke ddew ke Sidɔn. ³² Dewje ddeeje ke mare dew ke mbia utu ngaa aw pa tar pin rɔe te. N-waleje Jeju le nya kare ñla jia dɔe te. ³³ Yeenn ngaa Jeju aw ke dingaw le ddew ew ke dewje ke banya le ngaa, tula ngann jia mbia te joo kem, ngaa goe te a, dda maann tae ɔru ne ndɔen. ³⁴ Goe te a, nunn keme ke taar, ngaa nila kewn a ñ-pa na: « Epaata». Kande tar le na:« E-teyn rɔl.»

³⁵ Njange baa njaa a, mbi dingaw le teyn, ngaa ndɔen tutu, a nunn kutu pa tar ke maje. ³⁶ Jeju ndeje dewje le kare paje tare are dew ang. A ke ndɔ tɔyn ke naw ndeje de a, daw pa tar neje ke naw dda le ke kete kete. ³⁷ Tar le nya dewje ke banya le ngaa paje na: « Neje tɔyn ke ñ-dda to neje ke maji nya. N-dda nare nje mbi-kutuje ooje tar, ngaa nje ke ndɔnde to kara paje tar to.»

8

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

¹ Me ndɔje teenn, dewje ke banya tel mbɔnje naa bbay, a deeje ke ne-kusa ang. Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: ² « Dewje ke banya neenn ddamje ndoo. Mba dda ndɔ muta ngaa deeje rɔm te neenn, a dingaje ne-kusa ang. ³ Bbo m-tubbade mare ñ-telje bbee lede mede bbo

baa, singade a kōru ke ddew, mba mareje inje ddew ew. ⁴ Nje-njaje goe te ilaeje na: « Lo neenn to me kōr baa, a lo ke dda ja kinga ne-kusa ke te ta kare dusaje dare mede ndann wa? ⁵ N-dujude na: « Eeje ke mapa baann wa?» N-paje na: « Siri» [N-dujude na: « Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: « Jee ne siri.»]

⁶ Yeenn ngaa n̄-duju dewje ke banya le kare isije nangê. Goe te a, n̄-jin mapaje ke siri le, ngaa nare wooyo Lubba a, n̄-tete nare nje-njaje goe te are kaynje dewje ke banya le. ⁷ Nje-njaje-goe te le eeje ke mare ngann kanjije tō. Nare wooyo Lubba wōju dō ngann kanjije le ngaa n̄-dujude kare n̄-kaynje dewje ke banya le. ⁸ Dusaje nejeenn le mede ndann ngaa n̄-mbōnje kese ne-kusa le ase kare siri. ⁹ Kōr dewje ke eeje lo-teenn le ase doro sō. Goe te a, Jeju tubbade are n̄-telje bbê lede. ¹⁰ Njange baa goe te a, naal tōku to nisi me te de ke nje-njaje goe te ngaa dawje nange te ke Dalmanuta.

Parijiyenje dujuje ne-mōri

¹¹ Parijiyenje ddee teeje ngaa, unnje kutu mayn tar ke Jeju. N-dujeje na: « E-dda mare ne-mōri are joo, ta tōjuje to Lubba a ulai.» Mba n̄-ndikije ta nae. ¹² Jeju ila kewn ke singa ngaa pa na: « Mba ddi bba dewje ke bbasine neenn dujuje mare ne-mōri wa? M-pa tar ke tōkōrō marese: Ma dda mare ne mōri kare dooje ang.» ¹³ Goe te a, Jeju inya Parijiyenje le a aal tōku to aw tura tōku ba te.

Jeju pa tar dō wum te le Parijiyenje ke le Erode

¹⁴ Me nje-njaje go Jeju te oy ta kaw ke mapa toke banya. Kara baa be a deeje ne me tōku to te le. ¹⁵ Jeju ndōru mbide na: « Ooje ke maje bba! Aaje rōse wōju dō wum le Parijiyenje, ke le Erode tō. ¹⁶ Yeenn ngaa n̄-paje tar horo naa te mba deeje ke mapa ang.

¹⁷ Jeju gere tar lede le, ngaa pa arede na: « Mba ddi bba aw maynje naa tar horo naa te mba mapa ke eeje ne ang wa? E-gereje ne ang bbay wa? Ooje tar a e-gereje kande ang bbay wa? Mese nayn aw ketere bbay wa? ¹⁸ Kemse to, a ooje lo ang wa? Mbise to, a ooje tar ang wa? Mese ole ang wa? ¹⁹ Ndō ke m-tete mapa mi mba dingawje kōr mi le, e-mbōnje kese ddusu ngann kare baann wa?» Dilaeje te na: « Ngann kare dōku gire joo.»

²⁰ Jeju dujude bbay na: «Ndō ke m-tete mapa siri mba dewje kōr sō le, e-mbōnje kese ddusu kare baann wa?» Dialeje te na: « Ngann kare Siri.»

²¹ Yeenn ngaa n̄-dujude na: « Yeenn kara e-gereje ang bbay wa?»

Jeju dda are nje-kem-tō oo lo Betesayida

²² Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-teeje Betesayida a, dewje ddeeje ke mare nje-kem-tō rō Jeju te le, ngaa waleje nya kare ore ke jia. ²³ Nuwa ji nje-kem-tō le ngaa n̄-tee saa me bbe te le ke ddang. N-dda maann tae nōru ne keme ngaa nila jia keme te. Goe te a, n̄-duje na: « Oo mare ne wa?» ²⁴ Dingaw le teyn keme ngaa pa na: « Moo dewje a n̄-toje toke le kakejeenn, a daw n̄-nja.» ²⁵ Goe te a, Jeju tel ila jia kem dingaw te le bbay, ngaa keme le uja are noo neje toyn ke maje. ²⁶ Jeju tubbae kare n̄-tel key laa, ngaa pa are na: « Ande me tōku bbe te le ang.»

Pierre pa na Jeju to Mesi

²⁷ Jeju de ke nje-njaje goe te dawje er ke ngann bbeje te ke mbōr Sejare Pilipi te. Toke daw dawje a, n̄-duju nje-njaje goe te na: « Dewje na m-to na wa?» ²⁸ Dilaeje te na: « Mareje paje na e-to Jan-Batise, mareje paje na e-to

Eli, a mareje paje na e-to kara le Nje-kilaje mber-tar le Lubba.» ²⁹ Ngaa ñ-dujude na : « A sese, e-paje na m-to na wa?» Piyar ilae te na: « E-to Mesì.» ³⁰ Yeenn ngaa ñ-dòru mbide nya kare ñ-paje tare dare dew ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa horo dewje te ke oy

³¹ Goe te a, Jeju unn kutu toju ne nje-njaje goe te na: « Maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya. Tokuje le Jiipije, ke toku nje-poloje Lubba, ke nje-koruje gel Ndu a mbeteje. Da toleje, ngaa ndo mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy. ³² N-pa tar neenn le narede ke ddaka ke maje. Yeenn ngaa Piyar ore ke guku, a unn kutu kin saa. ³³ A Jeju turu roe aa nje-njaje goe te le ngaa in ke Piyar pa na: « Otu ke ddang gom te, Satan, mba keje lei to keje le dew bbo to keje le Lubba ang.»

³⁴ Goe te a, ñ-bbar dewje ke banya, ke nje-njaje goe te ngaa ñ-pa narede toyn na: « Toke dew ndiki ta kunn gom a, maji kare neje roe ang, ngaa noto kake-dese laa, a nunn gom. ³⁵ Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke koro. A dew ke tebbe laa nayn ke koro waju dom, ke do Tar ke maji a, a ngem tebbe laa le toke tokoro njaa. ³⁶ Bbo dew inga ne toyn ke do nange te neenn, a tebbe laa nayn ke koro a, ddi ke maji a na kinga goe te wa? ³⁷ Ddi a dew a kase ta kare ta tel kinga ne tebbe laa wa? ³⁸ Bbo dew dda ro-kul lem, ke ro-kul tar lem kem dewje te ke bbokone neenn a, Ngonn le dew a dda ro-kul laa ndo te ke na ddee ke anjije laa ke majije toyn me piti te le Boeje. Mba dewje ke bbasine neenn le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ddem, nje-mbeteje taa Lubba ddem.

9

¹ Jeju tel pa arede bbay na: « Tokoro njaa m-pa marese, mare dewje horose te neenn a koyje ang ndereng, ta da koo Bbe-kon le Lubba ke a ddee ke sanga-mongu.

Jeju turu to dang

² Ndo misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake, ke Jan ngaa aw ke de do ddingiri te ke karede baa. Jeju turu to dang kemde te. ³ Kubbu laa kara ndonren ngaa nda kayn kayn. Dew kara do nange te neenn ke a kase dda kubbu laa kare nda toke baann goto. ⁴ A ta koo a, nje-njaje go Jeju te le ooje Eli de ke Moyiji ke aw paje saa tar. ⁵ Yeenn ngaa Piyar pa are Jeju na: « Nje-ne toju, maji kare n-nayn neenn, jula key-kam mota: Lei kara, le Moyiji kara, le Eli kara.»

⁶ Piyar gere tar kara ke a pa ang, mba ne de ke nje-mareje ke joo le bbeel ddade nya. ⁷ Mum ddee kiride ngaa mare ndu bbar me mum te le na: « Dew neenn to Ngunum ke m-ndikie nya. Ooje tae!» ⁸ A ta koo a, nje-njaje-go Jeju te le aaje lo mborde te a, dooje dew kara ang ngaa. Jeju ke kare baa njaa ar ke de. ⁹ Toke dinje do ddingiri te le daw ddisije a, Jeju ndoru mbide na: « Dang kara e-paje tar ne ke ooje le areje dew oo ang, ndereng ndo te ke Ngonn le dew a kin horo dewje te ke oy.» ¹⁰ N-ndikije go tar te le Jeju le ke maje, a daw dujuje tar horode te na: « Kin horo dewje te ke oy a to ddi wa?» ¹¹ Ngaa ñ-dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-koruje gel Ndu paje na Eli a ddee dongor bba wa?» ¹² Jeju ilade te na: « Tokoro, Eli a ddee dongor bba njaa, ta tel ke neje toyn dogolo te. A mba ddi bba Maketuru le Lubba pa na: «Ngonn le dew a koo ndoo nya, ngaa dewje a mbeteje» wa? ¹³ A m-pa marese, Eli ddee mban. A ñ-ddaje saa ne toyn ke mede ndiki, ddew kara baa ke tar ke Maketuru le Lubba pa doe te le.

Jeju tubba ndil ke maji ang ro mare ngonn te

¹⁴ Kare ke Jeju de ke nje-njaje goe te ke mota le n̄-ddeeje ngosi ke keseje a, dooje dewje ke banya ke guku keseje le, ke nje-koruje gel Ndu ke aw maynje tar ke de. ¹⁵ Kake dewje ke banya le ooje Jeju le a, mede unda do benya, ngaa n̄-tilaje keme ke ngoru ta ddae lapiya. ¹⁶ Jeju duju nje-njaje goe te na: « Aw maynje ke de tar wɔju do ddi wa?» ¹⁷ Mare dew ke ee horo dewje te ke banya le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, m-ddee ke ngunum ke dingaw rɔi te mba mare ndil ke maji ang aw jɔke are n̄-pa tar ang. ¹⁸ Lo tɔyn njaa ndil le aw unne te ilae nangê. Jum-tae aw tee, naw ngeer ngange ngaa n̄-mɔngu. M-duju nje-njaje goi te kare n̄-tubbaje ndil ke maji ang le a, duma ne pin.» ¹⁹ Jeju pa arede na: «E-see dewje ke koo me te lese goto neenn, ma nayn ke se be mba ndɔ baann wa? Ma kumase mba ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le aremje.»

²⁰ Yeenn ngaa n̄-ddeeje ke ngonn le dareje. A kake ndil ke maji ang le oo Jeju a, unn kutu yeke ngonn le ke singa. Ngonn le oso nangê naw ndubbu ngaa jum-tae aw tee. ²¹ Jeju duju bɔ ngonnje le na: «Neenn aw ddae dda ndɔ baann ngaa wa?» Bɔje le ila Jeju te na: «Ke kase baa njaa.» ²² Ndil le aw ilae taar taar kem puru te, ang a, me maann te ta kare noy. Bbo ase ta dda mare ne a, oo kem-to-ndoo leje bbo umaje.» ²³ Jeju pa are na: «Mba ddi bba e-pa na: <Bbo ase ta dda mare ne a,> wa? Dew ke koo mee te laa to a kase dda ne tɔyn!» ²⁴ Njange baa njaa a, bɔ ngonnje le uru ekii ke taar na: «Moo mem te! A e-ddee umam mba koo me te lem goto.»

²⁵ Jeju oo dewje ke banya ke aw ddeeje ke ngoru ke rɔde te a ndange ndil ke maji ang le na: «Ei ndil ke nje-dda kare dew pa tar ang ddem, dew oo tar ang ddem, e-tee rɔ ngonn te neenn ke ddang ta e-tel ande mee te ang ngaa.» ²⁶ Ndil ke maji ang le uru ekii, yeke ngonn le ke singa ngaa tee ke ddang. Ngonn le to toke dew ke oy are dewje nya paje na: «Noy mban.» ²⁷ A Jeju uwa ji ngonn le are in ar taar.

²⁸ Toke Jeju tel aw key, ngaa nje-njaje goe te njaa naynje saa ke karede baa a, n̄-dujeje na: «Mba ddi bba jeje juma ke tubba ndil le pin wa?» ²⁹ Nilade te na: «Ddew duju-Lubba te kara baa a dew a kase tubba ne ndil ke baann.»

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa

³⁰ Dɔtuje lo teenn, n̄-ndayje ke ddew ke nangue te ke Galile a n̄-ndiki kare dew gere ang. ³¹ Mba, naw tɔjuje ne nje-njaje goe te ngaa n̄-pa na : «Da kila Ngonn le dew ji dewje te kare n̄-tɔleje, ngaa ndɔ muta goe te a, na kin horo dewje te ke oy.» ³² A nje-njaje goe te le gereje kande tar laa le ang, a n̄-bbeelje ta duje.

Na to dew ke bo wa?

³³ Daw n̄-teeje Kaperenayum. A toke disije me key te a, Jeju duju nje-njaje goe te na: «Ddi bba aw maynje ne naa tar horose te ddew-bô wa?» ³⁴ A dilaje tar te ang, mba kare ke n̄-naynje ddew-bô bbay le, daw maynje naa tar ta gere se na a to dew ke bo uta nje-mareje wa? ³⁵ Yeenn ngaa Jeju isi nangê a bbar nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le, ngaa pa arede na: « Bbo dew ndiki ta to dew ke dɔngɔr a, maji kare n̄-to dɔbɔyn dew ke go keseje te tɔyn, ngaa n̄-ddee to nje-kula lede tɔyn.

³⁶ Goe te a, Jeju unn mare ngonn ke ngaji unndae dann de te. Nuwae ke kare te, a n̄-pa nare nje-njaje goe te na: ³⁷ «Dew ke taa mare ngonn ke toke ne neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa n̄-taam. Ngaa dew ke taam ke rɔe te a, to dew ke ulam a n̄-taae, bbo to ema ke karem ang.»

Dew ke mbeteje ang, to dew leje

³⁸ Jan pa are Jeju na: «Nje-ne toju, joo mare dew aw tubba ndilje ke maji ang ke rii. A n-sange ddew ta kōke ddewe, mba n̄-to dew leje ang.»

³⁹ A Jeju ilae te na: « ɔkeje ddewe ang, mba dew kara ke a dda ne-m̄ri ke rim, ngaa njange baa goe te a, a tel pa tar lem maji ang goto. ⁴⁰ Mba dew ke mbeteje ang, to dew leje. ⁴¹ Tōkōrō njaa m-pa marese, toke dew arese maann-kay me engo-maann te kara are ayje mba to ke e-toj e to dewje le Kiriste a, dew le a kinga kuka laa.

Jeju nd̄oru mbi nje-njaje goe te

⁴² Dew ke dda are mare ngonn kara horo dede te ke dooje mede te sem neenn oso me majang te a, maji ta to tōku er gōse te, ta kilae me baa te. ⁴³ Bbo jii aw dda are e-dda majang a, e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke tōkōrō jii kara baa, maji uta ngem jii joo kem kaw ne kem puru te ke aw ɔn ke nd̄o ke nd̄o. ⁴⁴ [Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.] ⁴⁵ Bbo goli aw dda are e-dda majang a, e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke tōkōrō goli kara baa maji uta ngem goli joo kem kare dilai ne kem puru te, ke aw ɔn ke nd̄o ke nd̄o. ⁴⁶ [Lo teenn, kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.] ⁴⁷ Bbo kimi aw dda are e-dda majang a, ɔru ke ddang. Mba maji ta kande Bbe-k̄on te le Lubba kimi kara baa, uta ngem kimi joo kem kare dilai ne kem puru te ke aw ɔn ke nd̄o ke nd̄o. ⁴⁸ Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem. ⁴⁹ Mba puru a k̄oru dewje t̄oyn toke kate ke d̄oru ne te. ⁵⁰ Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda kare kate le tel neel bbay wa? Maji kare kate to r̄ose te ta isije ke me-wul-lom horose te.

10

Tar kinya naa le dene de ke dingaw

¹ Goe te a, Jeju ɔtu lo teenn aw nange te ke Jude, tura Jurden te. A dewje ke banya tel m̄b̄onje naa r̄oe te bbay, are naw n̄-tojude ne ddew kara baa toke naw n̄-dda ke nd̄o t̄oyn.

² Parijiyenje awje r̄o Jeju ta nae, ngaa dujeje na: « Ndu are ddew dingaw ta tubba dene laa wa?» ³ Jeju ilade te na: « Moyiji unn ndu arese na ddi wa?» ⁴ Dilaeje te na: « Moyiji are ddew dingaw kare dda maketuru ta toju to ninya dene le ne ngaa, bba ta tubba dene laa.» ⁵ Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Moyiji uja ndu neenn le maketuru te arese w̄oju d̄o me-ketere lese. ⁶ A kunn kutu neje te ke Lubba dda le, n̄-dda dingaw de ke dene. ⁷ Mba yeenn a, dingaw a kinya b̄eje, ke k̄oenje ta nayn ke dene laa, ⁸ ta dede joo kem, da ddeje to da-r̄o ke kara baa. ⁹ Ne ke Lubba m̄bon naa te a, maji kare dew kayn hore ang.»

¹⁰ Kare ke n̄-teeje key a, nje-njaje-go Jeju te le tel dujeje tar d̄o tar te neenn le bbay. ¹¹ Nilade te na: « Dew ke tubba dene laa, ngaa taa mare, dda maji ang ke dene ke kete ke n̄-tubbae le. ¹² Ddew kara baa, bbo dene mbete ngaweje, a tel taa mare a, dene le dda lo-to maji ang.»

Jeju bbar tar ke maji d̄o ngannje te

¹³ Dewje ddeje ke ngannje kare Jeju ɔrude ke jia, a nje-njaje goe te aw inje ke dewje le. ¹⁴ Jeju oo neenn le, a neele ang, ngaa pa are nje-njaje goe te le na: « Inyaje ngannje are ddeje r̄om te, ɔkuje de ddew ang. Mba Bbe-k̄on le Lubba to le dewje ke toje toke le ngannje. ¹⁵ Tōkōrō njaa m-pa

marese, dew ke taa Bbe-kon le Lubba toke le ngonn ang a, a kande me te ndo kara ang. ¹⁶ Yeenn ngaa nuwa ngannje le ke kare te, nila jia dode te ngaa n̄-bbar tar ke maji dode te.

Jeju de ke nje-ne-kinga

¹⁷ Kare ke Jeju unn ddew ta kotu a, mare dingaw ddee ke ngoru osu mekeji gole noe te ngaa duje na: « Nje-ne-toju ke maji, ddi a maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndo ke ndo wa?» ¹⁸ Jeju ilae te na: « Mba ddi bba e-bbareme dew ke maji wa? Dew ke maji goto, Lubba kara baa a maji. ¹⁹ E-gere nduje ke na: <E-tol dew ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa tar naji ngem ang, ere dew e-taa ne laa ang, e-wal boije ke koinje.»

²⁰ Dingaw le ilae te na: « Nje-ne-toju, maw ngem ndujeenn ke kasem baa ndereng bbokone.» ²¹ Jeju aae, ngaa ndike, ngaa pa are na: « Ne kara ngaa dui: Aw labbe neje toyn ke ee ne, ta are nare nje-ndooje. A a kinga neje darâ. Goe te a, e-ddee unn gom.» ²² A toke dingaw le oo tar le a, rœ oy njururu ngaa notu ke ro-neel ang, mba nee ke ne-kingaje nya.

²³ Jeju ila keme aa ne lo mbore te toyn ngaa pa are nje-njaje goe te na: « To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me Bbe-kon te le Lubba.» ²⁴ Tar le gange singa nje-njaje goe te le. A Jeju pa arede bbay na: « Ngannem, to ngeng nya ta kande me Bbe-kon te le Lubba! ²⁵ Kande le nje-ne-kinga me Bbe-kon te le Lubba ngeng uta kande le jambal buwa suwa te.» ²⁶ Tar le aw gange singa nje-njaje goe te le ke kete kete. Ngaa n̄-duju naa na: « Yeenn a, na bba ase kinga kaji wa?» ²⁷ Jeju aade ngaa pa arede na: « To ne ke nya dew, bbo nya Lubba ang. Mba Lubba ase ta dda ne toyn.»

²⁸ Yeenn ngaa Piyar pa are na: « Oo! Jinya neje toyn a junn goi.» ²⁹ Jeju ilae te na: « Tokoro m-pa marese: Dew ke inya key laa, ngakoen ke dingaw wase nje ke dene, koenje wase boeje, nganne wase ndooje laa woju dom, ke do Tar ke majia, ³⁰ a tel kinga nejeenn ase gal kor kara bbasine neenn. Na kinga key, ngakoen ke dingaw ke nje ke dene, koenjedede, ngannje, ke ndooje. Dewje a kula keme ndoo to. A na kinga tebbe ke ke ndo ke ndo me ndoje te ke aw ddeje. ³¹ Nya le dewje ke toje to dewje ke dongor, a toje to dewje ke guku. Ngaa dewje ke toje to dewje ke guku, a toje to dewje ke dongor.

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa bbay

³² Jeju de ke nje-njaje goe te daw dawje ke Jurasalam a, noru node. Keje tar tol nje-njaje goe te le ngaa bbeel dda dewje ke aw unnje gode le to. Jeju tel oru nje-njaje goe te ke doku gire joo le er kara te, ngaa unn kutu pa tar karede do ne te ke a ta kingae le na: ³³ « Ooje, jaw jawje ke Jurasalam. Dewje a kilaje Ngonn le dew ji toku nje-poloje Lubba te, ke nje-koruje-gel ndu. Da gange sariya-yo doe te ngaa da kilae ji dewje te ke gereje Lubba ang. ³⁴ Da kokeje, da ti weren doe te, da tundaeje, da toleje ngaa ndo mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy.»

Jean de ke Jake n̄-dujuje mare ne ji Jeju te

³⁵ Goe te a, Jake de ke Jan ke toje to ngann le Jebede n̄-ddeeje ro Jeju ngaa n̄-paje dareje na: « Nje-ne toju, n-ndiki kare e-dda ne ke ja ta duji neenn areje.» ³⁶ Jeju dujude na: « Ddi a e-ndikije kare m-dda marese wa?» ³⁷ Dilaeje te na: « Ndo piti lei a, jeje ke joo neenn, are kara isi do ji-koli te, a kara isi do ji-geli te.» ³⁸ Jeju ilae te na: « E-gereje ne ke aw dujuje ang. A kaseje ta kay engo kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?» A kaseje ta kinga batem

kem-to-ndoo ke ma ta kinga neenn wa?» ³⁹ Dilaeje te na: « Jase.» A Jeju pa arede na: « Tòkòrò, a kayje engo kem-to-ndoo ke ma ta kay, a kingaje batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga. ⁴⁰ A tar kisi dɔ ji-kòlem te, wase dɔ ji-gelem te to tar lem ang. Lo le to wɔju dɔ nje ke Lubba mɔse kete wɔju dɔde.»

⁴¹ Keseje ke dɔku le ooje tar le a, ungu ɔnde dɔ jake de ke Jan te. ⁴² Yeenn ngaa Jeju bbarde tɔyn ngaa pa arede na: « E-gereje to nje ke dewje aw oojede to mbayje aw ddaje dingaw dɔ dewje te, ngaa dewje ke bo aw nyaje dɔde te. ⁴³ A horose te, to toke baann ang. A toke mare dew horose te ndiki ta ddee to dew ke bo a, maji kare ñ-ddee to nje-kula lese. ⁴⁴ Ngaa toke mare dew horose te ndiki ta ddee to dew ke dongɔr a, maji kare ñ-ddee to bbere lese tɔyn. ⁴⁵ Mba Ngonn le dew ddee kare dewje ddeje to nje-kulaje laa ang. N-ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn rɔe to ne-kuka dɔ dewje ke banya.

Jeju dda are kem Bartime ddee maji

⁴⁶ Jeju, ke nje-njaje goe te ñ-teeje Jeriko. Ngaa toke Jeju de ke nje-njaje goe te, ke dewje ke banya daw ñ-teeje me tɔku bbe te le ta kotu a, mare nje-kem-tɔ ke to ngonn le Time, ria na Bartime isi mbɔr ddew te aw kɔy ne. ⁴⁷ Toke noo na Jeju ke Najarete a aw nday a, nunn kutu kuru ekii na: « Jeju, Ngonn le Dabbiti oo kem-to-ndoo lem!» ⁴⁸ Dewje nya inje saa kare nutu tae, a nuru ekii ke taar na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ⁴⁹ Jeju ar lo kara ngaa pa na: « E-bbareje.» Dewje le bbareje ngaa pajaje areje na: « E-dda singa in taar, naw bbari!»

⁵⁰ Nila tɔku kubbu laa nangê, nubba nange nin nar taar ngaa naw ke rɔ Jeju te. ⁵¹ Jeju duje na: « Ddi a e-ndiki kare m-dda mari wa?» Nje-kem-tɔ le ilae te na: « Nje-ne-toju, m-ndiki ta tel koo lo!» ⁵² Jeju pa are na: « Aw, koo me te lei aji!». Njange baa goe te a, ñ-tel noo lo ngaa nunn go Jeju ddew-bô.

11

Kande le Jeju Jurusalam

¹ Toke Jeju ke nje-njaje goe te teeje ngɔsi ke Jurusalam, ngɔsi ke Betepaje, ke Betani, dɔ ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo nɔe te kete. ² Ngaa pa arede na: « Awje ngonn bbe te ke nɔse te tonn. A ta teeje be a, a kooje mare ngonn kororo ke ñ-tɔe, nayn dew isi dɔe te ang bbay. E-tuteje e-ddeje saa. ³ Bbo dew dujuse na: « Mba ddi bba e-ddaje ne ke be wa » a, ilaeje te na: « Ebbe-dewje a duju, a na kare ñ-tel saa njange baa. » »

⁴ Dawje ngaa dingaje ngonn kororo ke toke tɔe ta ndoko te ddaka mbɔr ddew te, ngɔsi ke ta key ngaa ñ-tuteje. ⁵ Mare dewje ke eeje teenn dujuede na: « Ddi a aw ddaje neenn wa? Mba ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»

⁶ Nje-njaje go Jeju te le ilaje dewje le te ddew kara baa toke Jeju pa arede le. Ngaa dewje le inyade are dawje saa. ⁷ Dawje ke ngonn kororo le dare Jeju. N-labbeje kubbuje lede dɔ kororo te le, ngaa Jeju aal isi dɔe te. ⁸ Dewje nya labbeje kubbuje lede dɔ ddew te, a mareje tukaje kamje me mu te labbeje dɔ ddew te. ⁹ Dewje ke aw njaje no Jeju te, ke nje ke aw njaje goe te aw uruje ekii na: « Ojana! Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje. ¹⁰ Maji kare Lubba bbar tar ke

maji dɔ kɔn-bbe te ke aw ddee. Kɔn-bbe le kajeje Dabbiti. Piti to le Lubba ke isi dduu dara te nu!»

¹¹ Jeju tee Jurusalam, ngaa aw ande key-polo-Lubba te. Nila keme naa ne neje tɔyn mbɔre te, ngaa goe te a, ne de ke nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le dawje ke Betani mba lo wul mban.

Kake Pige ke ande ang

¹² Lo-kare te a dinje Betani daw dɔtuje a, bbo dda Jeju le. ¹³ Noo mare kake pige ke kame ee te ddew ew, ngaa naw ngosi ta koo se kande to wa? A kame dɔrɔ a noo. Mba to neyn kande le Pige ang. ¹⁴ Yeenn ngaa Jeju pa are kake Pige le na: « A kande kare dew usa ang nyɔm!» Nje-njaje go Jeju te le ooje tar le.

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

¹⁵ N-teeje Jurusalam a, Jeju ande key-polo-Lubba te. Nunn kutu tubba nje-ne-labbeje, ke nje-ndoko neje me key-polo-Lubba te le. N-tuta tableje le nje ke aw mbelje nare, ke ne-kisi le nje-labbe derje n̄-tila, ¹⁶ ngaa nare dew kara oto mare ne nday ne me key-polo-Lubba te le ang. ¹⁷ Goe te a, n̄-tojude ne na: « Lubba pa me maketuru te laa na: « Da bbar ri key lem to key-duju Lubba, ke gel-dewje tɔyn a duju Lubba me te. A sese, e-ddaje areje ddee to lo-kiya-rɔ le nje-bbokoje wa!»

¹⁸ Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu ooje tar le ngaa, aw sangeje gusu ke ta tɔl Jeju. N-bbeleje nya, mba ne-tɔju laa aw gange singa dewje ke banya le tɔyn. ¹⁹ Lo-kul a, Jeju ke nje-njaje goe te n̄-teeje me tɔku bbe te le ke ddang.

Tar kake pige ke oy

²⁰ Lo-kare ke endɔɔ a daw n̄-ndayje a, dooje kake pige le a oy taar ndereng ngirae te. ²¹ Me Piyar ole dɔ tar teenn le, ngaa pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, oo kake pige ke ɔru saa le a oy njan toonn.» ²² Jeju pa arede na: « Ooje mese te ke Lubba.» ²³ Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Bbo dew pa are ddingiri toonn na: «Tɔu lo teenn aw oso b̄a», a bbo keje-tar to mee te ang, a Lubba a dda kare ne le ddee toke baann. ²⁴ Mba yeenn a, m-pa marese: Ne tɔyn ke aw dujuje Lubba wɔju dɔe a, maji kare ooje mese te to ingaje ne le mban, a Lubba a karese. ²⁵ Ngaa toke arje taar ta duju Lubba, a bbo eeje ke tar ke mare dew a, ɔruje tar le dɔe te, areje Bɔsese ke isi me dara te ɔru tar dɔse te tɔ.» ²⁶ A bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a, Bɔsese ke darâ a kɔru tar majang ke e-ddaje dɔse te ang tɔ.

Na are singa Jeju wa?

²⁷ Jeju ke nje-njaje goe te n̄-telje Jurusalam bbay. Kare ke Jeju aw nja me key-polo-Lubba te a, tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije ddeeye rɔe te. ²⁸ N-dujeje na: « Na a ari ddew ta dda ne neenn wa? Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne neenn wa? ²⁹ Jeju ilade te na: « Ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ. ³⁰ Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa? Ilamje tar te.»

³¹ A n̄-paje horode te na: « Bbo jilaje te n-pa na: « Lubba a ulae» a, na pa na: « Mba ddi bba e-ndikije te ke Jan le ang wa?» ³² A bbo n-paje na: « Dewje a ula Jan a...» » Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije le bbeelje dewje ke banya le, mba dewje tɔyn ooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba. ³³ Yeenn ngaa dilaje Jeju te na: « N-gere ang.»

Ngaa Jeju pa arede na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang to.»

12

Gusu-tar do nje-ddaje kula ndoo binye te

¹ Goe te a, Jeju unn kutu pa tar ke nje-njaje goe te ke gusu-tar na: « Mare dingaw dda ndoo binye. N-dda ndoko n-guku ne doe. Nuru buwa me er te mba kore ne maann binye le. Ngaa n-dda mare lo-kisi taar mba kaa ne lo ke do ndoo te le. Goe te a, ninya ndoo le ji mare nje-kula ndo binyeje te a, naw mba te. ² Tee kare kuja kande binye te le a, nula nje-kula laa ro nje-kula ndoo binyeje te le kare dula ke engaen. ³ A nje-kulaje le uwaje undaeje ngaa tubbaeje are n-tel jia baa. ⁴ Nje-ndoo le ula mare nje-kula laa a, nje-kulaje le undaje doe ngaa tajeje. ⁵ Nje-ndoo le tel ula mare bbay a, a nje-kulaje le toleje. N-tel nula mareje banya bbay a, nje-kulaje le tunda mareje, a tol mareje. ⁶ Ngonne ke dingaw ke n-ndike nya kara baa ngaa nayn. Nulae to dobyn dew ro nje-kulaje te le mba n-pa na: <Da bbeel ngonnum.> ⁷ A nje-kulaje le paje horo naa te na: <Nje-kuwa ne-ndubba le ann. E-ddeeje areje n-tole, ta ndoo le ddee to leje!> ⁸ Yeenn ngaa, duwaje ngonn le, n-toleje ngaa n-teeje ke niinne me ndoo te le dilaje ddaka. ⁹ Ddi a nje-ndoo le a dda wa? Na ddee tol nje-kulaje le ta na teel ke ndo le kare mare nje kula ndoo binyeje te ke ddang. ¹⁰ E-turaje tar ke Maketuru le Lubba pa neenn ang wa? Maketuru le na: <Er ke nje-kosuje key mbeteje le, er lel ddee to singa gol key ke dungu nangê. ¹¹ To ne ke Ebbe-dewje a dda, ngaa kura nya kemje te.> »

¹² Daw sangeje ddew ta kuwa Jeju le mba n-gereje to n-pa gusu-tar neenn le woju dode. A n-bbeelje dewje ke banya le, ngaa dinyaeje a dotuje.

Tar kuka lambo ke Sejar

¹³ Dulaje mare Parijiyenje, ke mare dewje ke eeje me mbonaa te le Erode Atipase ro Jeju te ta nae ddew tar te ke tae te. ¹⁴ N-ddee n-paje dareje Jeju le na: « Nje-ne-toju, n-gere to aw pa tar ke tokoro, aw toju ddew le Lubba ddew tar te ke tokoro. Ngaa aw bbeel kem dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke ten kara osoi te ang. E-pa areje joo: Ndu areje ddew ta kuka lambo ke toku mbay Sejar wase ta kuka ang wa? Ta juka wase juka ang wa?»

¹⁵ A Jeju gere to ne ke daw deje mede te to dang ke ye ke daw n-pa, ngaa pa arede na: « Aw namje mba ddi wa? E-ddeeje ke mare kande nare kara aremje moo.» ¹⁶ N-ddeeje ke mare kande nare dareje, ngaa n-dujude na: « Endaji do dew, ke maketuru ke n-dda kande nare te neenn toje to le na wa?» Dilaeje te na: « To le Sejar.» ¹⁷ Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Areje Sejar ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.» Tar laa le nya dewje ke ddeeje ta nae le.

Tar kin le dewje ke oy

¹⁸ Mare saduseyenje ddeeje ro Jeju te. Saduseyenje le paje na dewje ke oy a kinje ang. N-dujuje Jeju na: ¹⁹ « Nje-ne-toju, Moyiji unn ndu areje me maketuru te na: <Toke dingaw uju ke dene laa ang, a oy a inyae, a bbo ngokon dingaw le to a, maji kare n-taa dene le nuju ne ngannje nare ngokoen ke oy le. ²⁰ Lew, mare ngakon naaje ke dingaw eeje siri. Ne ke

dɔngɔr n̄-taa dene, ngaa nuju saa ang a noy. ²¹ Joo lede taa dene le a uju saa ang a oy tɔ. Mota lede ta dene le a toke baann bbay. ²² Aw ne ke goe goe are dede ke siri le dujuje ang a doyje toyn. Ngaa goe te a, dene le kara oy tɔ. ²³ Ndɔ kin le dewje ke oy a, na horode te a, a to nje-dene le wa? Mba dede siri toyn njaa n̄-taaje dene le.» ²⁴ Jeju ilade te na: « E-ndemje ddew, mba e-gereje Maketuru le Lubba ang ddem, e-gereje singa-mɔngu le Lubba ang ddem. ²⁵ Ndɔ ke dewje ke oy inje a, dingaw a taa dene ang ddem, dene a taa ngaw ang ddem. Da kisije toke le anjije me dara te. ²⁶ Tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le, e-turaje tar ke me maketuru te le Moyiji le ang wa? Lubba pa are Moyiji mbɔr ber-kam te ke aw ɔn puru pa na: <M-to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le Jakobbo.> ²⁷ Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, n̄-to Lubba le dewje ke isi kem baa. Yeenn a, e-ndemje ddew njaa nyɔm.»

Ndu ke ngeng uta keseje

²⁸ Mare nje-kɔru gel Ndu oo tar lede le, a gere to tar ke Jeju ilade te to ke dɔgɔle, ngaa ddee rɔ Jeju te ngɔsi duje na: « Ndu ke dda ngeng uta keseje toyn wa?» ²⁹ Jeju ilae te na: « Ndu ke ngeng uta keseje na: <See ngann Ijarayelje, ooje! Ebbe-dewje ke to Lubba leje a to Ebbe-dewje kara baa. ³⁰ Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje Lubba lei ke mei toyn, ke kewn lei toyn, ke keje lei toyn, ke singai toyn.> ³¹ Joo le ndu a neenn: <E-ndiki nje-mari toke da rɔi njaa.> Mare ndu ke ngeng uta nje ke jo neenn goto.» ³² Nje-kɔru gel Ndu le pa are Jeju na: « Maji nya, Nje-ne-tɔju! Tar ke tɔkɔrɔ a e-pa neenn. Ebbe-dewje a to Lubba kara baa, mare Lubba dang goto. ³³ Maji kare dew kara kara ndiki Lubba ke mee toyn, ke keje laa toyn, ke singae toyn. Ngaa maji kare n̄-ndiki nje-mare toke da-rɔe njaa. Yeenn maji uta ne-poloje ke ta ro ke ne-kare-baaje dang dang.» ³⁴ Jeju oo a, tar ke nje-kɔru gel Ndu le ilae te le to tar kem-kare. Yeenn ngaa n̄-pa nare na: « Ee ngɔsi baa ke Bbe-kon le Lubba.» Goe te a, dew tay duje tar ang ngaa.

Tar dɔ Mesi te de ke Dabbiti

³⁵ Jeju aw tɔju ne me key-mbɔn naa te le jiyipije a, duju tar na: « Nje-kɔruje gel ndu a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti toke baann wa? ³⁶ Dabbiti njaa kara, toke Ndil-me-nda ddusu mee a, pa na: Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na: <E-ddee isi dɔ ji-kɔlum te, ndereng ta mungu nje-baanji lei kɔy gɔli te bba.> ³⁷ Dabbiti njaa kara bbar Kiriste to Ebbeeje. Yeenn a, Kiriste le a to ngonno toke baann wa?» Dewje ke nya aw ooje tar laa le ke rɔ-nel.

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ nje-kɔruje gel Ndu

³⁸ Jeju pa me ne-tɔju te laa na: « Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kɔruje gel ndu ke ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta kase ne lo, ngaa ndikije kare dewje ddajede lapiya nata. ³⁹ N̄-ndikije ta kuwa lo kisi ke kete me key-mbɔ-naa te, ngaa ta kuwa dɔngɔr lo-kisi lo ne-kusa kusu te. ⁴⁰ Daw n̄-taaje neje le dene-ndubbaje jide te toyn ngaa daw dujuje Lubba kure ew ta kare dewje oojede to dewje ke maji nya. Mba yeenn a, sariya ke dɔde te a ngeng nya kuta le kese dewje.»

Ne-kare baa le dene-ndubba ke to nje-ndoo

⁴¹ Goe te a, Jeju tur keme ke ne te ke daw dila ne-kare-baa me te, ngaa naw noo ne ke dewje aw ilaje. Nje-ne-kingaje aw ilaje tɔku nare. ⁴² Mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ddee ila ngann kande nare joo kɔre boy ang.

⁴³ Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: « M-pa tar ke tókoro marese: Dene-ndubba ke to nje-ndoo neenn ila ne bo uta dewje toyn. ⁴⁴ Mba kese dewje toyn, nare ke dooje ne ta dda ne ang a dilaje. A ne, bbay nare ke nayn ta kare n̄-ngem ne rœ a nila.»

13

Jeju pa tar key-polo-Lubba ke da tɔ

¹ Kare ke Jeju in me key-polo-Lubba te aw tee ke ddaka a, mare nje-nja goe te pa are na: « Nje-ne tɔju, Oo erje ke kura neenn, oo tɔku key neenn!»

² Jeju ilae te na: « Tɔku key ke aw oo neenn le, mare er kara a nayn dɔ mare te, lo te ke neenn ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddotu ndo a ddee

³ Jeju isi nangê dɔ ddingiri olibeje te, nɔ key-polo-Lubba te. A Piya, Jake, Jan ke Andere ke isije saa keteenn ke karede baa le dujeje na: ⁴ « E-pa areje: Ndɔ ke dda nejeenn a teeje wa? Ddi a, a tojuje kare ke neje tɔyn a tunga ne le wa?» ⁵ Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Aaje rœse! Areje dew erese ang! ⁶ Dewje nya a ddeeje ke rim ngaa a paje na: <M-to Mesi le!> Da kereje dewje nya. ⁷ Bbo ooje tar dɔ ke aw ddeeje ngɔsi ke tar dɔ ke nayn ddew ew a, areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddotu ndo ang bbay. ⁸ Gel-dewje a kinje ta dda dɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda dɔ ke mare bbe-kɔn. Nange a yeke loje te dang dang, tɔku bbo a koso. A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.»

Ne ke a kinga nje-njaje go Jeju te

⁹ « A sese, undaje kemse dɔ rose te. Dewje a kaw ke se nɔ sariya te. Dewje a tundase me key-mbɔn naa te le Jiipije, da kaw ke se nɔ ngann mbayje te, ke nɔ tɔku-mbayje te wɔju dɔm, ngaa a toje to nje-tar-najije lem. ¹⁰ Mba maji kare dila mber Tar ke majidare dewje tɔyn kete bba. ¹¹ Toke daw ke se sariya te a, areje mese sangese kete wɔju dɔ tar ke a paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Tar ke Lubba a karese kare teenn njaa, a ta e-paje. To tar ke sese njaa a, a paje ang. To Ndil-me-nda a, a pa tar le. ¹² Dewje a kilaje ngokonde ji dewje te kare n̄-tolde, ngaa boje a ddaje toke baann ke nganne dɔ. Ngannje a ddeeje to nje-baanji le nje-kujude, ngaa da kare n̄-gange sariya-yo dɔde te. ¹³ Dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. A dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔnye te a, a kinga kaji.»

Dewje a kooje ndoo nya

¹⁴ « A kooje <ne ke maji ang ke aw tuju lo> le lo-kisi te ke to wɔju dɔe ang. Maji kare dew ke aw tura maketuru neenn gere ke maje! Kare teenn, maji kare dewje ke isije nange Jude te aynje awje dɔ ddingirije te. ¹⁵ Maji kare dew ke isi lo-kisi te ke dɔ key te ddisi aw me key te ta kunn mare ne ang.* ¹⁶ Ngaa toke dew ee ndɔ a, maji kare n̄-tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang tɔ. ¹⁷ Dɔ ndoje teenn, a to ndoo nya kare deneje ke eeje ke sem, ke nje ke nganne aw ilje mba. ¹⁸ E-dujuje Lubba kare neenn tee dɔ-ney-kul te ang. ¹⁹ Mba me ndoje teenn, dewje a kooje ndoo nya. Unn kute dɔ ndɔ te ke Lubba dda ne nange ndereng bbokone, dewje ooje ndoo toke baann ang. Goe te kara, dewje a kooje ndoo toke baann ang ngaa. ²⁰ Toke Ebbe-dewje tel ke ndɔ nejeenn le are nayn ngaji baa ang a, dew kara a kinga kaji ang. A n̄-tel ne njaa wɔju dɔ dewje ke n̄-mberede toke

* 13:15 13:15 Ooje Matiyè 24:17

kete. ²¹ Yeenn a, toke dew pa arese na: <Ya! Mesi ee neenn,> wase: <Nee yonn> a, e-ndikije te saa ang. ²² Mba mesije ke tɔkɔɔ ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔɔ ang a ddeeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ. ²³ Yeenn a, sese, aaje rɔse! Mba m-pa nejeenn kete marese mban.

Ngonn le dew a ddee

²⁴ « Dɔ ndooje teenn, go ndoo te ke dewje a kooje le a, kare a tuka ndul, ney a nda ang ngaa. ²⁵ Endentenrendenje a kinje darâ gaynje nangê, ngaa singa-mɔnguje ke me dara te a yekeje. ²⁶ Yeenn ngaa, a kooje Ngonn le dew a ddee me mum te ke singa-mɔngu laa tɔyn ddem, ke piti ddem. ²⁷ Yeenn ngaa, na kula anjije kare mbɔnje dewje ke n̄-mberede dɔ nange te tɔyn, unn kute kɔyn nange te kara tee kɔyn nange te ke kara.»

Ne-kɔju-mare ke to kake Pige

²⁸ « Ooje ne-kɔju mare dɔ kake Pige te. Toke barkem kake Pige unn kutu tewn, a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee ngosi ngaa. ²⁹ Ddew kara baa, toke ooje nejeenn le a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee ngosi ngaa. Nar ta key te lese. ³⁰ M-pa tar ke tɔkɔɔ marese: dewje ke bbokone neenn a koyje tɔyn ang bbay a, nejeenn tɔyn a teeje.» ³¹ Dara, ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ndɔ kara ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

³² « A ndɔ, wase kare ke nejeenn le a teeje ne le dew kara gere ang. Anjije ke darâ, wase Ngonn le kara gere ang. Bɔ ke kare a gere. ³³ Aaje rɔse bbo e-tibbije ang. Mba e-gereje ndɔ ke nejeenn le a teeje ne ang. ³⁴ Neenn a to ddew kara baa toke dew ke aw ke mba te. Ninya key nare nje-kulaje laa kare n̄-ngemje. Nare dew kara kara kula laa kare dda. A, nunn ndu nare nje-ngem ta key kare ta aa lo ke kete bbo tibbi ang. ³⁵ E-tibbije ang, mba egereje ndɔ ke nje-key le a ddee ne ang, dɔ-kar te, wase dɔ bakebbe te, wase toke kunran aw nɔɔ, wase ta lo-kare te. [Yeenn a, e-tibbije ang, mba e-gereje ndɔ ke nje-key le a ddee ne ang. Na ddee dɔ-kare te wase, til te ke lo to yenene wase, dɔ-bakebbe te wase, ke esindɔ wa kara a gereje ang.] ³⁶ Mba kare n̄-tel n̄-ddee busu a, ningaje dɔ bbi te ang. ³⁷ Tar ke m-pa marese neenn, m-pa mare dewje tɔyn: Areje kemse ketere.»

14

Tɔku dewje ooje taa ta tɔl Jeju

¹ Kusu-pake, ke kusu mapa ke n̄-dda ke wum ang naynje ndɔ joo baa. A, tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel ndu aw sangeje ddew ke ta kuwa ne Jeju ke ke gusu ta tɔle. ² Mba n̄-paje na: « Maji kare juwae ndɔ kusu te ang mba a kaju bula.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

³ Jeju ee Betani me key te le Simɔ ke to nje-banji. Kare ke naw nusa ne a, mare dene ddee ke yambo ke gate ngeng, me ku Alebatere te. N-tɔ ta ku le ngaa nungu yambo le dɔ Jeju te le. ⁴ Rɔ mare dewje ke eeje teenn neelde ang ngaa n̄-paje horode te na: « N-tuju yambo neenn baann mba ddi wa? ⁵ Jase ta labbe yambo le kande nare tɔl muta a kare nje-ndooje ang wa! Ngaa n̄-paje tar le dene le maji ang. ⁶ A Jeju pa arede na: « Inyaeje ddekeke! Aw jɔkeje mba ddi wa? Ne ke n̄-dda sem neenn to ne ke maji. ⁷ Nje-ndooje a kee ke se neenn ke ndɔ tɔyn. Ndɔ ke mese ndiki a, a ddaje

ke de maji. A ema, ma kee ke se ke ndo toyn ang. ⁸ Ne ke nase ta dda, a n-dda. Nungu yambo rom te kete ta ngina ne ndo ke da dubbum ne. ⁹ M-pa marese, tar ke tokoro, lo toyn ke dila mber Tar ke maji ke te, do nange te toyn, da pa tar ne ke dene neenn dda, ngaa dewje a koleje mede doe te».

Judase ndiki ta kila Jeju ji dewje te

¹⁰ Judase Isikariyote ke to kara le nje-njaje go Jeju te ke doku gire joo aw ro toku nje-poloje Lubba te ta kila Jeju jide te. ¹¹ Dooje tar laa le a rode neelde nya, ngaa dunnje ndude ta kare nare. Yeenn ngaa Judase unn kutu sange ddew ke maji ke na kila ne Jeju jide te.

Jeju are n-dda muru Pake

¹² Dongor ndo kusu mapa ke n-dda ke wum ang, ke to ndo ke daw n-tol ne ngann bateje mba dda ne muru Pake a, nje-njaje go Jeju te pajе areje na: « Lo ke dda a e-ndiki ta kare jaw mose muru Pake kete jari wa?» ¹³ Yeenn ngaa Jeju ula nje-njaje goe te joo kete na: « Awje toku bbe te, a, a kingaje mare dingaw ke oto joo maann. A unnje goe. ¹⁴ Key ke nande te a, e-paje areje nje-key le na: «Nje ne-toju duju na: Lo ke dda, ema ke nje-njaje gom te ja kon muru Pake kete wa? ¹⁵ Nje-key le a tojuse mare lo ke tate ke toke mose mban do key te taar. Neje toyn to me te. Lo le a, a moseje ne-kusa leje le ke te.» ¹⁶ Nje-njaje goe te le otuje awje toku bbe te le. Dingaje neje le toyn ddew kara baa toke n-pa arede le, ngaa n-moseje muru Pake le.

Mare nje-nja-go Jeju te a kilae ji dewje te

¹⁷ Lo-kul a, Jeju de ke nje-njaje goe te ke doku gire joo n-ddee n-teeje. ¹⁸ Kare ke disije daw dusaje ne a, Jeju pa na: « Tokoro njaa, m-pa marese, dew kara horose te ke aw usa ne sem a kilam ji dewje te.» ¹⁹ Ro nje-njaje goe te le neelde ang nyom, ngaa dunn kutu duje kara kara na: « To ema wa?» ²⁰ Jeju pa arede na: « To kara lese, sese ke doku gire joo. Ne ke nula jia naate sem me sambe te neenn. ²¹ Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke tar ke makuturu le Lubba pa doe te. A kem to ndoo a to le dew ke a kila Ngonn le dew ji dewje te. Duje ang kara maji nya uta.

Muru me-kara

²² Kare ke daw dusa ne a, Jeju unn mapa, ngaa are wooyo Lubba a, arede, a pa na: « E-taaje ne neenn, to da rom ann.» ²³ Goe te a, nunn engo-maann binye, ngaa nare wooyo lubba a narede nare dede toyn njaa dayje. ²⁴ Jeju pa arede na: « Yeenn to mesem ann. To mese ke Lubba osu ne dono ke dewje ke banya are ungu nange mba kare tar majang lede oru ne dode te. ²⁵ M-pa tar ke tokoro marese: Ma kay maann binye neenn ang ngaa ndereng ndo ke ma kay ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kon te le Bomje.

Jeju pa na Piyar a mbete ne

²⁶ Dosuje pa wal Lubba, ngaa goe te a, n-teeje dawje do ddingiri Olibeje te. ²⁷ Jeju pa are nje njaje goe te na: « Sese toyn njaa a tusumje kiyamje. Mba n-dda me Maketuru te na:

Ma tol nje-ngem bateje

ta bateje le a sarenje naa kara kara. ²⁸ A bbo mi horo dewje te ke oy a, ma kaw nginase Galile.» ²⁹ Piyar pa are na : « Le dewje toyn tusije inyaije kara, ema, ma kinyai ang.» ³⁰ Jeju pa are na : « Tokoro, m-pa mari, til te neenn njaa, kete bba kare kuran no gol joo a, a mbetem

gol mota pa na e-gerem ang.» ³¹ A Piyar tel pa are ngeng bbay na: « Le ase ta koy sei kara, ta pa na m-geri ang, ma pa baann ndo kara ang.» Ngaa keseje kara paje toke baann to.

Jeju duju Lubba Jetesemane

³² Jeju de ke nje-njaje goe te daw n-teeje lo te ke daw bbar na Jesetemane a n-pa narede na: « Maw ta duju Lubba, ta isije neenn.»

³³ N-jin Piyar, Jake, de ke Jan naw ke de. Bbeel unn kutu ddae ddem, rœ neele ang ddem. ³⁴ Ngaa n-pa narede na: « Rôm neelem ang toke ne ke ma ta koygeenn. E-naynje neenn. Areje bbi oru kemse ang. ³⁵ Naw ddew ew ngaji, noso nangê ngaa n-duju Lubba kare bbo ddew to a, nuta kare ne-kem-to-ndoo te neenn ke dddang. ³⁶ N-pa na: « Aba * Bøy, ei ase ta dda ne toyn, uta engo-kem-to-ndoo neenn mborum te ke ddang. A e-dda ne ke mem ndiki ang, ne ke mei ei njaa ndiki a ta e-dda.»

³⁷ Jeju tel ddee ro nje-njaje goe te ke mota le a, daw n-tibbije. N-pa nare Piyar na: « Simo, aw tibbi wa? Ase ta kisi kem baa mba gol kare kara be ang wa? ³⁸ Areje bbi oru kemse bbo e-dujuje Lubba kare osoje me ne-na te ang. Dew ee ke keje ta dda ne ke maji njaa, a da-ro ee ke singa ang.»

³⁹ Jeju tel aw ddew ew, ngaa duju Lubba toke baann bbay. ⁴⁰ N-tel n-ddee ro nje-njaje goe te le a, ningade do bbi te bbay mba kemde kemde to bbi dorō. A n-gereje tar ke ta pa kare ang.

⁴¹ N-tel n-ddee ke gol mota laa a, n-dujude na: « E-naynje aw tibbije ngaa aw uwaje rōse bbay wa? Bbaye ngaa, kare ase ngaa. Bbasine neenn, da kunn Ngonn le dew kulae ji nje-ne-ddaje te ke maji ang. ⁴² Inje, jawje! Nje kunnun kulam jide te le ddee ngaa.»

Duwa Jeju

⁴³ Kare te ke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara le nje-njaje-goe te ke doku gire joo, ke ria na Judase ddee ke dewje banya banya. Duwaje toku kiyaje ke kakeje jide te. Toku nje-poloje Lubba, nje-koruje gel Ndu, ke tokuje le Jiipije a ulajede. ⁴⁴ Judase nje kula Jeju me jide te le tojude gusu ke na dda ne. N-pa na: « Dew ke m-to mbiya a to ne ann. Uwaje ta e-ngemeje ke maje awje saa.» ⁴⁵ Kake n-ddee n-tee a, n-ngese ke ro Jeju te ngaa n-pa na: « Nje-ne-toju.» Ngaa n-to mbia. ⁴⁶ Yeenn ngaa, dewje le ilaeje Jeju le uwaje. ⁴⁷ Mare nje-nja-go Jeju te oru toku kiya ngaa tuka mbi nje-kula le toku nje-polo-Lubba ti. ⁴⁸ Jeju pa arede na: « E-ddeje ke toku kiyaje ke kakeje ta kuwam ne toke m-to nje kuwa ne le dewje ke singa wa? ⁴⁹ Ke ndoje toyn mee ke se key-polo-Lubba te maw m-toju ne a uwamje ang. A ne neenn to mba kare tar ke Maketuru le Lubba pa ddee to tar ke tokoro.»

⁵⁰ Yeenn ngaa nje-njaje goe te tuseje inyaje a aynje. ⁵¹ Mare basan unn go Jeju le, a bel a n-kiri ne rœ. Da kuwae a, ⁵² n-tusu bel le ninya a nayn rœ baa.

Daw ke Jeju lo gange sarya te le Jiipije

⁵³ Daw ke Jeju bbe le toku nje-polo-Lubba. Lo teenn, toku nje-poloje Lubba, tokuje le Jiipije, ke nje-koruje gel Ndu toyn mbonje naa. ⁵⁴ Piyar inya are daw ke Jeju ddew ew a unn goe ndereng ande ne me ndoko te le toku nje-polo-Lubba. Nisi ke mbambaje lo teenn naw n-ndibbi puru.

⁵⁵ Toku nje-poloje Lubba, ke dewje ke lo-sariya te le toyn, daw sangeje mare tar ta gange ne sariya yo do Jeju te le a dingaje ang. ⁵⁶ Dewje nya

* 14:36 14:36

paje tar-naji-ngemje dɔ Jeju te le, a tarje le awje go naa te ang. ⁵⁷ Mareje inje ngaa ulaje tar ngemje ta Jeju te le paje na: ⁵⁸ « Jo tae te njaa, n̄-pa na: «Ke-polo Lubba neenn, dewje a ddaje. Ma tuju ta dda mare ke dewje a ddaje ang me ndɔ mota te.» ⁵⁹ A dɔ tar te neenn le kara, tarje lede aw go naa te ang. ⁶⁰ Yeenn ngaa tɔku nje-polo-Lubba le in horo dewje te ngaa duju Jeju na: « Ila tar tar te le dewje ke aw undaje tar dɔi te neenn ang wa?» ⁶¹ A Jeju ar ddekeke, nila tar te kara ang. Tɔku nje-polo-Lubba le tel duje bbay na: « E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke jaw jɔsu gaje le wa?» ⁶² Jeju ilae te na: « Yee njann, m-to Ngonne. A kooje Ngonn le dew ke isi dɔ ji-kɔl Lubba te. Na kin darâ me mum te ta ddee.»

⁶³ Yeenn ngaa Tɔku nje-polo-Lubba tiir kubbuje ke rɔe te ngaa pa na: « N-ndiki ta kinga nje-tar-najji bbay ang ngaa. ⁶⁴ Ooje taji ke n̄-taji Lubba neenn mban.» Tar ddi a ejeje dɔe te wa? Dede tɔyn n̄-gange sariyo yo dɔ Jeju te.

⁶⁵ Mareje unnje kutu ti weren dɔe te. N-tɔje keme, n̄-bbirije jide n̄-tundae ne ngaa n̄-dujeje na: « Na undai neenn wa? E-pa are joo.» Mbambaje taaje Jeju ngaa tundaje ka mbɔre.

Piyar mayn tar le Jeju

⁶⁶ Kare ke Piyar nayn me ndoko te le beer bbay, a mare dene nje-kula le tɔku nje-polo-Lubba le ddee. ⁶⁷ Kake noo Piyar ke aw ndibbi puru le a, naa keme ngaa n̄-pa na: « Ei kara e-nja ke Jeju dew ke Najarete le tɔ.» ⁶⁸ A Piyar le mayn pa na: « M-gere ne ke a ta pa neenn ang, meje pin.»

Goe te a, nin naw ta ndoko te, a kuran nɔ. ⁶⁹ A dene nje-kula le oo Piyar le ngaa tel pa are dewje ke eeje teenn na: « Dew neenn to kara le nje-njaje go Jeju te.» ⁷⁰ A Piyar tel mayn bbay.

Mbɔr ang a, dewje ke eeje teenn tel paje areje Piyar bbay na: « A to kara lede njaa, mba ei kara e-to dew ke Galile tɔ.» ⁷¹ A Piyar unda yo tɔ ne guma ngaa pa na: « M-gere dingaw neenn ang.» ⁷² Kare teenn njaa, kunra nɔ ke gɔl joo laa. Yeenn ngaa me Piyar ole dɔ tar te ke Jeju pa are na: « Kete bba kare kuran nɔ gɔl joo a, a mayn gɔl mota pa na e-gerem ang.» Yeenn ngaa Piyar tee ke ngɔru ngaa uru dɔ no te.

15

Daw ke Jeju rɔ Pilate te

¹ Ke esindɔ baa njaa, tɔku nje-poloje Lubba mbanje naa ke tɔkuje le Jiipije, nje-kɔruje gel Ndu, ke kese nje-gangeje sariya tɔyn ta koo ne ke ta dda. Dare n̄-tɔ Jeju, ngaa daw saa nɔ gɔl Pilate te. ² Pilate duju Jeju na: « E-to mbay le Jiipije wa?» Jeju le ilae te na: « Ye njaa e-pann.»

³ Tɔku nje-poloje Lubba undaje tarje nya dɔ Jeju te. ⁴ Pilate tel duje bbay na: « Ila tar te kara ang wa? Oo tarje tɔyn ke dewje neenn undaje tai te neenn.» ⁵ A Jeju ila tar te kara ang. Are to ne ke kange singa Pilate.

N̄-gange sariya yo dɔ Jeju te

⁶ Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn, ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula te. To dew ke dewje ke banya ndikije kare nɔre ⁷ A mare dew ke ria na Barabase ee key-kula te, de ke mare dewje ke tɔlje dew dɔ ndɔ te ke n̄-ddaje dɔ-ngeng ke nje-kɔn-bbeje. ⁸ Yeenn a, dewje ke banya awje key le Pilate ngaa dujeje kare n̄-dda ne ke naw n̄-dda ke bbal kara kara narede le. ⁹ Pilate ilade te na: « E-ndikije kare minya mbay le Jiipije le marese wa?»

¹⁰ Mba Pilate gere ke maje to me a ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia teenn. ¹¹ A tɔku nje-poloje Lubba ɔsuje kutu dewje ke banya kare duju Pilate are Barabase a ta nɔre narede. ¹² Pilate tel dujude bbay na: « Yeenn a, ddi a e-ndikije kare m-dda ke dew ke aw bbareje to mbay le Jiipije le wa?» ¹³ N-tel duruje ekii na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.» ¹⁴ Pilate dujude na: « Ddi ke maji ang a n-dda wa? A n-tel duru ekii dare ngeng na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.» ¹⁵ Pilate ndiki ta dda kare rɔ dewje ke banya le neelde. Yeenn ngaa nɔru Barabase key-kula te narede. Nare n-tunda Jeju ke ndey a nulae ji mbambaje te kare n-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje kokoje Jeju

¹⁶ Mbambaje awje ke Jeju me key te le ngonn mbay le ngaa bbarje kese mbambaje tɔyn. ¹⁷ Dulae kubbu ke kase. Goe te a, n-pete kula ke to konn to eɔkudɔ dunda dɔe te. ¹⁸ Goe te a, n-ddaeje lapiya n-paje na: « Lapiya, Tɔku-mbay le Jiipije.

¹⁹ N-tunda dɔe ke kare, n-ti weren dɔe te, ngaa dɔsu mekeji gɔlde nangɛ a daw ke dɔde ndereng ta kɔsu ne nange. ²⁰ N-kokoeje, ngaa dɔru kubbu ke kase le rɔe te a n-tel dulae kubbuje laa. Goe te a, n-tee saa daw ne ta kaw tɔle dɔ kake-dese te.

N-tɔl Jeju dɔ kake-dese te.

²¹ Mare dew ke Sirene ria na Simɔ, ke to bɔ Alekejandere de ke Rupusuje, in ndɔɔ aw nday a, duwae dare noto kake-dese le Jeju le. ²² Daw ke Jeju le mare lo te ke daw bbar na Gologota. Kande ri le na « lo ka-dɔ dewje.» ²³ Dare maann binye ke dungu ne ke ria na mir me te kare nay, a n-mbete.

²⁴ N-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa goe te a, n-ddoje mbari ta kaynje ne naa kubbuje laa ke dew kara kara a bu. ²⁵ N-bbere dɔ kake-dese te ke kare ji-kara ke ke esindɔɔ. ²⁶ N-dda mare makeruru n-bbere er dɔe te ta toju ne gel ne ke n-gange ne sariya dɔe te le na: Dew neenn to mbay le Jiipije.» ²⁷ N-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er kɔl, a mare kara er gel. ²⁸ Yeenn bba, tar ke n-dda me Maketuru te le Lubba ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na: « Dilae horo nje-tɔl dewje te.»

²⁹ Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje dɔde a tajeje. N-paje dareje na: « Ei ke e-ndiki ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me ndɔ mota te le. ³⁰ Ei njaa aji rɔi bbo in dɔ kake-dese te le uru nangɛ.»

³¹ Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel Ndu kara aw kokoje Jeju horo naa te tɔ na: « Naji mare dewje, a nase kaji rɔe ne njaa ang wa! ³² Maji kare ne ke n-tɔ Mesi, Tɔku-mbay ke Ijarayel le n-ddisi dɔ kake-dese te nuru nangɛ. Yeenn bba joo a, ja koo meje te saa.» Dewje ke n-bberede dɔ kake-dese te mbɔre te le kara aw tajeje tɔ.

Koy le Jeju

³³ Unn kute kare te ke ar dana ndereng gɔl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dɔ nange te tɔyn. ³⁴ A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju uru ekii ke singa na: « Eli, Eli, lama sabakantani!» Kande tar le na: « Lubba lem, Lubba lem, e-tusum inyam mba ddi wa?»

³⁵ Mare dewje eee teenn ngaa ooje tar laa le a, paje na: « Naw n-bbar Eli.» ³⁶ Mare dew kara horode te ayn ke ngɔru aw unn mare ta kubbu ula me maann binye te ke mase ngaa kee ta kare te a ula are Jeju kare ay, a pa na: « Inyaje, ja koo se Eli a ddee kɔre dɔ kake-dese te kilae nangɛ wa!» ³⁷ A Jeju uru ekii ke singa ngaa uwa rɔe.

³⁸ Kubbu ke ñ-tò ñ-gange ne me key-polo-Lubba tiir dana, in taar uru nangê. ³⁹ Mbay le mbambaje ke Ròm ke ar nò Jeju te le oo gusu ke Jeju le uwa ne rœ le a, pa na: « Dew neenn to Ngonn le Lubba tokorɔ njaa.»

⁴⁰ Mare deneje eeje teenn tɔ, darje ddew ew daw daaje lo. Mari ke Magadala, de ke Mari kɔn Jakeje ke Joseje, ke Salome deeye horode te. ⁴¹ Lew denejeenn le njaje go Jeju te, ngaa ddaje saa kare te ke ñ-nayn ne Galile. Deneje banya banya ke awje saa Jurusalam eeje teenn tɔ.

Jejebbe dubbu neenn Jeju

⁴² Ndɔ mɔse rɔ ta ngina ne ndɔ-kuwa-rɔ a, lo-kul te, ⁴³ Jejebbe ke to dew ke bbe te ke Arimate ddee tee. N-to kara le tokuje ke aw isije toku lo gange sariya te le Jiipije. Ne kara naw ñ-ngina kɔn-bbe le Lubba. Nuwa rœ dingaw naw duju Pilate kare are niinn Jeju le. ⁴⁴ A toke Pilate oo na Jeju le uwa rœ mban a, tare gange singae. Yeenn ngaa nula ñ-bbar toku mbamba le dewje ke Ròm ngaa ñ-duje se Jeju le uwa rœ lew baa wa? ⁴⁵ Toku mbamba ke Ròm le pa tar yo le are. Yeenn ngaa nare ddew Jejebbe kare unn niinn le. ⁴⁶ Jejebbe le ndoko bel-kubbu ke nda. Nɔru niinn le dɔ kake-dese te, ñ-ke ke kubbu le ngaa nila me buwa-yo te ke nare duru me er te. Goe te a, ñ-ndubbu mare er nutu ne ta buwa-yo le. ⁴⁷ Mari ke Magedala de ke Mari kɔn Joseje aw aaje lo ke dila niinn le ke te.

16

Jeju in horo dewje te ke oy

¹ Toke ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije nday a, Mari ke Magedala de ke Salome, ke Mari kɔ Jakeje, ñ-dokoje yamboje ta kungu dɔ ninn Jeju. ² Ke esindɔ baa njaa, ke ndɔ-kuwa-rɔ* ke kare aw tee a, dawje buwa-yo te. ³ N-dujuje naa na: « Na njaa bba a ndubbu toku er ke dutu ne ta buwa-yo le ke ddang kareje wa?»

⁴ A toke daaje lo a, toku er le toke ndubbu mban. ⁵ Yeenn ngaa dandeje buwa-yo te le. A dooje mare basan ula kubbu ke ngal a nda, ngaa isi er kɔl, a bbeel ddade. ⁶ A basan le pa arede na: « Areje bbeel ddase ang. Aw sangeje Jeju ke Najarete ke ñ-tɔle dɔ kake-dese te le. N-ndol, nee neenn ang. Lo ke dilae ke te le a neenn. ⁷ A, aw paje areje Piyar, ke kese nje-njaje-goe te, e-paje na: « Na nginase Galile. Lo ke nunn a kooje te, ddew kara baa toke ñ-pa narese.»

⁸ Yeenn ngaa dinje buwa-yo te le ñ-teeje ddaka ngaa daynje dawje ddew ew mba disaje ngaa ñ-gereje ne ke ta dda ang. N-paje tar kara dare dew ang mba bbeel ddade nya.

Jeju tee inga Mari ke Magedala

⁹ Go kin te ke Jeju in horo dewje te ke oy ke ndɔ-kuwa-rɔ ke esindɔ baa le a, ñ-toju rœ dɔngɔr nare Mari ke Magedala ke ñ-tubba ndilje ke maji ang siri mee te le. ¹⁰ Naw ñ-pa tare nare dewje ke aw njaje ke Jeju, kare te ke daw ndingaje ndoo ngaa daw nonje le. ¹¹ A toke dooje tar le Mari ke pa na Jeju nayn kem baa, ngaa nooe le a, ñ-ndikije go tar te laa le ang.

Jeju tee inga nje-njaje goe te joo

* 16:2 16.2 Ooje Mاتيye 28.1

¹² Goe te a, Jeju unn mare da-rɔ ke dang bba toju ne rɔe nare nje-njaje goe te joo ke aw awje ke ngonn bbe te. ¹³ N-tel n̄-ddee n̄-paje tare dare keseje. A dede kara n̄-ndikije te ke de ang tɔ.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke dɔku gire kara

¹⁴ Dɔbɔyne a, n̄-toju rɔe nare nje-njaje goe te ke dɔku gire kara, ke aw usaje ne, ngaa n̄-kɔl ke de wɔju dɔ mede ke dunn dare Lubba ang ddem, wɔju dɔ me-ketere lede ddem. Mba, n̄-ndikije go tar te le dewje ke ooeje goe te ke nin ne horo dewje te ke oy le ang. ¹⁵ Ngaa n̄-pa narede na: « Awje dɔ nange te tɔyn ta ilaje mber Tar ke maji le areje dewje tɔyn. ¹⁶ Dew ke oo mee te, ngaa n̄-ddae batem a, a kinga kaji. Dew ke oo mee te ang a, sariya dɔe te. ¹⁷ Ngaa, ne ke da gere ne dewje ke a kooje mede te a neenn: Da tubba ndilje ke maji ang ke rim, ngaa da paje ndɔn-tarje ke siki. ¹⁸ Da Kuwaje lije ke jide. A bbo dayje ne ke kuma ke maji ang ee te a, ne kara a ddade ang. Da kila jide dɔ nje-rɔ-toje te, ta rɔ nje-rɔ-toje le a ddee maji.»

Jeju tel ke rɔ Lubba te

¹⁹ Go tar te ke Ebbe-dewje Jeju pa arede toke baann a, Lubba unne aw ne dara, ngaa nisi dɔ ji-kɔle te. ²⁰ Nje-njaje-go Jeju te aw ilaje mber-tar le loje te tɔyn. Ebbe-dewje umade kula teenn le are n̄-ddaje ne-mɔrije ta toju ne to tar ke daw dila mbere le to tar ke tɔkɔrɔ.

Maketuru le Luku Luku Lk Tar do Maketurute le Luku

Luku to na wa? Dew gere tar nya do Luku te ang. Nje-koruje gel neje paje na n-to Gereke, n-to nje-kare kuma ngaa n-to dew ke ndiki kuru gel neje nya to. N-to kara le nje-buwa nja le nje-kayn-kula Pol do ndo te ke Pol aw ne mba kila ne mber Tar ke Maji kare dewje ke to Jiipije ang. Luku le to dew ke to Jiipi ang ngaa noo mee te ke Jeju. Gel-dewje toyn ke ddaje Maketuru le Lubba to Jiipije. Luku ke kare baa a to nje-dda Maketuru le Lubba ke to Jiipi ang. Luku dda maketuruje joo. Maketuru Tar ke Maji ke maketuru Kula-dda nje-kayn-kulaje. Luku dda tarje neenn mba ddi wa? Luku dda maketuru neenn mba pa ne tar kare dewje ke taa me Kiriste ke toje to Jiipije ang ngaa aw paje ndon tar ke to gereke. Mareje nya horode te gereje tar ne-ji-bbe ke tar kisi le Jiipije ke maje ang. Gele ke neenn bba Luku dda maketuru le mba koru ne gel nejeenn karede dooje. Baann to bba kese gel dewje toyn ke do nange te ke toje to Jiipije ang a kaseje gereje Jeju to Nje-kaji dewje. Kon-tarje ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te Kon-tar ke Luku, ke Matiye, ke Marke ujaje me maketuru te to tar ne-toju le Jeju do nange te ke Galile, tar kaw le Jeju ke Jurusalam, tar koy le Jeju, tar kin laa horo nje-yoje te ke tar tel le Jeju darâ. Mare tarje ke Luku ke kare baa a dda me maketuru te laa to tar kaw le Jeju ro Mate de ke Mari (Luku 10.38-42), tar le dew ke nje-bbokoje tundae (Luku 10.28-37) ke gusu-tar do ngonn te ke nje-ne-tuju te (Luku 15.11-32.) Kon tarje ke Luku ngem me maketuru Tar ke Maji te Kon-tarje ke Luku ngem horo ne-tojuje te ke horo kulaje te ke Jeju dda ngaa noo a n-dda me maketuru te toke be. -Ngannje, ke dangeteje, ke nje-mbaje ke dewje oojede to ne ang a Jeju ndikide nya. Lubba gere to dewje toyn ke do nange te gereje ne Lubba ang ddem dewje toyn to dewje ke nayn. Baann bba nula Kiriste to Nje-kaji dewje ta kare dew ke oo mee te saa a inga kaji. Luku uja maketuru neenn ta pa ne tar kare nje-ne-kingaje to. Yeenn bba noru ne gel neje nya ke Jeju pa do ne-kinga te. Me maketuru Tar ke Maji ke Luku dda, Luku are ndeje kare nje-taaje me Kiriste unnje ne-kingaje lede umaje ne kula le Lubba ddem, umaje ne nje-maredeje ddem. Tar ke do Jeju te Me bbeje te ke Romeje onje doe bbale teenn, dewje aw paje na toku-mbay le Romeje kara baa a to toku mbayje. Dewje ke toje to nje-taaje me Kiriste paje na Jeju Kiriste kara baa njaa to Toku Mbay mba Lubba ndol Jeju horo nje-yoje te ngaa nare ddew kare ta non do neje toyn. Yeenn bba, me Tar ke Maji te ke Luku dda me maketuru te, dewje bbar Jeju to Toku Mbay uta bbar ke daw n-bbare ne me kese maketuru Tar ke Maji te. Tarje toyn ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te to tar ke woju do neje ke Jeju dda ke unn kute Jurusalam (1-2) ndereng tel unda ngange Jurusalam njaa to (24). Goe te ke Jeju in me buwa yo te a, n-tee n-toju roe nje-njaje goe te. Dooje to n-tel nisi ke tebbe ngaa deeje ke ro-nel nya. Kete bba kare Jeju bbar nje-njaje goe te, ngaa kare ta n-dda mare kulaje dang dang no dewje te toyn a, Ndil-me-nda dduse (3-4). Goe te a, Ndil-me-nda ddee do nje-njaje goe te (24.49). Baann bba, da kaseje ta toju tar me-maji le Lubba ddew kara baa toke Jeju toju.

Tar ke Luku pa do maketuru te laa

1-2 Dew ke bo Topil, mare neje ndayje horoje te ngaa dewje ke ooje neje le ke kemde kunn kute te njaa paje areje. Dede ke dooje neje le ke kemde le ñ-telje ñ-ddeeje to nje-paje tar le Lubba. Yeenn bba dewje nya unnje kutu ddaje maketuru, mba kōru ne gel neje ke ndayje horoje te le. ³ Goe te ke m-sange gel nejeenn le toyn ndereng ngirae te ke maje a, ema njaa kara moo maji ta kuja nejeenn le maketuru te kari, dew ke bo Topil, ⁴ mba kare e-gere to neje toyn ke ñ-toji, to neje ke tōkōrō.

Mber kuju Jañ-Batise

⁵ Bbal te ke *Erode to tōku-mbay nange te ke Jude, mare *nje-polo Lubba ee teenn. Ria na Jakari, nee horo nje-poloje Lubba te ke gel Abiya te. Dene laa ria na Elijabete ñ-to dew ke gel Arōn te. ⁶ Dede joo kem ñ-toje gate gate kem Lubba te ngaa ñ-naje ddew turu *ndu te le *Ebbe-dewje ddem. ⁷ A dujuje ngonn ang, mba Elijabete aw kate ngaa dede joo kem ñ-bbukaje nya. ⁸ Kare te ke Jakari aw dda kula nō gōl Lubba te, mba to ndō ke kuwa-dō-naa* lede a dda kula a, ⁹ ddew ne dda te le nje-poloje Lubba, *elemten oso dō Jakari te ta kare ande key-polo *Ebbe-dewje te, mba roo ubbu ke ete maji. ¹⁰ Dewje ke banya areje ddaka aw dujuje Lubba kare te ke naw ñ-roo wubbu le. ¹¹ A mare anji le *Ebbe-dewje tee inga Jakari, nare mbōr *banñ-roo-ubbu te le er kol. ¹² Kake Jakari unn keme ooe a, mee sange ngaa bbel ddaa nya. ¹³ A anji le pa are na: « Are bbel ddai ang Jakari, mba Lubba oo ndu nō lei. Dene lei Elijabete a kuju ngonn ke dingaw kari ngaa a kunda ria na Jan. ¹⁴ A to ne ke a kari koko ddem dewje nya a ddaje rō-nel ddem, mba ngonn ke da kuje le. ¹⁵ Mba na ddee bo nō *Ebbe-dewje te, koto ke to ben a kōru tae ang ddem koto ke in a kōru tae ang ddem, ñ-nayn me kōenje te njaa bbay a, Ndil-me-nda a ddusu mee. ¹⁶ Na dda bba kare ngann Ijarayelje telje ke rō *Ebbe-dewje te ke to Lubba lede. ¹⁷ Na nja nō Lubba te ke ndil, ke singa le Eli ddem, mba turu me boje ke rō ngande te ddem na dda bba kare *nje-kal-taje telje unnje ddew kem-kare le dewje ke gate gate ngaa na mōse dewje kare isije dō gōlde te mba ngebbe *Ebbe-dewje.» ¹⁸ Jakari pa are anji le na: « Ddi a tōjum to tar neenn to tōkōrō wa? Mba m-to bbuka ngaa dene lem bbale banya tō.» ¹⁹ Anji le tel ke tar are na: « Ema m-to Gabiriyel nje-kar nō Lubba te. Lubba ulam ta pa tar kari ngaa ta ndaji Tar ke Maji kari. ²⁰ Oo, gōbbi a kutu ngaa a kuma ke pa tar pin ndereng ndō ke nejeenn le a teeje. Mba oo mei te ke tarje ke m-pa, ke mare ndō a ddee to tar ke tōkōrō le ang.» ²¹ Dewje ke areje ddaka, aw ngebbeje Jakari sangeje mede, mba goe ew nya me key-polo-Lubba te. ²² Kake ñ-tee ddaka a, numa ke pa tar pin ngaa dewje le gereje to noo mare ne toke nin jeenn key-polo-Lubba te le. N-dda jia narede ngaa gōbbe utu nyōm. ²³ Toke ndō dda kula laa nunga a, ñ-tel naw key laa. ²⁴ Goe te ngaji a, dene laa Elijabete uwa sem. Niya rōe ase nayn mi, ñ-pa na: ²⁵ « Ne ke Ebbemje dda mbam kare te ke mee ndiki, ta kōru ne ne-rō-kul lem kem dewje te a neenn.»

Mber kuju Jeju

²⁶ Elijabete uwa sem ke nayn misan a, Lubba tel ula anji laa Gabere mare bbe te ke ria na Najarete nange te ke Galile. ²⁷ Nulae rōn ngonn ke dene te ke gere ngaw ang bbay, ke to nje-mōrō le Jejebbe, ngonn ke gel Dabbiti te. Ri ngonn ke dene ke gere ngaw ang bbay le na Mari. ²⁸ Anji le ande dōe te ngaa pa na: « M-ddai lapiya, ei ke Lubba dda sei me maji. Ebbe-dewje ee sei.» ²⁹ Me Mari sange ngaa neje ñ-pa na: « Lapiya ddi a toke be neenn

wa?»³⁰ Anji le pa are na: « E-bbel ang Mari, mba me-maji le Lubba to doi te. ³¹ Oo, a kuwa sem, a kuju ngonn ke dingaw ngaa a kunda ria na Jeju. ³² Ngonn le a ddee bo ngaa da bbare na Ngonn le *Ne ke ddotu dara te ngaa *Ebbe-dewje Lubba a kare ngende-mbay le bojeje Dabbiti. ³³ Na kon do nje ke gel Jakobbo te bbal ke bbal ngaa *kôn-bbe laa a kosu koyon ndo kara ang.»³⁴ Mari pa are nje-kula le na: « Neenn le a ddee toke baann wa? Mba m-gere ngaw ang bbay.»³⁵ Anji le tel ke tar are na: « Ndil-me-nda a ddee doi te ngaa ndil singa-mongu le *Ne ke ddotu dara te a debbe doi te. Gele ke neenn bba Ngonn ke maji toyn ke a kuje le, da bbare na Ngonn le Lubba. ³⁶ Oo, nuju lei Elizabete ke bbuka nya njaa kara uwa sem are ne ke daw n-bbare na nje-kuju-ang le, nisi ke sem ke nayn misan ngaa. ³⁷ Mbata ne nya Lubba ndo kara ang.»³⁸ Mari pa na: « M-to bbere le *Ebbe-dewje. Maji kare ne toyn ke Lubba ndiki ta dda ddew te lem ddee dom te toke ndui pa.» Ngaa anji le inyae a otu.

Mari aw oo Elizabete

³⁹ Me ndoje teenn Mari in taar ngaa unn ddew ke ngoru aw ke do ddingirije te mare bbe te ke Juda. ⁴⁰ Nande key le Jakari ngaa n-dda lapiya Elizabete. ⁴¹ Kake Elizabete oo ndu Mari ke are ne lapiya le a, ngonn ke mee te in njururu. Ndil-me-nda ddsusu me Elizabete, ⁴² a uru eki ke taar pa na: « Lubba bbar Tar ke Maji doi te horo deneje te toyn, Tar ke Maji laa to do ngonn te ke a kuje le ddem! ⁴³ Ema neenn m-to dew ddi bba kon Ebbemjeje ddee rom te wa? ⁴⁴ Mbata oo, kake moo ndui ke arem ne lapiya le a, ngonn ke mem te in njururu ke ro-nel. ⁴⁵ Koko ee ke dene ke oo mee te to tar ke *Ebbe-dewje are n-pa dare, a ddee to tar ke tokoro.»

Mari osu pa wal ne Lubba

⁴⁶ Mari pa na:
 « Mosu gaji *Ebbe-dewje
⁴⁷ ddem, m-dda ro-nel waju do Lubba ke Nje-kajim,
⁴⁸ mba nunn keme noo ne bbere dene laa ke to ne ang. Tokoro njaa, a kunn kute bbokone, gel-dewje toyn a bbaremje to dene ke isi ke koko,
⁴⁹ mba *Nje-singa-mongu dda neje ke bo nya waju dom, ria na Nje-me-nda.
⁵⁰ Me-maji laa to ke ndo ke ndo mba dewje toyn ke aw ddaje bbel laa.
⁵¹ N-toju singa-mongu laa ke jia. N-sane dewje ke isije ke keje koo-ro-bo kara kara.
⁵² Nunda toku mbayjeje nangê ngaa nuwa ji nje ke mede to me ngon-n-kase ke taar.
⁵³ Nare ne-kinga nje ke bbo ddade ngaa n-tubba nje-ne-kingaje jide baa.
⁵⁴ Numa bbereje laa ngann Ijarayelje, mba nole mee do me-maji te laa,
⁵⁵ toke n-pa nare bojeje -ddew te le Abaraham ke ngann mee ke ndo ke ndo.»⁵⁶ Mari dda ase nayn muta ro Elizabete te bba tel aw bbê laa.

Tar kuju Jañ-Batise

⁵⁷ Kare kuju le Elizabete ase ngaa nuju ngonn ke dingaw. ⁵⁸ Nje-niñ-key mareje ke nje-nujuje laa ooje tar me-maji ke *Ebbe-dewje dda saa a, n-ddaje ro-nel saa to. ⁵⁹ Ndo jijoo goe te ke duju ngonn le a, n-ddeje ke ngon-n-ngutay le mba kuja mote ngaa n-ndikije ta kunda ri bojeje Jakari doe te. ⁶⁰ A koenje pa na: « Baann ang, ria na Jan.»⁶¹ Dewje le paje na: « Mare dew kara ke ria toke baann goto horo nujuje te lei.»⁶² Ngaa n-ddaje jide dare bojeje, mba gere se ri ke baann a na kunda do ngonn te le

wa? ⁶³ Jakari duju bekere maketuru ngaa uja maketuru ke te na: « Ria na Jan.» Tar nya dewje tɔyn. ⁶⁴ Kare teenn njaa gɔbbe uja, ndɔen tutu. N-pa tar ngaa nɔsu gaji Lubba. ⁶⁵ Bbel dda dewje tɔyn ke ddaje bbe mɔrde te ddem, dewje tɔyn ke isije dɔ ddingirije te ke dɔ nange te ke Jude ddem. Daw n̄-paje tar wɔju dɔ neje ke tee le. ⁶⁶ Dewje tɔyn ke tar le oso mbide te, aw ejeje dɔe te ngaa paje na: « Ngonn neenn a to dew ddi a neenn wa? Toke tɔkɔɔ njaa ji *Ebbe-dewje to dɔe te.»

Jakari ɔsu pa wal Lubba

- ⁶⁷ Ndil-me-nda ddusu me bɔeje Jakari ngaa n̄-ndaji tar le Lubba toke be:
⁶⁸ « Jɔsuje gaji *Ebbe-dewje, Lubba le Ijarayel, mba n̄-ddee numa dewje laa ddem nuka dɔde ddem.
⁶⁹ Ngaa nareje Nje-kaji-dewje ke ngeng, ke in gel bbere te laa Dabbiti,
⁷⁰ toke n̄-pa tare lew baa ddew te le nje-kilaje-mber-tar laa ke maji tɔyn,
⁷¹ tar tee leje ji nje-baanji te ddem, ji dewje te tɔyn ke mede mbeteje ddem,
⁷² mba n̄-dda me-maji ke bɔeje ddem, nole mee dɔ *kɔsu-dɔnɔ te laa ke maji tɔyn ke bɔeje ddem,
⁷³ ddew kara baa ke ndue ke nunn wɔju dɔ bɔeje Abaraham.
⁷⁴ Yeenn bba goe te ke nɔruje ji nje-baanji te a, nareje ddew ta kare n̄-dda saa ke bbel ang,
⁷⁵ ddew ne te ke maji tɔyn, ke ne ke to gate gate keme te, me ndɔje te leje tɔyn ke dɔ nange te.
⁷⁶ A ei, ngonn ke ngaji, da bbari na nje-kila mber-tar le *Nje-kisi ddutu dara te. Mba a nja nɔ *Ebbe-dewje te ta dda ddewje laa.
⁷⁷ Ta tɔju dewje laa tar kaji ddew kɔru tar *majangje lede dɔde te.
⁷⁸ Ddew me-maji te ke bo le Lubba leje, ddew me-maji teenn le bba, bbo kare ubba me dara te a, a kuru dɔje te,
⁷⁹ mba kare nje ke isije me til te ke nje ke isije me yo te, kemde uja. Ddem mba tɔjuje ddew ke ja kinga ne *me-wul-lɔm tɔ.» ⁸⁰ Ngonn ke ngaji le aw tee ke mbi ddem, keje laa aw sange ddem. N-nayn me kɔr te ndereng ndɔ te ke naw n̄-tɔju rɔe nɔ ngann Ijarayelje te.

2

Tar kuju Jeju-Kiriste

¹ Me bbale teenn, tɔku-mbay ke boy Sejar Oqusute unn ndu kare dewje tɔyn undaje ride maketuru te, mba gere ne kɔr dewje ke isije nange te le Romeje. ² Dɔngɔr tura kɔr dewje le, to bbal te ke Kirinusu to nje-kɔn dɔ nange ke Siri. ³ Na na kara tel bbe kuje te njaa, mba kunda ria me maketuru te. ⁴ Jeebbe kara in bbe te ke ria na Najarete, nange te ke Galile, aw bbe te ke ria na Betelehem, nange te ke Jude, mba n̄-to ngonn ke key le Dabbiti ddem gele in me nuju te le Dabbiti njaa tɔ, ⁵ mba kare dunda ria maketuru te, de ke nje-mɔɔ laa Mari ke uwa sem. ⁶ Toke n̄-nayje teenn bbay a, kare kuju le Mari ase. ⁷ Nuju ngonn dere to dingaw. N-ke ngonn le ke kubbu ngaa nilae me *ne-kusa-ne te le daje, mba lo-to goto key-to nje-mbaje te.

Anji pa tar kuju Jeju are nje-ngem-daje

⁸ Nange te ke Betelehem teenn, nje-ngem-daje isije m̄ aw ngemje daje lede til te. ⁹ Mare anji tee ingade, a ndoko le *Ebbe-dewje uru dɔde te. Bbel ddade nya. ¹⁰ Ngaa anji le pa arede na: « Areje bbel ddase ang. Mba

m-ddee ta ndaji Tar ke Maji ke a kare koko dewje tɔyn. ¹¹ Bbokone duju Nje-kaji-dewje darese me bbe te le Dabbiti, n̄-to Kiriste, Ebbe-dewje. ¹² Ne ke a gereje ne toke be. A kooje ngutay ke n̄-ke ke kubbu a dilae me *ne-kusa-ne te le daje.» ¹³ Kem naa te neenn a, *nje-ddoje ke darâ banya banya teeje ingaje anji le, dɔsuje gaji Lubba, n̄-paje na:

¹⁴ « Piti to le Lubba me dara te nu, ke *me-wul-lɔm to dɔ nange te, horo dewje te ke mee ndikide!»

¹⁵ Toke anjije inyajede mba tel ke darâ a, nje-ngem-daje le paje tar horo naa te na: « Areje jawje ndereng Betelehem, jooje ne ke tee bbe te, ne ke Lubba tojuje.» ¹⁶ Dotuje ke ngɔru dawje ngaa dingaje Mari de ke Jejobbe, ke ngonn ngutay le, ke dilae me *ne-kusa-ne te le daje. ¹⁷ Toke dooje mbaan, dɔruje gel tar ke anji pa arede woju dɔ ngonn neenn le. ¹⁸ Dewje tɔyn ke ooje tar le nje-ngem-daje ke paje le, tar nyade tɔyn. ¹⁹ Mari ngem nejeenn tɔyn mee te, naw neje dɔe te tɔ. ²⁰ Ngaa nje-ngem-daje le ɔsuje gaji Lubba, ke waleje telje ne ke mû, mba ne tɔyn ke dooje ke mbide ddem, ke kemde ddem, to ddew kara baa toke anji pa arede.

Mari de ke Jejobbe dawje ke Jeju key-polo-Lubba te

²¹ Toke ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le ase mbaan, dujaje mɔte ngaa dundaje ria na Jeju, ri ke anji bbar arede kete bba kare kɔenje uwa sem laa. ²² Ngaa ndɔ toko yerew lede go kuju te le Mari le ase toke *ndu le Moyije pa a, dawje ke ngonn le Jurusalam mba kare *Ebbe-dewje, ²³ ddew kara baa, ke *ndu ke *Ebbe-dewje unn me Maketurute na: « Ngann dereje tɔyn ke dingaw da kunnde kare *Ebbe-dewje.» ²⁴ Ddem dawje mba kare engɔruje joo, wase ngann derje joo to *ne-polo Lubba ddew kara baa toke *ndu le *Ebbe-dewje pa me Maketurute.

Simeyɔn de ke Ana dɔsuje gaji Lubba

²⁵ Mare dingaw kara ria na Simeyɔn isi bbe te ke Jurusalam teenn. Dingaw le to gate gate ddem n̄-ngem ddew laa ddem. Naw n̄-ngebbe dew ke a ddee wul me ngann Ijarayelje ngaa Ndil-me-nda ee saa tɔ. ²⁶ Ndil-me-nda pa are kete na: « Na koo Kiriste ke *Ebbe-dewje a kulae bba na koy.»

²⁷ Ndil le unda mee are n̄-ddee *key-polo-Lubba te ngaa toke Jejobbe de ke Mari n̄-ddeeje ke ngonn ke to Jeju mba dda ne woju dɔe ddew kara baa toke *ndu pa a, ²⁸ Simeyɔn le tae uwae jia te ngaa ɔsu gaji Lubba pa na:

²⁹ « Bbasine, Ebbemje, inya bbere lei are aw toke ndui pa.

³⁰ Mba kem oo kaji lei,

³¹ ke e-gɔl lew baa mba dewje tɔyn,

³² to lo-kare ke a kɔru kem dewje ke dɔ nange te ke toje *Jiipije ang ddem, to ne ke a kɔsu gaji ngann Ijarayelje ddem.»

³³ Tar ke dewje aw paje dɔ ngonn te le are koko bɔeje ke kɔenje. ³⁴ Simeyɔn bbar Tar ke Maji dɔde te ngaa pa are Mari kɔn Jejuje le na: « Oo, ddew te le ngonn neenn, mare dewje nya a kosoje ke mareje nya a kinje taar horo ngann Ijarayelje te ddem, na to ne ke a ddee ke mayn̄-naa-tar ddem, ³⁵ bba kare ne ke dewje aw ejeje mede te, tee ke ddaka. A ei njaa kara tɔku kiya a riya dɔ bbengiri.» ³⁶ Ana ke to dene nje-kila mber-tar le Lubba ee Jurusalam teenn tɔ. N̄-to ngonn le Panuwel, dew ke gel Aser te. Bbale banya. N̄-taa ngaweje n̄-dda saa bbal siri a, ngaweje le oy. ³⁷ N̄-to wure nisi to dene-ndubba ndereng bbal kuje ase dɔjijoo gire ɔ. Ninya key-polo-Lubba ndɔ kara ang ddem naw dda ke Lubba til ke

kare ddew mbete ne-kusa te ke duju Lubba te. ³⁸ Kare teenn njaa ne kara n̄-tee ningade. N̄osu gaji Lubba ngaa n̄-pa tar le Jeju nare dewje t̄oyn ke aw ngebbeje tee le Jurusalam k̄o bbere te. ³⁹ Goe te ke Jejobbe de ke Mari n̄-ddaje ne t̄oyn ke *ndu le *Ebbe-dewje pa le a, n̄-telje lo kiside te Najarete nange te ke Galile. ⁴⁰ Ngonn le aw tee ke mbi ddem, aw ubba singa ddem. Keme are nya, me-maji le Lubba to d̄oe te t̄o.

Jeju aw key-polo-Lubba te ke bbal d̄oku gire joo

⁴¹ Ke bbal kara kara t̄oyn b̄o Jejuje ke k̄on Jejuje dawje *kusu *Pake te Jurusalam. ⁴² Toke Jeju inga bbal d̄oku gire joo a dawje saa *kusu te le, toke *Jiipije aw ddaje ke bbal t̄oyn. ⁴³ Goe te ke nd̄o *kusu le nday mbaan, n̄-telje ke bb̄e ngaa, ngonn ke to Jeju le nay laa Jurusalam a, k̄oenje ke b̄oeje n̄-gereje ang. ⁴⁴ Dejeje to n̄-nay ke nje-buwa-kaw-loje lede. N-jaje dda nd̄o kara bba dunnje kutu sangeje horo nje-nujuje te lede ke horo dewje te ke n̄-gerejede. ⁴⁵ Dingaje ngonn le ang ngaa n̄-sangeje n̄-telje ne ke Jurusalam. ⁴⁶ Dda nd̄o muta bba dingaeje me key-polo-Lubba te, nisi danna horo *nje-k̄oruje-gel-ndu te, naw noo tar lede ddem, naw n̄-dujude tar ddem. ⁴⁷ Ne-gere laa ke tarje ke naw n̄-tel ne dda bbel dewje t̄oyn ke aw ooje tar laa. ⁴⁸ Kake k̄oenje de ke b̄oeje dundaje kemde dooeje a, dareje baa nd̄ing. K̄oenje duje tar na: « Ngonn̄um, mbata ddi njaa bba e-dda ke je ne toke be wa? Oo, ema ddem b̄oije ddem jaw n̄-sangi ke me-k̄on.» ⁴⁹ N-tel ke tar narede na: « Aw e-sangemje mba ddi wa? E-gereje to, to tar lem ta dda kula le B̄omje ang wa?» ⁵⁰ A dede n̄-gereje dode tar te ke n̄-pa narede le ang. ⁵¹ Goe te a, n̄-tee naw ke de ke Najarete. Noo tade. K̄oenje ngem nejeenn t̄oyn mee te. ⁵² Jeju aw t̄oku ddew kem-kare te, naw n̄-gal ngaa, n̄-ddee maji kem Lubba te ke kem dewje te t̄o.

3

Ja n̄-Batise ila mber-tar le Lubba

¹ Tibere Sejar ̄on bbe bbal d̄oku gire mi. Me d̄dutu bbale teenn, P̄onse Pilate to nje-k̄on̄-bbe d̄o nange te ke Jude ngaa *Erode to *ngonn̄-t̄oku-mbay nange te ke Galile, Pilipi ngok̄on *Erode le to *ngonn̄-t̄oku-mbay ke Iture nange te ke Tarakonite, Lijaniase to *ngonn̄-t̄oku-mbay ke Abilene, ² ddem me nd̄o te ke Ana de ke Kayipi n̄-toje to t̄oku nje-poloje Lubba. T̄o nd̄oe teenn a, Lubba pa tar ke Jan ngonn le Jakari me k̄or te. ³ Yeenn bba Jan nja ke me b̄beje kara kara t̄oyn ke guku d̄o ba Juruden, mba kila mber-tar batem turu me, mba k̄oru tar d̄o dew te, w̄oju d̄o ne-ddaje ke maji ang. ⁴ Ddew kara baa toke n̄-dda tare me maketuru te le Ejayi *nje-kila mber-tar le Lubba na: « Mare dew aw ila mber me k̄or te: E-m̄oseje ddew le *Ebbe-dewje, areje ngann kila ddewje laa nd̄oju, ⁵ wel-maannje a kutu, d̄dingirije ke d̄o-kubbaje kara kara t̄oyn a d̄dom, ne ke d̄duku a nd̄oju. Ngaa ngann ddewje ke to buwa a kaseje naa, ⁶ baann bba na na kara a koo kaji le Lubba.» ⁷ Jan pa tar ke dewje ke banya ke d̄deeje mba kare ddade batem na: « Ko mbakaraje, na njaa bba t̄ojuse ddew kayn wungu ke aw d̄dee wa? ⁸ Areje kula ddase t̄oju to e-turuje mese mban ngaa ewje r̄ose ta pa na: Abaraham to b̄oeje! Yeenn a m-pa marese to Lubba ase ta dda kare erje neenn turuje telje to ngann le Abaraham. ⁹ Dila tina gel kakeje te mban, da tuka kake kara kara t̄oyn ke ande kande ke maji ang mba kungu kem puru te.» ¹⁰ Dewje ke banya le dujeje tar na: « Ddi bba to maji

kareje n̄-dda ngaa neenn wa?» ¹¹ N-tel ke tar narede na: « Maji kare dew ke ee ke kubbu ke taar joo a unn kara are dew ke kubbu due, a bbo dew ke ee ke ne-kusa a dda toke baann tɔ.» ¹² Nje-taaje nare *Iambo ke ddeeye mba kingaje batem tɔ dujeje tar na: « Nje-ne-toju, ddi a to maji kareje n̄-dda wa?» ¹³ N-tel ke tar narede na: « E-dujuje ne ke uta dɔ ndu ke darese ang.» ¹⁴ Mbambaje kara dujeje na: « Ngaa jeje, ddi bba to maji kareje n̄-dda wa?» N-tel ke tar narede na: « Uwaje dew ke singa e-taaje ne laa ang ddem, ulaje tar ta dew te baa ang ddem, a maji kare ta undaje mese dɔ nare kunnse te njaa.» ¹⁵ Mbata dewje le isije ke me-ngebbe ddem le ngaa, daw dejeje tar mede te ta gere se Jan njaa to Kiriste wa? ¹⁶ N-tel ke tar narede toyn na: « Ema, ma ddase batem maann. A mare dew ke ngeng utam ke ma kase tutu kula endaar ke gɔle te ang aw ddee. Ne a na ddase batem Ndil-me-nda ke batem puru tɔ. ¹⁷ Nuwa bagiri laa jia te. Na kuta bbal laa ngaa na jin waa kungu me dam te laa a, na roo tisa kem puru te ke a koy ndo kara ang.»

**Erode Antipase uwa Jañ-Batise ilae key-kula te*

¹⁸ Toke baann bba, Jan aw toju tar-maji dewje, ke are mare ndejeje dang dang. ¹⁹ A, *ngonñ-toku-mbay *Erode ke Jan ndange wɔju dɔ Herodiyade, dene le ngokɔen ddem wɔju dɔ kulaje ke maji ang dang dang ke *Erode le dda ddem, ²⁰ dɔe te nuwa Jan le nilae key-kula te.

Jañ-Batise dda batem Jeju

²¹ Go batem te ke Jan dda dewje toyn a, Jeju kara n̄-ddae batem tɔ. Kake Jeju aw duju Lubba bbay a dara teyn, ²² ngaa Ndil-me-nda ke unn da rɔ toke mare le der ddisi dɔe te. Ngaa mare ndu in darâ pa na: « E-to Ngonñ-diki lem! Misi ke koko nya wɔju dɔi.»

Gel-kuju Jeju

²³ Bbal Jeju ase ne ke bbal dɔ muta bba a unn kutu kula laa, a dewje ejeje to, n̄-to ngonn le Jejebbe, ngonn le Heli, ²⁴ ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ngonn le Meleki, ngonn le Jannai, ngonn le Jejebbe, ²⁵ ngonn le Matatiyase, ngonn le Amose, ngonn le Nahum, ngonn le Eseli, ngonn le Nagay, ²⁶ ngonn le Maate, ngonn le Matatiyase, ngonn le Semeyinn, ngonn le Joje, ngonn le Joda, ²⁷ ngonn le Joyana, ngonn le Reja, ngonn le Jorobabel, ngonn le Kelatiyel, ngonn le Neri, ²⁸ ngonn le Meleki, ngonn le Adi, ngonn le Kosam, ngonn le Elemadam, ngonn le Er, ²⁹ ngonn le Jeju, ngonn le Eliyejer, ngonn le Jorim, ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ³⁰ ngonn le Simeyɔn, ngonn le Juda, ngonn le Jejebbe, ngonn le Jonam, ngonn le Eliyakim, ³¹ ngonn le Meleya, ngonn le Mena, ngonn le Matata, ngonn le Natan, ngonn le Dabbiti, ³² ngonn le Ijayi, ngonn le Obede, ngonn le Bowaje, ngonn le Salmɔ, ngonn le Nasɔn, ³³ ngonn le Aminadabe, ngonn le Adimini, ngonn le Arini, ngonn le Heteserɔn, ngonn le Perete, ngonn le Juda, ³⁴ ngonn le Jakobbo, ngonn le Ijake, ngonn le Abaraham, ngonn le Tera, ngonn le Nahɔr, ³⁵ ngonn le Serugu, ngonn le Rehu, ngonn le Pelege, ngonn le Heber, ngonn le Kila, ³⁶ ngonn le Kayinam, ngonn le Arepakesade, ngonn le Sem, ngonn le Nowe, ngonn le Lemeke, ³⁷ ngonn le Matusalam, ngonn le Henɔku, ngonn le Jerede, ngonn le Maleleyel, ngonn le Kenam, ³⁸ ngonn le Enosu, ngonn le Sete, ngonn le Adam, ngonn le Lubba.

4

Esu na Jeju me kør te

¹ Toke Ndil-me-nda ddusu me Jeju a, nin Juruden te ñ-tel. Ndil le ore aw saa me kør te. ² Esu nae nunn mba ndo dso. Me ndoje teenn toyn Jeju usa ne ang. Toke ndoje le toyje a, bbo ddae. ³ Esu pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tokoro a, unn ndui are er neenn tel ne-kusa.» ⁴ Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: Dew a kisi ke tebbe ddew ne-kusa te kara baa ang.» ⁵ Esu aw saa do ddingiri te ke ndew a, kem naa te neenn toje *bbe-konje toyn ke do nange te. ⁶ Esu pa are na: « Ma kari singa-mongu ke kosu-gaji do *bbe-konje te neenn, mba darem nejeenn toyn, are misi ke ddew ta kare dew toke mem ndiki. ⁷ Bbo osu goli nom te a, nejeenn toyn a to lei.» ⁸ Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: *Ebbe-dewje, Lubba lei kara baa a, a kosu goli noe te ngaa a pole.» ⁹ Esu aw saa Jurusalam to, aw undae taar do key-polo-Lubba te le *jiipije a, pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tokoro a, aal uru nangè, mba Maketurule Lubba pa na: ¹⁰ Lubba a kunn ndu kare anjije laa ngemi. ¹¹ Da kotoi do jide te, mba kare unda goli er te ang.» ¹² Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: A na *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ang.» ¹³ Toke Esu nae ke ddew dang dang pin a, otu inyae mba mare ndo.

Jeju pa tar le Lubba are dewje ke Najarete

¹⁴ Jeju tel aw Galile, ke singa-mongu le Ndil-me-nda ngaa ria bbar do nange teenn toyn. ¹⁵ Naw ñ-toju ne me key-mboñ-naaje te lede ngaa dewje toyn osuje gaje. ¹⁶ Jeju aw Najarete bbe te ke ñ-ngeme ke te. Naw key-mboñ naa te le *jiipije ke *ndo-kuwa-ro, toke naw ñ-dda ke *ndo-kuwa-roje toyn. Nin taar ta tura Maketuraa, ¹⁷ dare maketuru le Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba. Ñ-teyn mee ngaa ninga lo ke Maketurule pa ke te na:

¹⁸ « Ndil le *Ebbe-dewje to dom te, mba nungu wubbu dom te kare mila mber-Tar ke Maji mare nje-ndooje. Nulam kare m-ndaji mare bbereje tar tee lede bbe bbere te ke nje-kem-toje to da telje kooje lo, dewje ke dulaje kemde ndoo a teeje ko bbere te.

¹⁹ Ta ndaji kare dewje, bbal ke *Ebbe-dewje a ta dda me-maji ke de.» ²⁰ Goe te a, Jeju unda Maketurule naa te, tel ne are nje-kula ke key-mboñ-naa te le ngaa isi nangè. Kem dewje toyn ke isije me key-mboñ-naa te le to ke doe te. ²¹ Ñ-pa tar narede na: « Bbokone, tar ke me Maketurute ke ooje ke mbise neenn, ddee to ne ke tokoro ngaa.»

²² Dewje toyn osuje gaje ngaa Tar ke Maji toyn ke aw tee tae te arede bbel ngaa ñ-paje na: « Ngonn neenn to ngonn le Jejebbe ang wa?» ²³ Jeju pa arede na: « A du ang, a paje koñ-tar neenn karemje: Nje-koro ro-to ro dewje te, ei njaa oru ro-to roi te. Neje toyn ke e-dda Kapernayum a joo tare le, e-dda bbe lei neenn to.» ²⁴ Jeju tel pa arede na: « Tokoro m-pa marese: Dewje isije ke koko ta kuwa *nje-kila mber-tar le Lubba ke røde te bbe kujete njaa ang. ²⁵ M-pa tar ke tokoro marese: Bbal ke Eli to *nje-kila mber-tar le Lubba, bba ndi ere ang bbal muta ke neyn misan, are bbo oso do nange te toyn. Bbale teenn dene-ndubbaje bakaje nya nange te ke Ijarayel.

²⁶ Lubba ula Eli ro mare dene-ndubba te kara horode te ke Ijarayel ang, a mare dene-ndubba ke Sarepeta, nange te ke Sidon a Lubba ula Eli røe te. ²⁷ Bbal te le Elije, *nje-kila mber-tar le Lubba, nje-banjije bakaje nya nange te ke Ijarayel. Elije oru banji le dew kara

horode te ang, a Nama ke to dew ke Siri a nɔru banji laa.» ²⁸ Toke dewje tɔyn ke isije me key-mboñ-naa te le *Jiipije ooje tar ke Jeju pa le a, wungu ɔnde nya. ²⁹ Dinje, dutaeje ñ-teeje saa ke ddang me bbe te, dawje saa do ddingiri te ke ñ-ddaje bbe ke Najarete doe te, ta kutae kilae nangê. ³⁰ A ñ-tee horode te notu.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dew te

³¹ Jeju aw bbe te ke ria na Kapernayum nange te ke Galile, aw toju ne dewje *ndo-kuwa-rɔ te. ³² Dewje ke ooje ne-toju laa le isije ke bbel, mba ñ-pa tar le ke ndu ke mɔngu nya. ³³ Mare dingaw ke ndil ke maji ang isi doe te ee me key-mboñ-naa te le tɔ. Nuru eki ke singa ñ-pa na: ³⁴ « Ya! Ddi bba e-ndiki ta dda ke je wa? Jeju ke Najarete! E-ddee ta tɔlje wa? M-geri, e-to Nje-me-nda ke in rɔ Lubba te.» ³⁵ Jeju ndange ndil le pa na: « Utu tai, bbo e-tee rɔ dingaw te neenn ke ddang.» Ndil ke maji ang le unn dingaw le ilae nangê dann dewje te ngaa tee rɔe te, a ndil le dda saa ne ke maji ang kara ang. ³⁶ Bbel dda dewje tɔyn ngaa ñ-paje tar horo naa te na: « Tar ddi bba toke be wa? N-pa tar ke ndu ke mɔngu ddem ke singa nare ndilje ke maji ang a ñ-teeje!» ³⁷ Ri Jeju bbar do nange te ke Galile tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ mare dewje te

³⁸ Jeju in key-mboñ-naa te le *Jiipije le a aw key le Simɔ. Rɔ mum Simɔje ke dene toe, are rɔe uwa puru nya ngaa ñ-dujuje Jeju kare dda ne mba tar laa. ³⁹ N-to nyeng ke do dene te le a, ñ-ndange rɔ-to le ngaa rɔ-to le inya dene le. Kare teenn njaa, dene le in taar a, unn kutu karede ne-kusa. ⁴⁰ Goe te ke kare ande a, dewje tɔyn ke eeje ke nje-rɔ-toje dang dang me key te lede awje ke de areje Jeju. Nila jia dođe te kara kara a rɔ-to lede nunga. ⁴¹ Ndilje ke maji ang teeje rɔ dewje te ke banya banya, ndilje le uruje eki paje na: « E-to Ngonn le Lubba!» A nin ke de ngaa narede ddew kare ñ-paje tar ang, mba ndilje le gereje to, ñ-to Kiriste. Jeju toju Tar ke Maji nange te ke Jude.

⁴² Kake lo are be a, Jeju tee aw mû, lo te ke dew goto ke te. Dewje banya banya unnje kutu sangeje ngaa awje sar ingaeje. N-ndikije ta gange, mba kare notu ninyade ang. ⁴³ A ñ-pa narede na: « To tar lem ta ndaji Tar ke Maji ke wɔju do *kɔñ-bbe le Lubba kare kese bbeje tɔ, mba Lubba ulam wɔju do yeenn njaa.» ⁴⁴ Naw ñ-toju Tar ke Maji me key-mboñ-naa te le *Jiipije ke Jude tɔyn.

5

Ne-mɔri ke Jeju dda ddew kuwa kanji te

¹ Dewje ke banya guku do Jeju. Daw dubbaje naa mba koo tar le Lubba ke naw ñ-pa. Nar mbɔr dange te ke Genejarete ngosi. ² Nunn keme a noo ngann toje joo mbɔr maann te ke nje-ndonje ddisije me te uruje nangê mba toko ddengeje lede. ³ Jeju aal me to te kara ke to le Simɔ. Ngaa ñ-duje nare ñ-ngese to le ddew ew sen ke ta kongo. Nisi me to te le naw toju ne dewje ke banya banya. ⁴ Goe te ke new rɔe ta pa tar a, ñ-pa nare Simɔ na: « Aw ke kete lo te ke uru ta ilaje ddengeje lese e-ddaje ne ndɔn.» ⁵ Simɔ tel ke tar are na: « Ebbemje, ñ-dda ndɔn til te ndereng lo are a jinga ne kara ang. Baann a, ma kila ddengeje le toke tai pa.» ⁶ Dilaje ddengeje le ngaa duwaje kanjije nya are ddengeje lede aw ujaje. ⁷ N-kebbeje nje-buwa-ndonje lede ke isije me to te ke kara, mba kare ñ-ddeje dumajede.

N-ddeje ngaa dunguje kanjije le me toje te ke joo le, naysn ngaji baa ta kare toje le dii. ⁸ Kake Simo Piyar oo toke baann a, tee oso no gol Jeju te pa na: « Ebbemje aw ddew ew sem mba m-to nje-ne-dda ke maji ang.» ⁹ Bbel ddae, ne ke dewje toyn ke areje mbore te, waju do ndon ke n-ddaje le. ¹⁰ Bbel dda Jake de ke Jan, ngann le Jebede, nje-buwa-ndonje le Simo to. Jeju pa are Simo na: « Are bbel ddai ang. A kunn kute bbokone, ndon lei a to enga sange dewje ngaa.» ¹¹ Goe te ke n-ddeje ke toje le kar mbal te a, dinyaje neje toyn ngaa dunnje go Jeju.

Jeju oru ro-to banji ro mare dew te

¹² Jeju ee me mare bbe te. Mare dingaw ke to nje-banji ooe, n-tee noso no gole te n-debbe keme nangê ngaa n-duje n-pa na: « Ebbemje, toke e-ndiki a, are m-ddee maji.» ¹³ Jeju ula jia ore ne ngaa pa na: « M-ndiki, e-ddee maji.» Njange njange baa a, banji laa goto. ¹⁴ Goe te a, n-ndeje ta kare n-pa tare nare dew kara oo ang. A, n-pa nare na: « Aw toju roi nje-polo Lubba, ta are *ne-polo waju do ddee lei maji toke Moyije unda tare me maketuru te, mba kuru ne naji lei to e-ddee maji.» ¹⁵ Ri Jeju bbar ke kete ke kete ngaa dewje banya banya mbon naa mba koo tar laa ddem, mba kare noru ro-to lede ddem. ¹⁶ A ne noru roe naw me kor te ngaa n-duju Lubba.

Jeju oru ro-to ro mare dew te ke debbe roe oy

¹⁷ Mare ndo Jeju aw toju ne. *Parijiyenje ke *nje-koruje-gel-ndu isije nangê. Dinje ngann bbeje te toyn ke Galile ke Jude te, ke Jurusalam ddem. Ngaa Jeju aw oru ro-to ke singa-mangu le *Ebbe-dewje. ¹⁸ Dewje unnje mare dew ke debbe roe oy ke tuwa baa. Daw n-sangeje ddew mba kandeje saa ta kilae no Jeju te. ¹⁹ Dingaje ddew ke da kulaeje ne ang, mba dewje banya. Dalje saa do key te taar ngaa dulaeje ke kem lo ke tuwa laa dann dewje te ke mbon naa no Jeju te. ²⁰ Jeju oo koo-me-te lede a, pa are dew le na: « Tar majangje lei oru doi te.» ²¹ Nje-koruje gel-ndu ke *Parijiyenje aw ejeje tar ngaa paje na: « Dew neenn to dew ddi bba aw taji ri Lubba wa? Lubba kara baa ee ke singa ta kuru tar *majang ma se na to wa?» ²² Jeju gere keje tar lede le a, pa arede na: « Mbata ddi bba aw ejeje tar toke baann mese te wa? ²³ To ngeng ang ta pa na: Tar *majangje lei oru doi te ase in taar bbo e-nja wa? ²⁴ Maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa ta kuru tar *majang do nange te.» N-pa nare dew ke debbe roe oy le na: « In taar, unn tuwa lei bbo aw key lei.» ²⁵ Kare teenn njaa, nin taar kemde te, nunn tuwa laa ngaa nosu gaji Lubba naw ne ke key laa. ²⁶ Dewje toyn ooje to ne-bbel a, osuje gaji Lubba. Bbel ddade ngaa n-paje na: « Joo ne-kobbu bbokone.»

Jeju bbar Lebi

²⁷ Goe te a, Jeju tee ngaa oo mare nje-taa nare *lambo ke ria na Lebi isi lo taa nare *lambo te. N-pa nare na: « Unn gom.» ²⁸ N-tusu neje toyn ninya, nin taar ngaa nunn goe. ²⁹ Lebi dda ne-kusa ke bo are Jeju me key te laa ngaa nje-taaje nare *lambo banya ke mare dewje nya isije ke de ta ne-kusa te. ³⁰ *Parijiyenje ke *nje-koruje gel-ndu aw nyuruje ngaa paje are nje-njaje goe te na: « Mbata ddi bba aw usaje ne ddem aw aye ne ke nje-taaje nare *lambo ke nje-ne-ddaje ke maji ang wa?» ³¹ Jeju pa arede na: « Dewje ke isije ke maje a aw ndikije nje-kare kuma ang, a nje-ro-toje bba aw ndikije nje-kare kuma. ³² M-ddee mba bbar dewje ke to gate gate ang, m-ddee mba bbar nje-ne-ddaje ke maji ang ta kare n-turuje ddew lede.»

Jeju pa tar mbete ne-kusa

³³ *Parijyenje ke *nje-koruje le paje areje na: « Nje-njaje go Jan te ddew kara baa ke nje-njaje go *Parijyenje te aw inyaje ne-kusa ke ndo toyn ddem aw dujuje Lubba, a nje ke lei aw usaje ne ngaa aw ayje ne wa!»
³⁴ Jeju pa arede na: « Toke nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki isije saa ndo kusu-taa-naa te a, da kase kuwade ke singa kare dinyaje ne-kusa wa?»
³⁵ Mare ndo aw ddee ke da koru nje-dene ke siki le horode te ke ddang. A me ndoje teenn ngaa da kinyaje ne-kusa.»
³⁶ Jeju pa gusu-tar arede bbay na: « Ndo kara dew a tir ta-kubbu ke siki mba kila ne kem bar-kubbu ang. A bbo n-dda toke baann a, na tir kubbu ke siki le ngaa ta-kubbu ke siki le kaw naa te ke bare le ang to. ³⁷ Ddem, ndo kara dew a kungu koto ke siki ke to ben me ku-endaar te ke to kone ang. A bbo n-dda toke baann a, ben ke siki le a dda kare ku le to. Ben le a kula nangê ngaa ku le a tuju nyom. ³⁸ To maji ta kungu ben ke siki me ku-gaal te ke siki to. ³⁹ Ddem ndo kara dew ay ben ke n-dda ndoe banya mbaan a, na ndiki mba kay ye ke n-dda bbasine bbay ang. Mba na pa na: ye ke lew a maji.»

6

Jeju to nje-ndo-kuwa-ro

¹ Jeju aw nday me ndoo bleje te ke *ndo-kuwa-ro. Nje-njaje goe te teteje mare jinga ble le ngaa guruje aw usaje. ² Kara kara le *Parijyenje paje arede na: « Mbata ddi bba aw e-ddaje ne ke *ndu mbete ta dda ke *ndo-kuwa-ro wa?»
³ Jeju tel ke tar arede na: « E-nayje e-turaje Maketurudo ne te ke Dabbiti dda le ang wa? Ndo te ke bbo ddae, ne de ke nje-njaje goe te. ⁴ Dabbiti ande key-polo-Lubba te. Noto ne-kusaje ke dare Lubba, ke to mba nje-poloje Lubba ke karede baa nusa. Ngaa nare mare nje-njaje goe te.»
⁵ Jeju pa arede bbay na: « Ngonn le dew njaa to nje-ndo-kuwa-ro.»

Jeju ru ro-to ro mare dew te ke jia oy

⁶ Mare *ndo-kuwa-ro le bbay, Jeju ande key-mboñ-naa te le *jiipije naw n-touju ne. Mare dew ke jia ke kol oy, ee me key teenn le to. ⁷ Kem mare *nje-koruje gel-ndu ke *Parijyenje to do Jeju te ta koo se na koru ro-to ro dew te *ndo-kuwa-ro te wa. Yeenn bba ta kinga ne ddew mba kunda ne tar doe te. ⁸ Ne kara, Jeju le gere keje lede ngaa n-pa nare dew ke jia oy le na: « In taar, bbo are danna neenn!» Nin ngaa nar taar. ⁹ Jeju pa arede na: « Ma dujuse tar. Ke *ndo-kuwa-ro, *ndu are ddew kare dew dda ne ke maji wase dew dda *majang wa? Ta kaji dew wase ta kinya dew kare oy wa?»
¹⁰ Goe te ke naade mbetete toyn a n-pa tar ke dew le na: « E-ndoju jii!» N-ndoju jia ngaa jia le ddee maji. ¹¹ Wungu onde nya ngaa daw n-maynje naa tar mba gere ne ke da kase dda ke Jeju.

*Jeju mbere *nje-kayñ-kulaje laa doku gire joo*

¹² Me ndoje teenn njaa Jeju aal do ddingiri mba duju Lubba. N-duju Lubba ndereng lo are. ¹³ Kake lo are a n-bbar nje-njaje goe te, n-mbere mareje doku gire joo horode te ngaa nunda ride na *nje-kayñ-kulaje:
¹⁴ Simo ke nunda ria na Piyar, ke ngokoen Andere, Jake, Jan, Pilipi, Batalami, ¹⁵ Matiye, Toma, Jake ngonn le Alpe, Simo ke daw n-bbare to <dew ke ndiki bbe laa nya>, ¹⁶ Jude ngonn le Jake, ke Judase Isikariyote ke tel to nje-kunn do Jeju.

Dewje ddeje ro Jeju te

¹⁷ Jeju in do ddingiri te ke *nje-kayn-kulaje, n-ddee nar lo te ke tate. Lo teenn, nje-njaje goe te banya banya ke dewje ke banya ke inje nange Jude te toyn, ke Jurusalam te, ke bbe ke Tir ke Sidon bbeje ke kar ba te. ¹⁸ N-ddeje mba koo tar le Jeju ddem, mba kare noru ro-toje lede ddem. Nje ke ndilje ke maji ang aw ulaje kemde ndoo kara ddeje maji. ¹⁹ Dewje le toyn njaa aw sangeje ddew ta koreje, mba mare singa-mongu ke aw tee roe te aw oru ro-toje lede toyn.

Jeju aw are ndeje woju do koko ke wungu

- ²⁰ Jeju unn keme aa ne nje-njaje goe te ngaa pa na:
 « Koko to lese, dangeteje, mba *Kõn-bbe le Lubba to mba tar lese!
²¹ Koko to lese, ese nje ke bbo aw ddase, mba mese a ndann! Koko to lese, ese nje ke aw e-noje bbasine, mba a kisije ke koko!
²² Koko to lese, toke dewje mbetese, dewje tubbase, dewje tajise ngaa paje tar lese maji ang woju do Ngonn le dew.
²³ E-ddaje ro-nel ngaa e-talje e-turuje ke koko do ndoe teenn, mba kuka lese a bo nya me dara te, mba toke baann to a kadede ddaje ke *nje-kilaje mber-tar le Lubba.
²⁴ A, wungu to lese, ese nje-ne-kingaje, mba bbokone isije ke koko mban!
²⁵ Wungu to lese, ese dewje ke mese ndann bbokone, mba bbo a ddase! Wungu to lese, esese ke aw kokoje bbokone, mba ne-me-kon a ddase ngaa a ndeyje maann no!
²⁶ Wungu to lese, toke dewje toyn pitijese, mba kadede ddaje ke nje-kilaje mber-tar ke to nje-ngemje toke baann to!»

Tar ndiki nje-baanji

²⁷ « A m-pa marese esese ke aw ooje tar lem: E-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji ke nje ke mbetese. ²⁸ E-bbarje Tar ke Maji do dewje te ke aw bbarje Tar ke Maji ang dose te, e-dujuje Lubba mba nje ke aw ddase maji ang. ²⁹ Bbo dew unda ka-mbõri a, e-turu debbe ke kara are to. Bbo dew taa kubbu kul lei a, inya kubbu lei ke taar are to. ³⁰ Are ne dew ke aw duji ne ngaa e-bbange dew ke taa ne lei ang. ³¹ Ne ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a, e-ddaje ke de to. ³² Bbo nje ke ndikise bba e-ndikijede to a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara aw ndikije nje ke ndikijede to. ³³ Bbo nje ke ddaje ke se maji dorõ bba e-ddaje ke de maji a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje toke baann to. ³⁴ Bbo dewje ke e-gereje to da kukaje bbange lese bba arejede ne n-tunaje a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje toke baann, mba kare n-tel ne darede. ³⁵ A, e-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji, areje ne dew tuna a undaje mese do mare ne te goe te ang. Baann bba kuka lese a bo nya ngaa a toje to ngann le Ne-ke-ddutu-dara te. Mba Ne-ke-ddutu-dara te n-dda maji ke dewje ke areje wooyo ndõ kara ang ddem, nje-me-maji-angje ddem. ³⁶ Ooje kem-to-ndoo le naa ddew kara baa toke Bõsese oo kem-to-ndoo lese.»

Tar gange sariya

³⁷ « E-gangeje sariya do dew te ang a, da gange sariya dose te ang. Undaje tar do dew te ang a, da kunda tar dose te ang to. Jruje tar do dewje te a, da koru tar dose te. ³⁸ Areje ne a, da karese ne: Ka ke maji a da koju ne ne karese, a ddusu julum, da mbusu, da yeke kare gayn nangê bbere bbere ngaa bba da mbel me bbõl-kubbu te lese. Mba ka ke unnje ojuje ne

ne areje dew a, da kunn kɔju ne ne karese tɔ.» ³⁹ Jeju pa gusu-tar arede tɔ na: « Nje-kem-tɔ ase kila kake ji nje-kem-tɔ mare te wa? Da kosoje joo kem me buwa te ang wa? ⁴⁰ Nje-nja go ebbeeje te a kutae ang a, nje-nja go ebbeeje te ke oo tae ke maje a, a kase saa naa tɔ. ⁴¹ Mba ddi bba mu ke oso kem ngokɔin te a oo, a oo tɔku kake ke to kemi te ang wa? ⁴² Wase, baann bba ei ke oo tɔku kake ke to kemi te ang, a kase pa kare ngokɔin na arem mɔru mu ke to kemi te wa? Nje-ngem, ɔru tɔku kake ke to kemi te dongɔr bba a kinga ddew ta kɔru mu ke oso kem ngokɔin te.»

Tar kake ke kande

⁴³ « Kake ke maji, a kande kande-kake ke maji ngaa kake ke maji ang, a kande kande-kake ke maji ang tɔ. ⁴⁴ Mbata daw ñ-gere kake kara kara ddew kande te. Da kuja kande tungu dɔ kake konn pɔɔ te ang, da tuja *nduu horo ger gende te ang. * ⁴⁵ Neje ke maji in me dew te ke maji. A neje ke maji ang in me dew te ke maji ang. Mba ne ke ddusu me dew a aw tee ddew tar ke tae te.»

Dew ke oo tar le Jeju a dda ne kula

⁴⁶ « Mba ddi bba e-bbareme Ebbemje, Ebbemje! A e-ddaje ne ke maw m-pa marese ang wa? ⁴⁷ Dew ke ddee rɔm te, oo tar lem ngaa dda kula ke turu ndum unda rɔ na wa? ⁴⁸ N-to ddew kara baa ke dew ke a ta kɔsu key a, wuru buwa are wuru peng peng bba ungu gɔl key le dɔ er te. Toke maann taa lo ngaa unda kar key le a, key le oso ang, mba dɔsu key le ke maje. ⁴⁹ A dew ke oo tar lem ngaa dda ne kula ang to ddew kara baa ke dew ke ɔsu key laa dɔ nange te baa bbo ungu gɔle dɔ er te ang. Maann ula unda kar key le a, kem naa te neenn njaa key le uwa nange ngaa guru njuku njuku.»

7

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le baw-ddɔ

¹ Goe te ke Jeju pa tarjeenn tɔyn are dewje a, naw Kapernayum. ² Mare baw-ddɔ le Romeje, ee ke nje-kula laa ke ñ-ndike nya. Rɔ nje-kula laa le toe ngaa nayn ngɔsi ta koy. ³ Toke noo tar le Jeju a, nula mare tɔku-dewje le Jiipije nare ta kare ñ-ddee naji nje-kula laa le. ⁴ Dawje rɔ Jeju te ngaa ñ-noje nɔ gɔle te nya ñ-paje na: « Dingaw neenn ase kare e-dda ne mba tar laa, ⁵ mba ñ-ndikije jee *Jiipije nya. Ne a ñ-dda key-mbɔñ-naa leje.» ⁶ Jeju aw ke de ngaa toke ñ-teeje ngɔsi ke key le baw-ddɔ le a, baw-ddɔ le ula nje-buwa-kuraje laa are Jeju na: « Ebbemje, e-jɔku rɔi baann ang, mba mase kare ande key lem ang. ⁷ Mba yeenn tɔ a, moo to mase kaw rɔi te ke da rɔm ang. A, e-pa tar kara a nje-kula lem a kaji. ⁸ Mba ema kara mee kɔy dewje te ke bo, mee ke nganji-ddɔje kɔyem te tɔ. A bbo, mula mare m-pa na: Aw! A naw. M-pa mare mare, m-pa na: E-ddee! A ñ-ddee. M-pa mare nje-kula lem, m-pa na: E-dda ne ke be! A ñ-dda.» ⁹ Toke Jeju oo tar le a, ninga koko ddew te le baw-ddɔ le. N-turu rɔe ke rɔ dewje te ke aw ooje tar laa ngaa ñ-pa na: « M-pa marese, dɔ nange Ijarayel te kara moo koo-me-te ke bo toke be ang.» ¹⁰ Nje ke baw-ddɔ ulade le telje awje key a, daw dingaje nje-kula le baw-ddɔ le ke rɔ ke maji.

Jeju ndol ngonn le dene-ndubba ke bbe te ke Nayn

* 6:44 6.44 Kake ke daw ñ-bbar ke tar endar nda na yine.

¹¹ Goe te a Jeju aw mare bbe te ke ria na Nayn. Nje-njaje go Jeju te ke mare dewje banya banya awje saa. ¹² Toke n-tee ngosi ke bbe le a, noo dewje ke awje ke yo ta dubbu. Dew ke oy le to ngonñ-kara ke dingaw le mare dene-ndubba. Dewje ke me bbe te le banya banya aw dannje dene le tɔ. ¹³ *Ebbe-dewje le oo dene le a ddae ndoo ngaa pa are dene le na: « E-nɔ ang!» ¹⁴ N-ngese ke kete a noru tuwa ke dila ninn le ke te. Dewje ke otoje ninn le areje lo kara ngaa Jeju pa na: « Basan, m-pa mari, in taar!» ¹⁵ Ninn le in isi taar ngaa unn kutu pa tar. Jeju ulae ji kɔenje te. ¹⁶ Bbel dda dewje tɔyn. Dɔsuje gaji Lubba, n-paje na: « Tɔku *nje-kila mber-tar le Lubba tee horoje te ngaa Lubba ddee ta kuma dewje laa.» ¹⁷ Tar ne ke Jeju dda le nja dɔ nange te ke Jude tɔyn, ke me bbeje tɔyn ke guku dɔ Jude.

Jañ-Batise ula duju tar Jeju

¹⁸ Nje-njaje go Jan te aw paje go nejeenn tɔyn areje. ¹⁹ N-bbar mareje joo horode te nulade rɔ *Ebbe-dewje te, n-pa na: « Ei a e-to dew ke a ta ddee le wase ja ngina mare dew ke dang wa?» ²⁰ Toke dewje le teeje rɔ Jeju te a, n-paje dareje na: « Jañ-Batise ulaje ta duji se ei a e-to dew ke jaw n-nginae le wase ja ngina mare dew dang wa?» ²¹ Kare teenn njaa Jeju ɔru rɔ-toje, ke meteje, ke tubba ndilje ke maji ang rɔ dewje te banya banya. Ngaa n-dda nare dewje ke kemde tɔ kara ooje lo. ²² Goe te a, n-tel ke tar nare nje-njaje go Jan te le na: « Awje, e-paje areje Jan ne ke ooje ke kemse ddem, ke mbise ddem. Nje-kem-toje ooje lo, nje-gol-gotoje njaje. Banji le dewje nunga rɔde te, nje-mbi-kutuje ooje tar. Dewje ke oyje ndolje ngaa nje-ndooje ooje Tar ke Maji. ²³ Koko isi ke dew ke a koso ddew koo-me-te wɔju dɔm ang.»

Jeju pa tar dɔ Jañ-Batise te

²⁴ Goe te ke nje-njaje go Jan te telje mbaan, Jeju unn kutu pa tar le Jan are dewje ke banya banya le na: « Ddi bba awje aw ooje me kɔr te wa? Mu-maann ke yel aw yeke wa? ²⁵ A ddi bba awje aw ooje wa? Dew ke ula kubbu ke kura wa? Nje ke ulaje kubbu nare toje to nje-ne-kingaje ke isije me key te le tɔku-mbay-bbeje. ²⁶ A ddi bba awje aw ooje wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa? Tokɔrɔ m-pa marese, nuta nje-kila mber-tar bbay. ²⁷ Mba tar le Jañ-Batise a n-dda me Maketurute le Lubba na: Oo, mula nje-kayñ-kula lem nɔi te, mba kare n-dda ddew ke a nja te. ²⁸ M-pa marese: Horo dewje te tɔyn ke deneje ujujede, dew ke uta Jan goto. A ddotu-dew ke me *Kɔñ-bbe te le Lubba utae. ²⁹ Dewje tɔyn ke ooje tar le Jan le, ke nje-taaje nare *lambo kara ooje to Lubba to gate gate ngaa dawje dare Jan ddade batem. ³⁰ A *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu mbeteje ne ke Lubba mɔse mba tar lede ngaa n-mbeteje kare Jan ula dɔde maänn.» ³¹ Jeju tel pa arede na: « Nje ke dda bba ma kunnɔde kɔju ne dewje ke bbokone wa? Dundaje rɔ nje ke dda wa? ³² N-toje ddew kara baa ke ngannje ke isije nata, ke bbarje naa ngaa paje are naa na:

N-kɔl mbula jarese, a e-laje ne ang, jɔsu pa-yo a e-noje ne ang. ³³ Mba Jañ-Batise ddee le, ɔn muru ang ddem, ay koto ang ddem a e-paje na: Ndil ke maji ang isi dɔe te. ³⁴ Ngonn le dew ddee, ɔn muru ngaa ay ne a e-paje na: Dew neenn to nje-ne-kusa ke nje-ne-kay, nje-buwa-kura le nje-taaje nare *lambo ke le nje-ne-ddaje ke maji ang. ³⁵ Kem-kare to gate gate kem dewje te ke ndikije te.»

*Jeju ɔru tar *majang dɔ dene te ke to nje-ne-dda ke maji ang*

³⁶ Mare Parijiyen bbar Jeju ta kare usa ne saa. Jeju ande key le Parijiyen le ngaa aw isi ta ne-kusa te. ³⁷ Toke mare dene nje-ne-dda ke maji ang ke isi me bbe teenn oo na Jeju ee me key te le Parijiyen le a, n̄-ddee ke ku albatere*, ke wubbu ke ete maji ddusu mee. ³⁸ N-ddee nar go Jeju te, mbor gōle te naw n̄-nō nare maan̄-keme ula gōl Jeju te ngaa n̄-bōru gōle le ke beñ-dōe. Nunda tae gōl Jeju te le ngaa nungu wubbu ke ete maji le gōle te. ³⁹ Parijiyen le oo baann a pa mee te na: « Bbo dingaw neenn to *nje-kila mber-tar le Lubba tōkōrō a, na gere to dene ke aw ɔre neenn to nje-ne-dda ke maji ang.» ⁴⁰ Jeju pa are Parijiyen le na: « Simō, mee ke tar ta pa kari.» Simō tel ke tar are na: « Nje-ne-toju, e-pa tar le.» ⁴¹ Jeju pa na: « Mare dew ee ke bbange laa dō dewje te joo. Mare kara tuna *kande-nare kōrmi a mare kara tuna *kande-nare dōmi. ⁴² Toke disije ke ddew ta kuka bbange le ang a, nje-nare le inya nare laa le arede. Horo dewje te ke joo le, ye ke dda bba a ndiki dew ke dda maji ke de le nya wa?» ⁴³ Simō le tel ke tar are Jeju na: « Meje a to ne ke bbange laa bō nya.» Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dōgōle.» ⁴⁴ N-turu rōe ke rō dene te le ngaa n̄-pa nare Simō na: « Oo dene neenn, m-ddee key lei a arem maann toko gōlem ang a ne a n̄-toko gōlem ke maan̄-keme ngaa n̄-bōru gōlem ke beñ-dōe. ⁴⁵ Ei, e-to mbim ang a ne, kake mande key beenn, new rōe ta kunda tae gōlem te ang. ⁴⁶ Ungu wubbu dōm te ang, a ne nungu wubbu ke ete maji gōlem te. ⁴⁷ Mba yeenn a m-pa mari: Tar *majang laa ke banya ɔru dōe te ngaa, mba ndiki laa bō nya. Mba dew ke dōru tar dōe te ten baa, ndiki laa to ten baa tō.» ⁴⁸ Ngaa n̄-pa nare dene le na: « Tar *majang lei ɔru dōi te ngaa.» ⁴⁹ Dewje ke isije ta ne-kusa te ke Jeju le paje mede te na: « Dew neenn to na bba tar *majang le dewje kara aw ɔru dōde te wa?» ⁵⁰ Jeju pa are dene le na: « Koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lōm.»

8

Nje ke aw njaje go Jeju te

¹ Goe te a, Jeju unn go bbuka bbeje ke ngann bbeje, aw pa tar le Lubba ke ila mber Tar ke Maji wōju dō *Kōñ-bbe le Lubba. Nje-kayn̄-kulaje laa ke dōku gire joo awje saa, ² ke mare deneje ke nōru rō-to ndilje ke maji ang, ke rō-toje rōde te tō: Mari ke daw n̄-bbare na Madelena, ne ke Jeju tubba ndilje ke maji ang siri rōe te, ³ ke Jani dene le nje-ngem ne-kingaje le tōku-mbay *Erode ke ria na Kuja, ke Sujani, ke mare deneje nya ke aw umaje Jeju ke nje-njaje goe te ke ne-kingaje lede.

Gusu-tar dō nje-ne-dubbu te

⁴ Dewje ke banya mbonje naa ngaa mare dewje inje bbeje te dang dang aw ddeeje rō Jeju te a, n̄-pa gusu-tar neenn na: ⁵ « Mare dew aw ta dubbu ne. Toke naw n̄-dubbu ne le a, mare kande ko le gayn dōr ddew te, dewje mboynje kande-ko le ngaa eelje ke darâ ɔnje. ⁶ Mare debbe kande-ko le gayn dō nange te ke to er. Toke kande-ko le tee a, tutu njan, mba ninga maann ang. ⁷ Mare kande ko le gayn horo konnje te. Konnje le teeje ke de ddew kara baa ngaa konnje le orede ke nangē mben. ⁸ A mareje gayn dō nange te ke maji. N̄-teeje ngaa gōl kake kara a ande dōdōku dōdōku.» Kake Jeju pa tar neenn ila nangē a, n̄-pa ke taar na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo!» ⁹ Nje-njaje goe te dujeje na: « Gel gusu-tar neenn na

* **7:37** 7.37 Alebatere to ku ke n̄-dda ke mare er ke kura nya bbe le Jiipije.

ddi wa?» ¹⁰ Nila te na: « Esese, Lubba are e-gereje ne ke to lo kiyae te ke woju dɔ *Kɔŋ-bbe laa. A keseje, ŋ-pa tare darede ddew gusu-tar te, mba kare daaje lo a dooje ne ang ddem dooje tar a ŋ-ngereje kande ang ddem. ¹¹ Gel gusu-tar neenn le toke be: Kande ko le to tar le Lubba. ¹² Kande ko ke gayn mbɔr ddew te le toju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa Esu ddee ɔru tar le mede te ke ddang, mba kare dooje mede te ta dingaje kaji ang. ¹³ Kande ko ke gayn dɔ nange te ke to er le toju nje ke ooje tar le Lubba le a, ŋ-taaje ke koko. A ne kara, tar ke dooje le ungu ngirae nangé mede te ang, dooje mede te mba goju kare baa, a ndɔ ke ne-na-me tee a, ŋ-tusuje dinyaje. ¹⁴ Kande ko ke gayn horo konnje te toju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa dɔtɔje a, keje-tar, ke ne-kingaje, ke rɔ-nelje ke dɔ nange te ɔkujede ddew ta kare dande ke maje. ¹⁵ Kande ko ke gayn dɔ nange te ke maji toju nje ke ooje tar le Lubba ke me ke maji, ke me ke gate gate, a ŋ-ngemje tar le, duwaje dare ngeng ngaa dandeje ndɔ ke ndɔ.»

*Gusu-tar dɔ *lambe te*

¹⁶ « Ndɔ kara dew ila puru *lambe te a, unn mare ne debbe ne ang, wase dew le unn *lambe le unda kɔ tira te ang. A nunda *lambe le dɔ kake te taar, mba kare dewje ke aw andeje key le ooje ne lo. ¹⁷ Mbata ne tɔyn ke to lo kiyae te da tee dɔe te, ne tɔyn ke ŋ-kusu dɔe a tee ke ddaka. ¹⁸ Aaje rɔse ddew tar te ke aw ooje, mba dew ke ee ke ne a da kare mare dɔe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke neje to ninga kara da kɔru jia te.»

Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ke tɔkɔɔ

¹⁹ Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ddeeje ke rɔe te, a dingaje ddew ta kaw ngɔsi saa ang, mba dewje bakaje nya. ²⁰ Dewje paje are Jeju na: « Kɔinje ke ngakɔinje areje ddaka. N-ndikije ta kooi.» ²¹ A ŋ-tel ke tar narede na: « Kɔnje ke ngakɔnje a toje to nje ke ooje tar le Lubba a ddaje ne kula.»

*Jeju pa tar a *bamburabo ew rɔe*

²² Mare ndɔ Jeju aal to ke nje-njaje goe te. N-pa narede na: « Jawje tura maann te.» Ngaa dawje. ²³ Toke daw ŋ-yelje to le a, Jeju aw tibbi. Bamburabo ddee ula dɔ maann te le ngaa maann aw me to te le nayn ngɔsi ta ddsu are deeje me yo te. ²⁴ Nje-njaje goe te le ddeeje ngɔsi saa ngaa ŋ-ndoleje ŋ-paje na: « Ebbejeje, Ebbejeje, ja koy!» N-ndol ngaa ŋ-ndange *bamburabo ke maann ke aw lenge le nare dewje rɔde ngaa lo to nyenene. ²⁵ Jeju pa are nje-njaje goe te le na: « Koo-me-te lese ee dda wa?» Bbel ddade ddem dɔde turu ddem a ŋ-paje dar na na: « Dew neenn to dew ddi wa? Mba ŋ-pa tar ke gosu ke mɔngu a, yel ke maann kara ooje tae.»

Jeju ɔru rɔ-to ndilje ke maji ang rɔ mare dingaw te

²⁶ Jeju ke nje-njaje goe te ŋ-teeje ta kongo te ke bbe te le dewje ke Gadara *ke aa naa ke dɔ nange Galile. ²⁷ Kake Jeju uru nangé a, mare dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang banya rɔe te in me bbe te ke dɔ nange teenn le tila keme. Lew baa njaa dingaw le ula kubbu ang ddem, ŋ-to key ang ddem a horo dɔbareje a naw ŋ-to ke te. ²⁸ Kake dingaw le oo Jeju a uru eki, tee oso nɔ gɔle te ngaa pa ke taar na: « Ddi a e-ndiki ta dda sem wa? Jeju, Ngonn le Lubba ke ddotu dara te! Kɔkɔɔ njaa ula kem ndoo ang.» ²⁹ Nuru eki, mba Jeju pa tar ke ndu ke mɔngu are ndilje le ta kare ŋ-teeje me dingaw te le ke ddang. Ndil le unn dingaw le gɔl banya banya are ŋ-to gɔle ke kula njamji ngaa dilae poro bbaa daw ŋ-ngeme. N-ti kulaje ke ŋ-tɔe ne le ngaa ndilje le ɔreje awje saa ke me kɔr te. ³⁰ Jeju duju dingaw

le na: « Rii na na wa?» N-tel ke tar na: « Banya banya.» Mba ndilje ke maji ang andeje mee te nya. ³¹ Ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju ta kare narede dawje buja te ke il biti biti ang. ³² Kare teenn kusu bereje ke banya aw usaje ne dɔ kongo te lo teenn le. Ndilje ke maji ang le dujuje Jeju ta kare arede ddew are dandeje me bereje te le ngaa narede ddew. ³³ Ndilje ke maji ang le teeje me dingaw te le aw andeje me kusu bereje te le ngaa kusu bereje le inje dɔ kongo te ke ngɔru gaynje maânn oyje. ³⁴ Nje ke aw ngemje bereje le ooje ne ke tee le a, aynje ngaa aw paje tare tɔku bbe te ke ngann bbeje te. ³⁵ Dewje awje ooje ne ke tee le. N-ddeje rɔ Jeju te ngaa dingaje dingaw ke ndilje teeje mee te le, nisi nangê koy gɔl Jeju te. Dingaw le ula kubbu ddem, isi ke maje ddem ngaa bbel ddade nya. ³⁶ Dede ke dooje ddew ke Jeju tubba ne ndilje ke maji ang rɔ dingaw te le, doruje gele dare nje ke awje le ooje. ³⁷ Dewje tɔyn ke bbe te le dewje ke *Geraja dujuje Jeju ta kare ɔtu ke ddang, mbata bbel ddade nya. * Jeju aal to ta tel ke guku. ³⁸ Dingaw ke ndilje teeje mee te le duju Jeju ta nayn saa. A Jeju tubbae pa na: ³⁹ « E-tel aw key lei ta ɔru gel ne ke Lubba dda sei!» Naw ngaa n̄-pa tar ne ke Jeju dda mba tar laa me bbe te le tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ngaa ndol ngonn le Jayirusu ke dene ke oy

⁴⁰ Toke Jeju tel tura maann te guku a, dewje ke banya uwaje ke rɔde te, mba dede tɔyn daw n̄-ngebbeje. ⁴¹ Ngaa mare dingaw ke ria na Jayirusu, n̄-to nje-kɔn dɔ *key-mbɔn̄-naa le *Jiipije, n̄-ddee, n̄-tee noso nangê nɔ gɔl Jeju te, n̄-nduje ta kare naw me key te laa, ⁴² mba ngonno ke dene ke to ngonñ-kara ke bbale ase dɔku gire joo a ta koy. Toke Jeju aw aw ke key le a, dewje ke banya ubbaeje njang. ⁴³ Mare dene ke mese aw ddee rɔe te lew baa ase bbal dɔku gire joo ee ke teenn. Dene le tuju neje laa tɔyn ji nje-kare-kumaje te, a dew kara ase ta kɔru rɔ-to laa ang. ⁴⁴ N-ddee go Jeju te ngɔsi, nɔru ta kubbu laa. Kare teenn njaa mese le gange. ⁴⁵ Jeju pa na: « Na a ɔrum wa?» Toke dewje tɔyn aw ɔruje naji lede a, Piyar pa na: « Ebbemje, dewje aw guku dɔi ngaa daw dubbaije!» ⁴⁶ A Jeju ıla te na: « Mare dew ɔrum, mba m-gere to mare singa in rɔm te tee.» ⁴⁷ Dene le oo to Jeju gere a, nisa ngaa n̄-ddee noso nɔ gɔle te. N-pa kem dewje te tɔyn gel ne ke nɔru ne Jeju, ke ddew ke rɔ-to laa goto ne kare teenn. ⁴⁸ Jeju pa are na: « Ngonnum ke dene, koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lɔm.» ⁴⁹ Toke Jeju aw pa tar bbay a, mare dew in bbe le Jayirusu le ngaa n̄-pa nare na: « Ngonni ke dene le oy mban. E-jɔku nje-ne-tɔju ang ngaa.» ⁵⁰ A Jeju oo tar neenn le ngaa pa are Jayirusu le na: « Are bbel ddaɪ ang, ka njaa oo mei te a na kinga kaji.» ⁵¹ Toke Jeju tee key le a, n̄-mbete ta kare dewje andeje saa key. Piyar, ke Jan, ke Jake, ke bɔ-ngonnje ke kɔñ-ngonnje le a ninya ddew nare dandeje saa key. ⁵² Dewje tɔyn aw noje ke aw ndingaje rɔde wɔju dɔ ngonn ke dene le. Jeju pa na: « E-noje ang. Noy ang ka a naw n̄-tibbi.» ⁵³ Ngaa dewje le aw kokoje Jeju, mba n̄-gereje to ngonn ke dene le oy. ⁵⁴ A Jeju uwa ji ngonn ke dene le ngaa pa ke gɔsu ke mɔngu na: « Ngonn, in taar!» ⁵⁵ Ndil ngonn ke dene le tel rɔe te, a kare teenn njaa nin taar ngaa Jeju pa arede ta kare dare ne nusa. ⁵⁶ Kɔñ-ngonnje ke bɔ-ngonnje ke dene le ooje a dum dɔde. A Jeju ndejede ta kare n̄-paje tar ne ke nday le dare dew kara oo ang.

* 8:37 Oo 8.26 ke tar ke gele te.

9

*Jeju ula *nje-kayñ-kulaje laa ke doku gire joo*

¹ Jeju mbon *nje-kayñ-kulaje laa ke doku gire joo ngaa arede singa ke ddew ta tubba ne ndilje ke maji ang ddem, narede singa ta kuru ne ro-toje ro dewje te ddem. ² Nulade ta kare dilaje mber-tar *Kõñ-bbe le Lubba dareje dewje ddem ta kare doruje ro-to ro dewje te ddem. ³ N-pa narede na: « Unnje ne kara mba kaw lese ang. Unnje kake, wase bbol, wase mapa, wase nare ang. Dew aw ke kubbu laa ke taar joo ang. ⁴ Key ke andeje te mbaan, e-nayje te nyom ta otuje ne. ⁵ Bbe ke e-teeje te a bbo dewje taase ke key ang, a bbo a ta kotuje ke kete a, e-tundaje bum nange ke galse te ta kuru ne naji lese.» ⁶ Nje-kayñ-kulaje le Jeju le awje ngaa, ñ-njaje ke go bbe bbe, ñ-paje Tar ke Maji dareje dewje ngaa doruje ro-to ro dewje te to.

**Erode sange mee do Jeju te*

⁷ Ngonn toku-mbay *Erode oo tar neje toyn ke aw teeje a neje tar, mba mare dewje paje na: « Jan ke oy le a ndol.» ⁸ Mareje paje na: « Eli a tel ddee.» A mareje paje bbay na: « Kara le nje-kila-mber-tarje le Lubba ke oy a ndol.» ⁹ A *Erode pa na: « Munn ndum mare ñ-gange do Jan. A dew neenn to na bba maw moo tarje dang dang doe te neenn wa?» Ngaa ñ-sange ddew ta koo Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi usaje

¹⁰ Goe te ke *nje-kayñ-kulaje le Jeju telje a, ñ-paje go neje toyn ke ñ-ddaje dareje. Ngaa Jeju crude ke karede aw ke de er ke toku bbe te ke ria na Betesayida. ¹¹ A dewje ke banya gereje tare ngaa oruje goe. Jeju taade ke roe te ngaa pa tar *Kõñ-bbe le Lubba arede ddem, oru ro-to ro dewje te ke ndikije kare noru ro-to røde te ddem. ¹² Lo aw ndul ngaa *nje-kayñ-kulaje le Jeju ngeseje ke roe te paje areje na: « E-tubba dewje ke banya neenn are dawje me bbeje te ke do-ndooje te ke ngosi neenn bba da kinga lo-to ke ne-kusa, mba lo ke jar te neenn to me mu baa.» ¹³ A Jeju pa arede na: « Etese njaa, arejede ne dusaje.» Nje-kayñ-kulaje le ilaje te na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa. Ase ta kare jeje njaa jaw ñ-ndoko ne-kusa mba dewje ke banya neenn wa?» ¹⁴ Dingawje eeje lo teenn ngosi ke doro mi. Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Areje disije nangê, ke go kulae domi domi.» ¹⁵ Nje-njaje goe te areje dewje le isije nangê toke ndue pa. ¹⁶ Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le a, aa lo ke darâ ngaa bbar Tar ke Maji doe te. N-tete danna ngaa nare nje-njaje goe te kare dare dewje ke banya banya le. ¹⁷ Dewje toyn usaje ne mede ndann, a kese ne-kusa nay ddusu kare doku gire joo.

Piyar pa ke tae na Jeju to Mesi

¹⁸ Mare ndo ke Jeju oru roe aw duju Lubba ngaa nje-njaje goe te isije saa a ñ-dujude na: « Dewje paje na m-to na wa?» ¹⁹ N-telje ke tar na: « Na e-to Jañ-Batise, mareje paje na e-to Eli, mareje bbay paje na e-to kara le nje-kila mber-tarje le Lubba a e-ndol.» ²⁰ Jeju pa arede na: « Etese e-paje na m-to na wa?» Piyar ila te na: « E-to Mesi le Lubba.» ²¹ Jeju ndejede nya na dare dew oo tar neenn le ang.

Jeju pa tar kem-to-ndoo ke a ddae are nje-njaje goe te

²² N-tel ñ-pa bbay na: « To maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya, kare toku dewje le *Jiipije ke toku nje-poloje Lubba, ke *nje-koruje-gel-ndu mbeteje,

kare n̄-toleje ngaa ndo muta goe te a nin me buwa-yo te.» ²³ N-pa narede toyn na: « Bbo dew ke ndiki ta kuwa gom a, maji kare neje r̄oe ang. Maji kare noto kake-dese laa ke ndo toyn ngaa nuwa gom. ²⁴ Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa, a tebbe laa le a goto. A dew ke a koy mba tar lem, dew le a kinga tebbe laa. ²⁵ Bbo dew inga ne ke nangé neenn toyn, a bbo n̄-nayn ke koro, wase ne njaa n̄-tuju r̄oe a ddi bba na kinga goe te wa? ²⁶ Tokoro dew ke dda r̄o-kul lem ngaa dda r̄o-kul ta pa tar lem a, Ngonn le dew a dda r̄o-kul laa ndo te ke na ddee ke ndoko laa, ke le bojeje, ke le nje-kulaje le Lubba ke maji toyn. ²⁷ M-pa tar ke tokoro marese, mare dewje ke areje horose te neenn a koyje ang bbay a *Kõn̄-bbe le Lubba a ddee.

Piyar; ke Jan, ke Jake dooje Jeju ke ndoko laa

²⁸ Ndo jijoo go tarje teenn le a, Jeju aw ke Piyar, ke Jan, ke Jake do er te mba duju Lubba. ²⁹ Kare te ke naw n̄-duju Lubba a keme turu to dang ngaa kubbu laa kara turu nda toke neyn. ³⁰ A ta koo a, dewje joo aw paje saa tar : To Moyije de ke Eli a, ³¹ n̄-teeje ke ndoko ngaa daw paje tar koy le Jeju Jurusalam ke a ddee ne ke tokoro. ³² Bbi dda Piyar de ke nje-buwa-kuraje laa nya, a disije kemde baa ngaa dooje ndoko le Jeju ke dingawje joo ke areje saa le. ³³ Kare te ke dingawje ke joo le aw inyaje Jeju ta kotu a, Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje to maji kare n̄-nayje neenn. N-ddaje ngann key-kamje muta: kara to lei, kara to le Moyije, a kara to le Eli.» A Piyar gere ne ke aw pa ang. ³⁴ Kake naw n̄-pa tar baann a, mum ddee kiride de ngaa bbil dda nje-njaje go Jeju te kare te ke mum le aw dibbi dode. ³⁵ Mare ndu tee me mum te le pa na: « Dew neenn to Ngonnum ke m-ndike, ooje tar laa.» ³⁶ Kare te ke koru ndu le aw bbar a, Jeju ar ke kare baa ngaa. Nje-njaje go Jeju te paje tar ang. Me ndoje teenn, doruje gel neje ke doojeenn le kara dareje dew ang.

Jeju tubba ndil ke maji ang r̄o dew te

³⁷ Toke lo are a, Jeju ke nje-njaje goe te dinje do er te le n̄-ddisije a, dewje banya banya tilaje keme. ³⁸ Horo dewje teenn le mare dew uru eki na: Nje-ne-toju, muwa goli oo ngonnum neenn, mba n̄-to ngonnum ke kara baa. ³⁹ Bbo mare ndil uwa ngonn le a kem-naa te neenn nuru eki. Ndil le ddae are nisa ke singa ddem, jum-tae tee ddem ngaa ndil le ula keme ndoo ndereng bba inyae. ⁴⁰ M-duju nje-njaje goi te ta kare n̄-tubba ndil le a daseje ang.» ⁴¹ Jeju tel ke tar are na: « Ko-dewje ke ooje mede te ang, ke nje-ne-ddaje ke maji ang. Ma kisi ke se ta kumase be sar ndo baann wa? E-ddee ke ngonni le neenn.» ⁴² Kake ngonn le aw ddee ngosi ke Jeju a, ndil ke maji ang le unne ilae nangé ngaa ddae are naw nisa ke singa. A Jeju ndange ndil ke maji ang le, noru r̄o-to le ngonn le ngaa n̄-tel saa nare bojeje. ⁴³ A *toku-mbange le Lubba dum do dewje toyn.

Jeju pa tar koy ke kin laa

Toke neje ke Jeju aw dda le dum do dewje a, n̄-pa nare nje-njaje goe te na: ⁴⁴ « Esese e-tukaje mbise ke maje ooje ne tar neenn. Da kuwa Ngonn le dew kulae ji dewje te.» ⁴⁵ A nje-njaje go Jeju te le gereje dode tar te ke naw n̄-pa narede le ang. Tar le iya r̄oe ke de bba kare ta n̄-gereje ang. A bbil ddade ta tel duje tar doe te.

Dew ke bo uta mareje toyn

⁴⁶ Kare teenn, nje-nja go Jeju te aw maynje naa tar ta gere dew ke bo horode te uta mareje toyn. ⁴⁷ A Jeju gere keje le nje-njaje goe te le ngaa,

unn mare ngonn ke ten be unndae mbore te, ⁴⁸ ngaa n̄-pa narede na: « Dew ke taa ngonn neenn ke r̄oe te ke rim a, ema njaa n̄-taam ke r̄oe teenn. A bbo dew ke taam ke r̄oe te a, taa dew ke ulam ke r̄oe te to. Mba dew ke to ten baa horose te t̄oȳn, ne a n̄-to dew ke bo.» ⁴⁹ A Jan pa na: « Ebbemje, joo mare dingaw ke unn rii aw tubba ne ndilje ke maji ang a n̄-gange ddewe te, mba n̄-nja goi te ke je ang.» ⁵⁰ Jeju pa are na: « E-gangeje ddewe te ang, mba dew ke mbetese ang a, to dew lese.»

Jeju in Galile aw ke Jurusalam

⁵¹ Toke ndo ke Lubba a ta kunn Jeju ta tel saa darâ ddee ngosi a, n̄-ndiki nya ta kaw Jurusalam. ⁵² Nula dewje n̄oe te kete. Dawje ngaa dandeje me mare bbe te le dewje ke Samari ta kare n̄-moseje ne n̄-ngebbeje. ⁵³ A nje-bbeje le taeje ke r̄ode te ang, mba nunn ddew ke Jurusalam. ⁵⁴ Kake nje-njaje go Jeju te, Jake, ke Jan dooje baann a, n̄-paje na: « Ebbejeje, e-ndiki ta kare n̄-dujuje jare puru in darâ ddee on dewje neenn wa?» ⁵⁵ Jeju turu r̄oe ke r̄ode te ngaa k̄ol ke de nya.

Dew ke ndiki ta kunn go Jeju

⁵⁶ Dunnje ddew dawje mare bbe te ke kete. ⁵⁷ Kare te ke daw n̄-njaje ddew-b̄o a mare dew pa are Jeju na: « Lo t̄oȳn ke a kaw te, ma kunn goi.» ⁵⁸ Jeju ilae te na: « Mulaje eeje ke buwa tode ngaa eelje ke darâ eeje ke key tode, a Ngonn le dew ee ke key d̄oe ang.» ⁵⁹ Jeju pa are mare dew na: « Unn gom.» A dew le ilae te na: « Ebbemje are maw m-dubbu b̄omje bba.» ⁶⁰ A Jeju pa are na: « Inya dewje ke oyje are n̄-dubbuje yoje lede. A ei, aw pa tar *K̄oñ-bbe le Lubba are dewje.» ⁶¹ Mare dew pa are Jeju bbay na: « Ma nja goi te Ebbemje, a are maw muwa ji nje ke lem bba.» ⁶² Jeju tel ke tar are na: « Dew ke uwa kosu-mange a bbo kel goe a nase dda kula wjoj *K̄oñ-bbe le Lubba ang.»

10

Jeju ula nje-njaje goe te d̄osiri

¹ Goe te a, *Ebbe-dewje tel t̄oru nje-njaje goe te d̄osiri horo mareje te. Nulade joo joo n̄oe te kete kare dawje me bbeje te kara kara, ke loje t̄oȳn ke ne njaa n̄-ndiki ta kaw te. ² N̄-pa narede na: « Kula mb̄oñ-ko bo nya a nje-kulaje banya ang. Yeenn a e-dujuje nje-nd̄o le are nula nje-kulaje kare n̄-mb̄onje ko laa. ³ Awje! Ooje wa: Mulase toke le bateje horo enjakemjarje te. ⁴ Awje ke bb̄ol-ngem-nare ang, ke bb̄ol-kungu-ne ang ddem, ke ne-ḡol ang ddem ngaa e-ddaje dew lapiya ke ddew ang ddem. ⁵ Key ke andeje te a, e-paje na: *Me-wul-l̄om to me key te neenn! ⁶ Toke nje-me-wul-l̄om ee key teenn a, *me-wul-l̄om lese a nayn saa. A bbo, nje-me-wul-l̄om ee me key teenn ang a, *me-wul-l̄om lese a tel r̄ose te. ⁷ E-naynje me keye teenn le, usaje ne ke ayje ne ke darese, mbata dew dda kula ta kinga kuka laa. Andeje keyje te le dewje ke tae lem lem ang. ⁸ Me mare bbe ke a teeje te, bbo n̄-taase ke r̄o-nel a, usaje ne ke darese. ⁹ Ōruje r̄o-to r̄o nje-r̄o-toje te ke isije me bbe teenn ngaa e-paje arejede na: *K̄oñ-bbe le Lubba to ke se ngosi baa ngaa. ¹⁰ A bbo, e-teeje me mare bbe te a duwase ke r̄ode te ang a, aw areje nate bbe te le bba e-paje arejede na: ¹¹ N-tunda bum ke uwa ḡolje me bbe te lese ngaa maji kare undaje d̄ose te to *K̄oñ-bbe le Lubba to ngosi baa ngaa. ¹² M-pa marese to d̄dutu ndo a, sariya ke Lubba a gange d̄o bbe te neenn a ngeng kuta sariya ke Lubba gange d̄o Sod̄om te lew.»

Sariya to mba bbeje ke mbeteje ta turu ddew lede

¹³ Jeju pa bbay na: « Kem-to-ndoo a to lei, Korajen! Kem-to-ndoo a to lei, Betesayida! Mba, horo dewje te ke Tir ke Sidon a m-dda ne-morije ke m-dda bbe lese a, da kulaje kubbu ndoo ngaa da kisije do bu te, ta toju to n-turuje ddew le neje. ¹⁴ Gele ke neenn baa, ndo gange sariya, a sariya ke Lubba a gange dose te a ngeng kuta sariya ke na gange do dewje te ke Tir ke Sidon. ¹⁵ A ei Kapernayum, a ndew sar koru dara wa? Lubba a dda kare e-ddom ase naa ke *lo le nje-yoje. ¹⁶ Dew ke oo tar lese a oo tar lem ngaa dew ke mbetese to dew ke mbetem, dew ke mbetem a mbete ne ke nulam.»

Tar tel le nje-njaje go Jeju te ke dosiri

¹⁷ Dewje ke korde dosiri le telje ke ro-nel ngaa paje na: « Ebbejeje, n-pa tar ke rii a, umaje kara ooje taje.» ¹⁸ Jeju pa arede na: « Moo Esu in darâ oso toke mare le ndi ke teel. ¹⁹ Ooje: Marese ddew ta kare e-njaje do lije te ddem, do nyije te ddem, ta kuta singa nje-baan ddem ngaa mare ne dang a kase jokuse ang. ²⁰ Yeenn a, e-ddaje ro-nel mba ndilje ke maji ang ke ooje taseenn ang. A maji kare e-ddaje ro-nel mba rise ke Lubba dda me Maketurute darâ.»

Jeju toju ro-nel laa Bøje

²¹ Me kare teenn njaa, Jeju ee ke koko ddew te le Ndil-me-nda ngaa Jeju le pa na: « Mosu gaji Bøy, *Ebbe-dewje ke darâ ke *Ebbe-dewje ke nangê, mbata iya ne neenn nje-kem-kareje ke nje-ne-gereje ngaa e-tee ke ne neenn ke ddaka are ngannje ke ngaji. Tokoro njaa Bøy, mba oo maji kemi te ta dda toke baann. ²² Bøy inya neje toyn me jim te. Dew kara gere Ngonn le ang. Bo kara baa a gere. Ddem dew gere Bo le ang. Ngonn kara baa gere, ke dew ke Ngonn ndiki toje Bo bba a gere to.» ²³ N-turu roe ke ro nje-njaje goe te ngaa n-pa narede ke karede na: « Koko ee ke dewje ke ooje ne ke aw ooje! ²⁴ Mba m-pa marese, nje-kilaje mber-tar le Lubba ke toku-mbayje banya banya isije ke bbo ta koo neje ke aw ooje neenn ke kemde a dooje ang. Disije ke bbo nya ta koo neje ke aw ooje ke mbise neenn a dooje ang.»

Tar ndiki Lubba ke tar ndiki nje-mari

²⁵ Mare *nje-koru-gel-ndu in taar ngaa duju tar Jeju mba nae ne. N-pa na: « Nje-ne-toju, ddi bba ma dda bba ma kinga ne tebbe ke ke ndo ke ndo wa?» ²⁶ Jeju ilae te na: « Tar ddi a n-dda me Maketuru*ndu te wa? Ddi a e-tura me te wa?» ²⁷ N-tel ke tar nare Jeju na: « Maji kare e-ndiki *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei toyn, ke kewn lei toyn, ke singai toyn, ke keje lei toyn ngaa maji kare e-ndiki nje-mari toke da roi njaa.» ²⁸ Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dogole njaa. E-dda toke baann a, a kisi ke tebbe ke ke ndo ke ndo.» ²⁹ A naw n-sange ddew ta koru naji laa ngaa n-nduju tar Jeju na: « Nje-marem a to na wa?»

Gusu tar do dew te ke nje-bbokoje tundae

³⁰ Jeju ilae te bbay na: « Mare ndo mare dingaw in Jurusalam aw ke Jeriko a noso me ji nje-bbokoje te. N-bbokoje neje laa toyn ngaa n-tundaeje dare n-nayn ngosi ta koy bba n-tuseje dinyaeje a dotuje. ³¹ Mare nje-polo Lubba unn ddew le ngaa n-tuka gole do dew te le a nuja noso kete. ³² Mare dew ke gel Lebi te tee lo teenn le to. Noo dew le a nuja noso kete. ³³ A mare dew ke Samari ke aw ke mba te, ddee ngosi ke dew le ooe a ddae ndoo. ³⁴ N-tel n-ddee ngosi saa bbay, nungu wubbu ke ben kem doje te laa ngaa,

ñ-tɔɔ. Nunne nundae dɔ kororo te laa njaa. Naw saa key-to-nje-mbaje te ngaa ñ-dda neje dang dang mba kare ñ-ddee maji. ³⁵ Nɔ kara goe te a, ñ-toru *kande-nare joo nungu ji nje-key te le ngaa ñ-pa nare na: E-ngeme ke maje. Toke e-tuju nare uta ye ke mari neenn a, telem a ema njaa ma kuka.» ³⁶ [Goe te a] Jeju tel duje na: «Horo dewje te ke muta neenn, na bba to nje-mar dew ke oso me ji nje-bbokoje te le wa?» ³⁷ Nje-koru gel-ndu le ilae te na: «Dew ke dda saa me-maji le.» Jeju ilae te na: «Yeenn a, ei kara, aw ta e-dda toke baann tɔ.»

Jeju aw rɔ Mate de ke Mari te

³⁸ Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw ñ-njaje ddew-bô a, ñ-gange me mare bbe te ngaa mare dene ke ria na Mate gange. ³⁹ Mate le ee ke ngokɔen ke dene ke ria na Mari. Ngokɔen le ddee isi nɔ gɔl *Ebbe-dewje te aw oo tar laa. ⁴⁰ Keje ngann kulaje dang dang uta dɔ Mate. N-ddee rɔ Jeju te ñ-pa nare na: «Ebbemje, keje lei joki mba ngokɔm ke inyam ta kula te ke karem neenn ang wa? E-pa saa are ñ-ddee numam.» ⁴¹ *Ebbe-dewje ilae te na: «Mate, Mate, mei aw sangi ngaa aw joku roi mba neje dang dang. ⁴² A ne ke uta neje toyn to kara baa. Mari a mbere ye ke maji. Dew a kase kɔru neenn le jia te ang ngaa.»

11

Jeju toju gusu duju Lubba nje-njaje goe te

¹ Mare ndɔ Jeju aw duju Lubba mare lo te. Toke ñ-duju Lubba toyn nunga a, mare nje-nja goe te pa are na: «Ebbejeje, e-tojuje gusu duju Lubba toke Jan toju nje-njaje goe te.» ² N-pa narede na: «Toke aw dujuje Lubba a, e-paje na:

Boy! Are dewje bbelje rii. Are *Kɔñ-bbe lei ddee!

³ Areje ne-kusa taje ke ndɔ kara kara toyn!

⁴ Ɔru tar *majang leje dɔje te, mba jeje kara jaw joru tar dɔ dewje te ke ddaje *majang ke je tɔ. Inya ddew are mare ne na meje ang.»

E-dujuje a da karese

⁵ Jeju pa arede bbay na: «Na horose te neenn ee ke mare nje-buwa-kura laa, ke na kaw bbe laa til te ke lo mɔngu, mba pa kare na: Nje-buwa-kura, arem mapa muta m-tunai, ⁶ mba mare nje-buwa-kura lem in mba te tee dɔm te, a moo ne kara ta kare ang. ⁷ A bbo dew ke kara le nayn ke me key te nu njaa a tel ke tar na: E-jokum ang, ta-key utu mban, ema ke ngannem ñ-to nangé mban bbo ddew ke ma kin taar kari ne mapa goto. ⁸ M-pa marse, le nin taar mba kare mapa le wɔju dɔ buwa-kura lede ang kara na kin mba kare ne toyn ke ñ-ndiki wɔju dɔ ne-joku laa. ⁹ A ema, m-pa marse: E-dujuje a da karese. E-sangeje a, a kingaje. Undaje ta-key a da kɔru karese. ¹⁰ Mba dew ke duju a dare, dew ke sange a inga ngaa dew ke unda ta-key a dɔru dare. ¹¹ Bɔ-ngonnje ke dda horose te neenn bbo ngonne duje kanji a li a na kare wa? ¹² Ase bbo ñ-duje kabbe kunja a na kare nyi wa? ¹³ Bbo esese ke mese maji ang e-gereje ta kare neje ke maji ngannse, a Boy ke darâ a kare Ndil-me-nda dewje ke dujeje ang wa?»

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te ke gobbu utu

¹⁴ Jeju tubba ndil ke maji ang ke dda bba are gobbu mare dingaw utu. Toke ndil ke maji ang le tee me dingaw te le ke ddang a, dingaw le pa tar ngaa dewje ke banya ooje a dum dɔde. ¹⁵ A mare dewje kara kara paje

na: « Ddew te le Belejebul ke to tōku-mbay le ndilje ke maji ang a naw n̄-tubba ne ndilje ke maji ang le!» ¹⁶ Mareje dujeje ne-tōju-ne* ke in darā mba nae ne. ¹⁷ Jeju gere keje lede a, n̄-pa narede na: « Bbe-kon tōyn ke dewje ddaje ddo ke naa ke te a tuju ngaa keyje a guruje dō naa te. ¹⁸ Bbo Esu tel dda ddo ke da rōe njaa, a kōn-bbe laa a to baa bbay toke baann wa? Bba e-paje na ddew te le Belejebul a m-tubba ne ndilje ke maji ang wa? ¹⁹ A bbo ema, maw m-tubba ndilje ke maji ang ddew te le Belejebul, a ngannse ddew te le na aw tubbaje ne ndilje ke maji ang wa? Yeenn bba dede njaa da kuja kem tar neenn karese. ²⁰ A bbo ddew singa te le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn tōju to *Kōn-bbe le Lubba ddee ndereng horose te. ²¹ Toke dew ke nje-singa ke ungu ne-ddoje rōe te aw ngem ta-key laa a, ne-kingaje laa a to mōkōkō. ²² A bbo mare dew ke ubba singa utae ddee ake a, n̄-taa ne-ddoje laa ke naw nunda mee dōe te ngaa n̄-kayn dewje ne-kingaje laa ke n̄-taa le. ²³ Dew ke to lem ang to nje-tin sem, ddem dew ke mbon ne sem ang to nje-sane ne.»

Ddew ke ndil ke maji ang aw tel ne rō dew te

²⁴ « Bbo ndil ke maji ang tee me dew te a, n̄-nja loje te ke maann goto ke te, naw n̄-sange lo ta kula dōe ke te ngaa toke ninga lo ang a n̄-pa na: Ma tel me key te lem ke min ke te m-tee le. ²⁵ Toke n̄-tel n̄-ddee a noo to duta me key le ngaa noo to n̄-mōse me key le. ²⁶ Goe te a, n̄-tel naw n̄-ddee ke mare ndilje siri ke maji ang utae. Dandeje ngaa disije me dew te le ngaa dew le tuju uta kisi laa ke lew.»

Koko ke tōkōrō

²⁷ Kake Jeju aw pa tar baann a, mare dene ke ar horo dewje te ke banya pa are ke taar na: « Koko ee ke dene ke uji ngaa ari mba il.» ²⁸ A Jeju ilae te na: « Ke uta tōyn koko ee ke dewje ke ooje tar le Lubba a ngemje.»

Jeju mbete ta dda ne-mōri

²⁹ Toke dewje aw mbonje naa banya a, Jeju pa na: « Dewje ke bbasine to dewje ke maji ang. Daw n̄-dujuje *ne-mōri ke tōju to min darā, a *ne-mōri ke tōju ne ke Lubba dda ddew te le Jonase a da kooje kara baa. ³⁰ Jonase to *ne-mōri ke tōju singa-mōngu le Lubba dewje ke Ninibe. Ddew kara baa Ngonn le dew a to *ne-mōri mba dewje ke bbasine tō. ³¹ Ndō gange sariya a, tōku-mbay-dene ke Dagoo a kar ddew kara baa ke dewje ke bbasine ngaa na kunda tar dōde te, mba nin kōyn nange te n̄-ddee, mba koo tar kem-kare le Salemōn. A dew ke uta Salemōn a ee neenn. ³² Dewje ke Ninibe a karje ndō gange sariya te naa te ke dewje ke bbasine ngaa a kundaje tar dōde te, mba dooje tar le Jonase ngaa n̄-turuje ddew lede. A dew ke uta Jonase a ee neenn.

Gusu-tar dō lambe te

³³ Ndō kara dew ila puru lambe te mba kunda lo kiyae te ang wase mba kunda kō dura te ang, a nunda lambe le dō ne te taar, mba kare dewje ke aw andeje key ooje ne lo. ³⁴ Kemi to lambe ke da-rōi te. Bbo kemi to ke maje a da-rōi tōyn to dann lo-kare te. A bbo kemi to ke maje ang a da-rōi to lo-ndul te. ³⁵ Aa ke maje, are lo-kare ke to rōi te to lo-ndul ang. ³⁶ Bbo da-rōi tōyn njaa to dann lo-kare te ngaa mare debbe ten to lo-ndul te ang a, da-rōi tōyn a to dann lo-kare te toke le lambe ke uru ndoko laa dōi te.»

*Jeju ndōru mbi *Parijyenje ke *nje-kōruje gel-ndu*

³⁷ Kake Jeju aw pa tar a, mare Parijiyen bbare ta kare naw nusa ne key laa. Naw ngaa nisi ta ne-kusa te le. ³⁸ Toke Parijiyen le oo to Jeju toko jia kete bba usa ne ang a, tar nyae. ³⁹ A Ebbe-dewje pa are na: « Esee Parijiyenje, aw tokoje giri ngo ke giri ka, a keje bboko ke me-maji ang ddsu mese. ⁴⁰ Nje-dɔ-gotoje! Dew ke nje-dda giri ne le dda mee to ang wa? ⁴¹ Areje neje ke unguje ngo te ke ka te nje-ndooje to ne-kare baa a, Lubba a tokose kare ne toyn a ddee maji mba tar lese. ⁴² Kem-to-ndoo a ddase esee *Parijiyenje mba aw areje kam yambo, ke kam ne-ndiri, ke kam naynje toyn to *ne-polo, a ooje tar to gate gate ke tar ndiki Lubba to ne ang. To tar lese ta dda neenn ddem ta kinya kесе neje ang ddem. ⁴³ Kem-to-ndoo a to lese Parijiyenje, mba lo-kisi ke kete a aw ndikije me key-mbɔn-naaje te ngaa e-ndikije ta kare n-ddase lapiya nata. ⁴⁴ Kem-to-ndoo a to lese, mba e-toje toke le dɔbareje ke tula ke dew aw nja dɔe te a gere ang.» ⁴⁵ Mare *nje-kɔru gel-ndu pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, tar ke aw pa neenn aw tajije tɔ.» ⁴⁶ Jeju tel ke tar na: « Kem-to-ndoo a ddase tɔ ese *nje-kɔruje gel-ndu, mba aw undaje ne-koto ke ɔy nya dɔ dewje te, a esese ndon jise kara ɔruje ne ne-koto le ang. ⁴⁷ Kem-to-ndoo a to lese, mba aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba, dede ke kasese njaa a tɔljede. ⁴⁸ E-toje to nje-tar-naji le kasese ngaa e-ndikije go kulaje ke n-ddaje, mba dede n-tɔlje *nje-kilaje mber-tar le Lubba, a esese aw ddaje dɔ-barede. ⁴⁹ Mba yeenn a Lubba pa ddew kem-kare te laa na: Ma kula nje-kilaje mber-tar ke *nje-kayn-kulaje karede. Da kula kemde ndoo ngaa da tɔlde. ⁵⁰ Yeenn bba Lubba a duju ji dewje te ke bbasine mese nje-kilaje mber-tar toyn ke n-kayn nangɛ. Unn kute ndɔ te ke Lubba dda dara ke nange. ⁵¹ A kunn kute mese Abel te ndereng mese Jakari te ke n-tɔle horo *bann te ke tɔku key-polo-Lubba te le *jiipije. Tɔkɔɔ m-pa marese, Lubba a duju mesede ji dewje te ke bbasine. ⁵² Kem-to-ndoo a ddase, esee *nje-kɔruje gel-ndu, mba e-toje ddew dɔ ne-gere te. Esese njaa kara andeje lo ne-gere te le ang ngaa ɔkuje ddew dewje ke ndikije ta kande.» ⁵³ Kake Jeju in me key te le tee a, *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje unnje kutu kubbaeje ke singa singa ngaa dare n-pa tar wɔju dɔ neje dang dang. ⁵⁴ N-ddeeye, ta sange ddew kunda tar dɔe te ddew tar te ke tae te.

12

Jeju are ndeje nje-njaje goe te kare disije ke bbel ang

¹ Me kare teenn njaa, dewje mbɔnje naa banya banya ngaa daw mbɔnyje gɔl naa. Jeju pa tar ke nje-njaje goe te dɔngɔr na: « E-ngemje rɔse ddew *wum* Parijiyenje ke to ngem. ² Ne toyn ke iya rɔe a tee ke ddaka. Ne ke n-dda lo-kiyae ta a dewje a gereje. ³ Mbata yeenn a, tarje toyn ke a paje me til te, da koo tare danɛ-kara. Ne ke e-paje mbi dew te bbengere key te a da kila ne mber lum dɔ key te. ⁴ M-pa marese, ese nje-buwa-kuraje lem e-bbelje dewje ke a tɔlje da-rɔse ang, mba da kaseje ta dda mare ne dang goe te ang ngaa. ⁵ Ma tɔjuse dew ke maji kare e-bbeleje. E-bbelje dew ke bbo tɔl dew mbaan, isi ke ddew mba kilae kem puru te. Tɔkɔɔ maw m-pa marese, ne a maji kare ta e-bbeleje. ⁶ Daw n-labbe ngann eelje mi gursu joo ang wa? A me Lubba oy dɔ mare kara ang. ⁷ Bin dɔse kara Lubba tura kore toyn. Areje bbel ddase ang! Gatese uta gate ngann eelje ke banya. ⁸ M-pa marese, diew ke pa tar naji lem ke ddaka nɔ gɔl dewje te a, Ngonn le dew a kɔru tar naji laa nɔ gɔl anjije te le Lubba tɔ. ⁹ A dew ke mbetem

nɔ ɔɔl dewje te a, ma mbete nɔ ɔɔl anjije te le Lubba. ¹⁰ Dew ke pa tar le Ngonn le dew maji ang a, Lubba a kɔru tar dɔe te, a dew ke taji Ndil-me-nda a, Lubba a kɔru tar dɔe te ang. ¹¹ Toke daw ke se key-mbɔŋ-naa te le *Jiipije, nɔ ɔɔl nje-gange-sariyaje te ke nje-kɔŋ-bbeje te a, areje mese sangeɔe dɔ ddew te ke a kɔrije ne naji lese ang. ¹² Mba me kare teenn njaa Ndil-me-nda a tojuse tar ke a to maji kare ta e-paje.»

Gusu-tar dɔ nje-ne-kinga te ke eje tar ang

¹³ Mare dew horo dewje te ke banya pa are Jeju na: « Ebbemje, e-pa are ngokom are ŋ-kayn naa ne-ndubba leje.» ¹⁴ Jeju pa are dew le na: « Na bba undam to nje-gange-tar horo se te wase to nje-kaynse ne wa?» ¹⁵ Ŋ-tel ke tar narede na: « E-ngemje ddew lese ke maje ddew bbo ne-kinga te, mba le dew isi dann ne-kinga te kara, na kisi ke tebbe ddew te le ne-kingajeenn ang!» ¹⁶ Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Nange ndɔɔ le mare nje-ne-kinga ande ne-kusa nya. ¹⁷ Neje mee te na: Ma dda toke baann wa? Mba me ke lo ke ma mbon ne-ndɔɔje lem ke te ang. ¹⁸ Goe te a, ŋ-pa na, ma dda toke be: Ma tin damje lem, ma kuru dam-nɔɔje, ma mbon waa lem tɔyn ke ne-kingaje lem kungu me te. ¹⁹ Ngaa ma pa kare kewn lem na: Kewn lem, isi ke ne-kingaje mba bbal banya. Uwa rɔi, usa ke ay bbo ta e-dda rɔ-nel. ²⁰ A Lubba pa are na: Mbe! Til te neenn njaa ma kɔru kewn lei, a neje ke e-ɔɔl le a to le na ngaa wa? ²¹ Dew ke mbon ne-kingaje mba tar dɔe njaa, a nɔ ɔɔl Lubba te ne-kinga laa a goto. Dew le to ddew kara baa toke le mbe le tɔ.»

*E-sangeje *Kɔŋ-bbe le Lubba dɔngɔɔr*

²² Goe te a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Mba yeenn a maw m-pa marese, e-sangeje mese dɔ tebbe te lese wɔju dɔ ne ke a kusaje ang ddem dɔ rɔse te mba kubbu ke a kulaje ang ddem. ²³ Mba tebbe to ne ke uta ne-kusa ngaa rɔ dew uta kubbu. ²⁴ Ooje egaanji: N-dubbuje ne ang ddem, dujaje koo ang ddem, deejje ke lo ngem ne-kusaje lede ang ddem, deejje ke dam ang ddem, a Lubba aw ngemde ke ne-kusa. Gatese uta gate eelje ang wa? ²⁵ Na horose te, ddew sange mee te ase kila goju kare dɔ ndɔ kisi maji te laa wa? ²⁶ Bbo ne ke ten baa kara aseje ta dda ang a mba ddi bba aw sangeje mese mba kese neje wa? ²⁷ Ooje ddew ke ndijaje ke mɔ aw nduje ne: N-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang ddem. M-pa marese, Salemɔn njaa, ndɔ ri-bbar te laa kara ula kubbu toke mare kara horode te ang. ²⁸ Bbo Lubba dda kura rɔ mu te ke to me ndɔɔje te bbokone ngaa ndɔ ke bara a da kungu puro a, Lubba a dda ke se kare uta ang wa? Esee dewje ke koo-me-te lese to ngaji. ²⁹ A esese, e-sangeje ne ke a kusaje ang ddem, ne ke a kayje ang ddem ta areje mese sangeɔe ang tɔ. ³⁰ Mba nejeenn tɔyn dewje ke nange ne ke gereje Lubba ang a aw sangeje: A Bɔsese gere ne ke duse. ³¹ E-sangeje Kɔŋ-bbe laa dɔngɔɔr, a na karese nejeenn tɔyn dɔe te. ³² Areje bbel ddase ang, esee ne-kuulje ke banya ang, mba Bɔsese oo maji ta karese Kɔŋ-bbe le. ³³ E-labbeje neje lese bbo areje dangeteje to ne-kare-baa. Uruje bbɔl ke a ngisi ang, mba kungu ne-kingaje lese ke a tunga ndɔ kara ang darâ, lo te ke ɔɔl nje-bbokoje a kɔru ang ddem solɔɔje ke nje-tuju-neje a teeje te ang ddem. ³⁴ Mba lo ke ne-kinga lei to te a mei a to te tɔ.»

Nje-kula ke dda kula laa ke dɔgɔɔle

³⁵ « Arje perere, uwaje bberse ke endar. Areje puru lambe lese oy ang. ³⁶ Esese, maji kare e-toje toke mare le dewje ke aw ngebbeje kare

ta ebbedede in lo *kusu-taa-naa te ddee a unda ta-key a, dɔruje ke ngɔru dareje. ³⁷ Koko isi ke nje-kulaje ke ebbedede a tee kingade dɔ bbi te ang. Tokɔrɔ m-pa marese, na kula kubbu kula laa, na kare disije ta tabele te ngaa na ddee ngɔsi mba dda ke de. ³⁸ Le n̄-tel kare teke lo mɔngu wase ke nɔ le kurañ-ke-ta-kara a ningade toke baann! Koko ee ke de. ³⁹ Maji kare e-gereje to, toke nje-key gere kare ke nje-bboko a ddee ne a, na ngem ta lo bbo na kinya ddew kare n̄-mbutu key laa ang. ⁴⁰ Esese kara areje dɔ galse te, mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke a kundaje mese dɔe te ang.» ⁴¹ Piyar ilae te na: « Ebbemje, jeje a e-pa gusu-tar neenn areje wase dewje toyn wa?» ⁴² *Ebbe-dewje le tel ke tar are na: « Na to *nje-ngem-ne ke to gate gate ngaa to nje-kem-kare wa? Dew ke ebbeeje a kinya nje-kulaje laa jia te kare n̄-kaynde ne-kusa ke kare ke kare. ⁴³ Koko ee ke nje-kula le ke ebbeeje tel a, a kingae dɔ kula te toke baann! ⁴⁴ Tar ke tokɔrɔ m-pa marese, na kinya ne-kingaje laa toyn me jia te. ⁴⁵ A bbo nje-kula le pa mee te na: Ebbemje a ddee njange ang bbay. Ngaa nuru dɔ nje-kulaje te ke dingaw ke nje ke dene naw n̄-tundade, nusa ne ngaa nay ne nare ddae. ⁴⁶ Ebbe nje-kula le a ddee ndɔ te ke nje-kula le unda mee dɔe te ang ddem, ke kare ke na gere ang ddem. Na tukae jakata jakata ngaa na kare ninga kuka laa ddew kara baa ke dewje ke toje gate gate ang. ⁴⁷ Nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki bba gɔl ne ang ngaa dda ne ke me ebbeeje ndiki ang a, a kinga kunda ke bo nya. ⁴⁸ A nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki ang a dda ne ke ase kunda a da kundae ngaji baa. Da duju ne bo nya ji dew te ke dare ne ke bo nya ngaa dew ke dinya ne jia te nya a da duje ne nya.

Jeju ddee mba kila tar-kayñ-naa horo dewje te

⁴⁹ M-ddee ta kila puru dɔ nange te. A m-ndiki nya kare puru le ɔn ngaa. ⁵⁰ Mare batem ke da ddam to. Mem a kar kekere ndereng ndɔ ke batem le a ddee ne ke tokɔrɔ. ⁵¹ Ejeje to m-ddee ta kare *ddekeke to horo dewje ke dɔ nange te wa? Baann ang. M-pa marese, m-ddee ke tar kayñ-naa. ⁵² Mba unn kute bbokone, bbo dewje mi isije me key te a da kayje naa, nje ke muta a mbete nje ke joo ngaa nje ke joo a mbete nje ke muta. ⁵³ Bɔ a mbete ngonne ke dingaw ngaa ngonn ke dingaw a mbete bɔeje, kɔn a mbete ngonne ke dene ngaa ngonn ke dene a mbete kɔenje, kɔn ngonnje a mbete dene le ngonne ngaa dene le ngonn a mbete mumeje ke dene.»

Maji ta gere neje ke aw nday me ndɔje te neenn

⁵⁴ Jeju tel n̄-pa nare dewje ke banya na: « Bbo ndɔ ke ooje ndi il lo kande te le kare a, e-paje na: Ndi aw ddee a ndi le ddee. ⁵⁵ Ngaa ndɔ ke ooje yel ke dagoo aw ula a, e-paje na: Lo a nunga a, tokɔrɔ lo nunga. ⁵⁶ Nje-ngemje, e-gereje ne ke a ddee dɔ nange te ke me dara te a toke baann bba e-gereje neje ke me ndɔje te neenn ang wa? ⁵⁷ Mbata ddi bba esese ke da-rɔse njaa e-gereje ne ke to gate gate ang wa? ⁵⁸ Toke aw aw ke dew ke ee saa ke tar ke nɔ gɔl nje-gange-sariya te a e-nayje ddew-bɔ bbay a, e-gɔl saa tar are noru tar dɔi te, mba n̄-tee sei nɔ gɔl nje-gange-sariya te a, nje-gange-sariya a kilai me ji mbamba te ngaa mbamba a kilai key-kula te. ⁵⁹ M-pa mari, a kuka ndereng kese gursu kara a nayn ang bba a tee me key-kula te le.»

13

Jeju bbar dewje kare n̄-turuje ddew lede

¹ Kare teenn, mare dewje ddeeye paje areje Jeju tar le dewje ke Galile ke Pilate pole mesede ke mese daje lede ke ñ-ddeeye ne ta kare to *ne-polo Lubba. ² Ñ-tel ke tar narede na: « Ejeje to dewje ke Galile ke Pilate tolde le a toje to nje-ne-ddaje ke maji ang utaje kесе dewje ke Galile tɔyn wa? Mba yeenn a dooje ne ndoo toke baann wa? ³ Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje tɔyn toke baann tɔ. ⁴ Wase, dewje dɔku gire jijoo ke key ke ndew ke Silowe oso dɔde te tolde le, dede bba ñ-ddaje maji ang dutaje kесе dewje ke Jurusalam tɔyn wa? ⁵ Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje tɔyn toke baann tɔ.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te ke ande ang*

⁶ Ñ-pa gusu-tar neenn narede tɔ: « Mare dingaw dubbu tungu* me ndoo te laa * Naw ta kuja kande tungu le a ninga ang. ⁷ Ngaa, ñ-pa nare nje-kula laa na: Dda bbal muta ngaa, a m-ddee ta kuja kande tungu* neenn a, minga ang. † E-tukae ke ddang na naw taa lo baa. ⁸ Nje-kula le tel ke tar are na: Ebbemje, inyae welne bbay. Ma kuru buwa guku ne gɔle ngaa ma kungu sin daje koyje te, ⁹ se kaal a na kande wa. Baann ang bba ta are m-tukae.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ke debbe rɔe oy

¹⁰ Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije, Jeju aw toju ne me mare key-mbɔñ-naa te lede. ¹¹ Mare dene ke ndil ke maji ang tuju debbe rɔe dda bbal dɔku gire jijoo ee me key teenn. Ndil le dduke are ninga ddew ngaji ta ndɔju rɔe ang. ¹² Jeju ooe ngaa pa are na: « Dene dɔri ta rɔ-to te lei ke ddang.» ¹³ Ngaa nila jia dɔe te, a kare teenn njaa, ñ-ndɔju rɔe ke maje ngaa nɔsu gaji Lubba. ¹⁴ A dew ke ɔn dɔ key-mbɔñ-naa le rɔe nele ang, mba Jeju ɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-rɔ. Ngaa, ñ-pa nare dewje ke banya le na: « Jisi ke ndɔ misan ta dda ne kula. E-ddeeye are dɔre rɔ-toje lese me ndɔje teenn, bbo e-ddeeye ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang.» ¹⁵ *Ebbe-dewje tel ke tar are na: « Nje-ngemje! Esese kara kara tɔyn, *ndɔ-kuwa-rɔ a e-tutuje daje lese lo nekusa te awje ke de areje dayje maann ang wa? ¹⁶ Ngaa dene neenn ke to ngonn le Abaraham a Esu tɔe bbal dɔku gire jijoo bbokone, to maji ta tute ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang wa?» ¹⁷ Kake Jeju aw pa tar baann a, nje-baanji laa tɔyn rɔde wul. A dewje ke banya le rɔde nelde ddew neje te ke bo ke Jeju aw dda.

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na mutarde, ke dɔ wum te

¹⁸ Jeju pa na: « Kɔñ-bbe le Lubba unda rɔ ddi wa? Ma kunne kojju ne ddi wa? ¹⁹ To ddew kara baa ke kande kake ke ten ke ria na mutarde ke dew dubbu me ndoo te laa. Tee ngaa ñ-ddee bbuka kake are eelje ke dará ddaje key lede me bar-kemeje te.» ²⁰ Ñ-pa bbay na: « Ddi a ma kunn kojju ne *Kɔñ-bbe le Lubba wa? ²¹ To ddew kara baa ke wum ke dene unn ungu me nduju te ke dɔju ka te muta bba bɔkɔlɔ ne are in tɔyn.»

*Andeje me *Kɔñ-bbe te le Lubba ke ta-key te ten*

²² Jeju tɔy me tɔku bbeje te ke me ngann bbeje te aw toju ne aw ne er ke Jurusalam. ²³ Mare dew pa are na: « Ebbemje, dewje kara kara baa a, a kingaje kaji wa?» Ñ-tel ke tar narede na: ²⁴ « E-ddaje singa, andeje ke ta-key ke ten. Mba, m-pa marese: Dewje nya a sangeje ddew ta kande. A da kaseje ang. ²⁵ Bbo nje-key in taar utu ta-key a, a naynje ddaka, a bbo

* **13:6** 13.6 Kake ke daw ñ-bbar ke tar endar nda na figue. † **13:7** 13.7 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

unnje kutu kunda ta-key ta pa na: Ebbejeje, ɔru ta-key areje! A na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje te ang. ²⁶ Ngaa, a kunnje kutu pa na: Jusa ngaa jay ne kemi te ddem, e-toju ne dewje dɔ ddewje te leje ddem. ²⁷ A na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje te ang. Ɖtuje ke ddang mborum te, esese toyn ke e-ddaje ne ke ke maje ang. ²⁸ Lo teenn, a nɔje ngaa a ngerje ngangese, kare te ke a kooje Abaraham ke Ijake, ke Jakobbo, ke nje-kilaje mber-tar toyn me *Bbe-kɔn te le Lubba, a dilase ddaka. ²⁹ Dewje a kinje lo kande te le nayn ke lo kande te le kare. Da kinje beer ddem, dagoo ddem ngaa da kisije ta tabele te me *Bbe-kɔn te le Lubba. ³⁰ Ngaa, mare dewje ke toje to dewje ke guku, a ddeeye to dewje ke dɔngɔr. A dewje ke dɔngɔr, a ddeeye to dewje ke guku.»

Jeju aw aw er ke Jurusalam

³¹ Kare teenn, mare *Parijiyenje awje ngɔsi ke Jeju paje areje na: « Ɖtu lo te neenn ke ddang mba *Erode ndiki ta tɔli.» ³² N-tel ke tar narede na: « Aw paje areje mula le toke be: Noo, maw m-tubba ndilje ke maji ang ngaa ma kɔru rɔ-to rɔ dewje te bbokone ke bara. Ndɔ muta laa a, kula lem a nunga ngaa. ³³ A maji kare m-nja bbokone, ke bara, ke nuna. Mba maji kare *nje-kila mber-tar le Lubba oy lo te ke ddang ke Jurusalam ang. ³⁴ Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jurusalam! Esese ke aw tɔlje nje-kila mber-tarje le Lubba ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade arese ke er. M-ndiki nya ta mɔnse toke kɔn-kunja aw mɔn nganne kɔy bake te, a e-ndikije ang. ³⁵ Ooje: Ma kinya key lese karese. A m-pa marese: A koomje ang sar ndɔ te ke a paje na: *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dɔ dew te ke ddee ke ria.»

14

*Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke *ndo-kuwa-rɔ*

¹ Mare *ndo-kuwa-rɔ Jeju ande me key te le mare tɔku-mbay le *Parijiyenje ta kusa ne, ² a kemde toyn to ke dɔe te. A mare dingaw ke mee ti are nɔe te. ³ Jeju pa tar are *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje le na: « *Ndu are ddew dew ta kɔru rɔ-to ke *ndo-kuwa-rɔ wase *ndu are ddew ang wa?» ⁴ Dilaeje te ang ngaa nuwa nje-rɔ-to le nɔru rɔ-to laa ngaa nare nɔtu. ⁵ Goe te a, n-pa narede na: « Na horose te neenn bbo ngonne wase mange laa tee oso me buwa-maann te ke *ndo-kuwa-rɔ a na kɔre ke tɔke ndɔe teenn njaa ang wa?» ⁶ A dingaje ddew kara ta tel ke tar dɔe te ang.

Gusu-tar dɔ lo-kisi te ke kete

⁷ Goe te a, Jeju pa gusu-tar are dewje ke tɔku-mbay le *Parijiyenje bbarde, mba noo ddew ke daw duwaje ne lo-kisi ke kete ngaa, n-pa narede na: ⁸ « Toke mare dew bbari *kusu-taa-naa te a, aw uwa lo-kisi ke kete ang. Mba bbo n-bbar mare dew ke bo utai tɔ, ⁹ ngaa dew ke bbarse le ddee na: Inya lo-kisi are a, rɔ-kul a ddai ta kaw kisi lo te ke guku. ¹⁰ A, toke n-bbari a, aw uwa lo-kisi ke guku, ta bbo nje-bbari le ddee a pa na: Nam, aw isi kete. Yeenn a to ne kɔsu gaji kem dewje te toyn ke a kisije ta ne-kusa te sei. ¹¹ Tɔkɔrɔ, dew ke dda rɔe bo a da dda kare n-ddee ten baa. A dew ke dda rɔe ten, a da dda kare n-ddee bo.» ¹² Jeju pa are dew ke bbare le tɔ na: « Bbo e-bbar dewje ke ne-kusa ke bo a, e-bbar nje-buwa-kuraje lei ang, ngakɔinje ang, nje-ke-lei ang, nje-ninɔ-key marije ke toje nje-ne-kingaje ang, mba da ddaje ne-kusa bbarije ne tɔ. Yeenn a toju to inga kuka lei mban. ¹³ A bbo e-dda ne-kusa ke bo a, e-bbar nje-ndooje, nje ke jide wase

golde tuju, nje-meteje ke nje-kem-toje. ¹⁴ A, a kisi ke rɔ-nel mba dingaje ne ta kukai ne ang. A kinga kuka lei ndɔ kin te le nje-yoje ke gate gate.»

*Gusu-tar dɔ dewje te ke n̄-bbarde tɔku *kusu te*

¹⁵ Mare dew horo nje ke isije ta ne-kusa te oo tarjeenn le a, pa are Jeju na: « Koko ee ke dew ke a kinga ne-kusa laa me *Bbe-kɔn te le Lubba.»
¹⁶ Ngaa Jeju ilae te na: « Mare dew dda tɔku *kusu ngaa bbar dewje toke banya. ¹⁷ Kare ne-kusa le ase a, nula nje-kula laa nare dewje ke n̄-bbarde le na: E-ddeje mba ne tɔyn to ngɔsi ngaa. ¹⁸ A dewje le kara kara tɔyn na nuwaje gɔle, ningaje ddew ta ddee ang. Dew ke dɔngɔr na: M-ndoko ndɔɔ a ma kaw koo bba. Muwa goli ɔru tar dɔm te. ¹⁹ Mare pa na: M-ndoko mangeje dɔku, are m-ndiki ta nade. Muwa goli ɔru tar dɔm te. ²⁰ Mare bbay pa na: M-taa dene bbasine bbay are minga ddew ta ddee ang. ²¹ Toke nje-kula le tel a, ndaji tarjeenn le are ebbeeje. A wungu ɔn nje-key le ngaa pa are nje-kula laa na: Aw njange lo te ke dewje banya ke te, ke dɔ ddewje te ke tɔku bbe te neenn, bbo e-ddee ke nje-ndooje, ke nje ke jide wase golde tuju, nje-kem-toje, ke nje-meteje lo te neenn. ²² Nje-kula le pa na: Ebbemje, m-dda ne ke ndui pa le mban, a kese lo nayn baa bbay. ²³ Ngaa ebbe nje-kula le pa are na: Aw go ngann ddewje te ke go ndokoje uwa dewje ke singa are dandeje key are ta me key lem ddsu. ²⁴ Mba m-pa marese: Ne-kusa lem a kɔru ta dew kara horo dede te ke m-bbarde a n̄-ddeje ang.»

Ddew kunn go Jeju

²⁵ Dewje ke banya banya aw njaje ddew-bô ke Jeju ngaa n̄-turu rɔe a n̄-pa narede na: ²⁶ « Toke dew ddee rɔm te a maji kare n̄-mbete bɔeje ke kɔenje, ke dene laa, ke nganne, ke ngakɔenje, ke ngakɔn-naneje, ke tebbe laa. A bbo n̄-dda baann ang a, na to nje-nja gom te ang. ²⁷ Ngaa dew ke oto kake-dese laa ang ngaa unn gom ang a, a to nje-nja gom te ang. ²⁸ Mba na horose te, bbo na ta dda tɔku key a, nisi nangê kete n̄-tura kɔr ne ke na tuju noo se nisi ke ne ase ta nunga ne key le bba nunn kutu dda key ang wa? ²⁹ Mba toke nungu gol-key le nangê a bbo nase ta nunga ang a dewje tɔyn ke a kooje key le a kokoje ngaa a paje na: ³⁰ Dew neenn unn kutu dda key a ase ta dda nunga ang! ³¹ A se tɔku-mbay-bbe ke dda bba bbo aw ta dda dɔɔ ke dewje laa doro dɔku ke mare tɔku-mbay ke ee ke dewje laa doro dojoo a, a kisi nangê kuwa dɔe koo kete se nisi ke singa ta dda dɔɔ le bba naw ang wa? ³² Bbo noo to singa ne ase ang ngaa nje-mare le nayn ddew ew bbay a, nula dew nare ta duje ne ke daseje ta dda bba kare me-wul-lɔm tel horode te. ³³ Yeenn a, dew ke horose te ke mbete neje laa tɔyn ang, a to nje-nja gom te ang. ³⁴ Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda ke kate le bba a teel nel bbay wa? ³⁵ N-to maji mba nange ang ddem, mba ndɔɔ ang ddem tɔ. Dungu kɔrɔ. Dew ke ee ke mbi ta koo ne tar a oo!»

15

Gusu-tar dɔ bate te ke dɔ nare te ke nayn

¹ Nje-taaje nare *lambɔ tɔyn ke nje-ne-ddaje ke maji ang ddeje ngɔsi ke Jeju ta koo tar laa. ² *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu aw nyuruje ngaa n̄-paje na: « Dew neenn taa nje-ne-ddaje ke maji ang ke rɔe te ngaa usa ne ke de.» ³ A Jeju pa gusu-tar neenn arede na: ⁴ « Dew ke dda horose te neenn, bbo ee ke bateje dɔdɔku a mare kara nayn a inya keseje ke dojikara

gire jikara me mu te mba ndole gól ne ke ñ-nayn le ndereng mba kingae bba ang wa? ⁵ Toke ningae a nilae dɔ bake te ke koko. ⁶ Kake ñ-tel key a, ñ-bbar nje-buwa-kuraje laa ke nje-ninñ-key mareje ñ-pa narede na: E-ddaje sem rɔ-nel, mba minga bate lem ke nayn le. ⁷ Ddew kara baa m-pa marese, rɔ-nel ke a to darâ, mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke turu ddew laa a kuta rɔ-nel ke to mba dewje ke gate gate dɔjikara gire jikara ke mal turu ddew lede ddade ang. ⁸ Wase: dene ke dda bba ee ke *kande nare dɔku ngaa mare kara nayn a, ila puru *lambe te ang ddem, uta me key laa ang ddem ngaa sange ke maje ndereng inga nare le bba ang wa? ⁹ Toke ninga *kande-nare le mbaan, ñ-bbar nje-buwa-mandeje laa ke nje-ninñ-key mareje ngaa ñ-pa na: E-ddaje sem rɔ-nel mba minga *kande-nare lem ke nayn le. ¹⁰ Ddew kara baa, m-pa marese, rɔ-nel to nya horo anjije te le Lubba mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke turu ddew laa.»

Gusu-tar dɔ ngonn ke nje-ne-tuju te

¹¹ Jeju pa bbay na: « Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. ¹² Ye ke mbate pa are bɔeje na: Bɔy, arem ne-ndubba ke to wɔju dɔm. Ngaa bɔdede kaynde ne-kinga laa. ¹³ Dda ndɔ ngaji goe te a, ngonn ke mbate le mbɔn ne-kingaje laa toyn ngaa aw ne mare bbe te ke ew. Keteenn, ñ-tuju ne-kinga laa ddew kula-ddaje te ke maji ang. ¹⁴ Kake ñ-tuju ne-kinga laa toyn a, tɔku bbo oso bbe teenn le ngaa ne unn kutu ta due. ¹⁵ Naw nayn ke mare ngonn nje-bbe le. Ngonn nje-bbe le ulae me ndɔɔje te kare nul bereje. ¹⁶ N-ndiki ta kusa ne-kusaje le bereje le kare mee ndann a dew kara are ang. ¹⁷ Neje mee te ngaa ñ-pa na: Nje-kulaje banya aw usaje ne ke maje key le bɔmje a ema, maw moy yo bbo lo te ke neenn! ¹⁸ Ma kin kaw ke rɔ bɔy te ngaa ma pa kare na: Bɔy, m-dda ne ke Lubba mbete ke ne ke mei mbete tɔ. ¹⁹ Mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa. E-ddam toke le mare nje-kulaje lei.» ²⁰ Nin taar ngaa naw ke rɔ bɔeje te. Kake ñ-nayn ddew ew bbay a bɔeje le ooe a to ndoo laa, bɔeje le ayn ngoru uwae ke kare te ngaa ñ-to mbia. ²¹ Ngonn le pa are na: « Bɔy, m-dda ne ke Lubba mbete ke ne ke mei mbete tɔ, mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa.» ²² A bɔeje pa are nje-kulaje laa na: « E-ddeje ke kubbu ke ngal ke kura nya njange ulaeje ngaa ulaje eninga ngonn jia te ke ne-gól góle te. ²³ E-ddeje ke ngonn mange ke eme bbo e-toleje areje jusaje ngaa ñ-ddaje rɔ-nel. ²⁴ Mba ngonnum ke ooeje neenn oy bba ndol. N-nayn bba dingae. Ngaa dunnje kutu dda rɔ-nel.» ²⁵ Kare teenn, ngonni ke to dere nayn ndɔɔ. Kake naw ñ-tel a ñ-nayn ngosi ke key a noo kɔru ne-kem ke kɔru pa. ²⁶ N-bbar mare nje-kula ñ-duje tar dɔ neje te ke aw toje. ²⁷ Nje-kula le pa are na: « Ngokɔin tel a bɔije tɔl ngonn mange ke eme, mbata ñ-tel ke rɔ ke maji.» ²⁸ Wungu ɔen are ñ-mbete ta kande key. Bɔeje tee ngaa duje nya kare ta nande key. ²⁹ A nila bɔeje te na: « Oo, m-dda sei kula bbal banya ngaa, m-mbete tai ndɔ kara ang. Ngonn benya be kara arem m-dda ne ne-kusa m-bbar ne nje-buwa-kuraje lem ndɔ kara ang. ³⁰ A ngonni neenn ke tuju ne-kinga lei toyn dɔ dene nje-kayaje te le a ddee a, e-tɔl ngonn mange ke eme are wa!» ³¹ Bɔeje pa are na: « Ngonnum, ei, ee rɔm te neenn ke ndɔ toyn, are neje lem toyn to neje lei. ³² Are to maji ta dda rɔ-nel, mba ngokɔin neenn oy bba ndol. N-nayn bba dingae.»

16

Nje-kula ke to gate gate ang

¹ Jeju pa are nje-njaje goe te bbay na: « Mare dew ke inga ne nya ee ke mare *nje-ngem-ne laa. Dewje paje are dew le na *nje-ngem-ne le aw tuju neje laa. ² N-bbar *nje-ngem-ne le ngaa n̄-pa nare na: Tar ddi a maw moo d̄oi teenn wa? E-tura go neje ke aw ngem le are moo, mba a kase ngem ne lem ang ngaa. ³ *Nje-ngem-ne le pa mee te na: Ebbemje a ta k̄orum ta neje te laa neenn, ddi a ma dda wa? Minga singa ta nd̄o ang ngaa ne-koy to r̄o-kul lem nya. ⁴ M-gere ne ke ma dda, kare bbo n̄-tubbam ta neje te laa a, mare dewje taamje ke key lede. ⁵ Nare n̄-bbar dewje kara kara t̄oyn ke bbange le ebbeeje to d̄ode te ngaa n̄-pa nare dew ke d̄onḡor na: Baann a a tel ne kare ebbemje wa? ⁶ Nilae te na: Ma tel ke ubbu ku te ke bo d̄od̄oku. Ngaa *nje-ngem-ne le pa are na: E-taa maketuru bbange bbo ta isi nangê ke t̄oke e-dda k̄ore to d̄omi. ⁷ N-pa nare mare bbay na: A ei, baann a a tel ne waa? Nilae te na: Ma tel ke waa bb̄ol d̄od̄oku. Ngaa n̄-pa nare na: E-taa maketuru bbange lei bbo ta e-dda to k̄ore d̄ojijoo. ⁸ Ebbe nje-ngem-neje ke to gate gate ang le ɔsu gaje, mba *nje-ngem-ne le dda ne ke kem-kare. Mbata dewje ke bbasine ddaje ne ke kem-kare ddew te le ngann maredeje uta ngann lo-kareje le Lubba ke eeje me lo-kare te.»

Dew a kase dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang

⁹ « A ema, m-pa marese: Uwaje buwa-kura ke dewje ke nare bukuru, mba kare nd̄o ke nare le goto jise te a, n̄-taase ke key ke a to ke nd̄o ke nd̄o. ¹⁰ Dew ke dda ne ke ten ke d̄ogole, dda ne ke bo ke d̄ogole t̄o ngaa dew ke to gate gate ddew ne te ke ten ang, to gate gate ddew ne te ke bo ang t̄o. ¹¹ Bbo e-ddaje ne ke d̄ogole ke nare bukuru ang a, na a kinya ne-kinga ke t̄ok̄or̄o jise te wa? ¹² Ngaa bbo e-ddaje ne ke d̄ogole ang ke ne-kinga ke to le dew a, na a karese ne ke to lese wa? ¹³ Nje-kula kara ase dda kula k̄o dewje te joo ang, mba na mbete mare kara a na ndiki mare kara, wase na kunn r̄oe kare mare kara a na dabbe mare ke kara. Aseje ta dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang.»

Jeju are mare ndejeje dang dang

¹⁴ *Parijyenje ke ndikije nare nya ooje tarjeenn le t̄oyn a aw kokoje Jeju. ¹⁵ Jeju pa arede na: « Esese aw ddaje r̄ose to dewje ke gate gate kem dewje te. A Lubba gere mese, mba ne ke dewje ooje bo kemde te, to ne ke maji ang nya kem Lubba te. ¹⁶ *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba toje ndereng nd̄o te le Jan. Unn kute nd̄oe teenn daw n̄-pa tar *K̄oñ-bbe le Lubba to Tar ke Maji dare dewje, a na na kara aw dda singa mba kande ke te. ¹⁷ To ngeng ang ta kare dara ke nange ndayje, a to ngeng nya kare mbita ḡol maketuru *ndu kara oso nangê. ¹⁸ Dew ke tubbae dene laa a taa mare, dda lo-to-majang ngaa dew ke taa dene ke ngaweje tubbae dda lo-to-majang t̄o.»

Tar le nje-ne-kinga de ke nje-ndoo Lajar

¹⁹ Jeju pa bbay na: « Mare dew ke to nje-ne-kinga ngaa aw ula kubbu nare ee teenn. Nd̄o kara kara t̄oyn dingaw le aw usa ne ke d̄o-bo. ²⁰ Mare nje-ndoo ke r̄oe to do jamani jamani, ria na Lajar to ta-ddew-key te le nje-ne-kinga le. ²¹ N-ndiki ta kusa buru ne-kusaje ke aw gaynje k̄o tabele te le nje-ne-kinga le, a d̄oe te bbay bisije ddeje aw t̄oonnje doje laa. ²² Nje-ndoo le oy ngaa anjije unaaje awje saa d̄o ji Abaraham te. Nje-ne-kinga le oy to

ngaa n̄-dubbe. ²³ Kem-to-ndoo aw ddae lo te le nje-yoje ngaa nunn keme a noo Abaraham ddew ew ngaa noo Lajar ar dɔ ji Abaraham te. ²⁴ Nuru eki na: Boy Abaraham, oo kem-to-ndoo lem! Ula Lajar are ula ndɔn̄-jia maann te ıla ndom te are wul, mba kem-to-ndoo aw ddam kem puru te neenn. ²⁵ Abaraham ilae te na: Ngonnum ole mei to inga neje ke maji ndo kisi ke tebbe te lei, a Lajar inga wungu ndo kisi ke tebbe te laa. Bbasine Lubba boru maann̄-nɔ keme te lo te neenn, a ei, kem-to-ndoo aw ddai. ²⁶ Dɔe teenn tɔyn, mare tɔku buwa to horoje te ke esese, mba kare dewje ke ndikije ta kinje neenn kaw er ke rɔse te a aseje ta kaw ang ddem, ta kare dew ase kin rɔse te nu ddee er ke rɔje te ang ddem. ²⁷ Nje-ne-kinga le na: Yeenn a m-duji boy, kare ula Lajar key le bomje, ²⁸ mba mee ke ngakomje ke dingaw mi. Maji kare naw n̄-ndeje nare n̄-ddeje lo kem-to-ndoo te neenn ang ngaa. ²⁹ Abaraham ila te na: *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba to horode te. Maji kare dooje tar lede! ³⁰ Ngaa nje-ne-kinga le pa na: Baann ang boy Abaraham, a bbo dew in horo nje-yoje te aw rɔde te a, da turuje ddew lede. ³¹ Ngaa Abaraham le pa are na: Bbo dooje tar *ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ang, a le mare dew in horo nje-yoje te kara da kooje tar laa ang tɔ.»

17

Ne ke a dda kare dew oso

¹ Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Ne ke a dda kare dew oso me *majang te a to ke ndo tɔyn, a kem-to-ndoo a dda dew ke a dda kare mare dewje osoje me *majang te. ² Ta tɔ ne ke ɔy gɔse te kilae me ba te maji nya uta kare n̄-dda nare ngonn kara horo ngann mareje te oso me *majang te. ³ Aaje rɔse! Toke ngokoin dda *majang a, e-ndange a bbo n̄-turu ddew laa a ɔru tar dɔe te. ⁴ A bbo me ndo te ke kara baa njaa n̄-dda sei *majang gɔl siri ngaa n̄-tel rɔi te gɔl siri tɔ ta pa kari na: M-turu ddew lem a, ɔru tar dɔe te.»

Tar koo-me-te

⁵ Nje-kayn̄-kulaje paje are *Ebbe-dewje na: « E-dda are koo-me-te leje bo.» ⁶ Ngaa *Ebbe-dewje le pa na: « Bbo koo-me-te lese to ngaji toke mare le kande mutarde ke ten, a bbo e-paje areje kake neenn na: ɔru ke ngirai bbo aw e-maa rɔi b̄a a, na koo tase.

Gusu-tar dɔ nje-kula te ke kari baa

⁷ Dew ke dda horose te, bbo ee ke nje-kula ke aw ndō wase aw ngem ne-kuulje a kare te ke nin m̄ n̄-tel a, a pa kare nje-kula laa na: E-ddee isi ta ne-kusa te kem naa te neenn wa? ⁸ Baann ang, na pa kare nje-kula laa na: E-dda ne-kusa ke lo kul te arem, ula kubbu ke maji bbo e-dda sem ndereng arem musa ne ke may ne bba ta goe te a usa ne ke ay ne. ⁹ Na tel kare wooyo nje-kula le wɔju dɔ kula ke n̄-dda ke turu ndue wa? ¹⁰ Esese, ddew kara baa, toke e-ddaje ne tɔyn turu ndu te ke darese a e-paje na: N-toje to nje-kulaje ke kari baa, n̄-dda ne ke to tar leje ta dda.»

Jeju ɔru rɔ-to banjɔ rɔ dewje te dɔku

¹¹ Kaw le Jeju ke Jurusalam a, n̄-nday horo nange te ke Samari ke Galile. ¹² Naw nande me mare bbe te a, nje-banjije dɔku ddeje ke rɔe te ¹³ ngaa areje ddew ew, n̄-paje tar ke taar na: « Jeju, Nje-ne-tɔju, oo kem-to-ndoo leje!» ¹⁴ Jeju oode a pa arede na: « Aw tɔjuje rɔse nje-poloje Lubba.» Ngaa,

kake daw dawje a røde tel ddee maji. ¹⁵ Mare kara horode te oo to røe ddee maji a uru tel ngaa ɔsu gaji Lubba ke taar. ¹⁶ Noso nangê, ñ-debbe keme nangê nɔ gɔl Jeju te ngaa nare wooyo. N-to dew ke Samari. ¹⁷ Jeju pa na: « Nje-banjiye ke dɔku toyn a røde ddee maji ang wa? Dede ke jikara deeje dda wa? ¹⁸ Bbaye njaa to nje-mba neenn a tel ddee ngaa piti Lubba wa? ¹⁹ Goe te a ñ-pa nare na: « In taar, aw lo lei, koo-me-te lei aji mban!»

*Ne-toju wɔju dɔ *Kɔñ-bbe le Lubba*

²⁰ *Parijiyenje dujuje Jeju mba gere kare ke *Kɔñ-bbe le Lubba a ddee ne a, nilade te na: « *Kɔñ-bbe le Lubba a ddee toke mare le ne ke kem dew a koo ang. ²¹ Dewje a paje na: Ooje nee neenn, wase nee yoonn ang: Mba ooje, *Kɔñ-bbe le Lubba ee horose te.» ²² Ngaa Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Dɔ ndɔje te ke aw ddee, a kisije ke bbo mba koo mare ndɔ kara horo ndɔje te le Ngonn le dew a, a kooje ndɔ le ang. ²³ Da pa karese na: Nee neenn, nee yoonn. Awje loe te ang ddem aynje ngɔru ke loe te ang ddem. ²⁴ Ddew kara baa toke ndi ke teal ngaa ndoko kɔyn dara te ke kara uru er kara. Ndɔ tel le Ngonn le dew a to toke baann tɔ. ²⁵ A dɔngɔr kete maji kare noo ndoo nya ngaa dewje ke bbasine mbeteje bba. ²⁶ Ne ke tee dɔ ndɔ te le Nowe a tee ddew kara baa dɔ ndɔ te le Ngonn le dew. ²⁷ Dewje aw usaje, aw ayje, aw taaje naa, aw areje naa dene ndereng ndɔ te ke Nowe ande me tɔku to te ngaa maann ndi ke bo ddee tɔlde toyn. ²⁸ Ndɔ tel le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke ne ke to dɔ ndɔ te le Lote. Dewje aw usaje, aw ayje, aw ndokoje ne, aw labbeje ne, aw dubbuje ne, aw ddaje keyje. ²⁹ A ndɔ te ke Lote unda lo tee me bbe te ke Sɔdɔm ke ddang a, puru in darâ gayn nangê toke mare le kɔju* ngaa tɔlde toyn. * ³⁰ Neenn a to ddew kara baa ndɔ te ke Ngonn le dew a toju røe ke ddaka. ³¹ Dɔ ndɔe teenn, dew ke a kisi dɔ key te ngaa neje laa to me key te a ddisi mba koto ang. Dew ke ee me ndɔ te, a tel kaw bbe ang. ³² Oleje mese dɔ dene te le Lote. ³³ Dew ke a sange ddew ta ngem tebbe laa a tebbe laa a goto. A dew ke tebbe laa a nayn a tel kinga tebbe laa. ³⁴ M-pa marese, me tile teenn bbo dewje joo toje dɔ tira te kara baa a, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. ³⁵ Deneje joo ke aw uruje ne birî naa te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. ³⁶ Dingawje joo ke eeye me ndɔ te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. † ³⁷ Nje-njaje goe te paje are na: « *Ebbe-dewje, lo ke dda bba nejeenn a to ke te wa?» Jeju ilade te na: « Lo ke ninn to ke te a malje a mbonje naa loe te.»

18

Gusu-tar dɔ nje-gange sariya ke to gate gate ang

¹ Jeju pa mare gusu-tar are nje-njaje goe te ta toju to to maji nya ta duju Lubba ke ndɔje toyn, ke rɔ nya ang. ² N-pa na: « Nje-gange-sariya ke bbel Lubba ang ddem, oo dewje to ne ang keme te ddem ee mare tɔku bbe te. ³ Mare dene-ndubba ee me bbe teenn tɔ. Dene-ndubba le ddee røe te gɔl banya pa are na: E-gange sariya dɔ nje-baan te lem arem. ⁴ Lew baa njaa, ñ-mbete. A goe te a neje mee te na: Tɔkɔrɔ njaa, m-bbel Lubba ang ngaa moo dewje to ne ang kem te. ⁵ A mba dene-ndubba neenn ɔru urum nya, ma gange sariya laa kare ta ndɔ ke guku a ñ-tel ñ-ddee ñ-jokum ang ngaa.»

* **17:29** 17.29 Ke tar endar nda daw ñ-bbar na soufre. † **17:36** 17.36 Tar ke to me mare maketuruje te ke ñ-dda dɔngɔr ke jide a goto me mareje te.

6 *Ebbe-dewje ila te na: « Ooje tar pa le nje-gange sariya ke gate gate ang le. 7 Yeenn a Lubba a gange sariya le dewje laa ke ñ-mberede, ke aw noje nõ gole te til ke kare ang wa? Ngaa na ngebbe nya bba na kumade wa? 8 M-pa marese, na gange sariya lede ke ngoru baa. A ndo ke Ngonn le dew a tel dõ nange te a, na kinga dewje ke undaje mede dõ Lubba te njaa wa?»

Gusu-tar dõ mare Parijiyen te ke gusu-tar dõ nje-taa nare-lambo te

9 Jeju pa gusu-tar neenn bbay mba dewje ke ooje rõe to dewje ke gate gate a ooje kese dewje maji ang. 10 N-pa na: « Dewje joo awje key-polo-Lubba te ta duju Lubba. Mare kara to Parijiyen a ye ke kara to nje-taa nare-lambo. 11 Parijiyen le ar taar ngaa duju Lubba wõju dõe njaa na: Lubba, mari wooyo mba m-to toke kese dewje ang. Keseje toje to nje-bbokoje, nje-ne-ddaje ke gate gate ang, nje-ddaje lo-to-majang wase m-to toke nje-taa nare-lambo neenn ang. 12 Maw m-mbete ne-kusa gõl joo, me ndõje te ke siri, mare *ne-polo Lubba ddeew neje te tõyn ke minga. 13 A nje-taa nare-lambo le ar ddeew ew eje gusu kaa lo ke darã pin a, unda kare na: Lubba, are mei oso põn dõm te, ema nje-ne-dda ke maji ang. 14 M-pa marese, nje-taa nare-lambo le tel to dew ke gate gate kem Lubba te ngaa tel key laa, a Parijiyen le tel to dew ke gate gate ang. Mba dew ke ndiki koo rõe bo a Lubba a dda kare ñ-ddee ten baa ngaa dew ke oo rõe ten baa a Lubba a dda kare ñ-ddee bo.»

Ngannje ke ngaji ddee rõ Jeju te

15 Ngann ngutayje njaa kara dewje aw ddeewe kede rõ Jeju te ta kare nõrude. A nje-njaje goe te ooje baann a aw ndangejede. 16 Jeju are ñ-bbar ngannje le ngaa pa na: « Inyaje ngannje ke ngaji areje ddeewe rõm te bbo okujede ddeew ang, mba *Kõñ-bbe le Lubba to mba dewje ke toke lede neenn. 17 Tar ke tõkõrõ m-pa marese, dew ke taa *Kõñ-bbe le Lubba toke ngonn kase ang a, a kande me te ang.»

Mare nje-ne-kinga duju tar Jeju

18 Mare tõku-mbay duju Jeju na: « Nje-ne-toju ke maji, ddi a ma dda bba ma kinga ne tebbe ke ke ndõ ke ndõ wa?» 19 Jeju pa are na: « Mba ddi bba e-bbarem ne to dew ke maji wa? Dew ke maji goto, se Lubba kara baa. 20 E-gere *ndu ke na: E-dda lo-to-majang ang, e-tõl dew ang, e-bboko ang, e-pa tar ngem dõ dew te ang, e-bbel bõije ke kõinje.» 21 Mbay le pa na: « M-ngem *ndujeenn tõyn ke kasem baa.» 22 Goe te ke Jeju oo tar laa a pa are na: « Mare ne kara dui bbay. E-labbe ne tõyn ke inga bbo e-kayn nare dangeteje a, a kinga ne nya me dara te. Ngaa e-ddee unn gom.» 23 Kake tõku-mbay le oo tar neenn le a, rõe nele ang mba ninga ne nya. 24 Jeju ooe a pa na: « To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me *Bbe-kõn te le Lubba. 25 Mba kande le jambal buwa libbi te to ne ke ngeng ang uta kande le nje-ne-kinga me *Kõñ-bbe te le Lubba.» 26 Nje ke aw ooje tar laa le paje na: « Bbo baann a na bba a kase kinga kaji wa?» 27 Jeju ila te na: « Ne ke nya dewje nya Lubba ang.» 28 Piyar pa na: « Oo, jinya neje leje ngaa junn goi.» 29 Jeju pa na: « Tar ke tõkõrõ, m-pa marese, dew ke inya key, ke dene, ke ngakõenje, ke kõenje ke bõeje wase nganne mbata *Kõñ-bbe le Lubba, 30 na kinga ne nya me ndõje te neenn ddem ngaa na kinga tebbe ke ke ndõ ke ndõ dõ ndõ te ke guku ddem.»

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa me buwa yo te

³¹ Jeju bbar *nje-kayñ-kulaje laa ke doku gire joo ke rœ te ngaa ñ-pa narede na: « Ooje, jawje ke Jurusalam ngaa neje toyn ke nje-kilaje mbertar le Lubba ddaje me Maketurute waju do Ngonn le dew a ddee ne ke tokoro. ³² Mba da kilae me ji dewje te ke mbeteje Lubba, dewje a kojeje koko ne, da ddae maji ang, da tibbi nweren doe te. ³³ Da tundae ke ndey ngaa da tole. Ndo muta goe te a na kin me buwa yo te.» ³⁴ Nje-kayñ-kulaje le gereje ne me tar teenn kara ang. Kande tarjeenn le iya rœ ke de. N-gereje ne ke Jeju a ta pa le ang.

Jeju are nje-kem-to ke Jeriko oo lo

³⁵ Toke Jeju ddee ngosi ke Jeriko a, mare nje-kem-to isi mbor ddew te aw koy ne. ³⁶ Noo ndu dewje ke banya ke aw ndayje a ñ-duju ta gere gele. ³⁷ N-pa dare na Jeju ke Najarete a aw nday. ³⁸ Ngaa nje-kem-to le pa ke taar na: « Jeju, Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ³⁹ Dewje ke aw njaje kete aw ndangeje kare ta new rœ, a ñ-pa ke tar nya bbay na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ⁴⁰ Jeju ar lo kara ngaa unn ndue kare ñ-ddee saa ngaa, toke ñ-ddee saa ngosi a, Jeju duje na: ⁴¹ « Ddi a e-ndiki ta kare m-dda sei wa?» Nilae te na: « Ebbemje, arem m-tel moo lo!» ⁴² Ngaa Jeju pa are na: « E-tel oo lo, koo-me-te lei aji!» ⁴³ Kare teenn njaa ñ-tel noo lo ngaa nunn go Jeju naw nosu ne gaji Lubba. Dewje toyn ke ooje neenn le pitije Lubba.

19

Jase aw sange ddew ta koo Jeju

¹ Jeju ande me bbe te ke Jeriko ngaa aw riya me bbe le. ² Mare dingaw ria na Jase. N-to nje-kon do nje-taaje nare-lambo ngaa ñ-to nje-ne-kinga nee me bbe teenn, ³ naw ñ-sange ddew ta koo se Jeju to dew ke baann wa? A ninga ddew ta koee ang, waju do dewje ke banya, mba ñ-to dew-göju. ⁴ Nayn ngoru kete ngaa naal kake ke ria na sikomor ta koo Jeju le, mba Jeju a ta nday lo teenn. ⁵ Toke Jeju tee lo teenn le a, aa lo ke taar ngaa pa are na: « Jase e-ddisi ke toke, mba to maji kare misi me key te lei bbokone.» ⁶ Jase ddisi ke toke ngaa taa Jeju ke ro-nel. ⁷ Dewje toyn ooje baann a, ñ-nyuruje ngaa ñ-paje na: « Naw nisi me key te le nje-ne-dda ke maji ang.» ⁸ A Jase ar no *Ebbe-dewje te pa are na: « Oo, Ebbemje, ma kayn ne-kingaje lem danna kare nje-ndooje, a bbo m-dda ne ke mare dew ddew mare ne te ke dogole ang a, ma tel ke ne le kare ase gol so.» ⁹ Jeju pa are na: « Bbokone Lubba aji dewje ke key neenn, mba Jase to ngonn le Abaraham to. ¹⁰ Mbata Ngonn le dew ddee ta sange dew, ta kaji dew ke nayn.»

Gusu-tar do nje-kulaje te ke muta

¹¹ Toke dewje ke banya aw ooje tar le Jeju le a, ñ-pa mare gusu-tar, mba nee ngosi ke Jurusalam ngaa dewje aw ejeje to *Bbe-kon le Lubba a ta ddee bbasine baa. ¹² Yeenn a ñ-pa na: « Mare dew ke nje ke gele te to dewje ke bo, a ta kaw ke mare bbe te ke ew mba kare dula toku-mbay doe te bba ta tel. ¹³ N-bbar mare nje-kulaje laa doku narede *kande-nare doku ngaa ñ-pa narede na: E-ddaje nare neenn are uju mare ndereng ndo tel lem. ¹⁴ A dewje ke bbe laa ndikeje ang ngaa dulaje mare dewje goe te kare paje na: N-ndiki ta kare ne neenn non doje ang. ¹⁵ Toke dula toku-mbay le doe te a, ñ-tel bbê. Nare ñ-bbar nje-kulaje laa ke narede nare le ke rœ te mba gere

baann a dede kara kara toyn dingaje do mare te wa? ¹⁶ Nje-kula ke dongor ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le uju mare doku. ¹⁷ Ebbeeje pa are na: Maji, nje-kula ke maji! Mundai to *ngonn toku-mbay do ngann bbeje te doku, mba e-to gate gate ddew ne te ke ten. ¹⁸ Joo le nje-kula le ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei uju mare mi. ¹⁹ Ebbeeje pa are na: Ei kara mundai do ngann bbeje te mi to. ²⁰ Mare ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le a neenn, m-to ke ta-kubbu bba m-ngem. ²¹ M-bbali nya mba e-to dew ke ngeng. Ne ke ila ang kara unn ddem, ne ke e-dubbu ang kara uja ddem. ²² Ebbeeje le pa are na: Nje-kula ke maji ang, ma gange sariya doi te ddew tar te ke tai te. E-gere to m-to dew ke ngeng. Ne ke mila ang kara munn ddem, ne ke m-dubbu ang kara muja ddem. ²³ Yeenn a mbata ddi bba ila nare lem lo-ngem-nare te, ta bbo m-tel a minga ribba doe te ang wa? ²⁴ Goe te a n-pa nare dewje ke areje lo teenn na: E-taaje *kande-nare le jia te areje ne ke ninga *kande-nare doku. ²⁵ Dewje le paje na: Mbay, ne ninga *kande-nare doku mban. ²⁶ Mbay le pa na: M-pa marese, dew ke ee ke ne a, da kare mare doe te, a dew ke ee ke ne ang, ne ke ngaji ke ninga kara da koru jia te. ²⁷ A nje-baanji lem ke ndikije ta kare mon dode ang le, e-ddeeje ke de bbo ujaje goblude keem te neenn.» ²⁸ Go tar te ke Jeju pa baann a, noso kete no dewje te ke banya naw er ke Jurusalam.

Kaw le Jeju ke bbe te ke Jurusalam

²⁹ Toke Jeju tee ngosi ke bbe ke Betepaje ke Betani, er ke do ddingiri te ke daw n-bbar na ddingiri Olibiyeje a, nula nje-njaje goe te joo, ³⁰ n-pa na: «Awje bbe te ke nose te. Toke andeje me bbe te le a, a kingaje mare ngonn kororo ke dew kara isi doe te ang bbay ke n-toe. E-tuteje e-ddeeje saa. ³¹ Bbo dew dujuse na: Mbata ddi bba e-tuteje wa? A e-paje na: Ebbejeje ndike.» ³² Nje ke Jeju ulade le awje ngaa ingaje neje le ddew kara baa toke n-pa narede. ³³ Kake daw n-tutuje ngonn kororo le a, nje-kororoje le paje arede na: «Mbata ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?» ³⁴ Dilaje te na: «*Ebbe-dewje ndike.» ³⁵ N-ddeeje ke ngonn kororo le dare Jeju. Dungguje kubbujje lede do kororo te le ngaa dare Jeju aale. ³⁶ Ngonn kororo le aw nja ke Jeju a dewje aw najije kubbujje lede do ddew te njal njal. ³⁷ N-ddee ngosi ke Jurusalam ke ddew ke ta ddisi ne do ddingiri Olibiyeje ke nangê a, ro nje-njaje goe te toyn ke banya nelde ngaa daw pitije Lubba ke taar woju do ne-morije toyn ke dooje. ³⁸ N-paje na: «*Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji do toku-mbay te ke ddee ke ria! Me-wul-lom to me dara te, ke piti loje te ke taar uta toyn!» ³⁹ Mare *Parijijenje ke eeje horo dewje te ke banya paje are Jeju na: «Nje-ne-toju, e-ndange nje-njaje goi te are dutuje tade.» ⁴⁰ Nila te na: «M-pa marese, bbo dutuje tade a erje a kuruje eki.»

Jeju no mba Jurusalam

⁴¹ Toke Jeju ddee ngosi ke Jurusalam ngaa oo bbe le a no mba bbe le, ⁴² ngaa n-pa na: «Jurusalam bbo to, ei njaa kara e-gere ne ke a kari *me-wul-lom me ndo te neenn a! A bbasine ne le iya roe are oo ang. ⁴³ M-ndoje te ke aw ddee guku a, nje-baanji lei a kila ndoko guku ne doi, da kiri doi ngaa da korei ke yoo ke ne. ⁴⁴ Da guri rum, ei ke dewje lei ngaa da kinya er ke dunda do mare te ang, mba e-gere go kare ke Lubba ddee ta la ne sei ang.»

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

⁴⁵ Jeju ande key-polo-Lubba te ngaa aw tubba nje-ne-labbeje, ⁴⁶ ngaa n̄-pa narede na: « Lubba pa me Maketurute laa na: Key lem a to key duju Lubba. A esese ddaje key le to lo kiya-ɾɔ le nje-bbokoje.» ⁴⁷ Naw n̄-tɔju ne ke ndɔ tɔyn me *key-polo-Lubba te le. Ngaa tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu ke tɔku dewje aw sangeje ddew ta tɔle. ⁴⁸ A n̄-gereje ne ke ta dda bba ta tɔle ne ang, mba dewje tɔyn aw ooje tar laa nya.

20

*Tɔku dewje le *jiipije maynje tar ke Jeju*

¹ Mare ndɔ kara horo ndɔeje teenn, Jeju aw tɔju ne dewje ke banya me key-polo-Lubba te ddem, aw ɪla mber-Tar ke Maji ddem. Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔku dewje le *jiipije undaje lo teeje. ² N-paje dare na: « Ddew ddi te bba aw e-dda ne ne neenn wa, wase na njaa gate a ari ddew wa?» ³ N̄-tel ke tar narede na: « Ema kara ma dujuse tar tɔ: ⁴ E-paje aremje moo, na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?» ⁵ A n̄-paje tar neenn horode te na: « Bbo jilaje te na: Lubba a a ulae a, na pa na: Mbata ddi bba e-ndikije te saa ang wa? ⁶ Bbo n̄-paje na: Dewje a, dewje tɔyn a tilaje ke er tɔlje, mbata dooje to Jan to nje-kɪla mber-tar le Lubba.» ⁷ Yeenn a dilaje te na n̄-gereje lo ke batem le in te ang. ⁸ Jeju pa are de na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem ddew ta dda ne nejeenn le karese ang tɔ.»

*Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ nduu*te. **

⁹ Goe te a nunn kutu pa gusu-tar neenn kare dewje na: « Mare dew uwa ndɔɔ *nduu* † ninya kula ndɔɔ le ji nje-ddaje kula ndɔɔ *nduu te a nɔtu naw mare bbe te ta dda ndɔ banya. ¹⁰ Nayn kuja kande-ko ase a, nje-ndɔɔ le ula mare nje-kula laa ɾɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduu* te le kare dulaje ke kande-nduu le dareje. ‡ Nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduuje te uwaje nje-kula le tundaeye ngaa tubbaeye are n̄-tel jia baa. ¹¹ N̄-tel nula mare nje-kula ke dang bbay a, duwaeje n̄-tundaeye, n̄-tajeje ngaa n̄-tubbaeye dare n̄-tel jia baa. ¹² Gɔl muta laa, n̄-tel nula mare nje-kula bbay a dareje do ngaa n̄-tubbaeye. ¹³ Nje-ndɔɔ le pa na: Ma dda to ddi a neenn wa? Ma kula ngonnum ke m-ndike nya, a du ang, da bbeleje. ¹⁴ A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduu* te le ooje a n̄-paje na: Ne a n̄-to nje-kuwa ne-ndubba, areje n̄-tɔleje mba kare ta ne-ndubba le tel to leje. § ¹⁵ N̄-teeje saa ke ddang me ndɔɔ te le ngaa n̄-tɔleje. Ddi ngaa nje-ndɔɔ *nduu* le a dda ke de bbasine ngaa neenn wa? * ¹⁶ Na ddee tɔl nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduu* te le ngaa na kare ndɔɔ *nduu le mare dewje ke dang.» † Kake dewje ke banya ooje tar le a, n̄-paje na: « Maji kare neenn to toke baann ang!» ¹⁷ Jeju ɔru keme aade a pa na: « Tar ke Lubba dda me Maketurute na: Er ke nje-kɔsuje key mbeteje. Er le tel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê. Gel tar neenn na ddi wa? ¹⁸ Dew ke oso dɔ er te le a singa ɾɔe a guru ngaa dew ke er le oso dɔe te a, er le a nyaren dew le.» ¹⁹ Kare teenn njaa tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu aw sangeje ddew ta kuwaeje a ne kara, n̄-bbelje kem dewje. N̄-gereje to Jeju pa gusu-tar le wɔju dɔde.

* **20:8** 20.8 Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:9** 20.9 Oo 13.6 ke tar ke gele te. ‡ **20:10** 20.10 Oo 13.6 ke tar ke gele te. § **20:14** 20.14 Oo 13.6 ke tar ke gele te. * **20:15** 20.15 Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:16** 20.16 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

*Tar kuka *lambo ke Sejar*

²⁰ Nje-poloje Lubba ke nje-koruje gel-ndu undaje kemde do Jeju te ngaa, dulaje dewje ke nje-gusuje ke ddaje rōde to dewje ke maji. Dewje le awje mba kingaje Tar ke Maji ang ta Jeju te bba ta kuwaeje kinyaeje ji nje-gange sariyaje ke nje-kōñ-bbe te. ²¹ Dewje le dujeje tar neenn na: « Nje-ne-toju, ñ-gere to tar pa lei ke ne-toju lei to ke dogole ngaa oru kem dew ang. Aw toju ddew le Lubba ddew tar te ke tōkōrō. ²² Ndu areje ddew kare juka *lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?» ²³ Jeju gere gusu lede a ilade te na: « E-tōjumje mare *kande-nare kara. ²⁴ Endaji do dew ke dunda ke ne ke ñ-dda nare te neenn to le na wa?» Ñ-paje na: « To le Sejar.» ²⁵ Yeenn a ñ-tel ñ-pa narede na: « Areje Sejar ne ke to le Sejar, areje Lubba ne ke to le Lubba.» ²⁶ Horo tarje te tōyn ke Jeju pa kem dewje teenn, nje-gusuje le ingaje mare ne mba kunda ne tar dōe te ang. Dutuje tade mba tar ke ñ-tel ne uta dōde.

Tar kin le nje-yoje

²⁷ *Sadusiyenje ddeeye rō Jeju te. *Sadusiyenje toje dewje ke ooje mede te to kin le nje-yoje goto. Ñ-dujeje tar neenn na: ²⁸ « Nje-ne-toju, oo Moyije dda me maketuru te na: Toke dew taa dene ngaa ee ke ngonn ang a oy a, maji kara ngokōen ta dene-ndubba laa uju ne ngannje ture te. ²⁹ Ngakōnaa eeje siri. Ne ke dōngōr ñ-taa dene ngaa nuju saa ngonn ang a noy. ³⁰ Ne ke ñ-tee go ngokōen te ke dōngōr ñ-taa dene-ndubba le, nuju saa ngonn ang a noy. ³¹ Muta lede taa dene-ndubba le a toke baann tō. Dede siri keme njaa ñ-taaje dene-ndubba le a dujuje ang a doyje. ³² Gode te a, dene-ndubba le oy tō. ³³ Ndō kin le nje-yoje a na gate horo nje-me-kōnje teenn ngaa a to nje-dene le wa? Mba dede siri keme ñ-taaje dene le go naa te.» ³⁴ Jeju ilade te na: « Dewje ke do ndōje te neenn aw taaje dene ke aw taaje ngaw, ³⁵ a dewje ke Lubba oo to daseje ta kin me buwa yo te ngaa da kisije ke tebbe do ndōje te ke aw ddee, da taaje dene ang wase da taaje ngaw ang. ³⁶ Da koyje ndō kara ang ngaa, mba da kaseje naa ke anjije ngaa da toje to ngann le Lubba, de nje-kinje horo nje-yoje te le. ³⁷ Moyije pa tar kin le nje-yoje ndō te ke noo ne tar ke in me ber-kam te. Ñ-bbar *Ebbe-dewje to Lubba le Abraham, Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo. ³⁸ Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, a ñ-to Lubba le dewje ke isije kem baa, mba keme te dewje tōyn isije kem baa.» ³⁹ Mare *nje-koruje gel-ndu ilaje te na: « Nje-ne-toju, e-pa tar maji nya.» ⁴⁰ Yeenn a mal dujeje tar ddade ang ngaa.

Kiriste to ngonn le Dabbiti wa?

⁴¹ Jeju pa arede na: « Ddew ddi ta a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti wa? ⁴² Dabbiti njaa pa me Maketurute le *Sōme na: *Ebbe-dewje pa are Ebbemje na: Isi do ji kōlem te ⁴³ ndereng ndō te ke ma dda kare nje-baanji lei telje to lo kungu goli. ⁴⁴ A bbo Dabbiti bbar Kiriste *Ebbe-dewje a na to ngonne toke baann wa?»

*Jeju ndange *nje-koruje gel-ndu*

⁴⁵ Dewje ke banya aw ooje tar le Jeju a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: ⁴⁶ « Aaje rōse rō *nje-koruje gel-ndu te, mba ñ-ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta nja ne. Ñ-ndikije kare dewje ddade lapiya nata. Ñ-ndikije ne-kisije ke to kete me key-mbōñ-naa te le *Jiipije ke ne-kisije ke dunda ta ne-kusa te kete. ⁴⁷ Ñ-taaje ne-kinga le dene-ndubbaje tōyn, ñ-dujuje Lubba

dare kure ew, mba kem dewje. Sariya ke Lubba a gange dode te a ngeng kuta sariya le kese dewje.»

21

Ne-kare-baa le dene-ndubba

¹ Jeju unn keme a oo nje-ne-kingaje ke aw ilaje *ne-kare-baa lede me ka te me key-polo-Lubba te. ² Noo mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ke aw ila ngann *kand-nare joo me ka te le to. ³ N-pa na: « M-pa marese, ke təkōrō, dene nje-ndoo neenn ila nare uta kese dewje tōyn, ⁴ mba ne ke dooje ne ta dda ne ang a dede tōyn dilaje me ka te. A ne nila ne ke to ngeng saa nya. Bbay ne ke to ta kare n̄-ngem ne rœ a nila.»

Jeju pa tar dō key-polo-Lubba te ke da guru

⁵ Mare dewje aw paje tar na: « Ooje key-polo-Lubba ke dōsu ke erje ke kura ngaa n̄-dda dare kura ke neje ke dewje ddeeye ne to *ne-kare-baa are Lubba.» A Jeju pa na: ⁶ « Ne ke aw ooje neenn mare ndōje aw ddeeye ke da guru. Mare er ke dunda dō mare te a naysn taar ang.»

Neje ke a ddee kete bba ddotu ndō a kase

⁷ Dewje le dujeje na: « Nje-ne-tōju, ndō ke dda neenn le a to wa? Ngaa ddi a tōju to nejeenn le a ta ddeeye wa?» ⁸ Jeju ila te na: « Aaje rōse, areje derese ang, mba dewje nya a ddeeye ke rim ngaa da paje na: Ema Kiriste le a mare neenn. Mareje a paje na: Ndō naysn ngōsi baa ngaa. A unnje gode ang. ⁹ Toke a kooje tar dō ke tar neje ke dewje a ddaje ke dō ngeng a, areje bbel ddase ang, mba maji kare neenn le tee dōngōr bba. A njange baa goe te a to ddotu ndō ang bbay.» ¹⁰ Goe te a n̄-pa narede na: « Dewje a ddaje dō ke naa ngaa mare bbe a dda dō ke mare bbe. ¹¹ Nange a yeke to bbel nya ngaa bbo a koso ke rō-toje ke dewje a koy ne nya a koso mare loje te. Mare ne-bbelje a teeje ngaa *ne-tōju-neje* ke ngeng a kubbaje darâ.» *

Ne-singaje ke a kinga nje-njaje go Jeju te

¹² « A dōngōr kete kare nejeenn teeje a, da tundase ngaa da ddase maji ang, da kilase ji dewje te key-mbōn̄-naa te le *Jiipiye, da kilase key-kula te, da kaw ke se nō tōku-mbayje te ke boy ke nō ngann tōku-mbayje te wōju dōm. ¹³ Nejeenn le a karese ddew kare e-paje tar naji lem. ¹⁴ E-sangeje mese kete wōju dō tar ke a paje, mba kōru ne naji lese ang, ¹⁵ mba ma karese tar kem-kare ke a kuta singa nje-baanji lese wase tar ke nje-baanji lese a maynje ang. ¹⁶ Konsese ke bōsese, ngakōnse ke nje-nujuje lese ke nje-buwa-kuraje lese njaa kara a kilase ji nje-baanji te ngaa da tōl mareje nya horose te. ¹⁷ Dewje a mbetese wōju dōm. ¹⁸ A ben dōse kara a koso nangē ang. ¹⁹ Uwaje areje ngeng a, a kisije ke tebbe.»

Ne ke a ddee dō Jurusalam te

²⁰ « Toke ooje nje-ddoje gukuje dō bbe ke Jurusalam a, e-gereje to kare ke da tuju ne Jurusalam ddee ngōsi. ²¹ Kare teenn maji kare dewje ke a kisije nange Jude te, aynje ke dō ddingirije te, maji kare nje ke a kisije dann bbe te ke Jurusalam aynje ke ddang ngaa maji kare nje ke a kisije ngann bbeje te andeje me bbe te ke Jurusalam ang. ²² Mba a to ndō ke Lubba a gange sariya dō dewje te, mba kare neje tōyn ke n̄-dda me Maketurute le Lubba ddeeye to ne ke təkōrō. ²³ Kem-to-ndoo a dda deneje ke a kuwaje sem, ke

* 21:11 21.11 Oo 11.16 ke tar ke gele te.

deneje ke aw areje mba ngannde me ndoje teenn, mba ne-wungu ke bo a to me bbe te le, ke wungu a kon Lubba waju do dewje ke bbe te le to. ²⁴ Da tolde ke toku kiya, da kaw ke de to bbereje horo dewje te ke mare bbeje te toyn ngaa mare dewje ke gelde to *jiipije ang a mboynje Jurusalam ke golde lake lake ndereng do kare lede a kase.

Ndo tel le Ngonn le dew

²⁵ Ne-toju-ne* a ddee ddew te le kare, ddew te le neyn, ke ddew te le endeterendeje. † Do nange te, bbela dda dewje, da gereje ne ke da ddaje waju do koru ba kate ke aw bbar ke lenge laa ang. ²⁶ Bbel a tol dewje kare te ke daw n-gebbeje ne ke a ddee do nange te, mba singa-monguje ke darâ toyn a yekeje. ²⁷ Kare teenn dewje a kooje Ngonn le dew ke a ddee me mum te ke singa, ke ndoko. ²⁸ Toke neenn unn kute ta ddee a, areje njarara ngaa uwaje dose ke taar, mba ndo koruse me bbere te naye ngosi.»

*Gusu-tar do *kake tungu te*

²⁹ Goe te a Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Ooje *kake tungu ke kese kakeje toyn. ³⁰ Kake daw dunjuje, a esese njaa aaje a, e-gereje to bbar ddee ngosi ngaa. ³¹ Esese kara ddew kara baa to, bbo ooje nejeenn ke aw ddeje a, maji kare e-gereje to *Kon-bbe le Lubba naye ngosi. ³² Tokoro m-pa marse, dewje ke bbasine neenn a koyje toyn ang a nejeenn toyn a ddeje. ³³ Dara ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ang.»

Tar kuwa kare ngeng!

³⁴ « E-ngemje maji, areje mese to ke do ne te ke ta kusa kare uta dose ang, wase do kay koto te ang, ddem do bbo neje te ke nangê ang, mba kare ndo neenn le ddee dose te hoy ³⁵ toke le bura ang, mba ndo le a ddee busu do dewje te toyn ke do nange te. ³⁶ E-tibbije ang ngaa e-dujuje Lubba ke kare toyn, yeenn bba a kingaje singa, mba tee ne ta ne te ke a ta ddee, ddem mba kare ne taar no Ngonn le dew te.» ³⁷ Lo are a, Jeju aw toju ne me key-polo-Lubba te ngaa lo ndul a naw n-to do ddingiri Olibiye te. ³⁸ Dewje toyn awje roe te key-polo-Lubba te ke ko-sin-endo mba koo tar laa.

22

Judase unn ndue ta ndoko do Jeju

¹ Ndo *kusu ke daw dusa mapa ke n-dda ke *wum ang ddee ngosi. Daw n-bbar *kusu le na *kusu *Pake. ² Toku nje-poloje Lubba ke *nje-koruje gel-ndu aw sangeje gusu ke ta tol ne Jeju, mba n-bbelje dewje. ³ Esu ande me Judase te ke daw n-bbare na Isikaryote. N-to kara le *nje-kayn-kulaje le Jeju ke doku gire joo. ⁴ Judase aw mose tar ke toku nje-poloje Lubba, ke nje-kon do dewje ke aw ngemje ta key-polo-Lubba waju do gusu ke ta kila ne Jeju me jide te. ⁵ Rode nelde ngaa dunnje ndude ta kare nare. ⁶ Judase ndiki goe ke de ngaa aw sange ddew ke maji, ke na kila ne Jeju me jide te kare dewje ke banya gereje ang.

*Jeju ula *nje-kayn-kulaje kare dda muru *Pake*

⁷ Horo ndo *kusu te ke daw dusa mapa ke n-dda ke wum ang le, ndo tol ngann bateje dda ne muru *Pake ase. ⁸ Jeju ula Piya ke Jan ngaa pa arede na: « Awje aw ddaje muru *Pake areje jonje.» ⁹ N-paje dareje na:

† 21:25 21.25 Oo 11.16 ke tar ke gele te.

« Lo ke dda e-ndiki ta kare n̄-dda muru le ke te wa?» ¹⁰ Nilade te na: « Ooje, toke a kandeje me tōku bbe te toonn a, mare dew ke oto joo-maann a kingase. Awje goe te me key te ke na kande te, ¹¹ ngaa e-paje are nje-key le na: Nje-ne-tōju ulaje ari na: Me key ke dda ma kōn muru *Pake ke *nje-kayn̄-kulaje lem te wa? ¹² Na tōjuse tōku me key ke to taar, ke n̄-mōse neje ke te tōyn mban. Lo teenn le a a ddaje muru ke te.» ¹³ Dawje dingaje neje le toke n̄-pa narede ngaa n̄-ddaje muru *Pake le.

*Jeju dda me-kara ke *nje-kayn̄-kulaje laa*

¹⁴ Dō kare ne-kusa le ase a, nisi ta tabele te ke *nje-kayn̄-kulaje. ¹⁵ N̄-pa narede na: « M-ndiki nya ta kusa ke se *Pake neenn kete bba ta koo ndoo. ¹⁶ Tōkōrō, m-pa marese, ma kusa *Pake mare ang ngaa ndereng ndō ke *Pake le a ddee to ne ke tōkōrō me *Bbe-kōn te le Lubba.» ¹⁷ Nunn ngonare ke maan nduu to me te, nare wooyo Lubba ngaa n̄-pa na: « E-taaje maan̄-nduu ke ngo-nare te neenn e-kaynje naa. ¹⁸ Tōkōrō, m-pa marese, unn kute bbasine, ma kay maan̄-nduu* mare ang ndereng *Bbe-kōn le Lubba a ddee. *» ¹⁹ Goe te a nunn mapa, nare wooyo ngaa n̄-tete narede ngaa n̄-pa narede na: « Mapa neenn to da-rōm ke Lubba are mba tar dōse. E-ddaje ne neenn mba kole ne mese dōm te.» ²⁰ Ddew kara baa, go ne-kusa te a nunn maan̄-nduu ke ngo-nare te narede ngaa n̄-pa na: « Maan̄-nduu ke ngo-nare te neenn to *kōsu-dōnō ke siki ddew mesem te ke kayn nangē mba tar dōse. ²¹ A dew ke a ndoko dōm ee sem ta tabele te neenn. ²² Ngonn le dew a koy, mba to ne ke Lubba a oju. A kem-to-ndoo a dda dew ke a ndoko dō Ngonn le dew le.» ²³ Daw n̄-dujuje naa se na horode te a, a dda neenn le wa?

Na to dew ke bo uta keseje wa?

²⁴ Nje-kayn̄-kulaje aw maynje naa ta gere se na to dew ke bo horode te uta keseje wa? ²⁵ Jeju pa arede na: « Mbayje ke dō dewje te aw ōnje dōde ngaa nje ke toje to nje-kōn̄-bbeje areje dewje aw bbarjede to nje-ddaje me-maji. ²⁶ A lese to ddew kara baa to ke baann ang. Maji kare dew ke bo nya horose te to toke mare le ngonn. Maji kare dew ke ōn dō dewje to toke mare le nje-kula lede. ²⁷ Na to dew ke bo wa? Dew ke isi ta tabele te wase dew ke aw dda ke nje-kisi ta tabele te wa? Dew ke isi ta tabele te le a to dew ke bo ang wa? A ema, mee horose te toke mare le nje-kula le dewje. ²⁸ Esese e-naynje sem me ne-wunguje te ke ddee dōm te. ²⁹ Yeenn a ma karese *bbe-kōn ddew kara baa toke Bōmje arem, ³⁰ mba kare usaje ne ke ayje ne ta tabele te lem me bbe kōn te lem ngaa kare ta isije ngende-mbayje te, ta gange sariya dō gel ngann Ijarayelje te ke dōku gire joo.»

Jeju pa are Piyar na, na mayn tar le ne gōl muta

³¹ *Ebbe-dewje pa na: « Simō, Simō, Esu duju ta balse toke daw n̄-bal waa ta kare are. ³² A ema, m-duju Lubba mba tar lei, ta kare koo-me-te lei enge ang ddem, ta kare bbo e-tel rōm te a e-dda bba are ngakoinje uwaje koo-me-te lede are ngeng.» ³³ Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje, m-to ngōsi ta kaw sei key-kula te ngaa ta koy sei.» ³⁴ Jeju pa na: « Piyar, m-pa mari kete bba kare kuran nō bbokone, a mayn tar lem na e-gere ang gōl muta.»

Arje perere

* 22:18 22.18 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

³⁵ Jeju pa arede bbay na: « Ndo ke mulase mare awje ke bbol-ngem nare ang ddem ke bbol kungu-ne ang ddem ke ne-gol ang ddem le se ne duse wa?» Dilaje te na: « Ne kara duje ang.» ³⁶ N-pa narede na: « A ke bbasine, dew ke ee ke bbol-ngem-nare a unn, ddew kara baa dew ke ee ke bbol-kungu-ne a unn. A bbo dew ke ee ke toku kiya ang a, labbe kubbu laa mba ndoko ne toku kiya. ³⁷ M-pa marese: Maji kare tar ke n-dda me Maketurute le Lubba te na: N-turaa horo nje-ne-ddaje te ke maji ang le ddee ne ke tokoro dom te ngaa ne ke to woju dom a kunda ngange.» ³⁸ N-paje dareje na: « Ebbejeje, toku kiya a joo neenn.» Jeju pa arede na: « Yeenn njaa ase.»

Kare koy le Jeju ddee ngosi

³⁹ Goe te ke Jeju in me key te le tee a, naw do ddingiri Olibiyeje te toke naw n-dda ke ndo toyn. Nje-kayn-kulaje awje goe te. ⁴⁰ N-tee lo teenn le a, n-pa narede na: « E-dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-kere te ang.» ⁴¹ Goe te a, noru roe naw ddew ew ase ngal le ne-kila, nosu gole nangé ngaa n-duju Lubba, ⁴² n-pa na: « Boy, toke e-ndiki a, uta ngo-nare kemto-ndoo neenn dom te ke ddang. E-dda toke mei a ndiki bbo toke mem ndiki ang.» ⁴³ Kare teenn mare anji tee ingae, mba kare singa. ⁴⁴ Roe nele ang nyom ngaa n-duju Lubba nya. Tete ke roe te tel toke le kor mese ke aw gayn nangé. ⁴⁵ Nin taar go duju Lubba te le ngaa n-ddee ro *nje-kayn-kulaje te le. Ro *nje-kayn-kulaje le nelde ang ngaa aw tibiije bba n-ddee ningade. ⁴⁶ N-pa narede na: « Mbata ddi bba aw tibiije wa? Inje taar, e-dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-kere te ang.»

Dewje uwaje Jeju

⁴⁷ Toke Jeju aw pa tar bbay a, dewje ke banya teeje. Kara le *nje-kayn-kulaje laa ke toku gire joo ke ria na Judase unn no dewje ke banya le. Judase le ddee ngosi ke Jeju ta to mbia. ⁴⁸ Jeju pa are na: « Judase, ila Ngonn le dew ji dewje te ddew to mbia te wa?» ⁴⁹ Nje-kayn-kulaje ojo ne ke a ta ddee le a, n-paje na: « Ebbejeje, ja tukade ke toku kiya le wa?» ⁵⁰ Mare kara horode te tuka mbi nje-kula le toku nje-polo ke kol ti. ⁵¹ A Jeju pa na: « Ase baann! Jeju oru mbi dingaw le ngaa mbia le tel ddee maji.» ⁵² Goe te a Jeju pa are toku nje-poloje Lubba ke nje-kon do dewje ke aw ngemje key-polo-Lubba ke toku dewje ke ddeeje ta kuwaeje na: « E-ddeeje ke toku kiya ke kakeje toke le e-ddeeje ta kuwa nje-bboko. ⁵³ Mee ke se key-polo-Lubba te ke ndo toyn a uwamje ang. A kare neenn to lese, ke to singa le lo-ndul.»

Piyar mayn tar le Jeju

⁵⁴ Goe te ke dewje uwaje Jeju a, dawje saa ngaa dandaje saa key le mare toku nje-polo Lubba. Piyar aw unn goe ngaa nayn ddew ew. ⁵⁵ N-yelje puru dann lo te me ndoko te le ngaa disije tae te. Piyar isi horode te to. ⁵⁶ Mare nje-kula ke dene ooe ta puru te le. Naa Piyar le ngaa n-pa na: « Dingaw neenn nja ke Jeju to.» ⁵⁷ A Piyar mayn na: « Dene, m-gere ang.» ⁵⁸ Ngaji goe te a, mare dew ooe ngaa pa na: « Ei, ee horo nje-njaje go Jeju te to.» Piyar pa are dew le na: « Mee horode te angl!» ⁵⁹ Ase gol kare kara a, mare dingaw pa are ngeng bbay na: « Tokoro, dingaw neenn nja saa, mba dingaw neenn to dew ke Galile.» ⁶⁰ Piyar ilae te na: « Ei, m-gere tar ke a ta pa ang.» Toke Piyar aw pa tar bbay a, kare teenn njaa kuran no.

61 *Ebbe-dewje turu rœ ngaa aa Piyar. Piyar ole mee dō tar te ke *Ebbe-dewje pa are na: Kete bba kare kuran nō bbokone, a mayn tar lem gōl muta. 62 Piyar tee ddaka ngaa nō nya.

Dewje tajije Jeju

63 Dewje ke aw ngemje Jeju le aw kokeje ngaa aw tundaeye. 64 N-tōje keme ke kubbu ngaa n̄-dujeje na: « Na a undai wa? E-bbar ri dew ke undai le.» 65 N-tajeje nya ddew tarje te dang dang.

Daw ke Jeju lo-gange-sariya te

66 Toke lo are a, kuwa-dō-naa le tōku dewje le *Jiipije, ke tōku nje-poloje Lubba, ke *nje-kōruje gel-ndu mbōnje naa ngaa are n̄-ddee ke Jeju lo-gange-sariya te. 67 N-paje na: « Bbo e-to Kiriste a e-pa areje.» Jeju ilade te na: « Bbo m-pa marese a, a kooje ne mese te ang, 68 ngaa bbo m-dujuse tar a, a kilamje te ang. 69 A kunn kote bbasine, Ngonn le dew a kisi dō-ji-kōl Lubba ke nje-singa-mōngu te.» 70 Dede tōyn n̄-paje na: « Yeenn a, e-to Ngonn le Lubba wa?» Nila te na: « Esese njaa e-paje na: M-to Ngonn le Lubba.» 71 N-paje na: « Ddi a ta koo tar le nje-najije dda ne bbay wa? Jeje njaa joo tar ke tae te mban.»

23

Daw ke Jeju nō Pilate te

1 Dewje ke uwaje Jeju inje taar tōyn ngaa awje saa nō Pilate te. 2 Dulaje tar tae te na: « Jinga dingaw neenn, naw nōsu kutu dewje ta kare n̄-ddaje dō-ngeng. N-pa nare dewje ta kare uka *lambo ke Sejar ang ngaa n̄-pa na ne njaa n̄-to Kiriste, n̄-to Mbay.» 3 Pilate duju tar Jeju toke be: « E-to tōku-mbay le *Jiipije wa?» Jeju ilae te na: « Ei njaa e-pa.» 4 Pilate pa are tōku nje-poloje Lubba ke dewje ke banya na: « Minga mare ne ke ase kare munda ne tar dō dingaw te neenn kara ang.» 5 A n̄-telje n̄-paje dare ngeng nya na: « Naw n̄-tōju dō-ngeng dewje ddew ne-tōju te dō nange te ke Galile tōyn. Nunn kute bbe te ke Jude ndereng lo te neenn.» 6 Kake Pilate oo tarjeenn le a, n̄-duju ta gere se dingaw neenn to dew ke bbe te ke Galile wa? 7 N-pa dare Pilate na Jeju in nange te ke tōku-mbay *Erode a on dōe a, nulae rō *Erode te ke ee Jurusalam me ndoje teenn tō.

*Daw ke Jeju nō *Erode te*

8 Toke *Erode oo Jeju a, rōe nele nya. Lew baa njaa naw n̄-sange ddew ta koode, mba noo tarje nya ke dewje aw paje dōe te ngaa n̄-ndiki ta kare Jeju dda mare ne-mōrije are noo. 9 N-duju tar Jeju nya. A Jeju ilae te ang. 10 Tōku nje-poloje Lubba ke *nje-kōruje gel-ndu eeje teenn ngaa aw gangeje tar ula ta Jeju te ke singa singa. 11 *Erode ke mbambaje laa ooeje maji ang. N̄-kokeje ngaa dulaeje kubbu ke ndōne. Goe te a, dulaeje rō Pilate te guku. 12 Ndōe teenn njaa Pilate de ke *Erode ke n̄-toje to nje-baanji le naa, n̄-telje to nje-buwa-kuraje.

N̄-tel ke Jeju nō Pilate te

13 Pilate bbar tōku nje-poloje Lubba ke nje-kōnje dō dewje, ke dewje, 14 ngaa n̄-pa narede na: « E-ddeeje ke dingaw neenn rōm te ngaa e-paje na: Naw n̄-tōju dō ngeng dewje. Ooje: M-duje tar kemse te. A minga mare *majang ke n̄-dda bba undaje ne tar dōe te le kara ang. 15 *Erode kara inga *majang ke n̄-dda kara ang tō. Mba yeenn a, nulae ne nareje guku.

Ooje, dingaw neenn dda mare ne kara ke ase yo ang. ¹⁶ Ma kare dundae ke ndey a, ma kinyae.» ¹⁷ [Ndo *kusuje toyn, to tar le Pilate ta kōru dew kara key-kula te.] ¹⁸ Dewje le toyn paje ke taar na: « E-tol dingaw neenn a oru Barabase areje!» ¹⁹ Barabase le duwae dilae key-kula te, mba nee horo mare dewje te ke ddaje do-ngeng me bbe te ke Jurusalam ddem Barabase tol dew ddem. ²⁰ Pilate pa tar arede bbay, mba n-ndiki ta kinya Jeju. ²¹ A duruje eki na: « E-tole do kake-dese te! E-tole do kake-dese te!» ²² Pilate pa arede gol muta laa na: « Majang ddi a n-dda wa? Minga mare ne ke n-dda ke ase yo ang. Ma kare dundae a dinyae.» ²³ A dewje le uruje eki dujuje nya na n-tol Jeju do kake-dese te. Eki lede uta do Pilate. ²⁴ Yeenn bba Pilate unn ndu ta dda ne ke daw n-dujuje le. ²⁵ Nōru Barabase ke dewje le dujeje ta kare nōre le. Barabase ke dilae key-kula te wōju do do-ngeng, ke wōju do dew ke n-tole le ngaa nula Jeju jide te ta kare n-ddaje saa ne toyn ke mede ndiki.

Daw ke Jeju ta tole

²⁶ Toke mbambaje aw awje ke Jeju a, dingaje Simo ke to dew ke bbe te ke Sirene ke in ndoō aw tel ke bbê. Duwaeje dundaje kake-dese doe te ta kare noto n-nja ne go Jeju te. ²⁷ Dewje banya banya ke deneje aw awje go Jeju te. Deneje le aw undaje karede ngaa aw nōje mba tar laa. ²⁸ Jeju turu rōe ke rōde te ngaa pa na: « Deneje ke Jurusalam, e-nōje mba tar lese ke tar le ngannse bbo e-nōje mba tar lem ang. ²⁹ Ooje, mare ndo aw ddee ke dewje a paje na: Koko ee ke deneje ke awje kate, ke dede ke dujuje ang bbay, ke dede ke dareje mba ngonn il ang! ³⁰ Me ndōje teenn le dewje a paje kare ddingirije na: Osoje dōje te! Da pa kare do-kubbaje na: E-debbeje dōje te! ³¹ Mbata bbo n-dda ne ke kake ke tebbe toke be a, ddi a da dda ke kake ke tutu wa?» ³² Kare teenn, daw daw ke dingawje joo ke to nje-ne-ddaje ke maji ang, ta tolde kara baa ke Jeju.

Dewje bbereje Jeju do kake-dese te

³³ N-teeje lo te ke daw n-bbar na Ka-do-dew a, n-bbereje Jeju do kake-dese te ngaa n-bbereje nje-ne-ddaje ke maji ang ke joo le do kake-deseje te. Kara do ji-kol Jeju te a ye ke kara do ji-gele te. ³⁴ Jeju pa na: « Bōy oru tar dōde te, mba n-gereje ne ke daw n-ddaje ang.» N-ddōje mbari bba n-kaynje ne naa kubbu le Jeju. ³⁵ Dewje areje keteenn aw ooje nejeenn. Nje-konje do dewje aw kokoje Jeju na: « Naji mare dewje. A bbo n-to Kiriste ke Lubba mbere a, maji kare naji da-rōe njaa.» ³⁶ Mbambaje kara kokeje. Daw ngosi saa ngaa dareje maann binye ke mase ke ria na benegere. ³⁷ N-paje na: « Bbo e-to toku-mbay le *Jiipije a, ei njaa aji rōi!» ³⁸ Dunda maketuru do kake-dese te le taar na: Ne neenn n-to toku-mbay le *Jiipije. ³⁹ Mare nje-ne-dda ke maji ang kara ke n-bbere do kake-dese te taje na: « E-to Kiriste ang wa? Ei njaa aji rōi bbo ajije!» ⁴⁰ A nje-ne-dda ke maji ang ke kara ndange nje-mare le na: « E-bbel Lubba ang wa? Ei kara n-gange sariya dōi te toke laa to. ⁴¹ Sariya leje to ke dōgole, mba jinga kuka neje ke maji ang ke n-dda. A ne n-dda ne ke maji ang kara ang.» ⁴² N-pa nare Jeju na: « Ole mei dom te ndo te ke a tel ddee kon bbe.» ⁴³ Jeju pa are na: « Tōkōro, m-pa mari bbokone a kisi sem lo te ke maji.»

Jeju oy do kake-dese te

⁴⁴ Gol kare aw ngosi ke dōku gire joo a, lo ndul do nange te toyn ndereng gol kare muta ke lo-kul te. ⁴⁵ Kare ndoko ang ngaa kubbu ke n-to n-gange

ne me key-polo-Lubba tir danna. ⁴⁶ Jeju uru eki ke taar pa na: « Boy, minya ndilim me jii te.» Goe te ke n̄-pa tar neenn a nuwa r̄oe. ⁴⁷ Nje-k̄on d̄o mbambaje oo nejeenn le a, n̄osu gaji Lubba ngaa n̄-pa na: « Tok̄or̄o njaa dew neenn to gate gate.» ⁴⁸ Dewje ke banya banya ke areje lo neje teenn le ooje neje ke teeje le ngaa dundaje karede n̄-telje ne ke bb̄ê. ⁴⁹ Dewje t̄oȳn ke gereje Jeju, ke deneje ke inje saa Galile te awje saa, dareje ddew ew bba daw dooje neje ke aw toje le.

Jejebbe dubbu Jeju

⁵⁰⁻⁵¹ Mare dingaw ke ria na Jejebbe, n̄-to dew ke maji ke dew ke gate gate. N̄-to dew ke bbe te le *Jiipije ke ria na Arimate. Naw n̄-ngebbe *K̄on̄-bbe le Lubba. N̄-to kara le nje-gangeje sariya. A ne n̄-mbete sariya ke nje-gangeje sariya mareje gangeje d̄o Jeju te, ke neje ke n̄-ddaje ke Jeju. ⁵² Jejebbe le aw r̄o Pilate te ngaa duju ta kunn ninn Jeju. ⁵³ N̄oru ninn Jeju d̄o kake-dese te nila nanḡê, n̄-ke ninn le ke kubbu ngaa naw nila me buwa te ke duru me er te. Buwa le dila ninn dew me te nd̄o kara ang bbay. ⁵⁴ Nd̄oe le to nd̄o m̄ose ne ngaa *nd̄o-kuwa-r̄o le *Jiipije a ta kunn kute. ⁵⁵ Deneje ke inje ke Jeju Galile te ddeje saa le, awje ke Jejebbe aw ooje buwa le ke gusu ke Jejebbe ila ne ninn Jeju me buwa te le. ⁵⁶ N̄-telje mba kaw m̄ose wubbu ke ete maji. Goe te a, duwaje r̄ode, mba to *nd̄o-kuwa-r̄o, ddew kara baa toke *ndu pa.

24

Tar kin le Jeju horo dewje te ke oy

¹ Nd̄o kara go *nd̄o-kuwa-r̄o te a, deneje le teeje ke ta-lo-kare baa, awje ke wubbu ke ete maji ke dede njaa n̄-ddaje ke ta buwa yo te. ² Dooje er ke dutu ne ta buwa-yo le toke ndubbu, ³ dandaje a dooje ninn *Ebbe-dewje Jeju le ang. ⁴ Dejeje tar w̄oju d̄o ne ke dooje le pin. A ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke nd̄oren teeje ingajede. ⁵ Bbel dda deneje le ngaa dulaje d̄ode ke nanḡê. Dingawje ke joo le paje arede na: « Mbata ddi bba aw e-sangeje dew ke isi ke tebbe horo nje-yoje te wa? ⁶ Nee neenn ang, n̄-ndol mban. Oleje mese d̄o tar te ke n̄-pa narese kare te ke n̄-nayn ne Galile bbay na: ⁷ Maji kare dula Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji ang, da t̄ole d̄o kake-dese te ngaa nd̄o muta a na kin.» ⁸ Ngaa doleje mede d̄o tarje te le Jeju le. ⁹ Dinje ta buwa yo te n̄-telje mba k̄oru gel nejeenn t̄oȳn kare *nje-kayn̄-kulaje le Jeju ke d̄oku gire kara ke kese dewje t̄oȳn. ¹⁰ Mari-Madlena, ke Jani, ke Mari k̄on Jakeje, ke mare deneje a paje tar le are *nje-kayn̄-kulaje le. ¹¹ A dooje to tar mbe ngaa dooje mede te ke tar le deneje le ang. ¹² A Piyar in ayn nḡoru aw ta buwa yo te le. Nula ḡose a ta kubbuje ke to nanḡê a noo ngaa naw n̄-tel ke key a tar ike sel w̄oju d̄o ne ke tee le.

Jeju tee inga mare nje-njaje goe te ddew Emayusu te

¹³ Me nd̄oe teenn njaa dewje joo horode te awje ke mare bbe te ke ria na Emayusu ke ew ase kula metere d̄oku gire kara, ¹⁴ daw n̄-t̄onje tam d̄o neje te t̄oȳn ke nday le. ¹⁵ Kare te ke daw n̄-t̄onje tam, ke daw n̄-maynje naa tar a, Jeju ddee ngosi ke de ngaa aw nja ke de. ¹⁶ Daw dooeje a mare ne okude ddew kare n̄-gereje. ¹⁷ N̄-pa narede na: « Tar ddi bba aw paje horo naa te aw e-njaje ne neenn wa?» Darje lo kara ngaa r̄ode nelde ang. ¹⁸ Mare kara horode te ke ria na Keleyopase ilae te na: « Neje ke ndayje me nd̄oje te

neenn, ei ke kari baa njaa e-to dew ke Jurusalam ke e-gere tare ang wa?»
 19 Jeju pa arede na: « Ddi wa?» Dilaeje te na: « Ne ke ddee dɔ Jeju te ke Najarete. N-to nje-kila mber-tar le Lubba ke ngeng nya ddew kula te ke ddew tar te nɔ gɔl Lubba te ke nɔ gɔl dewje te tɔyn. 20 Tɔku nje-poloje Lubba leje ke tɔku-mbayje leje ilaeje me ji dewje te are n̄-gange sariya yo dɔe te ngaa n̄-tɔle dɔ kake-dese te. 21 Junda meje to ne a na kɔru Ijarayel kɔ bberɛ te, a dɔ neje teenn tɔyn, dda ndɔ muta bbokone ngaa ke nejeenn teeje. 22 Tɔkɔrɔ njaa, mare deneje horoje te ddaje ne ke uta dɔje. Dawje ke ta-lo-kare baa dɔ-bare te ngaa, 23 dingaje ninn Jeju le ang a, n̄-telje n̄-paje na anjije teeje ingaje neje ngaa paje na nisi ke tebbe. 24 Mare dewje ke eeje ke je awje ta buwa yo te le. Dooje neje le ddew kara baa toke deneje le paje, a dooeje ang.» 25 Jeju pa na: « Nje-ne-gere-angje! Esese ke ooje mese te ke ngɔru ke neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje arese ang! 26 Maji kare Kiriste oo ndoo toke baann kete bba ta nande me ndoko te laa!» 27 Jeju ɔru gel ne ke maketuruje le Lubba tɔyn paje dɔe te. Nunn kute maketuru te le Moyije ndereng maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba. 28 Kake n̄-teeje ngɔsi ke bbe ke daw dawje ke ke te a, Jeju dda toke na ta kɔtu kinyade a, 29 n̄-paje nya na: « E-nayn ke je, mba lo aw wul ngaa kare a ta kande.» Nande me bbe te le mba nayn ke de. 30 Nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn mapa, n̄-bbar Tar ke Maji dɔe te. Goe te a n̄-tete danna ngaa narede. 31 Yeenn ngaa kemde uja dɔe te are n̄-gereje. A ne kara, n̄-kiri piti a niki ndong. 32 N̄-paje tar horo naa te na: « Kare te ke naw n̄-pa tar nareje ddew-bô ngaa naw nɔru gel maketuruje nareje le meje unda dɔ benya ang wa?» 33 Me kare teenn njaa, dinje n̄-telje Jurusalam ngaa dingaje *nje-kayn̄-kulaje ke dɔku gire kara ke nje-buwa-njaje lede 34 ke aw paje arede na: « Tɔkɔrɔ *Ebbe-dewje ndol, mba Simɔ ooe ke keme.» 35 Dɔruje gel ne ke ingade ddew-bô, ke ddew ke to ke n̄-gereje ne kare te ke naw n̄-kayn ne de mapa.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke mare dewje

36 Kake daw n̄-paje tar toke baann bbay a, ne njaa n̄-tee nare dannde te ngaa n̄-pa narede na: « Me-wul-lɔm ee ke se.» 37 Mede unda dɔ benya ddem, bbel ddade ddem, are dejeje to nooje uma. 38 A n̄-pa narede na: « Mbata ddi bba eeje ke keje mayn̄-tar mese te wa? 39 Aaje jimje ke golumje ooje, ema njaa mar neenn, ɔrumje ooje, uma ee ke tal-rɔ ke singa-rɔ ang. A ema mee ne.» 40 Kake naw n̄-pa tar baann a, n̄-tɔjude jiaje ke gɔleje le. 41 Dooje to ne ke tɔkɔrɔ ang bbay, mba rɔde nelde nya. Jeju pa arede na: « Eeje ke mare ne-kusa neenn ang wa?» 42 Dareje debbe kanji ke kɔbbu kara. 43 N̄-taa ngaa nusa kemde te. 44 Goe te a n̄-pa narede na: « Ne ke m-pa marese kare te ke m-nayn ke se le a neenn. Maji kare ne ke n̄-dda wɔju dɔm me maketuru *ndu te le Moyije, ke me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke me Maketuru*Some te ddee ne ke tɔkɔrɔ.» 45 Yeenn a nɔru ddew narede kare n̄-gereje ne gel Maketurule Lubba. 46 N̄-pa narede na: « N̄-dda me Maketurute le Lubba na: Kiriste a koo ndoo ngaa, ndɔ muta a na kin horo nje-yoje te. 47 Da kila mber-tar ke ri Kiriste kare dewje tɔyn turuje ne ddew lede, mba kare tar *majang lede ɔru dɔde te. Mber-tar le a kunn kute Jurusalam. 48 E-toje to nje-tar-naji neje neenn le. 49 Ngaa ooje, ma kare ne ke Bɔy unn ndue ta karese ddee dɔse te. A e-naynje me bbe te ke Jurusalam ndereng ndɔ ke a kingaje singa-mɔngu ke in darâ.»

Jeju tel ke darâ

⁵⁰ Nɔrude naw ke de er ke Betani. Goe te a, nula jia ke taar ngaa n̂-bbar Tar ke Maji dɔde te. ⁵¹ Kare te ke naw n̂-bbar Tar ke Maji dɔde te a, ninyade ngaa Lubba unne ke darâ. ⁵² Goe te ke dɔsuje golde nɔe te a, n̂-telje Jurusalam ke koko. ⁵³ N-naynje me key-polo-Lubba te ngaa n̂-pitije Lubba.

Maketuru kula le nje-kayn-kulaje

Kula KI

Jeju pa tar waju do Ndil-me-nda

¹Ngokom Topile, me dongor maketuru te lem, m-pa tar do neje te toyn ke Jeju unn kutu dda, ke neje ke n-taju kunn kutu kula te ke n-dda, ²ndereng ndo te ke Lubba unne tel saa darâ. Kete bba kare Lubba tel saa darâ a, nunn ndu ddew te le Ndil-me-nda nare nje-kayn-kulaje ke n-mberede. ³Go yo te laa a, n-taju rœ narede ngaa n-dda neje dang dang ta tojude to nisi kem baa. N-dda toke baann ndo dsoo ngaa n-pa tar do kon-bbe te le Lubba narede. ⁴Mare ndo nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn ndu narede na: «Tuje me bbe te ke Jurusalam ang ta n-ngebbeje ne ke Bo unn ndu ta karese, ne ke m-pa tare marese kete mban le. ⁵Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda me ndoje te neenn.

Tar tel le Jeju darâ

⁶Nje-kayn-kulaje le mbonje naa ro Jeju te ngaa dujeje na: «Bbasine neenn njaa a tel ke kon-bbe kare ngann Ijarayelje wa?» ⁷Jeju pa arede na: «To tar lese ta gere ndoe wase kare ang. Mba Boy waju ndoe le, ke kare le ddew singa te laa njaa. ⁸A a kingaje singa-mongu ddew te le Ndil-me-nda ke a ddee dsoe te. Ngaa a telje to nje-tar-naji lem me bbe te ke Jurusalam, do nange Jude te toyn, do nange Samari te, ndereng koyng nange te toyn. ⁹Goe te ke Jeju pa tar le a, nin kemde te ke darâ ngaa mum dibbi doe are dooe ang.

¹⁰Kare te ke daw daaje lo ke darâ ke go Jeju te le bbay a, a ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke nda arje mbor nje-kayn-kulaje te le. ¹¹Dingawje le paje arejede na: «Dewje ke Galale, mba ddi bba arje neenn aw aaje lo ke darâ wa? Jeju neenn ke Lubba unne horose te aw saa ke darâ a tel ddee ddew kara baa toke kaw laa ke ooeje neenn.»

Kuwa do naa le nje-kayn-kulaje

¹²Nje-kayn-kulaje le inje do ddingiri te ke ddaw n-bbar na ddingiri olibeje le telje Jurusalam. Ddingiri le to ngosi baa ke bbe le ase kilo metere kara. ¹³Toke n-teeje Jurusalam a, daalje dawje me key te ke to do mare te taar ke to lo mbo-naa lede. Dewje ke eeje teenn to Piyar, Jan, Jake de ke Andere, Pilipi de ke Toma, Bartelemi de ke Matiye, Jake ngonn le Alpe, Simo ke daw n-bbare to Jelote, ke Jude ngonn le Jake. ¹⁴Dede toyn njaa, daw dooje ta naa daw duju Lubba ke ndo toyn. Mare deneje, Mari kon Jejuje, ke ngakon Jeju eeje horode te to.

Dunn Matiyase turu Judase te to nje-kayn-kula

¹⁵Do ndoeje teenn, Piyar in taar horo nje-me-kunnje ke korde ase kor kara ke dojoo ngaa pa na: ¹⁶«Ngakomje, ne ke Ndil-me-nda unda ta Dabbiti te are pa maketuru te le Lubba ddee to ne ke tokoro. Tar le na Judase a tel to nje-kunn no dewje ke uwaje Jeju. ¹⁷Kete, nee horoje jee nje-kayn-kulaje te njaa ngaa dinya debbe kula ke jaw n-ddaje neenn jia te to. ¹⁸N-ndoko ndoo ke nare ke dukae ne mba ne ke maji ang ke n-dda ngaa n-tee noso me ndoo te le ke gose, mee ribba ngaa kula-sien tee toyn ungu

ddaka. ¹⁹ Dewje tɔyn ke ddaje bbe Jurusalam ooje tare ngaa undaje ri ndoo le ke ndon tar lede na, Hakeldama, gel ri le na: ndoo mese. ²⁰ N-dda tare maketuru Some te na:

<Maji kare key laa tel do-ndubba
ngaa, dew to te ang.>

To bbay n-dda maketuru te le lubba na:

<Maji kare mare dew taa ture kula te laa.

²¹ «Yeenn a, mare dewje ke njaje ke je do ndoje te ke Ebbejeje aw oru ne noje eeje neenn. ²² Unn kute do ndo te ke Jan ddae ne batem ndereng ndo te ke Lubba unne ne horoje te tel saa ne darâ. Maji kare mare dew kara horo dewje neenn le tel to nje-tar naji ke je woju do tar kin le Jeju Kiriste horo nje-yoje te.»

²³ Yeenn ngaa n-tɔjuje dewje joo: Jejebbe ke mare ria to Barsabase ke daw n-bbare bbay na Justus, de ke Matiyase. ²⁴ Goe te a n-dujuje Lubba na: «Ei Ebbejeje ke e-gere ne ke to me dewje te tɔyn, horo dewje te ke joo neenn oru dew ke mei ndiki, ²⁵ mba kare n-dda kula le nje-kayn-kulaje turu juda te ke tusu kula le inya a aw lo te laa ke ase.»

²⁶ N-dda elemteen, a elemteen le oso do Matiyase te ngaa kare teenn njaa dilae horo nje-kayn-kulaje ke eeje doku gire kara.

2

Ndil-me-nda ddee do nje-me-kunnje te

¹ Toke ndo Pentekote ase a, nje-me-kunn isije do naa te kara baa. ² A ta koo a, mare koru ne bbar darâ toke mare le toku yel ke aw ula ngaa taa me key ke disije te le tɔyn. ³ Ngaa, dooje ne toke mare le ndon-puru. Ndon puru le saren naa ngaa isi dode te kara kara tɔyn. ⁴ Ndil-me-nda dduu mede tɔyn ngaa dunnje kutu pa tar ke ndon-tarje dang dang ke Ndil le unda tade te.

⁵ Mare Jiipije ke bbeelje Lubba eeje me bbe te ke Jurusalam to. Dinje nangeje te dang dang tɔyn. ⁶ Toke dewje le ooje koru ne ke bbar tee mbide te le a, n-mbonje naa toke banya banya. Tar ikide sel, mba dede kara kara tɔyn daw dooje tar bbeje lede ta nje-me-kunnje te le. ⁷ Ne le gange singade ddem, arede ro-neel ddem ngaa n-paje na: «Dewje tɔyn ke aw paje tar neenn toje to dewje ke Galile ang wa? ⁸ A dda toke baann bba na na kara aw oo tar-bbe laa tade te wa? ⁹ Jeje ke jin nange te ke Parte, Mede, ke Elamite, dewje ke Mejopotami, dewje ke Jude, ke Kapadose, Pon, ke Aji, ¹⁰ dewje ke Piriji, ke Pampili, Ejipite ke Libi ke to ngosi ke Siren, dewje ke Rom ke ddaje bbe Jurusalam, ¹¹ dede tɔyn, Jiipije wase dewje ke aw bbeelje Lubba le Moyije, dewje ke bbe te ke Kerete, ke dewje ke bbe te ke arabi, jaw joo tar neje ke maji ke Lubba dda ke daw n-paje tare ke tar bbeje leje.

¹² Dewjeenn tɔyn njaa tar ikide sel, n-gereje ne ke da ddaje ang ngaa n-paje tar horo naa te na: «Ne ddi a toke be wa?» ¹³ A mareje aw kokoje nje-me-kunnje le na: «Dayje koto ke to ben dare ddade.»

Piyar pa tar are dewje ke banya

¹⁴ Yeenn ngaa Piyar in ar taar, ke nje-kayn-kulaje ke doku gire kara ngaa pa ke taar na: «See dewje ke nange te ke Jude, ke sese tɔyn ke isije bbe te ke Jurusalam, maji kare ooje neje neenn ke maje ta e-tukaje mbise ooje ne tar lem. ¹⁵ Baann ang, koto a dda dewje neenn toke aw ejejeenn ang. Lo to ke endoo baa bbay mba gol kare to kare jikara baa bbay. ¹⁶ A ne ke

aw ooje neenn to tar ke Jowel nje-kila mber-tar le Lubba pa a ddee to ne ke tókɔrɔ. N-pa na:

¹⁷ <Lubba pa na: ddotu ndo a, ma kare Ndil lem isi me dewje te toyn, ngannse ke dingaw, ke ngannse ke dene a telje to nje-kilaje mber-tar lem, ngann basanje lese a kooje ne toke mare le nijeenn, bbukaje lese a nije.

¹⁸ Tókɔrɔ, do ndoeje teenn le, ma kare Ndil lem nje-kulaje lem ke dingaw, ke nje ke ndene ngaa da kilaje mber-tar lem.

¹⁹ Ma dda ne ke dum do koo me dara te ke ne-morije nangê do nange te: Mese, puru, ke toku sa-puru.

²⁰ Kare a tuka ndul, neyn a kase toke mese, kete bba kare ndo le Ebbe-dewje ke to toku ndo ke ndo ke maji a ddee.

²¹ Yeenn a, dew ke bbar ne ke ri Ebbe-dewje a, a kinga kaji*.>

²² «Ngann Ijarayelje, ooje tar ke ma ta pa karese neenn. Jeju ke Najarete le, to dew ke Lubba tojuse to ne a nulae narese. Yeenn bba Lubba are n-dda ne-morije, neje ke dum do koo, ke ne-toju-neje dang dang horose te. E-gereje nejeenn ke maje. ²³ Jeju le dunne dulae jise te ddew kara baa ke ndu ke Lubba njaa unn toke kete ddem ddew kara baa ke ne ke Lubba mose lew baa ddem. Uwaeje ilaeje ji dewje te ke maji ang areje n-toleje kake-dese te. ²⁴ A Lubba ndole ore me ji yo te, mba yo ee ke singa ngaji ta ngeme jia te ang. ²⁵ Dabbiti pa tar do Jeju te le na: <Maw moo Ebbe-dewje nom te ke kar toyn, mba nee do-ji kolom te kare ta ne yekem ang.

²⁶ Mba yeenn a, rom neelem nya ngaa maw mosu pa ro-neel. Ne ke maji uta, to da-rom kara a kisi ke me-ngebbe

²⁷ mba a kinyam lo te le nje-yoje ang ngaa a kinya ema Nje-me-nda lei kare m-ndum me buwa-yo te ang.

²⁸ E-tojum ddew kinga tebbe, Ar nom te a, ma kinga koko†.>

²⁹ «Ngakomje, ddew oru arem kare m-pa tar neenn ke maje marese: kajeje Dabbiti oy, n-dubbe, are dobare to horoje te baa bbay. ³⁰ N-to nje-kila mber-tar le Lubba ngaa n-gere to Lubba unda yo bba unn ne ndu kare dew ke gele te isi ngende-mbay te. ³¹ Dabbiti le gere kete to Kiriste a kin buwa-yo te. Yeenn bba n-pa tar ke do Kiriste te le na: Lubba a kinyae lo te le nje-yoje ang, ngaa da-rœ a ndum buwa-yo te ang. ³² Jeju neenn le, Lubba are nin buwa-yo te are jeje toyn n-toje to nje-najije. ³³ Lubba unne undae do ji-kole te darâ. Ninga Ndil-me-nda ke Bo unn ndu ta kare le ngaa n-saren Ndil le doje te to ke aw ooje ke kemse ddem ke mbise ddem neenn.

³⁴ Dabbiti aw darâ ang njaa, a pa na:

<Ebbe-dewje pa are Ebbemje na:

Isi do ji-kolem te

³⁵ ndereng ndo te ke ma dda kare nje-baanji lei telje to lo kungu goli‡.>

* 2:21 2.21 Jowel 3.1-5 † 2:28 2.28 Som 16.8-11 ‡ 2:35 2.35 Som 110.1

³⁶ «Maji kare dewje tɔyn ke Ijarayel gereje ke maje: Jeju ke e-toleje kake-dese te le, Lubba are n̄-to Kiriste ddem Ebbe-dewje ddem.»

Dewje doro muta ddeeye unguje dɔ nje-me-kunnje te

³⁷ Toke dewje le ooje tar le a tar le gange singade ngaa n̄-dujuje Piyar ke kese nje-kayn-kulaje le na: «Ngakɔnjeje, ddi a maji kare n̄-ddaje wa?»
³⁸ Piyar pa arede na: «E-turuje mese ngaa ta na na kara inga batem ke ri Jeju Kiriste. Baann bba Lubba a kɔru tar majangje lese dɔse te ngaa na karese Ndil-me-nda. ³⁹ Mba ndu neenn le to wɔju dɔse, ke ngannse, dewje ke isije ddew ew, ke dewje ke banya banya ke Ebbe-dewje Lubba leje a bbarde.»
⁴⁰ Piyar pa tarje dang dang mba pa ne tar-naji ddem mba kɔsu ne kutude ddem. Ngaa n̄-pa na: «E-teeje horo nje-me-maji angje te ke bbasine ke ddang areje Lubba ajise.»
⁴¹ Dewje ke ndikije go tar te laa le ingaje batem. Ndɔe teenn kɔr dewje ase ne ke doro muta ddeeye unguje dɔ kɔr nje-me-kunnje te ke kete.

Tar me-kara le nje-me-kunnje

⁴² Nje-me-kunnje le unnje rɔde tɔyn mba kaw koo ne-tɔju le nje-kayn-kulaje ke ndɔ tɔyn, daw dulaje nuju naa te, daw n̄-ddaje me-kara ngaa daw n̄-dujuje Lubba. ⁴³ Bbeel dda dewje tɔyn mba Lubba dda neje ke dum dɔ koo, ke ne-mɔrije nya nya ddew te le nje-kayn-kulaje. ⁴⁴ Me dewje ke ooje mede te to kara baa ngaa dunguje neje lede dɔ naa te kara baa. ⁴⁵ N-labbeje ndɔɔje lede, ke ne-kingaje lede ngaa n̄-kaynje naa nare ase kem ne ke dude. ⁴⁶ Dooje ta naa ngaa ke ndɔ kara kara tɔyn daw dawje key-polo-Lubba te naa te. Daw dusaje ne ta key te le naa. Daw dusaje ne lede ke koko, ke me ngon̄n̄-kase. ⁴⁷ N-pitije Lubba ngaa dewje tɔyn oojede maji kemde te. Ke ndɔ kara kara tɔyn Ebbe-dewje aw ungu dewje ke naw najide dɔ mare te.

3

Piyar are dew ke rɔe oy ddee maji

¹ Mare ndɔ, Piyar de ke Jan dawje ke key-polo-Lubba te mba duju Lubba ke gɔl kare ke muta te lo-kul te. ² Dewje awje ke mare dew ke duje to nje-mete undaeje ta key-polo-Lubba te ke daw n̄-bbar na Ta-key ke Kura. Daw dundae keteenn ke ndɔ ke ndɔ kare n̄-kɔy ne ji dewje te ke aw andeje me key-polo-Lubba te le. ³ Toke noo Piyar de ke Jan ke daw ta kande me key-polo-Lubba te le a, n̄-dujude kare dareje nare. ⁴ Yeenn a, kem Piyar de ke Jan to ke dɔe te ngaa Piyar pa na: «Aaje!»
⁵ Dew le aade mba neje to na kinga mare ne jide te. ⁶ A Piyar pa are na: Mee ke ande wase nare ta kari ang. A ne ke mee ne a neeenn, mari: In taar, e-nja ke ri Jeju ke Najarete!»
⁷ Piyar uwa ji-kɔl dew le are nin taar. Kem naa te neenn njaa goleje, ke esengele goleje mɔnguje. ⁸ Naal bbate nar taar ngaa n̄-nja. Nande ke de key-polo-Lubba te naw n̄-nja, naw n̄-tal n̄-turu nɔsu ne gaji Lubba. ⁹ Dewje tɔyn ooeje naw n̄-nja ngaa naw nɔsu gaji Lubba le. ¹⁰ Dewje gereje ke maje to nje-ne-kɔy ke isi lew ta key-polo-Lubba te ke daw n̄-bbar na Ta-key ke Kura le aann. Bbeel dda dewje le ngaa tar ikide sel wɔju dɔ ne ke inga dingaw le.

Piyar tɔju tar me key-polo-Lubba te

¹¹ Dew le inya go Piyar de ke Jan ang. A me dewje tɔyn unda dɔ benya ngaa aynje awje rɔde te kɔ baranda te ke daw n̄-bbar na Baranda le

Salomɔ. ¹² Toke Piyar oo ne le be a, pa arede na: «Dewje ke Ijarayel, mba ddi bba arje bbeel ddase wɔju dɔ ne ke tee horose te wa? Mba ddi bba aw aajeje toke ne ke ddew singaje te njaa wase mba ngem ke jaw n̄-ngem ndu le Lubba le bba n̄-ddae jare n̄-nja wa? Baann ang.

¹³ Lubba le Abaraham, Ijake, ke Jakobbo, Lubba le kajeje ɔsu gaji Nje-kula laa Jeju ke uwaaje ilaeje ji nje-kɔn̄-bbeje te, ngaa e-mbeteje nɔ Pilate te ke ndiki ta kinyae. ¹⁴ E-mbeteje Nje-me-nda ke to dew ke gate gate ngaa e-dujuje are dɔru nje-tɔl dewje key-kula te darese. ¹⁵ Dew ke nje-dda tebbe ke e-tɔleje le, Lubba ndɔle are n̄-toje to nje-tar naji ne neenn le. ¹⁶ Dingaw ke ooeje ngaa e-gereje ke ar neenn, mbal dɔ koo ke joo meje te ke ri Jeju a, ri Jeju le are singa. Koo me te ke Jeju le a dda are rɔe ddee maji a sese tɔyn njaa aw ooje neenn.

¹⁷ A ngakɔmje, m-gere maji to sese, ke nje-kɔn̄-dɔseje e-ddaje ne baann mba to ne ke e-gereje ang. ¹⁸ Dɔngɔr kete, Lubba njaa unda tar neenn ta nje-kilaje mber-tar te laa tɔyn na Kiriste laa a koo-ndoo are tar le a ddee ne ke tɔkɔrɔ neenn. ¹⁹ Yeenn a, e-turuje mese ta e-telje rɔ Lubba te. Baann bba na toko majangje lese, ²⁰ ngaa Ebbe-dewje a karese mare kare ke a kisije ke me-wul-lɔm ngaa na kula ke Kiriste ke n̄-mɔse kete ta karese: Jeju. ²¹ Karje te neenn, Kiriste le a kisi darâ ndereng ndɔ ke Lubba a tel ke neje tɔyn dɔgɔle te, ddew kara baa toke Lubba unda tare ta nje-kilaje mber-tar te laa ke maji tɔyn are paje. ²² Moyije pa kete na: «Ebbe-dewje Lubba lese a kula mare dew kara horo ngakɔnse te karese to nje-kila mber-tar le Lubba toke ema. A kooje tae ddew neje te tɔyn ke na pa karese. ²³ Dew ke oo tar le nje-kila mber-tar le Lubba le ang a, da kɔre ke ddang horo dewje te le Lubba*.» ²⁴ Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn, unn kute dɔ Samuyel te, ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ke ddeeye goe te paje tar kara kara tɔyn wɔju dɔ ndɔje neenn le. ²⁵ Ndu-kunn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ndaji neenn to wɔju dɔse tɔ. Eeje kɔ dɔnɔ te ke Lubba ɔsu ke kasese dɔ ndɔ te ke n̄-pa nare Abaraham na: ddew te le dewje ke geli te, Lubba a bbar Tar ke maji dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te. ²⁶ Sese a Lubba unn Nje-kula laa dɔngɔr ulae kare n̄-bbar Tar ke maji dɔse te kare nɔruse kara kara tɔyn me ne-ddaje te lese ke maji ang.»

4

Daw ke Piyar de ke Jan lo gange sariya te

¹ Toke Piyar de ke Jan daw n̄-paje tar ke dewje bbay a, nje-poloje Lubba, nje-kɔnje dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke *saduseyenje teeje ingajede. ² Wungu ɔnde mba ne ke Piyar de ke Jan daw n̄-tɔjuje dewje ddem, mba Piyar de ke Jan n̄-paje dare dewje le na Jeju in horo nje-yoje te are dewje ke oyje a kinje horo nje-yoje te tɔ. ³ Duwajede dilajede key-kula te ndereng lo-are, mba dɔ loo kul ngaa. ⁴ A mare dewje banya banya horo dewje te ke tuka mbide ooje ne tar le Lubba le ooje mede te are kɔr nje-me-kunnje ase ne ke doro mi.

⁵ Lo are a, nje-kɔnje dɔ Jiipije, ke tɔkuje, ke nje-kɔruje gel-ndu ke eeje Jurusalam mbɔnje naa. ⁶ Ann ke to tɔku nje-polo Lubba, Kayipi, Jan, Alekejandere, ke nje-nujuje le tɔku nje-poloje Lubba tɔyn eeje teenn tɔ. ⁷ Dare n̄-ddee ke Piyar, ke Jan nɔde te ngaa n̄-dujude tar na: «Ddew singa-mɔngu te le na wase ke ri na bba aw ddaje ne ne neenn wa?» ⁸ Ndil-me-nda

* 3:23 3.23 Deterenome 18.15-18

ddusu Piyar ngaa pa arede na: ⁹ «Nje-kon-bbeje, ke toku dewje, n-dda maji ke nje-mete, a bbokone dewje aw dujuje ta gere ddew ke n-dda bba rœ ddee ne maji le. ¹⁰ Sese toyn, ke dewje ke Ijarayel, maji kare e-gereje to, ke ri Jeju kiriste ke Najarete a dew neenn ar ne nose te ke rœ ke maji neenn. Jeju ke e-toleje do kake dese te a Lubba ndole le. ¹¹ Ne a maketuruje le Lubba pa tar laa na: <N-to er ke esee nje-kosuje key e-mbeteje le aann. Er le tel ddee to singa gol key ke dungu nangê*.> ¹² Ne kara baa nase kajije, mba Lubba are mare ri dang do nange te ke a kase kajije ang. ¹³ Toke nje-gangeje sariya le Jiipije ooje ddew ke Piyar de ke Jan ke n-toje to dewje ke baa ke dewje ke gereje maketuru ang daw n-paje ne tar ke bbeel ang le a, gange singade. A n-gonjede n-gereje to to n-toje to nje-buwa-njaje le Jeju. ¹⁴ Ngaa daaje dew ke ar mborde te ke rœ ddee maji le a, n-gereje tar ke da kilaje te ang.

¹⁵ Yeenn a, dunnje ndu kare Piyar de ke Jan n-teeje *lo dda tar te le Jiipije te le ke ddang. Ngaa duwaje do naa a, n-paje na: ¹⁶ Ddi a ja ddaje ke dewje neenn wa? Mba dede njaa n-ddaje ne-mori neenn are dewje ke Jurusalam toyn gereje ke maje. Ddew ke ja maynje ne tare goto. ¹⁷ Maji kare n-ddaje jare tare nja ke kete horo dewje te ang ngaa. Ja kin ke de kare n-bbar ri Jeju n-pa ne tar dare mare dew ang. ¹⁸ Nje-gangeje sariya le bbarje Piyar de ke Jan le ngaa paje arede kare n-paje tar wase n-tojuje ne ke ri Jeju ang. ¹⁹ A Piyar de ke Jan dilaje te na: «Ddi a to gate gate kem Lubba te wa? Koo tase wase koo ta Lubba wa? To tar lese kare ujaje keme! ²⁰ Ddew ke jeje neenn ja kutu ne taje do ne te ke joo ke kemje ddem ke mbije ddem goto.» ²¹ N-telje dinje ke de bbay a, dinyade mba dingaje mare tar ke a kase kunn ddew kare duwaje ne de ang. Mba dewje toyn aw osuje gaji Lubba waju do ne ke nday le. ²² Dew ke n-dda ne-mori dare rœ ddee maji le bbale uta bbal doo.

Nje-me-kunnje dujuje Lubba

²³ Toke dinya Piyar de ke Jan a, daw dingaje nje-buwa-njaje lede ngaa doruje gel neje ke toku nje-poloje Lubba, ke tokuje paje arejede le. ²⁴ Goe te ke dooje tar lede le a, dede toyn njaa n-n-dujuje ke ndu ke kara baa: «Ebbejeje, Ei njaa e-dda dara, ke nange, ke ba, ke neje toyn ke toje te. ²⁵ Ei ke are Ndil-me-nda unda tar neenn ta kajeje Dabbiti te ke to nje-kula lei na:

<Mba ddi bba dewje aw unndaje ne bula ngaa daw dunguje ne tar me naa te baa wa?

²⁶ Nje-kon-bbeje toyn ke nangê neenn aw ooje taa naa ngaa toku mbayjeje mbonje naa mba ddaje ddo ke Ebbe-dewje ddem, Mesi laa ddem.>†

²⁷ «Tokoro njaa, Erode de ke Ponse Pilate n-mbonje naa me bbe te neenn ke dewje ke gelde to Jiipije ang ddem ke Jiipije njaa ddem mba mbete ne Jeju ke to nje-kula lei ke maji toyn ke ila wubbu doe te ta kundae dang to Mesi. ²⁸ Toke baann a, n-ddaje dare ne toyn ke e-mose kete ddew singa-mongu te lei, ke ddew me-ndiki te lei le ddee to ne ke tokoro. ²⁹ Yeenn a, ke bbasine neenn, Ebbejeje, maji kare oo singa ke daw n-ddaje ke je bbo areje singa jee nje-kulaje lei are n-pa ne tar lei ke bbeel ang. ³⁰ Maji kare e-toju singa-mongu lei are rœ-toje goto rœ dewje te, are ne-mori, ke ne ke dum do koo toje. Are nejeenn ddee toke baann ke ri Jeju ke to Nje-kula

* 4:11 4.11 Som 118.22 † 4:26 4.26 Som 2.1-2

lei ke maji tɔyn.» ³¹ Toke n̄-dujuje Lubba n̄-tungaje a, nange yeke lo te ke n̄-mbɔnje naa teenn. Ndil-me-nda ddusude ngaa dunnje kutu pa tar le Lubba ke bbeel ang.

Nje-me-kunnje unguje ne-kingaje lede lo kara baa

³² Me nje-me-kunnje ke banya le ke keje lede to kara baa. Dew kara horo de te pa na mare ne to le ne ke kare ne baa ang, mba dunguje ne-kingaje lede tɔyn dɔ naa te kara baa. ³³ Nje-kayn-kulaje aw paje tar naji ke singa-mɔngu nya wɔju dɔ tar kin le Ebbe-dewje Jeju horo nje-yoje te, ngaa tɔku me-maji le Lubba to dɔde te kara kara tɔyn. ³⁴ Dew ke ne due ee horode te ang, mba dewje ke eeje ke ndɔɔ wase key labbeje, ngaa ddeeje ke nare, ³⁵ unguje nɔ nje-kayn-kulaje te. Ngaa n̄-kayn naa nare dare na na kara inga ase kem ne ke due.

³⁶ Yeenn bba, mare dew ke ria na Jejobbe ke nje-kayn-kulaje aw bbareje na Barnabase ee ke teenn. Gel ri le na: «Nje-kula dingaw me dewje te». N̄-to dew ke gel Lebi te ke duje Sipere. ³⁷ Nee ke mare ndɔɔ ngaa n̄-labbe, n̄-ddee ke nare nungu nɔ nje-kayn-kulaje te.

5

Tar ngem le Ananiyase de ke Sapira

¹ Mare dingaw ke ria na Ananiyase de ke dene laa Sapira n̄-labbeje ndɔɔ lede tɔ. ² A Sapira ndiki te ke ngaweje Ananiyase are ɔru debbe nare le ngem ngaa aw ke kese aw ungu nɔ nje-kayn-kulaje te. ³ A Piyar pa na: «Ananiyase, mba ddi a inya are Satan ande mei te wa? Ere ngem are Ndil-me-nda, mba ɔru debbe nare ndɔɔ lei le e-ngem to lei. ⁴ Kete njaa kara ndɔɔ le to lei. Goe te ke e-labbe kara nare to lei tɔ. A baann bba keje dda ne ke to ke be ddee dɔi te wa? Yeenn to Lubba a ere ngem are bbo dewje ang.» ⁵ Toke Ananiyase oo tarjeenn le a tee oso nangê oy. Dewje tɔyn ke ooje tar yo le Ananiyase le bbeel ddade nya. ⁶ Ngann basanje ddeeje keje niinn Ananiyase le awje ne aw dubbuje.

⁷ Ase ne ke kare muta goe te a, dene laa ddee ande dɔde te a, gere ne kara dɔ ne te ke tee le ang. ⁸ Piyar duje na: «Tɔkɔɔ njaa, kɔr nare ndɔɔ lese ke e-labbeje le njaa neenn wa? E-pa arem moo.» N̄-pa nare Piyar na: «Tɔkɔɔ, kɔr nare njaann.» ⁹ Yeenn a, Piyar pa are na: «Baann bba ei ke ngawije unguje tar me naa te mba na Ndil le Ebbe-dewje wa? Oo: Dewje ke dubbuje ngawije a arje taa-key te neenn. Ei kara dā kunnije kɔtu ne tɔ.»

¹⁰ Kare teenn njaa, n̄-tee noso kɔy-gol Piyar te noy. Kake ngann basanje le andeje key a, dooje niinn dene le ngaa dunnje daw ndubbuje mbɔr ngaweje te. ¹¹ *Egilisi, ke dewje tɔyn ke ooje tar ne ke tee le bbeel ddade nya.

Nje-kayn-kulaje ddaje ne-mɔrije dang dang

¹² Nje-kayn-kulaje ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum-dɔ-koo nya nya horo dewje te. Dewje tɔyn ke ooje mede te mbɔnje naa kɔ baranda te le Salomɔ. ¹³ Dewje aw paje tar lede maji njaa a, a dew kara tay mba kande horode te ang. ¹⁴ Dewje ke banya banya ke kɔrde aw ke kete ke kete horo dingawje te ddem deneje te ddem unnje mede are Ebbe-dewje ngaa dunguje dɔ nje-me-kunnje te. ¹⁵ Dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje ddew-bɔ. Dilaje nje-rɔ-toje le dɔ tiraje te wase dɔ rakeje te. N̄-ddaje toke baann kare ta Piyar aw nday a, ndile baa njaa kara uru dɔ mare nje-rɔ-toje te le. ¹⁶ Dewje banya banya

inje ke me ngann bbeje te ke toje ngosi ke toku bbe ke Jurusalam ddeeye to. Dotoje nje-ro-toje, ke dewje ke ndilje ke majang ulaje kemde ndoo n-ddeeye ke de ngaa dede toyn rode ddee maji.

Duwa nje-kayn-kulaje dungude key-kula te

¹⁷ Lo teenn, me dda toke nje-polo Lubba, ke nje ke mbore te ke eeje me kuwa-do-naa te le *Saduseyenje ngaa dinje, ¹⁸ duwaje nje-kayn-kulaje le dungujede key-kula te ke n-dda mba dewje toyn. ¹⁹ A mare anji le Ebbe-dewje ddee til te toru ta key-kula are n-teeje, ngaa pa arede na: ²⁰ «Awje aw arje me key-polo-Lubba te ta e-paje tarje toyn ke woju do tar tebbe neenn areje dewje ke banya.»

²¹ Nje-kayn-kulaje le ooje tae ngaa lo a ta kare a dawje me key-polo-Lubba te ngaa n-tojuje ne.

Toke nje-polo Lubba ke nje ke mbore te bbarje tokuje kare duwaje do naa lo dda tar te le Jiipije te le Jiipije. Ngaa, dulaje key-kula te kare n-ddeeye ke nje-kayn-kulaje le. ²² A dewje ke dulade le teeje key-kula te a, ingaje nje-kayn-kulaje le me sururu te le ang. Nje ke dulajede le telje aw paje arejede na: ²³ «Joo ta key le a to ke lo kute ke maje. Nje-ngemje ta key-kula le kara arje lo-kula te lede. A joru ta key le a, joo dew kara me te ang.»

²⁴ Nje-kon do dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke toke nje-poloje Lubba ooje tarjeenn le a, tar ikide sel woju do nje-kayn-kulaje le ngaa n-paje na: «Ddi a dda ne wa?» ²⁵ A mare dew ddee pa arede na: «Dewje ke ilajede key-kula te le a, arje me key-polo-Lubba te ngaa aw tojuje ne dewje.» ²⁶ Yeenn a, nje-kon do dewje ke aw ngemje ta key key-polo-Lubba le aw ke nje-kulaje laa ngaa daw n-ddee ke nje-kayn-kulaje le, a n-dda ke de singa ang. N-bbeelje mba dewje a tilajede ke er toljede.

²⁷ Goe te ke n-ddee ke de a, dawje ke de lo dda tar te le Jiipije ngaa toku nje-polo Lubba dujude na: ²⁸ «Junn ndu ngeng nya jarese kare e-toju ne ke ri neenn ang. A ye a ne-toju lese taa me bbe ke Jurusalam toyn neenn ngaa aw ddaje kare tar yo le dingaw neenn uwa doje.» ²⁹ Piyar de ke nje-kayn-kulaje le dilaje te na: «Koo ta Lubba maji uta koo ta dewje. ³⁰ Lubba le kajeje are Jeju ke e-toje do kake-dese te ngaa e-toleje le in horo nje-yoje te. ³¹ Lubba le unne undae do ji-kole te to toku mbyaje ddem nje-kaji dewje ddem. Baann bba kare ngann Ijarayelje ingaje ddeew ta turu ddeew lede ddem, kare tar majang lede oru dode te ddem. ³² Jeje ddem, Ndil-me-nda ke Lubba are dewje ke ooje tae ddem, n-toje to nje-tar-naji neje ke teeje le.»

³³ Toke nje ke lo dda tar te le Jiipije le ooje tar ke nje-kayn-kulaje paje le a, ungu onde ngaa n-ndikije kare n-tolde. ³⁴ A mare parijiyen ke ria na Gamaleyel ke to nje-koru gel ndu ke dewje ndikije tar laa nya ee lo dda tar teenn le. Nin taar nunn ndu kare n-teeje ke nje-kayn-kulaje le ddaka ngaji. ³⁵ Ngaa n-pa nare nje-ddaje tarje le na: «Ngann Ijarayelje, ooje ke maje bba ta e-ddaje ne ke dewje neenn. ³⁶ Mba me ndoje te neenn, jooje Tedase ke oo roe to dew ke ngeng nya unda lo tee. Ngaa dewje ase ne ke kor so unnje goe. A n-tole ngaa nje ke unnje goe le sarenje naa are dew kara nays ang. ³⁷ Goe te a, Judase dew ke Galile unda lo tee, bbal te ke daw dunda ne ri dewje me maketuru te mba gere ne korde. N-dda nare dewje unnje goe. A n-tole ngaa nje ke unnje goe sarenje naa. ³⁸ Bbasine m-pa marese, undaje kemse dode te ang, inyajede areje dawje. Bbo ne ke

ñ-ndikije ta dda wase ne ke daw ñ-ddaje neenn in ddew te le dewje baa a, a kunda ngange. ³⁹ Bbo ne ke ñ-ndikije ta dda wase ne ke daw ñ-ddaje neenn in ddew te le Lubba a, a kokuje ddewe pin. Areje Lubba oose to dewje ke aw ddaje saa ddo ang.» Nje-ddaje tarje le ndikije go tar laa le ngaa, ⁴⁰ ñ-bbarje nje-kayn-kulaje le, dundajede ke ndey, darede ndu kare ñ-paje tar ke ri Jeju ang ngaa dinyade. ⁴¹ Nje-kayñ-kulaje le teeje lo dda tar te le Jiipije le ddaka ke rō-neel mba Lubba oode to dewje ke ase kare dula kemde ndoo waju do ri Jeju. ⁴² Ke ndo toyn me key-polo-Lubba te wase me keyje te kara dew rōde toju tar ang ddem, dew rōde kila mber-Tar ke maji le Jeju ke to Mesi ang ddem.

6

N-mbere dewje siri kare uma nje-kayn-kulaje

¹ Do ndoe teenn, kor nje-njaje go Jeju te aw ke kete kete. Jiipije ke aw paje tar gereke aw ewnje rōde ke ri dede ke ñ-toje to Eberere njaa. Mba ke ndo toyn bbo eberere le aw kaynje ne-kusa dene-ndubbaje a, oruje kem dene-ndubbaje lede. ² Nje-kayñ-kulaje ke doku gire joo le bbarje nje-njaje go Jeju te ngaa paje na: «To maji kare jeje neenn ñ-tusuje tar le Lubba jinyaje a, jaw mba dda kula ne-kayn ang. ³ Be a, ngakomje, e-mberere dewje siri horose te ke dewje aw paje tar lede maji, dewje ke Ndil, ke kem-kare ddusude areje jinyaje kula neenn jide te. ⁴ A Jeje, ja kunn roje mba kula duju Lubba, ke kula toju tar le Lubba.» ⁵ Dewje ke mbonje naa le toyn ndikije go tar ke nje-kayn-kulaje paje arede le. Yeenn a, dewje ke ñ-mberede to: Etiyenn ke koo me te laa bo nya ddem, Ndil-me-nda dduse ddem, Pilipi, Porokor, Nikanor, Timo, Parmenase, ke Nikolase ke to dew ke Antiyose ke aw bbeel Lubba le Moyije. ⁶ N-ddeeeje ke dewje ke siri le no nje-kayn-kulaje te le dare ñ-duju lubba dode te ddem, dila jide dode te ddem.

⁷ Tar le Lubba nja ke kete kete ngaa kor nje-njaje go Jeju te aw ke kete ke kete me bbe te ke Jurusalam. Nje-poloje Lubba ooje mede te toke banya.

Dewje uwaje Etiyenn

⁸ Me-maji le Lubba ke singa-mongu laa to do Etiyenn te are ñ-dda ne-morije, ke neje ke dum do koo ndang ndang horo dewje te. ⁹ Mare Jiipije ke inje Sirene, ke Alekejandiri ke aw mbonje naa key-mboñ-naa te le Jiipije ke daw ñ-bbarde na «Nje ke teeje ko bbere te», ke nje ke inje nange te ke Silisi, ke nje ke Aji aw maynje tar ke Etiyenn. ¹⁰ A tar kem-kare laa ke naw ñ-pa ddew te le Ndi-me-nda le uta dode. ¹¹ Yeenn ngaa dareje nare dewje mba kare paje na: «Joo Etiyenn lo taji ri Moyije te, ke lo taji ri Lubba te.» ¹² Baann bba dosuje kutu dewje, kutu tokuje, ke kutu nje-koruje gel ndu dare duwa Etiyenn ke singa ngaa daw saa lo dda tar te. ¹³ N-ddeeeje ke nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje dare paje na: «Ke ndo toyn njaa dingaw neenn aw pa Tar ke maji ang do key-polo-Lubba te ke maji toyn ddem, do ndu te ke Lubba are Moyije ddem. ¹⁴ N-pa na Jeju ke to dew ke Najarete a tuju key-polo-Lubba, ngaa a turu ne-ji-bbeje ke Moyije inya areje are joo ke mbije.»

¹⁵ Kem nje-dda tarje toyn to ke do Etiyenn te ngaa dooje keme a, toke kem anji.

7

Etiyenn oru gel tar nɔ nje-ddaje tar te

¹ Tɔku nje-polo Lubba duju tar Etiyenn na: «Tar ke daw n̄-pa dɔi te neenn to tar ke tɔkɔɔ wa?» ² Etiyenn ɪla te na: «Ngakɔmje, bɔydede, ooje tar neenn. Kete bba kare bɔjeje Abaraham ddee lo te ke Karan a, Lubba ke to Nje-ndoko tee ingae kare te ke nisi ne nange te ke Mejopotami, ³ ngaa n̄-pa nare na: <ɔtu nange te lei, me nujuje te lei bbo aw nange te ke ma toji.>* ⁴ Yeenn a, Abaraham ɔtu nange te le dewje ke Kalde ngaa aw isi lo te ke Karan. Go yo te le bɔjeje a, Lubba are n̄-ddee nange te ke e-ddaje bbe te bbasine neenn. ⁵ Lubba are mare lo Abaraham kara nange te neenn ang, ngonn lo ke a kase kila gɔl dew njaa kara nare ang. Nee ke ngonn ang njaa, a Lubba unn ndu ta kare nange le, ke nje ke gele te. ⁶ Lubba pa na: <Nje ke geli te a ddaje bbe nange te ke dang. Da kuwade bbere te ngaa da kula kemde ndoo mba bbal kɔr dɔɔɔ. ⁷ A ema Lubba, ma gange sariya dɔ nje-bbeje te ke uwajede bbere te le. Goe te bba da teeje kɔ bbere te le, ta da polom lo te neenn.>† ⁸ Lubba ɔsu saa dɔnɔ ddew kuja motu te. Yeenn a, Abaraham uju Ijake ngaa ndɔ jijoo laa a, uja ganja. Ijake dda baann ke Jakobbo, ngaa Jakobbo dda ddew kara baa ke nganne ke dɔku gire joo ke toje to kajejedede.

⁹ «Me dda kajejedede le woju dɔ ngokɔnde Jejebbe ngaa duwaeje n̄-labbeje dare daw saa Ejipite. A Lubba ee saa. ¹⁰ Nɔre dann ne-kem-to-ndooje te dang dang ke ddae ngaa nare kem-kare ddem n̄-dda nare Parawɔn ke to tɔku mbayje ke Ejipite ooe maji keme te ddem. Tɔku mbayje le undae to nje-kɔn dɔ nange ke Ejipite ddem, to nje-ngem neje tɔyn ke me key te laa ddem. ¹¹ Tɔku bbo oso nange te ke Ejipite, ke nange te ke Kanaa are kem-to-ndoo dda dewje nya. Kajejedede ingaje ne ta kusa ang. ¹² Toke Jakobbo ooje na ne-kusa to Ejipite a, nula kajejedede gɔl kara. ¹³ Gɔl joo laa ke nulade a, Jejebbe dda are ngakɔenje gereje ngaa Parawɔn gere nujuje le Jejebbe tɔ. ¹⁴ Yeenn a, Jejebbe ula are n̄-ddee ke bɔjeje Jakobbo, ke nje-nujuje laa tɔyn. Kɔrde tɔyn ase dɔsiri gire mi. ¹⁵ Jakobbo aw Ejipite le ngaa oy nunn, ne ke kese kajejedede tɔyn. ¹⁶ Doto niinne daw ne bbe te ke Sisem n̄-dubbude buwa-yo te ke Abaraham ndoko ke nare ji ngann le Emɔr te ke to dew bbe te ke Sisem.

¹⁷ «Toke ndɔ ke Lubba a ta dda ne ke nunn ndue nare Abaraham ta dda ddee ngɔsi a, kɔr ngann Ijarayelje ke Egipite le aw ke kete kete, ¹⁸ ndereng ndɔ ke mare tɔku mbayje ke siki ke gere Jejebbe ang unn kutu kɔn dɔ nange ke Egipite. ¹⁹ Tɔku mbayje le ere nje ke leje ngaa n̄-dda kajeje maji ang. Nare n̄-tusuje ngann engutayje lede dinyade kare oyje. ²⁰ Dɔ ndɔ te jeenn le a, duju Moyije. N-kura kem Lubba te. N-ngeme key le bɔjeje mba naysayn muta. ²¹ Goe te ke n̄-tuse dinyae a, ngonn le Parawɔn ke dene unne ngeme toke ngonne njaa. ²² N-tɔju Moyije kem-kare le dewje ke Ejipite are naw n̄-pa tar ke ndu ke mɔngu ddem, n̄-dda ne ke singa ddem.

²³ «Toke ninga bbal dɔɔɔ a, keje kaw koo ngakɔen Ijarayelje ddee dɔe te. ²⁴ Naw ngaa noo ngokɔen ke mare dew ke Ejipite ddae maji ang a, naysayn ngɔru-ddɔ laa ngaa nunda dew ke Ejipite le n̄-tɔle. ²⁵ Neje to ngakɔenje a gereje to ddew te laa a Lubba a kɔru ne de kɔ bbere te. A ngakɔenje le gereje ang. ²⁶ Ndɔ kara goe te a, Moyji oo ngann Ijarayelje joo aw ddɔje naa. Ngaa n̄-ndiki ta dda kare dunguje naa te. N-pa narede na: <Ngakɔmje,

* 7:3 7.3 Jenese 12.1 † 7:7 7.7 Jenese 15.13-14

e-toje to ngakon naa a mba ddi bba aw ddaje naa maji ang wa?> ²⁷ A ne ke naw n̄-dda nje-mare maji ang le nuta Moyije le ke ddang ngaa n̄-pa na: <Na bba undai to toku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje te wa?> ²⁸ E-ndiki ta tɔlum toke e-tɔl dew ke Ejipite takene le wa?> ²⁹ Toke Moyije oo tar le baann a, ayn aw iya rɔe bbe-mba te nange te ke Madinya. Ngaa nuju ngannje ke dingaw joo keteenn.

³⁰ «N̄-dda bbal dɔsɔ a, mare anji tee ingae me kɔr te dɔ er Sinay te. Anji le ee me ber-kam te ke aw ɔn puru. ³¹ Ne ke Moyije oo le gange singae. Toke n̄-ddee ngɔsi ta tenn koo a, noo ndu Ebbe-dewje ke aw pa tar na: ³² <M-to Lubba le kaijedede, ke to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le Jakobbo.> Moyije isa ngaa ndiki ta kaa lo ang. ³³ Yeenn a, Ebbe-dewje pa are na: <E-tɔru ne-gɔl ke gɔli te mba lo ke ar te neenn to lo ke maji tɔyn. ³⁴ Tɔkɔrɔ moo ndoo le dewje lem aw ooje Ejipite ngaa moo ndu sɔm lede are m-ddee ta kɔrude kɔ bbere te. Ke bbasine neenn, aw, mba m-ndiki ta kulai Ejipite.>

³⁵ «Moyije ke ngann Ijarayelje mbeteje ngaa pajе areje na: <Naa bba undai to toku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje te wa?> Ne a Lubba ulae to toku-mbay ddem, nje-kɔrude kɔ bbere ddem ddew te le anji ke Moyije ooe me ber-kam te. ³⁶ Ne a nɔrude n̄-tee kede me bbe te ke Egipite ddew ne-mɔrije te, ke ne dum-dɔ-koo te me bbe te ke Egipite ddem, me toku ba-kate te ddem, ke me kɔr te ddem bbal dɔsɔ. ³⁷ Ne ke Moyije le a, n̄-pa nare ngann Ijarayelje na: <Lubba a kɔru ngokɔse horose te to mare nje-kila mber-tar le Lubba to ke ema neenn.> ³⁸ Ne a, kare te ke dewje aw uwaje ne dɔ naa me kɔr te nar horo kajejedede te ke anji ke aw pa saa tar dɔr er te ke sinay. Ne a, n̄-taa tar ke are tebbe le nareje.

³⁹ «A kajejedede le ndikije ta kooje ta Moyije ang, n̄-mbeteje ngaa, mede ndiki ta tel kaw Ejipite. ⁴⁰ N̄-paje dareje Arɔn na «E-dda mare kɔrje ke a kɔruje noje areje, mba ne Moyije ke are n̄-tee ke je me bbe te ke Ejipite le, n̄-gere ne ke ingae ang. ⁴¹ Yeenn a, n̄-ddaje ngon̄-da to kɔr lede dɔ ndɔeje teenn ngaa dareje ne-polo ddem, dɔsuje gaji ne ke n̄-ddaje ke jide le ke rɔ-neel ddem. ⁴² Mba yeenn a, Lubba inyade are n̄-poloje neje ke aw ndoko me dara te ddew kara baa toke n̄-dda tare me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba na:

<Ngann Ijarayelje, bbal dɔsɔ ke e-ddaje me kɔr te le ema a e-ddeeje ke daje ke neje ke to ne-polo aremje wa?

⁴³ Otoje key tande kɔr ke ria na Moloke, ke endeterenden le kɔr lese ke ria na Repan, neje ke e-ddaje to kɔrje ta polode le.

Mba yeenn a, ma kaw kese giri Babilone te.»[§]

⁴⁴ Kajeje eeje ke key tande ke maketuru dɔnɔ to te me kɔr te. Moyije dda key-tande le are to ddew kara baa ke ye ke Lubba unn ndu are kare n̄-dda. N-dda nare to ddew kara baa ke ye ke Lubba toje are noo. ⁴⁵ Goe te ke nje ke go kajeje te ingaje key-tande le a Josuwe unn nɔde are dawje ne nange te ke duwaje ji dewje te ke toje to Jiipije ang n̄-taje mba Lubba tubba dewje le nɔde te. Key-tande le nayn teenn ndereng kɔn̄-bbe te le Dabbiti. ⁴⁶ Lubba oo Dabbiti maji keme te ngaa Dabbiti duje kare nare ddew n̄-dda key nare Lubba le Jakobbo. ⁴⁷ A Salomɔ a dda key le are Lubba. ⁴⁸ A Nje-kisi dduu dara te isi me key te ke ji dew dda ang. Ddew kara baa toke nje-kila mber-tar le Lubba pa na:

49 «Ebbe-dewje na: Dara to ngende-mbay lem, nange to lo kungu golum a key ddi bba a ta ddaje karem wa?

Wase lo ddi bba a to lo kuwa-ro lem wa?

50 Ema njaa m-dda nejeenn toyn ke jim ang wa?»*

51 «See nje-dɔ ketereje, sese ke lubba bbase a areje mese ketere ngaa ooje ne-bbar laa ang, a aw e-mbeteje tar le Ndil-me-nda ke ndɔ toyn. E-toje ddew kara baa ke kasese. 52 Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke dda bba kasese ddaje kede singa ang wa? Kasese tolje nje ke aw ilaje mber le dew ke gate gate kete bba kare n-ddee. A bbasine sese njaa kara e-labbeje dew ke gate gate le ngaa e-toleje. 53 Ingaje ndu ke Lubba ula ne anjije ke maje, a e-ddaje kula ke turu ndu le ang.»

N-tila Etiyenn ke er n-tɔle

54 Nje ke eeje lo-dda tar le ooje tarjeenn le a, wungu ɔnde ngaa n-ngerje ngangede mba wungu ɔnde dɔ Etiyenn te. 55 A kem ne Etiyenn ke Ndil-me-nda dduse le to ke darâ. Noo ndoko le Lubba ngaa noo Jeju ke ar dɔ-ji kɔl Lubba te. 56 N-pa na: «Ooje, maw maa me dara ke teeyn, ke ngonn le dew ke ar taar dɔ-ji-kɔl Lubba te.» 57 Dewje le utuje mbide uruje ne ekii ke taar. Goe te a, dede toyn njaa dinje naa te duruje dɔe te. 58 N-ndoreje n-teeje saa ke ddang me bbe te ngaa n-tilaeje ke er n-tɔle. Nje-tar najije ke undaje tar dɔe te le unguje kubbuje lede nɔ mare basan te ke ria na Sol kare n-ngem. 59 Kare te ke daw n-tilaje Etiyenn ke er le a, Etiyenn le duju Lubba na: «Ebbemje Jeju e-taa kewn lem.» 60 Goe te a Etiyenn le ungu mekeje gɔle nangê ngaa uru ekii ke taar na: «Ebbemje, unda tar majang neenn dɔde te ang.» Go tar teenn njaa a noy.

8

1 Sol to kara le dewje ke unguje tar gel nje-tɔlje Etiyenn te.

Ne-singa ke inga nje-me-kunnje

Dɔ ndɔe teenn njaa, dewje ulaje kem Egilisi ke Jurusalam ndoo. Nje-me-kunnje sarenje naa dɔ nange te ke Jude, ke Samari a nje-kayn-kulaje a naynje. 2 Dewje ke aw bbeelje Lubba dubbuje Etiyenn ngaan n-noeje nya. 3 A Sol unn kutu tuju Egilisi. Nande me keyje te, nuwa dingawje ke deneje ke singa ngaa nungude key-kula te.

Pilipi toju tar Samari

4 Dewje ke sarenje naa le awje aw tojuje Tar ke maji ke lo lo. 5 Yeenn a, Pilipi tee aw mare bbe te ke Samari ngaa toju dewje tar le Kiriste. 6 Nje-bbeje ke ddeeye toke banya le njaa toyn aw tukaje mbide aw ooje ne tar le Pilipi le. Mba dooje tar ne-mɔri ke naw n-dda ke mbide ddem dooje neje le ke kemde ddem. 7 Ndilje ke maji ang banya banya teeje me dewje te ke ddang. Daw n-teeje a duruje ekii ke taar. Ngaa dewje nya ke rɔde oy, ke nje-meteje ddeeye maji. 8 Dewje ke me bbe teenn le isije ke koko nya.

9 Mare dew ke ria na Simɔ isi me bbe teenn lew baa. N-to nje-kuma ke aw dda neje ke aw dum dɔ dewje toyn ke nange te ke Samari. N-dda rɔe to dew ke ngeng nya. 10 Ngannje, ke nje ke tɔku, dewje toyn ooje tae nya. Dewje paje na: «Dew neenn to singa-mɔngu ke in rɔ Lubba te ke daw n-bbar na Toku singa-mɔngu.»

* 7:50 7.50 Ejay 66.1-2

¹¹ Dooje tae nya mba ñ-dda neje ke dum dode bbal banya nya ddew nekumaje te laa ke naw ñ-dda. ¹² A dewje toyn, dingawje, ke deneje ke ooje mede te ke Tar ke maji ke Pilipi toju do bbe-kon te le Lubba ddem, do tar te le Jeju-Kiriste ddem, ingaje batem. ¹³ Simo njaa kara oo mee te to ngaa ñ-ddae batem. Ninya go Pilipi ang ngaa. Noo toku ne-morije, ke neje ke dum-do-koo ke Pilipi aw dda le a gange singae.

¹⁴ Toke nje-kayn-kulaje ke naynje Jurusalam ooje na nje-bbeje ke Samari taaje tar le Lubba le a, dulaje Piyar de ke Jan nange te ke Samari le. ¹⁵ Toke ñ-teeje nange te Samari le a, ñ-dujuje Lubba woju do dewje ke Samari kare dingaje Ndil-me-nda. ¹⁶ Mba Ndil-me-nda ddee do mare dew te ke Samari kara ang bbay. Ne ke dingaje njaa a to batem ke ñ-ddade ke ri Ebbe-dewje Jeju. ¹⁷ Yeenn a, Piyar de ke Jan dilaje jide dode te ngaa dingaje Ndil-me-nda.

¹⁸ A kake Simo oo to nje-kayn-kulaje ilaje jide do dewje te a ingaje Ndil-me-nda a, ñ-ndiki ta karede nare ¹⁹ ngaa ñ-pa na: «Aremje singa neenn to ta bbo dew njaa mila jim doe te a, inga Ndil-me-nda.» ²⁰ A Piyar ilae te na: «Maji kare oy ke nare lei toyn mba oju to a kase ndoko ne-kare baa le Lubba ke nare. ²¹ Mare ne ke to lei wase ne ke osoi te kara to neenn ang. Mba keje lei to gate gate kem Lubba te ang. ²² Inya keje lei, ke maji ang lei ta e-duju Ebbe-dewje kare ta ddew to a noru tar kejeje ke maji ang le doi te. ²³ Tokoro njaa moo a, bbo ke maji ang ke to enga kinga ne ddusu mei ngaa e-to bbere le ne-dda ke maji ang. ²⁴ Simo ila te na: «Sese njaa, e-dujuje Ebbe-dewje woju dom bba kare ne ke e-paje neenn ddam ang.

²⁵ Goe te ke Piyar de ke Jan ñ-paje tar naji ngaa dilaje mber-tar le Edde-dewje a, ñ-telje ke Jurusalam ngaa dilaje mber Tar ke maji ke me bbeje te nya nange te ke Samari.

Tar le Pilipi de ke dingaw ke nange te ke Etiyopi

²⁶ Mare anji le Ebbe-dewje pa are Pilipi na: «Unn ddew ke aw ke dagoo, ke in Jurusalam ke Gaja. Kare teenn dew ee do ddew te le ang. ²⁷ Pilipi le otu ke ngoru aw ngaa, ninga mare dingaw ke ddew. Dew le to *enuku, ñ-to dew ke Etiyopi. Ñ-to toku dew ke aw ngem ne-kingaje le Kandase ke to toku-mbay-dene ke Etiyopi. Dingaw le ddee Jurusalam mba polo Lubba, ²⁸ ngaa aw tel ke bbê laa. Nisi me sarete te laa naw ñ-tura maketuru le Ejayi ke to nje-kila mber-tar le Lubba. ²⁹ Ndil pa are Pilipi le na: «Aw ke ngoru aw inga sarete toonn.»

³⁰ Pilipi ayn ngoru aw inga sarete le ngaa oo ndu dingaw ke Etiyopi ke aw tura maketuru le Ijayi. Pilipi duju tar enuku le na: «E-gere tar ke aw e-tura me maketuru te neenn njaa wa?» ³¹ Dingaw le ila te na: «Toke toke umam ang a, ma gere tar le toke baann wa?» Yeenn a, ñ-bbar Pilipi le kare aal sarete le isi mbore te. ³² Tar ke me maketuru te ke naw ñ-tura le toke be:

«Ñ-to ddew kara baa ke bate ke daw saa ta kuja gose,
ñ-to toke ngonn bate ke daw duja biien a no ang.
Noru tae ñ-pa ne tar ang.

³³ N-ddae dare ñ-ddee to ne ang ngaa dare naji laa ang.
Na a kase koru gel nje ke gele te wa?

Mba ñ-dda dare tebbe laa ke do nange te unda ngange.»*

* 8:33 8.33 Ejayi 53.7-8

³⁴ Enuke le pa are Pilipi na: «M-wali nya, e-pa arem moo. Naa njaa gate a nje-kila mber-tar le Lubba le aw pa tar laa neenn wa? To tar laa njaa wase tar le mare dew ke dang wa?» ³⁵ Yeenn a, Pilipi unn kutu pa tar dɔ tar te ke enuku le tura me maketuru te neenn le bba toju ne Tar ke maji le Jeju are. ³⁶ Toke daw dawje bbay a, n-teeje ta mare maann te ngaa enuku le pa na: «Maann a to neenn a, ddi a ɔku ddew kare minga batem wa?» ³⁷ [Pilipi pa are na: «Toke unn mei toyn are Jeju a, ase kinga batem». Dingaw le pa na: «Moo mem te to Jeju to Ngonn le Lubba.»]† ³⁸ N-duju nare Sarete le ar lo kara ngaa Pilipi de ke enuku le joo kem n-ddisije dawje me maann te ngaa Pilipi ddae batem. ³⁹ Toke dinje me maann te le n-teeje a, Ndil le Ebbe-dewje unn Pilipi ɔtu ne are Enuke le ooe ang. A Enuke le aw lo laa ke koko. ⁴⁰ A ne Pilipi n-tee nange te ke Ajote ngaa n-toju Tar ke maji me bbeje te toyn ke ddew ddew n-tee ne bbe te ke Sejare.

9

Ebbe-dewje Jeju bbar Sɔl

¹ Kare teenn, keje dda singa, ke keje tol nje-njaje go Ebbe-dewje te dɔɔ nayn me Sɔl te. Yeen a naw rɔ tɔku mbayje te le nje-poloje Lubba ² n-duju maketuruje ta kaw ne kare nje ke key-mbɔ-naaje te ke Damase. Maketuru le a kunn ddew kare ta, toke ninga mare dewje ke toje to deneje wase dingawje ke aw unnje ddew le Ebbe-dewje, n-tɔde n-ddee ke de Jurusalam.

³ Toke Sɔl le ee ddew boo ngaa tee ngɔsi ke bbe ke Damase a, kem naa te neenn njaa lo ndoko dará uru dɔe te gukue. ⁴ N-tee noso nangê ngaa noo mare ndu dew pa saa tar na: «Sɔl, Sɔl mba ddi bba aw e-ddasem singa wa?» ⁵ Sɔl le ilae te na: «Ebbe-dewje, ei na wa?» Ndu dew le ilae te na: «Ema Jeju aann, ema a aw ddasem singaann. ⁶ A in taar ande me bbe te neenn a da toji ne ke maji kare e-dda.»

⁷ Nje-buwa-kaw-loje laa arje baa nding nding ngaa bbeel ddade. Dooje ndu dew ke aw pa tar le a dooje dew kara ang. ⁸ Sɔl in taar, teyn keme a oo lo ang. Duwa jaa bba dande saa me bbe te ke Damase. ⁹ Keteenn, noo lo ang, nusa ne ang, nay maann ang ndɔ muta.

¹⁰ Mare nje-nja go Jeju te ria na Ananiyase ee me bbe te ke Damase le. Ebbe-dewje bbare ke ni na: «Ananiyase!» N-ndiki te na: «Me neenn Ebbemje!» ¹¹ Ebbe-dewje pa na: «Aw ddew te ke daw n-bbar na ddew ke ndɔju, ta ande me key te Judase dew ke bbe te ke Tarse ke ria na Sɔl. Naw n-duju Lubba teenn. ¹² Ke ni sɔl le oo mare dew ria na Ananiyase ande key ngaa ila jia dɔe te kare noo lo.» ¹³ Ananiyase le ila te na: «Ebbemje, dewje nya paje tar neje ke maji ang toyn ke dew neenn dda ke dewje lei ke to nje-me-kunnje Jurusalam ke nageenn baa. ¹⁴ Neenn njaa kara, tɔku nje-poloje Lubba areje ddew kare nuuwa dewje toyn ke aw bbarje rii n-to dewje toyn ke bbarje rii.» ¹⁵ A Ebbe-dewje pa na: «Aw, mba dew neenn le to dew ke mundae dang kare n-dda nare dewje ke toje to Jiipije ang, ke tɔku-mbayje lede, ke ngann Ijarayelje gereje rim. ¹⁶ Ema njaa ma toje ne-kem-to-dooje toyn ke a ddae wɔju dɔ rim.»

¹⁷ Yeenn a Ananiyase le aw ngaa ande key le, ila jia dɔe te nga pa na: «Sɔl, ngokom, Ebbe-dewje Jeju ke ingai ddew te ke aw e-ddee ne ulam rɔi te kare e-tel oo lo ddem, kare ta Ndil-me-nda dduusi ddem.» ¹⁸ Kem naa te neenn njaa ne ke to ke le gondojeenn in keme te gayn nangê ngaa noo lo.

† 8:37 8.37 Tar neenn to me dongɔr maketuruje te ke duja ke jide ang.

Yeenn ngaa ni taar ninga batem. ¹⁹ Go ne-kusa te ke nusa a, n̄-tel ninga singa.

Sol ila mber Tar ke maji bbe te ke Damase

N-dda ndo ngaji ro nje-njaje go Jeju te ke eee bbe te ke Damase. ²⁰ Njange njange baa a, Sol aw ila mber key mboñ-naaje te le Jiipije na Jeju to Ngonn le Lubba. ²¹ Dewje toyn ke ooje tar le Sol le arje nding nding ngaa paje na: «Dew neenn a aw ula kem dewje ke aw bbarje ri Jeju ndoo me bbe te ke Jurusalam ang wa? N-ddee neenn ta kuwa nje-me-kunnje tade kaw ke se kare toke nje-polo Lubba ang wa?»

²² A Sol le aw ubba ke kete kete me tarje te ke naw n̄-toju are Jiipije ke bbe te ke Damase ooje tar kara ta pa ang kare te ke naw n̄-toju ke ddaka to Jeju to Mesi njaa.

²³ Ndo nya nday ngaa goe te a, Jiipije le unguje tar me naa te mba tolje Sol. ²⁴ Tar le oso mbi Sol te. Daw n̄-ngemje ta ndokoje ke dila n̄-guku ne do bbe le til, ke kare ta tole. ²⁵ A, mare ndo til te, nje-njaje goe te uwaje ilaeje me kare te ngaa ulaeje ddaka ke do ndoko.

Sol aw Jurusalam

²⁶ Toke Sol le tee Jurusalam a, sange ddew ta kande horo nje-njaje go Jeju te, a dede toyn njaa n̄-bbeeleje to bbeel mba dooje to n̄-to nje-nja go Jeju te ke tokoro ang. ²⁷ Yeenn ngaa Baranabase uwa Sol le aw saa ro nje-kayn-kulaje te ngaa, noru gel ddew ke Sol oo ne Ebbe-dewje dewbo ngaa Ebbe-dewje pa saa tar, ke ddew ke Sol pa ne tar le Jeju ke bbeel ang are dewje me bbe te ke Damase. ²⁸ Unn kute keteenn njaa, lo toyn ke nje-kayn-kulaje aw awje te me bbe te ke Jurusalam a, naw ke de naa te naa te. Naw n̄-toju tar ke ri Jeju ke bbeel ang. ²⁹ Naw n̄-pa tar ke Jiipije ke aw paje tar gereke ngaa naw n̄-mayn ke de tar, a dede daw n̄-sangeje ddew ta tole. ³⁰ Toke nje-me-kunnje gereje tare a, dawje saa Sejare ngaa dulaeje Tarese. ³¹ Do ndoje teenn, ddekeke to me Egiliseje te toyn ke toje nange te ke Judee ke, Galate ke Samari. Egilisi aw sange ke kete kete, nje-me-kunnje aw ddaje bbeel le Ebbe-dewje ngaa korde aw ke kete kete ddew singa te le Ndil-me-nda.

Piyar oru ro-to ro Ene te

³² Piyar aw nja ke do bbe do bbe. Mare ndo a, n̄-tee do nje-ko-meteje ke bbe te ke Lida. ³³ Lo teenn, ninga mare dingaw ke roe oy ngaa to tuwa-ro-to te nangê bbal jijoo. Ria na Ene. ³⁴ Piyar pa na: «Ene, Jeju Kiriste oru ro-to roi te. In taar bbo ei njaa e-mose do tuwa lei.» Kem naa te neenn njaa nin taar. ³⁵ Dewje toyn ke bbe te ke Lida, ke dewje toyn ke ndake lo te ke Saron ooje mede te ke Ebbe-dewje.

Piyar ndol Tabbita ke oy

³⁶ Me bbe te ke Jope, mare dene ke to nje-nja go Jeju te ee teenn. Ria na Tabbita wase Dorokase. Kande ri le na: Kon mbur. Kula ke maji doru a n̄-dda ngaa naw nare ne nje-ndooje ddem. ³⁷ Do ndoje teenn, roe toe ngaa noy. N-toko ninne ngaa dila me key te ke to do mare te taar. ³⁸ Nje-njaje go Jeju te ke eee bbe te ke Jope ooje na Piyar ee bbe te ke Lida ke ew ke Jope ang. Yeenn a, dulaje dingawje joo dare Piyar na: «N-wali nya, e-ddee njange roje te.» ³⁹ Piyar aw ke de ke ngoru. Toke n̄-tee a, dare naw me key te ke to do mare te taar le. Dene-ndubbaje nonje ddeee ne ro piyar te. N-tojeje do kubbuje ke taar, ke kubbu kulje ke Dorokase le uju kare te

ke n̄-nayn ne ke de baa. ⁴⁰ Piyar are dewje t̄oȳn teeje ddaka, ngaa ungu mekeje ḡole nanḡe duju Lubba. Goe te a, n̄-turu r̄oe ke r̄o ninn te le ngaa n̄-pa na: «Tabbita, in taar.» Tabbita le teyn keme. Toke noo Piyar le a, nin nisi taar. ⁴¹ Piyar ula jia uwae ne ke taar. Piyar le bbar nje-me-kunnje, ke dene-ndubbaje ngaa t̄ojude D̄orekase kem baa. ⁴² Dewje ke Jope t̄oȳn ooje tar neenn ngaa dewje nya ooje mede te ke Ebbe-dewje. ⁴³ Piyar nayn nd̄o bayn nya Jope r̄o nje-dda kula endaar te ke ria na Sim̄o.

10

Anji pa tar are Korunay

¹ Mare dingaw ee me bbe te ke Sejare, ria na Korunay, n̄-to nje-k̄on d̄o mbambaje ke dunda ride mb̄on̄-naa lede na mb̄on̄-naa ke Itali. ² Ne ke nje ke key laa t̄oȳn daw n̄-ddaje bbeel le Lubba, naw numa Jiipije ke toje to nje-ndooje ddem, n̄-duju Lubba ke kareje t̄oȳn ddem. ³ Mare nd̄o noo mare anji le Lubba toke le nijeenn ande key laa d̄o kare te ke a kase ḡol kare muta ngaa bbare na: «K̄orunay!» ⁴ Korunay le aae ke kem bbeel ngaa pa na: «Ebbe-dewje na ddi wa?» Anji le pa are na: «Lubba oo duju lei, ke kuma ke aw uma nje-dooje. Mee oy d̄oi ang. ⁵ Bbasine neenn njaa, ula bbe te ke Jope are mare dew ke ria na Sim̄o ke dawn n̄-bbare na Piyar ddee. ⁶ N-to key le mare dingaw ke ria na Sim̄o t̄o ke to nje-dda kula endaar ke key laa to mb̄or ba te.»

⁷ Toke Anji ke pa tar ke Korunay le ɔtu a, n̄-bbar nje-kulaje laa joo, ke mare mbamba laa kara ke ee k̄oe te ke aw dda bbeel le Lubba. ⁸ N̄oru gel neje le t̄oȳn narede ngaa nulade Jope.

⁹ Nd̄o kara goe te ngaa kare te ke daw n̄-njaje ddewb̄o bbay ngaa n̄-teeje nḡosi ke bbe ke Joppe a, Piyar aal aw lo te ke n̄-dda taar, d̄o key te mba duju Lubba ke ḡol kare ke ase kare d̄oku gire joo. ¹⁰ A bbo ddae are n̄-ndiki ta kusa ne. Toke daw n̄-dda ne-kusa ta kare a, noo ne toke le nijeenn. ¹¹ Noo kem dara ke teyn, a noo mare ne ke in me dara te le aw ddisi. Ne le toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke s̄o ddee uwa nange. ¹² Daje ke ḡolde s̄o, daje t̄oȳn ke aw akeje nanḡe ke eelje t̄oȳn ke aw inje me dara te eeje me pal-kubbu te le. ¹³ Mare ndu dew pa are na: «Piyar in taar, e-t̄ol ɔn.» ¹⁴ A Piyar ilae te na: «Baann ang! Ebbemje. Mba musa ne ke ndu mbete ke ne ke maji ang nd̄o kara ang.» ¹⁵ Ndu dew le tel pa are bbay na: «Maji kare oo ne ke Lubba dda are ddee maji to ne ke maji ang kemi te ang.» ¹⁶ Neenn le to toke baann ḡol muta ngaa goe te a, dunn ne le n̄-tel ne dar̄a. ¹⁷ Piyar sange ddew ta gere gel ne ke noo ke ni le pin. A kare teenn njaa dingawje ke Korunay ulade le sangeje key le Sim̄o ingaje ngaa arje ta key te le. ¹⁸ N-bbarje ne n̄-dujuje se Sim̄o ke daw n̄-bbare na Piyar to neenn wa?

¹⁹ Toke Piyar nayn aw eje d̄o ne te ke oo le bbay a, Ndil-me-nda pa are na: «Oo, dingawje muta aw sangije. ²⁰ In taar e-ddisi ta aw ke de bbo are mei sangi ang, mba ema a mulade.» ²¹ Piyar ddisi inga dingawje le ngaa pa arede na: «Ema ke aw sangemje le a mar neenn. E-ddeeje neenn mba ddi wa?» ²² Dilaje te na: «K̄orunay, nje-k̄on d̄o mbambaje a ulaje. N-to dew ke gate gate ngaa naw n̄-bbeel Lubba. Jiipije t̄oȳn aw paje tar laa maji. Anji le Lubba pa are kare n̄-bbari me key te laa, kare noo tar ke a ta pa kare.» ²³ Piyar are dande key ngaa arede lo-to. Lo-kare te njaa, nunn ddew naw ke de.

Piyar aw rɔ Kɔrunay te

Mare nje-me-kunnje ke Jope danneje. ²⁴ Lo-kare ke goe te a, n̄-teeje Sejare. Kɔrunayn bbar nje-nujuje laa ke nje-buwa-kuraje laa ke n̄-ndikide nya naw n̄-ngebbe ne Piyar dede le. ²⁵ Kare te ke Piyar a ta tee a, Korunayn tila keme ngaa oso nɔn̄-gɔle te mba wale. ²⁶ A Piyar uwae ke taar ngaa pa na: «In taar, mba ema kara m-to dew mari.» ²⁷ Ngaa toke piyar aw pa tar ke kɔrunayn aw ande ne ke key a, noo dewje banya banya mbonje naa. ²⁸ Piyar pa arede na: «E-gereje ke maje to dare ddew Jiipije kare uwaje buwa-kura ke dewje ke gelde dang ang ddem ta tee me key te lede ang ddem. A ema Lubba tojum to, to maji kare moo dew to dew ke maji ang kem te ang wase m-sange dew ang. ²⁹ Mba yeenn a e-bbarem a m-ddee bbo meje ang. Yeenn a, m-ndiki ta gere gel ne ke e-bbarem mbae.» ³⁰ Kɔrunay pa are na: «Dda ndɔ muta bbokone ngaa, mee me key te lem maw m-duju Lubba dɔ kar te ke gɔl kare muta. A ta koo a, mare dew ula kubbu ke ndɔren ar ne nɔm te, ³¹ ngaa pa na: «Kɔrunay! Lubba oo ndu nɔ lei ngaa nole mee dɔ neje te ke aw are nje-ndooje. ³² Ula bbe te ke Jope e-bbar Simɔ ke daw n̄-bbare na Piyar. N-to bbe le Simɔ nje-dda kula endaar ke key laa to ta ba te.» ³³ Kare teenn njaa, mula mari a, e-ndiki te ngaa e-ddee. Bbasine, jeje tɔyn jee nɔ Lubba te ta koo tar ke Ebbe-dewje unda tai te kare e-pa areje.»

Piyar pa tar key le Kɔrunay

³⁴ Piyar ila te na: «Bbasene m-gere ngaa to tɔkɔrɔ njaa Lubba ɔru kem dew ang. ³⁵ Horo gel-dewje te tɔyn, dew ke bbeel Lubba ddem, dda ne ke gate gate ddem a ddee maji kem Lubba te. ³⁶ Nula ke tar laa nare ngann Ijarayelje, to Tar ke maji ke are me-wul-lɔm ddew te le Jeju-Kiriste, ke to Ebbe-dewje tɔyn. ³⁷ E sese e-gereje ne ke tee nange te ke Galile ngaa taa dɔ nange Jude tɔyn go batem te ke Jan ila mbere. ³⁸ E-gereje ddew ke Lubba ula ne singa-mɔngu le Ndil-me-nda dɔ Jeju te ke Najare ke maje. N-dda maji ke dewje tɔyn ke lo lo ddem, naji dewje tɔyn ke Esu uwadɛ bbere te ddem mba Lubba ee saa. ³⁹ A jeje n̄-toje to nje-tar-naji neje tɔyn ke n̄-dda dɔ nange te le Jiipije ddem, bbe te ke Jurusalam ddem. N-tɔeje kake-dese te ngaa n̄-tɔleje. ⁴⁰ Ndɔ muta laa a, Lubba are nin buwa-yo te n̄-tee ngaa are n̄-toju rɔe. ⁴¹ N-toju rɔe le dewje tɔyn ang, a nje-tar najije ke Lubba mberede kete, ke jeje ke jusa saa ke jay saa ne go kɔn te laa horo nje-yoje te a n̄-toju rɔe nareje. ⁴² Nunn ndu nareje kare jila mber Tar ke maji jare dewje, ngaa ta n̄-pa jarede to Lubba undae to nje-gange sariya dɔ dewje ke isije kem baa ddem dɔ dewje ke oyje ddem. ⁴³ Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn paje tar laa na: «Dew ke oo mee te ke Jeju a, Lubba ɔru tar majang laa dɔe te ke ri Jeju.»

Ndil-me-nda ddee dɔ dewje te ke toje to Jiipije ang

⁴⁴ Toke Piyar nayn aw ɔru gel nejeenn bbay a, Ndil-me-nda ddee isi dɔ dewje te tɔyn ke aw ooje tar le. ⁴⁵ Tar iki nje-me-kunnje ke toje to Jiipije ke dannje piyar le sel mba dooje a, Lubba are Ndil-me-nda dewje ke toje to Jiipije ang tɔ. ⁴⁶ Dooje ddew ke dewje ke toje to Jiipije aw paje tar ke ndɔn̄-tarje ke dang dang ddem, aw ɔsuje ne gaji tɔke-mbange le Lubba ddem. Yeenn a, Piyar pa na: ⁴⁷ «Dewje le ingaje Ndil-me-nda toke jeje to a mare dew a kase koku ddew kare dingaje batem maann wa?»

⁴⁸ Piyar le are ddew kare n̄-ddade batem ke ri Jeju ngaa dewje le dujuje Piyar le kare dda ndɔ rɔde te ngaji bbay.

11

Piyar ɔru gel tar are nje-me-kunnje ke Jurusalam

¹ Nje-kayn-kulaje, ke nje-me-kunnje ke eeeje nange te ke Jude ooje na dewje ke toje to Jiipije ang kara taaje tar le Lubba tɔ. ² Toke Piyar tel ke Jurusalam a, nje-me-kunnje ke toje to Jiipije aw inje saa. ³ N-paje na: «Ande key le dewje ke ujaje mɔtude ang ngaa usa ke de ne mba ddi wa?»

⁴ Yeenn a, Piyar unn kutu kɔru gel neje ke tee le ke goe goe arede na: ⁵ «Misi me bbe te ke Jope maw m-duju Lubba a, moo ne toke le nin. Moo mare ne toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ, ne le in me dara te ddisi ndereng tee lo te ke mee te. ⁶ Kem to ke dɔe te ngaa m-teenn a, moo daje ke gɔlde sɔ ke dɔ nange te, daje ke mû, daje ke aw akeje nangê, ke eelje ke aw ilaje me dara te. ⁷ Ngaa moo ndu dew pa arem na: «Piyar, in taar e-tɔl ɔn!» ⁸ M-pa na: «Baann ang Ebbemje! Mba musa ne ke ndu mbete wase ne ke maji ang ndɔ kara ang.» ⁹ M-tel moo ndu dew le me dara te na: «Maji kare ne ke Lubba dda are ddee maji a, oo to ne ke maji ang kemi te ang.» ¹⁰ Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa goe te a, dunn ne le tɔyn n̄-tel ne darâ. ¹¹ Kare teenn njaa, dingawje muta ke dulade rɔm te inje bbe te ke Sejare teeje me key te ke jisi te le. ¹² Ndil pa arem na mɔtu maw ke de bbo meje ang. Ngakɔmje ke misan neenn danemje ngaa jande me key te le Kɔrunay le. ¹³ Nɔru gel ddew ke anji tee ingae ne me key te laa ngaa pa are na: «Ula dew bbe te ke Jope are Simɔ ke daw n̄-bbare na Piyar ddee. ¹⁴ Simɔ le a pa tarje kari. Ei, ke nje ke key lei a kingaje kaji ddew tarje teenn le.» ¹⁵ Toke munn kutu pa tar a, Ndil-me-nda ddisi dɔde te ddew kara baa to ke n̄-ddisi dɔje te kunn kute te. ¹⁶ Yeenn a, mole mem dɔ tar te le Ebbe-dewje ke pa na: «Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda.» ¹⁷ Lubba arede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje kare te ke junn ne meje jare Jeju-Kiriste. Yeenn a, m-to dew ddi bba ma kase koku ddew Lubba kare dda mare ne wa?» ¹⁸ Dewje le ooje tarjeenn le a ewje rɔde ngaa ɔsuje gaji Lubba paje na: «Lubba are ddew dewje ke toje to Jiipije ang kare n̄-turuje mede mba kinga ne kaji tɔ.»

Kunn kutu Egilisi ke Antiyose

¹⁹ Nje-me-kunnje ke sarenje naa woju dɔ ne-singa ke ingade go yo te le Etiyenn awje ndereng teeje bbe te ke Penis, Sipere, ke Antiyose. A me bbeje teenn le Jiipije ke karede baa a n̄-tɔjude tar le Lubba. ²⁰ A mareje horode te ke gelde to dewje ke Sipere, ke dewje ke Sirene teeje me bbe te ke Antiyose a paje Tar ke maji le Ebbe-deweje Jeju are dewje ke toje to Jiipije ang tɔ. ²¹ Singa-mɔngu le Ebbe-dewje to dɔde te are dewje nya ooje mede te ke Ebbe-dewje ngaa turuje ddew lede.

²² Nje-me-kunnje ke Egilisi te ke Jurusalam ooje tar neenn le ngaa ulaje Barnabase Antiyose. ²³ Toke Barnabase le tee ngaa oo me-maji ke Lubba dda ke nje-me-kunnje le a, nee ke koko nya ngaa n̄-ndejede kare dundaje mede tɔyn dɔ Ebbe-dewje te. ²⁴ Mba Barnabase le to dew ke maji, ke dew ke Ndil-me-nda dduse ddem, me-kunn laa bo nya ddem are nya ddeeje to dewje le Ebbe-dewje.

²⁵ Goe te a, Barnabase le ɔtu naw bbe te ke Tarse mba sange Sɔl. ²⁶ Toke ningae a, n̄-ddee saa Antiyose. N-ddaje bbal kara Egilisi te ke Antiyose ngaa n̄-tɔjuje ne dewje ke kɔrde banya banya. Bbe te ke Antiyose a dewje unn kutu bbar ri nje-njaje go Jeju te to keretiyenje.

²⁷ Dɔ ndɔe teenn, mare nje-kilaje mber-tar le Lubba inje Jurusalam awje bbe te ke Antiyose. ²⁸ Ndil-me-nda unda tar ta mare te kara ke ria na Agabusu. Nin taar nga n̄-pa na: «Mare ndɔ a tɔku bbo a koso dɔ nange te tɔyn.» A tɔkɔrɔ njaa bbo le oso dɔ ndɔ te ke Kolode to tɔku mbayje. ²⁹ Nje-njaje go Jeju te ooje ta naa kare dew kara kara unn ne ke ase singae mba kula ne kare duma ne nje-me-kunnje ke isije nange te ke Jude. ³⁰ N-ddaje toke baann. Dareje neje le Barnabase de ke Sol dare dawje ne dare ansiyenje ke nange te ke Jude.

12

Erɔde tɔl Jake ngaa ila Piyar key-kula te

¹ Dɔ ndɔe teenn, tɔku mbayje Erɔde unn kutu dda ne ke maji ang ke mare dewje ke Egilisi te. ² Nare n̄-tɔl Jake ngokɔn Jan ke tɔku kiya. ³ Toke noo to ne ke n̄-dda le unn koko are Jiipije a, nare duwa Piyar bbay. Kare ke duwa ne Piyar le to kare ke Jiipije aw ddaje kusu mapa ke n̄-dda ke um ang. ⁴ Erɔde le are duwae ngaa dilae key-kula te. Ninyae ji mbambaje te dɔku gire misan ke n̄-kayn horode sɔ sɔ kare ta n̄-ngemeje. Neje kare kusu pake ndayn bba ta gange sariya dɔe te kem dewje te. ⁵ Piyar ee key kula te, a nje-me-kunnje aw dujuje Lubba til ke kare wɔju dɔe.

Anji le Ebbe-dewje ɔru Piyar key-kula te

⁶ Me til te ke lo-kare a, Erɔde a ta gange sariya dɔ Piyar te le a, Piyar le aw tibbi horo mbambaje te joo. N-tɔe ke kula njamji joo ngaa mare mbambaje aw ngemje ta key le tɔ. ⁷ A ta koo a, mare anji le Ebbe-dewje unda lo tee ngaa me key-kula le ndoko. Anji le ɔru kar Piyar are ndol ngaa pa na: «In taar njange.» Kula njamjije ke jia te le gaynje nangê. ⁸ Anji le pa are na: «Uwa bberi ke endaar-kuwa-bber lei bbo ula ne-gɔl lei.» Piyar le dda toke baann. Anji le pa bbay na: «Ula kubbu-kul lei bbo unn gom!» ⁹ Piyar tee me key-kula te le oso goe te. Neje to ne ke anji le aw dda le to ne ke tɔkɔrɔ ang, mba noo to ni a naw n̄-ni. ¹⁰ N-ndayje lo ke dɔngɔr, ke ye ke joo ke mbambaje aw ngemje a, n̄-teeje ta key te ke n̄-dda ke nare. To ta key ke daw dande ne ke me bbe te le. Ta-key le teyn ke dɔe baa ndɔe te. Toke n̄-teeje ddaka ngaa dunnje mare ddew a, kem naa te neenn njaa anji le tusu Piyar inyae. ¹¹ Yeenn ngaa Piyar gere rɔe ngaa pa na: «Bbasine m-gere ngaa. Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-dewje ula anji are ɔrum me ji Erɔde te ddem, me ne te ke maji ang ke Jiipije ndikije ta dda sem ddem.»

¹² Toke n̄-gere gel ne le a, naw key le Mari kɔn Janji. Jan le daw n̄-bbare na Marke tɔ. Keteenn, nje-me-kunnje mbɔnje naa banya banya aw dujuje Lubba. ¹³ Toke piyar unda ta-ndoko a, mare nje-kula ke dene ke ria na Rode ddee mba koo. ¹⁴ N-gere ndu Piyar le ngaa rɔe neele nya, a nɔru ta-ndoko le ang a n̄-tel ke nɔru nande key ta kaw pa to Piyar a ar ta-ndoko teenn. ¹⁵ N-paje dareje na: «Ayn wooy wa?» A Rode le tel pa bbay ang na: «Tɔkɔrɔ njaa nee teenn!» Dilaeje te na: «Yeenn a, anji laa ann.» ¹⁶ Piyar unda ta-ndoko bbay bbay ngaa kake n̄-ddeeje dɔruje ta-ndoko a, Piyar a ar neenn a, tar ikide sel. ¹⁷ N-dda jia narede kare dewje rɔde ngaa nɔru gel ddew ke Ebbe-dewje ɔre ne me key-kula te. Ta kutu ne dɔ tar laa a, n̄-pa na: «Awje e-paje tar neenn areje Jake, ke kese nje-me-kunnje.» Goe te a, nɔtu ngaa nunn ddew naw ke mare lo te dang.

¹⁸ Lo are a, mbambaje le jɔkuje rɔde nya ngaa n̄-paje na ddi a inga Piyar wa? ¹⁹ Erɔde are daw n̄-sange, a dingae ang. N-nduju tar nje-ngemje ta

Piyar le a, nunn ndu kare ñ-tolde. Goe te a, Piyar le in Jude aw Sejure. N-dda ndo ten keteenn.

Tar yo le Erode Agiripa

²⁰ Erode ee ke tar ke dewje ke bbe te ke Tir ddem dewje ke bbe te ke Sidon ddem. Nje ke Tir ke nje ke Sidon le ooje ta naa ta ddee noe te. N-golje tar ke Balasetusu ke to nje-ngem neje le toku mbayje dare noso gode te. N-ndikije kare ddekeke to horode te, mba ne-kusaje lede inje nange te le toku mbayje le bba aw ddee nange te lede.

²¹ Ndœ ke doju le ase a, Erode ula kubbu toku-mbay laa aw isi ngendem-bay te laa ngaa pa tar arede kem dewje te toyn. ²² Dewje uruje ekii na: «Tar ke ta Lubba te a neenn bbo tar ke ta dew te ang.» ²³ A kare teenn njaa, anji le Ebbe-dewje unda Erode, mba nare dewje osu gaje turu Lubba te. Yeenn, a koreje œnje ngaa noy.

²⁴ A tar le Lubba nja ke kete kete ngaa aw taa lo. ²⁵ Toke Barnabase de ke Sol ñ-tungaje kula lede Jurusalam ngaa daw ñ-telje a, dawje ke Jan ke daw ñ-bbare na Marke.

13

Ndil-me-nda mbere Barnabase de ke Sol

¹ Nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-ne-tojuje eeje me Egilisi te ke Antiyose. Ride na: Barnabase, Simeyon ke daw ñ-bbare na Dew-ndul, Lusiyusu ke to dew ke bbe te ke Sirene, Manayen ke de ke Erode ke on bbe ke Galile ñ-tokuje naa te, ke Sol. ² Mare ndo ñ-mbonje naa mba polo Ebbe-dewje ngaa ñ-mbeteje ne-kusa a, Ndil-me-nda pa na: «Undaje Barnabase de ke Sol dang mba kula ke m-bbarde mbae.»

³ Yeenn a, goe te ke ñ-mbeteje ne-kusa, ngaa ñ-dujuje Lubba a, dilaje jide do de te ngaa dinyade dare dojuje.

Barnabase de ke Sol dawje Sipere

⁴ Ndil-me-nda ula Barnabase de ke Sol are daw dawje ke bbe te ke Selisi, ngaa dunnje to keteenn ta kaw er ke do dere-maann te ke Sipere. ⁵ Toke ñ-teeje bbe te ke Salamine a, ñ-paje tar le Lubba dare dewje me key mboñ-naa te le Jiipije. Jañ-Marke ee teenn mba kumade.

⁶ Goe te ke ñ-toyje do-dere maann te le toyn ngaa ñ-teeje bbe te ke Papose a, dingaje mare Jiipi ke to nje-kuma ke to nje-kila mber-tar ngem. Ria na Bar-Jeju. ⁷ N-to dew ke ee mbor Sergiyusu Polusu te ke to nje-kon nange le. Sergiyusu Polusu le to dew ke gere ne nya, nula ñ-bbar Barnabase de ke Sol, mba bbo koo tar le Lubba ddae. ⁸ A Elimase (Daw ñ-bbar nje-kuma ke ndon tar le gerekeje to Elimase) ndiki ta koku ddew Barnabase de ke Sol le, ngaa ñ-dda toyn kare nje-kon-bbe le oo mee te ang. ⁹ Yeenn a, Ndil-me-nda ddusu Sol ke daw ñ-bbare na Pol to ngaa aa Elimase le, ¹⁰ ngaa pa nare na: «Ei, nje-ngem, nje-kula dewje naa te, ngonn le Esu, ei ke e-ndiki ne ke gate gate ang, ndo ke dda bba a kunda gange turu ddew neje ke ndoju ke Ebbe-dewje mose wa? ¹¹ Bbasine neenn njaa Ebbe-dewje a kundai, kemi a to. A koo lo ang ngaa mba mare kare.»

Kare teenn njaa keme il biriri, lo ndul doe te, nila ke lo kara baa naw ñ-sange dew kare ila kake jia te. ¹² Toke nje-kon-nange le oo nejeenn baann a, oo mee te ke Lubba mba ne-toje ke do Ebbe-dewje te le gange singae.

Pol de ke Barnabase dawje bbe te Antiyose nange te ke Pisidi

¹³ Pól de ke nje-buwa-njaje laa dunnje to bbe te ke Papose ngaa ñ-teeje bbe te ke Perje dɔ nange te ke Pampili. A Jan tusude inyade keteenn tel bbe te ke Jurusalam. ¹⁴ Pól de ke nje-buwa-njaje laa le dinje bbe te Perje le dawje bbe te ke Antiyose dɔ nange Pisidi te. Mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije daw dandeje key-mbɔñ-naa te le Jiipije ngaa disije nangé. ¹⁵ Goe te ke ñ-tura maketuru me maketuru ndu te, ke me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba a, nje-konje dɔ key-mbɔñ-naa le Jiipije le are ñ-pa darede na: «Ngakonjeje, bbo eeje ke mare tar ta pa kare dewje neenn kare arede singa a, e-paje.» ¹⁶ Pól in taar, dda jia arede ngaa pa na: «See ngann Ijarayelje, ke esee dewje ke aw bbeelje Lubba, ooje tar neenn. ¹⁷ Lubba le dewje ke Ijarayelje mbere kajeje ngaa dda are gelde banya bbalje te ke disije ne nange te ke Ejipite. Goe te a, ñ-tee ke de ke ddang nange te ke Ejipite te le ddew singa mɔngu te laa. ¹⁸ N-gemde ngosi ke bbal dɔɔ me kor te ¹⁹ Goe te ke ñ-tɔl gel dewje siri nange te ke Kanaa a, nare nange le gel dewjeenn le ddee to le kajeje. ²⁰ Go nejeenn toyn ew ase ne ke bbal kor sɔ ke dɔmi. Goe te a, nare nje-gangeje sariya ddeeje to tɔku-mbay dɔ kajeje te ndereng tee ndɔ te le Samuwel ke to nje-kila mber-tar le Lubba. ²¹ Goe te a, kajeje le dujuje kare Lubba unda mare tɔku mbayje dɔde ngaa Lubba arede Sawul ke to ngonn le Kise, dew ke gel Benjamin te. Sawul le ɔn bbe bbal dɔɔ.

²² « Goe te ke Lubba ɔru tɔku-mbay dɔ Sawul te a, nare Dabbiti ddee to tɔku-mbay lede. Lubba pa tar le Dabbiti le na: «Minga Dabbiti ngonn le Jese. N-to dew ke mem ndike. Ne a na dda neje toyn ke mem ndiki.» ²³ Nje ke gel Dabbiti te a uju Jeju ke to Nje-kaji dewje ke Ijarayel ddew kara baa ke ndu ke Lubba unn. ²⁴ Kete bba kare Jeju unn kutu kula laa a, Jañ-Batise ila mber-tar batem turu ddew are ngann Ijarayelje toyn. ²⁵ Kare ke kula le Jañ-Batise a ta kunda ngange a, naw ñ-pa na: «Ejeje to m-to na wa? M-to dew ke aw e-ngebbeje le ang. Ooje, mare dew ke mase tutu kula endaar ne-gol laa ang aw ddee gom teenn.» ²⁶ Ngakomje, sese ke gel Abaraham te, ke esee keseje ke aw e-bbeelje Lubba, maji kare e-gereje to Lubba ula ke tar kaji neenn wɔju dɔje. ²⁷ Nje ke bbe te ke Jurusalam, ke tɔku-mbayje lede gereje Jeju ang. N-gereje me tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa daw ñ-turaje tare ke ndɔ kuwa-rɔ kara kara toyn le ang. N-ddaje ne ke nje-kilaje mber-tar paje le. Yeenn a, ñ-gangeje sariya yo dɔ Jeju te. ²⁸ Dingaje mare ne mba kunda ne tar dɔe te kare ñ-tɔle ang ngaa ñ-dujuje Pilate kare are ñ-tɔle. ²⁹ N-ddaje ne toyn ddew kara baa ke tar ke ñ-pa dɔe te me maketuru te ngaa dɔru ninne kake-dese te dila me buwa-yo te. ³⁰ A Lubba are nin horo nje-yoje te, ³¹ ngaa ñ-tɔju rɔe ndɔ banya nare dewje ke inje saa nange te ke Galile danneje ndereng bbe te ke Jurusalam. Dede le ngaa bbasine ñ-ddeeje to nje-tar-najije laa nɔ dewje te ke Ijarayel. ³² Jeje kara, jila mber-tar neenn jarese tɔ. Tar ke maji ke Lubba unn ndue wɔju dɔe are kajeje le, ³³ Lubba dda are Tar ke maji le ddee to ne ke tɔkɔrɔ horoje jee ngannde te ddew kin te ke nare Jeju in horo nje-yoje te, ddew kara baa toke ñ-dda tare me maketuru te le Sɔm 2 na: «E-to ngonnum,

ema a muji bbokone.»*

³⁴ «Lubba are nin horo nje-yoje te mba kare da-rɔe tel aw ndum buwa te ang ngaa. Mba ne njaa ñ-pa na: «Ma karese neje ke tɔkɔrɔ ke munn

* 13:33 13.33 Sɔm 2.7

ndum ta kare Dabbiti.> ³⁵ Mba yeenn a, n̄-pa tare me maketuru te le Lubba tɔ na: <A kinya da-rɔ dew lei ke gate gate kare tuju ang.>

³⁶ «A goe te ke Dabbiti le dda kula ke me Lubba ndiki dɔ ndɔ te laa tɔyn tunga a, noy, n̄-dubbe mbɔr kaejedede te ngaa da-rɔe tuju. ³⁷ A da-rɔ Jeju tuju me buwa-yo te ang, Lubba are nin horo nje-yoje te. ³⁸ Yeenn a, ngakomje, maji kare e-gereje to ddew te le Jeju le bba daw n̄-pa darese to Lubba a kɔru tar majang lese. Ndu le Moyije ase dda kare dew ddee gate gate kem Lubba te ang. ³⁹ Are, ddew te le Jeju bba dew ke oo mee te saa a, a ddee to dew ke gate gate. ⁴⁰ Yeenn a, aaje rɔse mba ne ke n̄-dda tare me maketuru le nje-kilaje mber-tar le Lubba neenn a ddase. Tare le na:

⁴¹ <Ooje! See nje-dabbe dewje, areje bbeel ddase bbo e-gotoje ke ddang, mba ma dda mare ne ndɔ ke isije ne kem baa, bbo dew ɔru gel ne le arese a, a ndikije te ang.>[†]

⁴² Kare te ke Pɔl de ke Barnabase daw n̄-teeje ke ddaka a, dewje le dujujede kare ndɔ-kuwa-rɔ ke guku a, n̄-telje dɔ tar teenn le bbay. ⁴³ Toke dewje ke mbɔnje naa le sarenje naa a, mare Jiipije nya, ke dewje ke toje to Jiipije ang ke aw poloje Lubba unnje go Pɔl de ke Barnabase. Pɔl de ke Barnabase n̄-paje tar darede ngaa n̄-ndeje kare n̄-naynje ke ndɔ tɔyn ddew me-maji te ke Lubba dda ke de.

Pɔl de ke Barnabase turuje kemde ke rɔ dewje ke toje to Jiipije ang

⁴⁴ Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije ke goe te a, dewje ke me bbe te ke Antiyose ke to nange te ke Pisidi le mbɔnje naa banya banya mba koo tar le Ebbe-dewje. ⁴⁵ Toke Jiipije ooje dewje ke banya banya le a, me ddade. N-paje tar ke tila kem tar le Pɔl ngaa n̄-tajeje. ⁴⁶ Pɔl de ke Barnabase n̄-paje tar ke bbeel ang darede na: <<Sese a, a toje to dongɔr dewje ke jaa pa tar le Lubba neenn karese. A, e-mbeteje tar le ngaa sese njaa e-telje ooje rose to dewje ke aseje ta kinga tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ang. Yeenn a, n̄-turu kemje ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa. ⁴⁷ Mba, ndu ke jinga ta Ebbe-dewje te njaa na: <Mundai kare e-ndoko horo kесе gel-dewje te, kare ta aw ke tar kaji neenn kɔyn nange te tɔyn.>[‡] >>

⁴⁸ Toke dewje ke toje to Jiipije ang ooje tar le a, rɔde neelde nya ngaa dɔsuje gaji tar le Ebbe-dewje. Dewje ke Lubba mberede kare dingaje kaji ke ke ndɔ ke ndɔ ddeeje to nje-me-kunnje.

⁴⁹ Tar le Ebbe-dewje taa dɔ nange ke Pisidi le tɔyn. ⁵⁰ A Jiipije ɔsuje kutu deneje ke isije lo te ke bo ngaa aw bbeelje Lubba ddem, ɔsuje kutu nje-kɔn̄-bbeje ddem are dinje n̄-ddaje Pɔl de ke Barnabase maji ang ngaa n̄-tubbade dɔ nange te lede le. ⁵¹ Pɔl de ke Barnabase le tundaje bum ke gɔlde arede[§], ngaa dawje bbe te ke Ikɔniyɔm. ⁵² A nje-njaje go Ebbe-dewje te ke naynje bbe te ke Antiyose eeje ke koko nya ddem, Ndil-me-nda dduude ddem.

14

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Ikɔniyɔm

¹ Pɔl de ke Barnabase n̄-teeje me bbe te ke Ikɔniyɔm a, dandaje me key-mbɔn̄-naa te le Jiipije. N-tɔjuje tar are Jiipije, ke dewje nya ke toje to Jiipije ang ooje mede te. ² A Jiipije ke mbeteje ta koo mede te le aw tulaje dewje

[†] 13:41 13.41 Abakuku 1.5 [‡] 13:47 13.47 Ejayi 49.6 [§] 13:51 13.51 Ne-dda lede le tɔju mare ne horo Jiipije te

ke toje to Jiipije ang kare dejeje keje ke maji ang dɔ Pɔl de ke Barnabase te. ³ Dɔ neje teenn tɔyn, Pɔl de ke Barnabase n̄-naynje bbe te ke Ikoniyoṃ le gode ew. N̄-paje tar le Ebbe-dewje ke bbeel ang. Ebbe-dewje le toju to tar me-maji laa le to ne ke tɔkɔrɔ ddew ne-mɔrije te, ke neje te ke dum dɔ koo ke nare n̄-ddaje. ⁴ Dewje ke me bbe te le kaynje horo naa joo. Mareje unnje go Jiipije, a mareje unnje go nje-kayn-kulaje le.

⁵ Jiipije ke tɔku-mbayje lede ddem, dewje ke toje to Jiipije ang ddem, n̄-ndikije ta dda Pɔl de ke Barnabase maji ang ddem, ta tilade ke er tɔlde ddem. ⁶ Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tare a, daw diyaje rɔde me bbeje te ke Likawoni, Listere, ke Derbe, ke loje te ke mbɔr bbeje teenn. ⁷ Loje teenn, n̄-tojuje Tar ke maji dewje tɔ.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Listere

⁸ Me bbe te ke Listere, mare dingaw ke duje to nje-gɔl-goto ke ase kar taar ang ddem ase nja ang ddem isi nangé. ⁹ Mare ndɔ naw noo tar ke Pɔl aw pa. A Pɔl aae a, gere to koo me te laa ase dda kare rɔe ddee maji. ¹⁰ Pɔl le pa ke singa na: «In taar ar njarara dɔ gɔli te!» Dew le in taar bbate ngaa unn kutu nja. ¹¹ Toke dewje ooje ne ke Pɔl dda le a, duruje ekii ke ndɔn tar Likawoni na: «Ooje, lubbaje ddaje rɔde to dewje ngaa teeje horoje te.»

¹² N̄-bbarje Barnabase to Juse ngaa n̄-bbarje Pɔl to Ermese*, mba ne a naw n̄-pa tar. ¹³ Key-polo Juse le to ta bbe te le njaa. A nje-polo Juse le ddee ke ngann mangeje ke n̄-dda neje ke kura rɔde te ta bbe te le. Ne ke dewje ke banya banya n̄-ndikije ta kare to ne-polo nje-kayn-kulaje le. ¹⁴ Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tar le a, n̄-tirje kubbuje ke rɔde te, dotuje ke ngɔru dawje ke rɔ dewje te ke banya banya le ngaa n̄-paje ke singa na: ¹⁵ «Mbata ddi a e-ddaje ne toke be wa? Jeje kara n̄-to dewje toke lese tɔ. Jaw n̄-pa Tar ke maji jarese kare ta e-mbeteje ne ke ture goto ta aaje lo ke rɔ Lubba te ke isi kem baa. Lubba le a dda dara, ke nange, ke ba, ke neje tɔyn ke toje te. ¹⁶ Dɔ ndoje te ke ndayje, Lubba inya ddew are gel dewje tɔyn ddaje ne ke mede ndiki. ¹⁷ A n̄-toju me-maji laa ke ndɔ tɔyn ddew ndi te, ke kande ko te ke nare ande ke maje are ujaje. Narese ne-kusa asese ngaa nare isije ke koko.»

¹⁸ Dɔ tarje te neenn tɔyn bbo kare ne-polo Pɔl de ke Barnabase aw ddade bbay.

¹⁹ Jiipije ke inje bbe te ke Antiyose, ke bbe te ke Ikoniyoṃ ddaje are dewje ke banya banya le unnje gode. N̄-tilaje Pɔl ke er ta tɔle ngaa n̄-ndɔreje n̄-teeje saa me bbe te ke ddang, mba dɔjuje to noy. ²⁰ A kare te ke nje-njaje go Ebbe-dewje te ddeeje gukuje dɔe a, nin taar n̄-tel nande me bbe te le. Lo are a, ne de ke Barnabase dawje bbe te ke Derbe.

Pɔl de ke Barnabase n̄-telje bbe te ke Antiyose

²¹ Pɔl de ke Barnabase n̄-tojuje Tar ke maji bbe te ke Derbe. Dewje nya ddeeje to nje-njaje go Ebbe-dewje te. Goe te a, n̄-telje ke ddew ke bbe te ke Listere, Ikoniyoṃ ke Antiyose. ²² Me bbeje teenn, n̄-ndejeje nje-koo me teje kare mede enge ang ddem kare duwaje koo me te lede dare ngeng ddem. N̄-paje na: «Maji kare ne-wunguje dang dang ingaje bba ja kandeje me bbe-kɔn te le Lubba.»

²³ Me Egilisije te tɔyn ke n̄-teeje te a, n̄-dda mare nje-koo-me teje to ansiyenje, n̄-mbeteje ne-kusa bba n̄-dujuje Lubba dɔde te ngaa dinyajede

* 14:12 14.12 Juse de ke Ermese toje to ri lubbaje le dewje ke Gereke.

me ji Ebbe-dewje te ke dundaje koo me te lede dœ te le. ²⁴ Pɔl de ke Barnabase le n̄-riyaje dɔ nange ke Pisidi dosoje dɔ nange te ke Pampili. ²⁵ Toke n̄-tɔjuje tar le Lubba me bbe te ke Perje a, dawje bbe te ke Atali. ²⁶ Keteenn, dunnje tɔku to mba tel bbe te ke Antiyose nange Siri te. Bbe te ke Antiyose le a nje-koo-meteje inyajede me ji Lubba te kete kare Lubba dda kede me-maji kare n̄-ddaje kula ke n̄-ddaje neenn.

²⁷ Toke Pɔl de ke Barnabase n̄-teeje bbe te ke Antiyose nange Siri te a, n̄-mbɔnje nje-me-kunnje. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede, ke ddew ke Lubba ɔru ne ddew are dewje ke toje to Jiipije ang ooje mede te tɔ. ²⁸ Pɔl de ke Barnabase le n̄-naynje rɔ nje-me-kunnje te ke bbe te ke Antiyose le gode ew ngaji.

15

Mayn naa tar bbe te ke Antiyose wɔju dɔ tar kuja mɔtu

¹ Mare dewje inje dɔ nange Jude te ddeeye bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te. N-tɔju ne nje-koo-meteje ke Antiyose le na: «Toke ujaje mɔtuse ddew kara baa toke ndu le Moyije pa ang a, a kaseje ta kingaje kaji ang.»

² Pɔl de ke Barnabase n̄-mbeteje ne-tɔju lede ngaa n̄-maynje ke de tar. Yeenn a, nje-koo-meteje unnje ndu kare Pɔl de ke Barnabase, ke mare nje-koo-meteje dawje Jurusalam daw dingaje nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje wɔju dɔ tar neenn le.

³ Egilisi ke bbe te ke Antiyose umade ke ne mba nja lede le. N-ndayje ke ddew ke Penesi, ke Samari ngaa n̄-paje tar le dewje ke toje to Jiipije ang ke ooje mede te le dare nje-bbeje le. Tar le are koko nje-me-kunnje tɔyn.

⁴ Toke n̄-teeje Jurusalam a, Egilisi, ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje taajede ke rɔ-neel. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede dare dewje ke Jurusalam.

Tɔku mbɔn naa to me Egilisi te ke Jurusalam

⁵ Mare pariiyenje ke ooje mede te paje na: «Maji kare dewje ke toje to Jiipije ang are duja mɔtude ta n̄-njaje ke turu ndu le Moyije.»

⁶ Nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje mbɔnje naa ta kisa me tar le. ⁷ N-maynje naa tar dare ngeng nya ngaa Piyar in taar pa na: «Ngakɔmje, e-gereje to Lubba bbarem horose te lew baa kare m-pa Tar ke maji mare dewje ke toje to Jiipije ang kare dooje tar le ngaa dooje mede te. ⁸ Lubba ke gere me dewje tɔju to n̄-taa dewje ke toje to Jiipije ang ke rœ te. Yeenn a, narede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje tɔ. ⁹ Nɔru-kemde dang ke jeje ang. Lubba toko mede mba dooje mede te. ¹⁰ Baann mban a, mba ddi bba aw taje naa ke Lubba ngaa aw undaje ne-koto ke kajeje wase jeje njaa kara jaseje ta koto ang dɔ nje-njaje go Ebbe-dewje te wa? ¹¹ A, n̄-gereje tɔ bbay to ddew me-maji te le Ebbe-dewje Jeju a Lubba aji ne je ddew kara baa toke najide.»

¹² Dewje tɔyn ke mbɔnje naa le isije ddekeke ngaa tukaje mbide ooje ne tar ke Barnabase de ke Pɔl daw n̄-paje wɔju dɔ ne-mɔrije, ke neje ke dumje dɔ koo ke Lubba dda ddew te lede horo dewje te ke toje to Jiipije ang le. ¹³ Dewje rɔde ta pa tar a, Jake pa na: «Ngakɔmje, ooje tar lem. ¹⁴ Bbasine bbay Simɔ ole meje dɔ ddew te ke Lubba mɔse kunn kutu ne te njaa ta mbere mare dewje horo gel-dewje te ke gere Lubba ang kare n̄-ddeeye to dewje laa. ¹⁵ Tar neenn le dda me-kara ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke n̄-dda me maketuru te na:

16 <Goe te a, ma tel ddee dda key le Dabbiti ke oso.

Ma mose kese neje ke nayn,
ngaa ma mose key le kunda taar.

17 Yeenn bba kese dewje a sangeje Ebbe-dewje,
ddew kara baa toke gel-dewje toyn ke ri Ebbe-dewje to dode te.
Tar ke Ebbe-dewje pa le ann.

18 N-dda nare dewje gereje ne ke neje ta dda le lew baa.*

19 Mba yeenn a, keje te lem m-ndiki kare n-ddaje neje ke a joku dewje ke toje to Jiipije ang ke unnje go Lubba neenn ang. 20 N-ddaje maketuru julaje ne jarede kare dusaje ne ke n-polo ne kor ang, mba to ne-yerew, n-ddaje lo-to majang ang, donje da ke kewn ute bba oy ang, dusaje mese ang. 21 Mba lew baa njaa dewje aw oruje gel ndu le Moyiji me bbeje te kara kara ngaa ndo-kuwa-ro a, daw n-tura maketuru-ndu le key mbon naa te le Jiipije.»

Dula ke maketuru dare nje-koo-meteje ke Antiyose

22 Nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke dewje ke Egilisi te ooje maji ta mbere mare dewje horode te kare dawje ke Pol de ke Barnabase Antiyose. Dewje ke n-mberede le to Judase ke daw n-bbare na Barsabase, ke Silase. N-toje to dewje ke dewje bbeeljede. 23 Tar ke n-ddaje me maketuru te darede le toke be: «Jee nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke ngakonse n-dda lapiya ngakonjeje ke toje to Jiipije ang ke eje Antiyose do nange Siri, ke Silisi te. 24 Joo na mare dewje leje ke jarede ddew ang aw paje tar ke jokuse ngaa tuju keje lese. 25 Mba yeenn a, jeje toyn njaa junn nduje mba mbere mare dewje kulade turuje te kare n-dannje Barnabase de ke Pol ke n-ndikijede nya. 26 N-toje to dewje ke ilaje rode kor mba kula le Ebbe-dewje Jeju Kiriste. 27 Yeenn a, jula Jude de ke Silase jarese kare n-paje tar ke me maketuru te le ke tade darese. 28 Ndil-me-nda ddem, jeje ddem, n-ndiki ta kunda mare ne-koto dang do ne te ke to maji kare e-ddaje ang ngaa. Ne ke ta dda a neenn: 29 usaje ne ke n-polo ne kor ang, usaje mese ang, onje da ke kewn ute bba oy ang, e-ddaje lo-to majang ang. Bbo e-ngemje rose ddew neje teenn toyn a, to ne ke maji. N-ddase lapiya nya.»

30 Pol, Barnabase, Jude, ke Silase le otuje awje Antiyose ngaa n-mbonje nje-koo-meteje darede maketuru le. 31 N-turaje maketuru le a, deeye ke koko nya mba tar ke me maketuru te le arede singa. 32 Jude de ke Silase ke toje to nje-kilaje mber-tar le Lubba le paje tar nya arede kare dingaje ne singa. 33 N-ddaje ndo ngaji a, nje-me-kunnje le inyajede ngaa dujuje kare n-telje ke me wul lom ro dewje te ke ulajede le. 34 [A, Silase oo maji ta nayn Antiyose.]

35 Pol de ke Barnabase n-naynje Antiyose to ngaa mare dewje osoje dode te, n-tojuje ne ngaa n-paje Tar ke maji le Ebbe-dewje dare dewje.

Pol de ke Barnabase n-kanyje naa

36 Goe te ngaji a, Pol pa are Barnabase na: «N-telje me bbeje te kara kara ke n-paje tar le Ebbe-dewje te le, jaa nje-koo-meteje joo se disije toke baann wa?»

37 Barnabase ndiki kare Jan ke daw n-bbare na Marke aw ke de to. 38 A Pol mbete, mba Jan le tusude inyade ta kula te Pampili. 39 Tar lede aw naa te ang ngaa na na kara unn ddew laa. Barnabase ila Jan Marke goe

* 15:18 15.18 Amose 9.11-12

te ngaa dunnje to dawje Sipere. ⁴⁰ A Pól unn Silase ilae goe te. Goe te a, nje-koo-meteje ilaje Pól ji Ebbe-dewje te kare dda saa me-maji ngaa notu. ⁴¹ Pól nday nange te ke Siri, ke Silisi, n-ndeje dewje ke Eglisije te kare duwaje dare ngeng.

16

Timote ddee to nje-buwa-nja le Pól de ke Silase

¹ Pól tee bbe te ke Derbe, ke Listere. Mare nje-nja go Jeju te ke ria na Timote ee me bbe teenn le. Koenje to Jiipi ngaa oo mee te, a boeje to Gereke. ² Nje-koo-meteje ke Listere, ke Ikoniyoṃ paje tar le Timote le maji nya. ³ Pól ndiki ta kaw saa. Yeenn a, nuja ganja woju do Jiipije ke isije loje teenn le, mba n-gereje toyn to bo Timoteje to Gereke. ⁴ Me bbeje te ke Pól de ke Silase n-teeje te a, n-ndajije nduje ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje ke Jurusalam unnje le dare dewje. N-walde nya kare n-ddaje ne ke turu nduje le. ⁵ Eglisije aw sangeje ddew me-kunn te ngaa ke ndo kara kara kor nje-koo-meteje aw ke kete kete.

Lubba bbar Pól kare aw Masedowann

⁶ Pól de ke Silase n-ndayje nangeje te ke Piriji, ke Galati, mba Ndil-menda okude ddew kare n-tojuje tar le Lubba nange te ke Aji. ⁷ Toke n-teeje ngange nange te ke Miji a, n-sangeje ddew ta tee nange te ke Bitini, a Ndil le Jeju okude ddew. ⁸ N-ndayje nange te ke Miji ngaa n-teeje bbe te ke Torowase. ⁹ Pól oo mare ne toke le nijeenn mare til te. Noo mare dew ke Masedowann ke ar taar aw duje na: «E-ddee nange te ke Masedowann umaje!» ¹⁰ Go ne te ke Pól oo toke mare le ni le a, kare teenn njaa n-sange ddew ta kaw Masedowann le mba n-gere to Lubba bbarje kare jaw n-pa Tar ke maji Masedowann le.

Lidi oo mee te bbe te ke Pilipi

¹¹ Toke junnto Torowase a, jaw njarara do dere te ke Samotarase. Ndo kara goe te a, n-tee bbe te ke Neyapolise. ¹² Jin teenn n-tee bbe te ke Pilipi ke to toku bbe ke Masedowann ke dewje ke Rom a onje doe. N-dda ndo ngaji Pilipi le. ¹³ Ke mare ndo-kuwa-ro le Jiipije, n-tee me bbe te le jaw kare maann te mba jeje to lo-duju Lubba le Jiipije a to keteenn. Jisi nangê ngaa n-pa tar jare deneje ke mbonje naa lo teenn le. ¹⁴ Mare dene le kara to dew ke bbe te ke Tiyatir, ria na Lidi. N-to nje-labbe kubbu ke kase ke nare ngeng ngaa naw n-bbeel Lubba. Noo tarje ke jaw n-pa ngaa Ebbe-dewje unda mee are n-tuka mbia noo ne tarje ke Pól aw pa. ¹⁵ Toke Lidi le de ke nje ke key laa dingaje batem a, n-bbarje ngaa n-pa nareje na: «Bbo ooje to moo mem te tokoro ke Ebbe-dewje njaa a, e-ddeje e-toje key lem.» Numa keje nya kare n-ndiki bbar ke n-bbarje le.

Dila Pól de ke Silase key kula te

¹⁶ Mare ndo jaw ke lo-duju Lubba te a, mare ngonn mande ke to nje-kula le mare dew tee ingaje. Ndil ne-ndon isi do ngonn mande te le. Ne-ndon laa le dda are ebbejedede ingaje ne ne nya. ¹⁷ Nunn goje ngaa naw nuru ekii na: «Dewje neenn toje to nje-kulaje le Lubba ke isi ddotu dara te. Daw n-tojujese ddew kinga kaji.» ¹⁸ N-tel do tar teenn le ndo banya nya. Ase ang boy a, Pól turu roe ngaa pa are ndil le na: «Ke ri Jeju Kiriste, munn ndu mari kare e-tee me ngonn ke dene te neenn ke ddang!» Kare teenn njaa ndil le unda lo tee. ¹⁹ Toke ebbejedede ooje to ne-kinga nare lede le

goto ngaa a, duwaje Pól de ke Silase dawje ke de nata nõ nje-kõñ-bbeje te. ²⁰ Dawje ke de nõ nje-gangeje sariya te ke toje to dewje ke Rõm ngaa, ñ-paje na: «Dewje neenn ilaje tar me bbe te leje. N-toje to Jiipije. ²¹ Daw ñ-tojuje ne-ji bbe ke jeje ke ñ-to ngann nje-bbeje ke Rõm jee ke ddew ta ndiki te ang ddem ta ñ-nja goe te ang ddem.»

²² Dewje ke banya banya inje uruje dõ Pól de ke Silase te ngaa nje-gangeje sariya le are ñ-tõru kubbu le Pól de ke Silase. Dunnje ndu dare ñ-tundade ke ndey. ²³ Goe te ke ñ-tundade nya a, dare dilade key-kula te ngaa dunnje ndu dare nje-ngemje ta key kula kare ngemjede ke maje. ²⁴ Toke nje-ngemje ta key kula le inga ndu ke darede le a, dilaje Pól de ke Silase le suran key-kula te ngaa dilade poro.

²⁵ Lo mõngu nyenene a, Pól de ke Silase daw ñ-dujuje Lubba ngaa daw dõsuje pa ñ-walje ne Lubba ngaa kese dewje ke duwade le aw ooje ndude. ²⁶ A ta koo a, nange yeke ke singa are gõl-key-kula ke dungu nangê le yeke. Kare teenn njaa ta keyje tõyn teynje ngaa kula njamjije ke ñ-tõ ne dewje tõyn ke duwade le tõruje. ²⁷ Nje-ngem ta key kula le ndol a, oo ta keyje ke toje take baa le. Noo to dewje ke duwade le aynje ngaa nunn tõku kiya laa ta tõl ne rõe. ²⁸ A Pól uru ekii ke singa na: «E-tõl rõi ang, jee neenn tõyn.»

²⁹ Nje-ngem ta key kula le duju puru ta koo ne lo ngaa ande me key-kula te le ke tõke. Noso kõ gõl Pól de ke Silase te naw nisa. ³⁰ Goe te a, nje-ngem ta key-kula le are Pól de ke Silase ñ-teeje ddaka ngaa djudede na: «Ebbemjedede ddi a ma dda bba ma kinga kaji wa?» ³¹ Ñ-paje dare na: «Oo me! te ke Ebbe-dewje Jeju a, a kinga kaji, ei ddem nje ke key lei ddem.» ³² Pól de ke Silase le ñ-paje tar le Ebbe-dewje dare nje-ngem ta key kula le ddem dare dewje tõyn ke eeye me key te laa ddem. ³³ Me til teenn njaa, nje-ngem ta key kula le aw ke de aw toko doje lede. Ngaji goe te a, ñ-ddaeje batem ke nje ke key laa.

³⁴ Goe te a, naw ke Pól de ke Silase key laa. Narede ne-kusa ngaa ñ-dda rõ-neel ke nje-nujuje laa mba noo mee te ke Lubba. ³⁵ Lo are a, tõku nje-gangeje sariya ulaje pajaje lede rõ nje-ngem ta key kula te le na: «Inya dewje neenn are tõuje!» ³⁶ Nje-ngem ta key-kula le ndaji tar le are Pól na: «Nje-gangeje sariya ulajeje kare minyase. Yeenn a, e-teeje ta awje ke lapiya.» ³⁷ A Pól pa arede na: «Ñ-gange sariya dõje te ang a, ñ-tundaje kem dewje ngaa dilaje key kula te jeje ke ñ-to ngann nje-bbeje ke Rõm to. A bbasine, ñ-ndikije ta kõruje lo kiyae te wa? Baann ang, maji kare dede njaa ñ-ddejeje dõrujeje.»

³⁸ Pajaje le aw ndajije tar le are nje-gangeje sariya le. Bbeel ddade mba dooje na Pól de ke Silase ñ-toje to ngann nje-bbeje ke Rõm. ³⁹ Yeenn a, nje-gangeje sariya le ddeeye uwaje gõl Pól de ke Silase. Goe te a, dõrude key kula te ngaa ñ-paje darede ta kare dõtuje me bbe te le. ⁴⁰ Toke Pól de ke Silase ñ-teeje key kula te le a, daw dingaje Lidi, dooje nje-koo-meteje, ñ-ndejejeje ngaa dõtuje.

17

Pól de ke Silase dawje Tesalonike

¹ Pól de ke Silase ñ-ndayje ke ddew ke bbe te ke Ampipolise, ke Apoloni, ngaa ñ-teeje bbe te ke Tesalonike, lo ke mare key-mbõñ-naa le Jiipije to te.

² Pól aw rõ Jiipije te toke naw ñ-dda ke ndõ tõyn. N-mayn tar ke de dõ

maketuru te le Lubba me ndo-kuwa-ro te muta. ³ Noru gele narede ngaa n-tajude to maketuru le Lubba pa na Mesi a koo ndoo, ngaa na kin horo nje-yojeje te. N-pa na: «Jezu ke maw m-pa tar laa marese neenn le to Mesi le.»

⁴ Mare Jiipije le ndikije tar te le ngaa unnje go Pol de ke Silase. Gerekeje nya ke aw poloje Lubba, ke mare deneje ke isije lo te ke bo ddaje toke baann to. ⁵ A Jiipije ke me ddade mbonje dewje ke toje to nje-do-gotoje ke aw njaje go ddew te baa, dosuje kutu dewje ke banya ngaa n-yekeje lo dare ddekeke goto me bbe te. ⁶ Toke dingaje Pol de ke Silase le ang a, duwa Jason ke mare nje-koo-meteje daw ke de no nje-kon-bbeje te ngaa n-paje ke taar na: «Dewje neenn tujuje lo toyn, a bbasine n-teeje neenn ngaa. ⁷ Jason a ngemde roe te. Ne ke ndu le toku-mbay Sejar mbete a dewje neenn le toyn aw ddaje. N-paje na mare toku-mbay ke dang to, ria na Jezu.»

⁸ Tarje neenn le oso wur dewje ke banya banya ddem nje-kon-bbeje ddem. ⁹ Duwaje Jason, ke nje-koo-meteje le dare ukaje toku nare bba dinyade.

Pol de ke Silase Bere

¹⁰ Toke lo ndul a, nje-koo-meteje are Pol de ke Silase dawje bbe te ke Bere. N-teeje a, dawje key-mbon-naa te le Jiipije. ¹¹ Keje le Jiipije ke Bere maji uta keje le nje ke Tesalonike are n-taaje tar lede le ke ngoru baa. Ndo kara kara daw disaje me maketuru le Lubba ta gere se tar ke Pol aw pa le to ke dogole njaa wa? ¹² Dewje nya horode te ooje mede te. Dene Gerekeje ke toje to dewje ke bo, ke mare dingawje nya ooje mede te to. ¹³ Toke Jiipije ke Tesalonike ooje na Pol aw toju tar le Lubba Bere to a, n-ddeje ta yeke lo ngaa ta kosu kutu dewje ke banya banya le. ¹⁴ Njange njange baa a nje-koo-meteje are Pol unn ddew er ke ta toku ba te, a Silase de ke Timote n-naynje teenn. ¹⁵ Dewje ke dannje Pol le awje ndereng teeje Atenn bba telje. Kare telde a, Pol ulade kare Silase de ke Timote dawje njange dingaeje Atenn le.

Pol pa tar are dewje ke bbe te ke Atenn

¹⁶ Wur Pol a ta ti kare te ke naw n-gebbe ne Silase de ke Timote mba korje ddsu me bbe ke Atenn le. ¹⁷ Naw n-pa tar ke Jiipije, ke dewje ke aw poloje Lubba me key-mbon-naa te le Jiipije. A kese ndoje a, naw n-pa tar nata ke kese dewje ke naw ningade ke ndo toyn. ¹⁸ Mare nje-ne-gereje ke daw n-bbardo na Epikuriyenje, ke Isitiyisijenje njaa kara ddeje aw paje saa tar to. Mareje paje na: «Tar ddi njaa nje-kunda bula neenn ndiki ta pa wa?» A mareje paje na: «A du ang na to mare nje-kila-mber tar le mare lubbaje ke dang.» Mba Pol aw toju tar le Jezu te, ke le nje-yoje te ke a kinje.

¹⁹ Duwaje Pol dawje saa Ayeropaje* ngaa n-dujeje na: «Ja kase gere ne-toju ke siki ke aw toju neenn wa? ²⁰ Mba tar ke joo kete ang a aw pa neenn are n-ndiki ta gere gele.» ²¹ Nje-bbeje, ke nje-mbaje ke Atenn ndikije nya ta pa tar ne ke siki wase ta koo ne ke siki ke tee bbe te.

²² Yeenn a, Pol ar taar dann dewje te ke Ayeropaje le ngaa pa na: «Dewje ke Atenn, moose a, e-toje to dewje ke eee ke bbo nya ta polo lubbaje. ²³ Mba m-nja me bbe te lese a, moo lubbaje ke aw polojede. A m-tee do mare baann te ke n-dda maketruru te na: «Bann le mare lubba ke n-gere ang.» Maji, ne ke aw poloje a e-gereje ang le a m-ddee maw mila mbere marese neenn. ²⁴ Lubba ke nje-dda dara, ke nange, ke neje toyn ke toje

te, ne ke n̄-to nje-dara, ke nange le n̄-to key-polo-lubbaje te ke dew dda ke jia ang. ²⁵ N-ndiki ta kare dew are ne mba kumae ne toke le dew ke aw ndiki mare ne ji dew te ang, ne a nare dewje tebbe, kewn, ke kese neje. ²⁶ Dew kara baa njaa n̄-dda ne dewje t̄oyn nare disije d̄o nange te t̄oyn. N̄oju ngange nange lede kara kara kare disije te ngaa n̄oju d̄o kare neje narede. ²⁷ N-ddaa baann bba kare dewje sangaeje. Toke n̄-mamje lo a, a du ang da kaseje ta kingaeje. A bbo ta koo a, jeje kara kara t̄oyn Lubba ee ke je nḡosi baa. ²⁸ Mba ddew te laa bba n̄-to ne, jisi ke tebbe, jaw yeke r̄oje. To ddew kara baa ke tar ke nje-paje lese paje na: «N-to ngann le Lubba».

²⁹ «T̄ok̄or̄o njaa n̄-toje to ngann le Lubba. Yeenn a, ja kaseje ta keje to Lubba unda r̄o k̄or ke n̄-dda ke ande, wase nare, wase er, wase mare ne ke dew t̄ol ke gusa laa wase eje to keje bba dda toke baann wa? ³⁰ A kare ke dewje gereje tar ke t̄ok̄or̄o ang bbay, Lubba oo to ne ang. A bbasine naw n̄-bbar dewje t̄oyn ke isije loje te t̄oyn kare n̄-turu ddew lede. ³¹ Mba n̄oju nd̄o ke na kare n̄-mbere gange sariya ke gate gate d̄o dewje te t̄oyn. Nare dew le in horo nje-yoje te ta t̄oju kare dewje t̄oyn to ne njaa n̄-mbere.»

³² Toke dooje tar kin le nje-yoje ke P̄ol pa a, mareje kokoje ne. A mareje paje na: «Mare nd̄o bba ja koo tar lei d̄o tar te neenn bbay.»

³³ Go tar teenn le a, P̄ol inyade. ³⁴ D̄oe teenn njaa kara mareje naynje saa ngaa ooje mede te. Denisi ke to dew ke Ayeropaje, mare dene ke ria na Damarisi, ke mare dewje bbay eeje horode te.

18

P̄ol aw bbe te ke Korente

¹ Goe neje teenn a, P̄ol ̄otu bbe te ke Atenn aw Korente. ² Ninga mare Jiipi ke ria na Akilase keteenn. Duje nange te ke P̄on. Akilase le de ke dene laa Pirisil dinje bbe te ke Itali bba n̄-ddeje, mba T̄oku mbayje Kolode unn ndu kare Jiipije t̄oyn ̄otuje me bbe te ke R̄om. P̄ol aw r̄o Akilas de ke Pirisil te le. ³ A kula lede, ke kula le P̄ol ke aw dda to kara baa. Kula le to kula dda tande. Yeenn a, P̄ol le nayn r̄ode te are daw n̄-ddaje kula le. ⁴ Ke nd̄o-kuwa-r̄o kara kara t̄oyn P̄ol aw pa tar nya key-mb̄on-naa te lede ke dewje ke toje to Jiipije d̄dem nje ke toje to Jiipije ang d̄dem kare n̄-ndikije tar te laa.

⁵ Toke Silase de ke Timote dinje bbe te ke Masedowann n̄-teeje a, P̄ol unn r̄oe t̄oyn mba t̄oju tar le Lubba. N̄-t̄oju Jiipije to Jeju le njaa to Mesi. ⁶ A Jiipije mbeteje tar laa ngaa daw n̄-tajeje. Yeenn a, P̄ol le yeke kubbu laa ngaa pa arede na: «Mesese tel ke d̄ose te, tare a kuwa d̄om ang. Bbasine neenn ma kaw ke r̄o dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa.»

⁷ N̄otu ketenn naw r̄o mare dew te ke ria na Titusu-jusutusu ke key laa to mb̄or key-mb̄on-naa te le Jiipije. N̄-to nje-polo Lubba. ⁸ Kirisipusu ke to nje-k̄on d̄o key-mb̄on-naa le Jiipije oo mee te ke Ebbe-dewje, ne de ke nje ke key laa t̄oyn. Mare dewje ke Korente nya ooje tar ke P̄ol t̄oju le. Dooje mede te ngaa dingaje batem.

⁹ Mare nd̄o til te, Ebbe-dewje pa tar are P̄ol ddew ne te toke le ni na: «E-bbeel ang, ew r̄oi pa tar ang, utu tai ang. ¹⁰ Mba mee sei, dew kara a kase kuwai ta ddai ang, mba dewje lem banya me bbe te neenn.» ¹¹ P̄ol nayn Korente t̄oju tar le Lubba bbal kara ke neyn misan.

Daw ke P̄ol n̄o t̄oku-mbay Galiyon te

¹² Bbal te ke Galiyon to t̄oku-mbay nange te ke Akay, Jiipije ooje ta naa mbete P̄ol. Dawje saa lo gange sariya te. ¹³ N-paje na: «Dew neenn aw

dda kare dewje poloje Lubba ke ddew ke ndu mbete.» ¹⁴ Toke Pól a ta pa tar a, Galiyon ila tar Jiipije te na: «Bbo tar neenn to tar tól dew wase tar ne ke ngeng a, ma kungu tar gelse te. ¹⁵ A tar le to mayn naa tar wóju dó ne-toju, tar rije, ke ndu lese njaa are yeenn oose. M-ndiki gange sariya dó tarje te ke toke baann ang.» ¹⁶ Yeenn ngaa ñ-tubbade lo gange sariya te le. ¹⁷ Dede toyn duwaje Sostenn ke to nje-kon dó key-mboñ-naa le Jiipije le, ñ-tundaeje ta key gange sariya te le. A Galiyon aa lo te ang.

Pól tel bbe te ke Antiyose dó nange Siri te

¹⁸ Pól nayn ndó banya ngaji Korente bba inya nje-me-kunnje ngaa unn to tel nange te ke Siri. Ne de ke Pirisil, ke Akilase. Kete bba ta kaw a, nare ñ-ngisa dõe bbe te Sankere mba to ndue ke nunn. ¹⁹ Daw ñ-teeje bbe te ke Epeje. Pól inya Pirisil de ke Akilase lo teenn ngaa otu aw key-mboñ-naa te le Jiipije aw pa tar ke de. ²⁰ N-dujuje Pól nya kare nayn ke de ndó banya bbay. A Pól mbete. ²¹ Na ta kinyade a, ñ-ndeje de na: «Toke Lubba ndiki a, ma tel röse te mare ndó.» Goe te a, nunn to Epeje, ²² ñ-tee Sejare. Goe te a, naw ñ-dda lapiya nje-me-kunnje ke Jurusalam ngaa ñ-nday naw Antiyose. ²³ N-dda ndó ngaji lo teenn ngaa nin nday nange Galasi, ke Piriji te nare ndeje nje-njaje go Ebbe-dewje te toyn kare dingaje singa.

Apolose aw bbe te ke Epeje

²⁴ Mare Jiipi ke ria na Apolose ke duje bbe te ke Alekejandiri ddee Epeje. N-to dew ke gere pa tar ddem gere maketuru le Lubba nya ddem. ²⁵ N-toje ddew le Ebbe-dewje toke kete are ninga singa ngaa ñ-toju ne dó Jeju te ke dógole. A batem le Jan kara baa a ñ-gere. ²⁶ Naw ñ-pa tar ke bbeel ang me key-mbo-naa te le Jiipije. A toke Pirisil, ke Akilase ooje tar laa le toyn a, bbareje ke røde te ngaa tojeje tar ke tokoro wóju dó ddew le Lubba. ²⁷ Goe te a, Apolose le ndiki ta kaw nange te ke Akay are nje-me-kunnje ndikije te saa ngaa ddaje maketuru are nje-me-kunnje ke Akay le kare ñ-taaeje ke maje. Toke ñ-tee nu a, Lubba dda saa me-maji are numa nje-me-kunnje nya. ²⁸ Mba tar ke tae te ngeng are Jiipije ooje tar ta kila te ang. N-toju ke maketuru le Lubba ke ddaka to Jeju njaa to Mesi.

19

Pól tee bbe te ke Epeje

¹ Kare te ke Apolose nayn bbe te ke Korente a, Pól nday ke ddew ke nange te ke Aji ke to ddingirije ngaa tee bbe te ke Epeje. Ninga mare nje-njaje go Ebbe-dewje te lo teenn, ² ngaa ñ-dujude na: «Ndó ke ooje mese te le ingaje Ndil-me-nda wa?» Dilaeje te na: «Joo ri Ndil-me-nda ndó kara ang.» ³ Pól tel dujude na: «Batem ddi a ingaje wa?» N-paje na: «Batem le Jan.» ⁴ Pól ilade te na: «Jan are batem dewje ke ndikije ta turu ddew lede. Jan le duju dewje kare ta dooje mede te ke dew ke a ddee goe te. Dew le to Jeju.» ⁵ Dewje le ooje tar le ngaa ingaje batem ke ri Ebbe-dewje Jeju. ⁶ Pól ila jia dóde te ngaa Ndil-me-nda ddee dóde te. N-paje tar ke ndon tar ke dang ngaa dilaje mber-tar le Lubba. ⁷ Kor dewje le toyn aw ngosi ke dóku gire joo. ⁸ Me neyn te ke muta, Pól aw key-mboñ-naa te le Jiipije ke ndó ke ndó mba pa tar ke bbeel ang wóju dó tar bbe-kon le Lubba. N-dda toyn kare ñ-ndikije te saa. ⁹ A me mareje ketere ngaa ñ-ndikije tar te le Pól le ang. Dar ke kem dewje te ke banya le njaa daw ñ-paje tar wóju dó ddew le Ebbe-dewje daw ñ-kokoje ne. Yeenn a, Pól tusude inyade a mbon kese

nje-njaje go Ebbe-dewje te aw ke de key-ne-ndo te le Tiranoso aw tojude tar le Lubba ndo ke ndo. ¹⁰ Neenn le to toke baann ndereng bbal joo are dewje ke nange Aji te, Jiipije, ke nje ke to Jiipije ang ooje tar le Ebbe-dewje.

Tar ne-singa ke inga ngann le Seba

¹¹ Lubba dda toku ne-morije ddew te le Pol. ¹² Yeenn a bbo, dew ddee ke mbita kubbu, wase kubbu ke oru ro Pol oru ne nje-ro-to a, ro-to le goto ddem ndilje ke maji ang kara teeje ke ddang ddem. ¹³ Mare Jiipije ke aw tubbaje ndilje ke maji ang ro dewje te ke lo lo, aw unnje ri Ebbe-dewje Jeju bba aw tubbaje ne ndilje le to. N-paje na: «Ke ri Jeju ke Pol aw ila mber-tar laa, e-teeje ke ddang!» ¹⁴ Seba mare Jiipi ke to toku nje-polo Lubba ee ke ngannje ke dingaw siri. Nganne le naje ta dda toke baann to. ¹⁵ A mare ndo ndil ke maji ang le ilade te na: «M-gere Jeju ngaa m-gere Pol to. A sese e-toje to nje ke dda wa?» ¹⁶ Dew ke ndil ke maji ang isi mee te le aal uru dode te, singa utade are n-teeje ke ddaka ke ngoru daynje rode baa ke do rode te. ¹⁷ Nje-bbeje toyn ke Epeje, ke Jiipije, ke Gerekeje, ooje tar neenn le. Bbeel ddade toyn are dosuje gaji ri Ebbe-dewje Jeju ke to ri ke bo. ¹⁸ Mare nje-me-kunnje nya ddeeye paje tar neje ke maji ang ke n-ddaje ke ddaka. ¹⁹ Mare nje-kumaje ke korde banya unguje maketuru ne-kumanji lede do naa te ngaa roje kem dewje te toyn. Dewje turaje gate maketurule le a, ase kem kande nare doro dami. ²⁰ Baann bba tar le Lubba aw ke kete kete ngaa ee ke singa mongu ddew te le Ebbe-dewje.

Toku tar oso me bbe te ke Epeje

²¹ Go neje teenn a, Pol unn ndu ddew te le Ndil-me-nda ta kaw Jurusalam ke ddew ke Maseduwann, ke Akay. N-pa na: «Toke m-tee nunn a maji kare m-tee Rom to.» ²² Yeenn a, nula Timote de ke Erasete ke toje to nje-buwa-kulaje laa ke joo Maseduwann, a ne n-nayn nange te ke Aji ndo ngaji bbay.

²³ Do ndoe teenn njaa toku tar oso bbe te ke Epeje mba tar ddew le Ebbe-dewje le. ²⁴ Mba mare nje-dda neje ke ande ke ria na Demeturusu unn ande aw dda ne ne ke unda ro key-polo-kor ke dene. Ri kor le na Artemis. Nje-kula mareje aw ingaje nare nya ddewe te. ²⁵ N-mbon nje-kula mareje, ke dewje ke aw ddaje mare neje dang dang ke ande ngaa n-pa narede na: «Namdede, e-gereje ke maje to ddew kula te neenn a jisi ne ke maje. ²⁶ A sese njaa ooje ke kemse ddem ooje ke mbise ddem na Pol mbon dewje pa arede na korje ke n-ddaje ke jije to lubbaje ang are dewje banya banya ndikije te saa. Tarje neenn taa do nange ke Aji toyn bbo Epeje kara baa ang. ²⁷ Tar neenn a tujuri ri kula leje kara baa ang. Key-polo-kor leje Artemis ke to toku kor ke dene ke ria aw bbar nya ngaa dewje aw poleje do nange te ke Aji, ke kese loje te toyn le a tel to ne ang kem dewje te to.» ²⁸ Toke dewje le ooje tar le a, wungu onde nya ngaa n-paje ke taar na: «Artemis ke Epeje bo nya!» ²⁹ Tar le taa me bbe le toyn are dewje nya otuje ke ngoru awje nata. Duwaje Gayusu de ke Aristarke ke toje to nje-buwa-njaje le Pol jide dawje ke de to. N-toje to dewje ke Maseduwann. ³⁰ Pol ndiki ta kaw no dewje te ke banya banya le, a nje-me-kunnje mbeteje. ³¹ Mare toku dewje ke Aji ke toje to nje-buwa-kuraje le Pol kara ulaje ndejeje Pol kare nila gole nata le ang. ³² Do dewje ke banya banya le turu are mareje paje mare tar uruje ne ekii ke taar a, mareje paje mare tar ke dang uruje ne ekii ke taar. Dewje nya horode te gereje gel ne ke n-mbonje ne naa le ang. ³³ Mare dewje horo dewje te ke banya banya le oruje gel ne le are mare dew ke Jiipije utaje ke kete ke ria na Alekejandere. Alekejandere le dda

jia are dewje na n̄-ndiki ta pa tar kare dewje ke banya le. ³⁴ A toke dewje le gereje to n̄-to Jiipi a, n̄-paje tar ke kara baa naa te ke taar kure ew ase ke gɔl kare joo na: «Artemis ke Epeje bo nya!» ³⁵ Nje-kuja maketuru ke me bbe te le dda nya bba gange dewje tar te ngaa pa na: «Dewje ke Epeje, e-gereje to Epeje to bbe ke aw ngem key-polo Artemis ke to tɔku kɔr ke dene ddem aw ngem etaar laa ke in darā ddem. ³⁶ Dew kara ase mayn tar neenn ang are maji kare isije ddekeke bbo e-ddaje ne ke tɔke baa ang. ³⁷ Mba dewje ke e-ddeje ke de neenn ddaje majang ang ddem tajije kɔr leje ke dene ang ddem. ³⁸ A bbo Demeturuse de ke nje-kula mareje a eeje ke tar ke mare dew a, lo dda tar, ke nje-gangeje sariya le Jiipije toje. Maji kare nje-tarje le awje lo gange sariya te. ³⁹ A bbo eeje ke mare tar dang bbay a, da dda tar le lo kuwa dɔ naa te ke nje-kɔn̄-bbeje gereje. ⁴⁰ Mba mbɔn naa ke bbokone neenn a dda kare doojeje to nje-mbeteje ndu, mba ne ke a kunn ddew kare n̄-dda mbɔn naa ke be goto.» ⁴¹ Go tar teenn le a, n̄-tubba dewje le nare dɔtjue.

20

Pɔl aw nange te ke Maseduwann, ke Gerese

¹ Toke tar le gayn a, Pɔl bbar nje-me-kunnje ndejede kare dingaje singa, n̄-ddade lapiya ngaa nunn ddew ke Maseduwann. ² Goe te ke n̄-nday nange ke Maseduwann ngaa n̄-ndeje nje-me-kunnje nya kare dingaje singa a, naw Gerese. ³ N-dda neyn muta keteenn. Kare te ke na ta kunn tɔku to ta kaw Siri a, noo na Jiipije unguje tar me naa te ta ddae maji ang. Yeenn a, noo maji ta tel ke ddew ke Maseduwann. ⁴ Dewje ke danneje toje to Sopatorose ke to ngonn le Pirusu ke bbe laa Bere, Aristarke de ke Sekundusu ke bbe lede Tesalonike, Gayusu ke bbe laa Derbe, Timote, ke Tisike de ke Toropim ke toje to dewje ke ngann bbeje te ke Aji. ⁵ Dewjeenn le awje noje te kete aw ngebbeje Torowase. ⁶ A jeje, ndɔ kusu mapa ke n̄-dda ke um ang nday a, junn tɔku to Pilipi, n̄-dda ndɔ mi a, jingade Torowase. N-nayn keteenn ndɔ siri.

Pɔl ndeje dewje ke Torowase

⁷ Toke n̄-mbɔn naa ke ndɔ-kuwa-rɔ ta kɔn muru me-kara a, Pɔl pa tar are nje-koo me teje ndereng lo mɔngu, mba lo kare a, na ta kotu. ⁸ Lambeje toje nya me key te ke to dɔ mare te taar ke n̄-mbɔn naa te. ⁹ Mare ngonn ke dingaw ke ria na Etike isi penetere te ngaa bbi tɔle. A Pɔl nayn aw pa tar bbay. Bbi uta dɔe are nin me muta te le key ke to dɔ naa te taar le noso nangê. Toke da ta kuwae ke taar a, noy mban. ¹⁰ Pɔl ddisi ke ngɔru aw rɔ ngonn ke dingaw te le, n̄-ddɔm ngaa nunne nuwae jia te ngaa pa na: «Ejeje tar ang n̄-to kem baa.» ¹¹ Goe te a, Pɔl tel aw taar. N̄-tete mapa ngaa nusa. N̄-pa tar ke dewje ndereng ta lo-kare a, nɔtu. ¹² A n̄-ddee ke ngonn ke dingaw le kem baa ngaa me dewje oso nangê.

Pɔl in Torowase aw Mile

¹³ Junn tɔku to jɔtu kete ta kaw bbe te ke Asos. Lo teenn a ja kunn Pɔl mba nunn ndue ta kaw engae ke gɔle. ¹⁴ Toke ningaje Asos le a, junne ngaa jaw bbe te ke Mitilenn. ¹⁵ Lo-kare a, jin teenn ke to n̄-tee ngɔsi ke bbe ke Kiyō. Ndɔ kara goe te bbay a, n̄-nday ke ddew ke Samos ngaa n̄-dda ndɔ joo a, n̄-tee Mile. ¹⁶ Pɔl ndiki ta kar lo kara bbe te ke Epeje ang, mba

ñ-ndiki ta kare gɔl kare laa nday baa nange te ke Aji ang. N-ndiki ta kaw ke ngoru bbo ddew to a, ta tee bbe te ke Jurusalam ndo kusu Pantekote te.

Pɔl ndeje ansiyenje ke Epeje bba ta kɔtu

¹⁷ Pɔl nayn Mile nu njaa a, ula bbar ansiyenje ke Egilisi te ke Epeje. ¹⁸ Toke ñ-ddeeye dingaeje a, ñ-pa narede na: «E-gereje ddew ke maw m-nja ne horose te ke maje. Unn kute dɔngɔr ndo te ke m-tee ne horose te nange te ke Aji. ¹⁹ M-dda ke Ebbe-dewje ke me ngonn kase, ke maanñ-ɔ, dann ne-wunguje te ke Jiipije unguje tar me naa te ngaa ddaje sem. ²⁰ Ne kara ke a ddase maji ke m-tojuse ang goto. M-pa neje toyn marese ddem m-tojuse ne kem dewje te ddem me keyje te lese te ddem. ²¹ Mila mber mare Jiipije ddem dewje ke to Jiipije ang ddem kare telje ɔ Lubba te ngaa ta kare dooje mede te ke Ebbe-dewje Jeju. ²² A bbasine Ndil-me-nda uwam ke singa kare maw Jurusalam, m-gere ne ke a kingam nu ang. ²³ Uta toyn, me bbe te kara kara toyn ke m-tee te, Ndil pa arem na key-kula, kula njamji, ke ne kem-to-ndoo aw ngebbem. ²⁴ Moo tebbe lem to ne kem te ang. Ne ke m-ndiki njaa to enga dda kula ke Ebbe-dewje Jeju inya jim te ndereng kɔsu kɔen. Kula le to kula kila mber Tar ke maji ke to me-maji le Lubba.

²⁵ «M-nja horose te toyn mila mber-tar kɔñ-bbe le Lubba. A bbasine neenn m-gere to a telje kooje kem ang ngaa. ²⁶ Yeenn bba m-pa marese bbokone: Tar mesese a kuwa dom ang. Ne ke ase ta dda bba m-dda ang goto. ²⁷ Mba miyase mare ne ang, m-tojuse ne toyn ke Lubba mɔse ta dda. ²⁸ Undaje kemse do rose te, ke do ne-kuulje te ke Ndil-me-nda undase kare e-ngemje. E-ngemeje Egilisi ke Lubba ndoko ke mese njaa. ²⁹ M-gere ke maje to gom te a, dewje ke toje toke enjakemnjarje ke maji ang ke a ddeeye kandeje horose te mba ddase maji ang. ³⁰ Mare nje-ngemje a kinje horose te njaa ta dda kare mare nje-me-kunnje unnje gode. ³¹ Yeenn a, undaje kemse do rose te, oleje mese to bbal muta njaa, til te ddem kara ddem m-ndejesese kara kara toyn ke maanñ-ɔ kem te.

³² «A bbasine minyase me ji Lubba te, ke me tar me-maji te laa ke ase ta dda kare e-sangeje ddem kare ingaje neje ke maji ke ñ-mɔse mba dewje laa ddem. ³³ M-dda bbo nare, bbo ande, wase bbo kubbu le dew ang. ³⁴ Sese njaa kara e-gereje ke maje, ema njaa m-dda kula ke jim bba minga ne ne ke mem ndiki, ke ne ke a kuma nje-buwa njaje lem. ³⁵ Ke ndo toyn, maw m-tojuse to, to maji ta dda kula toke baann mba kuma ne nje-ndooje, ta kole ne mese do tar te ke Ebbe-dewje Jeju njaa pa na: «Koko ee ke dew ke are ne uta dew ke dare ne.» »

³⁶ Goe te ke Pɔl pa tarjeenn le a, ne de ke ansiyenje dunguje mekeje-golde nangé ngaa ñ-duju Lubba. ³⁷ Yeenn a, dewje toyn uruje do non te. Dilaje Pɔl duwaaje karda te ngaa ñ-toje mbiya. ³⁸ Ndoo ddade mba Pɔl pa arede na da telje koo kem ne ang ngaa. Goe te a, ñ-danneje ndereng ta tɔku to te.

21

Kaw le Pɔl ke Jurusalam

¹ Toke jinya ansiyenje Epeje a, jaw ke to njarara jaw ñ-tee Kose. Lo kare a, jaw ñ-tee Rode ngaa jin teenn jaw ñ-tee bbe te ke Patara. ² Jinga tɔku to ke aw ke nange te ke Penisi ngaa junn tɔku to le. ³ N-tee ngosi ke Sipere ngaa jaw joo doe a, jinya jaw ke beer er ke Siri. Jaw juru nangé bbe te ke Tir, mba nje-tɔku to le a ta kungu ne-kotoje lo teenn. ⁴ N-nayn ndo siri mba

jinga nje-me-kunnje lo teenn. Ndil-me-nda ula nje-me-kunnje le are n̄-paje dare Pɔl kare naw Jurusalam ang. ⁵ Toke ndo leje ase ngaa junn ddew ta kotu a, dewje toyn dannjeje, dede, ke deneje lede, ke ngannde ndereng tee ke je me bbe te le ddaka. Jungu mekeje-golje nangê ta ba te ngaa n̄-duju Lubba. ⁶ Goe te a, n̄-dda naa lapiya ngaa junn toku to, a nje-me-kunnje le telje key lede.

⁷ «Jin Tir n̄-tee bbe te ke Petolemayise a, junda ngange nja leje le lo teenn. N-dda lapiya nje-me-kunnje ngaa n̄-nayn ke de ndo kara. ⁸ Lo kare a, n̄-tel junn ddew jaw n̄-tee Sejare. Lo teenn jaw key le Pilipi nje-toju Tar ke maji le Lubba ke to kara le dewje ke siri ke n̄-mberede Jurusalam ngaa n̄-to key laa. ⁹ Nee ke nganne ke dene so ke gereje ngaw ang bbay ngaa aw ilaje mber-tar le Lubba. ¹⁰ N-nayn lo teenn ndo banya nya le ngaa mare nje-kila mber-tar le Lubba ke nange te ke Jude ke dia na Agabusu in Jude te le ddee. ¹¹ N-ddee ningaje ngaa n̄-taa endaar kuwa-bber le Pɔl, ne njaa n̄-to ne gole ke jia ngaa n̄-pa na: «Ndil-me-nda na Jiipije a toje nje-endaar kuwa bber neenn Jurusalam toke be ngaa da kulaeje ji dewje te ke gereje Lubba ang.» ¹² Toke joo tar le baann a, jeje ddem nje-me-kunnje ke bbe te le ddem n̄-wal Pɔl nya kare ta naw Jurusalam ang. ¹³ A nilaje te na: «Ddi bba aw noje ne ngaa aw ddaje are mem aw gange maann wa? Toke n̄-tom ke kula wase n̄-tolum Jurusalam woju do ri Ebbe-dewje Jeju kara m-ndiki te.» ¹⁴ Juma saa pin n̄-ndiki ang are jew roje ngaa n̄-pa na: «Maji kare Ebbe-dewje dda ne ke mee ndiki.» ¹⁵ Go ndoje te ke n̄-dda teenn le a, n̄-gol roje toyn ngaa junn ddew jaw Jurusalam. ¹⁶ Mare nje-koo-meteje ke Sejare ke aw dannjeje Jurusalam awje ke je are n̄-to key le Nason bbe te ke Sipere. Nason le to nje-me-kunn lew baa.

Pɔl aw mba koo Jake

¹⁷ Toke n̄-tee Jurusalam a, nje-koo-meteje taajeje ke koko. ¹⁸ Lo kare a, Pɔl aw ke je ro Jake te. Ansinyeje toyn mbonje naa lo teenn le. ¹⁹ Pɔl ddade lapiya ngaa oru gel ne ke Lubba dda ddew te laa horo dewje te ke toje to Jiipije ang ddekere ddekere arede. ²⁰ Dewje ke ooje tar le Pɔl osuje gaji Lubba ngaa paje are na: «Oo, ngokonje, Jiipije banya banya ooje mede te. Dede toyn tar ngemje ndu le Moyije uwa wurde nya. ²¹ Dooje tar ke aw nja ke rii ke maje. Na ne-toju lei a dda kare Jiipije toyn ke isije horo dewje te ke toje to Jiipije ang kara mbeteje ndu le Moyije. Na ei a e-pa arede to ta kare duja motu ngannde ang wase kare n̄-ddaje ne gel-bbe le Jiipije ang ngaa. ²² Ddi a ja ddaje wa? A du ang da koo na ee neenn. ²³ Maji kare e-dda ne ke ja ta pa kari neenn: Dewje so eeje neenn ke unnje ndude. ²⁴ Aw ke de, ei, ke de e-tokoje yerew lese naa te, uka dođe are n̄-ngisa dođe. Baann bba, dewje toyn a gereje to tarje ke dooje doı te le to ngem ngaa da gere to ei kara aw e-ngem ndu le Moyije to. ²⁵ A tar ke woju do dewje ke toje to Jiipije ang ngaa ooje mede te le, junn ndu me maketuru te jula ne jarede mban kare dusaje da ke n̄-polo ne korje ang, dusaje mese ang, donje da ke kewn ute ang, ke n̄-ddaje lo to majang ang.» ²⁶ Ndo kara goe te a, Pɔl aw ke dewje ke so le are ne ke de n̄-toko yerew lede naa te. Naw key-polo-Lubba te ta toju ndo ke na kare ne ne-polo woju dođe kara kara toke ndo toko yerew lede le tunga.

Duwa Pɔl me key-polo-Lubba te

²⁷ Toke ndo siri ke go toko yerew te le nayn ngosi ta kase a, Jiipije ke Aji ooje Pɔl key-polo-Lubba te. Dosuje kutu dewje ke banya banya dare

wungu onde ngaa duwaje Pól. ²⁸ N-paje ke taar na: «Ngann Ijarayelje, e-ddeje bbo! Dew ke aw dda ddo ke dewje leje, ke ndu le Moyije ke key-polo-Lubba leje ddew ne toju te ke naw n̄-toju dewje leje toyn loje te toyn le a ar neenn. Gerekeje kara n̄-ddee ke de key-polo-Lubba te neenn nare lo neenn ke maji toyn le tuju.» ²⁹ Kete, dooje Toropim ke to dew ke Epeje mbor Pól te le Jurusalam neenn are dejeje to naw saa key-polo-Lubba te.

³⁰ Lo yeke me bbe te le toyn are dewje ddejeje banya, duwaje Pól dinje saa key-polo-Lubba te n̄-teeje saa ddaka ngaa dutu ta key le ngoru. ³¹ Daw n̄-sangeje ddew ta tole a tare aw oso mbi toku mbayje te le mbambaje ke Rom na me bbe ke Jurusalam aw yeke. ³² Njange njange njaa n̄-bbar toku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje kare dawje ro dewje te ke banya banya le. Toke dulaje kemde dooje toku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje le a, dewje rōde ta kunda Pól. ³³ Yeenn a, toku mbayje le mbambaje le ddee saa ngosi uwae ngaa unn ndu kare n̄-tōe ke kula njamdi joo. Goe te a, n̄-duju tar na n̄-to na wa? Ddi a n̄-dda wa? ³⁴ Dewje ke banya le paje tar dang dang. Bula to nya are ddew ke na kase ta gere ne gel tar le ke maje goto. Yeenn a, nunn ndu nare daw ke Pól me ndoko te le mbambaje. ³⁵ Toke Pól tee do esekaliye te a, mbambaje le bangeje, mba dewje ke banya le aw ddaje singa. ³⁶ Dewje le toyn ndoleje goe aw uruje ekii na: «E-toleje!»

Pól oru gel tar no dewje te ke Jurusalam

³⁷ Kare te ke da ta kande ke Pól me ndoko te le mbambaje a, Pól pa are toku mbayje le mbambaje na: «Ddew pa sei tar to wa?» Nilae te na: «E-gere tar gereke wa? ³⁸ Dew ke Ejipte te ke bbasine bbay neenn osu kutu dewje are ddaje do ngeng ngaa oto dewje ke nje-tol dewje dorō so aw ke de me kor te le, to ei a neenn ang wa?» ³⁹ Pól ilate na: «Ema, m-to Jiipi ke dujum Tarese, nange Silisi te, m-to ngonn ke bbe te ke ria bbar nya. M-wali nya kare arem ddew m-pa tar mare dewje neenn.» ⁴⁰ Toku mbayje le are ddew Pól kare pa tar. Pól le ar do esekaliye te dda jia are dewje le. Lo to nyenene ngaa n̄-pa tar narede ke tar ebere na:

22

¹ «Ngakōmje, bōydede, oje naji lem ke ma ta kōru karese.» ² Toke dooje to Pól aw pa tar arede ke tar ebere a, lo to nyenene uta ye ke dongor bbay. ³ «M-to Jiipi, dujum Tarese nange Silisi te. A n̄-ngemem Jurusalam neenn. M-ndo ne kō Gamaleyel te do tar ngem ndu te le kajeje. Munn rōm toyn mare Lubba ddew kara baa toke aw ddaje bbokone. ⁴ M-dda singa ke dewje ke unnje ddew le Ebbe-dewje ndereng dingaje yo. Mare duwa dingawje, ke deneje n̄-tōde dungude key-kula te. ⁵ Toku nje-polo Lubba, ke mboñ-naa le ansiyenje a gereje to tar ke tokoro njaa maw m-pa neenn. Mba dede njaa darem maketuru ke ri ngakōnje Jiipije ke isiye Damase kare maw muwa nje-me-kunnje m-tōde m-ddee ke de Jurusalam kare dula kemde ndoo.»

Pól oru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare

⁶ «Toke maw m-jaa ddew-bō ngaa m-tee ngosi ke Damase a kare ee ngosi ta kare danna. A a ta koo a, toku lo-kare in darā gukum. ⁷ M-tee moso nangē a, moo mare ndu pa sem tar na: «Sól! Sól! Mba ta ddi bba e-dda singa sem wa?» ⁸ Milae te na: «Ebbemje, ei na wa?» Ndu le pa na: «Ema Jeju ke Najarete a aw dda sem singa neenn.» ⁹ Nje-buwa lo-kawje lem oje lo ke ndoko le ke maje a dooje ndu dew ke aw pa sem tar le ang. ¹⁰ M-duju

tar m-pa na: <Ddi a ma dda wa Ebbemje?> Ebbe-dewje le pa arem na: <In taar aw Damase. Nunn da toji ne tɔyn ke to tar lei ta dda.> ¹¹ A lo le ndoko are moo lo ang ngaa nje-buwa-njaje lem le a uwaje jim to kuwa bba aw sem Damase.>

¹² «Mare dingaw ke ria na Ananiyase ee nunn, n̂-to dew ke bbeel Lubba, naw n̂-ngem ndu le Moyije, Jiipije tɔyn ke me bbe teenn aw pajje tar laa maji. ¹³ N-ddee ningam ngaa n̂-pa narem na: < Ngokom, Sol e-tel oo lo!> Kare teenn njaa kem uja ngaa mooe. ¹⁴ Ananiyase le pa arem na: <Lubba le kajeje bbari undai dang kare e-gere ne ke mee ndiki, kare ta oo Jeju ke to dew ke gate gate, kare ta oo ndue ke mbii. ¹⁵ Mba maji kare e-tel to nje-tar naji laa ta pa ne ke oo ke mbii ddem, ke kemi ddem nɔ dewje te tɔyn. ¹⁶ A mbata ddi a aw e-ngebbe wa? Jaw jare inga batem, e-bbar ria are tar majang lei oru doi te.>

Lubba bbar Pɔl kare tɔju tar laa dewje ke toje to Jiipije ang

¹⁷ Goe te ke m-tel Jurusalam ngaa mare ndɔ maw duju Lubba me key-polo-Lubba te a, moo mare ne toke le ni jeenn. ¹⁸ Moo Ebbe-dewje ke pa sem tar na: <E-tee njange Jurusalam ke ddang, mba naji ke a kɔru dɔm te le dewje a ndikije te ang.> ¹⁹ M-pa mare na: <Ebbemje, n̂-gereje ke maje to ema le njaa, maw mande key-mbɔn̂-naaje te mare duwa dewje ke ooje mede te sei, daw dilade key-kula te ddem, n̂-tundade ke ndey ddem.> ²⁰ Kare te ke daw n̂-kayn ne mese Etiyenne ke to nje-tar-naji lei le mee loe te tɔ, m-ndiki te ke de ngaa m-ngem kubbuje le nje ke tɔleje le. ²¹ A Ebbe-dewje le pa arem na: <Aw, mba ma kulai ddew ew horo dewje te ke toje to Jiipije ang.> »

Tar le Pɔl de ke tɔku mbayje le mbambaje ke Rɔm

²² Toke Jiipije ooje tar laa ndereng teeje dɔ tar teenn a, uruje ekii na: «E-tɔlje dingaw neenn ke ddang! Maji kare n̂-nayn ke tebbe ang!» ²³ Daw duruje ekii, daw n̂-tɔruje kubbuje rɔde te ngaa daw n̂-sanreje ebaburu ke taar. ²⁴ Yeenn a, tɔku mbayje le mbambaje le unn ndu kare dande ke Pɔl me ndoko te le mbambaje kare ta dundae dare n̂-pa tar bba ta gere gel ne ke dewje aw uruje ne ekii dɔe te le. ²⁵ Toke daw n̂-tɔeje ta kundae a, n̂-pa nare tɔku-mbay le mbambaje ke ee teenn na: «Eeje ke ddew ta kunda ngonn nje-bbe ke Rɔm ke n̂-gange sariya dɔe te ang wa?» ²⁶ Toke tɔku-mbay le mbambaje le oo tar neenn le a, ɔtu aw pa are tɔku mbayje le mbambaje na: «Ddi a a dda wa? Dingaw le to ngonn nje-bbe ke Rɔm.» ²⁷ Tɔku mbayje le mbambaje le ddee duju Pɔl na: «Tɔkɔrɔ njaa e-to ngonn nje-bbe ke Rɔm wa? E-pa are moo!» Pɔl pa na: «Tɔkɔrɔ njaa.» ²⁸ Tɔku mbayje le mbambaje le na: «Dare muka nare bo nya bba m-ddee to ngonn nje-bbe ke Rɔm.» Pɔl ilae te na: «Ema Pɔl, dujum to ngonn nje-bbe ke Rɔm njaa.»

²⁹ Dewje ke a ta tundaeye kare n̂-pa tar ke tɔkɔrɔ le tuseje inyaeje ke ngoru. Toke tɔku mbayje le mbambaje le gere to Pɔl to ngonn nje-bbe ke Rɔm a nare duwae n̂-tɔe a, bbeel ddae.

Daw ke Pɔl lo gange sariya te

³⁰ Lo are a, tɔku mbayje le mbambaje le ndiki ta gere gel ne ke Jiipije undaje ne tar dɔ Pɔl te le ke maje. Yeenn a, nare n̂-tutu kula njamji gɔle te ngaa nare tɔku nje-poloje Lubba uwaje dɔ naa ke nje-gangeje sariya ngaa nare n̂-ddee ke Pɔl nɔde te.

23

1 Pól aa kem nje-gangeje sariya ke uwaje dɔ naa le ngaa pa na: «Ngakomje, nja lem ke maw m-nja nɔ Lubba te ndereng bbokone neenn, mare ne joku keje lem ndɔ kara ang.» 2 A Ananiyase tɔku nje-polo Lubba unn ndu are nje ke arje mbɔr Pól te le kare dundaje tae. 3 Yeenn ngaa, Pól pa are na: «Ei ke e-to ddew kara baa toke kare key ke dɔru pɔr te, Lubba a kundai. Isi neenn ta gange sariya dɔm te ddew ndu te, a inya ndu le are kunda a dundam wa?» 4 Dewje ke arje ngɔsi ke Pól paje areje na: «Aw e-taji tɔku nje-polo Lubba wa?» 5 Pól pa na: «Ngakomje, m-gere to n̄-to tɔku nje-poloje Lubba ang, mba maketuru le Lubba pa na: «E-pa Tar ke maji ang dɔ nje-kɔñ-bbe te lei ang.» *

6 Pól gere to dewje ke aw uwaje dɔ naa mba gange sariya le, mareje toje to Saduseyenje, a mare toje to Parijiyenje. Yeenn a n̄-pa tar ke taar horo nje-gangeje sariya te le na: «Ngakomje, m-to Parijiyen, m-to ngonn le Parijiyen. Gel ne ke da ta gange ne sariya dɔm te to mem ke munda dɔ kin te le dewje ke oy.» 7 N-pa tar nila nangê ang bbay a, kɔl in horo Parijiyenje te, ke Sadusiyenje ngaa kayñ-naa to me mbɔn naa te le. 8 Mba Sadusiyenje paje na: «Kin le nje-yoje goto, anjije gotoje, ndilje gotoje. A Parijiyenje paje na nejeenn toje tɔkɔrɔ. 9 Tɔku bula in horode te. Mare nje-kɔruje gel nduje ke toje to Parijiyenje inje taar ngaa paje tar ke singa na: «Joo mare ne kara ke ase kare jundaje ne tar dɔ dingaw te neenn ang. To mare ndil wase mare anji a pa saa tar a, n̄-gereje wa?» 10 Tar le aw ke kete kete are tɔku mbayje le mbambaje le bbeel mba kare dewje le inje uruje dɔ Pól te jakateje. Yeenn a, nunn ndu nare mbambaje aw ɔruje Pól horode te teeje saa aw saa me ndoko te le mbambaje.

11 Lo ndul a, Ebbe-dewje tee inga Pól ngaa pa are na: «Uwa are ngeng, e-pa tar naji lem Jurusaləm mban, a maji kare e-dda toke baann Róm to.»

Jiipije gɔlje tar mba tɔl Pól

12 Lo are a, mare Jiipije unguje tar me naa te ngaa undaje yo na: «Ja kusa ne ang ddem, ja kay maann ang ddem ndereng n̄-tɔl Pól bba.» 13 Kɔr dewje ke unguje tar me naa te le uta dɔsɔ. 14 Daw dingaje tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje n̄-paje darede na: «Junda yo kem dewje te tɔyn n̄-pa na: Ne a kɔru taje ang ndereng n̄-tɔl Pól bba.» 15 Yeenn a, maji kare ooje naa ke nje-gangeje sariya te e-dujuje tɔku-mbay le mbambaje areje n̄-ddeeye ke Pól darese. Ereje gusu to na ddee kare uruje gel tar laa ke maje ooje. A jeje ja kiya baan mba tɔle kete bba kare n̄-tee neenn.»

16 A ngonn nann Pól ke dingaw oo tar baan ke da ta kiya le ngaa aw ande me ndoko te le mbambaje pa are Pól le. 17 Pól bbar mare tɔku-mbay le mbambaje pa are na: «Aw ke ngonn basan neenn nɔ tɔku mbayje le mbambaje te mba nee ke mare tar ta pa kare.» 18 Mbay le mbambaje le unn ngonn basan le aw saa nɔ tɔku mbayje te le mbambaje. N-pa na: «Pól ke duwae le bbarem ngaa dujum kare m-ddee ke ngonn basan neenn rɔi te, mba nee ke mare tar ta pa kari.» 19 Tɔku mbayje le mbambaje le uwa ngonn le aw saa ngange lo te ngaa duje na: «Tar ddi a ee ne ta pa karem wa?» 20 Ngonn basan le pa are na: «Mare Jiipije ooje ta naa ta duji kare bara a, are daw ke Pól lo gange sariya te lede. Da kereje gusu to da ta kuruje gel tar laa le ke maje koo. 21 A dang bba oo tar lede ang, mba daseje ne ke dɔsɔ gire ngaa diyaje baan. Dundaje yo ta mbete ne-kusa, ta mbete ne-kay ndereng ta tɔl Pól bba. N-moseje rɔde tɔyn mban, ndui njaa

* 23:5 23.5 Ekejode 22.27

daw n̄-ngebbeje.» ²² Tōku mbayje le mbambaje le ndeje ngonn basan le na: «E-pa are mare dew kara to uku me tar neenn arem ang.» Goe te a, ninyae nare notu.

Dula Pɔl nɔ tɔku-mbay Pelikese te

²³ Goe te a, tōku mbayje le mbambaje bbar mare tōku-mbayje le mbambaje joo ngaa pa arede na: «E-golje mbambaje kɔr joo, nje-sundaje dɔsiri, nje-ningaje kɔr joo are darje perere ta dawje Sejare ke kare jikara ke til te. ²⁴ E-moseje mare sundaje kare unnje Pɔl aw saa ke rɔ ke maji nɔ tōku-mbay Pelikese te.» ²⁵ Goe te a, tōku mbayje le mbambaje dda maketuru are Pelikese le na: ²⁶ «Ema Kolodiyusu Lijiyase m-dda maketuru neenn mari, ei tōku-mbay Pelikese ke e-to dew ke bo. M-ddai lapiya! ²⁷ Jiipije uwaje dingaw ke mulae mari neenn ta tɔle. A moo na n̄-to ngonn nje-bbe ke Rɔm are maw ke mbambaje maw mɔre ne me jide te. ²⁸ M-ndiki nya ta gere gel ne ke dundaje ne tar dɔe te are maw saa nɔ nje-gangeje sariya te lede. ²⁹ Moo a, dunda tar dɔe te mba mayn naa tar dɔ nduje te lede. A minga tar ke ase kare ta n̄-tɔle ne wase dilae ne key kula te ang. ³⁰ Moo na da ta kiya baan ta tɔl dingaw le. Yeenn a, mulae rɔi te ngaa, m-pa mare nje-kundaje tar dɔe te le kare daw ke tar la le noi te.»

³¹ Mbambaje le ooje ndu tōku-mbay lede ngaa, unnje Pɔl til te awje saa Antipatirisi. ³² Lo are a, mbambaje ke nje-golje telje me ndoko te, a nje-sundaje le awje saa. ³³ Toke n̄-teeje Sejare be a, dareje maketuru le tōku-mbay ngaa n̄-tojeje Pɔl le. ³⁴ Mbay le tura maketuru le a, duju ta gere se Pɔl to dew ke nange te ke dda wa? N-pa dare na Pɔl to dew ke nange te ke Silisi. ³⁵ Mbay le pa na: «Ndɔ ke dewje ke undaje tar dɔi te le ddeetje bba ma koo tar lei.» Nunn ndu kare n̄-ngem Pɔl me key-tōku-mbay †.

24

Jiipije undaje tar dɔ Pɔl te

¹ Ndɔ mi goe te a, Ananiyase ke to tōku nje-polo Lubba, tōkuje, ke Tertulusu ke to mare nje pa tar dɔ dewje te awje Sejare. Daw n̄-sekeje Pɔl ta tōku-mbay Pelikese te. ² N-bbar Pɔl dare ddee ngaa Tertulusu le unn kutu kunda tar dɔe te na: «Dew ke bo Pelikese, tambal dɔi a jisi ne ddekeke bbokone, ke ddew gusu te ke siki ke e-tee ne a bbe neenn maji ne. ³ Ke ndɔ kara kara tɔyn, loje te tɔyn jaw jari wooyo mba neje ke maji ke jaw jinga toke be ddew te lei. ⁴ Ma pa tar ten baa mba m-ndiki ta tuju kare lei baa ang. Yeenn a, m-wali nya kare e-dda me-maji bbo e-tuka mbii oo tar leje. ⁵ Joo a, dingaw neenn to dew ke maji ang nya. N-dda nare lo yeke horo Jiipije te tɔyn ke dɔ nange te. Ngaa n̄-to mare tōku-mbay dɔ mboñ-naa te le dewje ke Najarete ke to mboñ-naa ke maji ang. ⁶ N-sange ddew ta ddee ke ne-yerew me key-polo-Lubba te leje are juwae. [N-ndiki ta gange sariya dɔe te ddew ndu te leje ⁷ A Lijiyase ke to tōku-mbay le mbambaje a ddee ɔre jije te ke singa ⁸ ngaa duju kare nje ke undaje tar dɔe te le ddeetje ke tar le noi te.] Ei njaa bbo e-duje tar a, a gere to neje tɔyn ke junda ne tar dɔe te le to neje ke tɔkɔrɔ.» ⁹ Jiipije ndikije tar te le to ngaa paje na tar le to tar ke tɔkɔrɔ.

Pɔl ɔru naji laa nɔ Pelikese te

† 23:35 23.35 Key-tōku-mbay: Key-tōku-mbay ke Erode dda kare te ke non ne bbe te le Erode

¹⁰ Goe te a, tōku-mbay dda jia are Pōl kare pa tar ngaa Pōl pa na: «M-gere to e-to nje-gange sariya le dewje me bbe te neenn bbal banya nya. Yeenn a, ma kōru naji lem nōi te ke me ke oso pōn. ¹¹ Bbo uru gele a, a gere. Dda ndo dōku gire joo baa bbay a maw Jurusalam mba polo Lubba. ¹² Me key-polo-Lubba te wase key-mbōñ-naaje te wase me bbe te, mare dew ingam maw mayn tar ke mare dew wase maw mere dewje kare yeke lo ndo kara ang. ¹³ Dewje neenn a kaseje ta toji ne ke dundaje ne tar dōm te le bbasine neenn ang. ¹⁴ Ne ke m-gere goe a neenn: Maw m-polo Lubba le kajeje ke ddew ke siki. A dede ñ-paje na to ddew ke maji ang. Ne tōyn ke ñ-dda maketuru ndu te le nje-kilaje mber-tar le Lubba, m-ndiki te. ¹⁵ Munda mem to dewje ke gate gate ddem nje ke gate ang ddem ke oyje a kinje. Dede kara dunda mede toke baann tō. ¹⁶ Yeenn bba, ke ndo tōyn maw m-sange ddew ta ngem keje ke maji nō Lubba te ddem nō dewje te ddem.

¹⁷ M-tee Jurusalam ang bbal banya nya. Yeenn bba m-ddee ta kare ne kuma ne dewje ke me bbe te lem ddem ta kare ne-polo Lubba ddem. ¹⁸ Kare teenn le a m-toko yerew lem me key-polo-Lubba te m-tunga a, dingamje. Ndōe teenn le dewje mbōnje naa banya ang ddem bula goto ddem. ¹⁹ A mare Jiipije ke Aji eeje teenn. Dede a bbo deejje sem ke tar a, to tar lede ta ddee nōi te mba kunda tar dōm te. ²⁰ Wase dede neenn bbo dooje majang lem ndo te ke maw ne nō sariya te le a, maji kare ñ-paje. ²¹ Kare teenn le mar horo nje-gangeje sariya te muru ekii m-pa na: «Da ta gange sariya dōm te wōju dō nje-yoje ke munda mem to da kinje.» Mba tar ke kara baa neenn le njaa ñ-ddee ne sem sariya te nōse te bbokone neenn.»

²² Pelikese gere tar dō ddew te ke siki ke Ebbe-dewje tōju le ke maje ngaa nōru ndo sariya le ke kete. N-pa na: «Ndō ke Lijiyase ke to tōku mbayje le mbambaje ddee bba ma gange sariya lese le.» ²³ Nunn ndu nare tōku-mbay le mbambaje kare ñ-ngem Pōl key kula te, a ta ninya ddew nare ñ-dda mare neje ke mee ndiki ddem ninya ddew nare nje ke laa ddee umaaje ddem.

Pōl aw nō Pelikese de ke Durusile te

²⁴ Dda ndo ngaji goe te a, Pelikese de ke dene laa Durusile ke to Jiipi ñ-ddeejje. Pelikese le ula bbar Pōl ngaa dooje tar ke naw ñ-toju dō kunn me te kare te Kiriste Jeju. ²⁵ Kare te ke Pōl aw pa tar kula-dda te ke gate gate, tar tō bbo ke da-rō te, ke tar sariya ke aw ddee a, bbeel dda Pelikese ngaa pa na: «Ase baann, otu ngaa. Mare ndo ngaa bba ma bbari.» ²⁶ Nare Pōl ddee tōn saa tam taar taar, mba neje to Pōl a kare ne nare. ²⁷ Bbal joo nday a, Pōrusiyusu Pesutusu on tōku-mbay turu Pelikese te. A Pelikese le ndiki ddee maji kem Jiipije te are ninya Pōl key-kula te.

25

Pōl ōru naji laa nō tōku-mbay Pesutusu te

¹ Pesutusu tee nange te ke nōn dōe ngaa ndo muta goe te a, nin Sejare le naw Jurusalam. ² Tōku nje-poloje Lubba, ke tōku dewje le Jiipije awje nōe te aw sekeje Pōl. N-dujeje nya kare ³ ñ-dda ke de me-maji ta nare ñ-tel ke Pōl Jurusalam. Daw ñ-ddaje baann ta kiya baan ddew-bō tōlje Pōl. ⁴ A Pesutusu pa na: «Key-kula ke Sejare a dila Pōl te. Ema njaa kara mbōr ang a ma tel Sejare tō. ⁵ Maji kare mare dewje ke kemde ōru ke eeje horose te

ddeeje ingamje are jaw Sejare, a bbo dooje mare ne ke to ke dogole ang do Pol te a, n̄-sekeje Pol le.»

⁶ Pesutusu dda ndo jijoo wase ndo doku baa rōde te ngaa goe te a, n̄-tel Sejare. Lo are a, naw nisi lo gange sariya te ngaa nunn ndu kare n̄-ddee ke Pol. ⁷ Toke Pol le tee a, Jiipije ke inje Jurusalam ddeeje gukuje dōe ngaa undaje tarje ke ngeng ngeng dōe te. A ne ke a kase ta toju to tarje ke dunda dōe te le to tarje ke tokoro goto. ⁸ A Pol ōru naji laa na: «M-dda ne ke majang ke mbete ndu le Jiipije ang ddem, key-polo-Lubba ang ddem, ke toku mbayje ke Rōm ang ddem.» ⁹ Pesutusu ndiki ta ddee maji kem Jiipije te, yeenn a, n̄-duju Pol na: «E-ndiki tel Jurusalam kare n̄-gange sariya lei nōm te wa?» ¹⁰ A Pol pa na: «Lo ke neenn kara to lo gange sariya le toku mbayje ke Rōm a mar te neenn, are lo ke neenn njaa da gange sariya lem ke te. Moo mare ne ke maji ang ke m-dda ke Jiipije ang are ei njaa kara e-gere ke maje. ¹¹ A bbo mare tar uwam wase m-dda mare ne ke maji ang ke ase gange sariya yo dōm te a, m-mbete ta koy ang. A bbo tarje ke dunda dōm te neenn to ngem baa a, dew kara ee ke ddew ta kiyam me jide te ang. Ma kaw ke tar le nō toku mbayje te ke Rōm.» ¹² Pesutusu pa tar ke nje-kareje ndeje ngaa goe te a, pa are Pol na: «E-ndiki ta kaw ke tar lei nō toku mbayje ke Rōm te mban are a kaw nōe te.»

Pol aw nō Agiripa te

¹³ Dda ndo ngaji goe te a, toku-mbay Agiripa de ke kōnanne Berenise n̄-ddeeje Sejare ngaa dawje ta dda lapiya Pesutusu. ¹⁴ Toke daw n̄-ddaje ndo keteenn ngaji le a, Pesutusu ōru gel tar ke do Pol le are toku-mbay Agiripa le na: «Mare dingaw ke Pelikese inyae key-kula te ee neenn. ¹⁵ Kare te ke maw Jurusalam a, toku nje-poloje Lubba, ke tokuje le Jiipije sekeje tam te ngaa dujuje kare m-gange sariya dōe te. ¹⁶ A milade te na: «Dewje ke Rōm aw gangeje sariya do dew te baa baann ang. Maji kare nōru naji laa kem dewje te ke undaje tar dōe te le bba da gange sariya dōe te.» ¹⁷ Kare te ke ema jee ke de n̄-ddee Sejare neenn a, m-ngebbe ang. Lo-kare njaa maw misi lo gange sariya te ngaa munn ndu kare n̄-ddee ke dingaw le neenn. ¹⁸ Nje-tarje laa le ddeeje a, ne ke maji ang ke meje to n̄-dda bba dundaje ne tar dōe te le moo ang. ¹⁹ Bbaye njaa to tar ke n̄-maynje naa wōju do ddew ke ta polo ne Lubba lede njaa, ke do mare dingaw te ke ria na Jeju ke oy mban, a Pol aw pa na nisi kem baa. ²⁰ A m-gere ne ke ma dda wōju do tar neenn ang. Yeenn a, m-pa mare kare bbo n̄-ndiki a, naw Jurusalam bba ta n̄-gange sariya do tar te laa le. ²¹ A Pol le ndiki ta kaw ke tar laa le nō toku mbayje te ke Rōm. Yeenn bba munn ndu kare n̄-ngeme ndereng ta mulae nō toku mbayje te ke Rōm le.» ²² Agiripa pa are Pesutusu na: «Ema njaa kara m-ndiki nya ta koo tar ke ta dingaw te neenn.» Pesutusu le pa na: «Bara njaa a, a koo tar ke tae te.»

²³ Lo-kare a, Agiripa de ke Berenise n̄-ddeeje ke dewje gode te toke banya, ke toku-mbayje le mbambaje, ke toku dewje ke me bbe te dawje lo gange sariya te. Pesutusu unn ndu are n̄-ddee ke Pol. ²⁴ Yeenn a, Pesutusu unn kutu pa tar na: «Mbay Agiripa, sese tōyn ke eeje ke je neenn ooje dingaw neenn. Dewje ke toje to Jiipije tōyn ddeeje oomje ke tar laa. Jiipije ke Jurusalam ddem nje ke neenn ddem aw uruje ekii na nase yo. ²⁵ Ema, moo mare ne ke n̄-dda ke a ase yo ang. A ne njaa n̄-duju ta koo toku mbayje ke Rōm. Yeenn a, munn ndu ta kulae nō toku mbayje te ke Rōm. ²⁶ A minga mare ne kara ke ma dda dōe te me maketuru te kula ne kare toku mbayje ke Rōm le ang. Mba yeenn a m-ddee saa nōse te tōyn, uta

toyn, nɔ ei tɔku-mbay Agiripa te ta kisa me tar laa le. Goe te a, ma gere ne ke ma dda maketuru te kare tɔku mbayje ke Rɔm. ²⁷ Mba ke keje te lem, kula dew Rɔm a pa gel ne ke dunda ne tar dɔe te ang to kula mbe.»

26

Pɔl ɔru naji laa nɔ Agiripa te

¹ Agiripa pa are Pɔl na: «Jari ddew kare ɔru naji lei.» Pɔl ula jia ngaa ɔru naji laa na: ² «Tɔku mbayje Agiripa, rɔm neelem bbokone nya ta kɔru naji lem nɔi te wɔju dɔ tarje toyn ke Jiipije undaje dɔm te. ³ Mba e-gere ne-ji-bbeje le Jiipije toyn maji ddem, e-gere neje toyn ke daw n̄-maynje naa tar dɔe te ddem. Yeenn a, m-duji kare ore wuri oo tar lem.

⁴ «Jiipije toyn gereje pa-nja lem ke kasem baa. N-gereje kisi lem horo dewje te ke bbe lem, ke kisi lem Jurusalam. ⁵ N-gereje lew baa. Toke n̄-ndikije a, da kaseje ta pa kari to, m-to kara le dewje ke uwaje tar le Lubba ngeng nya ke toje to pariijyenje. ⁶ A bbasine, n̄-sekemje mba munda mem dɔ ndu Lubba te ke unn are kajeje. ⁷ Gel-dewje leje ke dɔku gire joo undaje mede to ne ke Lubba unn ndue ta dda a ddee ne ke tɔkɔrɔ. Yeenn bba daw n̄-poloje Lubba til, ke kare ke me ke enge ang. Tɔku mbayje, ema kara munda mem dɔ ne teenn le tɔ. Ne ke Jiipije undaje ne tar dɔm te le ann.

⁸ See Jiipije, ooje to Lubba ase ta ndol dewje ke oyje ang mba ddi wa?

⁹ «Ema kara meje lew m-pa na to maji kare m-dda singa nya mba koo ri Jeju ke Najarete neenn mbim te ang. ¹⁰ M-dda neenn Jurusalam. Tɔku nje-poloje Lubba aremje ddew are ema ke da-rɔm njaa mungu nje-me-kunnje nya key-kula te ngaa bbo da ta tɔlde a, m-ndiki te tɔ. ¹¹ Maw mande key-mbɔn naa te lede ke ndɔ ndɔ maw mula kemde ndoo. Maw muwade ke singa mare n̄-tajije ri Jeju. Bbo wungu ɔm boy a, m-ndole gode ndereng dɔ bbe te ke ddang.»

Pɔl tel ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare are Agiripa

¹² «Mare ndɔ tɔku nje-poloje Lubba aremje ddew kare maw Damase ke ride maw muwa nje-me-kunnje. ¹³ Tɔku mbayje, mee ddew-bô maw maw ngaa kare ar danna a, moo mare lo-kare in darâ uru dɔm te ke nje-buwa lo-kawje lem. Lo-kare le uta ndoko le kare. ¹⁴ Toke jeje toyn n̄-tee joso nangê a, moo mare ndu dew pa tar arem ke tar arameyen na: <Sɔ! Sɔ! Mba ddi bba e-dda sem singa wa? A to ngeng sei nya ta dda singa toke da ke ebbeeje ɔse ke kake a, aw dda dingaw.> ¹⁵ Milae te na: <Ei na wa? Ebbe-dewje.> Ebbe-dewje pa na: <Ema Jeju a aw dda sem singa ann. ¹⁶ A in ar taar. Gel ne ke m-tee mingai ne toke be: M-tee mingai kare e-tel to nje-kula lem ddem, kare e-pa tar koo ke oom neenn are dewje ddem, ngaa ta kare ɪla mber neje ke ma tɔji bbay. ¹⁷ Ma kɔri me ji Jiipije te, ke me ji dewje te ke toje to Jiipije ang ke mulai ke rɔde te. ¹⁸ Mulai rɔde te kare e-teyn kemde ta ɔrude lo-ndul te e-tee ke de lo-kare te. Kare ɔrude ji Satan te ke ɔn dɔde e-ddee ke de rɔ Lubba te. Yeenn bba Lubba a kɔru tar majang lede dɔde te ngaa da kingaje lo horo dewje te ke ooje mede te sem ngaa majije toyn.> »

Pɔl ɔru gel ne ke n̄-dda

¹⁹ «Tɔku mbayje Agiripa, mba yeenn a, m-tusu ne ke in darâ ke moo toke le nijeenn le minya m-dda ne ke dang ang. ²⁰ A dewje ke Damase, ke Jurusalam a mila mber-tar neenn marede dɔngɔr. Goe te a, mila mbere mare dewje ke Jude te, ke dewje ke toje to Jiipije ang. M-pa marede kare

ñ-turuje mede ta daaje lo ke rɔ Lubba te ngaa ta ñ-ddaje ne ke toju to ñ-turuje mede mban. ²¹ Mba tar neenn le a Jiipije uwamje ne kare te ke me ne key-polo-Lubba te ngaa ñ-sangeje ddew ta tɔlemje. ²² A Lubba njaa ngemem ndereng bbokone, are nɔ dewje te tɔyn, nje ke ten, wase nje ke bo kara m-nayn maw m-pa tar-naji laa bbay. Ne ke a ta ddee ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Moyije paje tare le njaa maw m-pa. Mila mare ne dɔe te ang. ²³ N-paje na Kiriste a koo ndoo. Na to dɔngɔr dew ke a kin horo nje-yoje te ngaa na kila mber lo-kare kare Jiipije ke dewje ke toje to Jiipije ang.»

Pɔl duju Agiripa kare oo mee te

²⁴ Pɔl nayn aw ɔru naji laa baann a, Pesutusu uru ekii na: «Pɔl, e-to nje-wooy! Neje ke e-ndo nya le ilai wooy te!» ²⁵ A Pɔl pa na: «Pesutusu, dew ke bo, mayn wooy ang. Tar ke tɔkɔrɔ, ke tar kem-kare a maw m-pa. ²⁶ Tɔku mbayje Agiripa oo tarje neenn kete mban are ma kase pa tar neenn nɔe te ke bbeel ang. M-gere to ñ-gere nejeenn tɔyn, mba nejeenn le teeje lo kiyae te ang. ²⁷ Tɔku mbayje Agiripa, tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje le e-ndiki te wa? M-gere to e-ndiki te njaa.» ²⁸ Agiripa pa are Pɔl na: «Oo to a dda kare m-to nje-koo-mete ke ngɔru baa be wa?» ²⁹ Pɔl pa are na: «Ke bbasine neenn wase ke lew kara, ma duju Lubba kare ei ddem, esee dewje tɔyn ke aw ooje tar lem bbokone neenn ddem e-ddeeje toke lem. A ta kula njamji a ñ-tɔ ne se ke toke be ang.» ³⁰ Tɔku mbayje Agiripa ddem, tɔku-mbay Pesetusu ddem, Berenise ddem, ke dewje ke isije ke de inje taar. ³¹ Dɔruje rɔde ke guku ngaa ñ-paje tar horode te na: «Dingaw neenn dda mare ne ke ase yo wase mare ne ke ase kilae ne key-kula te kara ang.» ³² Agiripa pa are Pesutusu na: «Bbo dingaw neenn duju ta kaw nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm ang a, ja kinyae.»

27

Dula Pɔl Rɔm

¹ Toke dunn ndu kare junn tɔku to jaw Itali a, dinya Pɔl, ke mare dewje ke duwade me ji tɔku-mbay te le mbambaje ke Rɔm ke ria na Juliyusu. Dunda ri mbambaje le na « mbambaje le tɔku mbayje.» ² Junn tɔku to ke Adaramiti ke a ta kaw bbeje te ke Áji ke tɔku toje aw arje te ngaa jaw. Aristarke ke to dew ke Tesalonike nange te ke maseduwann aw ke je. ³ Nɔɔ kara goe te a, ñ-tee Sidɔn. A Juliyusu ke aw dda Pɔl maji le, inyae are naw rɔ nje-buwa-kuraje te laa mba kare dareje mare neje ke due. ⁴ Jin keteenn a, junn ddew ke tee giri Sipere te, mba yel aw tila kemje. ⁵ N-gange ba-kate ke to mbɔr Silisi, ke Pampili te ngaa ñ-tee Mira nange te ke Lisi. ⁶ Keteenn, tɔku-mbay le mbambaje le oo mare tɔku to ke Alekejandiri ke aw ke Itali ngaa, areje jaal.

⁷ Jaw jann jann baa ndɔ banya ngaji are ñ-dda to kula ddaje bba ñ-tee Kinide. A yel ɔkujje ddew kare ñ-nday ke ddew ke junn le. Yeenn a, ñ-nday mbɔr Kerete te er ke Salemɔnne. ⁸ N-dda to dda bba ñ-nday mbɔr dɔ dere ba te le ngaa ñ-tee lo te ke daw ñ-bbar na « lo ke maji ke tɔku toje aw arje te». Lo le to ngɔsi ke Laje.

⁹ A ndɔ nday nya ngaa are nja dɔ maann te to ne-bbeel nya, mba ndɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te nday mban*. Yeenn a, Pɔl ndeje nje-yelje tɔku to le na: ¹⁰ «Ngakɔmje, moo a, lo-kaw leje neenn a maji ang. Tɔku

* 27:9 27.9 Nɔɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te

to le ddem ne-kotoje ddem a tujuje nya. Jeje njaa kara jeeje ta yo te to.»
 11 A, tōku-mbay le mbambaje le ndiki ta koo tar le nje-yel tōku to le, ke tar le nje-tōku to le uta ndeje le Pōl. 12 Tō bbay, lo-kar le tōku tojeenn le to lo ke maji kare dew isi te neyn kul te ang. Mba yeenn a, nya le dewje ke me tōku to te le ndikije ta kōtu lo teenn le. N-ndiki kare ddew to a, n̄-teeje Penikese, ke to lo-kar le tōku toje ke Kerete. Lo le aa lo ke dagoo ddem beer ddem er ke lo kande te le kare, ta kisi teenn kare neyn̄-kul nday dōde te.

Bamburabo ula dō ba-kate te

13 Mare yel ke ula ke singa ang in dagoo a dewje ke me tōku to te le ejeje to da kaw teeje lo te ke dundaje mede ta tee te le. Yeenn bba dōruje tōku ande ke daw dila maānn kare to le nja ang ngaa n̄-sangeje ddew mba kuwa kare ba ke Kerete. 14 A njange njange baa, mare bamburanbo ke dunda ria na «Erakilon» in er dō dere ba te le ingade. 15 Bamburabo le unn tōku to le ta kaw ne are ddew ke ja nar ne to le goto ngaa dinya jare to le aw ke je. 16 N-nday giri ngonn dō-dere ba te ke ria na Koda. N-dda to kula ddaje bba juwa ngonn to ke n̄-tō mbōr tōku to te le mba kaji ne nje ke maann a ta kuwade. 17 Nje-yelje tōku to le unnje ngonn to ilaje me tōku to te le ngaa tōje tōku to le ke kula. N-bbeelje mba kare tōku to le aw ar ke de dō enangara te ke Libi. Yeenn a, dunnje mare ne ke dōy ke n̄-tō tōku to te le dilaje maānn ngaa dinyaje dare tōku to le aw ke de. 18 Bamburabo le yekeje ke singa nya. Yeenn bba lo are a, dunnje kutu tila ne-kotoje maānn. 19 Ndō muta laa a, dede njaa dotoje ne-kulaje ke me tōku to te le ke jide n̄-tilaje maānn. 20 Ndō banya nya dew oo kem kare ang ddem, oo endenterendje ang ddem. Bamburabo le aw yeke lo to bbeel nya. Jeje to ja kaji ang ngaa.

21 Dewje ke me tōku to te le usaje ne ang ndō banya. Yeenn ngaa Pōl ar taar nō dewje te le tōyn ngaa pa na: «Namdede, bbo ooje tar lem ngaa areje naynje Kerete a, neje a tujuje be ang ddem, neje a naynje be ang ddem. 22 A ke bbasine neenn, m-pa marese: E-bbeelje ang, mba dew kara horose te a koy ang. Tōku to le kara baa njaa a tuju. 23 Til te neenn, Lubba ke m-to dew laa ngaa maw dda saa are mare anji laa tee ingam, 24 ngaa pa arem na: «E-bbeel ang Pōl. Maji kare ar nō tōku mbayje te ke Rōm are gange sariya lei. Lubba a ngem dewje tōyn ke eeje sei me tōku to te neenn woju dōi.» 25 Yeenn a, uwaje are ngeng, nje-buwa-kuraje lem! Munda mem dō Lubba te. Na dda ne ddew kara baa toke n̄-pa narem. 26 Tōku to le a kaw kar ke je ta mare dō-dere ba te.»

27 To til dōku gire sō laa a bamburanbo le aw yekeje dō tōku ba kate te ke Mediterane teenn. Lo aw to mōngu yenene a, nje-yelje to le ooje toke ne ke jaw n̄-tee ngōsi ke nange. 28 Dilaje kula ke n̄-tō ande ke dōy gele te maānn mba gere ne kuru laa ngaa dingaje kilometere dōmuta gire siri. Daw ngaji ngaa n̄-telje dilaje bbay a, dingaje kilometere dōjoo gire jijoo. 29 N-bbeelje kare tōku to le unda er ang. Yeenn a, dungleje ande-nareje ke dōy sō maānn kutu tōku to te le kare nja ang ngaa n̄-ndingaje kare lo are ke tōke. 30 Kare teenn, nje-yelje tōku to le sangeje ddew ta tee me to te le kaynje. Dunnje ngonn to dilaje maānn ngaa dereje gusu to na ta tilaje ne ande-nareje ke dōy nō tōku to te le. 31 Yeenn a, Pōl pa are tōku-mbay le mbambaje, ke mbambaje le na: «Bbo dingawje neenn naynje me tōku to

te neenn ang a, a kajije ang.» ³² Yeenn a, mbambaje le gangeje kulaje ke ñ-tò ne ngonn to le ngaa dinyaje dare aw.

³³ Kete bba kare lo are a, Pól ndeje dewje tóyn kare usaje ne. N-pa na: «Ndò doku gire sò bbokone ke aw ngebbeje kare dò maann to ddekeke ngaa usaje ne ang. ³⁴ Yeenn a, m-dujuse kare usaje ne mba kisi ne ke tebbe. M-pa marese bbay to ben dò mare dew kara horose te a koso nangé ang.» ³⁵ Go tarje teenn a, nunn mapa, nare wooyo Lubba kem dewje te tóyn, ñ-tete ngaa nunn kutu kusa. ³⁶ Yeenn ngaa dewje tóyn ingaje singa ngaa usaje ne tó. ³⁷ Kórje tóyn ke jisi me tóku to te le to kór joo ke dósiri gire misan. ³⁸ Goe te ke jusa ne jare meje ndann a, ñ-tila bból beleje maánn jare tóku to le óle.

Dewje ke me tóku to te tóyn teeje ta yo te

³⁹ Toke lo are a, nje-yelje to le ooje dò nange a gereje ang. Dooje ta maann ke to enangara. Yeenn ngaa, ñ-ndikije ta bbo ddew to a, kaw ke tóku to le tae te. ⁴⁰ Mba yeenn a, ñ-tutuje kula ke ñ-tò ne ande-nareje ke ooy le dare osoje me maann te. Kare teenn njaa tó a ñ-tutuje kula neje ke aw tojuje ddew tóku to le. Goe te a, ñ-toje kubbu nò tóku to te le kare ta yel uta ne tóku to le ngaa dunnje ddew er ke dò enangara te le. ⁴¹ Daw ñ-teeje dò enangara te ke tee dann maann te ke uru ngaa uwa tóku to le ar ne lo kara. Nò tóku to le ande me enangara te are ddew ke na ngese ne goto. Maann lenge ngaa unda kutu to le ke singa are tete. ⁴² Mbambaje ndikije ta tólje dewje ke duwade le na kare mare kara ale maann tee ayn. ⁴³ A tóku-mbay le mbambaje le ndiki ta kaji Pól are nókude ddew kare ñ-ddaje ne toke baann. Nare ddew dewje ke gereje maann kare gaynje maánn dongor ta aleje teeje ddaka. ⁴⁴ Kese dewje a naaje kare kakeje te, ke gaji tóku to ke guru le mba kóru gode. N-dda toke baann ngaa jeje tóyn ñ-tee ddaka ke rò ke maji.

28

Pól tee dò dere ba te ke Malte

¹ Go yo te ke ñ-tee tae te bba ñ-pa dareje na ri dò dere ba le to Malte. ² Nje-bbeje le taaje ke maje nya. N-yelje tóku puru ngaa ñ-bbarje dare ñ-ndibbi mba ndi unn kutu ta kere are kul on nya. ³ Pól oto ngann ngew ungu puro. A li tee me te mba puru le óbbe ngaa ñ-tón ji Pól ñ-tinya te. ⁴ Toke nje-bbeje le ooje li ke naa ji Pól te le a, ñ-paje tar horo naa te na: «A du ang dingaw neenn to nje-tól dewje. Maann a ta kuwae bba tee tae te. A ne ke gate gate a kinyae kare ñ-nayn kem ang.» ⁵ Pól tusu li le are oso puro. A ne kara njaa dda Pól ang. ⁶ Nje-bbeje le aw ngebbeje ta koo rõe ke a ti wase koso ke na koso wate koy. A ñ-ngebbeje pin dooje mare ne kara ke dda Pól ang. Yeenn a, ñ-telje ñ-turuje ndude na: «Ñ-to mare lubba.»

⁷ Ngosi baa keteenn, lo le mare tóku dew ke dò dere ba te le ke ria na Pubiliyusu ee teenn. Nuwaje ke rõe te ke maje ngaa ñ-tò rõe te ndò muta. ⁸ Bò Pubiliyusu le to tuwa rò-tò te. Rõe tunga nya ddem ñ-ndenge mese ddem. Pól aw ooe, duju Lubba dõe te, ila jia dõe te ngaa naji. ⁹ Goe te a, mare nje-bbeje ke Malte ke røde tode ddee ooje ngaa røde ddee maji tó.

¹⁰ Nje-bbeje le waljeje nya ngaa kare te ke ja ta kunn tóku to a, dareje neje ke a kumaje ddew-bò.

Pól tee Róm

¹¹ Go neyn muta te ke n̄-dda a, junn tōku to ke in Alekejandiri. Ri tōku to te le na «lubbaje ke toje to ndungaje». Tōku to le ar teenn kare neyn kul nday bba ta kōtu. ¹² N-tee Sirakusu a, n̄-dda ndō muta. ¹³ Jin teenn a, juwa kare mbal n̄-tee Rejiyo. Lo are a, yel ke dagoo ula nya ngaa ndō joo a, n̄-tee Pujōl. ¹⁴ Jinga mare ngakōnje me bbe teenn ngaa n̄-dujuje kare n̄-dda ndō siri rōde te. N-dda toke baann bann a jaw ne Rōm. ¹⁵ Ngakōnje ke Rōm ooje tar leje ngaa tilaje kemje ndereng ingajeje lo ne-labbe te ke Apiyusu, ke bbe ke to key-to-mbaje te ke muta. Toke Pōl oode a, are wooyo Lubba ngaa tel inga singa. ¹⁶ Toke n̄-tee Rōm a, dare ddew Pōl kare uwa key laa dang. Dunn mare mbamba kara kare ngame.

Pōl pa tar le Lubba bbe te ke Rōm

¹⁷ Ndō muta goe te a, Pōl bbar tōku dewje le Jiipije ke isije me bbe te ke Rōm ta key te laa. Toke n̄-mbōnje naa a, n̄-pa narede na: «Ngakōnje, m-dda mare ne ke maji ang ke dewje leje ang ddem m-mbete ne-ji-bbe le kajeje ang ddem. A duwam Jurusalam ngaa dinyam me ji dewje te ke Rōm. ¹⁸ Go tar te ke nje ke Rōm dujumje ooje tōyn a, n̄-ndikije ta kinyamje mba dooje mare tar dōm te ke a kase kare n̄-tolumje ne ang. ¹⁹ A Jiipije mbeteje. Mba yeenn a, m-duju ta ddee ke tar lem nō tōku mbayje te ke Rōm, bbo to tar a m-ndiki ta kunda dō dewje te ke bbê lem te. ²⁰ Wōju dō tar neenn njaa m-duju ta koose, ta tōn ke se tam. Ma kerese ang, n̄-tōm ke kula njamjije neenn wōju dō tar ne ke dewje ke Ijarayel undaje mede dōe te.» ²¹ Dilaeje te na: «Jinga mare maketuru ke in nange Jude te dōi te ang ddem, mare ngakōnje kara ddee pa tar dōi te areje ang ddem wase pa tar lei maji ang areje ang ddem. ²² A jaw n̄-duji kare ei njaa ōru gel ne ke aw eje areje, mba n̄-gere to loje te tōyn dewje aw mbeteje kuwa-dō-naa ke ee me te neenn to mbete dōrō.»

²³ Dojuje ndō dareje ngaa ndōe le ase a, n̄-ddeeje toke banya dingaeje lo toe te. Ke endōō ndereng lo-kul Pōl pa tar arede. N-pa tar kōñ-bbe le Lubba narede. Nunn tar ndu le Mōyiji, ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba n̄-pa ne tar le Jeju kare n̄-ndikije te. ²⁴ Mareje ndikije te saa, a mareje mbeteje. ²⁵ Horode te tar lede aw naa te ang ngaa kare te ke da ta kōtuje a, Pōl pa tar kara na: «Tar ke Ndil-me-nda pa are kajeje ddew te le Nje-kila mber-tar le Lubba Ijayi neenn to tar ke tōkōrō. Ndil-me-nda pa na:

²⁶ <Aw inga dewje neenn
e-pa arede e-pa na:
a kooje tar ke maje,
a a gereje kande tar le ang,
a kooje loo ke maje,
a a kooje ne ang.

²⁷ Mba me dewje le ketere,
dutuje mbide,
n̄-bbirije kemde
baann bba ta kare kemde oo lo ang ddem,
ta kare mbide oo tar ang ddem,
ta gere ne ang ddem

mba n̄-ndikije ta telje rōm te kare majide ang.> *»

²⁸ Pōl pa arede bbay na: «Maji kare e-gereje. Lubba ula ke tar kaji neenn are dewje ke toje to Jiipije ang. Dede da ndikije tar te le.»

* 28:27 28.27 Ejayi 6.9-10

²⁹ [Go tar te ke Pól pa le a, Jiipije maynje naa tar otuje ne.] ³⁰ Pól dda bbal joo kakara key te ke nuka ke nare laa njaa. Naw taa dewje toyn ke ddeje aw ooeje ke rœ. ³¹ N-toju tar kôn-bbe le Lubba ngaa n-toju ne do Ebbe-dewje Jezu Kiriste te ke bbeel ang. Mare dew òke ddew ang.

Dɔngɔr maketuru ke Pɔl dda are Timote

1 Timote

1Ti

Tar dɔ maketuru te le Timote

Nje-dda maketuru neenn to Pɔl. N-dda maketuru le horo bbal 64 ke 66 go ddee te le Jeju dɔ nange te. Nula ke maketuru le nare Timote.

Timote le bɔeje to gereke, a kɔenje to jiiipi. Kɔenje le unn mee are Jeju. Timote to nje-nja go Pɔl te. Pɔl ulae mare loje te nya. Nulae Tesalonike, ke Korente. Ansiyenje ke Egilisi te unneje to kara le dewje ke eeje dɔ mboŋ-naa te le nje-me-kunnje.

Pɔl dda maketuru le mba nje-me-kunnje naynje aw mɔseje gɔl mboŋ-naa lede bbay. A mare nje-me-kunnje aw tojuje neje ke tɔkɔrɔ ang. Naw nare ndejeje nje-me-kunnje, ke nje ke isije dɔ mboŋ-naa te le nje-me-kunnje le.

Ndejeje laa le toke be: Tar ngem ne-toju ke tɔkɔrɔ. Tar nayn ddew tarje te ke me maketuru te le Lubba. Tar dda kula ke ndɔ tɔyn wɔju dɔ Tar ke maji. Tar duju Lubba naa te. Tar mɔse gɔl Egilisi, ke tar mbere dewje ke maji kare isije dɔ Egilisi te.

Tar lapiya le Pɔl

¹ Ema Pɔl ke Lubba ke Nje-dekajije, ke Jeju Kiriste ke jundaje meje dɔe te a daremje ddew kare m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste, m-dda maketuru neenn mari.

² M-dda maketuru neenn mari ei Timote ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ, mba oo mei te ke Kiriste. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ŋ-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar ke wɔju dɔ ne-toju ke to ke dɔgɔle ang

³ Maji kare e-nayn bbe te ke Epeje ddew kara baa ke ndu ke munn mari kare te ke maw ne ke Maseduwane. Me bbe te ke Epeje le, mare dewje aw tojuje ne ke dɔgɔle ang. Maji kare ta e-gangede ddewe te. ⁴ E-pa are nje-ne-tojuje ke ke dɔgɔle ang le are dɔru keje lede dɔ gel neje te ke lew ke to ke ddewe ang, ke tar koru gel kadede ke ngal nya ngaa kɔen goto. Nejeenn aw ddejeje ke mayn naa tar baa bbo dda me-kara ke ne ke Lubba mɔse wɔju dɔje ang. Dew a gere ne ke Lubba mɔse le ddew me-kunn te. ⁵ Ne ke maw m-sange ddew ndu te ke munn neenn to kare e-ndikije naa ke me ke nda, kare eeje ke keje ke maji, kare oje mese te tɔkɔrɔ ke Lubba. ⁶ Mare dewje ke inyaje ddew nejeenn le ndeemje ddew ngaa aw undaje bula baa. ⁷ N-ddaje rɔde to nje-tojuje ndu le Lubba ke are Moyije, a ŋ-gereje gel tar ke daw ŋ-paje le ang. Tar ke darje dɔe te le kara ŋ-gereje gele ang ddem.

⁸ N-gere to ndu to ne ke maji toke dew dda kula ke turu ndu le. ⁹ N-gereje to dew ke gate gate a ndu to wɔju dɔe ang. A ndu to wɔju dɔ nje ke mbeteje ndu, nje-dɔ-ketereje, ke nje ke mbeteje Lubba, nje-ne-ddaje ke maji ang, ke nje ke bbelje Lubba ang ddem bbelje ne le Lubba ang ddem, nje-tɔlje bɔdede wase kɔndede, ke nje-tɔlje ngamaredeje, ¹⁰ nje-ddaje lo-to majang, ke dingawje ke aw ddaje lo-to ke dingaw maredeje, ke nje-labbeje dewje to bbereje, ke nje-ngemje, ke nje ke aw undaje-yo baa wase dewje ke ddaje ne tɔyn ke to dang ke ne-tojuje ke tɔkɔrɔ. ¹¹ Ne-tojuje ke tɔkɔrɔ le to me Tar te ke Maji ke areje ddew ta kare ŋ-gereje Lubba ke ase kare dewje

osuje gaje. Lubba ke ndiki ta kare jisije maji le njaa inya Tar ke maji le me jim te.

Tar wooyo le Pɔl

¹² Mare wooyo nya Ebbejeje Jeju Kiriste ke arem singa: Noom to mare dew ke na kase ta kunda mee dɔe te ngaa ñ-bbarem kula te laa. ¹³ A ema ke lew m-to nje-tuju ria, nje-dda singa ke dewje laa, nje-dda saa dɔɔ. Lubba oo kem-to-ndoo lem, mbata kete moo mem te saa ang are m-gere dɔm ne te ke m-dda le ang. ¹⁴ Ebbejeje Lubba dda sem me-maji ke bo nya. Nare moo mem te ngaa nare m-ndiki ngamaremje ddew me-kara te ke m-dda ke Jeju Kiriste.

¹⁵ Tar neenn to tar ke tɔkɔɔ, maji kare dewje tɔyn taaje tar neenn ngemje mede te: Jeju kiriste ddee dɔ nange te mba kaji nje-ddaje majang. Ma njaa m-to dew ke dda majang uta kese dewje tɔyn. ¹⁶ A bbo Lubba oo kem-to-ndoo lem a, ñ-ndiki ta tɔju to ñ-tɔ wure wɔju dɔm, ema ke m-to dew ke dda majang uta kese dewje tɔyn le. N-dda baann mba kare dewje ke a ta kooje mede te saa ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ oomje to ne-koju mare. ¹⁷ Ase kare dewje tɔyn ndoyje ri Lubba ngaa osuje gaji Lubba ke bbal ke bbal! Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba ke kem dew ooe ang, Lubba ke kara baa, Amem.

¹⁸ Ngonnum Timote, ndu ke maw minya me jii te neenn to ddew kara baa ke tar ke *nje-kilaje-mber-tar le Lubba paje wɔju dɔi lew. Maji kare tarje neenn ari singa are e-dda ne dɔɔ ke maji, ¹⁹ ddew kunda mei dɔ Lubba te, ke ddew ngem keje ke maji te. Mare dewje ke ooje mede te mban ngaa eeje ke keje ke maji le telje inyaje keje ke maji le ngaa dosoje ddew me-kunn te lede. ²⁰ Imene de ke Alekejandere deeje horo dewje teenn le. Minyade me ji Esu te kare ta ñ-ndoje ta tel taji Lubba ang ngaa.*

2

Ndeje wɔju dɔ duju Lubba

¹ Yeenn a, ne ke m-ndeje se ta kare e-ddaje dɔngɔr a to kare dewje dujuje ne ji Lubba te, paje tar ke Lubba, ddaje rɔde to ndoo nɔ Lubba te ngaa telje ke wooyo are Lubba wɔju dɔ dewje tɔyn. ² Maji kare e-dujuje Lubba wɔju dɔ tɔku-mbayje, ke nje-kɔñ-bbeje. Baann bba ja kisije ddekeke, ja kisije ke me-wul-lɔm ddew bbel Lubba te ddem ta wal Lubba ddem. ³ Yeenn a to ne ke kura ngaa maji nya kem Lubba te ke Nje-kajije, ⁴ Lubba ke ndiki kare dewje tɔyn ingaje kaji ddem, ndiki kare dewje tɔyn gereje ne ke tɔkɔɔ ddem. ⁵ Mba Lubba kara baa, *nje-gɔl tar horo Lubba te ke dewje kara baa tɔ.

N-to dew, Jeju-Kiriste, ⁶ ke unn rɔe uka ne dɔ dewje tɔyn.

Kare ase a, Kiriste pa tar naji le toke baann. ⁷ Mba yeenn a, Lubba undam to nje-kila mber, ke nje-kayn-kula kare m-tɔju tar me-kunn, ke tar ke tɔkɔɔ dewje ke toje to Jiipije ang. Tar ke tɔkɔɔ a maw pa neenn bbo maw mere ngem ang.

⁸ Yeenn a, m-ndiki ta kare dingawje dujuje Lubba ke lo tɔyn, dulaje jide ke darâ ke me ke nda kayn, ke wungu ang ddem ke mayñ-tar ang ddem.

⁹ Ddew kara baa, m-ndiki kare deneje ulaje kubbu ke maje, dulaje kubbu dare kem dewje to ke dɔde te ang, ñ-ddaje mande ke boro ang: N-ddaje dɔde ke dɔgɔle, dulaje ne-mandeje ke ñ-dda ke ande ang wase mere wase

* 1:20 Kilade ddaka

kubbu ke nare ngeng nya ang. ¹⁰ A maji kare kulaje ke maji a deneje ulaje to kubbu. Ne ke baann a ase kare deneje ke unnje ndude ta bbil Lubba ddaje. ¹¹ Kare ne-tɔju a, maji kare deneje isije ddekeke ngaa ta dooje tar. ¹² Mare ddew dene ta kare tɔju ne wase ɔn dɔ dingaw ang. Maji kare dene utu tae. ¹³ Mba Adam a Lubba ddae dɔngɔr bba goe te a ñ-dda Ebe. ¹⁴ Adam a are Esu ere ang. A dene a inya are Esu ere ngaa oso me majang te. ¹⁵ A Lubba a kaji dene ddew kaju ngonn te, toke noo mee te ke Lubba, toke ñ-ndiki dewje, toke ñ-ngem rɔe ngaa ñ-dda rɔe ngaji.

3

Dewje ke aw ngemje Egilise

¹ Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ. Toke bbo mare dew ndiki ta ddee to nje-kula le Lubba a, to kula ke maji nya njaa a ñ-ndiki ta dda. ² Baann a, maji kare ñ-to dew ke tar to dɔe te ang, ñ-to nje-dene ke kara, ñ-to dew ke ngem rɔe, ñ-to dew ke gere dɔ jia, ñ-to dew ke dda ne ke ddewe, dew ke gere ngem nje-mbaje, dew ke gere ta tɔju ne. ³ Maji kare ñ-to bbere le koto ang, ñ-to nje-kunda dew ang, ñ-to dew ke wul pee, ñ-to dew ke ndiki kɔl ang, ñ-to dew ke ndiki nare nya ang. ⁴ Maji kare ñ-to dew ke gere ta tɔju ddew ke maji nje ke me key te laa, ñ-to dew ke dda are nganne ooje tae ngaa bbeleje. ⁵ A bbo dew gere ta kɔn dɔ nje ke me key te laa ang a, na ngem Egilise toke baann wa? ⁶ Maji kare nje-kula le lubba to dew ke oo mee te ke Jeju goe ew bba. Baann ang a, na koo rɔe bo nya ngaa Lubba a gange sariya dɔe te ddew kara baa toke ñ-gange sariya dɔ Esu te. ⁷ Maji kare dewje ke toje to nje-me-kunnje ang paje tar laa maji. Baann bba na koso me bande te le Esu kare ta rɔ-kul ddae ang.

Tar le diyakereje

⁸ Ddew kara baa, maji kare diyakereje toje to dewje ke ulaje gel rɔde naa te ang, dewje ke ndude joo ang, ñ-toje to nje-kayje koto nya ang, maji kare ñ-toje dewje ke aw sangeje ta kinga nare-bukuru ang. ⁹ Maji kare ñ-ngemje tar me-kunn ke Lubba tee ne ke ddaka le ke keje ke maji. ¹⁰ Maji kare ñ-nade doo kete bba ngaa goe te bbo mare tar to dɔde te ang a, da kaseje ta ddaje kula le.

¹¹ Maji kare dene njeje kara ulaje gel rɔde naa te ang, ñ-toje to nje-naneje ang, ñ-ngemje rɔde. Ñ-to deneje ke toje gate gate ddew neje te tɔyn. ¹² Maji kare diyakereje le toje to nje-deneje ke kara. Maji kare ñ-gereje ta tɔju ddew ke maji ngannde, ke dewje tɔyn ke me key te lede. ¹³ Mba diyakereje ke aw ddaje kula lede ke maje a kingaje piti ta dewje te tɔyn ngaa da paje tar me-kunn lede ke to ke dɔ Jeju te ke bbil ang.

Ne-gere ke iya rɔe

¹⁴ Kare te ke maw m-dda ne maketuru mari neenn, munda mem ta kaw kingai mbɔr ang baa. ¹⁵ A bbo m-ddee ke tɔke ang a, ndejeje ke mari neenn a kari ddew kare e-gere ddew ke a nja ne horo dewje te le Lubba. Dewje le Lubba le to Egilise le Lubba ke Nje-kisi kem baa. Nje-me-kunnje le toje to nje-kuwaje tar ke tɔkɔrɔ kare ngeng. ¹⁶ Tɔkɔrɔ njaa, tar me-kunn ke iya rɔe ngaa ñ-tee ne ke ddaka le to ne ke ngeng nya. Tare le toke be: Kiriste unn da rɔ dew, Ndil me-nda pa tar naji laa na ñ-to gate gate, anjije ooeje,

dewje pa tar laa horo dewje te ke toje to Jiipije ang,
dewje ke dɔ nange te unnje mede are,
Lubba unne aw saa lo piti te laa dará.

4

Ne tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔɔ

¹ Ndil-me-nda pa tɔkɔɔ na, dduutu ndɔɔje a, mare dewje a kinyaje ddew me-kunn mba naynje go ndilje te ke nje-ngemje ngaa da kunnje go ne-tɔju le umaje. ² Dewjeenn le ndemje ddew wɔju dɔ tar le nje-ngemje. Nje-ngemje le ndil ne-gere lede oy toke mare le kake ke tebbe ke puru wae. ³ Nje-ngemje le tɔjuje ne na: taa-naa wase kusa mare ne-kusaje to kula ke maji ang. A Lubba dda ne-kusajeenn mba nje-me-kunnje ke gereje ne-tɔju ke tɔkɔɔ. Maji kare dareje wooyo Lubba mban a dusaje. ⁴ Mba neje tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔɔ. Ne ke ta mbete me te goto toke dew usa ke wooyo. ⁵ Mba tar le Lubba, ke duju Lubba leje ddaje are ne-kusa le tel ne-kusa ke maji kem Lubba te.

Nje-kula le Lubba ke tɔkɔɔ

⁶ Toke e-tɔju neje ke m-pa mari neenn nje-me-kunnje a, a to nje-kula le Kiriste ke tɔkɔɔ. Baann bba, a tɔju to e-to dew ke tar le Lubba ande ddew ne-tɔju te ke tɔkɔɔ ke e-ndo ke rɔ-nel. ⁷ Maji kare e-mbete esu ngemje ke dewje aw oruje ke to dang ke ne-tɔju le nje-me-kunnje. E-sange ddew ta to gate gate kem Lubba te. ⁸ Ndam toke kayñ-ngɔru to ne ke dda maji ke da-rɔ dew. A kunn rɔ kare Lubba to ne ke dda maji ke dew ddew neje te nya. Ddew kunn rɔ kare Lubba te, dew a kase kinga tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ. ⁹ Tar neenn to tar ke tɔkɔɔ, maji kare dewje tɔyn taaje ngemje mede te ke maje. ¹⁰ Bbo jaw jooje ndoo wase jaw ñ-ddaje dɔɔ a, mba kake jundaje meje dɔ Lubba te ke Nje-kisi kem baa. Lubba ke to Nje-kaji dewje tɔyn, ke uta tɔyn ñ-to Nje-kaji nje-koo-meteje. ¹¹ Neenn a, maji kare unn ndu dɔe te ngaa e-tɔjude. ¹² Maji kare dew dabbi mba kake e-to ngonn baa ang. A maji kare nje-koo-meteje ooije to ne-kɔju mare ddew tar te ke tai te, ddew kula ddai te, ddew ndiki te ke e-ndiki dewje, ddew mei te ke unn are Jeju, ke ddew rɔi te ke aw e-ngem ke maje. ¹³ E-tura maketuru nya are dewje lo mboñ-naa te e-ngina ne ndɔ ddee lem. Arede ndeje ngaa e-tɔjude ne. ¹⁴ Lubba ari ne-kare baa. E-dda ngar ke ne-kare baa le ang. Lubba ari ne-kare baa le go tarje te ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa ansiyenje mbɔnje naa ilaje jide dɔi te. ¹⁵ Neenn a, maji kare unda mei dɔe te. Maji kare unn rɔi ila kula te lei. Yeenn bba dewje tɔyn a kooje to kula lei aw ke kete kete. ¹⁶ E-ngem rɔi ke maje, unda kemi dɔ ne-tɔju te lei. E-nayn ddewe te ke ndɔ tɔyn, mba bbo e-dda toke baann a, ei njaa a kaji rɔi ddem a kaji dewje ke aw ooje tar lei ddem.

5

Are ndeje nje-me-kunnje tɔyn

¹ Maji kare e-ndeje dingaw ke bbuka toke le boije njaa bbo e-ndange ang. E-ndeje basanje toke le ngakoinje. ² Maji kare e-ndeje kɔdeneje toke le koinjedede. E-ndeje deneje ke naynje ke singade bbay ke me-nda kayn ddew kara baa toke ngakonani.

Tar wɔju dɔ dene-ndubbaje

³ E-wal dene-ndubbaje ke isije ke karede. ⁴ A bbo mare dene-ndubba ee ke nganne wase ngannkae a, dɔngɔr ne ke ta dda a to kare n̄-tojuje kula me-kunn lede horo nujuje te ngaa n̄-telje ke ne ke nje-kujudeje ngem ne de darede guku. Lubba ndiki ne ke baann nya. ⁵ Dene-ndubba ke isi ke kare baa ngaa nje kaa lo ke dɔe te goto, unda mee ke dɔ Lubba te. New ta dda rɔe to ndoo rɔ Lubba te ang, n̄-duju ne ji Lubba te til, ke kare. ⁶ A dene-ndubba ke unn rɔe mba rɔ-nel ke nange neenn isi kem baa ddew da-rɔ te, a ddew ndil te noy mban. ⁷ Mare ne ke ta kare e-ndejede wɔju dɔe mba kare tar to dɔde te ang a neenn. ⁸ Toke mare nje-me-kunn aa lo ke dɔ nje-nujuje te laa ang, uta tɔyn bbo naa lo ke dɔ dewje te ke me key te laa ang a, ninya me-kunn laa, ngaa n̄-maji ang nuta dew ke oo mee te ang.

⁹ Dene-ndubba ke to nje-ngaw ke kara ke bbale uta bbal dɔ-misan bba ta e-dda ria horo mareje te. ¹⁰ Maji kare ria bbar wɔju dɔ kula-ddaje ke maji: Maji kare n̄-to dew ke ngem nganne, dew ke ngem nje-mbaje, nje-toko gol nje-me-ndaje. Maji kare n̄-to dew ke aa dewje ke ne wungu oso dɔde te oo. Maji kare n̄-to dew ke dda mare kulaje ke maji dang dang. ¹¹ Maji kare e-dda ri dene-ndubba ke nayn ke singae bbay horo mareje te ang. Mba ndɔ ke bbo ke da-rɔ te ddade a, da kinya go Jeju kiriste ta taa ngaw. ¹² Kula-dda ke baann tɔju to dinyaje ndu ke dunnje dɔngɔr le. ¹³ Tɔ bbay, mba dingaje kula ta dda ang le a, n̄-ndoje ta kase lo ke ta key ta key. Dɔe te, n̄-telje to nje-kundaje bula. Tar ke osode te ang kara dilaje tade te baa baa. Tar ke ase ta pa ang kara daw n̄-paje. ¹⁴ Yeenn a, m-ndiki kare dene-ndubbaje ke naynje ke singade bbay taaje ngaw, maji kare dujuje ngannje. N̄-tojuje ddew ke maji nje ke me key te lede. Baann bba nje-baanji a kingaje ddew ta nane ke je ang. ¹⁵ Mba mare dene-ndubbaje unnje go Esu ngaa n̄-ndemje ddew mban. ¹⁶ Toke mare dene ke oo mee te ee ke dene-ndubbaje horo nujuje te laa a, maji kare numade. Baann bba dene-ndubbaje le a toje to ne-koto ke aw ɔy Egilise ang. Baann bba Egilise le a kinga ddew ta kuma dene-ndubbaje ke isije ke karede.

Tar ke wɔju dɔ ansiyenje ke me kula te le Lubba

¹⁷ Ase kare ansiyenje ke tojuje ddew ke maji ingaje kuka ke bo. Ke uta tɔyn dede ke kula pa tar le Lubba, ke kula ne-tɔju ɔyde nya. ¹⁸ Maketuru le Lubba pa na:

Mange ke aw mbɔyn jinga waa ke to dɔ jin te kare kande gayn. Maji kare e-tɔ tae ang. Maketuru le pa bbay na:

Ase kare nje-kula inga kuka laa. ¹⁹ Toke mare dew unda tar dɔ mare ansiyenje te a, aa lo te ang. E-ngina ta mare dewje joo wase muta telje undaje tar dɔe te bbay bba ta e-ndiki te.

²⁰ A bbo dew dda majang a, e-ndange kem dewje te tɔyn. Baann bba kese dewje a bbelje ta dda majang.

²¹ M-duji nya kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te, ke kem anjije te ke maji tɔyn kare e-dda ne ke turu nduje ke munn mari. Oru kem dew ang, e-dda ke dewje tɔyn ddew kara baa. ²² Ila jii dɔ dew te kare dda kula le Lubba ke ngɔru baa ang. Ula rɔi me majang te le dew ang. Aa mei nda kayn nɔ Lubba te lei. ²³ Maann dɔrɔ a ay ang. Maji kare ay koto ke ria na ven ngaji mba wuri ke aw toi, ke rɔ-to ke aw jɔki nya. ²⁴ Majangje le mare dewje teeje ke ddaka kem dewje te kete bba n̄-ngange sariya dɔe te. A manjangje le mareje teeje ke ddaka kem dewje te dɔ guku baa. ²⁵ Ddew

kara baa, kulaje ke maji ke mare dew aw dda, kem dewje aw ooje. Kulaje ke maji ke n̄-dda ngaa kem dewje ooje ang kara a nayn lo kiyae te ang.

6

Tar ke wɔju dɔ bbereje

¹ Maji kare bbereje tɔyn ooje ebbedede to dewje ke aseje kare n̄-bbeljede. Yeenn a dda kare dewje a kaseje ta taji ne-tɔje leje ang ddem ri Lubba ang ddem. ² Bbereje ke ebbedede toje to nje-kometeje, maji kare n̄-dabbejede ang mba ebbedede le to toje to ngakɔnde ke me Kiriste te ngaa ebbedede le toje to dewje ke ndikide nya a daw n̄-ddaje kula ke de. Ne ke maji kare e-tɔju dewje ngaa unn ndu wɔju dɔe a neenn.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang, ke bbo ne-kinga

Tar ndiki nare

Ne ke maji kare e-tɔju dewje ddem unn ndu dɔe te ddem a neenn. ³ Bbo toke dew tɔju neje ke ke dɔgɔle ang, ngaa nja ke turu ndu tarje ke maji le Ebbejeje Jeju Krist ang ddem, ke turu ndu ne-tɔju wɔju dɔ bbel Lubba ang a, ⁴ n̄-to dew ke oo rɔe bo ngaa gere ne kara ang, n̄-to dew ke rɔ-to mayn tar ee rɔe te ngaa n̄-to dew ke aw kɔl wɔju dɔ mare tarje. Neje ke baann aw ddee ke kunda-me ke naa, mayn tar, ne-taji, koo naa ke kem ke maji ang, ⁵ mayn̄-tar ke kɔen goto ngaa, tar ke tɔkɔrɔ goto tade te. Dewje le ooje bbel Lubba to gusu ne-kinga lede.

⁶ Tɔkɔrɔ, kunn me kare Lubba to ne-kinga ke bo toke dew unda mee ke dɔ ne te ke nee ne njaa. ⁷ Mba, n̄-ddeje ke ne kara dɔ nange te ang, ddew kara baa ja telje ke ne kara ang. ⁸ Yeenn a, toke jingaje ne-kusa ke taje te, ke kubbu ke roje te a, yeenn njaa ase. ⁹ A dewje ke ndikije ta ddee to nje-ne-kingaje osoje me ne-kere te, bbo neje ke maji ang dang dang ddade are dosoje me bande te ngaa dosoje me bbo neje te ke maji ang dang dang ke aw tɔju dewje ngaa aw unda dewje ta yo te. ¹⁰ Mba bbo nare a to gel neje te ke maji ang tɔyn. Mare dewje ke isije ke bbo nare inyaje ddew ko-me-te lede ddew ew. Yeenn a, dede njaa n̄-darje dɔde ne-wunguje te dang dang.

E-dda dɔ ke maji wɔju dɔ mei ke unn

¹¹ A ei dew le Lubba, e-mbete nejeenn ddew ew, ngaa e-sange ddew ta to gate gate, ta bbel Lubba, ta kuwa koo-mete kare ngeng, ta ndiki ngamarije, ta tɔ wuri ngaa e-ddee to dew ke wul pe ke dewje. ¹² E-ngem me-kunn lei toke dew ke aw dda dɔ. Uwa tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ke Lubba bbari ari dɔ ndɔ te ke e-pa ke tai nɔ dewje te ke banya banya to unn mei are Jeju kiriste. ¹³ Munn ndu neenn mari nɔ-gɔl Lubba te ke are tebbe neje tɔyn ddem nɔ-gɔl Jeju-Kiriste te ke pa tar-naji ke tɔkɔrɔ nɔ-gɔl Pɔnse Pilate te. ¹⁴ E-ngem ndu le are ne-yerew ɔri ang. Are tar to dɔi te ang ndereng ndɔ tel le Ebbejeje Jeju-Kiriste. ¹⁵ Na tel ke ndɔ ke Lubba oju. Lubba ke to nje-kare dewje isije ke koko, ne ke non dɔ neje tɔyn, ne ke n̄-to Mbay-dɔ-tɔku-mbayje, ke Ebbe-dewje ke uta ebbe-dewje tɔyn. ¹⁶ Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, nisi lo te ke ndoko ke dew tee te ang. Dew kara ooe ang ddem, dew kara ase ta koee ang ddem. Maji kare dewje waleje, ngaa maji kare n̄-to nje-singa-mɔngu ke to ke ndɔ ke ndɔ. Amem.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-kingaje

¹⁷ Unn ndu are nje-ne-kingaje ke bbokone neenn are dɔsuje gaji rɔde baa ang. Maji kare dundaje mede dɔ ne-kingaje te ang, mba to neje ke a ndayje. A maji kare dundaje mede dɔ Lubba te ke aw areje ne toyn toke bo kare jumaje ne rɔje. ¹⁸ E-pa are n̄-ddaje maji, n̄-ddaje kula ke maji nya, are dɔsuje ngar ke me kara ngaa n̄-kaynje debbe ne-kingaje lede dewje. ¹⁹ Baann bba da mɔseje ne dam lede ke kura ddem ngeng ddem mba ndo ke bara, yeenn tɔ bba da kingaje ne tebbe ke tɔkɔrɔ.

²⁰ Timote, aa lo ke kula te ke Lubba ari ta kare e-dda. E-mbete bulaje ke baa baa ke aw tila kem tar le Lubba. Nejeenn le inje ddew ne-gere te ke dewje ooje to ne-gere ke tɔkɔrɔ. ²¹ Mare dewje ke njaje go ne-gereje te ke baann le, osoje ddew me-kunn lede. Maji kare me-maji le Lubba nayn kese!

Joo le maketuru ke Pɔl dda are Timote 2 Timote 2Ti

Tar dɔ maketuru te le Timote

Joo le maketuru ke Pɔl ula ne are Timote pa tar dɔ dɔbɔyn nduje te ke Pɔl unn. Pɔl ee key kula te (2.9), dewje nya tuseje inyaaje, n̄-gere to mbɔr ang a na koy (4.6). N-pa dɔbɔn tar laa nare Timote, nje-buwa kula laa ke n̄-ndike to ngonne.

Maketuru neenn pa tar dɔ kisi te le Pɔl dɔ nange te: tar kula laa ke to nje-kayn kula, tar ne-tɔju laa, tar ndoo ke noo ddew kula te wɔju dɔ Tar ke maji. Nje-dda maketuru neenn are ndejeje Timote. Nula dingaw me Timote te kare ne njaa kara noo ndoo mba Kiriste bba (2.1-3). Goe te a, nunn ndu nare Timote ta kare n̄-pa tar le Lubba ke dɔgɔle.

Tar lapiya le Pɔl

¹ Ema Pɔl ke m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste mba Lubba njaa ndiki te, ngaa bbarem kare mila mber-tar tebbe ke nunn ndue ta kare dewje ddew te le Jeju Kiriste,

² M-dda maketuru neenn mari ei ngonnum Timote ke m-ndikii nya. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje n̄-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar wooyo le Pɔl

³ Mare wooyo nya Lubba ke maw m-dda saa ke keje ke maji tɔyn turu kamjedede te til, ke kare. Kare tɔyn ke maw m-duju Lubba a, maw m-pa saa tar wɔju dɔi. ⁴ Meje dɔ nɔn te ke e-nɔn a, mee ke bbo nya ta tel kooi, baann bba ma kisi ke koko. ⁵ Maw mole mem dɔ mei te ke unn toke tɔkɔrɔ. Me-kunn le Loyise ke to kaije ke dene, ke koinje Enise ke dunnje kete. Meje toke ei njaa kara unn mei toke baann tɔ.

Pɔl ndeje Timote kare dda rɔ-kul ang

⁶ Yeenn le bba maw mole mei ta kare are ne-kare baa ke Lubba ari go jim te ke mila dɔi te nayn ke singa ke ndɔ tɔyn. ⁷ Mba Ndil ke dda are n̄-bbel a Lubba areje ang. A Ndil le to Ndil ke areje singa, dda are n̄-ndikije ngamarejeje ngaa dda are n̄-gere dɔjije.

⁸ E-dda rɔ-kul ta pa tar-naji le Ebbe-dewje kare dewje ang ddem e-dda rɔ-kul lem, ema ke dilam key-kula te wɔju dɔe ang. A oo sem ndoo wɔju dɔ Tar ke maji ddew singa te ke Lubba areje. ⁹ Lubba ke ajije njaa bbarje kare n̄-ddeje to dewje laa. Wɔju dɔ kula ke maji ke n̄-ddaje bba n̄-bbar ne je ang. A n̄-bbarje wɔju dɔ ne ke n̄-mɔse ta dda ddem wɔju dɔ me-maji laa ddem. ¹⁰ N-tɔju me-maji laa le bbasine ddew te le Nje-kajije Jeju Kiriste ke ddee. Jeju njaa guru singa yo ngaa n̄-tɔju tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ ke ddaka ddew te le Tar ke maji.

¹¹ Mba yeenn bba Lubba unnum to nje-ne-tɔju ddem, to nje-kayn-kula ddem kare mila mber Tar ke maji le. ¹² Gele ke neenn le bba maw moo ne ndoo. A rɔ-kule ddam ang, mba m-gere dew ke munn mem mare le ke maje, ngaa m-gere ke maje to nee ke singa ta ngem ne ke ninya me jim te ndereng dduu ndɔ a kase. ¹³ E-nja turu ndu te ke tɔkɔrɔ ke m-pa mari ddew me-kunn te, ddew ndiki te ke e-ndikije naa ddew te le Jeju Kiriste.

¹⁴ E-ngem ne-toju ke maji ke n̄-toji ddew singa te le Ndil-me-nda ke isi meje te.

¹⁵ E-gere maji to dewje toyn ke nange te ke Aji tuseumje inyamje. Pijel de ke Emojenn deeje horode te. ¹⁶ Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo le nje ke key le Onejipɔr, mba n̄-dda nare minga singa ke ndo toyn ngaa n̄-dda rɔ-kul wɔju do kila ke dilam key-kula te ang. ¹⁷ Kake n̄-tee bbe te ke Rɔm be a, n̄-sangem ke ngɔru ningam. ¹⁸ Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo laa ndo te ke Ebbe-dewje a gange sariya. E-gere neje ke maji toyn ke n̄-dda sem bbe te ke Epeje ke maje.

2

Nje-ddo le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ

¹ Ei ngonnum, maji kare inga singa ddew me-maji te ke Lubba dda ke je ddew te le Jeju Kiriste. ² Tar ke tee tam te kem nje-tar-najije te ke banya banya le, e-pa are nje-me-kunnje ke unda mei dɔde te kare dede njaa kara daseje ta pa kare mare dewje ke kete tɔ.

³ Oo sem ndoo toke le nje-ddo le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ. ⁴ Dew ke unn rɔe to nje-ddo ngaa ndiki ta dda kare rɔ dew ke ɔn dɔe neele a, aa lo ke neje te le siwilje ang ngaa. ⁵ Ddew kara baa, dewje ke aw taje naa ddew mare neje te toke le kayn̄-ngɔru, dew ke ayn ngɔru le ke ddewe bba a kinga kuka laa. ⁶ Nje-ndoo ke oo ndoo ddew kula ndoo te laa njaa a kinga ko-ndoo laa le dɔngɔr bba kese dewje a kingaje. ⁷ Maji kare e-gere me tar ke maw m-pa neenn, mba Ebbe-dewje a dda kare e-gere kande tarje le toyn.

⁸ Ole mei do Jeju Kiriste te ke Lubba are nin horo nje-yoje te. N-to dew ke gel Dabbiti te ddew kara baa toke Tar ke maji ke maw mila mberede le pa. ⁹ Wɔju do Tar ke maji le a moo ne ndoo ndereng n̄-tɔm dilam key-kula te toke le nje-ne-dda ke maji ang. A tar le Lubba a n̄-to ang. ¹⁰ Mba yeenn bba maw m-to wurum neje te toyn wɔju do dewje ke Lubba mberede, mba kare dede njaa kara dingaje kaji ke Jeju Kiriste aw are dewje. Baann bba da kingaje piti ke a to ke ndo ke ndo. ¹¹ Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ:

Toke joyje saa kara baa a,

ja kisi ke tebbe saa kara baa tɔ. ¹² Toke juwaje jare ngeng a, ja konje toku-mbay saa.

Toke n̄-mbeteje a, ne njaa kara na mbeteje tɔ.

¹³ Toke n̄-toje gate gate saa ke ndo toyn ang a, ne n̄-to gate gate ke je ke ndo toyn, mba na kase ta tel mbete tar ke tee tae te ang.

Ndeje wɔju do nje ke aw turuje tar le Lubba

¹⁴ Ole me dewje do neje teenn toyn. E-dujude kem Lubba te kare n̄-mbeteje ta kol naa wɔju do mare tarje. Kol le dda mare ne kara are dew ang, kol le aw tuju dewje ke aw tukaje mbide aw ooje. ¹⁵ Maji kare Lubba ooi to dew ke uwa are ngeng me ne-kereje te, maji kare e-to dew ke dda kula laa ke rɔ-kul ang, a e-to dew ke aw toju tar ke tɔkɔrɔ ke ddewe. ¹⁶ E-mbete ta kunda bula ke baa, mba dewje ke aw undaje bula baa le aw inyaje Lubba jann jann. ¹⁷ Tar pa lede to ddew kara baa toke ngɔ-bayn ke usa dew ngaa aw ke kete kete. Imene de ke Pilete n̄-toje toke baann. ¹⁸ Dinyaje tar ke tɔkɔrɔ. N̄-paje na dewje ke oyje inje mban ngaa n̄-turuje me-kunn le mare dewje ddew tar te neenn le. ¹⁹ A gol key ke Lubba unda

nangê to ke lo toe. Tar ke ñ-dda gól key te le na: «Ebbe-dewje gere nje ke toje to dewje laa», ngaa «Maji kare dew ke bbar ri Ebbe-dewje mban a, mbete majang.»

²⁰ Jo ke ñ-dda ke ande, ke nare dɔɔ a to me tɔke key te ang. Jo ke ñ-dda ke kake, ke anji to me key te le tɔ. Mare joje to mba ndɔ kusu, a keseje to mba dda ne kula ke baa. ²¹ Dew ke inya ne-ddaje ke maji ang ke m-pa tare neenn a, na to jo ke daw ngem mba ndɔ kusu, da kundae dang mba kula le Lubba. Ebbe-dewje a kunne mba dda ne kula, na to ngosi mba dda kulaje tɔyn ke maji.

²² Ayn neje ke maji ang ke aw nel basanje. E-sange ddew ta to gate gate, uwa me-kunn lei are ngeng, e-ndiki dewje, are me-wul-lɔm to hori te ke dewje ke aw dujuje Ebbe-dewje ke me-nda. ²³ A e-mbete mayñ-tar ke baa, ke mayñ-tar mbe. E-gere to mayñ-tar ke baann aw uju kɔl. ²⁴ Maji kare nje-kula le Ebbe-dewje kɔl ke dew ang. A maji kare dewje tɔyn ndikeje, maji kare nase ta tɔju ne ngaa daw ñ-pa saa a, ñ-tɔ wure. ²⁵ Maji kare ñ-tɔju ddew dewje ke aw maynje saa tar ke gosu ke wul pe. A du ang Lubba a dda kare ñ-turuje ddew lede mba gere tar ke tɔkɔɔ. ²⁶ Da telje kingaje keje ke maji guku ngaa, da teeje me bande te le Esu ke uwade are daw ñ-ddaje ne ke mee ndiki.

3

Ddutu ndɔ

¹ Maji kare e-gere ne neenn ke maje: ddutu ndɔ a, lo a ngeng. ² Yeenn a, dewje a toje to nje-ne-ndikije, da ndikije nare nya, da boroje ngaa da kooje rɔde bo, da tajiye ri Lubba, da ddaje dɔ-ngeng ke nje-kujujede, da gereje go maji ke ñ-dda ke de ang, da bbelje ne le Lubba ang, ³ mede a ketere, da kooje kem-to-ndoo le dew ang, da tujuje ri dewje, da ddaje ne ke dɔgɔle ang, da keeje ke bbo dda dew maji ang, da toje to nje-baanji le nje-ne-ddaje ke maji, ⁴ da toje to nje-teeje ke gel dewje, da ddaje singa ke dewje, koo-rɔ-bo a dda kare dooje lo ang, rɔ-nel ke nangê neenn a da ndikije bbo da ndikije Lubba ang, ⁵ da ddaje rɔde to nje-bbelje Lubba, a da mbeteje singa-mɔngu ke dew inga ddew bbel Lubba te. Maji kare e-turu girii are dewjeenn le tɔ. ⁶ Mareje horode te aw andeje me keyje te ngaa aw ereje deneje ke keje lede ngaji baa ungude me bande te lede. Deneje le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ngaa bbo neje ke maji ang dang dang to mede te. ⁷ Deneje le aw ndoje ne ke ndɔ tɔyn, a ddew ke da kaseje ta gere ne tar ke tɔkɔɔ goto. ⁸ Lew Janese de ke Jamberese ñ-taje naa ke Moyije, ddew kara baa dewje neenn aw mbeteje tar ke tɔkɔɔ toke baann tɔ. Ñ-toje to dewje ke keje lede tuju ngaa me-kunn lede to ne kara ang. ⁹ A da kawje ddew ew ang, mba dewje tɔyn a gereje woy lede toke lew dewje gereje woy le Janese de ke Jamberese.

¹⁰ A ei oo ne-tɔju ke m-tɔju, oo pa-nja ke m-nja, e-gere neje ke mee ke bbo ta dda, oo me-kunn lem ke munn, kore wur ke more wurum, oo ndiki ke m-ndiki dewje, ngaa oo kuwa ke muwa mare ngeng. ¹¹ Oo dda ke ñ-ddam, oo ndoo ke moo bbe te ke Antiyose, bbe te ke Ikoniyoym, ke bbe te ke Listere. Dda ke doso ñ-ddam. A Ebbe-dewje ɔrum me neje teenn tɔyn. ¹² Dewje ke ndikije ta nja gate gate ddew te le Jeju Kiriste a, da ddade. ¹³ A dewje ke mede maji ang, ke dewje ke toje to nje-kuwaje lo le dewje taaje, da ddaje majang ke kete kete, da kereje dewje ngaa dede njaa kara da kerede tɔ. ¹⁴ Ei, maji kare ne ke ñ-tɔji ngaa oo a, to tɔkɔɔ bba e-ndiki te le uwa are ngeng, mba e-gere dewje ke tojiye ne le ke maje. ¹⁵ Kare ke

e-nayn ngonn bbay njaa e-gere Maketuru ke Maji toyn. Maketuru le ee ke singa mba toji kem-kare. Kem-kare le a kaw sei kare inga kaji ke Jeju Kiriste aw are dewje ke unnje mede areje. ¹⁶ Tar toyn ke n̄-dda Maketuru te le in rō Lubba te, ngaa Maketuru le to mba toju tar ke tōkōrō dewje, mba kare dew gere majang laa, mba mose pa-nja le dew kare to ke danna, mba toju ddew ke gate gate dew. ¹⁷ Baann bba kare dew le Lubba ubba singa ke maje, kare n̄-mose rōe ke maje mba dda ne kulaje toyn ke maji.

4

Ila mber-tar le Lubba are dewje

¹ Maw m-duji kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te ke a gange sariya dō dewje te ke isije kem baa, ke dō dewje te ke oyje. Maw m-duji ke ri Kiriste ke a tel ddee, ke ri tōku-mbay laa ke na kōn, ² ta kare ila mber tar le Lubba, e-tel dōe te ke kare toyn, ke kare ke maji ddem ke kare ke maji ang ddem. Maji kare e-tojude majang lede, e-ndangede, e-tō wuri e-ndejele ngaa ee ke bbo ne-toju. ³ Mba mare kare aw ddee, kare teenn le ne-toju ke maji toyn a nel dewje ang ngaa. A da kaaje lo ke bbo ke da-rōde te, bbo koo tar ke mede ndiki ta koo a ddade ke ndō toyn ngaa da bbarje nje-ne-tojuje ke dō naa te dō naa te. ⁴ Da kutu mbide kare tar ke tōkōrō ngaa da tukaje mbide ta koo ne esuje ke lew ke to tar ke tōkōrō ang. ⁵ A ei, maji kare e-gere dō-jii ddew neje te toyn, e-tō wuri me ne-wunguje te, ila mber Tar ke maji. E-dda kula le Lubba ke maje.

Pōl ndeje Timote kete bba ta koy

⁶ Ema, dunnun to ne ke dunn ta polo ne ne ngaa kare koy lem ase mban. ⁷ M-dda ddo ke maji, mayn ngōru m-tee mban, m-ngem me-kunn lem. ⁸ Bbasine Lubba ngem ejokudo wōju dōm, ejokudo ke to wōju dō dewje ke gate gate. Ebbe-dewje ke to nje-gange sariya ke gate gate a karem ejokudo le ndō gange sariya te. Na karem ke karem baa ang, na kare dewje toyn ke aw ngebbeje ndō ddee laa tō.

Dō bōyn tar le Pōl

⁹ E-dda gan e-ddee ingam ke ngōru. ¹⁰ Mba Demase tusum inyam wōju dō bbo neje ke nangē ke bbokone neenn. Naw bbe te ke Tesalonike. Keresanse aw nange te ke Galasi ngaa Tite aw nange te ke Dalmasi. ¹¹ Luku ke kare baa a nayn sem. E-ddee ke Marke jii te, mba n̄-to dew ke ta kulae kare dda kula le Lubba. ¹² Mula Tisike bbe te ke Epeje. ¹³ Bbo a ta ddee a, e-ddee ke kubbu kul ke minya rō Karpusu te bbe te ke Torowase. E-ddee ke maketuruje tō, uta toyn maketuru ke n̄-dda endaar te. ¹⁴ Alekejandre ke to nje-kōru ddam maji ang nya. Ebbe-dewje a tel ke kuka laa kare ase kula-ddaje laa. ¹⁵ Ei kara aa rōi rōe te, mba n̄-mbete tarje leje ke n̄-pa ke me-kara. ¹⁶ Dōngōr tar-naji ke mōru dōm te ndō sariya te, dew kara umam ang. Dede toyn n̄-tusumje dinyamje. Maji kare Lubba aa lo ke ne te ke n̄-ddajeenn ang. ¹⁷ A Ebbe-dewje njaa umam ngaa arem singa, mba kare mila mber-tar laa nya mare dewje ngaa ta kare dewje ke toje to Jiipije ang kara tar laa oso mbide te tō. Ngaa nōrum ta tebeyn te. ¹⁸ Ebbe-dewje a kōrum ta neje te ke maji ang toyn ngaa na kajim kare mande me bbe-kōn te laa darā. Maji kare piti to laa bbal ke bbal. Amem.

Tar lapiya le Pōl

¹⁹ E-dda lapiya Pirisika de ke Akilase arem, e-dda lapiya nje ke key le Onejipōr arem tō. ²⁰ Erasete nayn bbe te ke Korente. Minya Toropim ke

rɔ-to bbe te ke Mile. ²¹ E-dda gan e-ddee kete bba kare neyn kul tee. Ebul, ke Pudenn, ke Linn, ke Kolodiya, ke ngakonjeje toyn ddaije lapiya.

²² Maji kare Ebbe-dewje ngemi! Maji kare Ebbe-dewje dda ke se memaji! Amem.

Maketuru ke Pɔl dda are Tite Tite mt3 Tt Tar dɔ maketuru te le Tite

Tite to nje-me kunn ke to Jiipi ang. N-to kara le nje-buwa-njaje le Pɔl ngaa n̄-dda kula nya mba tel kungu dewje bbe te Korente ke nje-kayn-kulaje naa te. Tite ee dɔ dere ba te Kerete kare te ke Pɔl dda maketuru neenn are. Naw numa nje-me-kunnje ke lo teenn kare n̄-moseje gɔl kulaje lede ke maje.

Pɔl ole me Tite dɔ pa-nja te le dewje ke dɔ Egilisi te. Naw nare ndeje Tite wɔju dɔ kisi te laa ke nje-me-kunnje kara kara : dewje ke tɔku, deneje ke nayn mande bbay, basanje, ke bbereje (2.1-15). Jeju Kiriste are tebbe laa mba kaji dewje me majang te tɔyn (2.14). Pa-nja ke siki ke ase kare nje-me-kunnje njaje le ar dɔ tar te neenn le.

Kare te ke Pɔl dda maketuru are Timote, ke Tite le, nje-me-kunnje ejeje to Jeju a tel ddee njange neenn ang bbay. Maji kare e-sangeje ddew ta kare pa-nja lede to ke maje ke lew.

Tar lapiya le Pɔl

¹ Ema Pɔl, m-to nje-kula le Lubba ddem nje-kayn-kula le Jeju Kiriste ddem. Lubba unnum to nje-dda kare dewje ke Lubba mberede unnje mede ngaa kare n̄-gereje tar ke tɔkɔrɔ bba ta n̄-ngemje rɔde mba Lubba. ² Yeenn bba da kundaje mede to dingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ. Lubba ke ere ngem ndɔ kara ang unn ndue lew baa ta kareje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ le. ³ Kare ase a, Lubba tee ke tar laa le ke ddaka ddew tar te ke n̄-pa narem. Lubba ke nje-kajije le inya tar le me jim te ngaa nunn ndu narem ta kare mila mber-tar le.

⁴ Mula ke maketuru neenn mari, ei Tite ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ ddew me-kunn te ke mbɔnje. Maji kare Lubba ke Bɔ, ke Nje-kajije Jeju Kiriste ddaje sei me-maji ngaa dareje mei wul lom.

Tar le dewje ke dɔ Egilisi te

⁵ Minyai dɔ dere maann te, bbe te ke Kerete kare e-mose gɔl neje ke nayn bbay e-tunga ngaa ta kare unda ansiyenje me bbeje te kara kara toke m-pa mari. ⁶ Maji kare ansiyenje to dew ke tar to dɔe te kara ang, n̄-to nje-dene ke kara, maji kare nganne unnje mede ngaa dewje undaje tar dɔde te wɔju dɔ pa-nja lede wase dɔ-ngeng lede ang. ⁷ Dew ke dɔ Egilisi te to nje-ngem ne le Lubba are maji kare tar to dɔe te kara ang. Maji kare noo rɔe bo ang, n̄-to nje-wungu ang, n̄-to bbere le koto ang, n̄-to nje-kunda dew ang, maji kare bbo kinga nare hɔy hɔy baa ddae ang. ⁸ A maji kare n̄-gere ta ngem nje-mbaje ngaa keje dda ne ke maji dɔrɔ a to mee te. Maji kare n̄-to dew ke gere dɔ jia, n̄-to gate gate, n̄-to dew ke ndiki ne-yerew ang ngaa n̄-gere ta tɔ bbo ke da-rɔ te. ⁹ Maji kare nuwa tar ke tɔkɔrɔ ke to ddew kara baa ke ne ke n̄-tɔje le nare ngeng. Yeenn bba na kase kɔsu kutu dewje ke kete ddew ne-tɔju te ke maji tɔyn ngaa na kase tɔju dewje ke aw maynje saa tar ne ke ulade naa te.

Tar ne-tɔju ke ke dɔgɔle ang

¹⁰ Tɔkɔrɔ nje-dɔ-ngengje, nje-kundaje bula baa, ke nje-kereje dewje banyaje nya, uta tɔyn, n̄-banyaje nya horo Jiipije te ke ooje mede te. ¹¹ Maji kare uwa tade, mba daw n̄-tujuje keje le dewje tɔyn ke eeje me nujuje te

kara kara. Daw n̄-tojuje ne ke ase kare dew toju ang mba kinga ne nare h̄oy h̄oy baa. ¹² Mare kara horode te ke to nje-kila mber-tar lede pa na: « Nje ke d̄o dere maann te ke Kerete to nje-ngemje lew baa, n̄-toje to daje ke ddaje dingaw nya, n̄-toje to nje-dabbeje, keje ne-kusa d̄oro a to d̄ode te.» ¹³ Tar laa le to tar ke t̄ok̄oro njaa. Yeenn a, maji kare e-ndagede ke singa, mba kare me-kunn lede to gate gate. ¹⁴ E-ndagede are daaje lo ke tar ngemje te ke lew ke Jiipije aw turaje ang ddem, daaje lo ke nduje te le dewje ke turuje giride are tar ke t̄ok̄oro ang ddem. ¹⁵ Ne t̄oyn to maji w̄oju d̄o dewje ke mede nda kayn. A dewje ke ne-yerew to mede te ngaa mbeteje ta kunn mede, ne kara to maji w̄oju d̄ode ang, mba ne-yerew tuju ne-gere lede ddem keje lede ddem. ¹⁶ N-paje na n̄-gereje Lubba, a kula ddade toju to n̄-gereje Lubba ang. N-majije ang, n̄-toje to nje-d̄o-ngengje, daseje ta dda kula ke maji kara ang.

2

Ndeje w̄oju d̄o bbukaje

¹ A ei Tite, maji kare e-toju ne ke to ddew kara baa ke ne-toju ke maji t̄oyn. ² E-pa are bbukaje ngemje r̄ode, n̄-ddaje dare dewje bbeelde ngaa dare keje lede to ke maje. Are darje d̄o me-kunn te lede ke t̄ok̄oro, are n̄-ndikije naa ngaa duwaje dare ngeng. ³ Ddew kara baa, e-pa are deneje ke t̄oku ngemje pa-nja lede to dewje ke unnje r̄ode dang mba dda kula le Lubba. Maji kare n̄-toje to nje-naneje ang ddem n̄-toje to bbereje le koto ang ddem. Maji kare ne ke maji a n̄-tojuje. ⁴ Maji kare n̄-tojuje deneje ke naynje mande bbay dare n̄-ndikije ngawdede, ke ngannde, ⁵ dare keje lede to ke maje, n̄-ngemje r̄ode, n̄-ddaje kula ngaw lede, dare mede maji ngaa dooje ta ngawdede. Baann bba dewje a paje Tar ke maji ang d̄o tar te le Lubba ang.

Ndeje w̄oju d̄o basanje

⁶ Ddew kara baa e-ndeje basanje are keje lede to ke maje ⁷ me neje te t̄oyn. Ei njaa kara maji kare e-to ne-k̄oju mare ddew kula ddai te ke maji. E-toju ne ke d̄oḡole ddem, e-ndam ne ang ddem. ⁸ Maji kare tar-pa lei to ke ddewe bba kare dew ase mayn sei tar le ang. Baann bba kare r̄o-kul dda nje-baanji lei mba dingaje mare ne ke maji ang ten ta pa doje te ang. ⁹ Maji kare e-pa are bbereje ooje ta ebbedede me neje te t̄oyn. Maji kare n̄-sangeje ddew mba maji kem ebbedede te, n̄-maynje ke de tar ang, ¹⁰ ngaa n̄-bbokoje mare ne lede ang. Maji kare n̄-toje gate gate kem ebbedede te ke nd̄o t̄oyn. Baann bba da dda kare dewje bbeelje ne-toju le Lubba ke to Nje-kajije.

¹¹ Mba Lubba toju me-maji laa ke to ddew ke dewje t̄oyn aseje ta kingaje ne kaji. ¹² Me-maji laa le tojuje kare jinyaje pa-nja leje ke maji ang, ke bbo neje ke nanḡe neenn, mba kare pa-nja leje to ke d̄oḡole ddem to ke danna ngaa to gate gate ddem n̄ Lubba te. ¹³ N-ddaje toke baann ta ngina ne nd̄o kisi ke koko leje ke jundaje meje d̄oe te. To nd̄o ke t̄oku Lubba leje ke to Nje-kajije Jeju Kiriste a ddee ke ndoko laa. ¹⁴ Nunn r̄oe njaa nare yo w̄oju d̄oje mba koruje me majang te ngaa ta toko yerew leje kare n̄-toje to dewje laa njaa ddem, kare n̄-toje to dewje ke eeje ke bbo nya mba dda kulaje ke maji ddem.

¹⁵ Maji kare e-pa tar toke baann, are ndeje ngaa e-ndange ne ke singa. E-dda are dew kara dabbi ang.

3

Pa-nja le nje-me-kunnje

¹ Ole me nje-me-kunnje toyn are n̄-bbeel toku-mbayje, ke nje-kon bbeje. Maji kare dooje tade ta n̄-toje ngosi mba dda ne toyn ke maji. ² Maji kare n̄-tajije dew ang, n̄-toje to nje-ddoje ke dew ang, maji kare n̄-toje to nje-me-majije. Maji kare n̄-toje to dewje ke wul pee ke dewje toyn ke ndo toyn. ³ Mba jeje njaa kara lew n̄-toje to mbeje, n̄-toje to nje-kalje ta, n̄-ndeeje ddew, bbo neje ke maji ang, ke ro-neel dang dang uta doje. Pa-nja leje maji ang ngaa me ddaje, dewje mbetejeje ngaa n̄-mbeteje naa to. ⁴ A kare ke Lubba ke to Nje-kajije toju me-maji laa, ke ndiki ke n̄-ndiki dewje a, ⁵ najije. Najije woju do ne ke gate gate ke n̄-ddaje ang. A najije mba noo kem-to-ndoo leje nare n̄-ddee to dewje ke siki ddew toko ke n̄-tokoje ddem ddew te le Ndil-me-nda ddem. ⁶ Lubba are Ndil le ddee doje te ke me-kara ddew te le Jeju-Kiriste ke to Nje-kajije. ⁷ Yeenn a, ddew me-maji te laa le n̄-dda nare n̄-ddeeje gate gate keme te ngaa kare jingaje tebbe ke ke ndo ke ndo ke jundaje meje doe te le.

⁸ Tar neenn to tar ke ase kare dew unda mee doe te. M-ndiki ta kare ar doe te nya, mba kare dewje toyn ke undaje mede do Lubba te unnje rode mba dda kulaje ke maji uta. Yeenn to ne ke kura ngaa aw dda maji ke dewje. ⁹ A e-mbete kuru gel neje ke baa baa, gel kajeje, ke mayn naa tarje ke baa, ke koo ta naa ang woju do ndu: to neje ke dda maji ke dew ang ddem to neje ke baa ddem. ¹⁰ E-ndoru mbi dew ke aw tin nje-me-kunnje gol kara, gol joo, a bbo goe te a, ilae ddaka. ¹¹ E-gere to dew ke baann ndeem ddew. Ne njaa naw n̄-gange sariya do roe te ddew majang te ke n̄-nayn ddewe te naw n̄-dda.

Doboyñ tar le Pól

¹² Bbo mula Aretemase wase Tisike roi te a, e-dda gan e-ddee ingam bbe te ke Nikopolisi, mba lo ke m-ndiki ta kaw kisi te do neyn kul te ann. ¹³ Unda mei ta kuma Jenase ke to nje-gere ndu nya, de ke Apolose lo-kaw te lede are mare ne dude ang. ¹⁴ Maji kare kese nje-me-kunnje kara unnje rode toyn ddaje kulaje ke maji. Yeenn bba da kingaje neje ke mede ndiki ta kinga njange baa ngaa da toje to dewje ke kari baa ang.

¹⁵ Dewje toyn ke eeje sem neenn ddaije lapiya. E-dda lapiya nje ke ndikijeje ke toje to nje-me-kunnje to areje.

Maji kare Lubba dda me-maji kese toyn!

Maketuru neje ke ddutu ndo te Ddutu ndo Ddn

Kunn-kutu tar

¹ Maketuru neenn pa tar do neje te ke Lubba are Jeju-Kiriste toju Jan, kare n-toju nje-kulaje laa, kare n-gereje ne ke nayn ngosi baa ta ddee. Kiriste ula anji laa are nje-kula laa Jan kare toje nejeenn le kare n-gere. ² Jan pa tar-naji neje toyn ke noo le. N-pa na, ne ke noo le to tar le Lubba njaa a Jeju-Kiriste tee ne ke ddaka. ³ Ro-neel to le dew ke tura maketuru neenn. Ro-neel to le dewje ke ooje tarje ke Lubba tee ne ke ddaka neenn, ngaa ngemje tarje ke n-dda maketuru te le. Mba kare ke nejeenn le a teeje ne le nayn ngosi.

Jan ula ke lapiya are Egilisije ke Aji siri

⁴ Ema Jan, mula ke maketuru neenn mare dewje ke Egilisije te siri ke nange te ke Aji.

Maji kare Lubba ke to bbokone neenn, ke n-to lew baa, ngaa naw ddee, n-dda ke se me-maji, ngaa narese me-wul-lom. Maji kare ndilje ke siri ke arje no ngende-mbay te laa ddaje ke se toke baann. ⁵ Maji kare Jeju-Kiriste ke to nje tar-naji ke gate gate, ne ke n-to dongor dew ke ndol horo dewje te ke oy ddem, n-to mbay do mbayje te ke nangê neenn ddem, n-dda ke se me-maji, ngaa narese me wul-lom to.

N-ndikije ngaa noruje me majangje te leje ddew mese te. ⁶ N-ddaje to dewje ke ne a n-to toku-mbay lede ddem, toje to nje-poloje Boeje Lubba ddem. Maji kare piti, ke singa-mongu to laa, bbal ke bbal. Amem.

⁷ Ooje, naw n-ddee me mum te!

Dewje toyn a koojeje.

Nje ke oseje ke ninga njaa kara a koojeje to.

Gel-dewje toyn a nonje waju doe.

A to toke baann njaa! Amem.

⁸ Ebbe-dewje Lubba pa na: «M-to Alpa ke Omega.

M-to ne ke n-to bbokone, ne ke n-to lew, ke ne ke naw n-ddee.

M-to nje-singa-mongu.»

Jan oo Kiriste me piti te laa

⁹ Ema ngokonse Jan, moo ndoo ke se kara baa. Je ke se toyn n-ddee to dewje ke me Bbe-kon te le Jeju ngaa jaw juwa jare ngeng ddew te laa. Duwam dulam do dere-ba te ke ria na Patemoso waju do tar le Lubba ke mila mbere ddem, waju do tar-naji le Jeju ke maw m-pa ddem. ¹⁰ Ke ndo le Ebbe-dewje, Ndil-me-nda uwam a, moo mare ndu bbar ke singa gom te guku. Ndu le bbar toke le tebbe ke dew aw to. ¹¹ Ndu le pa na: «Ne ke aw oo neeenn, e-dda maketuru te ta ula ne are Egilisije ke siri neenn: Ula ne are Egilisi ke Epeje, Isimirmi, Pergam, Tiyatir, Sarde, Piladelpi, ke Lawodise.»

¹² M-turu rom ta koo dew ke aw pa sem tar le a, moo ne-kunda lambeje siri ke n-dda ke ande. ¹³ Horo ne-kunda lambeje te le, moo mare ne ke unda ro dew. Nula kubbu ke ngal ngaa n-to kare ke ne-kuwa-bbere ke n-dda ke ande. ¹⁴ Biin-doe nda bal bal toke le bin, ang a, toke le eel ke ria

na ekew. Kande keme to toke le puru ke aw on. ¹⁵ Gole toke le nare ke dula poro dare ndoren, ngaa ndue bbar toke le toku ba ke aw ula. ¹⁶ Nuwa endeterendeje siri jia te ke kol. Toku kiya ke tae joo kem ate tee tae te, ngaa keme ndoko toke le kare ke osu nya. ¹⁷ Kake mooe a, m-tee moso ko gole te toke dew ke oy. A, nila jia ke kol dom te ngaa n-pa na: «E-bbeel ang, m-to dongor ne ddem, daboyn ne ddem. ¹⁸ M-to nje-kisi kem baa. Moy lew, a bbasine misi kem baa ke ndo ke ndo. Mee ke singa do yo te ddem, do lo te le dewje ke oy ddem. ¹⁹ Mba yeenn a, e-dda ne ke oo neenn maketuru te, ne ke aw to neenn, ke ne ke a ddee goe te. ²⁰ Ne ke iya rce ke woju do endeterendeje siri ke oo jim te ke kol, ke ne-kunda lambeje siri ke n-dda ke ande le gele toke be: Endeterendeje ke siri le toju anjije ke Egilisiye te ke siri le, a ne-kunda lambeje ke siri le toje to Egilisiye ke siri le to.

2

Maketuru woju do Egilisi ke Epeje

¹ «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Epeje e-pa na:

<Tar ke dew ke uwa endeterendeje siri jia te ke kol ngaa aw nja horo ne-kunda lambeje te siri ke n-dda ke ande pa a neenn: ² M-gere kula-ddai, ndoo ke aw oo, ke wuri ke aw to. M-gere to a kase ta to wuri do nje-memajanje te ang. E-na dewje ke aw ddaje rode to nje-kayn-kulaje, a n-toje to nje-kayn-kulaje ang, ngaa e-tee ke gel ngem lede ke ddaka.

³ E-to wuri nya, ngaa oo ndoo woju do rim, a roi nyai ddewe te ang.

⁴ A ne ke m-mbete sei a neenn: <E-ndikim toke ye ke dongor ang. ⁵ Ole mei do pa-nja te lei ke dongor. E-turu ddew lei bbo e-tel kula-ddai te ke dongor le. Bbo baann ang a, ma ddee roi te, ta ma koru ne-kunda lambe lei lo te ke to te ke ddang. ⁶ A ne ke maji ke e-dda a neenn:

< E-mbete kula-ddaje le dewje ke unnje go Nikola, ddew kara baa toke ema to.

⁷ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisiye.

Dew ke tete ddo a, ma kare kande kake ke aw are dew tebbe kare nusa. Kake le to me Paradisi te le Lubba.

Maketuru woju do Egilisi ke Ismirni

⁸ E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Smirni:

<Tar ke dew ke to dongor dew ddem, daboyn dew ddem, ne ke noy, ngaa n-tel nisi kem baa n-pa a neenn: ⁹ M-gere ne-singaje ke aw ingai, ke ndoo ke aw ndoo. A ke tokoro te, e-to nje-ne-kinga. M-gere tarje ke maji ang maji ang ke dewje ke toje to Jiipije ang, a aw ddaje rode to Jiipije aw paje doi te. N-toje to dewje le Satan. ¹⁰ A koo ndoo, a, are bbeele ddai ang. Esu a kila mare dewje lese key-kula te mba na ne se. Da dda singa ke se ndo doku. Uwa are ngeng ndereng oy ne. A ma kari tebbe ke ke ndo ndo to ejokudo.

¹¹ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisiye. Dew ke tete ddo a koy yo ke gol joo laa ang ngaa.

Maketuru woju do Egilisi ke Pergam

¹² «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Pergam e-pa na:

<Tar ke dew ke uwa toku kiya ke tae joo ngaa ate pa a neenn: ¹³ M-gere lo ke e-dda bbe te ke maje: Ngende-mbay le Satan to teenn. A e-nayn gom te nyom bbo e-tusu mei ke unn arem le inya ang. Do ndo te ke n-tol ne Antipase ke to nje-tar-naji lem ke ke dogole bbe lese, ke to lo-kisi le Satan

le njaa kara, inya ddew me-kunn lei le ang. ¹⁴ A mare neje ke m-bete sei a neenn: Mare dewje ke unnje go ne-toju le Balam eeje roi teenn. Lew, Balam le tula Balak kare ta ere ngann Ijarayelje are usaje da ke n-polo ne korje, ngaa kare n-ddaje ne kayaje. ¹⁵ Ddew kara baa, dewje ke unnje go ne-toju le Nikola eeje roi teenn to. ¹⁶ E-turu ddew lei. Baann ang a, ma ddee roi te njange baa, ta ddo ke dewjeenn le ke toku kiya ke tee tam te neenn.

¹⁷ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije. Dew ke tete ddo a, ma kare maann* ke to lo-kiyae te, ngaa ma kare er-nda ke n-dda mare ri ke siki doe te. To ri ke dew kara gere ang. Dew ke dunda ri le doe te a, a gere ri le.

Maketuru waju do Egilisi ke Tiyatir

¹⁸ E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Tiyatir: <Tar ke Ngonn le Lubba, ne ke keme aw ndoko toke le puru, ngaa gole ndonren to ndoren toke le ande pa a neenn: ¹⁹ M-gere kula-ddai, ndiki lei, me-kunn lei, maji ke aw dda ke dewje, ke wuri ke aw to. Kulaje ke aw dda guku neenn uta yeje ke kete. ²⁰ A ne ke m-mbete sei a to kake inya Jejabel ke oo roe to nje-kila mber-tar le Lubba are toju ddew ke maji ang nje-kulaje lem. Nerede nare n-ddaje kaya, ngaa dusaje da ke n-polo ne korje. ²¹ Minya mare kare mare kare n-turu ddew laa. A n-ndiki ta kinya ddew kaya laa le ang. ²² Mba yeenn a, ma kunne kila tuwa-ro-to te kare noo ndoo nya, ne de ke nje ke aw ddaje kaya saa. Toke dinyaje ne-ddaje laa ang a, neenn le a kingade. ²³ Ma tol nganne. Yeenn bba Egilisije toyn a gereje to m-to dew ke aw gere kejeje le dewje ddem, bbo neje ke to me dewje te ddem. Ma dda ke se kara kara toyn ase kem kula-ddase.

²⁴ A see kесе dewje ke Tiyatir, sese ke e-mbeteje ta kunn go ne-toju ke maji ang le, ngaa e-mbeteje ta ndoo ne ke dewje le aw bbarje na <neje le Satan ke iyaje rode> le, ma kunda mare ne-koto dose te ang. ²⁵ A maji kare uwaje are ngeng ndereng ndo ke ma ddee ne. ²⁶ Dew ke tete ddo, ngaa dda kulaje lem ndereng osu koen a, ma kare no do gel-dewje. ²⁷ Na kon dose ngeng nya, ngaa na gurude toke le dew aw guru jo ke dubba ke anji. ²⁸ Ma kare singa le ddew kara baa toke bomje arem le, ngaa ma kare endeterenden ke ta-lo-kare te.

²⁹ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

3

Maketuru waju do Egilisi ke Sarde

¹ «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Sarde e-pa na:

<Tar ke dew ke ee ke ndilje le Lubba ke siri, ke endeterendeje siri pa a neenn: M-gere kulaje ke aw dda, dewje ooje to isi kem baa, a oy mban. ² Are kemi ngeng, e-dda are kесе bbo kulaje ke nayn roi te le nayn ke singa, mba a ta koy to koy. Moo a, ne-ddaje lei maji toyn kem Lubba te lem ang. ³ Ole mei do tar te ke n-pa darese, ke gusu ke ooje ne tar le. E-ngem tar le, ngaa e-turu ddew lei. Bbo e-ndol ang a, ma ddee kuwai do jii te toke le nje-bboko. A gere gol kare ke ma ddee kosi ne busu ang. ⁴ A mare dewje ke eeje horose te Sarde le ngemje rode are ne-yerew oru kubbu lede ang. Da kulaje kubbu ke nda bba da njaje ne sem, mba daseje njaa. ⁵ Yeenn

* 2:17 OO Ekejode 16.31

a, dewje ke teteje ddo a, da kula kubbuje ke nda, ma tuju ride maketuru-tebbe te ndo kara ang. Ma pa no bomje te, ke no anjije te laa to n-toje to dewje lem.

⁶ «Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru woju do Egilisi ke Piladelpi

⁷ «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Piladelpi e-pa na: <Tar ke Dew ke maji toyn, ne ke n-pa tar ngem ang, ne ke nee ke ngaw ke le Dabbiti, ne ke n-teyn ta ne a, dew kara ase ta kutu ang, ne ke nutu ta ne a, dew kara ase ta teyn ang n-pa na:

⁸ M-gere kula-ddai. M-gere to ee ke singa nya ang njaa. A e-ngem tar lem bbo e-mbetem ang. Mba yeenn a oo, moru ta key noi te, a dew kara a kase kutu ta key le ang. ⁹ Dewje ke eeje me key-mbon-naa te le Satan aw ddaje rode to Jiipije, a n-toje to Jiipije ang. N-toje to nje-ngemje. Ma kungude me jii te, ngaa ma dda kare n-ddee ddsuje mekeji golde noi te. Bann bba da gere to m-ndikii. ¹⁰ E-ngem ndeje lem ke mari kare uwa are ngeng le. Yeenn a, ema njaa kara ma ngemi kare te ke ne-naje a ddeeye mba na me dewje toyn ke do nange te. ¹¹ Maw m-ddee bbasine baa. Uwa ne ke ee ne le are ngeng na kare mare dew taa ejoku-do lei jii te. ¹² Dew ke tete ddo a, ma ddae to kake gaji me key-key-polo Lubba te lem, ngaa na tee ddaka ndo kara ang ngaa. Ma dda ri Lubba lem, ke ri bbe le Lubba lem doe te. Ri bbe le Lubba lem le na «Jerusalem ke siki» ke in ro Lubba te lem darâ ddisi ke nangê. Ma kunda rim ke siki doe te to.

¹³ Dew ke ee ke mbi a, oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru woju do Egilisi ke Lawodise

¹⁴ «E-dda maketuru ula ne are anji ke ee Egilisi te ke Lawodise e-pa na: <Tar ke Dew ke ria na Amem, ne ke n-to nje-tar-naji ke gate gate ddem, ke tokoro ddem, ne ke nee kunn-kutu neje te ke Lubba dda n-pa a neenn: ¹⁵ M-gere kula-ddai, m-gere to e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem. Bbo e-wul wase, e-tunga jeenn a, maji. ¹⁶ A e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem. E-tunga ro baa be, are ma tomi ke tam kilai nangê. ¹⁷ E-pa na: <M-to nje-ne-kinga, minga ne nya, mare ne kara dum ang> a e-gere ang. E-to ndoo ddem, ee ke mare ne kara ang ddem. E-to nje-ndoo ddem, nje-kem-to ddem, ngaa kubbu goto roi te. ¹⁸ Mba yeenn a, m-pa mari kare e-ndoko ande ke n-leke poro dare yerew goto te jim te, kare e-ddee to nje-ne-kinga ke tokoro. E-ndoko kubbuje ke nda ula, mba bbo roi to baa a, roi a wul. E-ndoko kuma ungu kemi te are ta e-tel oo lo. ¹⁹ Dewje toyn ke m-ndikide, maw m-tel ke de ddew te ke maji ddem, maw mundade ddem. Yeenn a, e-dda kula le ke me-kara bbo e-turu ddew lei. ²⁰ Oo, mar ta key te, maw munda. Bbo dew oo ndum ngaa oru ta key le a, ma kande key laa, ngaa ja kusa ne ke naa. ²¹ Dew ke tete ddo a, ma kare ddew kare nisi sem do ngende-mbay te lem, ddew kara baa toke m-tete ddo, ngaa maw misi ke Bomje do ngende-mbay te laa.

²² Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

4

Dosu gaji Lubba darâ

¹ Goe te a, moo ta key ke toke koru me dara te. Ndu ke pa sem tar kete, ngaa bbar toke le tebbejeenn le, pa na: «Aal ke neenn, ma toji ne ke a ddee goe te.»

² Njange baa njaa a, Ndil-me-nda uwam, a moo mare ngende-mbay me dara te. Mare dew isi doe te. ³ Dew le ndoren toke erje ke gate ngeng nya, ke ria na jasepe, ke sarduwann. Ngaburandi ke ndoren toke le er ke ria na emerode guku do ngende-mbay le. ⁴ Mare ngende-mbayje dojoo gire so gukuje do ngende-mbay le, ngaa tokuje dojoo gire so isije doe te kara kara toyn. Dulaje kubbu ke nda, ngaa dundaje ejokudo ke n-dda ke ande dode te. ⁵ Teelje le ndi, koru neje, ke ndangeje le ndi inje ngende-mbay te ke to dana le aw teeje. Puru ngelje siri ke aw onje ke singa toje no ngende-mbay te le. Puru ngeljeenn le toje to ndilje le Lubba ke siri le ann. ⁶ Mare ne toke le bajeenn, keme are yerere toke er ke dew unda keme te a oo ne lo to no ngende-mbay te le.

Mare neje ke toje kem baa so, kemde to røde te toyn kete ddem guku ddem gukuje ngende-mbay ke to dana le. ⁷ Dongor ne ke to kem baa le unda ro tebeyn, joo laa unda ro ngonn mange, muta la unda kem dew, a so laa unda ro tende ke aw in. ⁸ Bake neje ke so ke toje kem baa le ee misan misan. Kemdeje to do bakedeje te le ddem, koy bakedeje te le ddem. Daw dosuje pa til ke kare, n-paje na:

«Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mongu maji toyn, maji toyn, maji toyn
Ne ke n-to lew, n-to bbasine neenn ngaa naw n-ddee.»

⁹ Ke kare toyn, toke neje ke so le aw osuje pa ta wal ne, ta piti ne, ta kare ne wooyo ne ke nisi do ngende-mbay te le ngaa nisi kem baa ke ndo ke ndo le a, ¹⁰ tokuje ke dojoo gire so le unguje mekeji golde noe te, ne ke nisi ngende-mbay te le, n-waleje ne, ne ke nisi ke ndo ke ndo le. Dungguje ejokedoje lede no ngende-mbay te le ngaa n-paje na:

¹¹ Ebbe-dewje Lubba leje, ase ta kare dewje pitije, kare dewje walije, ase ta kinga singa-mongu,
mba ei njaa e-dda neje toyn,
ei njaa e-ndiki bba neje le toje.

5

Ngonn bate a ase ta koru ta maketuru

¹ Goe te a, dew ke isi ngende-mbay te le, moo maketuru ke n-ke to jia te ke kol. Duja maketuru me te ddem, gire te ddem. N-lete tae, loe siri*.

² Moo mare anji ke nje singa-mongu aw ila mber ke singa na: «Na ase ta koru ne ke n-lete ne ta maketuru neenn ngaa ta teyn wa?»

³ A me dara te, wase do nange te, wase gel nange te, dew kara ke ase teyn maketuru le ta kaa mee koo goto. ⁴ M-no nya, mba dew ke ase ta teyn maketuru le ta kaa koo goto. ⁵ A kara le tokuje le pa arem na: «E-no ang. Oo, tebeyn ke gel Juda te, ne ke n-to dew ke gel Dabbiti te n-tete ddo, nase ta koru ta maketuru ke toke lete loe siri le ddem, ta teyn maketuru le ddem.

⁶ Maa lo, ngaa moo mare Ngonn bate ar danna mbor ngende-mbay te le, horo neje te so ke toje kem baa le, ke horo tokuje te le. Ngonn bate le ar toke bate ke n-tale to ne-polo. Gaje ee siri, ngaa keme ee siri to. Keme ke siri le toje to ndilje le Lubba ke siri ke Lubba ulade do nange te toyn le. ⁷ Ngonn bate le nja ke kete aw taa maketuru le ji dew te ke isi ngende-mbay te le, jia te ke kol. ⁸ Kake n-taa maketuru le a, neje so ke toje kem baa le, ke tokuje ke dojoo gire so le osuje mekeji golde nangê noe te. Konde, ke

* 5:1 5.1 Daw n-lete ta ne ke tibbi ngaa dunda endaji doe te ta toju to n-to ta ne le mban

engo-nareje ke yambo ddusu toje jide te kara kara tōyn. Yambo le to duju le dewje le Lubba. ⁹ Daw dōsuje pa ke siki na:

Ase ta taa maketuru le,
ta kōru ne ke n̄-lete ne tae.

Mba n̄-toli to ne-polo.

Are e-ndoko dō dewje tōyn ke mesi are Lubba,

dewje ke gelde to dang dang tōyn, nje ke ndōn-tarje lede to dang dang tōyn,

ke nje ke isije nangeje te lede kara kara tōyn.

¹⁰ E-ddade to dewje ke me Bbe-kōn te le Lubba, ke nje-poleje, kare n̄-ddaje kula laa.

Da kōn mbay dō nange te.

¹¹ Maa lo bbay a, moo ndu anjije banya banya. Kōrde ase doro doro ase tura ang. N-gukuje dō ngende-mbay le, ke dō neje sō ke toje kem baa le, ke dō tōkuje le. ¹² Dōsuje pa ke singa na:

Ngonn bate ke n̄-tōle le,
ase ta kinga singa-mōngu, ne-kinga, ke kem-kare,
nase ta kinga singa, piti, kōsu gaji,
nase kare dewje waleje.

¹³ Moo ndu neje tōyn ke Lubba ddade ngaa toje me dara te, dō nange te, gel nange te, dō ba-kate te, ke me ba-kate te. Dōsuje pa na:

«Maji kare piti, wal, kōsu-gaji, ke singa-mōngu,
toje to le ne ke nisi ngende-mbay te le ddem,
le Ngonn bate le ddem, ke ndō ke ndō.»

¹⁴ Neje ke sō ke toje kem baa le paje na: «Amem!» A tōkuje le dōsuje mekeji gōlde nangē ngaa poloje ne ke nisi ngende-mbay te le ddem, Ngonn bate le ddem.

6

Ngonn bate ōru neje misan ke n̄-lete ne ta maketuru le

¹ Goe te a, moo Ngonn bate le ōru dōngōr ne ke n̄-lete ne ta maketuru loe siri le. A neje ke toje kem baa le, moo ekii le mare kara bbar toke ndange le ndi na: «E-ddee!» ² Ma koo a, moo sunda ke nda. Dew ke aal sunda le uwa giri-kōndōrō jia te. Dare ejōkudō, ngaa naw to nje-tete-ddō njaa ta tete dō.

³ Kake Ngonn bate le ōru joo le ne ke n̄-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le joo lede na: «E-ddee!» ⁴ A mare sunda ke kase toke le purujeenn tee. Dew ke aal sunda le, dare singa kare nōru kisi ddekeke ke ddang dō nange te, are ta dewje tōlje naa. Dare tōku kiya ke ngal tō.

⁵ Kake Ngonn bate le ōru muta le ne ke n̄-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le mota lede na: «E-ddee!» A moo mare sunda ke ndul. Dew ke aal sunda le uwa kilo jia te. ⁶ Moo kōru ne toke ndu dew horo neje te ke sō ke toje kem baa le na: «Nare kula le dew ke ndō kara ase ndoko kilo bele kara baa, a ase ndoko kilo ōrje muta. A inyan wubbu, ke ben ke lo toe.»

⁷ Kake Ngonn bate le ōru sō le ne ke n̄-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le sō lede na: «E-ddee!» ⁸ A moo mare sunda ke rōe toke le kamjeenn. Ri dew ke aal sunda le na Yo. Ngaa lo le dewje ke oy aw unn goe. Toke n̄-kayn dō nange loe sō a, darede singa kare n̄-tōlje dewje ke debbe te kara. Da tōl dewje le ke tōku kiya, ke bbo, ke rō-to ke maji ang, ngaa da kare daje ke mū ke dō nange te tōlde tō.

⁹ Kake Ngonn bate le oru mi le ne ke n-lete ne ta maketuru le a, moo koy bann te, ndil dewje ke n-tolde waju do tar le Lubba, ke tar-naji ke n-paje waju do tar le. ¹⁰ Daw duruje ekii ke taar na: «Ebbe-dewje, ei ke e-maji toyn, ngaa e-to dew ke tokoro, a ngina ndereng ndo ke dda bba a gange sariya do dewje te ke do nange te neenn, ta kila bare leje waju do tol ke n-tolje le wa? ¹¹ Yeenn ngaa, darede, dede kara kara toyn toku kubbu ke nda, ke ngal. Ngaa, n-pa darede kare n-nginaje ngaji, kare kor nje-kula maredeje, ke kor ngakondeje utu naa bba. Mba dede kara da tolde toke lede to.

¹² Maa lo, ngaa moo Ngonn bate le ddee oru misan le ne ke n-lete ne ta maketuru le. A nange yeke ke singa. Kare tuka ndul toke kubbu kuwa ndoo, a neyn ddee toke le mese. ¹³ Endeterendeje inje dara gaynje nangé toke kande Pige ke nays sangeje ang bbay, ngaa toku yel aw yeke kake are aw gaynje. ¹⁴ Dara nday toke rake ke daw n-ke. Ddingirije, ke do-dere-maannje gotoje loje te lede. ¹⁵ Toku mbayje ke do nange te, nje-kon-bbeje, nje-kon do mbambaje, nje-ne-kingaje, nje-singa-monguje, bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, diyaje rode bolo ddingirije te, ke horo erje te. ¹⁶ N-paje dare ddingirije, ke erje na: «Osoje doje te, onnje doje areje ne ke nisi do ngende-mbay te nooje ang, are n-tee ne ta wungu te le Ngonn bate le.» ¹⁷ Mba toku ndo wungu lede ase ngaa. Na a nays wa?

7

Lubba uja endaji engo-non dewje te 144 000

¹ Goe te a, moo anjije so. Darje kekel nange te ke so. Duwaje lelje ke so ke aw ulaje do nange te, dare kara kara ula do nange te ang ddem, do ba-kate te ang ddem, do kakeje te ang ddem. ² Moo mare anji dang in er lo tee te le kare, ngaa uwa ne-kuja endaji le Lubba ke nje-kisi kem baa jia te. Nila ko nare anjije so ke darede ddew kare n-tujuje nange ddem, ba-kate ddem. N-pa na: ³ «E-tujuje nange ang ddem, ba-kate ang ddem, kakeje ang ddem. E-nginaje are juja endaji engo-non nje-kulaje te le Lubba leje bba.» ⁴ Moo kor dewje ke duja endaji engo-node te le. Deeje doru kor kara, ke dso gire so (144 000). To dewje ke inje horo gel-dewje te toyn ke Ijarayel. ⁵ Nje ke gel Juda te eeje doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Rubenn te doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Gade te doru doku gire joo (12 000), ⁶ nje ke gel Aser te doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Nepetali te doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Manase te doru doku gire joo (12 000), ⁷ Nje ke gel Simeyon te doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Lebi te doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Isakar te 12 000, ⁸ nje ke gel Jabulon te doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Jejobbe te doru doku gire joo (12 000), nje ke gel Benjamen te doru doku gire joo (12 000).

Dewje banya banya arje no ngende-mbay te

⁹ Goe te maa lo bbaya a, moo dewje banya banya. Dew ase turade ang. Dinje horo dewje te ke gelde dang dang toyn, horo nje ke bbeje te dang dang, horo nje ke nangeje te dang dang, ke horo nje te ke ndon-tarje lede to dang dang. Darje no ngende-mbay te, no Ngonn bate te le. Dulaje toku kubbu ke nda, ngaa duwaje kam mburu jide te. ¹⁰ Daw duruje ekii na: «Lubba leje ke isi ngende-mbay te, de ke Ngonn bate a dajije.»

¹¹ Yeenn ngaa, anjije tɔyn ke gukuje do ngende-mbay le ddem, do tokuje le ddem, do neje ke toje kem baa ke so le ddem, dosoje nangê no ngende-mbay te le, n-debbeje kemde nangê, ngaa n-poloje Lubba. ¹² N-paje na: «Amem!

Piti, kosu gaji, kem-kare,
wooyo, wal, singa-mõngu, ke singa
toje to le Lubba leje ke ndo ke ndo. Amem!»

¹³ Yeenn ngaa, mare kara le tokuje le dujum na: «Dewje ke ulaje kubbu ke nda neenn toje to na wa? Dinje dda wa?»

¹⁴ Milae te m-pa na: «Ebbemje, ei a e-gere.» Yeenn ngaa n-pa narem na: «To dewje ke inje me toku ne-singaje te baa teeje ann. N-tokoje kubbuje lede ke mese ngonn bate dare nda.

¹⁵ Mba yeenn a, darje no ngende-mbay te le Lubba daw n-poleje, til ke kare me key te ke daw n-pole te. Ne ke nisi ngende-mbay te le, na ngemde.

¹⁶ Bbo a ddade ang ngaa ddem, kunda a kõnde ang ngaa ddem. Kare a kosude ang ngaa ddem, lo a nungade ang ngaa ddem.

¹⁷ Mba ngonn bate ke ar dann ngende-mbay te le a ngemde toke le ne-kuulje, ngaa na kaw ke de loje te ke maannje ke aw are tebbe inje ke te bba aw teeje. Ngaa Lubba a boru maann-no kemde te tɔyn.

8

Ngonn bate ɔru siri le neje ke n-lete ne ta maketuru

¹ Kare ke Ngonn bate le ɔru siri le ne ke n-lete ne ta maketuru le a, lo to nyenene me dara te ngosi ke goju gɔl kare kara. ² Moo anjije ke siri ke arje no Lubba te le. Darede tebbeje siri.

³ Mare anji dang bbay ddee ar mbor bann te le. Nuwa mare ngonn jo ro yambo ke n-dda ke ande jia te. Dare yamboje toke banya kare n-ro do bann te ke n-dda ke ande ke to no ngende-mbay te le ddem, kare n-ddee ke duju le dewje le Lubba tɔyn no Lubba te le ddem. ⁴ Sa yamboje le, ke dujuje le dewje le Lubba le inje ji anji te le ubba no Lubba te. ⁵ Anji le unn ngonn jo ro yambo le ungu puru ke do bann te le me te ddusu, ngaa bi ila do nange te. Njange baa a, ndi ndange, koru ndu neje bbar, ndi teel, ngaa nange yeke.

Dõngor tebbeje so bbarje

⁶ Anjije siri ke uwaje tebbeje siri jide te le aw moseje røde ta to.

⁷ Anji ke dõngor to tebbe laa. A kɔju, ke puru, poleje naa ke mese ngaa gaynje do nange te. Toke n-kayn nange, ke kakeje ke do nange te loe mota a, puru on debbe nange le kara, on debbe kakeje le kara, ngaa on kamje ke muje ke tebbe tɔyn.

⁸ Anji ke to joo laa to tebbe laa. A mare ne toke toku ddingiri ke aw on puru tee oso me ba-kate te. Debbe ba-kate le tel to mese. ⁹ Toke n-kayn horo neje ke Lubba dda ke toje me maannje te loe mota a, debbe ke kara oy, ngaa debbe toku toje ke kara tuju.

¹⁰ Anji ke to mota laa to tebbe laa. A mare toku endeterenden ke aw on puru toke puru ngel in darâ oso. Toke n-kayn horo baje ke do nange te loe mota a, endenterenden le oso do debbe ba te le kara, ke do loje te ke maannje aw inje ke te aw teeje. ¹¹ Ri endeterenden le na «Ne ke ate.» Debbe maannje ke noso doe te le ate, ngaa dewje nya ke ayje maannje ke ate le oyje.

¹² Anji ke to so laa le to tebbe laa. Toke n̄-kayn me kare, me neyn, ke me endeterendenje loe mota mota a, dunda debbe kare le kara, debbe neyn kara, ke debbe endeterendenje kara kare n̄-ndokoje ang. Yeenn a, kara wase til te kara, lo a ndoko t̄oȳn ang.

¹³ Maa lo bbay a, moo k̄oru mare tende ke aw in me dara te taar nu. Eel le uru ekii ke singa na: «Ne-wungu, ne-wungu, ne-wungu a to le dewje ke d̄o nange te, toke kese anjije ke mota toje tebbeje lede.»

9

Mi le tebbe bbar

¹ Anji ke to mi laa to tebbe, a moo mare endeterenden in dar̄a oso nanḡe. Dare ngaw kele ta t̄oku buwa ke suren goto. ² Endeterenden le ̄oru ta t̄oku buwa ke suren goto le. Sa ubba te toke sa t̄oku puru. Sa ke ubba buwa te le dda are kare, ke kem dara tuka ndul biti biti. ³ Ebeteje inje me sa te le teeje, ngaa gaynje nanḡe. Darede singa kuta dewje toke engan nyije ke d̄o nange te. ⁴ Darede ndu kare n̄-tujuje muje, ke kamje, ke kakeje ang. A dewje ke endaji le Lubba goto engo-n̄ode te a ta n̄-ddajede maji ang. ⁵ Dare ddew ebeteje le kare n̄-t̄olje dewje le ang, a ta kare dulaje kemde ndoo neyn mi. Da t̄osu dewje le kare tode toke le to le nyi. ⁶ Kare teenn, dewje a sangeje yo, a da kingaeje ang nȳom. Da ndikije ta koy, a yo a kaynde kaw ddew ew.

⁷ Ebeteje le undaje r̄o sundaje ke n̄-m̄osed̄e ta dda ne d̄d̄o. Mare ne to d̄ode te toke le ej̄okudo ke n̄-dda ke ande, ngaa kemde unda kem dew. ⁸ Biin-dode toke le biin-d̄o dene, ngaa ngangede toke le ngange tebeyn. ⁹ N̄o-gu ebeteje le toke le d̄o-kubbu d̄d̄o ke n̄-dda ke ande-nare a dula ke te. K̄oru bakede bbar toke k̄oru sarete d̄d̄o ke sundaje banya banya aw nd̄oruje awje ne ke ta d̄d̄o te. ¹⁰ B̄b̄ongude toke b̄b̄ongu nyi, ngawe to te. Singa kula kem dewje ndoo mba neyn mi le to b̄b̄ongude te le. ¹¹ T̄oku mbay lede to anji ke t̄oku buwa te ke suren goto. Ria ke nd̄on-tar le Ebereje na Abad̄on, a ke nd̄on-tar le Gerekeje na Apoliȳon. Kande ri le na «Nje-ne-tuju».

¹² D̄onḡor ne-wungu le nday mban. A mare ne-wunguje joo aw d̄deej̄e goe te bbay.

Misan le tebbe bbar

¹³ Misan le anji le to tebbe laa. A, baann ke n̄-dda ke ande, ngaa to n̄o Lubba te le, moo mare ndu bbar, er kekeleje te so kem. ¹⁴ Ndu le pa are misan le anji ke uwa tebbe jia te le na: «E-tutu anjije ke so ke n̄-t̄ode mb̄or t̄oku ba te ke ria na Eparate le.» ¹⁵ N̄-tutu anjije ke so le. Toke n̄-kayn horo dewje ke d̄o nange te loe mota a, n̄-toje nḡosi ta t̄ol debbe dewje ke debbe te kara, kare teenn, nd̄oe teenn, me neyn teenn, ke bbale teenn. ¹⁶ K̄or nje-dd̄oje ke toje to nje-sundaje ke n̄-bbar dare moo to million k̄or joo. ¹⁷ Me ni te lem le, moo sundaje, ke nje ke aw aalje sundaje le a, n̄-toje toke be: Dulaje d̄o-kubbu-dd̄oje ke kase toke le purujeenn d̄dem, ndul toke le kem dara d̄dem, ngaa to bu mate toke le ne ke daw n̄-bbar na supere d̄dem n̄o-gude te. D̄o sundaje le toke le d̄o tebeyn. Puru, ke sa, ke supere in tade aw tee. ¹⁸ Ne-kem-to-ndooje ke muta neenn le: Puru, sa, ke supere ke aw teeje ta sundaje te le t̄olje debbe dewje kara horo debbe dewje te ke mota. ¹⁹ Mba singa sundaje le to me kilde te d̄dem, b̄b̄ongude te d̄dem. B̄b̄ongude undaje r̄o li. B̄b̄ongude le d̄oe to are ye a daw n̄-ddaje ne dewje maji ang.

²⁰ A kese dewje ke ne-kem-to-ndooje neenn le toljede ang le inyaje ddew polo korje ke n-ddaje ke jide le ang. N-naynje daw n-poloje ndilje ke maji ang, daw n-poloje korje ke n-ddaje ke ande, ke nare, ke tungu, ke er, ke kake. Korje ke aw ooje lo ang ddem, aw ooje tar ang ddem, aw njaje ang ddem le. ²¹ Dinyaje ddew tol dew ang ddem, ddew kumaje lede ang ddem, ddew lo-to-majang ang ddem, ddew bbokoje lede ang ddem.

10

Tar ngonn maketuru

¹ Goe te a, m-tel moo mare anji nje-singa-mõngu in darâ aw ddisi. Mum taa rœ toyn toke le kubbu, ngaa ngabburandi guku dangara dœ. Keme ndoko toke le kare, ngaa gole kase toke le ndon puru. ² Nuwa mare ngonn maketuru ke toke teyn jia te. Nila gole ke kol dõ ba-kate te, a nila gole ke gel dõ nange te. ³ Nuru ekii ke taar toke le tebeyn ke aw nõ. Goe te a, ndi ndange tae siri. ⁴ Kare te ke ndi le ndange tae siri le a, m-ndiki ta kuja tar ke ndije le paje le maketuru te a, moo mare ndu ke in darâ na: «E-ngem mei te bbo uja maketuru te ang.»

⁵ Anji ke mooe ar dõ ba-kate te ddem, dõ nange te ddem le ula jia ke kol ke darâ, ⁶ ngaa unda yo ke ri Lubba ke isi ke ndõ ke ndõ, ne ke n-dda dara ke neje toyn ke toje me, nange ke neje toyn ke toje te, ba-kate ke neje toyn ke toje te. Anji le pa na: «Kare ase ngaa. ⁷ Kare te ke anji ke to siri laa to tebbe a, a to ndõ ke ne le Lubba ke iya rœ a ddee to ne ke tãkãrã, ddew kara baa toke Lubba pa tare are bbere-kulaje laa ke toje to nje-kilaje mber-tar laa.»

⁸ Ndu ke bbar darâ ke moo le tel pa tar arem bbay na: «Aw taa ngonn maketuru ke toke teyn ke to ji anji te ke ar dõ ba-kate ddem, dõ nange te ddem le.» ⁹ Maw ngõsi ke rã anji te le, ngaa m-duje kare narem ngonn maketuru le. Nilam te na: «E-taa usa. A kate kang kang mei te. A, a neel tai te toke le keme teje.» ¹⁰ M-taa ngonn maketuru le ji anji te le, ngaa musa, a neel tam te toke keme teje. A kake muru a, ate mem te nu kang kang. ¹¹ Ngaa n-pa darem na: «Maji kare e-tel ila mber-tar ke Lubba pa dõ dewje te ke banya bbay: Dewje ke bbeje te, dewje ke gelde dang dang, nje ke ndon-tarje lede to dang dang, ke tãku mбайje.

11

Tar le nje-tar-najije ke joo

¹ Darem mare kabbara ke to toke kake koju ne, ngaa n-pa darem na: «In taar bbo õju key-polo-Lubba, ke bann ke to me te. E-tura kor dewje ke aw poloje Lubba me te. ² A inya ndake lo ke ddaka, bbo õju ang. Mba dare ndake lo le gel-dewje ke gereje Lubba ang. Da mbõynje bbe ke maji toyn le ke golde neyn dõsõ gire joo. ³ Ma kare nje-tar-najije lem ke joo ilaje mber tar lem, ke kubbu ndoo rõde te ndõ doro kara, kor joo, ke dõ misan (1 260).

⁴ Nje-tar-najije lem ke joo le toje to kake olibeje ke joo, ke ne kunda lambeje ke joo ke toje nom te, ema Ebbe-dewje ke dõ nange te. ⁵ Bbo dew ndiki ta ddade maji ang a, puru tee tade te rã nje-baanje lede le. Tãkãrã njaa, bbo dew ndiki ta ddade maji ang a, maji kare dew le oy toke baann.

⁶ Deeje ke singa ta kutu kem dara kare ndi ere ang me ndoje te ke daw dilaje ne mber-tar le Lubba. Deeje ke singa ta dda kare maannje telje to mese, ngaa ta dda kare ne-kem-to-ndooje dang dang osoje dõ nange te toke mede ndiki.

7 Toke n̄-paje tar naji le n̄-tungaje a, da ke a kin me tōku buwa te ke suren goto le a dda ddo ke de, singae a kutade, ngaa na tōlde. 8 Ninnde a nayn dō nange te nata, me tōku bbe te ke n̄-tōl Ebbede te, dō kake-dese te le. Ddew Ndil te, dewje undaje ri tōku bbe le na Sōdom, Gōmōr ddem. 9 Dewje ke me bbeje te dang dang, gel-kujude dang dang, nje ndōn-tarje lede to dang dang, dewje ke gelde dang dang a ddeje ta koo ninnde mba ndō muta ke gaen. Da kinyaje ddew kare n̄-dubbu ninnde le ang. 10 Dewje ke dō nange te a ddaje rō-neel wōju dō koy lede le. Da ddaje kusu, da kulaje ke neje baa kare naa, mba nje-kilaje mber-tar ke joo neenn le ddaje are dewje ooje ndoo nya.

11 A go ndo te ke muta ke gaen le a, mare yel ke aw are tebbe in rō Lubba te ddee ande ninnde le, ngaa dinje darje taar. Yeenn a bbeel dda dewje ke aw oojede le nya. 12 Nje-kilaje mber-tar le Lubba le ooje mare ndu ke in dara, ngaa pa arede ke singa na: «Inje ke taar neenn.» Dinje ke darā me mum te kem nje-baanje te lede le. 13 Kare teenn njaa, nange yeke ke singa. Are bbo e-kayn me tōku bbe le dōku a, debbe kara njaa guru are dewje doro siri (7 000) oyje mba nange ke yeke le. Bbeel dda kese dewje ke naynje kem baa, ngaa dōsuje gaji Lubba ke darā.

14 Joo le ne-wungu le nday mban. A mota le ne-wungu aw ddee mbōr ang baa.

Siri le tebbe bbar

15 Goe te a, anji ke to siri laa to tebbe. Nduje bbarje ke singa darā na: «Bbasine, kōn-mbay dō nange te neenn tel me ji Ebbejeje te, ke me ji Mesi te laa.

Na kōn-mbay ke ndō ke ndō.»

16 Tōkuje dōjoo gire sō ke isije ngende-mbay te lede nō Lubba te le teeje osoje nangē, debbeje kemde nangē nō Lubba te, ngaa walje Lubba, 17 n̄-paje na:

«Ebbejeje Lubba ke nje singa-mōngu, ei ke e-to bbasine neenn ddem, e-to lew baa, jari wooyo, mba ddew tōku singa-mōngu te lei, e-dda are kōn-mbay to lei ngaa.

18 Gel-dewje ke toje to lei ang ddaje wungu, a bbasene, kare wungu lei ase ngaa.

Kare gange sariya dō dewje te ke oy ase ngaa.

To kare ke a kuka ne nje-kulaje lei ke toje to nje-kilaje mber-tar lei, nje ke toje to dewje lei, ke nje ke aw bbelje rii,

dede ke n̄-toje to dewje ke ngaji, ke dede ke n̄-toje to dewje ke bo.

To kare ke a tuju ne dewje ke aw tujuje nange.»

19 Ta key-polo-Lubba ke to me dara te ɔru, ngaa sanduku dōnō ubba me key-polo te laa le. Ndi teel, nduje bbarje, ndi ndange, nange yeke ngaa kōju gayn ke singa.

12

Tar le dene, ke tar le da ke unda rō mar

1 Mare tōku ne ubba me dara te. Mare dene ula kare rōe te toke kubbu, neyn to kō gole te, ngaa endeterendeje dōku gire joo toje dōe te to ejōkudō.

2 Nuwa sem, naw nduru ndo, are naw nuru ekii mba aw toe nya.

3 Mare ne dang tel ubba me dara te. Mare tōku da ke toke le mar, rōe kase toke le puru, dōe siri, a gaje dōku. Ejōkudōje siri toje dōeje te ke siri le. 4 Toke n̄-kayn endeterendeje ke darā me mota a, bbōnge tōku da le saa debbe endeterendeje kara tilade nangē. Tōku da le ddee ar nō dene

te ke aw nduru ndo le aw ngina, ta bbo nuju taar a, kunn ngonn le kuse ke loe baa. ⁵ Dene le uju ngonn ke dingaw. Ngonn le a, a konn gel-dewje toyn ke singa ke ngeng nya. Dunn ngonn le daw saa mbor Lubba te, mbor ngende-mbay te laa. ⁶ A dene le ayn aw me kor te, lo te ke Lubba mose are, kare n-ngeme ke ne-kusa ke te mba ndo doro kara, kor joo gire domisan (1 260).

⁷ Ddo in me dara te. Misel* de ke anjije laa n-ddoje ke toku da ke unda ro mar le. A da le, ke anjije laa n-ddoje ke de to. ⁸ A singa da le uta le Misel le ang. Yeenn a, da le ke anjije laa, deejje ke ddew ta nayn me dara te ang ngaa. ⁹ Yeenn ngaa dunn toku da le, ne li ke lew baa ke daw n-bbare to Esu, to Satan, ne nje-kere dewje ke do nange te toyn le dilae do nange te, de ke anjije laa.

¹⁰ Moo mare ndu bbar ke singa me dara te na: «Bbasine Lubba ajije ngaa, n-toju singa-mongu, ke kon-bbe laa ngaa. Mesi laa toju singa laa ngaa. Mba duta ne nje-kunda tar do ngakonje te le, ne ke naw nunda tar do de te no Lubba te, til, ke kare le dilae nangé mban.

¹¹ A ngakonje le teteje ddo doe te, waju do mese Ngonn Bate ddem, waju do tar le Lubba ke n-paje tar-naje ddem. Dooje tebbe lede njaa to ne ke baa ddem, n-bbeelje yo ang ddem. ¹² Mba yeenn a, see daraje, ke see dewje ke isije dará ddem, e-ddaje ro-neel. A see nange, ke ba-kate, kem-to ndoo a ddase. Mba Esu ddisi ke dose te ke wungu ke bo nya, mba n-gere to ndo laa nayn nya ang ngaa.

¹³ Toke toku da le oo to duta ne dilane do nange te mban a, unn kutu tubba dene ke uju ngonn ke dingaw le. ¹⁴ A dare dene le ubba bake joo toke le bake toku tende kare nin ne naw ne me kor te, lo te ke n-mose waju doe, kare dare ne-kusa ke te n-geme ne ddew ew ke li le. Na nayn baann lo teenn mba bbal muta ke gaen. ¹⁵ Yeenn ngaa li le tomo maann toke le ba go dene te le kare maann le uwae otu saa. ¹⁶ A nange ddee uma dene le. Nange teyn tae uru ne ba ke toku da le tomo le. ¹⁷ Wungu on da le do dene te le, ngaa tel ke do kese dewje te ke gel dene te le, aw dda ddo ke de. To dede ke daw n-ngemje nduje le Lubba, ke tar-najije le Jeju.

¹⁸ Goe te a, toku da le aw ar do enangara ba-kate te.

13

Tar do daje te ke joo

¹ Goe te a, moo mare da in me ba-kate te tee. Gaje ee doku, a doe ee siri. Ejokudo doku toje do gajeje te le kara kara, ngaa n-dda rije ke toje to ri taji Lubba doje te le kara kara toyn. ² Da ke mooe le unda ro kake. Gole toke le gol enjakemnjari, a tae toke ta tebeyn. Toku da ke unda ro mare le are singa-mongu laa, ke ngende-mbay laa, ke singa ke ngeng nya. ³ Mare doe le kara toke ne ke dare do ke ase kare noy ne. A do ke ase kare noy ne le ere. Dewje ke do nange te toyn ooje neenn le a gange singade, ngaa unnje go da le. ⁴ Dewje toyn osuje mekeji golde nangé no da te ke unda ro mar te le, mba singa ke nare da ke in me ba-kate te tee le. Dede toyn dosuje mekeji golde nangé no da te ke in me ba-kate te tee le, ngaa n-paje na: «Na ase naa ke da le wa? Na ase ta ddo saa wa?»

⁵ Dare ddew da le kare pa tar-boroje ddem, kare taji Lubba ddem. Dare singa kare n-dda nejeenn mba neyn doso gire joo. ⁶ Nunn kutu taji Lubba, taji ria, taji lo-kisi laa, taji dewje toyn ke isije dará. ⁷ Dare ddew kare n-dda ddo ke dewje le Lubba, ngaa ta kutade ke singa. Dare singa do dewje te

ke gel-kujude dang dang toyn, do dewje ke bbeje te toyn, ke do dewje te ke ndon-tarje lede toje dang dang toyn, ke do dewje te ke gelde dang dang toyn. ⁸ Dewje toyn ke do nange te a poloje da ke in me ba-kate te tee le. To nje ke lew baa ke Lubba dda neje, ride goto maketuru tebbe te le Ngonn Bate ke n-tole to ne-polo le.

⁹ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar neenn!

¹⁰ Dew ke Lubba woju kare duwae to bbere a, da kuwae to bbere.

Dew ke Lubba woju kare n-tole ke toku kiya a, da tole ke toku kiya. Kare neenn to kare ke ta kare dewje le Lubba toje wurde, ngaa uwaje koo me te lede are ngeng.

Tar do da te ke in me nange te tee

¹¹ Goe te a, moo mare da dang unda lo me nange te tee. Gaje ee joo toke gaji ngonn bate. A naw n-pa tar toke toku da ke unda ro marjeenn. ¹² Naw n-dda kula ke singa ke da ke in me maann te tee ee ne le do-keme te njaa. N-dda nare nange, ke dewje ke isije do nange te aw osuje mekeji golde no da te ke in me maann te fee, ke do laa ase kare noy ne bba do le ere le.

¹³ N-dda toku ne-morije ndereng, nare puru in dara oso do nange te kem dewje te. ¹⁴ Nere dewje ke do nange te, ddew ne-morije te ke dare singa kare n-dda do-kem da te ke in me maann te tee le, nare n-ddaje mare kor ke unda ro da ke inga do toku kiya, a oy ang le.

¹⁵ Dare singa kare nula kewn me kor te ke unda ro da ke in me maann te tee le. Kor le a pa tar, ngaa a dda kar n-tol dewje toyn ke a mbeteje ta kosu mekeji golde nange no kor te le. ¹⁶ Da le uwa dewje toyn njaa ke singa are n-dda mare endaji me jide te ke kol, wase engo-node te: Nje ke bo, ke nje ke ngaji, nje-ne-kingaje, ke nje-ndooje, bbereje, ke nje ke toje to bbereje ang. ¹⁷ Dew ke endaji le to roe te ang a, a kase ndoko ne ang ddem, a kase labbe ne ang ddem. Endaji le to ri da le wase nimoro ria.

¹⁸ Kare te neenn, maji kare kem dew are. Dew ke to nje-ne-gere a, a gere kande nimoro le da le, mba to nimoro le mare dew. Nimoro le to kor misan, ke domisan gire misan.

14

Pa ke nje ke Ngonn bate uka dode osuje

¹ Maa lo bbay a, moo Ngonn bate le ar do ddingiri te ke Siyon*. Dewje doru kor kara, ke doso gire so (144 000) eeje mbore te. N-dda ri Ngonn bate le, ke ri boeje engo-node te. ² Moo mare ndu bbar me dara te toke koru toku ba ke aw ula ddem, toke ndi ke aw ndange ke singa ddem. Ndu ke moo le bbar toke koru konde ke dewje aw em. ³ Dewje le aw osuje pa ke siki no ngende-mbay te le, no neje te ke toje kem baa ke so le, ke no tokuje te le. Dew kara ke a kase ndo pa le goto. Bbay njaa to dede ke doru kor kara ke doso gire so (144 000) ke Ngonn bate uka dode do nange te le.

⁴ Dede le dulaje rode ne-yerew te ddew te le deneje ang, mba n-gereje dene ang. Daw dunnje go Ngonn bate le loje te toyn ke naw naw te. Lubba uka dode horo dewje te, kare n-ddeeje to dongor dewje laa ddem, le Ngonn bate le ddem. ⁵ Dereje ngem ndo kara ang. Tar kara to dode te ang.

Anjije muta ilaje mber sariya le Lubba

⁶ Goe ta a, moo mare anji dang ke aw ila me dara te taar nu. Nee ke Tar ke maji ke to ke ndo ke ndo ta pa kare dewje ke do nange te: Dewje ke

gelde dang dang tōyn, dewje ke gel-kujude dang dang, dewje ke ndo-tarje lede dang dang, ke dewje ke bbeje te dang dang tōyn. ⁷ Anji le pa tar ke singa na: «E-bbeelje Lubba, ngaa osuje gaje. Mba kare ke na gange ne sariya do dewje te ase ngaa. E-poloje nje-dda dara ke nange, ke tōku-ba, ke loje ke maannje aw inje ke te aw teeje.»

⁸ Mare anji ke to joo laa ddee go ye te ke dōngor le ngaa pa na: «Babilōnn bbe-bo le oso mban, noso mban. Ne a nare dewje ke gelde dang dang tōyn ayje ben kaya laa ke wōn to puru le.»

⁹ Mare anji ke dang ke to muta laa ddee go nje ke joo te le, ngaa pa ke singa na: «Bbo dew osu mekeji gole nange no da te le, ke no kor te ke unda ro da le, ngaa dosu endaji da le engo-noe te, wase me jia te a, ¹⁰ ne kara na kay ben tōku wungu le Lubba, ke n-pole ang a dungu me engo wungu te laa. Ngaa na koo ndoo kem puru te, ke kem supere te, kem anjije te ke maji tōyn ddem, kem Ngonn bate te ddem. ¹¹ Puru ke aw ula kemde ndoo le sae a kubba bbal ke bbal. Ngaa dewje ke aw poloje da le, ke kor te unda ro da le, ke dede ke dosu endaji ri da le rōde te, til ke kare, da kuwaje rōde ang.

¹² Kare neenn to kare ke dewje le Lubba ke aw ngemje nduje laa, ngaa naynje ddew koo me te te ke Jeju a kuwaje kare ngeng ann. ¹³ Moo mare ndu ke in darâ, ngaa pa arem na: «Uja tar neenn maketuru te: «Rō-neel to le dewje ke naynje ddew te le Ebbe-dewje ndereng oyje ne, bbasene neenn. Ndil-me-nda pa na: Tōkoro njaa, maji kare duwaje rōde go kula te ke ngeng ke n-ddaje, mba kulaje ke n-ddaje a kunnje gode.» »

Tar kuja ko ndo ke do nange te

¹⁴ Maa lo bbay a, moo mare mum ke nda to nda. Mare ne ke unda ro dew isi do mum te le. Nunda ejokedo ke n-dda ke ande doe te, ngaa nuwa kiya ke ate jia te. ¹⁵ Mare anji dang in key-polo-Lubba te tee, ngaa uru ekii ke singa are dew ke isi do mum te le na: «Ula kiya lei bbo uja ko le, mba kare kuja ko le ase ngaa. Kande ko ke do nange te sange ngaa.» ¹⁶ Yeenn ngaa, dew ke isi do mum te le ula kiya laa le do nange te, ngaa uja ko ke do nange te tōyn.

¹⁷ Goe te a, mare anji dang in key-polo-Lubba te darâ tee. Ne njaa kara nuwa kiya ke ate jia te to. ¹⁸ Mare anji dang bbay in er bann te tee. Nee ke singa kunn ndu kare puru dda ne ne. Nuru ekii ke singa nare anji ke uwa kiya ke ate le na: «Ula kiya lei ke ate le bbo uja ne jinga binye ke do nange te, mba kande binye le oy mban. ¹⁹ Anji le ula kiya laa le do nange te, ngaa tuja jinga binye ke do nange te le ungu me ne-kore maann binye te ke toju tōku wungu le Lubba. ²⁰ Dore binye me ne-kore maann binye te le giri bbe te ddaka. Mese in me ne-kore maann binye te le tee, ngaa siri ke taar ndereng taa lo ase kilometere kor mota (300). Bbo sunda uru me mese te le a, mese le a kuwae ka-tae te taar.

15

Tar anjije ke siri, ke tar doḅōyn ne-kem-to ndooje

¹ Goe te a, moo mare ne ke bo ddem, ke kura laa dum do dewje ddem me-dara te: Anjije siri uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te. To doḅōyn ne-kem-to-ndooje, mba ddew te lede a, wungu le Lubba ddee do dewje te.

² Moo mare ne toke bajeenn, keme are yerere toke er ke dew unda keme te a oo ne lo, pole naa ke puru. Dewje ke teteje ddo do da te le, ke do kor ke unda ro da te le, ke do nimoro ria te le arje do ba-kate te le. Duwaje

kondeje le Lubba jide te. ³ Daw dɔsuje pa le Mɔyije ke to nje-kula le Lubba ddem, pa le Ngonn bate ddem na:

« Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu,
neje ke e-dda boje nya ddem, kuraje lede dum dɔ dewje ddem!

Tɔku mbay le gel-dewje,

Aw dda neje ke dɔgɔle ddem, aw dda ne ke tɔkɔɔ ddem.

⁴ Ebbe-dewje, na a bbeel rii ang,

ngaa a kɔsu gaji rii ang wa?

Mba ei kara baa a, e-maji tɔyn.

Gel-dewje tɔyn a ddee kɔsuje gɔlde nangê noi te,

mba dede tɔyn dooje ne-ddaje lei ke gate gate.

⁵ Goe te a, moo key-polo-Lubba me dara te, tae toke teyn. Key tande ke Lubba de ke dewje laa daw dingaje naa me te, to me te. ⁶ Anjije ke siri ke uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te le inje key-polo-Lubba te le teeje. Dulaje kubbu ke nda ngaa ndoren. N-tɔje endaar-kuwa-bber ke n-dda ke ande karde te. ⁷ Kara le neje ke toje kem baa ke sɔ le are engoje ke n-dda ke ande anjije ke siri le kara kara. Wungu le Lubba ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ddusu engoje le. ⁸ Sa ke tɔju piti le Lubba, ke singa-mɔngu laa taa me key-polo-Lubba le tɔyn. Dew kara ase ta kande key-polo-Lubba te le ang ndereng ta ne-kem-to-ndooje ke siri ke ji anjije te ke siri le tunga bba.

16

Tar dɔ engoje te ke siri

¹ Moo mare ndu bbar toke bo key-polo-Lubba te le, ngaa pa are anjije ke siri le na: « Awje e-mbelje engo wunguje le Lubba ke siri le dɔ nange te!»

² Anji ke to dɔngɔre aw mbel wungu ke me engo te laa dɔ nange te. Do ke maji ang ddem, aw to nya ddem oso rɔ dewje te ke endaji le da le to rɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le. ³ Joo le anji mbel wungu ke me engo te laa le me ba-kate te. Ba-kate le tel toke le mese dew ke oy, are neje ke kem tɔyn ke eeje me ba-kate te le oyje. ⁴ Mota le anji le mbel wungu ke me engo te laa me baje te, ke loje te ke maannje inje te bba aw aynje are mannje le turuje to mese. ⁵ Moo ndu anji ke ɔn dɔ maannje pa na: «

Ei ke e-to bbokone ddem, e-to lew ddem, e-maji tɔyn ddem, e-to gate gate wɔju dɔ sariyaje ke e-gange neenn. ⁶ N-kaynje mese dewje lei ddem, mese nje-kilaje mber-tar lei ddem. Mba yeenn a arede mese kare dayje. Ne ke ase ta dda ke de ann. ⁷ Goe te a, moo mare ndu ke bbar bann te le na: «

Tɔkɔɔ njaa, Ebbe-dewje Lubba ke nje-singa-mɔngu, sariyaje lei to sariyaje ke tɔkɔɔ ddem, gate gate ddem. ⁸ Sɔ le anji le mbel wungu ke engo te laa dɔ kare te. Dare ddew kare le kare puru laa ɔn dewje. ⁹ Puru kare ke tunga nya le ɔn dewje le. N-tajije ri Lubba ke ee ke singa dɔ ne-kem-to-ndooje te neenn tɔyn le. A n-turuje ddew lede mba kɔsu gaje ang.

¹⁰ Mi le anji le mbel wungu ke me engo te laa dɔ ngende-mbay te le da le. Yeenn ngaa, lo tuka ndul dɔ bbe-kɔn te le da le. Kem-to-ndoo uta dɔ dewje are dewje ngerje ngangede. ¹¹ N-tajije ri Lubba ke darɔ mba ndoo ke daw dooje ddem, mba do ke maji ang ke oso rɔde te le ddem. A n-tusuje kula-ddadeje ke maji ang dinyaje ang.

¹² Misan le anji le mbel wungu ke me engo te laa me tɔku ba te ke ria na Eparate. Maann le ii mba kinya ddew kare tɔku mbayje ke inje er lo tee te le kare aw ddejeje. ¹³ Ngaa, moo ndilje ke maji ang mota, kare in me kil da te ke unda rɔ mar le tee, kara in me kil da te le, kara in me kil nje-kila mber-tar te ke to nje-ngem le aw teeje. Ndilje ke maji ang ke mota

le undaje rɔ enginaynje. ¹⁴ To ndilje ke maji ang ke aw ddaje ne-mɔrije. Dawje ta kinga tɔku mbayje ke dɔ nange te tɔyn ta mbɔnde ngina ne ddo ke tɔku ndo te le Lubba ke nje-singa-mɔngu.

¹⁵ Ebbe-dewje pa na: « Oo, maw m-ddee toke nje-bboko. Rɔ-neel to le dew ke isi kem baa bbo tibbi ang, ngaa ngem kubbu rɔe te. Baann bba na nja rɔe baa kare dew ooe a to ne-rɔ-kul ang.» ¹⁶ Ndilje ke maji ang le mbɔnje mbayje le lo te ke daw n̄-bbar ke tar Ebere na Armagedɔn.

¹⁷ Anji ke to siri laa mbel wungu ke me engo te laa me yel te. Mare ndu bbar ke singa ngende-mbay te ke key-polo-Lubba te le na: « Bbaye ngaa!»

¹⁸ Ndi teel nya nya, nduje bbar, ndi ndange nya nya, ngaa nange yeke ke singa. Lew baa ke dewje toje dɔ nange te, ndɔ kara nange nayn yeke toke baann ang bbay. ¹⁹ Babilɔnn, tɔku bbe le kayn loe mota, ngaa tɔku bbeje le gel-dewje osoje. Yeenn ngaa Lubba ole mee dɔ Babilɔnn bbe-bo te le, ngaa are ben ke to wungu laa ke aw wɔn to puru me engo te dewje ke me bbe te le ayje. ²⁰ Dɔ-dere-maannje tɔyn aynje ngaa ddingirije gotoje.

²¹ Kɔjuje ke boje nya, ngaa ɔyje ase ne ke kilo dɔɔ inje darɔ gaynje dɔ dewje te, ngaa dewje le tajije ri Lubba mba ne ndoo ke kɔju le dda ke de le, mba to ndoo ke to bbeel nya.

17

Sariya ke dɔ Babilɔnn te

¹ Goe te a, mare anji kara horo anjije te ke siri ke uwaje engoje siri jide te le, ddee ngaa pa arem na: «E-ddee, ma tɔji sariya ke da gange dɔ dene te ke to tɔku nje-kaya ke isi mbɔr tɔku baje te le. ² Ne a tɔku mbayje ke dɔ nange te ddaje ne-kaya dɔe te, ngaa dewje ke dɔ nange te ayje ben kaya laa are ddae.»

³ Goe te a, Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw sem me kɔr te, a moo mare dene isi dɔ mare da te ke kase to kase. Rɔe tɔyn to ri ne-tajije ke ta taji ne Lubba dɔrɔ. Dɔe ee siri ngaa gaje dɔku. ⁴ Dene le ula kubbu ke kase, ke kura, ngaa ndɔren to ndɔren. Nula ne-mandeje ke n̄-dda ke ande, ke kɔr erje ke gate ngeng, ke mereje. Nuwa engo ande jia te. Ne-yerewje, ke ne-kayaje laa ke ase koo ke kem ang ddsuje me engo le. ⁵ N-dda mare ri engo-nɔe te, to ri ke dew gere kande ang. Ri le na: « Babilɔnn bbe-bo, kɔn dene nje-kayaje, kɔn neje ke dɔ nange te ke ase ta koo ke kem ang.»

⁶ Moo dene le a, mese dewje le Lubba, ke mese nje-tar-najije le Jeju ke nay le aw ddae toke le koto.

Koo ke mooe a, mem unda dɔ binya nya. ⁷ Yeenn ngaa anji le pa arem na: « Mei aw unda dɔ binya mba ddi wa? Ma pa ne ke iya rɔe ke dɔ dene te neenn, ke ye ke dɔ da te ke dɔe ee siri, ngaa gaje ee dɔku ke nisi dɔe te neenn kari. ⁸ Da ke ooe le to lew, a n̄-to ang ngaa. Na kin buwa te ke suren goto le tee, ta kaw nayn ke kɔrɔ nyɔm. Bbo dewje ke dɔ nange te, ke kunn kutu neje te nu duja ride maketuru tebbe te ang, ooje da le a, mede a kunda dɔ binya. Mba n̄-to lew, a n̄-to ang ngaa, a na tel kunda lo tee bbay.

⁹ Kare te neenn, maji kare nje-ne-gere ee ke kem-kare tɔ bba: Dɔ da ke siri le toje to ddingirije siri ke dene le isi dɔe te, n̄-toje to tɔku mbayje siri tɔ. ¹⁰ Nje ke mi osoje mban. Misan lede aw ɔn mbay, a siri lede nayn ddee ang bbay. A bbo n̄-ddee a, na kisi mba goju kare baa. ¹¹ Da ke to lew, a goto ngaa le, ne njaa n̄-to jijoo le tɔku mbayje le. N-to kara le nje ke siri le tɔ. Naw ta nayn ke kɔrɔ baa nyɔm.

¹² Gaji da ke dɔku ke oo le to tɔku mbayje dɔku ke nayn ɔnje mbay ang bbay. A da kinga singa ke ta kɔn ne mbay mba gɔl kare kara ke da le.

¹³ Dede doku toyn keje lede kara baa: Ta kare da le singa-mongu lede, ke singa lede. ¹⁴ Da ddaje ddo ke Ngonn bate le, a Ngonn bate le a kutade ke singa, mba n-to Ebbe ebbe-dewje ddem, n-to Mbay do mbayje ddem. Nje ke Lubba bbarde, ke nje ke n-mberede, ke dewje laa ke eeje saa, a kutade ke singa to. ¹⁵ Goe te a, anji le pa arem bbay na: Maannje ke dene nje-kaya le isi mbore te, ke oo le to dewje dang dang, to dewje ke banya, nje ke gelde dang dang, ke dewje ke ndon-tarje lede to dang dang. ¹⁶ Gaji da ke doku ke oo le, ke da le, da mbeteje dene nje-kaya le, da taa neje laa toyn, ngaa da kinyaeje roe baa. Da kusaje taal roe ngaa da roeje ke puru. ¹⁷ Mba Lubba ula keje laa mede te kare n-ddaje ne ke mee ndiki. Da ddaje ne ke kara baa. Da kinya singa kon mbay lede ji da te le ndereng ta kare tarje le Lubba ddeje to ne ke tokoro.

¹⁸ Dobonye, dene ke ooe le to toku bbe ke on do toku mbayje ke do nange te.

18

Koso le Babilonn

¹ Goe te a, moo mare anji dang in darâ aw ddisi. Nee ke singa ke ngeng, ngaa ndoko laa uru do nange te. ² Nuru ekii ke singa na:

«Noso mban, noso mban, Babilonn bbe-bo le! N-ddee to lo dda bbe, ke lo kiya ro le ndilje ke maji ang dang dang toyn, le eelje ke maji ang dang dang toyn ke dewje ndikije ang. ³ Mba gel-dewje toyn ayje ben kaya laa ke won to puru le. Toku mbayje ke do nange te ddaje ne-kaya doe te. Ngaa nje-ne-labbeje ke do nange te ingaje ne nya waju do ne-kingaje ke gate ngeng ke n-dda bboe nya le.»

⁴ Goe te a, moo mare ndu me dara te na:

« See dewje lem, e-teeje me toku bbe te neenn ke ddang, mba kare e-ddaje saa majang laa ang, bba kare ne kem-to-ndoo oso dose te saa to ang.

⁵ Mba majangje laa bayanje ke do naa te do naa te ndereng oru dara, are Lubba ole mee do ne-ddaje te laa ke toje gate gate ang le.

⁶ E-ddaje saa ne ddew kara baa toke ye ke n-dda ke nje-mareje.

Ne ke n-dda ke dew gol kara a, e-ddaje saa gol joo. Engo ke nungu ben me te a, unguje te gol joo areje. ⁷ N-ndiki kosu gaji roe nya ddem, n-ndiki ne-kinga nya ddem.

Yeenn a, ulaje keme ndoo, areje nuwa ndoo ddew kara baa toke baann to. Mba n-pa mee te na: «Misi to dene-mbay, m-to dene-ndubba ang, ngaa ma kuwa ndoo ndo kara ang.» ⁸ Mba yeenn a, ne-kem-to-ndooje ke toje waju doe a kosoje doe te ndo kara baa njaa. Neje le toje to: Yo, ndoo, ke toku bbo, ngaa puru a kon. Mba Ebbe-dewje Lubba ke gange sariya doe te le to nje singa-mongu.»

⁹ Yeenn ngaa, toku mbayje toyn ke do nange te, ke ddaje ne-kaya doe te ddem, ddaje saa bbo ne-kingaje ddem le a nonje, ngaa da ndinga rode kare te ke da kooje sa puru ke aw oen le. ¹⁰ Ndoe ke naw noo le a ddade bbeel, ngaa da karje ddew ew bba da paje na:

« Ne kem-to-ndoo bbo!, Ne kem-to-ndoo ke baann bba be wa! Toku bbe, Babilonn, toku bbe ke ngeng! Me gol kare te kara baa njaa sariya ddee doi te toke be wa!»

¹¹ Nje-ne-labbeje ke do nange te nonje ngaa uwaje ndoo mbae, mba nje-ndoko neje lede goto ngaa. ¹² Neje toke ande, ande-nare, kor erje ke gate ngeng, mereje, kubbuje ke n-dda ke len, ke kase, ke ndoren, ke yeje ke n-dda ke sowa, kakeje toyn ke eteje maji, neje ke n-dda ke ngange kere,

neje toyn ke n̄-dda ke kake ke gate ngeng, neje ke n̄-dda ke tungu, ke ande-nare wase, ke er ke kura ke ria na marebere. ¹³ Neje ke maji dang dang ke daw njiri ne ne, yamboje, ne ke ria na mir, non kakeje ke ete maji, ben, ubbu, nduju, bele, mangeje, bateje, sundaje ke sareteje, bbereje, ke dewje ke duwade ta ddo te to bbereje. ¹⁴ Nje-ne-labbeje le paje na: « Neje ke aw dda bboe nya lew le aynje awje ddew ew sei ngaa. Ne-kingaje lei ke maji wase ndoren le gotoje toyn jii te ngaa. Da tel kinga ture te ang ngaa.»

¹⁵ Nje-ne-labbje ke ingaje ne woju doe le a kooje ndoo ke naw noo le a, bbeel a ddade, ngaa da karje ddew ew a da nonje ddem, da kuwaje ndoo ddem. ¹⁶ Da paje na:

«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo! Dongor, toku bbe neenn aw ula kubbuje ke kura, ke kase, ke ndoren. Naw nula ne-mbije, ke ne-jije ke n̄-dda ke ande, ke kor erje ke gate ngeng, ke mereje le! ¹⁷ A me gol kare te kara baa njaa ne-kingaje laa ke banya le toyn tujuje ne wa?»

Ngaa nje-kuwa toku toje toyn, ke dewje ke aw ddaje kula do ba-kate te, ke nje ke aw njaje do ba-kate te ke toku to, ke dewje ke aw ingaje ne-kusa tade ddew kula te ke do ba-kate te, areje ddew ew, ¹⁸ ngaa ooje sa puru ke aw oen le a, uruje ekii na: «Toku bbe ke dda bba ase naa ke bbe-bo wa?»

¹⁹ Daw n̄-jinje ebaburu nange dunguje dode te, n̄-nonje, n̄-ndingaje ndoo n̄-paje na:

«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo! Bbe-bo, bbe ke ddew ne-kinga te laa ke banya, nje toku toje toyn ingaje ne ne le, me gol kare te kara baa njaa n̄-tel to do-ndubba wa!»

²⁰ Dewje ke darâ, e-ddaje ro-neel mba koso le Babilonn le. See dewje le Lubba, see nje-kayn-kulaje, ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, e-ddaje ro-neel to, mba Lubba gange sariya doe te woju do ne ke n̄-dda ke se le.

²¹ Mare anji ke nje-singa-mongu unn mare toku biri er ke ooy, ila me ba-kate te, ngaa pa na:

«Da kila Babilonn bbe-bo ke singa toke be to: Da tel kingae ang ngaa.

²² Dew a koo koru ne-kem le nje-kondeje bbe lei ang ngaa ddem, ndu nje-no paje ang ngaa ddem, koru ne-to le nje-kolje mbula, ke nje-toje tebbe ang ddem. Dew a kinga nje-gusu ke aw dda mare kula kara bbe lei ang ngaa ddem, dew a koo koru ne ke daw duru biri-er te bbe lei ang ngaa ddem. ²³ Puru lambe a ndoko me bbe te lei ang ngaa ddem,

dew a koo ndu basan de ke ngonnn mande

ke n̄-taaje naa toke siki bbe lei ang ngaa ddem,

mba nje-ne-labbeje ke bbe lei toje to dewje ke ngeng ke do nange te,

ngaa ne-kumaje lei ke aw dda ereje gel-dewje toyn. ²⁴ Mba bbê lei a n̄-kayn mese dewje toyn ke n̄-tolde do nange te, ke mese nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke le dewje le Lubba.»

19

Pa wal Lubba bbar me dara te

¹ Goe te a, moo mare ndu bbar bo toke ndu dewje ke banya me dara te na:

«Aleluya! Kaji, piti, ke singa-mõngu toje to le Lubba leje. ² Mba sariyaje laa ke naw ñ-gange toje ke dõgõle ddem, toje gate gate ddem. N-gange sariya dõ tõku dene nje-kaya te ke tuju dõ nange ke kaya laa, ngaa nila bare mese nje-kulaje laa ke ñ-tõlde le dõe te.»

³ Ngaa ñ-tel ñ-paje bbay na:

«Aleluya! Sa puru ke õn tõku bbe le aw tu ke ndõ ke ndõ.»

⁴ Tõkuje ke dõjoo gire sõ le, ke neje ke toje kem baa ke sõ le õsuje mekeji gõlde nangê ngaa poloje Lubba ke isi ngende-mbay te laa. N-paje na: «Amem! Aleluya!»

⁵ Ngaa, mare ndu bbar ngende-mbay te le na:

«Õsuje gaji Lubba leje, see nje-kulaje laa tõyn, sese ke ngaji, ke nje ke bo ke aw bbeeje!»

⁶ Moo mare ndu toke ndu dewje ke banya ddem, toke kõru tõku maann ddem, toke kõru ndi ke ndange ke singa ddem. Ndu le na:

«Aleluya! Mba Ebbe-dewje Lubba, Nje-singa-mõngu aw õn bbe ngaa. ⁷ N-ddaje rõ-neel, jareje rõje neelje, n-piteje, mba kare kusu taa-naa le Ngõnn bate le ase ngaa, ngaa dene laa le mõse rõe mban. ⁸ Dare nula kubbu len ke ndõren ngaa ne-yerew õru ang.»

Mba kubbu len le to kula-ddaje ke gate gate ke dewje le Lubba ddaje.

⁹ Anji le pa arem na: «Uja tar neenn maketuru te: «Rõ-neel to le dewje ke ñ-bbarde kusu taa-naa te le Ngõnn bate!» » Gõe te a, ñ-pa narem na: «To tarje le Lubba njaa.»

¹⁰ M-tee moso kõ gõle te ta poloe, a ñ-pa narem na: «E-dda neenn ang! M-to nje-kula mari ddem, nje-kula mare ngakõnje ke aw ngemje tar-najije le Jeju ddem. Lubba a maji kare e-poloe!»

Tar-najije le Jeju toje to tarje ke ddeje dõ nje-kilaje mber-tarje te le Lubba bba aw paje.

Dew ke aal sunnda ke nda

¹¹ Gõe te a, moo dara teyn, a moo sunnda ke nda. Dew ke aal sunnda le ria na Dew ke aw dda ne ke dõgõle, Dew ke tõkõrõ. Naw ñ-gange sariya, ngaa naw ñ-dda ddo ddew ne te ke gate gate. ¹² Keme to toke puru ke aw õn. Ejokudõ banya banya toje dõe te. N-dda mare ri rõe te, a ne ke kare baa njaa ñ-gere ri le. ¹³ Ngaa nula kubbu ke ngal ke to mese tõyn. Ria na Tar le Lubba. ¹⁴ Nje-ddõje ke darâ isije dõ sundaje te ke nda, ngaa aw õruje goe. Dulaje kubbu len ke kura, ke nda, ngaa ne-yerew õru ang. ¹⁵ Mare tõku kiya ke ate in ta dew te ke aal sunnda le tee ta tuka ne gel-dewje. Na kõn dõde ngeng nya. Na toju wungu le Lubba ke nje singa-mõngu, wungu laa ke aw wõn to puru ddew mbõyn te ke na mbõyde ke gõle toke le kande binye me ne kore maann binye te. ¹⁶ N-dda mare ri kubbu te laa ke ngal le ddem, benge te ddem na: «Mbay-dõ-mbayje, ke Ebbe ebbe-dewjeje.»

¹⁷ Gõe te a, moo mare anji ar taar me kare te. Nuru ekii ke singa nare eelje tõyn ke aw ilaje me dara te na: «E-ddee e-mbõnje naa mba tõku kusu le Lubba, ¹⁸ mba kõn tal tõku mbayje, tal mbayje le mbambaje, ke tal nje-singa-mõnguje. Tal sundaje, ke tal nje-kaalje sundaje le, tal dewje tõyn, dewje ke toje to bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, tal dewje ke ngaji, ke dewje ke bo.

¹⁹ Gõe te a, moo da le, ke tõku mbayje ke dõ nange te, ke mbambaje lede. N-mbõnje naa ta ddo ke dew ke isi dõ sunnda te le, ne ke mbambaje laa.

²⁰ Duwa da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem ke dda ne-mõrije nõe te bba ere ne nje ke endaji da laa to engo-nõde te, ngaa aw poloje kõr ke unda rõ da le. Dungude joo kem ndake puru supere te ke aw õn. ²¹ N-tõl

keseje ke tōku kiya ke in ta dew te ke isi dō sunda te tee le, ngaa eelje tōyn onje talde are mede ndann.

20

Tar kōn-mbay bbal doro kara (1000)

¹ Goe te a, moo mare anji in darâ aw ddisi. Nuwa ngaw kele ta tōku buwa ke suren goto le, ke kula njamji ke ooy jia te. ² Nuwa da ke unda rō mar, ke to li ke lew, ke to esu, ke to Satan le, ngaa n̄-tōe ke kula njamji mba bbal doro kara (1 000). ³ Nilae tōku buwa te ke suren goto le, ngaa nutu ta buwa le n̄-lete dōe te, mba kare nere gel-dewje ang ngaa, ndereng mba bbal doro kara le. Goe te a, da tute mba mare kare ngaji.

⁴ Goe te a, moo ngende-mbayje. Dare singa dewje ke isije dōe te kare n̄-gangeje sariya. Moo ndil dewje ke n̄-tōlde mba tar-naji le Jeju ke n̄-paje ddem, mba tar le Lubba ddem. Moo ndil dede ke n̄-mbeteje ta kōsuje mekeje gōlde nō da te le, ke nō kōr te ke unda rō da le, are dōsu endaji engo-nōde te ang ddem, me jide te ang ddem le tō. N-ndolje ngaa dōnje mbay ke Kiriste ase bbal doro kara (1 000). ⁵ Kese dewje ke oyje ndolje ang, ndereng bbal doro kara le ase. Yeenn to dōngōr ndol le dewje ke oy. ⁶ Rō-neel to le dewje ke eee horo dewje te ke ndolje dōngōr ndol te le dewje ke oy. N-toje to dewje le Lubba njaa! Yo ke gōl joo laa ee ke singa dōde te ang. Da toje to nje-poloje le Lubba ddem, le Kiriste ddem, ngaa da konje saa mbay bbal doro kara le.

Koso le Esu

⁷ Toke bbal doro kara le tunga a, da kōru Satan key-kula te, ⁸ ngaa na kaw kere gel dewje kōyn nange te ke sō tōyn, yeenn pa na Goge, ke Magoge**. Na mbōn dewje le mba dda ne ddo. Kōrde banya toke enangara ta ba-kate.

⁹ N-taaje dō nange tōyn, ngaa n̄-gukuje dō gōng le dewje le Lubba, ke dō tōku bbe ke Lubba ndiki nya. A puru in darâ ddisi, ngaa onde. ¹⁰ Ngaa dila esu ke nje-kerede le me ndake puru te ke supere to me te, lo te ke da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem le eeeje te. Da koo ndoo nya, kare, ke til, bbal ke bbal.

Dōbōyn Sariya

¹¹ Goe te a, moo tōku ngende-mbay ke nda, ke dew ke isi te. Nange, ke dara otuje aynje nōe te ke ddang, are dew tel oode ang ngaa. ¹² Ngaa moo dewje ke oy, nje ke ngaji, ke nje ke bo, darje taar nō ngende-mbay te le. N-teyn maketuruje, a n̄-tel n̄-teyn mare maketuru bbay, to maketuru tebbe. Ngaa n̄-gange sariya dō dewje te ke oy ase kem kula ddade, ddew kara baa toke ye ke n̄-dda maketuruje te le. ¹³ Ba-kate tee ke ninn dewje ke nayne mee te. Ngaa yo, ke lo le dewje ke oy teeje ke ninn dewje ke toje mee te, are n̄-gange sariya dōde te kara kare ase kem kula ddade. ¹⁴ Goe te a, dungu yo, ke lo le dewje ke oy me ndake puru te. Ndake puru le to yo ke gōl joo laa. ¹⁵ Dew ke dinga ria maketuru tebbe te le ang a, dilae ndake puru te le.

21

Dara ke siki, ke nange ke siki

¹ Goe te a, moo dara ke siki, ke nange ke siki. Mba dara ke dōngōr, ke nange ke dōngōr ikije, ngaa ba-kate goto ngaa. ² Ngaa moo tōku bbe ke maji tōyn, ke to Jurusalam ke siki ke in rō Lubba te darâ aw ddisi. Tōku

bbe le to toke le dene ke dda mande ngaa ar do gole te aw ngina ngaweje. ³ Moo ndu bbar ke singa ngende-mbay te le na: « Bbasine, key le Lubba to horo dewje te ngaa. Na dda bbe ke de, ngaa da toje to dewje laa. Ne Lubba njaa na kisi ke de, ngaa na to Lubba lede. ⁴ Na boru maann-no toyn kemde te. Yo a goto ngaa. Ndoo, ekii, ke ne-wungu a gotoje, mba konn neje ndayje mban.»

⁵ Ngaa dew ke isi ngende-mbay te le pa na: «Oo! M-dda neje toyn toke siki ngaa.» N-pa na: «Uja tarje neenn maketuru te. Mba tarje lem to tarje ke tokoro, ngaa aseje kare dew unda mee do te.» ⁶ Ngaa n-pa narem na: «Bbaye ngaa! M-to Alpa, ke Omega, m-to kunn kutu ne ddem, doboyn ne ddem. Dew ke kunda oen a, ema, ma kare maann ke aw are tebbe nay baa. To maann ke aw in me nange te aw tee. ⁷ Dew ke tete ddo a, ma kare nejeenn le ddeje to laa. Ma to Lubba laa, ngaa na to ngonnum. ⁸ A nje-bbeelje, nje ke tusuje me-kunn inyaje, nje-ne-ddaje ke maji ang, nje-tol dewje, nje-ddaje lo-to-majang, nje-kumaje, nje-poloje kor, ke nje-ngemje toyn, lo lede to me ndake puru ke supere to me te. Yeenn to yo ke gol joo laa.

Jurusalam ke siki

⁹ Goe te a, anji kara horo nje ke siri te ke uwaje engo ne-wunguje ke siri jide te le ddee pa arem na: «E-ddee are m-toji nje-ngaw le, dene le Ngonn bate le.»

¹⁰ Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw sem do ddingiri te ke bo, ngaa ndew. N-tojum Jurusalam, toku bbe ke maji toyn ke in dara ro Lubba te aw ddisi le. ¹¹ Ndoko le Lubba dda are Jurusalam le ndoren. Ndore laa le toke ndoren le kor er ke gate ngeng, ke le kor er ke ria na jasepe ke are yerere. ¹² Ndoko ke dila n-guku ne do toku bbe le ndeer ddem, ndew ddem. Ta ndoko le doku gire joo. Anjije doku gire joo arje ta ndokoje te le kara kara. N-dda rije ta ndokoje te le. To ri gel ngann Ijarayelje ke doku gire joo. ¹³ Ta ndokoje le mota toje er lo tee te le kare, mota toje er kande te le kare, mota er dagoo, mota er beer. ¹⁴ Dosu ndoko le do erje te doku gire joo ke dungu ne gole, ngaa n-dda ri nje-kayn-kulaje le Ngonn bate ke doku gire joo kare erje te ke doku gire joo le kara kara.

¹⁵ Anji ke aw pa sem tar le uwa mare ne ke daw doju ne ne jia te. Ne le toke le kare waa. N-dda ke ande. Nuwa ne le ta koju ne toku bbe le, ta ndokoje le, ke ndoko le. ¹⁶ Mbo-kare bbe le ee so. Ngala laa, ke tate laa ase naa. Anji le oju bbe le ke ne-koju ne ke jia te le, a ngala laa, tate laa, ke ndew laa ase kilometere doro joo gire kor so (2 400). ¹⁷ Noju ndoko le ddew kara baa toke gusu ke dewje aw oju ne ne a, ngala ase meren ji dew do-siri gire joo. ¹⁸ Dosu ndoko le ke er ke ria na jasepe, a n-dda toku bbe le ke ande ke yerew oru ang ngaa keme are yerere. ¹⁹ N-dda kare er ke dosu ne gol ndoko le ke erje dang dang ke gate ngeng dare kura. N-dda kar dongor er ke dosu ne gol ndoko le ke er ke ria na jasepe, joo laa ke sapir, mota laa ke kalseduwann, so laa ke emerode, ²⁰ mi laa ke saredonikisi, misan laa ke sarduwann, siri laa ke kirijolite, jijoo laa ke beril, jikara laa ke topaje, doku laa ke kirijoparaje, doku gire kara laa ke yasente, doku gire joo laa ke ametisite. ²¹ Ta ndokoje ke doku gire joo le toje to mereje doku gire joo. Ta ndoko kara a, n-dda ke mere kara baa. N-dda nate toku bbe le ke ande ke yerew oru ang, ngaa keme are yerere.

²² A moo key-polo-Lubba me toku bbe te le ang. Mba, Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mongu njaa, de ke Ngonn bate a n-toje to key-polo-Lubba ke

me tōku bbe te le. ²³ Duju kare, kare ɔsu, wase kare neyn nda, bba kare me tōku bbe le ndoko ang. Mba ndoko le Lubba a aw dda are mee aw ndoko, ngaa Ngonn bate le a to puru ngel me tōku bbe te le. ²⁴ Gel-dewje a njaje lo-kare te le tōku bbe le, ngaa tōku mbayje ke dō nange te a ddeeye ke ne-pitije lede me te. ²⁵ Ta ndokoje le a kutuje ndo kara ang, mba lo teenn til a goto ngaa. ²⁶ Dewje a ddeeye ke ne-pitije, ke ne-kingaje le gel dewje me bbe te le. ²⁷ Ne-yerew kara a kande me bbe te le ang nyom. Dew ke nje-dda ne ke ase koo ke kem ang, wase nje-ngem a kande me bbe te le ang tō. Nje ke n̄-dda ride maketutu tebbe te le Ngonn bate njaa ke karede baa a, a kandeje me bbe te le.

22

¹ Goe te a, anji le tojum ba ke maanne aw are tebbe dew, keme are yerere. Maann le ubba ngende-mbay te le Lubba de ke Ngonn bate le aw tee, ² ngaa aw ula dann nate tōku bbe te le. Mbɔr maann te le er joo kem, kake ke aw are tebbe dew to te. Me bbal te kara a, kake le ande gɔl dōku gire joo. Neyn kara a, nande gɔl kara kara. Kame to kuma kaji gel-dewje.

³ Mare ne ke ndu-ndool le Lubba a to dōe te a to ang ngaa.

Ngende-mbay le Lubba, ke le Ngonn bate a toje me bbe te le. Nje-kulaje le Lubba a poleje. ⁴ Da kooje keme ngaa ria a to engo-nōde te. ⁵ Til a goto ngaa. Dew a duju puru lambe, wase a ngina kōsu le kare bba ta koo ne lo ang. Mba ndoko le Ebbe-dewje Lubba njaa a kuru dōde te, ngaa da kōnje mbay bbal ke bbal.

Jeju pa tar ddee laa

⁶ Goe te a, anji le pa arem na: «Tarje neenn to tarje ke tōkōrō, ngaa ase kare dew unda mee dōe te. Ebbe-dewje Lubba ke are Ndil laa ddee dō nje-kilaje mber-tar te laa, ula anji laa kare toju nje-kulaje laa ne ke nayn ngōsi baa ta ddee.

⁷ Jeju pa na: Oo, maw m-ddee ngōsi baa ngaa. Rō-neel to le dewje ke aw ngemje tarje ke dila mbere me maketuru te neenn!

⁸ Ema Jan njaa, moo neje neenn ke mbim ddem, ke kem ddem le a, m-tee moso nō gɔl anji te ke aw tojum neje le ta poloe. ⁹ A n̄-pa narem na: «E-dda neenn ang! M-to nje-kula mari, ke nje-kula mare ngakōinje ke toje to nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-kula mare dewje ke ngemje tarje ke maketuru te neenn. Lubba a maji kare e-pole.»

¹⁰ Goe te a, n̄-pa narem na: «E-kusu tarje le Lubba ke dila mbere me maketuru te neenn ang. Mba kare nayn ngōsi baa ngaa. ¹¹ Maji kare dew ke to gate gate ang, to gate gate ang ke kete kete bbay. Ngaa, nje-ne-yerew ddee to nje-ne-yerew ke kete kete bbay. A maji kare dew ke to gate gate, dda ne ke gate gate ke kete kete bbay. Ngaa maji kare dew ke sange rōe mba Lubba a, sange rōe ke kete kete bbay.»

¹² Jeju pa na: « Rō, maw m-ddee ngōsi baa. Maw m-ddee ke kuka le dew kara kara ase kula-ddae. ¹³ M-to Alpa, ke Omega. M-to dew ke dōngɔr ddem, dōbɔyn dew ddem. M-to kunn kutu ne ddem, dōbɔyn ne ddem. ¹⁴ Rō-neel to le dewje ke aw tokoje kubbujje lede, ta kee ke ddew kusa kande kake ke aw are tebbe dew ddem, ta kande ke ta-ndoko me bbe te le ddem. ¹⁵ See dewje ke e-toje toke le bisije, nje-kumaje, ke nje-ddaje lo-to majang, nje-tōlje dewje, nje-poloje kōr, nje ke ndikije ngem ddem, aw ereje ngem ddem, e-naynje ddaka nunn.

¹⁶ « Ema Jeju, mula anji lem kare pa tar najije neenn tɔyn arese me Egilisije te. M-to dew ke gel nuju te le Dabbiti. M-to endeterende ke ta lo-kare te ke ndoko nya.»

¹⁷ Ndil de ke dene ke nje-ngaw le, ñ-paje na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke oo tar neenn pa tɔ na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke kunda ɔen ddee. Dew ke ndiki a, taa maann ke aw are tebbe dew le baa njaa ay!

Dɔbɔyn tar

¹⁸ Ema Jan, m-pa mare dew tɔyn ke oo tarje le Lubba ke dila mbere me maketuru te neennn: Bbo dew ila mare tar dɔe te a, Lubba a kare ne-kem-to-ndooje ke ñ-pa tare maketuru te neenn oso dɔe te. ¹⁹ A bbo dew ɔru mare tarje ke dila mbere me maketuru te neenn ke ddang a, Lubba a kɔru kande kake ke aw are tebbe, ke tɔku bbe ke maji tɔyn ke ñ-mɔse wɔju dɔe, ngaa ñ-dda tare maketuru te neenn jia te ke ddang.

²⁰ Dew ke pa tar-naji neje neenn le, pa na: «Tɔkɔɔ, maw m-ddee ngɔsi baa.»

Amem! E-ddee, Ebbe-dewje Jeju!

²¹ Maji kare Ebbe-dewje Jeju dda ke se me-maji tɔyn.